712

Shree Raghunath Sanskrit Research Institute Library, Jammu

No. ६१२ - घ

Title कलंकि भागवतकम्

Author रघुनाथभट्टाचार्यः

Extent १३० Age

Subject काव्यम्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नं० ७१२-घ

कल्किभागवतकम्

नं० ७१२-घ

पत्राणि १

२५८ पत्रे

१५५

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

दत्तशोभ नोमहमहारत्नेनुनारत्नमणिनक्षिचैकमालाविभातिचमहारत्ने
न्तूतारत्नमणिः। नारावशीसमुज्ज्वलेमणिरभिरुच्चैश्यनारीमणिः काश्यांकामिनकेलि
कौतुकचयः काश्यंकलारत्नमणिः॥ आलेख्यप्रभातत्तदिः स्थितिस्त्रीहाहपुरःध्यापनादे
धतश्रीःशांतिरत्नमीशरत्नश्च पुनरथ्यपादितेनामिमधीशाधयेपुः। ग्रंथानांतर्हर्षीषभि
तिहितमसहूर्द्धहर्तसाधुभयात्तानायैलेदर्थ्येगलमिरूपभितोलोभितेभासकौघे॥ह
नारुकवेशमानि॥ तेश्रोतारः॥ नोमिमा॥ स्थितिः॥ अभीष्टैःप्रोचानवानांच॥ तानायैःस्या
दिशावलाभातपिचात्पष्ठोपरसैरहकैः॥ एतदर्थेग्रंथपाश्चरणायु॥ दृष्ट्वा चनूरत्नयभाग
प्रत्मैसमग्रपेयवा॥ सातेश्रुतनूपहृद्गतेहृत्तेनियोभ्याहि।मतिभ्यविसवविसमयैत्रमा
सिकौपंपावशाढाभिलक्ष्यैएजोहृषपारम्यपीहृन्तमपहृष्पः फलेभितमतोऽवश्यभि
मुदयासितमधिष्ठपंकार्यान्तरापस्त्यागपुरत्न॥ भद्राधिकसंसत्पकरणाबा
नः हृष्पातालकाध्यापः स्वपादिलभितोमालिपनोहितप्रकर्षांपुबो। दृष्ट्वतेषुविश्वग्रथ
मनसः प्रत्योगिकप्रक्रमपश्रामाल्यपंमुहुस्त्यपवाहिलवर्ष्यैकुवंत्त्वलोभाप्यया॥ प्रत्यग्रं
परिशीलयंतुहृतिनः किंकौतुकोन्नत्यामहातिनुरत्य चरणोपान्तेनारमथ्यमुपक्रमेवा॥
पूर्वीतातपितृमवेश्मनियथोक्षीरात्मापिष्टादत्ताहारः श्रीतिलकोऽवभवापालितः पीति
श्विलानामिहा। सोऽयंतादशरण्वचेघाश्मशैलभ्यतेतानालयन्तहृवैवचवाविकौ
घघाटितसामाज्यमसाऽज्ज्वले॥ चन्द्रापत्स्यलारंकिगुलश्चवलहृष्यभिकशालायां
वनन्दश्रमाणंहर्षतानाहृतिवक्रलोकस्कैतानातोकितद्यानचिववीरनीतिवार्थः।नाना
मूःपित्तग्रोश्चहमीग्राथपार्यीतिकूः श्रीमणिःहरिश्चापीकिस्थितानांस्वकारत्नमणिदि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

...वतकं

ठानी॥ रहा तारोद्वसितेन॥ सोप्यमाहृता हरः॥ तातालये न वनुरुहे॥ अस्य मालेहरि
श्च॥ सा लाभभयेन धनाधिवसनी राजपीपरे विधिर्न नत्साहवकौतिकतः पुनाथ्या ऽध्वष्ट
पर्प श्रीमिणिः। जास्यानेकपथो गताः पुनारिमिले लोगमावस्पवेयाऽप्यनि त्रनमानमीतिविद्
नारालाहिलेबीनिपेः॥ तालाश्च नृलैबी॥ राज्ये शापनालम॥ पोश्च नृलात्मजा दिष्चिपविडतेः
। वनुरात्मजः श्रीमणिः॥ रूपो वनुपदै जनालाताः अ॰ ॰ ध्या॰ नेकजातीपे लैलगनीतेश्च नृ
स्या तैबी॥ जास्यानेकवयो गतानां॥ पोवेतामस पुत्कसाहवगः द्वारोपसंलीभिताराजकूजन
राजपुष्टिकरकोयष्टीधरः भनुस्युरः सोऽपि पृकिरहिलिकेन सहिलसेसिद्ध्याप्युपोलेः धर्मपीपा
यात्पूर्वी दिरपीलिरभुविपिलेसाधिपतावेतनी॥ भुवि तात्विकमर्पयात्मभूमो॥ पतिमणिः॥ स
कलपोहनियोनतः खलु पुराकाश्यपियाभुजातिः स कश्मर्यापादभिवेशेनः खलुनथेतः
कालिकोहगतिः। पुत्रैव वमभुसंघसंघनेकजापेतदेवा ममोतेः सत्रैव श्रियाभिरपुत्रंमित
पदसीमानितापीडतेः॥ पुरा। पाणेद्धिलीमुच्छोहकाले॥ दैतः। कापणितः॥ प्रभवः कुलपुत्रसाह
वमभुखाः लेबपीसिंधे नसमर्भसंघ कौपिलनी॥ यात्राप्य यपिश्रालिकोत्सवच चप्रसप
केकान्विता नेकस्मिन् स्थाने वासरोऽस्थानिमतस्त्वात्पराणः शोभते। किन्त्वाद्येगहिणीविपो
गजनितस्पृष्टात्तिर्विशेषवैभयशलाद्धिगामश्रमुषहरमूलस्याधृणात्येवसा॥ शालिकोत्सव
समहप्रत्यर्पकः काशिनाथः श्रीमालिप्रतिभूत्पामानेदेः थवातरकान्विनातनमात्रसीना
। शालोयापिशनिवासरहस्या द्विवर्णकिभेदलनारमेणथपूर्णालायाकाशिनाथाप्स नेकाप्रवि
काधिशितिरम्पते॥ आद्ये प्रथमतः॥ नस्याः द्वितीयाविवाहितगृहिण्याः विगमोविलयः
...तोध नपक्षपातात्तेपुगमो वातेनप्रभृष्टे हत्यपि स्पसः। तस्मात् पत्नीविगमो
...रुस्पे ... श्रीमतारद॥ ... तैवाहितात्कालिकमिलनस्यपुत्रकोधः क्रमात्तेरुहं

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्तुषया पुरुषकरणोभयामाणे मेर्ऽभितः। नहर्वेन्तस्त्रान्तिबोधितार्यघस्त्नाम्यासेगहेति
छतोऽयाजस्या वहतेपरेधेनिमपस्तेभूयान्स्मरणपाणिना॥ अत्रैवाचन्द्रोदयसितेः॥ तस्ये
कालिकानिचन्द्रसामयिकानिमितिनीतिसतिसमीचीनानियानिपुलकानिनैषमोघः
स्तिघः॥ पुरुषाचन्द्रोध्यापनसमयमहव॥ एतैः पुलकोघैः प्रतिबोधितानामर्थानिधिस्नाम्या
सेः॥ पेरैः प्रतिपक्षिभिः॥ रत्नाय यथपिलिरोषधिबैलाभिहासमेगयुमाणभिया वाहूर्क्येन्नविलो
कितनयनयोर्बाल्यैकसाक्षात्कृतौ। किन्तुपस्थयनिवेशिनाणिलिसमुज्जनावितािकस्मिक
प्रम्यन्तध्वजदैर्घ्यलीमितमहस्तस्पात्तनस्पोलिता॥ पुंसोध्वजमर्दनतामेसस्आविर्भा
वेऽनुभूयते। मया। मणिनाश्रीमतेः समाधिसाक्षात्कृतस्वरेलसोमागदेवस्थायामन
भिलभः॥ तस्मात् उपस्थनिवेशिनाणिलिसमुज्जनाकस्मिकरेलस्कत्वात्॥ तस्यात्तसः॥
सत्वमलित्वमलिना॥ हर्षानिमिच कसोनिवाग्निगृहः पाणो ध्वजे वालमन्वावार्दूक्येधन
येकयामाहिलयापक्षप्रसरध्यागलः। स्पकृदः स्यहेणपेस्पमासमसदर्शकायान्नेगेनिधि
तेतद्रेषात्वहकोविनिद्रितद्ध्वस्पर्शस्पवातोऽथका॥ पूर्वपिलिनालान्वमोभात्रादेस
मुहर्यैः॥ अत्रैवनानान्वयेएव॥ अत्रैवचनिर्जरराज्यमितिमाकण्डेयपुराणे॥ नानानामिति
धस्तरेअधिकावसतिर्गार्हस्थ्यपार्थनिकीस्थितिर्येनेसधतोधिवसतिः। गृहस्थपदक
इतिपाठान्तरं॥ राज्यंसातातानोस्वस्यच॥ तातानियोगनोदोसादिभिः पुत्राअथराजनाश्व
शालादिषु॥ तेनेसामधिकाः साहवाः कल्मलुकसाहवसहस्राः॥ कल्मलुकसाहवलेखप्र
त्यपणितः श्रीमणिरेश्वनृपणिरितानीतोहम्मलुकसाहवोनया॥ धापयनीपाठशालायापुनर
थप्रतिष्ठापितवानित्यस्त्येवप्रवादः॥ इमेअनेकजातीयजाताः॥ नचशालायां भवनथवा
योवेइति॥ पष्टीधरस्थामोध्यासिहिकाश्रीसेशुविलम्पोरस्पलहऽभावथवा॥ पष्टीधरसा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

चानयोर्वर्णकालनारसमभिधायका॥ मा॥ मलिति॥ साह्वोपसद्गौ विनास्य वेलनं दुर्लभत्वञ्च
साधयप्रतिलंभमूलं॥ साद्धिति॥ कारूपाभित्यस्य कालिकोद्यादित्यादि॥ द्रुतः॥ काशीतः॥
यात्रेति॥ एनडामवश्येन वासद्दलिवर्णकानलं एकस्मिन्नष्टनैमित्तिकामासोः शलाधिष्ठा
पनोपक्रमः स्फुटः॥ नस्याः द्वितीयाविवाहितलग्नकेऽपाः विगमसन्निधिगमः॥ अस्येवानाणमले
खे॥ सा यात्रास्त्येति॥ अत्रैव काश्यामेव॥ पुरस्वानातसमयेऽस्व॥ एतस्याः तात्पर्यं स्वकोध
स्य॥ रेतहति॥ नस्य॥ रेतसः॥ अहिंसास्वत्वमेव॥ हर्षादिति॥ आत्मनोऽनुरूपमात्मसदृशं
।तत्र्यानि॥ वनिताविनिद्रुता आभिमानास॥ द्वयोरेकतरस्यापि द्वायां भेदः स्यात्तया का कुलि
नापच्छाद्गुमेहनेस्य पृथ्वीयवानाम्प्रियपन्नेव॥ मेत्यपाकारैः सुवर्णाधिकरूपाहितैर्वर्णिकैर्या
जितागिमेरुः प्रोतो किरासेन सहसिद्धत्तजपभैरवीस्तोत्र एवं॥ प्रामायायापाठनोऽस्याभि
हितरभिधनायाविरामा॥ वस्तानर्थ्योन्यः सत्राद्धिरवीण्डापर्केभिः समुद्दितं कालिकं चन्द्रखं
डं॥ कालाधिदेवतं॥ कालस्वरूपलक्षतिप्रदासमुहूर्तप्रियपलिमिताभितसन्नेनास्वेपारायणतः प्र
णीतेकल्पएवेति तदधिदेवतामिदं॥ एतेनप्रातर्बंधान्धिनोनीतिप्रोतोकितः कालेकदै
वतेष्वेकमात्रपरिहासमोप्यमानमध्येऽक्रमेबालेकदैवतनवसर्कसमुदायबहुलतया
भयसाम्यपदेशन्यायेन चन्द्रकाण्डप्राथमिकमितरत्वे बालाधिदेवतामिदन्तु कालि
कमितिसरलोक्तिरूपाख्या॥ पूर्णस्तोत्रस्य तथात्वेऽथ मध्ये धत्तविरामस्य भैरवीस्तोत्र
स्यकालसाध्यस्य बालेकदैवतत्वकिभूमिकस्य बालाधिदेवतत्वेपानाभावात्॥ प्रत्यु
मचन्द्रकाण्डतमतगाख्यानस्य कालसाध्यस्य पर्यन्ते कालेकदैवतवर्णकमात्रपरि
स्पाविलस्यास्य काण्डस्य कालदैवततया कालिकत्वमेव॥ बालेकदैवतमयेऽस्मीमभैर
वीतिलिङ्गप्रातिलभ्यभैरवीस्तोत्रमिति निव्यवहिमते॥ यस्यपते चकदार्बनसलीरहितेनमूस
श्रासहसश्रुबहति ... लीप्रसिनभरदेन्याणाहर्पिस्यमभितिष्ठतात्स्यादविन्दु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

शालेशस्यानपत्रादिकमिवविदितासावैजयन्तीध्वजिः शालाध्यापनमात्रलोभितगतेर्नैष्ठा
विवाहादिभिः। इत्यास्यायमहारिमणीनियमितासेयुनशिष्यादिभिः स्वीकार्यमिदिहकैम
णगुरवः पत्रीयकपाकाः स्थिताः॥ शालेशश्रीमणेरेतयवचक्षमुखं यथा साम्राज्यचिह्नेत
याप्राहतथा सा अनुभूतावैजयन्तीध्वजिस्था। तत्त्याविदिता॥ अतएवशालायामध्यापन
मात्रार्थमेवलोभितागतिर्यस्यतथाविधस्यचन्द्रपदोद्गतस्यशालाध्यायिनोऽनिर्दिष्टनिदेश
स्यस्मजानिदेशरूपासानेष्ठानेष्यते। विवाहादिभिरुज्वलितरणेन॥ इत्यवधार्यशालेशकालीकौ
लीकोरुधियसर्वधवर्त्तिनिहारिमणीनियमितासेयवैजयन्तीध्वजितीएतः साम्राज्यचिह्न
शिष्यादिसादिशब्दोगुरूपसंग्राहकः॥ तथाचगुरुभ्य एवान्यपर्यितायालेस्याः शिष्याश्यो
भूयर्यलीगुरुशिष्याभ्यांतिस्वीकृतिरूपपरिग्रहावानप्रसाध्यः॥ मध्यस्थाद्भुताः॥ इहशालायां
गुरवोऽध्यापकाः पत्रीमात्रकृतपाकमभिभुज्यास्थिताः अध्यापनेवैजयन्तीपाकं नसमपश्यन्ति॥
यामेष्वथषष्ठेषु चैकदाऽभ्यशनकं स्वीकुर्वन्तः श्रीमणेः दुग्धक्रियामादिदुष्टमेवसहसापर्युषितैश्चा
प्यते। धिवचाकं लवणाद्युकुग्धरहितनिन्त्रापणीधिक्रियायामहेन्द्रजनुः प्रयत्नेनिवहभुक्तिकेन
दिःस्थूल्चिधिकं॥ दुग्धक्रियामदिदुष्टमेवेत्यादिपूर्ववाक्ये यादिशब्दे प्राप्याधिक्यपाकमित्याद्युक्त
रवाकोपक्रमेन हेत्वध्याहारेणैवान्वयः॥ तन्त्रापणी। पाकप्रापणी। परिवेषणमितियावत्। त
भावचपत्रिया प्रातराश्ययामद्वयपर्यन्तिपाकं प्रसाध्याथभोक्त्रे मादिपर्युषितमेवपरिवेश्यते नहितत्प
कलन्दुकूलनादिकं वा निखिलं गार्हितमेवेत्यर्थः॥ द्वाभ्यां श्रीभ्यस्त्वथयोवायादिसदशनकेनास
शक्तिः प्रसन्नौ किं तर्हि मर्थमिष स्वनगरमिलनप्राप्यमासवासे। तस्मात्तपाश्रितश्रीमतिरास्य
ममुनाहल्पमदेवात्मजेन प्राप्यप्यात्काविवाहादिकमनुजनुषाब्रह्मपुत्रप्रियमेऽपः॥ द्वाभ्यां जपती

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

म्यां ॥ त्रिभ्यः ॥ स्त्रीपुत्रीपरिवारकेभ्यः ॥ अथवा ॥ हाम्यां ॥ हरयेमेण ये च ॥ चन्द्रोऽसममतेनमः
तेभ्यः ॥ त्रिभ्य इत्यर्थः ॥ अस्य ॥ कस्मान्मतस्य ॥ अस्मै ॥ हरिश्चन्द्राय ॥ श्रीमणिरये स्वरूपा
हृतोऽत्र लभ्यते ॥ राज्ञाः पूर्वपितृणां सविधमभिगताः साधुदीपावलीपुस्तानाभ्यगास
नादिप्रगाढितुमुकुटजेऽथाहूयतेसमभक्त्या ॥ आहूतः श्रीमणिवेश्वगुरुमनुजकेनाऽधुना
ऽथागत्यापत्न्यास्वयोजितः स पुनरथसततन्तर्दृष्टस्यास्यतीशः ॥ राज्ञोऽगन्नायराज्ञो
बहुवचनमिच्छायामादरफलं ॥ पूर्वं पुत्रीविवाहानन्तरसमये ॥ पितरश्चन्द्रपददजनालेषां ॥
अधुना ॥ पत्न्याः पितृवेश्मास्थितिर्दृश्यते ॥ तत्र ॥ ब्रह्मपुर्यां ॥ स्वलीभिता आस्यात स्थितियस्य
सः ॥ राजानः स्वस्वपौरप्रगाणिनविभवाः साधुसंस्थाप्यलक्ष्मीराज्यं कुर्वन्ति लब्ध्वामणि
रममममन्तं काशिकायाः कल्की ॥ राजाबाल्यमातासिकर्कं कथय कथमथो नात्र कुर्वीत राज्यं
भ्रात्रोः पार्थक्यतन्त्र तिष्ठ्यनिाहविहितालीभिनिवेभवादः ॥ भ्रात्रोरपार्थक्यतः स्थितो तुम
सैकस्मात्प्राज्यपारातिलभएव ॥ अत्र ॥ काश्यां ॥ इह ॥ राज्यकरेण ॥ भ्रात्रोः प्रत्येकमेतत्प्रगाढकृत
लेऽथ च स्त्रियावाज्यकुर्धपक्वाकेलीगच्छन्ति स्वपनकसमयेपायययाभिचक्रनुर्वे संप्रत्यागत्य
पत्रौत्वविधसरत्नकेसत्त्वर्यं साधुभुक्ता सूर्यं स्वस्वदेवाधिप्रकारककलुषभेद्यमध्येऽर्पय
न्ति ॥ भ्रात्रोः ॥ हरिनमण्योः ॥ सतः आज्यकुम्भादिदेवपिष्कृतं ॥ स्त्रे लोहिबाबाऽभिधानाः प्रतिदिनमुप
गात्त्वानमतिः स्वमूर्ति योगीशः श्रीमणिमप्रगाढपरिचर्यं साधुसंधायया तानाः ॥ नान्यस्मादिकूट
नभ्रिविधतपरिचर्यलाततुल्यः पुण्यः तस्मात्तु ब्रह्मपुर्यां स्थितालिस्थितगुरुलंभितमाफलाप्य
योगीशः ॥ योगिसमुदायैः ॥ तादृक् ॥ लोहिबाबासदृशः ॥ ज्ञानस्येवचतत्रलब्धवसतितारमणिसेवि
नो गोवीनाथजिवेदनाथमुरवरास्तेघटपाला अथ ॥ रात्रौ साधितानिद्रणः कतिपये पौरास्यान
न्तिनमः स्थाप्यस्तद्धनधान्यलंभितपदः श्रीब्रह्मपुर्यां मिणाः ॥ योमनोऽविमुक्तः [illegible] तत्र स्थाप्यते ॥ श्रीमणि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

अस्मिन्नस्य यारस्य तथा मंडनवारता। अधर्माधिकृतेरस्य प्रथा धर्माधिकारिता ॥ मंडनोभौमवारः
अस्य। महाविप्रदक्षिणा स्वसास्वकर्म धर्माधिकारिणः॥ प्रथमाद्विधीयस्तु स्वयपारायणे दशभिः॥ म
तानां चालयोः द्विजो महाविप्रः स दृष्यते॥ महाविप्रो मारः प्रमथपतये स्वर्जितवनेद्रुमिपुर्वाचार्यः॥ महा
वीरस्तस्य च नन्तरः॥ पित्रोर्भ्यर्पणे दत्वा धर्माधिकारिस्वा दक्षिणा जनतादिको नारकेनापुमु
क्तोसि सा स्वसात्कोलदक्षिणा॥ आनन्त्यात्तु मनुष्याणां व्यवहारे तु नारकः। धर्माधिकारिणेन्द्राद्
युक्तो नालयपत्नेयमध्यगैः यदिच्चेनारकास्तेते गत्वा दक्षिणां दत्त्वाक्षि। नाभ्यर्पयति हस्तोदोपा
धानोऽधार्मिकास्तव्य॥ पित्रोर्भ्यर्पणे मनलात विधत्तेयुः प्रागपायी यथा सा के भ्रानुत्वाद्धर्मकार्य
मप्रिवलंप्रासा स्वसाहा प्रियतुः। सुताः पञ्चवल्निर्गताः तद्वत्प्रोक्ता उत्सस्वा वेश्मगा वैषम्यलादकुलः
संपुदम्भूतालेसमाने क्रमोः॥ नानाविधनीतातस्या मिकभ्रातृसानुश्चप्रभा हि प्रधान तया साहोमि
श्रीसहा यौ मस्याः तथा लिप्रस्य भ्रातुरिति सत्यानां कर्त्तीति कर्ता विष्णौ प्रयुक्तयोर्यः सा॥ पिण्डप्रदान
सहायः अस्याभ्रातुः गुरुस्रिव श्रीमतेः पत्नीव॥ तादृशं ज्येष्ठपत्नी बहिर्निर्गतिः। कनिष्ठपत्नी गृह
स्थितेस्त्रेलेयमाकारे तद्द्वैषम्य॥ अनुष्ठानप्रत्यपकिस्तातः क्रमेण श्रीहरि मण्यंशे स्तुः समानः एक
एव॥ प्राहार्द्ध बलिपूर्वामिश्रकावधतेः श्रीमणीन्द्रविवाहः सामर्थ्यैः शास्त्रे कैश्च स्वकस्ततसमभ्युद
नेषेोऽभिरूपः। भ्रातान्वेषी विवाहस्यावधनवपुः पन्कुरेषाऽथनासीत समस्तस्त्रीकपो वैकथ्यपकथ
महोहीतिगाहस्थ्यमेतम्॥ तस्मात्प्रभवन्तीति सा भीताः को दर्पालादिमनुष्याले॥ यो ऽसौ विवाह एव
अहो पक्वा महादेवादिः एवं तस्य वेश्मान्तरालस्थत्यादिः॥ यथाल्पेऽभिरुचिः पुरे पुनः साक्षा
त्कुनोश्रीमणेद्रुमतिहिं सहास्तिकादेवादिलभ्यते यहस्तेऽर्पितारिराज्यं साधयतो यतः प्रातिदिनैश्वर्य
मपुहरिपिवेनोवाहायनुकूलनात्सभागितस्वास्थ्यं सदा विदीन॥ वाहाहीत्यादिपक्षाभिनिसाहस्तिकोपस
ग्राहकं॥ दहाकाश्यां अस्य श्रीमणेः स्वतातेः श्रीरामचन्द्रः प्रावदत्तमाहलोश्रीमतसाधितैः स्वर्गाद्भर्तु
वशीवद्धोप्रगादितुपुण्योत्तिष्ठता भार्याः ... चरितपदाभर्त्तसांस्यः। सिकादिव्यापा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

॥ [illegible] ॥

ऌभिमन्तीपरमवतरतामाविनवोववश्यैः॥ भगीकीन्यायेनहरेरथमरणैसामानाधिकरण्येमातिता
यमिमणीतिद्धववर्न॥ उपणरेदिशाओपेजस्तस्मिन॥ एतयोश्चयोः प्रत्येकंपत्नीद्वयंतयोराघुस्पेकः॥
स्वस्वस्याधिपतिपाकभाजेनपराः सर्वेऽर्थकाश्यां बुधाः स्पष्ठामातुरेहात्मयोगस्मरणेस्तानेषुपश्री
दयुः॥ निर्यानेषुवनेषुसागतवलीभसः कृतावाऽधुनापश्रीद्धिकमारुवन्द्रसुतयोरुज्ञासयत्याश्रमं॥
॥तेषुनातेषु॥ सा॥ पश्री॥ आश्रमं॥ गृहस्याश्रमं॥ येनश्रुतभागवतंपुराणंनाराधितोयैः पुरुषः पुराणः
निरर्थकंजन्मगतंहितेषां कूपेनिलीनस्ययथाबुधस्य॥ भागवतंश्रीमद्भागवतंदेवीभागवतंकल्कि
किभागवतंच॥ अष्टादशपुराणंवहिर्भूतमयभागवतंमहापुराणंतयापुराणमेव॥ विशिष्टंशुद्धमा
निरिच्यतद्धिन्नयाया॥ तेषां॥ अश्रुतभागवतानां॥ कूपे॥ कूपएव॥ नत्वंभोधौ॥ सर्वैहिवाक्यसेव
धारणाधानत्यायामानः॥ अंभोधिनिलीनानतुरत्नादेरूपकंभाह्मफलमेवजन्तुः॥ तदुक्तं॥ किंवापरेण
बहुनापरिजल्पितेनसंसारगहिवमहतामिहतेफलाय॥ अंभोनिधेस्तटरुहास्तरवोऽथयेनवलाजलौ
घेसिलरत्नकृतालयाश्च॥ इति॥ सनातन्याक्षतयासुकच्छपतयेत्यादिप्रकृतवर्णकानांसमर्थपर्या
लोचनतोमहापुरुषः पुराणपुरुषोऽथवामहाविष्णुरेवश्रीमतिः॥ स्पष्टमन्यत्॥ महाकालस्तवो
मेघ [illegible] श्रुत्यभिभाषणात्॥ दिवसः पूर्णेनपत्रमार्यपिपथाऽऽस्थितत्रवे॥ केवलनखवराजसु
प्रशस्पैर्पविलोक्षितानां॥ दिवसः पूर्णतायत्रैदाहूपथि [illegible] तत्रवे॥ यत्र [illegible] समाजाभिप्रायमाधा
यवन [illegible] तत्रसमाजे [illegible] बध्याः प्रत्येकमभ॥ महाकालस्तवोऽप्युत्प्रेक्ष्यमाणनत्त [illegible] मध्य
वर्तिशिवमदेषस्याःसभूधालेवमायाःतस्रधानःपंथाः॥ मार्गाः मार्यापथिः॥ शुक्लवराजोऽपिमहाकाल
[illegible] ॥ धानाविभवेनपश्च प्रकाशनफलंकेवलमिति॥ केवलस्तवराजस्यपूर्वोक्ते
पुमाधे [illegible] पूर्णमासोदिवसोऽभिक समुदायमागोदिदप्रथिएव॥ महतारलभतस्य
द्ययोरन्यतरस्यहसमभ्याधिनिरनुभूयतएवसम्पदा मेषुतेषुनेषु [illegible] पारायणितिके॥ भव्यामव्यपितिवत्स
लोभितपदावलीः स्वकीयामम [illegible] ज्यासुरखप्रापका॥ इत्याशयः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative.

ण कारभिदिनात्तुलातवशगणाश्रमालिनस्विकलेखारोपिनमप्युदारधिषणाः संप्राप्य मान्याश्रिकैः भूम्नाऽतः खलु काशिने।

भद्राज्जकबीजकाऽभिधमहाखण्डे त्रमायानथो कालः पाठनकादिषु प्रविधत स्ताबसितो याऽधिकः।
रूक्षाणादिमयोन्यकान्तविलसन्मन्त्रौघपारायणे प्राप्तश्चैतत्कलहृत्पलाऽक्लिहिललो नालेन्द्रकबीजा
दलिः॥ ततः रूक्षाणादिमयोन्यकान्तमूलमन्त्रे पारायणमाचरेत्॥ इद्वै पाठतः प्रारायणमाधिक
गुणाभिलिमाह श्वरमतेऽजिनकवैजिकाभिधे महाखण्डे प्रकामकनयप्रियमीणे नरूक्षाणादियोन्य
कान्तसखमन्त्रपारायणभेदैर्नैवसमयपूर्तावालजकबैजिकस्यापठनेऽथनपारायणोपयोगिपूर्तपिञ्जा तापः
तावलैवचारितार्थ्यमितितावत्तावन्नैतारूक्षाणादियोन्यः सूत्रालमूलमन्त्रस्तवपारायणनैवचारि
तार्थ्यहीनतल्पसमानतः॥ अपूर्णपारायणतः पूर्णखण्डपाठ एवसमीप्याधिकलहृन्यादिधार्मिकैर्मतेन
यथागत्यवलत्त्रालन्द्रकबैजिकाभिधसमग्रखण्डभेदपाठादेतेः ईजिसमग्रपारायणाविवृताऽथसमग्रपाठ
स्त्ववसरप्रतिपन्नआवश्यकएव॥ अलसंवेशार्थनीत्वश्वशुरपदस्थितस्त्रीधवश्चत्रयाऽभीष्योग्या
त्रयाल्किनया वैपरभवनधनाऽखादयामी । रयानः॥ प्राप्यापदर्भयनाली श्वशुरस्तभवनेसाधुल
अवसानाभूमरुजाभ्यामितः सापिरिणमनाभिदा जभिताऽन्याथयोऽन्या॥ योगपत्नवमत्रैक
मत्या॥ भीतया। प्रमी। रयानः॥ अस्माकं। श्रीमतीनाँ॥ नाम्पी॥ ग्यशुरान्वयोशिश्रीभ्याँ॥ स्त्री
धवाजामाता॥ निद्रावेशमयाहिः प्रदेशाभिलिखेकोऽणेशनैः कामुकीसंप्राप्यस्वयमात्मकार्यघानेगत्वे
गुरुत्वकायदि। धत्त्वानहिलुलकिरणारमसादनीयनिद्रागृहे यान्यतिर्धजिलभिनैः प्राप्तिनिशिस्याभिसाऽदिः
मणिः॥ ता। कामवती॥ दिनेकापनिरलधापमैथुनानवकाशेनप्रतिनिष्ठाभितिरात्रिपरिग्रहफलं॥ कार्य
भाजामयादिनेष्वेवलनत्करमप्रिसज्जेचारण्त्रौ तु मैथुनायकाशः प्रसरत्यवेलं॥ सर्वेषु पुरुषोवितीय
ननयाकिलीग्रहेचाप्रियेविप्राः प्राप्तरजः प्रसारविघ्नतानावेशायत्पुत्सवेः। इत्यानपर्णानामकभुवि
नहाभसाद्विवाहेपदलसमान्प्राप्तरजाः सदेवगुरुभिर्मत्र्यैः प्रसाम्योऽस्यते॥ सर्वशब्दोऽत्रानेकवचनः॥
प्रियः पत्यौ। मैत्री। विवाहेपदमेवचाविवादास्पदं॥ अनुकूलयोः कयोर्गृहादिष्वानुकूल्यघानक
मद्धेलोकरीत्युक्तीतनि॥ गोहस्येपतिनामा दियोपितरमनातिससमभ्यादितं चेत्तदानीदिरूढ्याऽऽस्माकं

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

गुरूणां किमिति चलिखनशोजितो ऽस्माद्धिवाहः। तस्मात्पित्रादिभान्यप्रगाढतमहिलाभुत्सव
स्यास्पराहः काश्यपिकामेशशब्दप्रविधतवसतेर्लिमितव्येवलक्ष्मीः॥ अस्माकं श्रीमल्लिनां॥
गुरवः सुधन्देवास्यस्लेषगुरूणां। स्विमोलक्ष्मीतलिप्यबहुतिस्तुश्रीमणलक्ष्मीरमाणत्वयज
नफला॥ सन्मतस्याहृतमेत्या हिप्रकेमवर्णकान्तरवर्पजोवनतोमहाविसुतयानिर्भमिमाणस्या
सश्रीशत्वस्वलित्वेमव्याहतमेव। किंजूर्पकमेकमेवाहभुवः कैश्रीरवीसारवर्वजितकामथ
कांचनीभिवमुक्तः प्राप्तानिसौत्रीतिकी। सिद्धेस्वपर्जगन्मातधर्ममिष्वनेनमर्पणी मः यकेस्पनोभन्त्वास
तेषांचेपुनवस्वमीबुधिरादहृ्ष्वेषुवालामद्विप्रीत्याघेगेणितोभवेद्भुवितद्भूयान्नुत
स्यस्तुतिः। कालेत्वेषभिभूतभावाविचलज्जेहेस्त्रिधाभुञ्जनोज्येष्ठज्येष्ठविभागहेत्त्व
शत्नतत्र्याप्यानलः स्नत्स्तुतिः। स्त्राघ्या। मुक्तवाहत्त्वपा॥ मनरतत्तत्वातिभुवि। स्यान
सतारएवशिगगाधरकुहितविवाहुधमुवात्सल्यमात्रप्रपको सद्धायमूर्तप्रमाहितविशदस्त्री
धृताऽपत्यकस्या भूमीन्द्रस्यास्यतोरामणिपद्मातितेर्यस्तुशस्या। हिपोगधूर्त्तः ससाधमेहधृत
रमसगहस्याजितव्यः सर्वश्रियेः॥ काश्यपकामफलप्रदेषुविशदेषाघेपुवभ्रमस्वसोतारएवशिसमु
द्रवः। किमितिवेनस्थाप्यतेऽत्रास्यतः। यस्मात्तत्रधतास्यितिगुरुसौ स्वसाध्यबुस्तोघकंगाहस्यनि
अमुत्सुकैः शातिदिनेभाग्याभिरप्येष्यति॥ अस्मत्याठनहेतवेयद्विनवस्लातागतहेयाऽन्यत्रसाकतैनत्पा
ठनेपुनरिहस्यान्तोहिभूयोमतः। यस्माद्धाहनमसमक्षेयमुदितश्रीकालकोद्योद्धतेतालरत्नामुसमुल्के
सहलालिखिलतोकानोगहीत्वाऽगतः॥ सूर्यस्तिंदितएवपंकजवनीफिद्धतिनोतिश्रियां चन्द्रश्चोदितएव
केरवधनीं कस्याः समाश्लेष्यति। राज्ञो नोऽथ धृतो जनाः प्रणयिनस्प्रापयीतिश्रियभूम्ना चेन्नवस्तो
रभसेवक्षातिरेकामति॥ दृष्ट्वालानपदस्यरस्सवपुषः शालीनकेष्वादरस्वस्याऽद्रावितशास्त्रकोपनिवहस्या
स्वाधुर्यानादरं वैराग्यप्रातिसंगतोऽमुनमणिर्नाधाम्यशालादिषु प्रीत्याऽध्यापनमातनोतिमहतामानोऽहिच
कार्यदः॥ दृष्टस्मान्नापकाम्यतेषुचरातातेषुकुलातिवेमर्वाणिपताहितालकोद्युनवद्रानस्तुपाभिलस्या।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

फु१६ ०५ ४५८४८५८२६

यथा वित्तशालिकारम्भणसमयजनुर्हर्षवर्षप्रकर्षाद्दृग्प्रत्यर्प्यपूर्वं निपतितगुरुमणिः शालिकेशोऽपि स्पष्टः।
भयस्ते सावद्देवद्रविणकमधुनासौ वितीर्यैव योऽप्यः कालीकोद्दस्य एव येयादिह निवसतो नास्य कोषो
पलंभः॥ यैः साहवैः यावत् त्रिंशत्सप्तपञ्चाशत्पादि द्रव्यं रजतमुद्रासमुदायात्मकं द्रविणं॥ शालिकायाः आर
म्भणसमये जनुरुत्सक्तिर्यस्य तथाविधो यो हर्षः प्रमोदः तस्य वर्षप्रकर्षान्॥ हेतौ पञ्चमी॥ प्रत्यर्प्य दत्वा॥ न्य
स्तापितिः कुल्मुलुवक्षाहवोग्यहूर्यस्य तथाविधः श्रीमणिः शालिकायाः इत्या आभिमुख्यतः स्पष्टः॥ तैः
साहवैरेव तावत्त्रिंशत्साप्तादिद्रविणकं॥ अधुनामुष्मात्मायाः समयो श्रीमणे येवितीर्य। एषः श्रीमणिः॥
कालीकोद्दस्य एव ऽपभयः प्रयोज्यः॥ यदस्मात्कृतः॥ इह काश्म्यां॥ निवसतोऽस्य श्रीमणेः कोषोपलंभो
नानुभूयते। कालीकोद्दे निवसतस्त्वस्य कोषप्राप्तिलंभोऽनुभूत एव॥ अत एव भूयोऽप्ययेषत त्रयोऽप्य इति निदिश्य
ते॥ पूर्वं ड्कीनसाहवनिदेशतः काशीनाथभट्टाचार्येण शालिकायामारम्भमात्रमेव शालीनपीडितानामपि सर्व
कलहेनैतस्याः समाप्त्याचिरस्या ऽथवा भूयः शालिकारम्भणका ऽप्यतः कलौ कितैव कृत भिक्षिनास्य समम
काशिनाथस्त्रिंशत्याद्विमासिकार्पणपात्रेताम भ्युपेतीति नक्षेन हानाकृतताभ्यागमप्रसंगदोषप्रसरक्का
रः॥ पादांते प्रसंगात् यथा वक्ष्यते ॥ नानार्थी यस्य स्थाने कोऽहं प्रगल्भिलनकः साधितो यैः सप्तपौरैः लोभमोहा
नुमत्सप्तनरस्य पतिः साधायत्वाम कार्यभुक्तो मध्याह्नकाले सुरसादि ऽन्दिन ब्राह्मणो घेनया लोभमुक्तः
भीष्टान्नेमिशो निजगुरुभवने साधुमार्यस्याभिमान्यः॥ ऊर्जे कार्त्तिके तयागतो यदि तदा तान्नैयमायचिमा
बार्ईयैव कृघस्तसाधितभुक्तिध त्वा कोऽसत्यरीके जीवेश्म निमन्त्रणो घघघनयोजात्समागत्यनासं
साधद्दत्मैथुनभालिवचः शुल्कात्मजातां प्रति। गतो वा गतो वा यदि लज्जा तर्हि॥ मन्त्रणे गृहमाष
णं॥ निमन्त्रणं नियोगकारणं वा॥ वस्त्वेव प्रसवोऽर्च्च बंधनमतः साधद्दत्तानां कृतोऽवतारादिपदर्पगलित
भितो नोजायते भावितिकीः तेन्वास्मिन्मधुपानलघरद्धियो बद्ध्यनेयोत्सवैः योगो नैवानियोजकोऽर्थघ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ऽतो योगस्तु ... स्तथा॥ भट्टकेषु विद्यमानाय न्ताकपदस्य ... बद्देषु यथा योगाय मात्रा दत्ता वा पद्यते॥
ते॥ बहुत्तः॥ अस्मिन वचनेतो वक्ष्यति एव कुसुमा सवस्य निलेभाभिलोषतः॥ अतः॥ भट्टकेष्वि वषद्देषु यथ वन्ता
कराद्यमवहारण्यन्ति भीतितः॥ तथा॥ अर्थवित् × तदुक्तं प्रमजानिवन्तानि लीनबद्धेति × ननियामिका॥ अ
र्थसिद्धत्वमुपस्थापयन्तं तत्र तास्मिन॥ तथा॥ नियोजकोनेव योगदत्यन्ये॥ नियोजक त्वं चात्र प्रयोजकत्वं नि
यामकत्वमथवा॥ प्रकृतं च॥ भट्ट्याहि ... नियामि भट्टलादिषु सम्भवान्तः तैलादिषु तथा प्रापेनैव योगः प्रवर्त
कइति॥ योगसहकृत ... मात्रस्य वाथ नियामकत्वाभ्युपगमो नु षद्देषु ... न्ताकशब्दस्य ... ब्याभट्ट
केष्वेतन्न ... व्यवहार्यत्वी सिद्धं तातिद्दिकं॥ अस्मा ... हयन्त्र ... नाविधतेरदा॥ ध्याय ... नाद्या ... मिकेका॥
मा ... स्ववन्य ... हमिलिता ... कन्ति ... निनाया॥ कल्याणपादि द्विदा ... प्रनिदिवसमहः श्रीमणि
अ ... यसलिप्यु ... पारन्तवि केकथाभिवतरसा ... प्रहर्षे भयेः॥ असमानः श्रीमणि ... बहु वचनमादफलं
कालीकोदनःश्च ... भूपाभूयताएं कन्त्र ... पीडितैः ... विधतका ... थाय ... निश्चयु ... खराली
नयोदशनाध्याय नपर्यवसितो॥ सा॥ स्वकीया॥ अन्याथ च श्रीमणेः द्वार ... सकाले ... निमणि समभियक्त
स्वरण ... सा ... भवनस्य ... कृतानि ... हुक्ता ... पतितौ ... सिनमिलिता॥ वक्ति ... विकल्या॥ भ्य
पिता॥ वक्ति ... धर्मलीबिनौ ता मेतापे ... स्वकीया ... पीडिते ... वक्ति॥ कल्याणपादि द्विसादि शब्दः सिद्धे ... स्वर्यवं
लब्धिम भूल पुरि महाकालादि ... दिरो ... पारियह फलः॥ ... पित्र सान्निध्य ... शीय ... निदिनं ... सं ... यनश्री
मणिर हभ्युदा ... भियो॥ ... पा ... तासत्व ... मात्मनः प्रभ ... व॥ उक्ती नस्थापितो ... वान्त ... विबुध ... ताका
कादि ... थाभिसम्पृष्टो शालाद्य ... मूल ... वु सविध ... पीडिता ... यथैका॥ शाला॥ ... काल ... सविधमहा
कालदेवालय ... मन्या श्रीकु ... लक्ष्मा ... वसचिवमणि ... स्थानयैव॥ पूर्णापर्पूर्ति ... प्रनिदिनमपि
लो ... मयाज ... भूला॥ ... भु ... मान ... नमाति ... वर्णः ... मिव॥ तस्मात ... संप्राप्तितावि
... यम ... थमन्त्रैमा ... स्तारा ... वायो ... श्रीमणिः प्राप्त शास्त्रः॥ ... पनिल
... गुणवतीम ... स्त्रियं ... सामानाम ... हस्थिते ... मणो ... यो ... देसाः॥ ... गितु कनागता

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हग्रहिणः सर्वेष्वपि विधिवन्नोमान्याभक्तिहि पिमन्ति वा विलयन्ते ताराण्यथा पृथक्॥ त्रिभिर्विशेषकैः॥
दीक्षितसहहवसंख्यापितृगृहे च वैशेषिकास्तत्र ... प्रातिमाद्धिकादश ब्राह्मणाली नवि बुधैर्धृता॥ आषाढ
नवमी आद्यमावाद्या॥ शालानारल आदौ भवा॥ काश्मीरनाथभट्टाचार्यस्वमभिसंस्था पथ्येकाप्राचीन
पाठशालालोकेऽपि तथैव कुलमुख्यता हवनपालिमणी एवसंस्था॥ प्राचीनग्रन्थ... तोऽन्या द्वितीया
महाकालमन्दिरस्थापाठशाला पारायणशाला॥ मद्दसारालयन्तः पाठपारायणयो ... विद्यालयके
मयस्त्वं तुल्यमेवेति यन्त्रकं चित्रभेदेन मव हलि पूज्यते॥ कार्या चेदिनरोऽन्यो यदि त्यादि प्रकृतवर्णकी
नरलक्ष्म्य श्रीमणेरपि तत्त्वं सर्वमपि यथाक्रममेव॥ श्रीमणेरन्यो मे हति स्वलात्मर्या॥ गणस्त्रीणां सामुद्रिका
शास्त्रेण प्रतिपलानि लक्षणानि स्त्रीचिन्हानि यसा स्यात्तथा ना॥ एते बाधिवाएव॥ अभ्यामानिया
हलनरौ उत्सवे॥ एवं जागरणं दिपिः॥ अग्रहिणः॥ अस्य चन्द्रगृहमवहति तथा चन्द्रगृहाधिष्ठाना
नरौ॥ चन्द्रस्य गृहे सर्वेऽपि पुत्राः सस्त्रीका एव गृहितानेकविवाहाः॥ भक्ताभीष्टवरप्रदानपटुना
कन्दर्पधर्मो यथा प्राचीनैरुरीकृतानाहितथा॥ न्यस्ता यथा कस्याथवै॥ तस्मात्कैलासकास्ति हाऽस्तित्व
धाधिष्ठायिनी नामपि स साक्षिन्नामणि बुभिवत्ताभिव सदा मन्या महे अम्बालिका॥ कन्दर्पधर्मोऽत्र
च विस्तरितिया यत्तर्पण्यरस्याथिना नामिसा॥ प्राचीनवर्णकि मस्य कुण्डेतु स्थलस्यादिपर्वसिमान
दित्यथवापूर्णिमितिमासानां लाधायमरू या॥ तेनानीकास्यमणिगायकमहमुखजे भद्रधुजप्रपूलधित्ता
नाटकाभिवन्तेऽकिमिलि च मणि नामी विनोदेनिपाती रोषा दिल्यफल च्चिन्नपादि नुविमुखी भूयानि
छत्वयेषु स्वाधाभिः शोधपात्रप्रविन्दणफलनित्र चादस्वदृष्टिः॥ अन्यापुत्रगृहेऽपि स्वामिनाऽपि
नीलिमन्तः॥ तत्र नानेषु भूः शोधपात्रे च॥ पुत्रविमात नातो दधासनानियतप्रीणभोज्यस्वयं यो
रसपोर्णमास्यामथाग्निजमवन्ने भोज यामास तेन न दत्ते त्यविरमचाप्यस्थि यम यसदनेसा धुसन्यासि
कवेरवी च श्रीमुरारेः स्थगतपदधनं तस्त्रलनी पास्वि मः न्ये॥ तेना जामातृमणिना आभ्यां पुत्रीजामातृ
भ्याम्॥ तत्र तीषाः पूर्वमि स्वर्गविपरीतलीलयः॥ इमे॥ स्थापनिकस्य गृहाः॥ अन्ये अलौकिकाचरणाः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

5

दृश्यपद्येशितोनः पुनरश्वचतुरैः प्राप्यते चेत्तदा नीं स्थित्वा वेश्मान्तरे हं गुरुस्तीभणितः श्रीमणिःसा
वभौ मेः । शृणुस्वाभ्यासैः प्रकुर्वन्नप्रविशद्दविधतालेषु मात्रोक्तसत्त्वो भूस्वाजस्पृष्टं न पजपरिहर्तं
वारयित्वापि दुःखं । वेश्मान्तरे नातविरमतोऽन्यास्मिन्नश्वश्चतुर्भिः वेश्मानि ॥ प्रविशद्दन विधले त्रालेख्य
मात्रेणोक्तमभिहितं सत्त्वं स्थितिं यस्मिन्सः ॥ सन्ततवाहनाः खलु रुणान्वाय्यनो भूस्वारोदुःखभजस्येव ॥
कारितिश्चैवं नरसंचयात्मकतया कामेश्वरश्चक्रे जैतानस्याचे गणपात्मना कथमन्यथाऽमुष्य
प्रभया हता । किंवाऽसौ गणपात्महागेलापतिश्चान्यः प्रभया तदनैवस्यात्तु भुवो भर्श्चगण
पतिनऽर्पितद्यत्माऽयं च ॥ कामेश्वरो परोप्य मानराजभे गन्तव्या व भासमाने युवा रणे सपरला
मधेयकाभीकोशनेशलकाशीत्यवयोगार्धमात्राद्देणरूपाऽथवाजनसमुदायात्मिकावेन्न
स्यात्तर्ह्यमुष्य कामेश्वरस्य गणपत्यात्मकता कथं स्यात् तेऽध्रुता च कामेश्वरं गणपतिर्विदेहस्तत्रास्य
गणपत्यात्मता । असौ । कामेश्वरः किंवा विशिष्टश्च पुल्लाशिरस्यतद्वति न्याये न गणपतिर्महागण
पत्योरन्योन्यं तादात्म्यस्यानभ्युपगमे गणानां पतिर्न स्यात् । गणपतेर्हि महागणपत्यात्मत्यापरि
पालावेव कामेश्वरत्वं । मध्या सा च हागणस्य चपनिरित्येवं मिथ्याभ्युपगमे तेमहागणपतेः कामेश्वरा
प्राप्ताचयगणपतेर्महागणपत्यात्मतया पारिणालिविनानद्यासहः । असएवाभिधीयतेयद्यपि तदात्म
कोनेति अयं गणपतिः । नदात्मकः । कामेश्वरात्मकः । नह्येवं विधोऽस्ति कुलानि यमा यच्चायं गणानां
पतिः सकामेश्वर एवेति । अकामेश्वरस्याथ व्यूहाधिपतेर्गणपतित्वोपलंभात् ॥ एतावान्हि बक्रं क्रान्ता
मभिगते स्तारण्च वायैर्भिमयुञ्जतो भुवि मोमनिनः कतिपये देवालयेभ्यो बहिः । ससाध्याः स्वनिकेत
नप्रतिभटः सिंप्रापितव्यासनयाम समाचर्यामंतुनाथो दृढाहं नियमिनः स्तोत्रपारायणाहः ॥ इहा देवा
लयमेदिशुपाठपारायणमोभिर्दत्तमप्यदृतारतमुमूलः श्रोत्रनुभवमात्रैकसमभिगम्योऽनुपयोगतो
नात्राहूतेनयोग्यशलतादृष्यमचवामृशे विफलैव ॥ वक्रत्वं वा वह्नत्वं मौनमित्युक्तिरुभयविरुद्धते ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

उत्पत्त्यैव पितुर्धनस्य स्वमु यथा पुत्रोऽधिपाउसौ तथैवैतस्यार्थविवेचितोऽत्र विषये उत्पादकत्वात्क्रमः।
इत्यावेदितुमेतयोः स्वलिपयः स्थाने श्रियामुद्भवनाद्याविष्यथवात्पर्जनिरुद्धनावन्तोरुत्तनश्रीमयोः॥ उत्प
त्त्यैवार्थस्वामित्वादत्र भवतीति पूर्वाचार्यवचनेन॥ पितुर्धनादिषु पुत्र उत्पत्तिमात्रेण स्वत्ववानित्यादिमिताक्षरा
या॥ असौ पितुरेव। एतस्य पुत्रस्य॥ अत्र विषये। धनादौ॥ उत्पादकत्वात्। आविर्भावकत्वमात्रेण॥ एतयोः
पितृपुत्रयोः प्रक्रान्तत्वाच्चन्द्रश्रीमण्योरेव॥ स्वलिपयः। स्वस्वहस्ताक्षरलिप्यः॥ श्रियः स्थाने। शालीयसाह
ववेश्मनिव॥ ततस्तस्मान्नशालादिषु लिपिसद्भावतः॥ ईश्वरयोः। चन्द्रेश्वरमणीश्वरयोः॥ चन्द्रेश्वरहरीश्वर
योर्वा॥ अथवेति पक्षान्तरद्योतकं॥ चन्द्रश्रीमण्योरन्योऽन्यं वर्तिः सर्वधनफलमद्दवत्किं॥ नानाना
मिवपुत्रकस्य चद्धसाम्राज्यवर्त्तिः कथं दृष्टान्तः करणोपजापघटनान्नियतिनाभूत्स्वयं। तस्मात्स्वस्व
पदप्रसस्पष्टवसतीमान्यानुभावप्रभृस्वैस्वंमासिकमादतोक्तविधितो न प्राप्नुयातां कथं॥ नानाना। चन्द्रमणि
पुत्रकस्य॥ श्रीमणेः॥ हरिमणेर्वा॥ शास्त्रकीनकतिरिति पाठान्तरं॥ दृष्टान्तः करणानि यष्वस्थिथा विधानादु
र्मनसामुपजापः प्रभृपसंक्रामितवर्त्तिप्रतिरोधवचनानिलद्भूणात्॥ नयोरित्यत्र स्वयमित्यथ पठन्ति॥ इद्धर्गाः
स्वतः परतो वा संबाधितएव। अतएव कालत्रयाबाधितादित्यदेह इत्यादि॥ अमू। चन्द्रश्रीमणी॥ चन्द्रहरिमणी
वा॥ एवं सत्यधिपावमूनिजनिजस्थाने जनैः प्रापितौ मान्यावेवं नतु प्रसीजितद्दुक्तौ गर्होदिद्धलम्बनौ॥ सूर्या
चन्द्रमसावथ स्वनियतस्थित्यं वहतो यतो लोकानामिह मान्यतामभिगतो स्वस्वाच्चकर्मा छिप्तौ॥ एवं सति र
नियमितमासिकप्रातिलभाननिर्येसति॥ इद्धमाल्कबर्न शालप्रभृतियोर्लोनथाविधा॥ स्वस्वोच्चकर्मप्या
भीक्षितौ॥ अनन्तरेण स्थानप्रातिलभ्येनमानोदुर्लभः॥ स्वस्वस्थानसमाक्रमादिफलकं मावद्भवेतयोर्भूया
भीप्सितमर्पितमभिलस्यावद्भश्रेष्ठिभिः। कार्यस्यापगतोद्दस्याविदितागमहन्तितश्चासवेद्रव्यान्येपणिमूलिका
नलब्धतागुर्वाः सदासाऽनयोः॥ एतयोः। चन्द्रश्रीमण्योः॥ अस्य। श्रेष्ठिनः॥ सा। निर्दैव॥ तस्मादहपिरन्नप्र
श्रेष्ठिनः श्रीहरिश्चन्द्रेश्वरद्धसाम्राज्यरक्षणफलकभूयःप्रभुद्रव्यमभ्यर्पितुं योग्यमेवास्ति॥ सेयाविच्छेल्लकार्यैः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

णा समय जनुहर्षवर्षप्रकर्षाद् व्यग्रेत्यप्यपूर्वनत्पानिगुरुमाणः शालिकेशो ऽभिसृष्टः ॥ भूयस्तेनलावद्धवप्रवीणकम
धुनासीविती येप्रियोऽयः कालीकोदस्य रोऽपे यादिह निवसतो नाऽस्य कोषादिलाभः ॥ येऽसौ हवादिभिः । शालिका
समणेन समयजमदवर्षप्रकर्षेण । हेतौ पञ्चमी ॥ द्रव्यौ सप्तशत्यादि ॥ नृपतीनां नृपातिवर्गगुरुर्यस्य तथाविधः श्रीमाणिमणि
एवः शालिकेशः स्यैवमुपवहातिलाभितः ॥ अधुनेति शालावसानदशायाम् ॥ एषः । श्रीमाणिरेव । पौडिन्यानामन्यो ऽन्यकिलहा
त्काशिनाथमद्यवायसमारब्धशालायामभिरतायभूयः श्रीमाणिनाकाऽकोदनगरे गत्वा तत्रत्यप्रभुसंघानिदेशपत्र
प्रत्यर्पणतः काश्यामागत्य शालिकारम्भणं कृतमित्यालिलोकोऽनुभवः । नद्रूपतिएवास्मे सप्तशत्यादिमासिकं श्रेष्ठि
भिरप्यर्पिताः तेरेव श्रेष्ठिभिरिदानीमथास्मे मासिकं द्रव्यं भूयः प्रत्यर्प्य कालीकोदस्थात्रिशती मासिकसाम्राज्यलाभितम्
॥ यद्यस्माद्धेतोरिह काश्यां वसतोऽस्य कोषादेर्नेप्रलिलाभो ऽनुभवमभ्युपेति ॥ पत्नीप्रत्यर्प्यमाणा हलरतरसिता हारं
सम्प्राप्तिपीनेक्षमम थग तयेपूर्वमासीज्जकाम्या । पातवास्तेलिका था द्रव्यमथय एवासाधुसंसाध्युत स्माद्यातायानीदृ
सूदक्रूरामस्य धुनात्त्वध्ययोऽर्थनमत्यौ ॥ क्रूरएवमपूर्णो पि स्पाभोऽलिनेसर्गिकौ ॥ तस्मात् पूर्वगीतिक्षमशरीरेवता
ताः एकाकी पूर्वमन्योऽसितरमुसंगतिश्चान्यवेशमन्यकस्मात्सीत्वापानीयमात्रीभजगतिसफलीभावमुच्चैरकार्षु ।
साकेत्वेन्येन सम्प्रेत्यभिसृतगहकः लाभिकीदृक्षिणासु स्वभुक्त्या ऽभिप्राप्यमाणे कथमथरजताकार्षणीमिता या
भि ॥ पूर्वकालीकोदनिर्गतिः प्राक् ॥ रजतीमितिपाठे तु कनककार्षणीमित्येवागतः पठितुं युक्तौ ॥ निम्पातिशालि
केशाद्धिरेथनियमितशालिकेषाणनेवप्राप स्त्रस्यागिनायां सुमनुअनिवहोनेश्यतिक्षाद्धिहनः । शालेशस्यास्य
वार्यतिदेनुअनिवहस्तातसम्प्राप्यमाणः किंचेतस्यानवाक्षायदिमतिमिलितस्तु हिकस्यातिरथा ॥ काशीतः शा
लिकेशः श्रीमणो निर्यातिसमितिः एषा । एनत्स्वामपतया ऽपिलक्ष्यमाणेन ॥ निशाधिनाथेनियतोऽभियोगादेलगित
हतानिशाऽयमातेतिन्यायतः कलुरस्त्रीलोभ त्रिनुगामिनेसभिर्कीर्तिशालिकागतेव ॥ एतस्य । देशान्तरनिर्गतश्रीमणेः
॥ भूयः संप्राप्तवच्छायादसुरसेविताश्रीमाणिहूयमानः पत्न्याः कामप्रपूर्णेर्निरवपातितदृक् क्लीवएवैषलब्धः । क्लीवो
मत्तपिशाचकाश्चवकुरैः शास्त्रेषु नशाः स्फुरभोगाः स्त्र्यादनमात्रपात्रिमिलिताः द्रव्यं कुतस्त्यंतदत् । सुरसाऽज
कुजातया ॥ पत्न्याः । अस्याएव ॥ एषः । श्रीमणिरेव ॥ स्थितस्तस्मै शालिकायाप्रतिदिवसपरिप्राप्यमाणा कचिया
लक्ष्मीप्याश्रीमणेवैप्रातिनाहितरवस्त्री चकारास्य राज्यं कालीकोदे यसोऽयमभवत्यगतप्रापममोऽयमप्रव द्धिः श्रीशः
कारयः कलकीर्त्यितरहनगतो प्रत्यर्पितप्राप्तमात्राय सकार्यं नोनाथस्पर्दः । इतः । काशीतः ॥ इह कालीको

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

आशीर्पणपूर्वकं धृतरूपा श्रीशंकरेणाग्रमत्स्सामा ऽन्यादिनियोगेन तनुमणये सिद्धेश्वरीमन्दिरे
अथाऽथाश्रमयोगयतामभिगतभिन्ना चलत्स्येव तद्योग्यानीहि पदे धृताः प्रतिगिरः प्रायेणयातप
क्रियतः ॥ प्रतिभिरः प्रतिभुवः ॥ नित्याषोडशकार्णवादिविदिताकामेश्वरीदेवतायानित्येतिवि
भाविता निगदिताकामेश्वरस्त्रीतुसा। कामेशोयः सकामेश्वरइहभणितः काशिकायामहीशः
काश्मीरशः क्वालिकेशोजगतिचजगदीशोऽस्मिसर्वेपुराणः ॥ पाऽयर्वेजगदीशमुद्रमहाराजेन्द्र
तारमगणीरवोनामनियतोजितागमन्वयः कामेश्वरः काशिराट्। सन्त्येत्वसमगणिभिरेवाविश्वेश्वराः
सत्वरयः सर्वैर्यपडितैरभिधृतः सत्समशास्याः पतिः ॥ धृत्वाकामेशमुच्चैः कृतगजव × विधितां×
सत्तिः काशिनाथः कदाचित्यंचक्रोधयामेयेयाहृतविबुधचयातोहिसेयंत्विदानीं सप्तक्रोशिव
भूत्वातमिममवानिर्पसमंशत्याप्रतीतंराजेन्द्रकामराजेयुनरथशनिकरंभासयेद्देवभूम्या ॥ भासयेद्देव
भूम्योतिपाठान्तरं ॥ कोऽपोऽप्यर्पितएव बादरिबुसन्साहादिभियः पुरातेऽङगेः सहिश्वास्येकाधि
वसतेः कामेश्वरस्याज्ञतो। नीतोनाशाभितः परिधादियुतजक्षात्मकः सेषवेकालीकोद्दपुराजनिप्र
गदितोभयान्तदानीन्तुशं ॥ कामेशविदुरत्रयेतुद्दशमंतेकाभिकायामतारिरामंनेशमुद्देतरर्षसेतोक
मुवाशाव्दोऽमात्वादतो। एवंसत्पपसाय्येन्येश्वरमिममथेऽन्यभजंतीश्वरंतेसवेधृतकल्मषाऽकुमतयो
नियतितिनेतः कुलः ॥ इतः काशीतः ॥ अन्येषुबाह्जनेषुप्रगदितोविश्वस्यवेधातृशाग्राहोऽयपरमेश्वर
ऽयचमशंकामेश्वरः काशिराट्। विश्वाभिरपराशगादिमुनिषुप्रख्यातसद्वैभवोमालज्ञाभिहित
स्यतेऽभिभवनभिया द्रूराधीशितुः ॥ योग्यपि ॥ वरुणाशुकपरिहितेयोग्येतथाऽन्येऽशुकेबुसहेन्दुक
दिष्टकार्यमशनवाहेयोदि प्राप्यते। नतुत्सा हविशेषवासितवपुः शयाऽऽस्वहश्रीमालितिवर्तीः सरुदृगुरु
कैमाः प्रगाढ्यन्तध्यापयिष्याम्यतं ॥ योग्य परिधानादिक्षमं ॥ मूलपुस्तकेटिप्पतीपुस्तकेचेतिवुसहेन्दुकं ॥
सदृष्टादेपाककेलिविविधरसमर्पितोऽप्यभ रक्रमतारीत्यापात्रौघसदृष्टसदवनाविधतसाधयित्वानिशं
नेत। योग्याऽऽपत्यानुयाताऽमरमोणिकमनोदेववर्कोऽऽरस्पर्शयन्नीप्रभवतुभविकेसाऽत्रकल्याणि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vedic Bharata Initiative

१४ यद्वा किरणैर्व्यर्थीकृतमेनमज्ञानतिमिरकलुषं येन तिष्यरखेर्यां नखदर्पणमध्ये वैदेह्याश्चरणपंकजं हनिष्यादेवी भाग॰
१४ यतश्च नभेदैकदेशो नोदेव्याश्चरणनखस्यकत्वं भवगातकल्पमेव ॥१४॥

कल्कि भागवत
७
7

पाठान्ते प्रणमत्सुरासुरशिरोरत्नानुरंजन्नखश्रेणीदिग्ध्रुवस्थप्रभातकिरणव्यर्थीकृतेनापरा
...पोतिव्यवहीयते गुणमयी ब्रह्माम्बरं बिभ्रती मंजीरारवरंजितश्रुतिसखी सिद्धेश्वरी पातु वः ॥
पाठस्य समग्रत्वमद्य पाठस्तस्यां तो विरामस्तस्मिन् नखद्युतिलक्षितसमय । प्रकर्षेण नमन्तो ये सुराः
देवाः असुराः दानवाश्च तेषां या निशिरस्थितानिरत्नान्यनर्घमौल्यमणयस्तद्रोचिः संस्प
र्शेन अनुपश्चाद्रंजन्तोऽरुणिमानं गताः ये नखाः नखराः स्वभावविशदाः तेषां श्रेणयः पंक्ति
यस्ताभिर्या दिग्ध्रुवस्थप्रभातः सूर्यः तत्किरणाः तैर्व्यर्थत्वं प्रापिताः येन तथाविधो य इनः
सामयिकनृपतिस्तस्य अपरा । ह्रासं या तादृतमायामायेव निर्विपाल्यव हीयते । सत्त्वं रजस्तम
इतिप्रकृतेर्गुणाः सृष्टिस्थित्युत्क्रमे गुणत्रयमयी गुणत्रयप्रपंचरूपा । किंच । ब्रह्मेति भगतरसास्वाद
पकिब्रह्मादिस्तुत्यात्मकमम्बरं वासो वसनं बिभ्रती धारयन्ती । यद्वा कं ब्रह्म खं ब्रह्मेत्यादि
श्रुतिवाक्यप्रमितममम्बरमाकाशात्मकं ब्रह्मत्वं बिभ्रति सर्गं विशेषयन्ती । मंजीरारवेणाङ्घ्रि
भूषणनामारवेनैनिनादे रंजिताः वशीकृताः श्रुतयएव सख्यः सहचर्यो यया तथाविधा
सिद्धोपास्यदेवता सिद्धेश्वरी वः पातु । १ कामेश्वरब्रह्मपुर्यां चिन्तुरनाधिकृताः षड्वावाहका येऽत
स्त्वाधायतातोद्वसितमसङ्केदयभियां चक्रुरवा भूयोऽथ ततस्तुलेताः श्वशुरकभवनश्रीमणीनस्थापयित्वा नैर्ष्य
त्युच्चैस्तत्पत्नीर्भवतितु सफलीभावनं स्त्रीप्रसष्टेः ॥ श्रीमणीनावाहाः सुदिनाशिवदयालभिन्नमुख्याः ख्याताः
पौण्डरीकब्रह्मपुर्यां षिडुतुरनभ्याधिकावातद्भूमेवाहकाः श्रीमणीनित तस्मात भवनतो भूयोऽथ श्वशुरकसदनेब्रह्म
पुर्यां प्रापयित्वायधुच्चैरितस्ततः साहवादीनामुद्वासितएतालेष्पतिताः दोलाश्च ताहि स्त्रीप्रसष्टेः सफलीभावनं सं
भवति ॥ श्वशुरकभवने स्त्रीप्रधानायाः सृष्टेर्वाहैः श्रीमणीनिभूयः प्रापणे कृतेऽस्त्येव सफलीभावो न त्वन्यथेत्यव
गर्ष चतुःसंख्यास्तेएतेषां सिद्धेनपूर्वमिवाऽधुनाऽपि वाहाः संस्थापितव्याः ॥ काश्यपं कामाणिरामईशहवेकामेश्वर
त्वारव्ययामानःख्यातिमुक्तौ र्तचारुधिष्ण्या [illegible] अंतिस्पाद्धि शदेरव्यास्यसननैसंस्थीयतेमानवे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पद्मं चाक्षिगणानसिं च दधती याद्दक्षिणाधः क्रमात्कुलेषु त्रिषु सिंहराजवदने धत्ते तुरीयं करं। एवं या जग
दम्बिका विलसते हस्तैश्चतुर्भिः सतां भक्तानाभयनाशिनी भगवती सिद्धेश्वरी पातु वः॥ पद्ममक्षवलयं कोषान्
कं अक्षिगणानां दक्षिणो धत्ते॥ अक्षगणान्मणिवर्णान्तरेषु अक्षाणां मालां स्रजमेव। अकारादिक्षकारा
ऽन्ता अक्षमाला प्रकीर्तिता॥ रुद्राक्षं भद्राक्षं वा घटितानि स्रजमेव वाक्षगणानां॥ असिः करवालः सतौ दक्षि
णं मनिर्याव्येता दक्षिणमधऊर्ध्वं च दक्षहस्तयोः पद्माक्षस्रजौ। अदक्षिणे वामे अधस्तनं करं पाणिं सिं
हराजे मृगेन्द्रे धत्ते। तत्रैवोर्द्धकरे करवालः॥ यद्वा दक्षिणहस्तावूर्ध्वमधश्च करवालसिंहराजौ कौ
वामहस्तौ तु तत्रैव पद्माक्षगणौ क्रमात्। क्रमान्वितौ विलिमूर्त्यनुसारतो यथासंभवं मतं॥ पाण्योर्दक्षिणयोः
पद्माक्षगणौ वामकोत्वमहः खड्गपञ्चास्यसंस्पृष्टो सिद्धेश्वरी प्रथमात्त्वियं॥ वामयोः करयोः पद्माक्षगणौ
दक्षिणौ त्वमहः खड्गपञ्चास्यसंस्पृष्टो सिद्धेश्वरी त्रिपुरलेरतल्लं त्वान्तरेषु सिद्धेश्वरीध्यानप्रस्तावे॥ सर्वं
जगतः प्रसविकतया जगदम्बिका॥ विलसतेर्हस्तात्मनेपदं तु वज्जानुरोधतो मीमांसकं। क्रोधप्रतिष्ठं
विकल्पेनेत्युक्तेः परस्मैपदिनोऽप्युपसर्गे लसतेः पक्षे लाघवमेवेत्याग्रहः॥ सतामिति पालित्वप्रकाशन
फलं कामेश्च मामिव भर्त्रा हे पक्षे च यद्यपि सुभगतया बालविकं तथापि तथाविधपाठस्य भर्त्रनुग्रमीत
स्त्रीनिरोधस्मारकतया अप्रगल्भाश्लीलदोषदुष्टत्वेन षष्ठीबहुवचनं परित्यज्य षष्ठीबहुवचनं चरमसमर्पि
तीनपर्यापि भक्तादिविशेष्यान्तरशब्दान्तरान्वयार्हस्य बहुपाठ एवादृतः॥ यद्वा। सतां सत्स्वभाव
महाजनानां भक्तानां सेविनां चिन्मयवटिकेलि परस्परमसंबंधत एव व्याख्याने॥ विशेषणविशेष्यभा
वाभ्युपगमपक्षे कलिपदानां सेविनामसत्त्वमथापद्यतेन च्चानुचितं॥ सौभाग्यप्रकाशकं भगवतीनि॥
ससाराधिधराज्ञरोसुरखरानुकुलुंमापद्मणाद्यानुकल्पवरान्मनोरथवरान्प्राकद्यमातन्वती। अस्तु च खलनशोभि
नी हरिहरादीनां वसंमोहिनी दैत्यानां बलदर्पमेरुदलिनी सिद्धेश्वरी पातु वः॥ माधिपामुदेवोऽखिलदेवतातामासेस
रक्तपाठिनीभीरहस्यादिवद्धवर्णकिघटकलोटं न्तासंलक्षणार्थं पोधातुसमभिव्याहृताद्धितीयैकवचनं चरमासम्बु
द्धस्य आयेण कवचलक्षणं तथा ... यत्तत्त्वापाज्ञाः इति तद्व्यावर्त्तनाय पुष्प ...

CC-0. Dharmartha Trust J&K. An eGangotri. Vadika Bharata Initiative

पर्य्यनिपातएव व्याख्यातोऽत्र॥ वर्णकाष्टकादिनियमितानिच प्राग्यशःस्तोत्राण्येव॥ प्रपञ्चेमानसव्यथाधा
रिणोर्हृष्टजदेवदानवश्रेष्ठानुःखसमुदायादुद्धृत्यैधर्त्तुं कल्पसूत्रोक्तसंकेतधारिणोवाञ्छितवरेणनपित्रिव
सद्यः [illegible] साक्षात्कारमात्मनोविस्तारयन्ती॥ उक्तंच॥ यदायदाहि धर्म्मस्य ग्लानिर्भवतिभारत। अभ्युत्थानमधर्म्म
स्य तदात्मानंसृजाम्यहं। परित्राणायसाधूनां विनाशायचदुष्कृतां। धर्म्मसंस्थापनार्थायसंभवामियुगेयुगे
इति॥ अत्युन्नतवक्षोजशोभावतीत्युक्तिभक्तिमनोऽनुरंजनक्षमस्वरूपध्याननकला॥ आपीनतुंगस्तनीमित्या ×सङ्ख्व×
दिवदतोऽन्यत्रार्थसमभ्युपगतकल्प्यैव॥ हरिस्त्वामाराध्यप्रणतजनसौभाग्यजननींपुरानारीभूत्वापुरारि
मपि क्षोभमनयदित्यादिवर्णकान्तरतःप्रकृतदेवतायाःहरिहरादिसंमोहकत्वंव्यक्तमेव॥ मोहिऽत्रचे
तसोवैकृतिश्चेव॥ ननुमहयो× धेङ्× स्तुहादिः अन्यत्रतेऽप्ययोगेऽर्थप्रकृतेऽनुपपत्तेर्गतत॥ संमोहयतिमदयति
विडम्बयतीत्यादौ मोहस्यैवसंमोहशब्दतःप्रतिपत्त्याकुसुमसमययोर्विकारार्थकत्वोपगमेनपर्यायशब्देष्वेला
घवगौरवविचारेऽनावश्यकत्वमभिहितमेव॥ अन्यथा आङ्चापदलिस्मृत्रेक्षाधवाहाचापदस्यैवब्रूयात्॥
एवंवानाम [illegible] स्वलवपुष्कृत्वमलंकाहंकारएवतुमेस्तुविस्तारोदितैः संमेहस्तस्यविदितैरिका॥ अणिमाद्यष्ट
सिद्ध्यन्यतमासि [illegible] नःसिद्धेस्तेषामीश्वरीःपरिपूर्णया साक्षाद्दत्तानांसिद्धिसम्पर्किका॥ स्वच्छन्दे ऽपिमुख
केनवाञ्छितसनेपूर्णःकलानांनिधिर्वर्त्तिस्वल्पऽमृतपूरितान्येक्षिप्युगेकीमानुर्द्दशितरणते। सानासाशुकना
सिकेवपरमोद्दत्रासौविलासान्वितायस्याःपदविशालभालतिलकःसिद्धेश्वरीपातुवः॥ यस्याःजनन्याःआ
ननस्यकलःस्वच्छोविदानःषोडशकलाभिःपरिपूर्णःपूर्णिमाशर्वरीशोभावतएवसाक्षाद्विद्दृश्यसउत्तीर्ण
प्रतीकेषुप्रधानतयोऽवभासते। यद्यपिकोपिपुरुषचन्द्रपर्यायैःसमस्तएवकलानिधिशब्दःप्रयुक्तइतिप्रकृते
कलानन्निधिरितिव्यासेननदभिधाननमुज्यते। तथाऽपिकलाभिःसंपूर्णमिरकतकरडीनोविडितामित्यादाविव
पूर्णशब्दोपस्थाप्यमानपूर्णतोपपादकतयाऽभिधानेऽनावश्यकत्वमितानितासविडोशकलानमिमतादि
नामिकानांव्यासतोऽभिधानेऽपितत्तन्नामधेयतोऽभ्युपस्थितिरितिफलानत्तिक्रद्धत्पादनविवत्तयेवाभिधानं॥
कलानतितत्तन्नामधेयतोऽनभिधित्सायांतुकलानिधिसहायिनीत्यादौसमस्तप्रयोगएव॥ निधिशब्दश्चवर्तुला
गासत्याभुरवस्यवदनशरिवाघोक्तलिंगशाकाराध्यननफलः॥ पुत्रादिविषयिणीरतिर्वात्सल्यंतदेवपीयूष
[illegible] कलानिधिक्षयुगमकंचमातुःसाक्षात्क्रियतएयलोकेमुखावलोकेऽमयेइतिनवर्णनालौकिकत्वप्रसक्तिः॥ ८

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vandika Bharata Initiative

अतिशय्योपपादितपौनःपुन्यस्यात्र विवक्षितत्वमात् इत्यस्यमलक्ष्मीयं प्रयोगस्त्वभ्यासप्लिशुय
मूलतमयमथाकथंचिद्योजितव्यः। चन्द्रमौलेर्लालाटगतिशय्यापालिभ्यः पौनःपुन्यावलोकनयोग्यत्वे
ऽप्यजननीमुखस्यतदयोग्यत्वात्॥ अलीकमदेदेवतायाः विलासप्रसिलकृप्ताकदैरसाहश्यावगमप्र
कारेणनफलंदीतिपृष्ठगेववाप्रथमैकवचनान्ते॥ स्तनमण्डलानुभूता॥ नासायाः अल्पत्वावगमनफलशुक
नासिकेवेति। तिलकुसुमसमानो विभ्रती नासिकाचेतिनिवहलापादिनीनां। साल्पत्वमभ्युपगतमेव॥ परे
मायाः उज्ज्वलस्यास्तथाविधाविलासेहर्षविभेदेरन्विनावे॥ वमः पक्ष्मिणोध्यानारसेमुलासान्विनेति
वा॥ रत्नपरिधानेशुकपिच्छः सहवधिभ्रूलोलंबमानो। भालेसिंहभागपसिन्दूरतिलकोयस्यास्तथाविधासा॥
मुखकेनवादित्यभिशोकान्ताधक्पालकेनवास्मरलारेच्याः नियोजितस्य ×द्वैवादि× त्रेवानिकुलेः स्फुटप्रति
पत्याकेतवापन्नतिरस्त्रालंकृतिः। एकस्याएवदेवतायाः बहुभिर्बहुधोद्धेदबोदुद्धेदवालंकारः॥ अनयो
श्चाज्ञाङ्गिभावएवनतुसमप्रा ×तदुपेक्षितस्य× धान्यभिन्नपद्यमे। उपेक्षितत्कारकंकणाञ्जतारणत्कारेश्च
मत्कारणीकण्ठेमंगलसूत्रकस्यकबरीचूडस्यधारणी। भक्तानुग्रहविग्रहान्विदधतीस्त्रासयन्तीतिपु
नेषपाशिद्धनिबोधितामभवनीसिद्धश्वतीपानुयः॥ उदुन्वैःप्रसर्पतोः करयोः कंकणानेलोकविस्मापकैः
णारणत्कशब्दैः हदयोद्धात्रासिका॥ गलप्रदेशोमंगलसूत्रमतिपृक्तकेशकलापाग्रशिरवाधारणी॥ मु
तथरूपेभ्रस्यपतिस्त्वेननतिनमोभयत्राय्य केन्तेभ्यइतिनिपूः॥ निग्रहानुग्रहौवैमुख्यसंमुख्ये॥ तान्भक्ते
षुविदधतीत्युक्त्यामनुष्याणामिवदेवतानामपिधोदासीनेष्योदासीन्यमोवेतिध्वनितंभवति॥ तदुक्तं शरु
पातेशनोभूयादपाहृतेघ्यसादरः। उदासीनेतुदासीनस्त्वयादि॥ विरुवनाथोप्युपसर्गद्धधातिमंगलिवोवि
धयादित्यादिशिष्टप्रयोगसमभिव्याहारेणैव॥ निभ्रान्त्रासयन्तीतिदेवतायाः क्रूरस्वभावोभिव्यंजनफलीभे
कीभक्त्याचवश्यकत्वाविष्करणाय॥ विश्वप्रसिद्धतरविप्रकलप्रसूतैरिन्त्यादिक्षीणैर्यन्तयनुसारिप्रभेदकं
रलब्धयाचवरदानमुद्रायाः अभावेथमतिर्वियोदतापन्नेषु निग्रहसेनुग्रहदृष्टमतो यस्याः अक्षतेवनिग
मपेते॥ सिद्धभिलाषणसाध … नवकलीभिफलकमेतान्निषेवणमावश्यकभि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रक्षास्त्रा…

सिध्यनत्तायासिद्धिनिवृत्तिनेति॥ यावन्मन्त्रसिद्धिर्निवोवित्तव्यैवेयमितिनिर्मथितोऽर्थः॥ स्त्रीणां
भगवत्तायाः नैसर्गिकत्वेनात्यन्तदुर्लभामथ कोयमस्याः सिद्धेर्मस्येयमीश्वरीतिशंकयोः आनि
णोत्सेननतिरस्तनफलभगवती निष्ठ्यगर्भेकभूयश्चितमेव॥ इतिहितेन जनेकृतेकनमनेयायाति
संरक्षितुं हृष्टपुष्टसुपुष्टदेस्यदलनेयायातिसंरक्षितुं॥ श्रीमत्त्वंघ्रिसरोजकेतनमयोयायातिमामी
क्षितुं सैषपीडितराज्यरक्षणेकृतीसिद्धेश्वरीपातुवः॥ [illegible] याध्यायुपतहोहन्तस्तास्मिन्नं॥ हितेनेऽऽवि
कलेः कालखंजादिलास्मिन्नै॥ अहीनेनजनदृत्यकारप्रश्लेषपक्षेतुअहीनां सर्पाणामिनः प्रभुलक्षकः
स्तस्माज्जननं जनउवर्त्तिर्यस्यतथाविधेसर्पेन्द्रकुलशालिमार्त्यर्यं॥ इदंचास्यलोकस्थिनायएअर्थपा
ताललोकगमनसामर्थ्यविधिकरणफलं॥ मन्त्रिमन्त्रमुहोषधीनामांचिन्त्यस्वभावतयामन्त्रसंघमय्याः
प्रकृतदेधतायास्तदेलघुज्युतरेव॥ अनुपासकानामन्योपासकानां विनमनमात्रतोऽप्ययमभिलषिता
र्णायरेतिप्रगटनफलंकृतेकनमनइति॥ संरक्षणमभिलषितार्पणेनित्साधितुं॥ ययातेश्विशाभिष्ठित्या
दिव्यदृवर्णकान्तस्मतीतमंगलकारिराजभेदस्यारकृतयायायातीतिभूयोऽभिधानं॥ अन्यथा आभाति
यस्याःलिलितालकायामित्याद्याविवयाभातिसंरक्षितुमित्येवब्रूयात्॥ दृष्टोमदादिदोषुस्पष्टः अतएव
रोभनः पुष्पश्चतथाविधोयोदेत्योमहिषासुरादिस्तछिदिरतीफलं तंमसिासाभिषेकेणमवनत्साधितुं
यारतागलेभूपयाति॥ श्रीमत्तेदृभ्रपस्यशोभनांघ्रिसरोजमेवकेतनमवलंबोयस्यतथाविधमांमिति
भक्तोक्तिः॥ ईक्षितुं दृष्ट्वाद्भनमानीतेनिवेतितत्त्वतोऽवगन्तुं॥ लक्ष्मिलज्जेमहाविद्येइत्यादिमन्त्रान्तरेदेव
तायाः लक्ष्मीतादेत्म्यावगमेनधनानयनादिनत्त्वावगमफलाजसाराभक्तेषुमुक्तएव॥ पीडितानरिराज्यं
चराजोपद्रवेरणत्खाभावतोऽवगनमेवतद्रक्षणकरि॥ सभासुपीडितानामन्योऽन्यविवेदतरिराजश्चरक्ष
णकरीतिवा॥ स्नानंचाचमनीयंविचित्रवसनैरत्नोन्चिताकंचुकीहाराद्यस्यावलेपनंचवदनेभालेऽभितः
कुंकुमं॥ नानारत्नविभूषणानिकुसुमंधूपंचदीपंतथानैवेद्यंविविधंसुधारसमयंसिद्धेश्वरि स्वीकुरु॥
अंगमालिन्यापघपसारणेच्छमाः स्नानादेयउपचाराणां केवलं नृत्यमेवाकिंनुदेवतानोमथैतइत्यादि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

बोधनीसिद्ध्यर्पणम् ॥ अतोऽनुक्रमेण नाम्नां मन्त्रैः स्नानं चेत्यादिवर्णकद्वयेन निर्दिशति ॥ तत्र स्नानं
नद्यन्तःस्थादिपानीयावगाहनं ॥ पानीये रंगा नाम अभिषेको वा ॥ मन्त्रस्नानं भस्मस्नानादीनि तु स्नानानु
कल्पाः ॥ ननु मुख्यस्नानं तत्र पानीयप्रकरणानुपलंभात् ॥ अत एव स्नानं वारि द्वारिभीत्यादिक द्वे
त्युपपत्तिः ॥ वक्त्रोकरपुटस्याम्भः संवेशनम् आचमनं ॥ नचैवमाचामत्याहिमाशुद्धेधितिरपह्रत्यादिनो
पपद्यत इति वाच्यं ॥ ॥ लोकैः समभिनिकथनं तत्स्नरणेऽस्य लोकानामपि वप्रातिव्यक्तिपार्थक्येन वक्त्रस्याभ्यु
पगम्यमानेन तयास्य पलेशशंस्पर्शात् ॥ नरलेस्नानं नत्वाभ्युपगतो तु लोके रसाम्यस्येव प्राप्त्या लोकैः सम
भियुक्तिर्नोपपद्यते ॥ स्नानाचमनयोरनेनैरसंगि प्रच्छिन्नाख्योपचारे प्रच्छिन्नवसनभगिमालिन्योपसंक्रा
न्तितो विविधवर्णभिवनीतिविचित्रवसनमित्युक्तिः ॥ रत्नान्वितकंचुकपाः दो विच्छिन्नप्रकाशनेनावलम्बीय
तया तत्र रत्नाभरणान्वितत्वावगमम् रत्नान्वितेतिभेदकं ॥ हारिद्रायाः क्षोदः हारिद्रेणस्य वदनो विलेपनं
वसुभगानामेव दृश्यत इति सौभाग्यमावेदकोऽयं देवतायाः पंचमोऽपचारः ॥ काश्मीरक्षोदः कुंकुमं ॥ दृश्यंव
मगित्यकारि सुभगानां भाले नाशुभं कल्पेमुतीति भाले शुभं कुंकुममिति पाठः प्रामादिकः ॥ यस्याः पद
विशालभालतिलकद्युतिपूर्वोक्तध्यानवर्णकानुकूल्यतो भालेऽभितः कुंकुममिति पाठस्यैव युक्तत्वात्
देवतायाः रत्नान्वितकंचुकीनो रत्नाभरणानि प्रयोगे वस्यवगममिति नानारत्नविभूषणानीति रत्नाभर
णेषु पृथग्लेपनाख्यसप्तमोपचारप्रगच्छति ॥ पुष्पधूपदीपनैवेद्यनामधेयाश्चत्वारः अष्टमाः स्नानाचमनविचित्र
वसनाख्यास्त्रयः पूर्वतनाश्च साधारणा एवोपचाराः ॥ रत्नान्वितकंचुकीहारिद्रविलेपनाख्या विशेषोप
चारयोस्तु स्त्रीमात्रोपभोग्यतया ऽसाधारणत्वमेवेत्येकादश प्रथमोपचाराः ॥ पीयूषमन्तरसुधातरल
धानघट्टसप्रचुरं सुधारसमयं ॥ सुधाशब्दस्यानेकार्थतया पात्रस्यापि तगोरसस्याथ्येन तत एव प्रतिलोभस्य
भग ' पात्रे कृत गोरसभिनिपोन हृत्वचदपाविलोभिनितत्पादस्यत्वादिद्वयस्वीकृतिस्येनव्याख्यातं ॥ द्वि
द्वयोगिन्द्वात् स्नानादिवर्णकस्येव मन्त्रलिंगप्रतिलब्ध्या सिद्धस्यार्थकप्रसंजकत्वामतिपात्रे कृत गोरस
मि स्नानादिवर्णकपर्यन्तपाठः प्रामादिक एवेत्येव ॥ पानीयं च सुधारसमिति दनुसेप्रक्षालनं हस्तयोः क

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पूर्ग्य मुकेलखादिसुतताम्बूलकोपत्तानीपुष्पाणीत्यिन्नोऽपमञ्जलिरसौ एऽप्रणामः परेसर्वस्याथानिवे
दनं वनुतेतो वायसिद्धेश्वरि॥ तदनु॥ नैवेद्यस्यपश्चात॥ शेषसौरभास्वादनीयत्वादिगुणप्रगटनफलं
सुधासममितिपानीयमुदकं॥ पद्य॥ हेसिद्धेश्वरि॥ तेपानीयंसुधाचसमंसदशमेवापेयाल्हदतत्त्वैरि
कुर्वित्येवंख्याख्येयं॥ वासरेभुल्लतेष्वेवसर्वापतोरकोपिवेदितिवदताकाचित्कपीममानमेरयादिसुधापा
एवमाह्कत्वमभिहितभिनिश्नत्यहपेपीयमानमेरयादिसुधाधिदेवतायाःपरदेवतायाःपानीयसुधाचसम
मेवेतितत्रोक्तिः॥ कर्पूरःतेघनसारः॥ क्रमुकवाःफलंक्रमुकंपूगीफलं॥ एलाचन्द्रवालास्वनामख्याता॥
स्वादिरःखदिरक्षोदःएतेमुलैमितितताम्बूलमेदकंतुप्रत्येकमतेषांपार्थक्यतेआस्वादप्रत्यपेकत्वेऽथसमु
दितानीतिरेवताम्बूलेप्रकल्पकत्वंनत्वसमुदितानांनामितिध्वननाय॥ अनुक्तमथचूर्णकिमत्राक्षेपातोऽव
गम्यतएव॥ अन्यथाताम्बूलमित्युक्तिरसंगतास्यात॥ उपचारपंचकावदकं चेद्यानीमादिवर्णकं
वर्णकद्यतेश्चात्रपाऽऽपूर्णपचारप्रतिलंभः॥ देवतामास्लोघुतःसाधकपोवःसाहजिकेइतिपर्यन्तेताषा
येसनंतरीसिद्धेश्वरीत्यस्यस्थानेपाषायमेहतिपोठोऽनतिप्रयोजनकएव॥ प्रत्युतमन्त्रलिंगाप्रतिलंभतः
सिद्धेश्वर्यष्टकस्तोत्रापूर्वकत्वप्रसंजकइत्युपेक्ष्यः॥ सिद्धेश्वर्यष्टकाख्यंप्रविशदवचनोऽद्भासितस्तोत्र
मेतत्तंत्रेऽस्मिन्वापुराणेविशदबुधजनावेदितंयन्नबद्धं॥ तत्त्संतोषेलाभक्तैःप्रतिदिनमधुनासे
वितव्याऽथसेयंयस्मात्भुक्तेश्चमुक्तेस्यघटनकरीदेवतानेतराऽस्याः॥ अस्मिनकलीकिभागवतो
इदंचितंत्रेमथवापुराणेसंभाव्यतइतितथोक्तिः॥ सिद्धेश्वर्याजगन्मातुर्ध्यानंपूजनमर्पणं॥ यःपठे
त्स्यपतोभक्त्यासनरःसिद्धिमाप्नुयादितिपार्यंतिकवचनेतोजगन्मातुःसिद्धेश्वर्याःध्यानपूजनो
पचारार्पणात्मकवस्तुत्रयोपकालिनवर्णकाष्टकमयामिदंस्तोत्रंसाधकेषुभुक्तिमुक्त्यादिसिद्धोपकं
पठनमात्रतइतिस्पष्टमवगम्यते॥ आवत्तिरसकृदुपदेशादितिवेदांतसूत्राधिकरणन्यायतःपाठ
संख्यानुष्ठानेनयावन्मन्त्रसिद्धिपाठाम्नानमभ्यनुज्ञातमेवेतिनेनतत्रसंख्याविशेषा स्मारः॥
भणाप्यपिसिवत्सर्पलेभितरतिर्वृत्तिःस्वकीयाममयाधूर्त्तनीविवचनोतत्त्वप्रसभतस्यापात्यासुखप्रापिका॥ इत्येतस्या
यद्धेत्राभिसारत्सुचकोसौऽहंहितारामात्ताःकालीकोहपुराधिनाथभवनेप्रावेशितवयःपुनः॥ श्रीमत्कुल्मुलेकेन

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३१ श्रीसत्पण्डितकाशिनाथकृतिभिः स्थित्वा स्वपोतेशानैर्देवैः श्रीमालिरेषन्वेष्याद्धितः पोतन्तिरे
नर्हसि। स्थित्वा तत्र नदात्मजेनसहितः श्रीकालिकोद्देश्वरप्रव्यक्तीकृतलक्ष्मलोभनकरीधत्तिनिजाप्रा
प्सातिः॥ शनैरशानैश्च। असौ। श्रीमालिरेवा नदात्मजेन। श्रीकाशीनाथपण्डितात्मजेन। आत्मजस्तनयः सूनु
रित्यमरः॥ कालिकोद्दस्येश्वरः श्रीगौरनरलालसाहवक्तेन प्रव्यक्तीकृतयद्धनक्षत्तंतत्प्रापणकरीमिति वक्ते
र्थे दक्तं तस्याः कामनीयत्वध्वननफलं॥ यद्यप्येकस्यवक्षेन्द्रलक्ष्मीदेयतया न वा। तद्वलक्षशब्देनया च्युतकोष
कैतवात्। ननु संख्याविशेषेऽस्मिन्निशिष्याभिममाग्रहः। अस्मिन् लक्षे। अतः स्वलक्षं द्रविणदेयमिलक्ष
मेवतत्। मासिकं चाथकृपया प्रापितव्यमिमप्रभो। विधायकार्यमायोऽहं हीरजकीयं च मौसिकं। शीघ्रमेवा
गमिष्यामि पदे ऋषापारमेश्वरीस्यादिवचनान्तरैर्लक्षस्यश्रीमालिकाम्यत्वपूर्वमिवगन्तमिवनत्वाधुनिकं॥
अत एव शिवपुरश्चासितपात्रयुगमपुरितलक्षं शङ्कीयधनं देयं देयमितिप्रवाविद्वत्महाराजेन्द्रुतारमालिरिति
प्रकृतवर्णकान्तरदूर्योपपत्तिः॥ वर्तिश्चास्यत्रिंशतीकालिजस्येकेत्यादिवचनान्तरसमभिव्यक्तसप्तशती
मासिकमप्येवतां॥ काशीनाथकृतीन्द्रसंगतिमतैरराजेन्द्रतारमालेः प्राप्य सप्तशती नियोन्त्रितमदः स्वमा
सिकं दुर्लभं। तस्मात्तद्धननाय तैरयामितः श्रीकालिकोद्दिश्यवाशालायामनुजादिभिर्गुरुरसोरस्ययोजित
वोऽधुना॥ अद्येऽपि धीपेमानं। तस्मात्। काशीनाथसंगतिं विना श्रीमालेः स्वमासिकदौर्लभ्यात्। तद्धननाय
मालेः स्वमासिकलम्भनाय॥ तैः। काशीनाथप्रदत्तचार्यैः॥ अयमसौ श्रीमालिरेव॥ इतः। काशीतः॥ अधुना।
गगलाविकपदशायां॥ भूयसि सः साहवोद्यापः शतदिनमुज्जे संस्मरन्तो गुरुस्त्वैसाक्षात्कारत्वकस्मा। निजनगर
वरश्रीगुरोः प्राप्यमप्यः। त्यक्त्वा कार्यन्तिरस्वीगुरुविधतामिलत्कोषसंवर्द्धनादिव्यापारं लभ्यतो सपिति पुनरयो
त्यापपिष्प्यीतशालं॥ उद्यतः पणशिलानास्मिन्॥ गुरुं श्रीमालिं सर्वशास्त्रगुरुं च॥ सहस्रारमहापद्मैकपूरकलो
गुरुरित्यादिवचनैः श्रीगुरुः सर्वेषामभिलषित एव॥ अतः संस्मरन्तिहत्यभिहितं॥ सिद्धाविनिर्जाधिष्ठितनगरवरका
लिभ्रमणमेवतन्त्र॥ गुरुणावाभिश्चधतोमिलक्ष्ययःकोषः शब्दसंदर्भसिंधुः शब्दमुक्तामहार्णवीसंवर्द्धनादिव्यापारं
प्राप्यर्पितास्सर्वप्राप्तनिलीनामयपाठशा [illegible] साक्षात्कारः ×न्योऽथवा× प्राप्येत्यवश्यमिदमनुष्ठेयं॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri - Vaidika Bharata Initiative

मोऽभ्यन्तरसंघस्तोत्रं तनवपुः सोऽयं हितावत्पदैः संप्राप्योऽक्षरबिन्दुमात्रितमथ तत्परं पूर्णं सूक्ष्मा जगुः। स्थू
लास्तु तरगुणानुवादविधतं मन्त्राद्यमर्प्यं तत्प्रत्यूहयुनुसीहितं जगाहिरे तेषां निपूर्तौ ग्रहः॥ यः स्तवः स्वघ
टकैर्यावद्भिः पदसंघैः शब्दसमुदायैः स्तोत्रं तं वपुर्वर्ष्म यस्य तथाविधो लोकप्रतिपन्नः सोऽयं भावज्ञैः स्वपदैः पाठ
पारायणादेव प्रापितव्यः। परिपूर्णोऽध्येतव्यः॥ इह स्तवो अथ तत्पाठान्तरं अक्षरबिन्दुमात्रमथ नत्वाऽन्यं यदक्षर
पदभ्रष्टमात्राहीनं चेत्यादिवचनैः पूर्णस्तवपाठस्य हीननायाः स्फुटं प्रतिलंभाद् इति सूक्ष्ममतयो वदन्ति। मन्त्राद्य
मित्यपूर्णस्तोत्रपाठादेरूपलक्षणं। अन्तरप्रत्यूहं मध्येऽप्रतिलब्धविघ्नं भोजनाद्यवसरे तदनुकूलं नायपद्यपारं
देवतास्तोत्रं यावद्भोजनानुकूलं तेन भवति तावत्पर्यन्तमेव समग्रमसम्पग्र्योऽध्येयं। अन्नं परिवेष्य भुङ्क्ष्वेति पत्न्याऽभि
ऽन्येन वाऽभिहिते तु तदीयवचनैः साक्षादभिलष्यमाणो धीरेविशिनान्नमेवं प्रत्यूहेनाधितमत्वा पाठः परित्याज्यो भोज
नं च सामभिधकैः समप्रसाध्यं न तत्र स्तोत्रपाठपूर्तेरपेक्षा॥ अवशिष्टमभिसंधेयमेव नत्वभोजनादेरन्तरं स्थितं क्वचि
तव्यं श्लोकार्द्धं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतसेवया। भागवत्युत्तमश्लोके भक्तिर्भवति नैष्ठिकीत्यभियुक्तवचनोक्तं पूर्ण १
स्तवपाठस्यार्थफलप्रतिलंभकत्वाभ्युपगमात्॥ तेषां स्थूलमतीनां पूर्तौ स्तोत्रपाठादिपूर्तौ। ग्रहः। पूर्णमेव स्तोत्रं
पठितव्यमित्येवं दुराग्रहो न तु भोजनाद्यनुकूलमात्रमेव तेषां तात्पर्यार्थ...भात्॥ असमग्राध्ययनतएव वाच्छिन्नपाठो
समग्राध्ययनेनैव फलस्य स्फुटमवगतेः॥ तोष्टणोपगमप्रसंजितवपुः सम्मैथुनाद्युत्सवो वाऽर्द्धक्यावसरेषु बाढ्रम
हित्त्याज्यो न यावोऽभितः। यस्मात्स्वात्मप्रपाणवादिरोहिलो वद्धः प्रकुर्वन्स्वदेयूनाहास्पदप्रेमानिततः स्तुति
र्मिषं द्वष्टं॥ यैव नाम भाविर्भूतप्रसीजितवपुर्व्यधायाद्युत्सवः स्थविरादायां प्रेतणसीक्षणोऽभिलाषिभिस्त्याज्य
एव न त्वभितोऽभ्यर्थितव्यः स्वैधनादिदौन्द्रयाणि वाक्यानि पादपायूपस्थप्रष्ठानां स्रोतसां दमीरहिलोवधीयान्तद्दे
मैथुनादिकं कुर्वन्पूर्णाति सत्तानहास्पदस्थानमात्रतामसौ याति॥ ततः वद्धाकृतमैथुनात्। अभीषान्ति सद्गुणानादिहन
मनोमोहनं क्षमात्रधिर्न दृश्यते॥ भूयिष्ठासवभोज्यभारभारतं निभुज्य तान्तीयकेयामरौष्टिकभाटिकौविदधतः पारय
त्यमीदिरे। संध्या धारजे नीक्षणादुभिगताजब्ध्वायत श्रीमणिमन्दिरप्रवेशमति संगतो नाहर्द्धंले भोनिजाभीप्सितं॥ तां
रजनीं निजाभीप्सितमैथुनादि॥ मोवैरजलतदाक्षिणात्यगुरुगन्धेश्वाद्यप्रमुक्तीक्ततीविप्रैः साकमनुष्ठिताभ्यवहृतिर्जेमिक
चिन्मुर। सोऽयं संप्रतिराजतोपकरणैः सा... ...र्वैः स्थितिममिप्राप्याथ चादक्षिणा॥ गुरुः शंकिरसतर्हे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri ... Initiative

कलौ

ॐ मार्कण्डेयमहर्षिणा प्रगदितो देवाधिदेवो मणिर्महाराज्यसमन्वितोऽभिहितिको व्याख्यातो महाने
वयत । तस्मात्त्वेष महागुरुः प्रतिगृह्य भक्तैर्भर्गशंकीर्त्यते देवैर्यत्र विभूषितासि हि देवो शेषः स्वना
गावली ॥ पाषाणाद्यपीयूषस्यन्दते यस्य लीलया । नवेन्दुमेरुभद्रार्वलक्ष्मीकान्तं महागुरुमिति
बहुवर्णकलभ्यमानः स्वतन्त्र एव सर्वगुर्मः श्रीमणिः ॥ शेषश्च सर्वनागेशो महामणिविभूषितः ।
नागहारदेहे तस्यैव धत्ते यः पृथिवीमिमामिति मार्कण्डेयपुराणोक्तसप्तशत्यन्तर्गतमन्त्रभेदस्थलाय
मानमहामणिरेवमहागुरुशब्देनाऽत्र प्रशंस्यते ॥ नारकोऽथ च देवमण्डलमिलत्सौभाग्यशालीमणि
देवैरेव च हृत्यमनि प्रतिदिशं देवाधिदेवस्ततः उक्तः सं प्रतिसोऽयमेव च महादेवोऽसि मासिके भक्ता
नाभवनेध्वनाभिसरणस्त्विको महाभैरवः ॥ यस्तारामणिरेष एव च फलः श्रीवीरस्तारामणिरित्या
दिप्रकृतवर्णकभेदतस्तारामणेर्महाराजेनु तारामणिनाऽनतिरिक्ततया महीरमात्मनस्तस्यमश्वा
सावहहाच देवहत्यादिप्रकृतवर्णकान्तरतो महादेवत्वमसंशयितमेव ॥ सोऽयं मणिः ॥ ईष्टिहलीशाः एकु
हृतिपाठान्तरं ॥ श्रीमन्तो मसमुल्कसाहलिखनाल्लित्यधिशनैः कुर्वतः शालाध्यापनमेके देवमुनयश्श्री
तुल्यकारणावे । आयात्यत्र च पाठकः क्षणमधिष्ठाय प्रसाध्यागतिः क्लिस्थमेयुहीर्मृतिस्सम् मिलनेन
त्साहवेनर्दितं ॥ एकदेस्यकस्मादित्यर्थकं ॥ अत्र । नाहम्मुलुकसाहवमहोदवसितं ॥ पाठकोऽप्यमानंदपाठकः
मिलनं चात्रानेन समेवाविवक्षितं ॥ साहवेः । गोरनरेन्द्रलाठसाहवप्रमुखैः ॥ मिलनं सदृशी वादिवर्तुर्णं
भितिनुपातालाध्याये ॥ सैनिर्दुर्यमणेः समुद्रतमथो पारायणं मान्दिरस्त्रीरत्नं नरसाबहिः प्रगमिनपि
श्रायययायोग्यता । आनीय प्रतिविशितश्च पुरुषहलत्स्यानगः संभ्रमात्सेदनीसुबहिः प्रसाध्यनमिमं
नाधानयत्वं जसस्त्रीमान्दिरेभवमान्दिरं ॥ इदं चमध्यमणिन्यायेन पूर्वोक्तरयोरन्वयि ॥ नत्स्यानगः । श्रीमणेः
स्त्रीस्थानगः ॥ पुरुषो महादेवादिः ॥ मणितो भायययदत्युचितं काश्चितःस्तनकेशवती स्त्री स्याद्वोमशः पुरुषः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्मृत इति वक्ष्युलक्षणलक्षिता स्तनकेशाभयात्मकस्त्रीलक्षणरहितश्चेतनएव या त्र पुरुष इत्यभिधि
त्सितः ॥ सा ॥ पक्षे [illegible] ॥ तमिमं पुमांसी ॥ इतो ॥ रलोपसम्पन्नेनतयोपस्थिता स्त्रियं श्रीमणेः ॥ आनयन्तु ब
हिः स्थभिमणवेश्मविश्रान्तिं प्रसाधयन्तु ॥ मधुस्राव्यकपाटमादनमतिः केलीगृहे कामिनी स्वापं साधु स
मादधीत शनकैः सार्पितनानेहसि ॥ आयातो निजरज्यभारमभितः संयोज्य गेहे स्वके प्राप्येतां सुरतो
त्सवव्यतिकरं संसाधयेत्तहर्षतो ॥ उद्भाव्य ॥ लापयित्वा ॥ उद्घघवा ॥ असौ ॥ उपक्रान्तः श्रीमणिरेव ॥
नावं स्वामधिरुह्य लब्धविभवस्य पद्मविवाभ्यर्णगो बाबूरामपद्मप्रतीतिविषयो नो कान्तरः श्रीमणेः
॥ अथाथस्थितिमुत्सवाद्यहिनमेत्वागत्य भूपाशया या क्षेत्र हि दिगन्ते भुवि जयस्तु पात्मनश्चा
स्म वै ॥ आदौ ॥ पूर्वं ॥ शालाध्यापनावरोधसमये ॥ इवेतिसाक्ष्ये ॥ वयं ॥ भुवं पालयिता भूपः कुलमूल
क्ता हवस्तदाहृया ॥ दिगन्तरं कालिकोदस्तामितः ॥ अस्य श्रीमणेर्बाबूरामस्य च ॥ वासप्रष्टपद
तत्प्रविशादमभितः प्रार्थितेनानन्तचन्द्रे स्तत्रस्थेमप्रिसाध्य प्रगटितवसतेर्भर्तृभिः श्रीमणेर्मरिषा
लगर्वितावाविधयति शत(१००) यस्त्वनन्तार्पणाद्यैः सोऽयं जाल्मः पुरतः परिचायिभिरितः स्वा
गवे हि मर्पितव्यः ॥ अभितः ॥ जयपुरवटेश्वरकाशिकालिकोदादिषु ॥ वासप्रष्ठ ॥ गृहक्षेत्रोपवनादि
॥ स्थैर्यं ॥ स्थैर्यजनकं विवाहाध्यापनादि ॥ शतं ॥ शतमुद्रात्ममासिकं ॥ पुरतः ॥ चन्द्रसामयिकवकैः ॥
इतः ॥ चन्द्रवेश्मतः ॥ श्रीशताराममणेर्मद्दतित्नुपाठान्तरं मित्रस्य पष्ठप्राप्तिपत्तिमात्रफलमनतिप्रयोजनके
मेव ॥ भूमः पुस्तकसंघमात्मसदने संवीक्ष्य राज्यस्य मे कार्यस्मिंश्च तत्समये दशा सरलया मे स्थापनं
सूचितं ॥ हत्वेलान्त्यपती निवसत्त्वकोतः श्रीमंतुनाथान गुरून् नित्याप्य हतामेषविघ्नमतिश्च वहिश्च घः
स्तदे सोऽस्थितः ॥ कस्मिंश्च तत्समये ॥ धूम्राधानकाले ॥ स्थापनं ॥ स्वमौक्तिसर्वविद्याधिष्ठापनं ॥ मे ॥ श्री
मणेः ॥ तदन्ते स्थितः ॥ श्रीमंतुनाथातिवस्सी ॥ स्थापनं पुस्तकस्यानभिनत्वश्च स्त्यन्यत्र ॥ यातश्च चन्द्रकु ॥
मारिकाख्यवनिताचन्द्रप्रभारव्याप्रथमसखाभिर्भवानते ज्ञानिप्रविशाद्दशराज्यप्रसदानन्वती ॥ यातौ या

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रातर्वाह्निचतुष्टयं यदि गुरोः सिद्धेश्वरीमंदिरोपांते याष्टिधरेण साकमुदितासीयो जयेद्दोलिका।
तस्माद्गुरुस्य च तामहन्यपमानिः प्रत्युत पाथेयकोविधया द्विरुद्रनिकेतनाभिगवतीये तेन यास्याम्यलं।
गुरोः श्रीमणेस्तारकेराम चन्द्रपंडितस्य वा। वाहनानि चतुष्टयं। ७ गुरोरस्मोध्यासिद्धिशब्दः
काशीसिद्धिशब्दलोवासामान्यमन्त्रिधरेणुपोण्डरीकब्रह्मपुरीमित्यत्रे चन्द्रःएव लोकेस्तेन
समर्थ्यादिसिद्धेश्वरीनिकादिदुर्गाख्याः कल्याणिकायाः मंदिरस्योपलक्षणं देवतांतरसामान्यस्य वा।
मादृशे लिकर्मोजयन्ती द्विहावंशत्योधिकवर्जतस्पृक्ष्यपविमुक्तं विध्याचलनिवासिनीकाशीनः
पालेनपोलेनवाद्रष्टुमिच्छमाणे रुष्यास्याभि॥ न्यपः श्रीकृष्णमुकुन्दसाहब लाहमलुकसाहवोवान
तस्यास्यापिसोमाणिरेनादिष्टे वैताभिलेनावश्यकत्वं ध्वननफलं। यो यत्तस्य स्यापितः स तेन सममवस्थ
मिलतीसक्रमाधिकोपन्यासननः। पाथेयं चास्य सहस्त्रे वेत्यादिवार्णकोन रसमभिव्यक्तो।।
उद्याने भोजनार्थं गणिकाभिरिसमुद्रमभिमन्त्र्य प्रयातोत्तातैः। किंतु स्वदोलानिजसविधध्वनानापि
तापूर्वविमोतद्धे श्रमन्येव भुक्तिः कथमथ लुभवद्दर्शनं लाक्षिमकामा हे तावे हि युकस्य प्रभवति घानं
नतिरोयावशेधा तं॥ इह काश्यां मर्त्या श्रीमणि तातैः। चन्द्रपालमोदतैः। चन्द्रपंडितस्यानीयैः।
निजस्य स्वस्य सविधे ध्वतां। नुजसविधेतिपाठ श्रीमणेरनुजः श्रीहरिस्तत्स विधध्वनेत्यर्थः। हरेः
पूर्वमणमेऽथ चन्द्रस्थानीये कदाचिद्दोलापितैर्वैलिध्वननफलं पूर्वबोधितं। मे मह्यं। श्रीमणयो
नत्तस्माद्धेतोः। अंतरेण चतानादेदर्शयमानदोलां श्रीमणेस्तद्यानेगस्य संभवेन वेश्मन्येव भुक्तिः।
दोलामाधिरुह्योद्यानेगनवल एव मार्गादिषु यानगामिन्याः लक्ष्मिकामाः दर्शने मणेरनुभ
वियुक्ते हेतुकं। कार्यं तस्य हेतुर्जतो दोलयोद्यानगतिः॥ अन्तरायो ऽभिमन्त्रणं तद्वरोधस्तु निमं
त्रणदिनेस्मात्तत्कार्यसामान्ये प्रतिप्रातिवधकाभावसहकृततस्येव हेतत्वे। कारणत्वादृष्टेश्च मात्यापादि
सएवेह मेनवाक्येनादाहोनेन जन्यते तच्छून्येन लजन्यत इत्यादिग्रथितो ऽभिप्रायः मेवम्।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्भ्रान्त ग्रामान्तरोधौ निजनगरध्वस्तावासकाः प्रायशोऽमी योज्यन्ते नैव भयः कथमथ गमने देश
देशे ... राद्धेः। साम्राज्यं प्राप्य लीनास्त्वभिविध्वस्तनिजस्थानकाः स्पष्टदेशाः कुभोज्यो घार्यतां
येनेर्हि गृहिभिर्मिश्रमोऽभ्रान्तरोऽयापितव्याः॥ ग्रामे नीराजके वा विपदुदयभराद्राजसंस्थापनादि ग्रा
मस्थाः सर्वे एव प्रगाढितवपुषः साधयन्त्यप्रमत्ताः। राजन्वत्यां तु काश्यां क्षणमपि मवनीसार्वभौ
मो महेन्द्रः प्रत्यर्पस्त्रीवियोगं किमिति नगरगैः पीड्यते मानना र्हः॥ ग्रामविद्धस्य वृत्तोऽहीनिजनगर
गेहस्त्रीवियोगात्तपस्वी रोगैरशक्तो नववर्षाद्यापि पुनर्गदेकारसंयोजिनश्चेतराज्ञ तद्देशानरोधा
भिसरणोऽजनितोपद्रवाधिप्रशान्तिं लब्ध्वा स्वस्वामिकाश्यां किलपयःकृतिभिः शास्त्रचर्चां प्रकुर्वन्॥
पक्षौ हिंदूकमेकमस्य भुञ्जे स्वसाध्य पर्यूषितौ नित्यं भोजयद्र्चनाद्यनुगुणं भोज्यं निवेद्य स्वयामि। तद्दृश्यां
तस्यां स्थितिर्धृतपदाम ... पाक ... स्वस्य ... तरमेव वा नियमितेऽभ्रात्रोः स्त्रियावेव वा॥ मुद्रैकायदि
लभ्यते पुनरिह प्रत्यक्षतस्तत्र ... पत्राणानि कुसुंबमापणवराद्दानीयमष्याद्दिभिः। ग्रंथानुक्तांश्चिरदलीव
भ्राजितमतीलिस्यंलिखन्नोऽहतः शास्त्राभ्यासभरप्रसाध्यकृतिभिर्योस्त्स्वाभिराज्यासने॥ अमी। दृष्ट
ग्रामान्तरोधाः॥ अतः। दृष्टदेशानरोधत्वाद्भूयस्तेषां तत्रानभिसंयोजनमिव। उक्तं चासि द्भुच्छानुस्पृहति।
नाराजन्वत्यामिनश्चापरस्परभ्रातर एव व्यवह्रियन्ते॥ धनिकः श्रोत्रियो राजा नदी वैद्यस्तु पंचमः। पंच यत्र न विद्यं
ते न तत्र दिवसं वसेदिति वचनतो नीराजके ग्रामे दिवसमेकमथ स्थितेर्निषेधप्रतिलंभे न ग्रामस्थानां तत्र राज
संस्थापने तात्पर्यं समुचितः॥ अतः प्राप्तसाम्राज्यत्वात्स्वदिलिवा॥ सुराज्ञि देशे राजन्वानिति कोषोक्तेर्देशस्य द
भेदकं ग्रामभेदकतया यद्यपि प्रस्तुतेन युज्यते तथापि देशस्य तत्तद्भूमिसंस्पृष्टग्रामसमुदायात्मकत्वावगमेनाव
यवावयविभावसंबंधलब्धाराजन्वतीमाकृत्नेनभूमिमित्याद्याविव ग्रामभेदस्य वारणस्याप्यथैदभेदकैसंभवतीति
राजन्वत्यां तु काश्यामित्यभिहितं॥ नगरगैः श्रीमणिरत्नामन्त्रणतः स्ववेश्मन्येव भुक्तिरितितेषामेतत्पीडायां प्रयोजकत्वं।
स्ववेश्मनि च पर्युषितादिकदन्नमेव नित्यं भुज्यते तावता तात्कालिकक्षुत्प्रशान्तावथ तत्स्त्रैरभाव एव॥ अहं श्रीमणिः॥ अत्रा
पाककर्मणि भ्रात्रोः स्त्रियावेव वा॥ इहाकाश्यां॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रत्त्वेतिनाः। काश्मीनाथक्लीन्द्रप्रमुखाः। भुवि योधनतएवामृखोधनं॥ नूत्नो नवीनः श्रीमाणिरस्य तु कुल्लुकसाहवेन्द्रादपक्षिपाणि तत्त्व
स्वरूपविवेचत्वमेव। अभिनः प्रेक्षणमेवा प्रेक्षणीप्रेक्षणमेव वा। जवीजावहत्या दिवच्छन्दकेरत्स्यपरे संप्रतिभुवे योऽस्मिकाः संप्रतिभुवोनिर्याः॥
राजलेशाः श्रीमाणिचैत्तपुनरथ पादं चेत् कुल्लुकसाहवाद्यैः कोषसिंधूपरि लुंस्वीभिजनगरमसौ नीयते दोलिकाभिः।
गत्वा नाहि तु सेषतत्रघण्यनूयं ध्योत्करं अल्पहं शालोद्भावितवार्षि घमभितः स्वापत्तलानेष्यति॥ कुल्लुकलक्सा
हवेन्द्रकारितैः शब्दमुत्कामहार्णवनामधेयोराजमंडलीधिदिनैरेव तत्समाकृतिरेतु॥ शालेशस्त्वष्टशालापरिहृदशा
ध्यापकानां दोलिकाः शालेशसत्त्वाकारवेतदोलिकाभिरिति बहुवचनं। सेवकशालेशश्रीमाणिरेवातत्र। कुल्लुकसा
हवनगरे॥ [illegible]मासं [illegible]कापधिष्ठितमथ तु राजानसूत्रांपत्वा माणिर्यः काश्यां श्रीकुल्लुकसाहवाक्षिखवनचपेस्ततः
शालिकासु। स्वष्टशालेशराऽपधितबहुवसतिः सेषसंप्रत्यकस्मात् कालीकोदेहनौ चैत्तपुनरथघाटितस्वाहिस्वेष्टि
सिद्धिः॥ कान्तुजुकसाहवपात्रादलध्यराज्यः कदाचिच्छ्रीमाणिस्तातादेशहून्ततः स्वयमेव वा पण्मासिकाशिका
परीक्ष्य त्वा हाट्टिपेवपुनरहमागच्छामीत्येवेसञ्चितवान्॥ शालाधिपत्यं शालेवासराद्विप्रसाध्यद्वादशाधिकवर्षैः
स्तत्रस्थितिरेव बहुवसतिः साधियते॥ सेषः श्रीमाणिरेव॥ प्रातर्विस्मृतमार्गकोयादिग्गहेरत्रौ समीयात् तदात्वाया
नः स्वगृहं हृत्सा विनिवर्तते वाहताः केचन। तस्मात् पूर्णभिनः स्वमासिकधरेयोग्यादिग्गतेगतिः स्थित्वात्रैव विलं
बनंयादिग्गतो वनिस्तदाऽस्यचुना॥ काश्यां षण्मासस्थितिं प्रतिज्ञायशालाधिपत्यं लभतोऽधतबहुवसतिरथ श्रीमाणिरि
दानीं तु पूर्णहिशालीनः काशिकातः कालिकोद्घाटपूर्वदिक्प्रारंभेयादिग्गच्छतितां हि प्रातर्विस्मृतमार्गकस्य रत्रौ वेश्मनी वस
प्रागमः श्लाघ्यते॥ अत्रैव। शालिकापुरी। गतो। दिग्गतनिर्गतो॥ अस्य। श्रीमणेस्त्रिरात्रीमासिकमयी दिग्गतवानितिविदितैव।
पूर्तीपर्यूषितं चेत्साक्षादिनाभिहवेशाथिकेश्वरस्य तत्रौ वैश्यपैः संप्राप्यतेचेत्किं भिक्षघटनतः कोटपालादिकस्य। तद्योगयात्री
कृते प्राविलमशान्नमदः प्राप्यतेयत्रमार्गे दृष्ट्वा योऽनेन सोऽध्वा नभवति कलुषाद्यत्पतोऽभीप्सितार्थः॥ इहकाश्यां॥
तत्स्यात्॥ अनेन। कोट्टपालादिकेन॥ कालीकोदृश्यवस्तु प्रकरकुमारिवलिं प्रापयित्वाच्छपोतेदेवः सोऽयमहेन्द्रः पुनरथ
पदं चेद्घोऽत्पतेदस्हिलोपैः। सज्जेऽत्पप्राप्तिलोचैप्रगाटितवपुषस्तहिरयहो ऽस्य तत् पूर्णशालेशणोचुमरा ऽत्य प्रगेटनपद
तांप्रातिनिश्याद्ध्यस्यात्॥ मार्गे स्वहस्तप्रसाध्यमानः पाकः सज्जोऽप्यमेवतत्प्राप्तिर्लभतः। अप्राप्तिनिश्चयं स्वातंत्र्येति तस्मा
नः स्वहस्त्याविपुषः स्वातंत्र्ये लाधशालादिपुपाठनलब्धपात्रतत्र प्रातिभुवोऽपेक्षा॥ अकारप्रश्लेषपक्षे तु यो वै तामसमुक्के
सा हृधश्चमासं प्राप्य राज्यो त्सवहस्त्यादिप्रकृतवर्णकोलरप्रकाशितस्मृमानंदपाठकादि श्रीमाणिःप्रातिभुवोऽयपूर्वालेशराज्यपद
नास्पकृत्पथः॥ येवाटिः संप्रतीहप्रगाटितवपुषस्तत्पतियोदिग्गतेगत्वा स्वां जीविकां वैपुनरथघटयेत् सोऽयमेवप्राद्विष्टः। पैद्य
नन्दहिहारिवैप्रभवतियाटितुगच्छतां तत्किल्विषेषीनो वेदकानार्योवितरत्नगरजंतुकः श्रीमाणिसं॥ इहचेन्द्रभवने। एतादृगेतं

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नित[illegible]र्घत्तिमन्नमत्रागिलनस्ता रमणेमेऽध नाववषाणीदृष्टा कंवध्येवाहिगानप्रक्रम्य पारयणं। आज्योद्भावन
वादि[illegible]थवथापूर्वस्त्रियो ऽप्यपितांजनाहृष्टालिदुर्गतिश्चवपुष्कलस्मात्वजल्पोस्थितिः॥ घटनराह्नतामिघर्ते॥
निर्घत[illegible]णानहतिया गिजतद्वातगजविलसद्वेश्मामात्रप्रकाशके। स्वधिस्तु सध्यतान्नभक्षणेनएवानलुरुक्षा
न्नगिलनतः। [illegible]तात्प्राणारक्षणमात्री। अजल्पास्थितौ पारयणस्य गजानन्दादिभिर्जिभिनेऽध्याध्यापनमशक्यमेवा॥
यद्यथावधिगोघत्नादिभिलितानातादिसंजेभिताशु हृदैवयथागुकागजाबिलेसंयोजितानास्यात्तदा। भूपादेवच
राजकीयममभितो राजेन्दुनारमणेः किंतु प्रत्यहमन्नमेवाभिलितस्मात्विहेदृग्दृशा॥ नानादिभिः स्वयंस्थित्वाका
रिता। कर्त्तानुश्रीमाणिरेव॥ ईदृग्दृशा। राजकार्यघटनासामर्थ्यदृशा॥ भुक्ताशीतमयाद्रुपर्षाभिधत्तेनुल्पाभिषेव्य
स्थितो धूम्राधानमयप्रसंगवशतो निवृत्तिगतः सत्वरं। दृष्टुरूपागते वाऽवावलमथो सद्यः क्षेण ऽपर्दकं यातो मांदृष्टा
पुराजनामतस्तत्रावशिष्टमणेः॥ उपरिप्रासादोर्ध्वदेशे अथो विबोधानेतरं। अलः। ओसमयानिद्रुणेतानत्रामुक्ति
स्थाने। राजनरेजनोल्करोदक्षिणाघात्मकः॥ अवशिष्टमुर्वशित्तं॥ नकालिकारवेश्मप्राणाहितगमनस्यनन्दुनारमण
चेपीस्ता[illegible]हिनादिबुपकालितमथो ऽपत्यसमेलनाय। सेरवाश्चेतदीयपोदिवशिवतमनुमयपत्रमालोक्य सोऽपतीर
,मतोधेः प्रसक्षस्यजेतिनाहनिजांवाक्तिमुन्मुक्तकोषः॥ गंगारामनकालिकारुदस्येवंमभिधीयमानः शाकीनवैद्यक
शास्त्राध्यापकः ख्यातएव तद्वेश्मन्योषधग्रहणापप्रगाद्वित्रिभमनयिस्यसतादृशास्तस्य॥ अपत्यस्य श्रीमणेः समेल
नाय॥ एतद्दिपंनकालिकार्विहितं[illegible]ऽपत्रोद्वित्राखितमंत्रमयं॥ मंत्रस्तु समुद्रस्यो नरेलीरेर्द्धविदेतनामराक्षसः।
ऐकाहिकज्वरहीतालिखितयो विपक्षस्ततीसिद्धात्रिंशदक्षरएव॥ सोऽयमपत्यतयाभ्युपगतः श्रीमणिरेवावतिस्था
स्यात्रिशसीमासिकोल्पिकाकालिकोदेशवादितैवतवाक्ति। उद्गच्छेमुर्जकः शबमुक्ता महालविनामधेयः कोषोयेनसताह
शः उन्मुक्तकोषाहत्पर्यः॥ धन्यास्ते ऽध्यापकत्वेरनाधिकपञ्चनेप्युपनारमणिर्वैद्वीपाद्वीपस्तिरदेनिजकुलकचेये
योजितारेराजमार्गे। गत्वाचायं स्वाविद्याप्रगल्भनातिपुणः कोषमुद्रास्य तूर्णसाम्राज्यं राजराजः कुलमलंगुगादिसंप्रस
वान्काशिकायाः॥ तेनारंकरामवचन्द्रप्रमुखाः॥ द्वीपात्त्वन्यस्मात्धनमध्यादथवाशिखोदर्शणोऽयंमानतः आनीय
सतिलिघटयासविधिरभिमुखमभिमुखीभूतहलिवकूलेक्के द्वीपाद्वीपातिरिराजमार्गएव गम्यापाणि दुर्लभैः॥ राज
राजोधनाधिपः। काशिकायाद्वृत्तपत्रकामिकायाहृतपाठोतरं॥ साम्राज्यं चास्याः कुलमुलुकस्हाहवेन्द्रप्रत्यर्पितिकामेश
नामनिश्रीमणेः ख्यातमेव प्रकृतवर्णकानतरैघप्रगाढतं॥ शहदृश्वत्तवयमाकामिः सकलबंसंशोधयत्येव वेहिनश्चेत्स्य
मुक्तिभिः स्वस्वकनद्राकाशतयत्येवदोतस्मा[illegible]षाणंध्याहृदैवतयंत्रमंत्राभिलितसोत्रादितस्तापनैः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पूर्वं श्रीकाशिनाथादिभिरस्यामिह वे पाठ्यमानं शालिकायप्रस्थं मासिकोधिशत्तन्नियमात्। अथो पेत्तकं
साधु लेभे। तस्मात्तं प्रस्थमासप्रविधत्तवसतेः प्रापितवतींति देतन्मुख्यप्रासीन चास्मिन्प्रतिनिधिघटने
पूज्यते ऽत्र तिरामः॥ अयं श्रीमणिः॥ पेत्तकं चन्द्रसत्ताकं॥ पूर्वं कीनसाहवाद्यधिष्ठापितकाशिनाथाधि
पत्यप्रशमीं॥ सं प्रति तामस्मुलुकसाहवप्रतिष्ठापोज्झितमणिरावाधिपत्यप्रशायी॥ तत्र …मासिकोधेहि
हतो। मुख्यस्य। शालेश्रीमणेः प्राप्तोऽसत्यां प्रतिनिधीनां शिमानंदप्रमुखानामत्र शालायां धोजनेः। आस्मि
न्। मुख्यमासिकोधे अंतरायो विघ्नाविर्भावनं न युज्यते। किंत्वनुकूलनमेव॥ येः कारयाः कालिकोदस्य च
न पालिरसो कामराजः पुराणो प्रत्यब्दं सप्रशस्त्यात्मकविधत्तलसन्मासिकोधे धत्तोऽस्ति। भूयस्तेरेव सोऽयं
सुदर्शनघटनायोत्कवाहोधदानेः साम्प्रत्यं पेयोजितव्यो यदि हसुकालिनोऽत्र इलमानयेति॥ कामराजोपा
स्यमोनैविद्याभेदबीजमथ कामराज एवेत्यभिप्राय ततो यालित्यैतव कामराजमपरमिन्त्राक्षरमित्यादिलघुस्तवे॥
सोयं कामेश्वरीविदुरत्रयेतु दशामभित्यादिप्रकृतवर्णकालिरोध वर्णितः कामराज एव। अंगीकृतेसुकृतिनः परिपा
लयतीति॥ शालेयं काशिनाथाद्यभिहृतविविदितामध्यदेशे यथाऽऽसीद्देवानां कालिको दीमणिरुत्थविविदितपूर्व
देशे तथाऽस्ति। तस्मात्स्वस्वाचारान्यप्रणयनेन निपुणौ स्वपदं प्राप्य धेष्ठावन्योऽन्यं स्वीयकर्मव्याप्तिहृतिमहे
तौ ऽभिषिक्त्वाऽभिषिच्यौ॥ मध्यदेशो वाराणस्यादिरस्मिन्॥ तस्मात् प्रत्येकं द्वयोरसंकीर्णस्थान प्रतिलंभतः
तौ काशीनाथश्रीमणी॥ स्वीयकर्मणो रक्षापनोदित्रस्वनयोर्व्याप्तिकृतिविनिमयस्ती॥ अभिषेच्यौ। स्वस्वसा
म्राज्यासनेऽभिषेक्तव्यौ॥ अभिषेकादिगुणयुक्तस्य प्रजापालनं परमो धर्म इत्यादिभिताशास्त्रात्॥ काश्यं श्रीकाशिना
थप्रतिष्ठिता… शालिकेषा यथेका योग्या वेश्म जयग्रामकनगरस्व शालिकाऽन्यो… चेतः स्थित्वा हंतत्र
धीरेः… युगध्यापनाद्यप्रमत्तं तच्चाप्सरो वहिष्ठ्याप्य वसरभिलितां पेत्तकीं वृत्तिमेव॥ अहं श्रीमणिः। तत्र
जय… यमानं नवपाठशालायां॥ पेत्तकीं चन्द्रसत्ताकां मासिश… घातमिकाराजेन्द्रपदविख्यातास्य पेत
कीं… रभिरत्नातेव॥ श्रीविश्वेश्वरपुंडरीकपदकैः साकं यदि… नाभवेत्स्या… नेभिहेव…
का… नाथ… ताव… नुदौर्विघ्न… भिरास्यति॥ …

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कल्किभागवतकं
१४
14

घु॥ सत्पतिनाथः कदाचिच्छलः। यस्मिन् जातस्तनास्थितस्तस्य रामणि माहूय दुहन्त्यावधीरितवानित्यस्यैव यथिकं वदन्ती॥
रोरत्न... दूरस्थानकीभावः॥ अनुकूल्यादस्यो ऽवकृत्वा सुहृदा हयार्थेन नृपालिभर्यः समास्वाद्यते। अत्या अक्षणेत्सो ऽथ
बधिव... विपत्या बुधो ज्ञानीयात्सुहृदं विपत्ति समये भार्या च वित्तक्षये॥ अत्रोत्कृष्टगुणो नीत्यादिभिस्तथा विधस्य
नृपतेः समीकरणोक्तिलक्षणानुल्ययोगितालंकृतिः॥ प्रत्यक्षे प्रियभाषिणं चपरकः कार्यस्य विध्वंसिनं मित्रं दुग्धमुखं हि का
हलधरं ज्ञात्वा त्यजेद्दूरतः। सर्पः क्रौर्यगुणो ऽथ चौषधिवशान्नूनं न नौरण्यपाति क्रौर्यस्यातिशयात्खलः सुन तथा मैत्र्या
ऽथ शान्त्या ध्वनः॥ अत्र सा क्षात्कारसामयिकप्रियभाषणशालि पारो स्पृकालिकपरकार्यविनाशतत्परमित्रात्मकवस्तु
नोबिंबिनमाध तस्य दुग्धमुखविषपूर्णकलशात्मकप्रतिबिंबनरूपन्यसनतो ध्वन्यमानमथपरस्परसादृश्यनियमादि
शब्देनाभिधीयत इत्युपमालंकारो ऽयं॥ ज्ञानं चाहार्यमेव। उपमानोपमेययोर्विषकलशकार्यविनाशकमित्रयोस्त्यागा
त्मकसमानधर्मोपन्यसने ऽथवा चकस्यानुक्त्या वाचकलुप्तोपमालंकारो गापूर्वोक्त्यास्वादविषयः। उत्तरो ऽक्तौ तु सर्पखल
योस्सादृश्यातिशयाभावमात्रं॥ मैत्र्या मित्रीकरणतः॥ शान्त्याहृतो न नैव शाम्यति। स्वभावो हि दुस्त्यजः प्राणिनां॥ नीचानां
हि लसाधने ऽथ नयपराणि निष्टादबुद्धुर्जनं चिन्ताघाति सर्वस्य पराक्षिपमः पानीविषाभ्येध्वनि। दुष्टाश्च कनकीतिलाश्च पि
शुनो मेषीक्षुद्रौजडो मत्तस्त्री भुविमर्दनाल्लिजरसं प्रस्पर्पयत्युच्चकैः॥ पूर्वोक्तावत्राप्रस्तुतस्सरिघपात्मकविशेषवस्तु
ना प्रस्तुतनीचवृत्तान्तसमर्थनात् विकारविशेषानिबंधनाप्रस्तुतप्रशंसा। भुवीतिस्थानोपलक्षकी। उद्योगः कलहो ऽथ
मद्यमशनं द्यूतं परस्त्री तथा कौतुकैः स्वपनं रतिर्भियमदः संसेवनाद्दुर्जने। मत्स्यानां सलिलं बलं बलमथाकाशं ध्वनीप
क्षिणां कान्तारं च मृगान्वयस्य सबलः प्राहुर्बलं दुर्बले। बालानां रुदितं बलं बलवतां राज्ञां बलं बालिशो मौनित
स्करक स्त्रस्थानतबलो ऽपीति बलं कबिलः॥ बलमत्र सहायः॥ दुर्बक्किलसर्वधनव्यसनकीकूपेण सेविकस्त्वच्चा
थनरणाधिपत्यप्राप्तिवोगत्या विरक्तभुवि। सेवन स्वभावः सेवी तं सेवितं मस्तु तुष्टे॥ या विद्या पुस्तकेषु प्रगादितविषया
[illegible] कार्यनिह सिसान लब्धा विषया नो वेदमञ्जस्वलं। धान्यं वा यत्र यो निलब्धमतिभिः संध्यायश्चित्ते
जुतस्सिसाध्यसविधे ऽथवान्नृपकुले त्यार्जं पुनर्लब्धये॥ स विद्यसाधने धनार्थे अर्थाद्भीत्या च बातिपक्षान्नरः बलबिः
विद्यानीचकुलाद्ध्या स्त्रियमसौ दुष्टान्वयाय योमेध्यादप्पुरुकांचनं गृहपतिगर्भ... नमोलप्यवै। यो भावो यस्य यस्य
प्रगादितपदकस्तनीरो नुप्रविशध्याक्षिप्रं... नयति॥ व्यवहारो हि हर्षमृदोऽन्तरेणविधा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३७ पे श्रीराजेन्द्रशब्दो निजमुचितमुसावेधयन श्रीपतिर्मार्तिको कानाम्प्रीतिनामप्रभवतीति हि महाराजराजेन्द्रतन्वा
नस्मात् श्रीराजराजेश्वरपदाविदितो राजमानो ऽयं गराजेन्द्रे मन्यमानो भजतु च जगतः साधु रूपमाऽस्य मस्यौ ॥
राजाराज्ञो लिकिककोटपालमुखर सार्द्धमपि अभ्रमो धर्माधिकृतमसौ सभासु मिलित सभाषयत्येव वै । ये
धर्माऽधिकृतजनलक्षणवचनैर्लेख्यानतपालाद्यः कीर्तिनं तत्ल कुपाल देवतामच्चै भर्तृकं कथं भाक्ष्यः ॥ स्थित्वा नानासने
मेऽनुग विशासदा लेख सं वेशनतो ये पर्मार्थे वैद्याहि के कर्म लघु नामिदा पातयामा सरसज्ञा [illegible] सेऽप्रगाह
स्थल से स्वौ विस्तर नु माहिला लिभायित्वाऽधुनो च्चैर्यद्धासाम्राऽप्रमेवप्रबलोऽपत्नु भश्रं मुद्रिको घट पर्णाय धेः ॥
वैरस्य वा राजकार्यपाद पुनरुभयनै कमपि स्पष्टानु सामर्थ्य ता हि तामस्तु लाभिसिद्धिरमदः पूर्णमुद्रास्तानीकैः । प्राधीनारा
मणे मे प्रासिद्धस्य हठः ध्यापना मात्र सकैर्वे नैवाप्य स्पात्र सन्तापारि च यश लक्ष्मी न्ने रोऽहमेव ॥ यत्सौधा
वंदनादेः प्रगटनानियतैर्नाम्भिकैर्मन्दहसत्ता कुम्भाद्य झेण गजानलघट्टनकलैः मिलमिश्मश्रुताने । युक्त्या
वरानि हाव सरज मनु ज्ञा भपर्ना च्चैलदे तैस्स छत्र महीलग ये मुकुर पाचतपे प्रपितवीमलेपै ॥ प्रतेस्वीपा
नवारयागतिरपि लक्षितानां वेसापिंडी कृतैर्वैधर्माध्यक्षं गृहीत्वा पिनपदघट नैः षट्सूरी चार्पितवाः । चेन्मुक्तिः
कामितस्याद पुनरूपगमाः घटतिमिका ताहि स्तेऽयं सौध्या मात्रेण राष्ट्रं । नित्यमाद्वस महोदिक्षु मात्रेण शुद्धः ॥
राजेन्द्रस्य सौधिशाल्यथ तनयमित्य त्र एम चन्द्रविरूप कृतया लभमानो राजेन्द्र शब्दः श्री हाराम्मलस्ततनय
नयाच्चैत्रमपि एव पितृप्रसादलब्धः । नाभिर्मपे श्रीराजेन्द्र शब्दं महाराजतन्वा महाराजेन्द्रतन्वा महाराजराजेन्द्रतन्वा वै
धयन्त सावत्र प्रभवाति । उक्तं च मुख वर्णकव च्चे । पर्णाराम महादेवमारान्वयपादे महाराजराजेन्द्र शब्दा दमो ऽसीत्य
दिः राजेन्द्रैः । राजेन्द्रराम चन्द्रस्थापनो जनैः । असौ । कार्तिकाया ॥ असौ अभ्यन्तरप्रतिगो वि विधवुधसंभावितवपु
रित्यादि वर्णकस्त । मध्यवर्ण लब्धस्तार मणिः । राजा सर्व स्वेष्ट इत्यादि भिर्माक्षरा युक्ती निर्वचन प्रामाण्यतो राह
एवकोटपालादिभ्यादिरा मुज्यते नन्वु कोटपाला हि नरेशा नि देशः । राजेन्द्रः सदसि हपत्रपालमुक्ताछत्रैः सह ब्राह्मणोन्मा
मात्यादवर्णिका । वधे [illegible] नद्धि विद्या लणसमुदायाऽऽर्तगत न यायधर्माध्यक्षोऽयम हो तरण्व । श्लेतद्रुपास्य देवता । धर्माधिकृतो
यासदेव कुला [illegible] अधैः । अघकटा [illegible] धैः । भर्तृकं मर्दयत्तु । राजाभिगम्य राष्ट्र भजि कृतयात जपभीपर्य दासित
[illegible] । भे । श्रीमणः । अनुजः श्री हाटः । विशादीनजमाके स्पर्कैं चक्रम
मोः [illegible] धैः । अस्य । राज्यातः । कालौ कोटपालस्माज्यातः । अस्य । राज्यपालिपातामितुः । मुद्रिको [illegible] सहस्ता घासकम
दर्पलाधैः । अत्रनामस्मुज्जकसाह वौदता नन्दुला [illegible] स्मिनारामताविरघि [illegible] नवसत्वात्यादवर्णिकायाम्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

[illegible]

तानाम[illegible]सुवासिनीभिर्गृहालिङ्काभूषुवासिनीयत्तेऽयं वैप्रसभान्ति मोजयन्तिनः स्तत्तथा न गावेश्मनि

नस्याऽ[illegible]दि कृतां वसुमतीं निष्काशयन्तस्यान गावीणीकाचिद्दनुत्रुकामधेनुनेस्यो जितया बुधैः॥

श्रीमणेस्ता[illegible]सिंकरम चन्द्रस्तदभुषा चेयंमितिनाकृता विवाहतया सुवासिनी चलां द्वितीयविवाहिता। प्र

सभो बलात्कारस्तस्मात्तः नः। अस्माकं श्रीमणीनीं वेश्मनि गृहे। तस्या मणिगृहे दुवासिनी प्रयोक्तृः। भर्त्रनिश

नाथनुत्र्च कार्यतिष्ठन्ते॥ आर्संध्यं प्रातरादि प्रतिदिनमसकृत्पाकमुन्नाध्यप त्र्यौपृतीयमूर्षितं चेम लबिल

मभितः प्रापयन्तीश्वरस्य। अर्चापारायणादि प्रगाढितमधुनातार्हि भयात्कथं वैतत्प्रान्येवीन्द्रियाणि स्वविषयष

न्तेसाधुसामर्थ्य मोजि॥ स्पष्टं॥ पश्चाहोरात्रिकं नत्वानिदिनमुदितं साधुपारायणं नोदेवानं देत्यान्नाक्षितीश्श

नप्रमद्यन्तिमहेः कालिकं कुर्वतोऽस्य। वार्तालापं विधानं सर्वसरसमसहनैवयच्छलयुदीत्तंधि त्वोमोनततोऽसौ

सदसदशनकं भुक्तिरण्एवेश्वरोऽत्र॥ अहोरात्रे भवमाहोरात्रिकं। भूयोभोजिनोऽत्रदेत्यालानः अभोजिनः क्षिती

गणजा। अस्य। श्रीमणेः॥ अयं चमहेश्वरइति महेश्वरएवायुमेनोद्धारसमाम्नायमेभिगम्यमहेश्वरादित्यादि

वक्रवचनसमभिव्यक्तः प्रसंगतः प्रकाशितः स्वयमूह्य बुधैर्यथावसरमन्यत्रानुसंधेयस्या॥ इतिप्रावरणीशु

काभिलनतोदेवालयमेऽधुना बाहुल्यात्स्थितिरवदुर्घटं पदपारायणस्यात्कथं। तस्मात्त्वोष्यसमक्षये

च्छवसनैस्छालुकाधात्मकं संयोऽयभिलनेहितस्यतुसुरवीराजेन्द्रतारणमणेः॥ नानेः पूर्वमधिष्ठिते

कुलमिदंतस्मात्तदाह्लादतस्तत्प्रत्यर्पितमोल्यजोपकरणेः श्रीकालिकोदादिषुयालायासेमकार्षमु

त्सुकतयोः संप्रत्यवेश्मारस्त्वमीनजहोस्थितिरवमानिलपदादेशान्तरेः किंमणेः॥ नासुत्ये जागरूके

पितविहितमिलत्सारसमग्रिकाभिः पूर्ववेजागदीश्वर्या जगतीविहरणात्साधयामास यत्नी। वाह्क्रिया

त्संप्रतीह प्रगाढितवसतो काशिकायां मत्तसिन्देकामेशोऽसोनिजाख्यां सिफलयितुमिलोनेवचात्मन्त्रयोति॥

अन्तरेणदेवमंदिरेऽधिष्ठितिं स्वात्मस्थेमूलेकपारायणं कुर्वे॥ तस्य। शालुकाधात्मनोच्छवसनस्य।

पूर्वतालेषु गृहाधिष्ठितेषु तात्तगृहाधिष्ठानमलाह्लादतस्ताताभ्यर्पितमोल्य जसामग्र्यसामग्रीभिः श्री

मणिरहं देशान्तरेषु गतागतिमकार्षं। हृदानीं त्वमीचन्द्रतोमानेः श्रीमणेस्तालाः बहिः स्थित्या अवेश्मात्तत्त

समेद्भ्रलोः गेहस्थिताः इत्यत्र गामेस्थि[illegible]मूर्तिं श्रीमती[illegible]जागदीश्वर्यां यत्नं कुर्वन् जगदीश्वर

CC-0. Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharati Initiative

यच्चास्माकं गुरुभिरभिवाञ्छितमभिस्पष्टोच्चके जीर्णसर्वैश्यापानीविपरीतमेतदुदयात्त्वावर्त्तते चेतसि।
तस्मात्ता त्रमनो ऽनुरक्तिरुचितः पाको ऽथ तत्रैव वैभूम्नाय त्रादिगंतरधिवसते श्वाद्रिमासवाधत्ते ॥
अस्माकं । श्रीमल्लीनां । बहुवचनमादरफलं ॥ इह ऽत्र पूर्वे रेतदभिवाञ्छितमेव ॥ इदयो ऽत्रप्रारभत्तस्मात् ।
अत्रातीतवेश्मनि । यद्यपि दिगंतरं कालिकोदादिपूर्वादिव्यारंभकतया दिगारंभप्रसनतनु दिगंतरस्तिदिगते
श्रूयंते इत्यादिवद्वर्णकं प्रस्तनवर्त्तकिमद्दशवर्णकोत्त्व एतरस्त्वेनोपपद्यते । तथापियो ऽयपूर्वस्याः दिशः
प्राशिणप्रदेशः सोऽपि पश्चिमस्याः दिशः पर्यन्तेऽथोलितथ्य तथाभिधानं नानुपपत्तिकरं ॥ इह तदधिवस
तोरिति वा त्रपाणं तरं तथाविधश्च श्रीमल्लिरेव तस्य ॥ शालाहूनं करोतु चोत्तरमदले एजे नुनारमत्ते ।
देलाब्रह्मपुरीमहोदवसितावधः स्यान्ततः हीस्थिता । यावाऽस्माकमभिस्मताल्पथमुहुः सोऽपोऽल्पते चेत
स्थित्वा ऽस्यामनुदासिमिर्धतगहः स्वाध्याययान्नियतिवै ॥ अस्माकं । श्रीमल्लिनामेव ॥ मुहुर्दिवसानयमतः प्रत्यह
वा ॥ अस्यां देलपोमथवाशालिकायां । शालाहूनं करेत्यतिशब्दतः साधधतप्रक्रमा ॥ धतगहे तिशालोपल
क्षणं ॥ स्वाध्यायोऽध्येतव्य इति श्रुतेस्तदावश्यकत्वमभ्युपगतमेव ॥ तदावश्यकत्वं स्वाध्यायाध्ययनावश्यकत्वं ।
अध्ययनं चाध्यापनमंतरेण नहि भवतीत्यनुक्तं किञ्चिदो क्षिप्यते । वाहनां त्रिविकानुकूलनकाडिब्लिशालादि
तः कस्माच्चित्मनुजान्तगत्तानियमा द्योज्यो मल्लिरत्र वै । सत्येवं लिंगलागतं नश्रागण्यल्लस्योमयनित्यहेमान्यान्ना
भिवपाठनादिनियमात्तहिं साधयिष्यत्पलं ॥ त्रिविकात्रयोकेकेव । तत्र शालादिषु । शालादीत्यात्रादिशब्दः साहव
सभाद्युपसंग्रहकः ॥ एवं सति । श्रीमतः शालादिष्वभिसंयोजने सति । अस्यां शालायां खत्रिविकायां वा । मान्या
स्तात्तद्धास्त्रे षामिव ॥ माध्यस्थ्यं लवलं ब्राशालिकमदो यो ऽध्यापनं योजयेत्तस्मै श्रीमल्लिरल्पमासिकवयाञ्जगं
दुनदा स्यात् । तस्मात्तहिं प्रत्तिरज्यकोपकरणैः साम्राज्यपसीर्दतिभिः सरिकापर्यद्रमेव वाहनमतं नैतस्य वात्रोऽजनिः ॥
योऽजयदित्यस्य श्रीमणावित्यादिः ॥ तस्मै । मध्यस्थाय ॥ एतस्य । श्रीमल्लेरेव । अत्र । शालायां ॥ ऋते । विना ॥ यत्पूर्वश्च
शुरुर्पितिगृह वमंदि सीब्रह्मपुर्यां मल्लेस्तास्मिन्साधितस्थितः प्रतिदिनं देवजादिभिर्गच्छतः । प्राप्तप्रात्परहिकव्ययो
तधनस्य पुण मल्लेर्श्रात्राद्येः पथगेवपाठनमदः शालादिषु स्यास्यति ॥ कुर्वश्च श्वशुरस्तेजगं लाधशुल्के स्ते नापितिपूर्त
श्वशुरः हंदेते ॥ देलीदित्यादिपदद्वयेन बेरमप्रष्ठ वाहनं तरसमुच्चेयम् ॥ श्रुत्वा सो ऽहव वेश्मस्य प्रवसतेभद्रजगन्नाथ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कलौकिभागवतर्के

[illegible]

नेना [illegible] बान्द्रिकशान्तेर्यशोभिभाषा हर्ता । नेदं लोभ्युचितं यतः खलु गुरोः प्रा दुर्भिरणेर्मार्मकंडोलेपक्ष
तयाध्य [illegible] नामदः थ वध्या सख लि ॥ उदाहरणे चान्द्रिकी च शान्तेर्यशोभियाभाषा नस्य [illegible] अर्पकं तया इत्येवं
तेः जगन्नाथपर्यस्मिन्निति पाठनिरन्तु सहृदा नीतिरितुः श्री मणेः शान्तेर्यशोभिनामधेयमनुच्चितमित्येव लभ्यते । तुल्य
पुनः त्यादि लोकाय प्रहाय दोषे यशोभिनामानन्तरस्यायापद्यते । तच्च प्रकृते चंडालवदन्त्यकुपथ्यापकतया जुगुप्सा
स्त्रीलिंगविषयविलीनं तस्मात् जगन्नाथाभिहितमर्थेन [illegible] पेत्रीनामधेयनान्नातीवादर्तव्यम् ॥ एतत्प श्रीकरनार
नामसमुद्रकसाहित्यैवदेशिकादिलोकायामधिरोप्य सेवाहिमतिः [illegible] दिषु प्राप्यतां [illegible] त्रालन्त्र यादप्रशस्त
मनयो ऽप्युर्भिनिशास्त्राणि चैतेषामाहिकमार्द्वितो [illegible] विधितः प्रत्यपर्यध्यत्यसौ ॥ निदोषा एव तेषु कीन
समानः ॥ अन्यो । श्रीमणिरेव ॥ स्थापितस्तो स्थापनानन्तरमभोजनादिरनुपपत्त्या स्थाप्यनामित्यनभिधाय
प्राप्यनामित्येव पद्यते । तथा सति वक्ष्ये लोकादिभिरस्य प्रतिदिन [illegible] लामामनोषामिव प्रापणमभिधित्सितं सिद्ध्यति
भंगः सर्वत्र मन्त्वादिभिरभिविधितो केवलं सप्तरात्रमेवेत्युच्चैर्गृहीतेनग्रथिलमुचितो बालकोऽनेन मध्ये । भग्नाङ्गोनाम
नायात्र स्वमथनथास्वलु नो प्रायभंगः सत्ताङ्गं का प्राविशतु निजवर्वाणिताः स्थापितः सोऽत्र कालः ॥ सर्वत्राजन्मभाव
सामान्ये । मन्त्वादित्यपादिशब्दतो लोभग्रहः । मनुरपराधः क्रोधोऽथवा तदादिभिः । विच्छेद एव भंगः । दृश्यते कि [illegible]
कृत्रेदृश्यतेऽग्रेऽधीयमानायाम नूधर्त्यादि महाकालसूत्रे सप्तरात्रं भंगः अस्य [illegible] अत्रैव च निज [illegible]
[illegible] कोतिकस्य लेख्यधीयमानायाम [illegible] अनेन [illegible] त्यादि [illegible] कालेन [illegible]
[illegible] बालिकाऽपिधीयतिला मध्ये । [illegible]
[illegible]
कालसूत्रे [illegible]
[illegible] ॥ अर्थकालः अनूधर्त्य [illegible] सफल [illegible] अस्माकं [illegible]
त्रिः [illegible] । अनूधर्त्यादि [illegible] सूत्रेण [illegible]
[illegible] सूत्रेण कुर्वन्ति [illegible] सूत्रेण [illegible] अस्माकं [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पुराणाः
ये॰ काश्म्याः कालिकोद्दस्य वनस्पतिरसौ कामराजैः प्रत्यब्दं सम्प्रशस्यात्मकाविधतनभिज्ञमासिकोद्यैः
श्रूयतेऽस्ति। भूयस्त्वेवसोऽयसद्दर्शनघटनायोत्कवाहोद्यदुनैः साम्राज्यपलंभितव्यायादिह्यस्तूत्तिनो
ऽर्जीहृतं मानयंति॥ साम्राज्यपलंभनफलसद्दर्शनप्राप्तिरेव॥ शालेयं काशिनाथाद्यभिरूढाविवादिता
मध्यदेशेयथा तेमान्यानां कालिकोदेमात्तिरूढाविवादितं पूर्वदेशे तथाऽस्ति। तस्मात्त्वस्वो व्यवहरणप्रणय
नानिपुणौ स्वपदप्राप्य हृष्टावन्योऽन्यस्वीयकर्मप्यात्तं कृत्तामिहतो प्रत्यर्पयित्वाऽभिसार्यौ॥ मध्यदेशेऽवा
ग्रणत्स्यादित्यस्मिन्॥ कोऽस्मि श्रीकाशिनाथप्रणिहितवस्तुतः शालिकेषाय थैकं यो गम्याचेत्य जिस ग्राम
कनगरवरेशालिकान्यो क्रुला वेत्ता स्थित्वाऽहं तत्रधीरैः सम्मवाभिभुगध्यापनाद्यप्रमत्ततं त्वालिस्वविहि
ध्यास्य वसरमिलितपित्सकीवं तेनैव॥ श्रीमणेर्त्वानिभु हृद्वैव महाराजेन्द्रनारामणी रामः पार्थिवोऽयच
हार्चकं दवकेश्वरसदेवो हारिम्मतिरमात्यकं इति वचनप्रतिपत्तमेव॥ श्रीविश्वेश्वरपूजकैकपदकैः साकीर
द्विप्राह्विनाभ्यर्थीस्थानेऽपि हेवसप्रतिष्ठथकृत्यर्प्पतिवेतादृ। काशीनाथकृतावहेलनजनुर्दोर्विस्फु
दुःखानलज्वालाजालसहस्रेशान्तिरभित्तस्वारमणे भस्याति॥ इहैवकाश्म्यां॥ पेतकीं चन्द्रस्वाम्यकौ
चन्द्रस्याहिराजेन्द्रबद्धमोदितामाक्षिशातमुद्राघात्तिकां वत्तेरभिरव्यात्तैवशालादिषु॥ काशीनाथः क
दाचित्कालार्थानिजासनस्थितस्वारमणिमोहमावधीरितवानित्यस्यैवलोकावगतं॥ स्वस्वस्त्रीभि
रेमिप्रसन्नेष्ववपुषः कुर्वन्तिनिजदीनेरात्रौ वाधाकोमित्यसौ मणिधरोनस्वस्त्रियास्वाप्यते। भीतिर्मन्दिर
पूजनस्यतु दृष्टपयाद्यभावाजनातस्मात्तातनियोजितानामप्रगृहस्यैन्द्रस्यसायोज्यता॥ इमेवधिवाः॥
श्रीमतेः स्त्रियाः [illegible] स्वापघटनेमांदिरपारमणं दुर्घटमिति भीतिरलुनमुज्यते। स्त्रियासममस्वपतोऽयास्य
मतस्याने
प्रत्याहिक वरः सम्प्रशात्मादिवेयद्रव्यानुपलब्धो पारायणे दोषलब्धेः॥ यथारभितनामकाधिकरणन्यायमा
तिप्रणताधूम्रोधानमदप्रसंगवशातः प्रारभितेविस्मृतिः। भूयः प्रत्याहिकस्य बप्रणगप्तभूयात्तदर्थ
तत्स्थ पूर्व तः ह्यस्तेसोपनाधिकरणन्यायंसत्तौयोजयेत्॥ संक्रान्त्यो धूपकाम्यमानेन्द्रसवस्प्राप्तसपहु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

१ सम्पाह [illegible] यमिनस्य प्रतिदिवसमध्यीयमानस्य प्रातानि धि ब्रह्मादिस्तुत्य नैमित्तिकस्याविकालस्तुनिखिले
समुद्रमध्ये [illegible] दिनादिवसान्तनरादिवसान्तरेमालरे स्तुतिः पुनः प्रक्रम्यते । तदेतत् स्मरणनामका
धिकरण [illegible] स्तुच्यते । तस्मिन्नहनि प्रतिदिवसप्रक्रम्यमाणब्रह्मस्तुत्यादिभियदि प्रारभेणाहि
स्तुतो विस्मृतिः । आत्मा हि कब्रह्मादिस्तुत्यनन्तरमाविकालस्तुतावनन्तरोत्तरसनवर्णकृप्रसंगागतपु
दिवसीयसमापनाधिकरणन्यायमेव तत्र हि योजयेत् ॥ दोलारूढः पुरः सो प्रमद्वनमधिष्ठायदोल
मणे मेविश्रम्यारोहमुच्चैः प्रगटितमतिकोलभयामास यस्या नितान्तस्मात् [illegible] केशशावप्रणिहित
विभवोऽस्या मधिष्ठायसोऽहमालोयानहियकाष्ठपुनरथसतथा साधयेन्नाहि निलप्यते ॥ असौ श्रीहरिः
सोऽहं श्रीमलोरव ॥ सत्तः श्रीमत्त्रोदोलाधिरोहणं ॥ योवेशंकरासिंहराद्धतवपुः पोर्वः पदा तिमुरिः
धृत्वा सेवाहि पोतमत्र घट्येद्रू [illegible] लया । पत्ये यादि समान्वितो गुरुरसौ यामाद्रिगन्ति निलय
दूऽत्रैव तु सा हवीर्देवसितीनीयात्त्वचक्रोदोलयपात्रपुरः । चन्द्र निपुणक श्रीमणेः ॥ अत्र । पोते । अत्रैव काश्यां
॥ यागे आनलधूम्रपानविषमप्रत्यक्षसाक्षात्कृतो नाकाविद्भुवभुजः प्रदीपकलिकेवो दीक्ष्यतेऽवा
लिका । सान्वी [illegible] ज्वलनहविर्भुग्दीप्तसौक्ष्मात्मकत्रय्याश्रितधर्माधर्ममुगसिदत्र च हवीरूपं विदुर्धै
मर्यते ॥ हविर्भुजः स्मरणानागेन्द्रस्तैरेवं ॥ प्रसिद्धम् [illegible] ज्व उनहविर्भुजः ॥ अत्र । हव्यभुजि । उक्तं च धर्मा
धर्मं हविर्दीप्ते स्वात्माग्नौ मनसा स्रुचा । सुषुम्णावर्त्मना नित्यमक्षवृत्तीर्जुहोम्यहमिति ॥ विप्रस्यास्य
नृपतेर्नीतोऽपि हि महाविप्रत्वमागच्छेनतयाले मीदर्लीभिलो [illegible] नवपुः सदक्षिणामात्रिको । सौवर्णोऽराजती
वान्नतु समय [illegible] तादक्षिणानार्पितेचेन्ताम्रिकोऽपि वप्रयोऽन्या भवतिभुवियतोदक्षिणेवाहिणोदो ॥ अस्य
श्रीमलोः ॥ अत्र । दक्षिणाम आर्षी । राजद्वारगन्तरायन यदीप्त पारकीदितलपिदत्त्वान्वितं प्रातवाहिवन्तुष्टये
यादृग्मणेर्धृत्वा । धूलिप्रपयनेत । याया त्मा ह्वेवेशमानप्रावाद्दितः सोऽयं तदा नीतिनिवन्तः सा द्रुमिसिद्धक
एव वासजगुजोराहासपोगच्छतु ॥ सत्यंपश्रीमणिः ॥ एहीति श्रीमणीं [illegible] तद्दोआरोहस्वात्मात्मलीभिना
य ॥ पोत पश्रावरणेश्रि [illegible] कंपरिहितेमाश्यतया । [illegible] शुकवसनहंसकमिष्टकण्ठमशनवाहेयदिशापने ।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तद्दृष्ट्वा हि विशेषवासितवपुः शालास्वहं श्रीमणिः वर्तीः स्वच्छगुरुक्रमपाः प्रगल्भ्यन्त्र ध्यापयिष्या
म्यलि ॥ योग्यता चात्र शीलनिवारणादिरूपमलैव ॥ परिधानं परिहितिरस्य तः परिहितेः ॥ मूलपुस्त
कीटिप्पणपुस्तकं चोक्तं बुस्तकं इत्युक्तं ॥ इष्टमयी मिलपितं कार्यतयोपादेयस्मात् तथाविधमेरूपनं इष्टेशानं
भोज्यमासिकादिवा ॥ स्वच्छन्दादेषा कौकैलिर्विविधरसमयं भोज्यभारं क्रमेणाप्रीत्यापात्रौघरूष्ट
सदवनाविष्कृतं साधयित्वोभिशान्तो ॥ योग्यापत्यानुयायामुरमाणाकमनोदेवबक्रो ऽमलशार्क
भूपः स्वीस्पर्शयन्ती प्रभवतु भाविके सा ऽथकल्याणिकैव ॥ एतके ऽत्यायोग्यपुस्यकनीयसो ऽपत्यस्या
नुष्टेरुकनो ऽयतो यतो यस्य तथाविधस्य भूवेमदेवधानुमतोदेवस्य बक्रो ॥ सिद्धेश्य हालकादे
कलविनिवसतिः सिद्धभेदो न बोनः पूर्णमित्रोपि पोवे चषकविनिधृतौ चालिकाद्यतिदन्तोत्पत्के
पात्रे हि यकस्मात् कस्मपुटविचलज्ज्वालिकोत्कलितमा चापि दत्वाभत्प्रमत्तो वियत्तिगगनगैः साकम
भूतगणाम ॥ नरो नरहस्य त्र महेशद्वले पात्रान्तरे ॥ मात्रा त्रगणा नेलमात्रैव ॥ तूर्णमिति नमानयतिम
ल्लिनानैदैशिके सार्धितयः कश्चिद्विपणि धनं तुलमिमलब्धा करे भुजतः ॥ मात्राद्यं दृकमसाद
भवितसिंसाधयित्वा स्वयं मा विनेवदप्रैन तस्व हमितः पारायणं तोज्जवान् ॥ माणिनेनुपक्रा
यमाणो त्रभूयो ऽस्य च्छदलस्येव बोधकः ॥ त्रिहयाति मचन्द्रप्रविधतनय नोणजनीदक्षिणा
याहृत्रिंशत्सुदृको घोरतनवस नवपुर्या जितावेद्यनाथे । हेयं श्रीभैरवोपासकविशादपि लक्ष्मीद
दलासलब्धासपिप्याकालनाथापचोत्तिनिरते श्रीमणौ धूम्रपाने ॥ स्रष्टी ॥ यद्धेत्र्यीदेवनामप्रभ
तिभिरूह्यन्ते लालतारके चन्द्रपादो द्रष्यं गहीत्वा विनिहितमधिकं द्रव्यतः क्रापितं चातस्मिन्नशिला
त्रयावेप्रतिदिनमुदितामातुलेर्दक्षिणासाप्राप्याभूयोजनपत्यभिहितपदके श्रीमणौ धूम्रपाने ॥
स्रष्टी ॥ योगिमे पीनस्एव योगवशतः प्राप्तो ऽस्य स्रोगोर वैयोग्यप्रेक्षितवपकलत्व यच्च ते वधादिसोपः
स्मृतः । प्रार्थत्वा ऽधुरले स्नेदिशवशालोभसा ऽरमरणाने स्थितिरूपक्वाणाथमतोगुरोश्चरणगोभूयाल्
सौबालदृष्ट्या ॥ बालाचं बनाश्रदेशको बालकः ॥ गुरोः महाकालस्य ॥ चन्द्रद्रव्यमनपम् चन्द्रहेतयोर्द्रव्यं
वलाकल्पं ऽनीनेतान् स्यावकुमनपतेनियमतः पञ्चाद्यमानत्रिसदपूर्णनिष्कलश्याऽजुतमेव सा ऽयस्मभगा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

 द्रव्यं [illegible] स्फटिकस्फाटिकद्रव्यमणो बोधिकं यद्वा ब्रह्मपुरी महोदवासितेदोलादिभियोज्यितो ॥ ए
तेन [illegible] द्वितीयो च ॥ चन्द्रानादरवान्तर्यामादिमुकुन्दस्य सच्छालिकाः संप्रापयन्न पा
हि कां गुरु [illegible] नियो नयेमुकुन्दं ॥ सत्य अर्थान्तरयोजनात्मविशदः पाकजदासीभवेघासिन
शालिकरणरूपकार्यधर्मत्वं संप्राप्यते श्रीमणो ॥ पञ्चमो चन्द्रगृहमाधिष्ठायतस्यतत्स्तनयोश्च
प्रालादित्वं कुर्याक प्रसञ्जननतोऽनादरं कुर्वन्तीति च न्द्रानादरवान्ततया ॥ इन्द्रस्यास्य मणोर्विवाह
समये दृष्टोऽस्ति यो वैभवादोलाद्यातपवारणप्रकलितः काश्यपात्तथाऽन्येरप्यं ॥ भूयः पूर्ववद्देवसे
वया दिव्ये च श्री ब्रह्मपुर्यधितस्थौ ॥ नानापुनरागतिर्गुरुगृहे तद्यादरात्सेवत्स्यति ॥ सेवे वैभवैः ॥ सवै
भवश्रीमणेर्वाहिः स्थितावेवतानानागुरुगृहस्थितिः ॥ धर्माऽधर्मात्मकाऽनुकूल्यविनिशकलोऽध
र्षणावैः प्रसवः प्रोतानालारणादेजनयतिनवधा त्वसर्गजैः स्फलवैतद्धर्माध्यक्षशास्त्रविधत
मस्य स्तनारकैर्धर्मशास्त्रयास्मिन्प्राप्नेगुरूणां समयाविनिधत्वंनारणमोदिकाद्यौ ॥ गुरव स्तारका
स्तेषां गुरूणां धर्माध्यक्षे जीवानि तारणं तात्रिकाद्यमेवदृश्यते ॥ अस्मा नाहूय चन्द्रे निजविधतदज
ध्यापनाद्यात्मिकेकाःन्याऽस्य स्वव्यकरणरूपान्तपगृहमिलितावन्तिरप्यर्पितोमया ॥ कल्याणादि
विदानीप्रतिदिवसमहश्रीमणि श्वालयं स्तम्भितं पात्रत्वविक्रयामिवतरसास्वष्टुमहोनिभूयः
॥ वार्णकलुरीयन्त्ररणेश्रीमणेः स्पष्टप्रतिपत्त्या वर्णकप्रक्रमेऽस्यातिनिजबोधकमेव ॥ अन्यथोप
क्रमसंहारयोर्वैयधिकरण्यमापद्यते ॥ कठिन्यापिलह्मदामविदितः सञ्चामिकोष्णीषकः कालु
ष्यिह्यदुप्रसञ्जितवपुः स्यान्नेगुरुः सौस्थितः ॥ दोलाविवाहचतुष्टयप्रकल्पितप्रायोऽपभन्त्यामणेः श
लाध्यापनकप्रकाशयतिनिवत्स्या ब्रह्मपुर्यां स्थितिः ॥ स्पष्टं ॥ काश्यंकामणिरामदुर्गं [illegible] केवकाभर
इत्याख्यायायातःख्यातिमुदीर्णकमप्राधिषणाः शास्त्रादिभिर्भावितः ॥ आजिस्यादिदेवेरथ्यास्यसतत्वं
संस्थापितेमानवेर्यस्मात्त्वेषांविवेचितामुनिजनैः श्रीवा ॥ इत्यादिषु ॥ स्पष्टं ॥ द्रव्ययुधां ॥ इकनः पुन
रयच्चतुरैः प्राप्यते च तदानीं स्थित्वा वरमात्तरैर्गुरुस्तितिमुलितः श्रीमाणिः सार्वभौमः ॥ शास्त्राभ्या
संप्रकुर्वन्प्रविशदविधतालेख्यमात्रो न सत्वो भूर्त्वापस्पष्टं न पतति पारिहर्तवारमिथ्याभिर्यकी ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यथा गास्य कदाचिद्ग्रहणमतिः सेद्धेश्वरिर्मलिनेरेकालस्यास्य सनातनस्य तनुन्नेपारायणं धारित्रकं। कालाभ्य
र्हणकारिणोथ रभसात्कार्यं तदा तत्सर्वैः सिद्ध्यर्थं विबुधप्रमोदजनकं नैशीथपारायणं॥ सिद्धेश्वर्यपि
पत्यभिवसे द्धेश्वरी रलङ्कृतः॥ इदं च। भक्तेः सिद्धेश्वर्यपत्यत्वोत्कीर्त्तनेन च कालाभ्यर्हणकारिणो निष्पुङ्गिरेकवचनोप
स्थाप्यमानपुंस्त्वजात्यवलंबित्वैकत्वगुणसमर्पणोपासकभक्तभेदकार्यसाधनरूपकालार्चकप्राप्तिनिषेधकरणास्
स्त्रीत्वधर्मावलंबितायाप्रकामितदेवताया मनुपलब्धावधपुंजातेस्तत्पत्यस्य संभाव्यत इत्यभिप्रायेणतः॥ प्रातरा
रभ्य सायान्तं क्रियमाणं कालार्चनादिकर्म घस्रभवं तथा धारित्रकं॥ अन्येन स्वकार्यकरणे स्वयमथान्यकार्यं प्रक्रि
यते॥ सेद्धेश्वरिः कालार्चककार्यं कुर्वीत चेत्कालार्चकोऽपि सेद्धेश्वरिकार्यं कुर्यात्॥ काकिण्याः स्ववराटिकास्वय
मसौ धत्त्वोल्मुके लभ्यन सख्यापूरणहेतवेऽत्र विपणौ ससाध्य विस्मापनं। रात्रौ विष्णुपदे जनो गुरुकरे सीया
प्यतामिमतः स्वारज्यपीनिजमादरादेच कथ्यमानो महेशः स वः॥ वराटिकानां दशकं काकिणी। सेकदशकं वा॥
तस्याः सकाशात् स्वाभिलषितवराटिकामेकां स्वयमसौ महेशा सान्निध्यतां महेश इत्येवमभिधीयमानो नाथभद्रो
हारिति धत्वा अत्र काकिण्यां दशैकादशवराटपर्यवसितायां मिकादशसंख्यापूरकं वराटिकायाः स्थाने उल्मुकमन्ते
स्मे इत्युल्मुकं घर्षोदरादिनिर्वापितांगारं प्रापयन॥ कालोपासकेन व्यवहाराद्विद्धेश्वरस्य एकादशवराटिकासु
विपण्यर्पितासु ताभ्यो ऽकस्मादेकादशसंख्यापूरकवराटिकायाः लुप्ते तत्स्थाने तत्स्पर्द्धितयोप्रत्युतोल्मुकल
ब्धो च विस्मयो भवति॥ नंदलदाकशमूर्त्ति महेशः ... लोकविस्मापकमाकाशस्त्वं पार्श्वेक्यलोऽवगमयति॥
तां। वराटिकां॥ बाल्यात्प्रभृति ... स्वसौधशिखरवेश्मान्तस्त्रीसलनदृष्टालोकनलब्धदेर्घ्यमसकृन्मेद्रीनजमिद
यना तदैविस्पयवशाद्वाप्य सहसेवास्मिन्तुरीयाशाके सौख्यमिथुनमादाद्वनितयादेवः सचान्द्रो मणिः॥ तेषांतात
पितृमाणां वैचित्र्यलिहेविस्तृतहृशणतः॥ तेषांशापवशादिति त्वपपाठः॥ मानसव्यथामात्रो ... भवनो वाग्व्यापारानु
पलंभेन ... ॥ वैचित्र्यं चमद्रमद्गनवान्निकरणेन मूलकां॥ अस्मिन्नामद्र॥ पूर्णिपर्यूषिताद्यप्रातिदिनमुञ्जे
श्रीमणेः ... त्य भ्रशहेतुः प्रभवति वनितायो जनेन सद्गतं तत्। एतद्घंसोऽध्यये तमिलिधरे सुरनावासके
तैर्विद ... न्येन तत्राऽमुना वैभवा तानि निधुवनं ज्येष्ठया सत्कानि ष्ठयो॥ पूर्वदिवसीयगंधिलान्नपूतपर्युषितवनिता
नुरोधतः गुरुमध्यं॥ इत्यर्थं च। मातया मगिनास्य पुनिपर्युषितं चयतत् उच्छिष्टमथ चामेध्यभोजनतामेस्त्रप्रियपितिं॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ततस्तस्य [illegible] बालत्यापहतिभीतेः॥ एतत्तत्त्वमेव॥ अमुना मणिधरेण॥ तत्रा स्वसुरालावासके॥ भवानि चनत्वीमिति
पाठन्ते [illegible] कस्मिन शयनसरोरुहदृशो विहाय निद्रां तयोः स्यादेव द्रव्वर्णकिप्रतिपद्यमाना मिष्यत एवैकसक्क
चिज्येष्ठा [illegible] क स्त्री द्वयं॥ ये ज्येष्ठा कनिष्ठे॥ द्वितीया कौ विवाहमन्यजन विदिलं प्राप्य पित्रा स्थितस्य प्रयो
ऽष्टाविंशति प्र[illegible]समयगतीत्य बहुकान्युजलानि। तस्मादेश्या नारेन्ननापि यागथधनधान्यादिभि भवितव्या नेत्यं
चे च्छुरिमलो वै कथय कथामियो साधुगाह स्थ्यासिद्धेः॥ पित्रा स्थिता मादृतिपाठन्तरं॥ उजलानी तस्या द्वितीयं विवा
हप्रसाध्यो तिशेषः॥ प्रातर्ह्नकमाकलय्य यदि चेत्य श्रीजतुपाकेयथकस्य ष्ठा भोज्यमके लवेनमनसा सविशर्यन्तोपसि
ते। योगपन्ता हि लिपाक्कि कार्यमदः सख्यापना हंगुरोः पूजीय पर्युषितप्रयोजयति चेत्य अर्यन्त राक्तिकफलं॥ हरिम्मणिशर
प्रतिपन्नं मणि रम हरिरमात्मकं भान्तद्रढकं ख्यालमेव भारान्त्यजतुल्हकलयन्॥ ज्ञात्वा॥ बालोऽनेहसमीप्सितेनाहि
तया ऽनेहाः स बाला भिमां पत्ता स्वल्पवपुर्ता चास्य विवयथ्या बिलि च्छन्दिका। कालत्वे पाहिबच्छि देकमहः सं
प्राप्य वद्ध्या स्थितो नाघावच्छ्यथ तस्य रिख्वियमतो ऽभीप्सत्य धेत्ताभिमां॥ बालात्र ब्रलादिलतिः॥ अनिलूर्द्धेस्या
दिस्यत्तो त्रख्यातो ऽनेहाः काल एवतं॥ अन्तरेण नदीपूर्ति ब्रलादिस्तुनावन्तो नरूर्धेस्यादि समयसतोत्र प्रारभ्य सामार्के
वतालमि केलिपदं निसंघटते॥ अत एव वज्र ध्रौव्येत्यादि प्रकृत वर्णकान्तरभेदप्राप्तिपोक्तिः॥ कालेः स्वयमनदस्युक्तिर्लोवेद
त्रयोपस्थापक वर्गभव बीजपूर्वत्वादितो बाला। न तेति लभयते॥ अनन्ता कात्यायनिकी॥ सख्याताः प्रात रल्लप्रतिनिशम
सकृत्साध्यय मैथुनयः पूर्वकलिङ्गहेस्वजठरगविशदप्राप्तिकास्त्रीविकारासो ऽयंसंप्रत्यनुयोगसुविधतविवाहं
तात्स्यष्ठलक्ष्मि न्याय्य क्वेध्येपद्मभीष्टं मिथुनसुखमिह प्राप्य वानवीवयायतः॥ सोऽयं श्रीमातिरेव॥ रात्रो स्त्रीणाहे
वोनिवसतिरधुनालभ्यते चेत्तदा नीभिस्याऽभीष्ट व्यवायो धनविलासेन तः सच्छ कल्लोमणेः स्यात्॥ तस्य कम्प्रसष्टाधन
मथसुलभं दक्षिणघैः समन्तात्तस्मादेवादि पूजा समययनियम तोलीमिलत्येव वद्धो॥ भुजंगस्योगोमिरपिताद्रक्यणे
भोऽयाति योगेश्वरो देवस्यास्य समीन्द्रिताधिवसतिः प्राप्तो महेशो नवः। जीर्णाः श्रीमन्ननुगाथात्त्वनधिकगतयो देव
देवस्य भ्रमो स्थिरत्वाभुयो मणीन्द्रैः क्वचिदथ विषयेगन्तुमाबद्धकच्छाः॥ पन्नवाणान्त भुक्त्यामिवाछियाप्रगेणापयं
नेऽर्पितः आद्यएवाद्रकैः पटः प्रावरेणपटो यस्मै यन्नवा॥ अपि निमाद्रकैश्शृगवेरपटः कपटत्वपसमेद स्यन्ते॥ अस्याकाले
स्य॥ वान्तोयन्नेषकूपः प्रगण्यात्तिजिज्ञालौकिकीसासत्तापि नशवन्नेद्रश्रुणेऽयप्रगण्यातिस्टहेसाधुसंवासमेवा सेयश्री
शिद्गमानागे रुजनन नष्पित्तासिद्धमूलभुनीनां वामावामो चवे शमध्यविधतवपुसत्सुतानामुदेतु॥ चन्द्रेस्वरोहिसिद्धे
श्वरीमीन्द्रस्तत्राभियक्तलिङ्गः॥ तत्सुतानां चन्द्रसुतानां॥ द्वयोर्नितरएवतात्रसुना। ने हवबहुत्वादिभिः प्रत्यह लसु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नयाऽजनैर्नियमितः। नैवौंविधेनैव सा। देवः सेषु हरिन्मणिस्तु सततं पैत्र्यं क्रमं वर्तयन्न प्राप्त द्रविणः कथं नु सु
वचस्तस्मिन्निदेशं गतो॥ तन्निरसना। गृहीत्वा बहिर्भावनं द्रव्यग्रहणनिरोधोऽथवा॥ शालारम्भणकारिणोऽनि
चलस्य श्रेयः स्वप्नः पीडिताः स्वं स्वं विश्रमसमेत्य स्तुष्टप्रज्ञा भयोऽभवेयुर्यदि॥ शालेशस्य मणेस्तदाऽध्ययनकीर्ति
युक्तनैतैः समं नैस्थहास्यादिगन्तराभिसारणा द्राक्यं नतो मोऽन्नितं॥ तैः शालारम्भकैः॥ अस्य श्रीमणेः॥ दुर्गा
कुण्डोर्ध्वकेली विपिनगविदेजऽध्वस्तनस्थानलब्धो मौवैमोदा वीरप्रगण्यधृतवपुर्योगिवेशो वनीभुक्। का
मुपयोध्यापिस्पष्टोऽमतं मणिजनभो मार्गगोऽत्राभिसारत्वाय प्राप्तोऽत्र नैशीथिकमरुद्विलत्रोणिभिःश्रे
णिगः सः॥ स्पष्टं॥ दानं सार्द्धशतात्मकं राजतकं यो मासिकं वह्निवेतनं नेनकरोऽर्पितवान्मधुनेति त्वेकमा
दे मणेः। तत्राधो मणिरेषसा हवपुत्तो दोलामधिष्ठाय वैकालीकोदपदद्विशतिकं मासात्त्वमाधास्य
ति॥ तेन सार्द्धशतमासिकदानप्राप्तिहावला॥ आदौ कालीकोदगमनतः पूर्वपिथ्येयद्रव्यसंयाऽनुध्यायमा
नं॥ ततः सार्द्धशतराजतात्मकं स्वप्रतिज्ञानमासिकं॥ श्रीमत्तामसमुल्कस्रोदलिखितोदोलाधिरोहोत्स
वः कारयपिठकलभकेनमुनाषि श्रीजुल्फकारेणानः। कालाकेसु बहुरविधिनद्वप्रत्यर्पितश्चेत्तदा भूम्नो
मासिकलभनादपि लितासिद्धेऽमणीनां त्वदः॥ स्पष्टं॥ श्रीस्तूपं पुत्तिलकाशिनाथकृतिभिः स्लानाथमिभु
पत्ने सन्निष्ठो मणिकर्णिकोऽत्र पुलिनेसोऽयं कदाचिन्मणिः। सा कृतैः सुरकार्यसाधनपरः शालाभिसारं
निजपद्मानं प्रगणिचकाररथ च तादोलाधिभिस्तकृतिः॥ पद्मानगतो दोला पर्यन्तएवालं॥ योवेणमधन
स्तथा शिवदयालुभिर्नु पुरस्तो परेवाहः श्रीमणिकर्णिकोदवासिनेचेकृतपूर्यमिथः। तिष्ठेयुः स्थिरदोल
यां लिखितदा नाहमनुक्ता हवप्रत्युर्द्दिकृतराज्यमुज्ज्वलं नया काश्यामथ श्रीमणेः॥ वाहनासवरि
स्थितिलएव श्रीमणिः समाऽन्यथा तु राजैतानतल्पं स्थितिस्तत्रावश्यिका॥ पूर्वं श्रीनरसिंहमहपद
कैश्चन्द्रापितामहिकाः पञ्चाशन्मणिषु प्रवेश्य निहितं स्वाम्यं तदर्द्धं शके। भाद्रोष्टसंप्रति पञ्चविंशति विभि
भागप्राप्तिः॥ एवाख्यथा दत्ताश्च अश्रुरस्य लाघवनकं स्वस्विति भाभ्यां कृतं॥ पूर्वं कालीकोदतः श्रीमणेः
काश्याः [illegible] श्रीपत्नैषु प्रतनतः कालिश्वसमये॥ तदर्द्धं शके। चन्द्रार्द्धं शके॥ लक्ष्मीनारायणोकै रधिकृतनवसती या
दिप्रकृ[illegible]नाले कालान्तरतः शतमुद्रात्मकं मासिकं चन्द्रस्वाम्यकमेवगम्यते। तत्रार्द्धं शिः पञ्चाशन्मुद्राः श्रीमणेः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

चन्द्रस्य [illegible] याऽथवा भात्रोर्मतिमिश्रणमहरिरामयोः प्रत्येकं पेयभोगावाशिष्टानापि चाशन्मुद्रातावविभागेपि च
विशालि [illegible] मकमेव वेश्म मासिकं॥ स्थित्वा श्वाश्रुरवेश्म मध्याधिदिलेरवंडे महेशस्मरन कोष्ठान्तः स्थित
तल्पगोरलि [illegible] पालंकाकोकिलः। सहतापेन कोष्ठिकान्तस्वैरमल्पापि चारस्फुरद्रामा वृहद्गृहः स
चेषाहमतिः शरानयागृहे क्रीडतु॥ स्पष्टं॥ ब्रह्मपुरीगृहे ऽधस्ता हाहानी स्थिता वृषा श्रीमणजगन्नाथ
सुलनतनय्यमया श्रौ चया क्रीडनसामाऽन्यकरभिलितथोक्तिः॥ रतनकेशादिवर्णनाप्रातिकभतो बालिकेति
स्पाभिप्रायस्त्वपाठः॥ पारेगा भान्तुरीकरध्यलाविवजहद्गामुच्चैर्गृहीत्वा पद्मातीरे पयालः प्रविशद्वसनः
कश्चिद्दीर्घ्योवनीभुक्तां यस्यैकः कोदपालोऽवाभिलजशाभिलमृजनोन्मृष्टपाणिभिर्म्यूर्ध्वस्यैडलेकप्रगात्ति
वसनि श्रीमणिसाधमसीति॥ अश्वानियमनरज्जुर्वल्गा॥ सत्तेऽलोभिलकुभमबुजमुखीसख्या पुयावपुरे
हृदुग्धविनायकप्रगाढेतेऽकाष्ठ्रेत्तिश्याति स्वासिदा। सेयं वेश्मानिरमघदृविधसपुत्रेण हत्वा मणिः पत्नी
पतिशय्या जघान समनस्तापो क्रियेयः कथं॥ जघान। स्वपुत्रादिभिर्युनिलामकार्षीत्॥ विगेयोगहतिः॥ य
घारम्भणनामकाधिकरणन्यायाहानिप्राणिनाधिम्राधानमदप्रसंगवशतः प्रारभतविस्फालिः। भयः प्र
त्याहिकस्य च प्रगणनभियात्तदाहत्वं नितः पूर्वाह्णः स्थ समीपनाधिकरणन्यायं सलु नौ योजयेत्॥ स्पष्टं रुजोभिद
मुपरिष्टात्॥ भगः सर्वत्रैर्मन्त्रादिभिरभिविध्यतः केवलं सप्रशस्यामेवेत्युच्चैर्गृहीनगलपाथितमुचितो बालि
काऽनेनतस्मात्॥ भगनाप्रोतासनाद्यस्वयमथ चलथात्रिः स्तुतो प्राह्णभगस्तस्माऽङ्गं त्का प्राविष्टानिजवक्ष
मिताः श्वसितोह्यष कालः॥ अनेहाः स्वयमन्त्यूर्ध्वेस्यादिस्तु तोत्रिः प्राह्णभगो ऽभ्युपते॥ तत्रान्त्यूर्ध्वेस्यादिः
प्रथमभगः॥ रूक्षाणामक्षिसंक्षोभणेत्यादिर्द्वितीयः॥ यान्त्यः सत्रेणकुर्वन्नरस्थपथिमथोस्थैमित्यादि
स्तृतीयभगः॥ सर्वत्रैः कार्यमात्रे। न केवलं स्तुतावेव॥ अनेना कालेन॥ प्रोतासनवर्णकिपायन्तिकी॥ बालि
काऐन्द्रस्यवेत्यादिभैरवीस्तुतिमिङ्यतेस्मेतिभगना। अतएव प्रोतासनवर्णकानन्तरं पारायणिकेः प्रोतबधा
धुनातीत्यभिधामतीर्थस्थानेकाभिरवीक्षितेत्यादि यान्त्यः सत्रेण कुर्वन्तिसर्वन्नीभैन्द्रस्य वशएसनस्पृध
तीत्याद्युपक्रामितभैरवीस्तोत्रवर्णकिसमुदायेश्चन्द्रनिभितितमाचन्द्रखण्डभित्युपदिश्यमानप्रारम्भणाधि
करणन्यायाहनिब्रह्मादिस्तुतिप्राप्तानेऽपि नपार्थक्यतोऽधीयते॥ यः कश्चित्प्रगतिहृतो चितमतिः प्रामाणिकः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

साहवोद्देलायामामधिरोप्य भस्त्रियमथ प्रत्युज्झतो देलया। यायात्सूर्वदिक्शतिद्दलनुभविलायायां नामालेमामिकीसम्यक्कृता
धितयायया सद्दशनस्ताभिर्भवितमस्पहं॥ मां॥ श्रीमणि॥ ममेयं मामकी॥ ययात्रा यात्रया॥ अशयतहस्त्यशनं भोज्यं॥ वेश्म्यामन्त्र
णामन्तराणरगृहे भोक्तुं गतं चेत्तद्वेश्मीवाक्तिनिर्मन्त्रणं कथयभोः केनाथलेसाधितं। वेश्म्यन्त्यन्तरमार्थिनो नाहितत्
संप्राप्ते सन्तरं किं चो च्चैः स्थाधितस्य तस्य तरसा पालायनेदुर्गतिः॥ पलायनानुपवपालायनं जानिते दुष्टाग्गतिदुर्गतिः।
पारायणे मेहाकालस्तवाश्लेषसमस्तशास्त्रात्मकदुर्गकोद्दापरणमध्येगतिर्वापारायणे दुर्गतिः॥ भोज्यामिलनमूल्य
श्रान्तापशान्त्येपारायणतो दुर्गतिश्चभोक्ष्यानुभवासिद्धा॥ चेद्दत्तलक्ष्मीपतिसूनुरद्धतिहतोऽस्माकं करे पूर्ववस्तुदर्शसाधु
समर्प्यशास्त्रविषयव्यासंगमास्वाद्यते। साकं तर्हि कलौ किं भागवतकेतनाः मुनेऽस्मणिः संशोध्यप्रगीतनामाभिविद्व
त्यातोषाय शालादिषु॥ अस्माकं श्रीमणीनां॥ बहुवचनमादरफलपूजायां॥ तेन। लक्ष्मीपतिसूनुना॥ पुत्रैः पेत्त्कजी
वनत्व्यजनप्रत्युज्झमोपायनः प्राप्तोऽयं प्रतिवेश्म चातिधिषणायघोषतारमणिः। शालाधिष्ठितपीडितोऽघघटितः संसा
ध्यते देलया तर्ह्यध्यापनलेखनादिविधतस्त्वं चालयिष्यत्यसौ॥ पित्राद्युपार्जितं पैत्त्कं जीवनमाजीवो जीविका॥ ततः पेत्
कजीवनमेव। असौ। श्रीमणिः॥ श्रीमान् चित्रपतिर्मलोकुलमुलुकसाहेन्द्रकस्याशुवेश्मात्याद्यामिद्दीपातमेकमुद्दिश्य
योजयेत्स्वासितं। माघे तर्हि तु संभवद्धनवतीयात्राप्रयोगोऽनयोर्यस्यानुष्ठितोऽस्यकालिजगृहकोषोपलब्धिर्द्दजा॥
विद्यातस्य नमिधाय श्रीमानाग्निवद्दमणेः शालेशतन्धित्वा काश्यभ्राजतः कालिजसंबंधिमासिकां त्रिंशत्यादिद्रव्यं
तुकालीकोद्दस्थकुलुलुकसाहवेन्द्रानुगलनतसंडिलातरं चित्रपत्युपर्सक्रान्तमित्याह॥ अनयोः। मणीरामहरीरम
योः। चित्रपतिता मणिपीडितयोर्वा॥ माघे धनवतीकन्येतिकद्धात्केमघिकृतयात्रायाः धनलभकतुवानिश्चयेन
धनवतीतियात्राभेदकं॥ यस्य। यात्राप्रयोगस्य॥ अस्य। श्रीमणेः॥ एकस्मिन्समये कलौकिपद्दकोराजेन्दुनारमणि
हरिः सोऽहमहर्निशगंगनगोलोकानवेक्ष्योत्सुकान्। शास्त्राणिप्रणयन्नुदारधिषणोद्दृष्ट्वा समाधाविमतं नत्त्रभासित
यन्त्रमन्त्रादि त्यादि अभिधाम रोप्यस्फोटवत्॥ पोक्कोहि स्फोटः पर्यायोव्रणः आस्फोधनएवलोकेतथाविधतन्त्रादित्व॥ धर्मो
ग्लायति पुष्पनत्वनु यो ऽधर्मस्य चाभ्युत्थानं श्रोन्निष्ठंन्तु यदा तदैव जगतां त्राणाय शर्मप्रदं॥ दुष्टानांदलनाय च प्र
समतो ऽस्यानुतारमणिर्देवोऽहमग्रणीतनामाभिगीरिशास्त्रं लातुमोहेश्वरः॥ तस्माद्धर्मोद्धिपति लवपुयस्य॥ द्राक्षावाता

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रूपाणि[illegible]मथ च व्याहरुरावावदूकाः स्वशास्त्रभान्या नो प्रीणनाय प्रतिदिनमभिलोभावयं न्त्येवमयः। भुक्ते ताम्बौभि
कर्याः स्वित्व[illegible]तैर्लड्डुकैः संसिञ्जन्तो भव्यं स्वारालिकत्वं प्रतिभवनामि होऽज्ञावयं न्त्येवमूर्म्मा॥ वालादेः बाहामप्रीति
ख्याताः॥ हि[illegible]ताने। द्राक्षावालादपूगादीन्॥ यद्यद्वै राजकीयं नियमितमभिलो राज्यमीशो कस्पष्टो राजानस्त
न्नि देशप्रणयन पूर्वो देवलोकत्यानां किंचिनेऽमन्त्राणि सिद्ध्युपायप्रणयननिपुणस्यास्य चाऽस्मिन्निदेशराज्ञोऽमर्ष
णाभयः प्रजयपरिभवस्तेत्स्वकार्ये स्वशक्तिः॥ इष्टोमहेशः॥ अस्य ज्ञौ लोकोऽस्वरसिद्धम् चामुं च देवलेस्याद्दिम
हाभाष्यकाराभिहितदेवलकस्य॥ अस्मिन् राजकरणीयसाम्राज्ये॥ श्रीवीरश्चरपीडितेस्थपुरस्य स्यान्तिकश्रीमाले
धूम्राधानपरस्य लब्धवसतिः संवीक्षितो मन्दिरे मान्यः सोऽत्र महन्तशब्दविदितः श्रीमन्नुनाथः सतां विश्वाधीश्व
र केरन्तोऽप्ययमसावन्येनुकालानुगाः॥ मन्दिरे महाकालमन्दिरान्तरे। कालानुगाः कालानुगमा एव। ननु कालम
न्दिरेशाः॥ सत्ता चेद्यदि कालमन्दिरवरेऽन्ये बीतदानीं कथं धूम्राधानमयं सजन्तगुरुतया ऽहोरात्रमालोकितः। न
ह्यन्योऽन्यनिकेतनेऽप्रतिदितप्रायोऽपभोगः श्रुतस्तस्मान्मन्दिरेसन्तयाऽभिविधतः श्रीमन्नुनाथः स्थिरः॥ अन्येषां
श्रीमन्नुनाथभिन्नानां॥ अयं श्रीमन्नुनाथः॥ साम्राज्यस्थापनादिप्रविदितमभिलोराज्यकीयं न्नु कार्यं नो विद्वद्भिः
कदाचित्क्षणमथ न रसासाधितुं शक्यतेऽदः। विद्वत्कार्यं तथा दः प्रविशदपदकग्रथ्यानि मित्थं पुनः प्रायो विद्वत्प्रसंगा
त्परिधलमथनो राजभिः साध्यतेऽधः॥ अत्रोत्तरवाक्ये न तथा शब्दलेख्या पूर्ववाक्येऽनुक्तोऽमतथा शब्द अध्याहर्त
यतेऽस्पते। यथा लतायास्तवकाननतायाः स्तनावनम्रेभिनतरासि मासि। नयोलतापदत्रविनीसगवेश्रोणाधरण्याः स
दृशीतवाच्यत्वेति वर्णकादिनस्तयोः सामानाधिकरण्यनिश्चयात्। विद्वत्संगवशात्प्रसंगामिलितप्रव्यन्क्तशब्दान्म
ध्वत्तोऽन्यवित्तराज्यभारमधुरस्येन्द्रस्यतारामणेः। वाक्क्रियादिभिरत्र संप्रतिसभास्वालापकोतूहलैर्भूयः साधित
मस्ति नैवाभिनतमशक्तिः किमध्यापनात्॥ वाङ्क्रियस्य विरत्वं तदादिभिः। करणान्तरानुपलम्भस्यापि हक ओदिशब्दः
॥ भद्राचार्यैः कदाचिन्नृपजनसविधे वादिको धप्रसत्त्वे यत्नैसेकृतीन्तिकोक्तं निपुणमतितया दर्शितं शालिका
यां। ब्रूलाड्प्रेक्ष्यमाण ग्रहचयघटनावेदकं वस्तु लिनस्य योग्यं पातालयन्त्रास्य यथावद्धनयन्नभोगो लयं न्ते॥ सेद्वीसि
कोऽन्यो निषिक्तस्तेनोक्तं॥ यानासंप्रतिवेश्मनो बहिरिव प्रायेण पश्चीगुरुः पल्ली चोदरमात्रपोषणरता नोपैति केलीगृहे।
नत्वेसौभाग्यवती परिस्पृशति चेद्वत्राहियाव[illegible] सामा पद्मी ह्मन्दिरादिमिलितभूयात्तदा श्रीमल्लः॥ एकत्वेन षणकपर्या

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नोपस्थितस्यैव लघुक्तो पूजायां निश्चितबहुवचनमाहरफलं ॥ मातः स्वप्रीतिमैथुनायमिलनादीर्घ्यमणेर्मे हन्ति भूयो लाघव
मर्प्यति किंयमथो देवीषु कामो झुसवः । तस्मात्कश्चित्स्थाशु चेल्लियमतः प्रत्यपर्ययेभ्यादिकाः शास्त्राणि व्यवसायतः
प्रातिहन्तुं क्षिप्येन कालेऽस्तदा ॥ शास्त्रव्यवसायासिद्धौ लघुभूतमथमोहनं मोषधादिभिः पूर्ववद्देय्यमीयात्तस्मान्नह्य
लभमूलः ॥ कोषः कुलमुलुकेन्द्रसाहवसमाविभाविलः पूर्णेलुपद्यास्ते कालिनामनः पुनरथोद्भूताद्दिगन्तेस्थितिः ।
भूमावाऽथ वशालिकाभिवसतिः ससाधितव्यामणेर्यस्मिस्ते आसमुद्गत्वरः पृथुरसौ सम्पूर्णतायै भुजेन ॥ असौ ।
कोषएव ॥ यत्तावन्नरसिंहभट्टपद्कैः कुम्भपूर्णस्फाटिककालीकोहसमाहृतविमाद्दर्शीतमणेः पालिनः भूसल
न्माद्दिरोभितमिदमणेः श्रीब्रह्मपुर्यां गृहेनीत्वालेभितसीस्थितिमनगर्तस्यात्तर्हितत्रस्थितिः ॥ तत्र ब्रह्मपुरि
गृहे ॥ पश्चान्नरसिंहभट्टगृहतोऽस्माकंमणेः केनचित्तैलगैन धनंसह स्वजननीतं नृपायेयकं ॥ अस्म
भूयथुवमेतदर्पयालियो हत्वाऽधुनेतद्गृहात्साकंतेन दिगन्तराभिसरणस्विं चाल्यमेतेन वै ॥ अस्माकं श्रीमणी
नपूजायां बहुवचनं व्याप्तिस्वकैव । अत एव मणेरित्यग्रतएकवचनं ॥ नरसिंहभट्टपोद्दवासितैलगैगामनतः
पूर्वमेणेः स्थितस्यनुभवनं तैलगैभेदनीतं श्रीमणिस्वाम्यकमेवस हस्तरजतात्मकं पाथेयमित्र ॥ एतद्गृहान्ने
लभेगृहात ताते न । धनापर्यचित्रा ॥ स्वीमणिस्त्वलिसगर्भ्रापहं ॥ एतेन । श्रीमणिना ॥ दुष्पुत्री मर्द्दितालाभान्मुक्ते
धनप्रत्महसे समानवि श्रीदेवस्यसर्वप्रत्यनुपमधाटनंतेऽपित्वो छन्नभूव । तस्मात्पश्चात्तरस्थैः समुच्चितहृदयवेश्म
संस्थापनाहं यस्मिन्प्राप्येत्यपश्चौक्यद्भूतमिथुनप्रातिकूल्यं हितं स्यात ॥ देवस्य श्रीमणेः ॥ तएं च पलाशकुसुम
भ्रान्त्या शुकतुण्डेपतत्यालिः । सोऽयजम्बूफलभ्रान्त्या तमालिंधत्ते मिच्छतीत्यादिवद्वचनतास्तिरश्चामेवश्रूयतेहि दे
देवस्यतु नुपन्यस्तनारव्यदोषकरसिसाद्दितः । देवानामेव ॥ यस्मिन्नूपश्चात्तरे ॥ पश्चाद्द्वयेन श्रीमणेः स्त्रीपाविघटन
तोमिथुनप्रातिकूल्यमुज्जावितमित्यस्यैव किं वदन्ती ॥ गार्हस्थ्यापवधूविलीयत्नुगतंतालेरिदानींतुनं निष्काश्यप्रगटी
बभूवकलहः कदाचिन्नकेवलं । स्थित्यायस्यतनुमर्द्दितालकलिलं सम्प्राप्यतेप्रत्यहंनास्विष्टसयवाणुकौनिधुवनविश्रमीक
पद्दीप्यतः श्रेयस्य मात्रयस्य ॥ वेश्मवान्वेश्मनि श्रीमणिः ॥ वधूद्वितीयविवाहितास्त्रियं ॥ श्रीसद्भकुलमुलुकेन्द्रसाह
भवनेराज्ञि निसंसाधयन्देवः सेपमणिर्विवाहघटनव्याजात्तेयेनात्रवै । दृष्टे लगैपितव्याकेन पद्दतो निभ्रीशितः सत्वा
योऽप्याऽसागुरुमिस्त्वपुष्पवननात्पाथेयसत्भिनेः ॥ पद्दलः । त्रिंशत्तीमासिकश्राद्धस्थानतः ॥ अमुष्याः श्रीमणेः ॥ असौ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

दुष्टे लीप[illegible]स्य कएव ॥ यत्येततोऽभिशयानि सपाथेयापर्तानः पुनस्तत्रागे हयतीतिलोकानि सर्गव्यवहानिस्तु भूयस्तएव
॥ कालीव[illegible]धिपो नयमाणि यस्मिंस्तु कोषदृष्टे सतेऽयं सा हवसार्वभौमपदको वर्ष्या स्थितश्चेत्तरा । कोषपू
रितुमाद[illegible]श्रायोऽयं ततित्रवैपाथेयं निजमासिकाकुरुरसो प्रत्यपयिष्यत्यलं ॥ कोषपूरितुमित्युक्तितो
स्सा हवविनीएः कोषस्यापूर्णत्वं गम्यते ॥ अर्थः श्रीमणिः ॥ इतः काश्मीरतः ॥ तत्रा कालीकोटे ॥ सहस्रं वानन्दं व
त्यादि पाथेयमस्य ॥ पित्रा सह्ये विवाह कस्यचिन्निनो राजेन्दुनारायणेन्दि प्रेस्युर्विधवहृय श्रगट नास्य भूविता नं
नसतः छूटे कैवसुवासिनी तु सवयाः प्रावेशितव्या पृथक् भ्रातृश्वा यतनथा किमध्ययनतो बाला चनीलो फलं
॥ दुर्विधवदृयं तु पश्चाद्धयमेव ॥ द्विर्विवाहिता वधूटा ॥ तथा एकैव वधूः सुवासिनी ॥ अन्तरेण दूर्विणलीभापि
लार्थन परग हप्रक्रियमाणा यत्त्वाहिकबाला चना शिभिः प्रत्यूह नमितै मौहस्थ्यादिषु स्त्रीत्यज्यते ॥ श्रीवीरेश्वर
पण्डितैर्यदिमाणि दोर्लामध्येष्ठ प्राप्यैव भूयः पुस्तकस्यैष सगृहीतो के सयितेऽपते सा हवः । स्थित्वानर्हिलुतत्र सेषवि
हरनभोगयस्त्रिया प्रत्यह सा म्राज्यं निजतो मवीर्यविदितं भूम्नाऽभितो भोक्ष्यति ॥ भूयः पुस्तके साधु क्तिनः करा
क्षित्यूर्वयोगिभिर्योगं साधयतः श्रीमणेः पुस्तकत्वं गम्यते ॥ सेषः । श्रीमणिः ॥ तत्र पुस्तका स्सेथुके ॥ सद्गु
भागत्रमेय कुरुभिरहग हयाशि के भ्योवृत्तीएं तिस्मिन्नवस्त्रिवा स्त्रियते नपुदि सपदि वेऽभा तरः स्थापयेयुः वेश्मे
प्रदेशस्त हतीमिवलिखविषु मभितोऽयं हानिस्ततोऽन्यात्तस्मा त्रिक्ष्काश्यपत्त्रीह्यमुदित रसा स्थापितव्या मणेः स्त्री
॥ गुरवादेत्रगुणेश्वरमहास्ते गुरुभिः ॥ पश्चाद्धपनिक्ष्काश्यमणेः स्त्रीस्थापितव्येत्युक्तितो निर्देशदशायामिणेः
स्त्रियं निक्ष्काश्यपश्चाद्धयं स्थितमस्तीति गम्यते ॥ स्वर्णश्लिष्टवपुः कृतामरपतिः स्तौ भोऽयं सोवर्णिकालंकार
प्रतिमीडितः समुद्भूदुद्राजो धिराजोऽत्रयः । तस्य कुरुस्य कर्लिकिनोऽयं तमहाराजेन्दुनारायणेनाश्लिः पूजनं तत्पर
स्यानिखिलं सितस्प्रश्रंस्त्यादिभिः ॥ अत्रा काश्मीजगति वा ॥ श्रीमणिहि कालानुपातं सम्प्रशंतीवदनाउन्भूयत
एवतत्पः स्त्रिशतीका लिजस्येत्यादिवचनाविदितः ॥ ज्येष्ठभ्रातृविवाहितायाद्विग्र हाभियापिता तद्दयोऽज्येष्ठ
भ्रातृविवाहिताऽयच गृहान्नियापितव्याऽशनैः । वेषम्पीकिमितीह सभातिधत्तं यज्ज्येष्ठकस्येदृशीलब्धा सप्र
तिकुर्दृशान नतु कनिष्ठस्यास्यभ्याकृतेः ॥ ज्येष्ठ भ्राता त्र श्रीमाणि स्तद्द्वितीयाविवाहिता ॥ अज्येष्ठः कनिष्ठः ॥
अस्माकं श्वशुरैः पुराणस्य भवनं पुत्र्यैच जामातृके दत्त्वा तैव च पुविकाद्यपकृतेसंन्यास आस्थितः । तज्जामातृ
पदीनैः पुनरया स्माभिस्तथाऽस्मा विकृषीत्याख्या धृत एवानन्त्यनियमाद्दुश्रातततोऽभ्यर्थितं ॥ अस्माकं श्रीमणिनां ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

श्वशुरो जगन्नाथशुक्लसैः॥ जामातृके मयि॥ अत्रैव दृष्टब्रह्मपुरीगृहे एव॥ घृतान्वयप्रभवैर्नेषां द्वि
तीयपुत्रिमपुत्रीवपुत्री। नष्टा दृष्टते॥ असौ। संन्यासएवेषः॥ तत्तल्लस्या तत्रैव॥ पितृप्रस्थपणिवुद्धाशादिन
मिह वै श्रीमणीन्द्रे लसाकं गत्वासे यगेमायी कमिलिकूलवल्ली पैतृककर्मपूर्वा तस्माद्भूयो विवाह प्रगण्ध्यत
वपुः द्यूहितावेश्मतो नः क्रोधाधेयद्दृशात्सा पितृभवनगता सैषु आत्मोऽत्रैदीघ्यः॥ द्यूहिलासागुरोः स्त्रीति
पाठान्तरे तु क्रोधाधेयदृशो द्वे इत्यग्रतः पठितव्यं॥ आत्मोऽसमीक्ष्यकारी॥ द्वैतीयिकविवाहसाधनविधौ यो
वाऽस्मदीया कृताद्दत्वा वेशाल मुद्रिकाः प्रदत्तवान् सो वार्भिकेऽलंकृती। सोऽयं तत्प्रलिभाङितां किमित्तितो ना
चाथ पूर्वा स्त्रियं केलीवेश्म निलभय त्यवधतो विद्धात्मणे मान्त्रिकः॥ अस्मदीयानां श्रीमलारुक्तो मपि
स्वाम्पकोल्स। हस्तमुद्रादिधनात्॥ तत्प्रलिमाङिलां॥ सुवर्णलिङ्कितभूषितां॥ विभिन्नलिंगकयोरविविभि
न्नवचनयोरस्थमणेर्त्तदृत्याद्वे सामानाधिकरण्यं भिष्यते क्वचित्॥ तत्र च संख्याभेदो न विवक्षितः॥ नायं
सप्तशती श्वश्रुयाद्दि मोर्णिस्त्वस्मात्कथं वा तदा द्वैतीयिकविवाहसाधनविधौ मुद्राः सहस्त्रहिताः। याभिः सा
धुसहस्रभोजनमसौ स्पष्टागतं पैतृकराज्यं सप्रगणी चकारन्नं पूर्लेस्लाह मूलुक्साहवान्॥ गतपैतृकसा
म्राज्यस्य पुनः प्रगणनं च लक्ष्मीनारायणकीर्त्याद्विवर्णकान्तरतोऽवगम्यत एव॥ यच्च द्वादशवर्षतिः प्रति
दिनशालाधिपत्यम्भणेः कल्याणम्भां ब्रह्मपुर्यमिकुरस्य च महाकालदेवालया द्वे। लोके रूच्चैः प्रतीतिर्न ममिध
ष्णतः अस्मा कास्मकवैसे जातं तत्प्रशान्त्ये पुनरथ च द्दिगन्ताद्दिवासोऽसमौनात्॥ मौनतो दिगन्तवासे
शालाध्यापनजपरिश्रमप्रशान्तिः श्रीमणेः संभाव्यते॥ पूर्वाऽपूर्वाऽयथा वा बहुदिवसध्वता स्त्रीरिङ्गनीमणेः
साकेलीब्रह्मशलीके त्यप्रगण्यतियद्विप्रत्यहमैथुनादि। तद्धतैश्रायुस्थितिर्नः प्रकलिततविभवा युज्यते शिष्टभा
ग्यानो [illegible] द्वानात्पुनरथ च द्दिगन्ताद्दिवासोऽस्य योज्यः॥ अत्र। काश्या॥ नः। अस्माकं श्रीमणेरेव॥
नो चेत्तन्न दृश्यं न चेत्। स्त्रीमैथुनप्राप्तिर्नचोदिति यावत्॥ यो वै गोपालचन्द्रसलकुरवासनके द्रव्यमेतस्यपोवर्षाधेय
प्रापके वै बहुदिवसध्वतं शालिकं च प्रतीतं। तस्मात्किंचिद्विभागप्रगीतामहत्तमभिलोराज्यपससौ धनाहिन्नसः प्राप्तियदि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

[illegible] ॥

स्या[illegible]तिपुनारिलोयात्रिका श्रीमणेर्म्मे ॥ यद्यपिपुरा श्रीमाणिरस्मादृष्टशक्तिगिहीतवानितिनायमेवम्भूयो
ऽभियो[illegible]लयस्मान्नगृहीतासोऽथेत्येतद्भिस्संकीर्त्तनमन्त्रानुवृत्तिः तथाप्येकएवखगोमानीसुरवं
जीवलुचे[illegible]पासितोवाभियतेयाचेतेवापुरस्तेरमितिन्यायतोऽस्मादेवराज्यसाधनोपयोगिभूयोऽय
नगृहीतुंशक्यतइतितथोवर्ण्णनं ॥ स्थित्वाकल्याण्युपस्थस्थगितकरसरोजः कुलमुलुग्वीर्यस्पृष्टोभाऊकाहूयमा
नोऽनभिधनवसासिवीक्ष्यचाधोरणान्तो शावर्द्धीस्पाज्ज्वलन्नसुरभितककुभरिवसेन्योछिरुष्टेतेलगिहूद्धरोधो
निपतितमिवचापश्यमास्मानमगिशः ॥ स्थित्वेसुपस्थानुष्ठितिसस्रचनफलाऽपस्थस्थगितकरतलानामुप
स्थाऽनुष्ठितिराश्चर्यकरि । भाऊचकल्याण्यास्तनयभेदोऽमुनाहूयमानः ॥ श्मशानोपरितनकालमन्दिरसौध
सिस्थितानाज्ज्वलज्ज्वमधोऽवभासते ॥ दृष्टेपतिधूम्राभावसत्त्वेनायं ॥ अधोप्यकप्रमुखाधिष्ठितशूरसमु
दायः सैन्यसेनातदुपभोज्यंतद्दृश्यं ॥ दृवोनिवासविकनिपतनाभावव्यञ्जकं ॥ ईदृशेमहेशः श्रीमाणिवः ॥
दुष्टान्नदशवर्षतोगुरुगृहेसभुजतः श्रीमणेर्वीर्यलुप्तमभूद्दतोनिजभुक्तोत्त्वथा । भ्यर्थ्यते । सेयंयादृश
मार्गत्तोभवतिवेतादृक्प्रकारेऽधुनासंप्राप्तोगुरुभिर्गतेतुसमयेवार्थतदुज्झावनं ॥ गुरोश्चनस्यगृहेदुष्टा
न्नभुक्त्वारेतोनश्यति ॥ निजस्यस्वस्यश्रीमणेर्गृहेभुक्त्वावसोश्रीमणिरर्थ्यते । सेयंवैश्मभुक्तिः ॥ गुरवस्ता
हमुलुकसाहवप्रमुखास्तेगुरुभिः ॥ श्रीसद्रूपीऽतरामचन्द्ररुतिभिः पुत्रप्राप्तिर्×नैज× स्तयेयोमार्गोऽत्र
निवेदितोऽस्तितुपुरस्ताद्दृष्टान्तिरस्य । स्थिरः । सप्रामातिकमानवोधघटनैः प्रायोऽप्यतं श्रीमणेस्वाण्ड
चेत्प्राप्तिबिबिनाऽस्तिहृदये पाथेयपोतादितः ॥ कालीकोदात्तचन्द्रेमणिरयमसहत्साहवोधानुयातः
कारुण्यविद्याऽभिवृद्धोगुरुगृहवसतिः साधितोवेमयास्ते । नियतिासाच्चिदानीपुनरस्थसदृशीनेतराप्रा
प्यतेऽस्यास्तस्माद्भूयोदृगन्तप्रणयनमुचितंमेनचास्याभिवृद्धिः ॥ अस्याः सुभगायाः ॥ अस्य श्रीमणेः ॥
दत्तात्रेयकपाटुकोदवासिताधः स्याहंभूमोस्थितः सध्यासाधुसमाचरभ्रिविपुरामाध्यान्हिकीयेऽसकृत्
सोऽहंसंप्रतितत्रशूनितभयतः स्नातुनलब्धः क्षमोहंहोकालविचेष्टितंप्रणायिनां दुर्धर्षमुच्चेः श्रुतं ॥ यस्मात्का
स्याभिदानीं प्रतिदिनमुदितैर्दृशोर्वत्सरोधेक्षपिस्थानाद्यलब्ध्याप्रविशदविषयग्राथिकाभावतश्च । रात्रौवाधस्त्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ॐ अन्यच्च द्वौ त्रिलोकरक्षाजागरूकविशददलाराजितमुख्यामरेन्द्रा च्छो एतीर्सं कीर्त्यमानामेतवचनत्वया प्राप्तसामर्थ्यसिद्धेः देव
त्वं धेहि रत्नेमपिमधुरमहाकालशंभोस्वस्वश्रीमायान्नत्पास्वाकवलद्विपमुदितामिमं मन्त्रमुच्चैः प्रधेहि ॥ आदर्शस्लेऽकीविबीव
यानि विजयन्ते यस्य चापप्रभाशो लोकानां वांछितार्थं विरचयति शनैः प्राप्यविस्तारमुर्व्यां । यस्मिन्नृश्रुआंशुरत्नैर्नारत्नानिज
कराक्रान्तश्रावकाभूर्णनाघाथा स्वाप्रशंसामभिधत्तरेलकः काद्देवये ऽहालि ॥ द्रष्टव्याप्यास्त्वजुणोघा व्यवधत्ताविपर्ययस्य चा
पप्रकाशो लोकानां वांछितार्थं विरचयति शनैः प्राप्यविस्तारमुर्व्यां । यस्मिन्नृश्रुआंशुरत्नैर्नारत्नानिजकराक्रान्तिश्रावकाशान्ता
घाथा स्वां प्रशंसामभिधत्तरेः । योद्देकसंप्राप्यमाणोऽप्यानेककार्यात्करनिकरमहर्यस्य चापप्रकाशः ॥ आबोध्यविधमानोज
गतिविजयिनोमाक्षिपक्ष्मोपादग्धोद्गुग्धाशाविगुधनारिजनमनास्समुद्रः साधयत्वान्हिकाम ॥ दृष्ट्वा बासप्रमुष्टोपान्तिषु समिध
नास्यषष्ठवर्णो श्रीमन्त्रासलोभाप्रस्लाविनाशयाऽमलमरणरणा प्रापकश्चास्त्वमेव । तस्मात्त्वं तेऽभिजनमामभिधत्तमातिकैः शं
सयन्तं सपर्यापुष्पपुष्पैः सर्व्यापकालविधत्तायेनमस्याभिवस्तुः ॥ तथान्तः सोऽविवस्वानिवकुसुम । मुनिभिः प्राप्यपूर्णं
पदी यास्त्वेकान्त्यान्तसपर्याभिर्हविश्चिन्तफलं प्रार्थितं शिरसि यित्वा । त्वाह्वानस्त्वं तारन्तःकरणाधनगुणतया मर्संकीर्त्तनी घ्यु
व्यासंगनित्यजाप्याबवधनविषयायस्ततेऽध्यानुरागः ॥ ऊर्ध्वेऽयमिमेमनोज्ञोऽखिलसालिपुरतो पसिवाप्रार्थितार्शोऽद्विष्यास्सिप्राप्य
वाक्त्रयमयातिभुवनेतान्मनो जीवलोकान् । तस्मात्तूर्ध्वंविचार्य व्यवकिलितफलाप्रार्थितत्रिमिनीनिभासिभासयित्वाविरचय
विशदकौतुकं कामिकामाः ॥ रक्षाणामक्षिसंक्षोभेण ॥ इतिकालकिभागवतक्षेमहाकालस्तवराजप्रथमखण्डः ॥ रक्षाणामम
क्षिसंक्षोभणाविधिविधतामीष्टवच्छायाजमुष्टाप्रलुब्धाप्तोघसंभासितविशदयशस्तोयवाद्भिरेकस्त्वमाद्यो । संलक्ष्यलक्षयित्वा
द्भनभुवनभरणान्निरस्तमाभिष्ठीनत्वपिच्छलुतसेऽजगतिविजयसेऽध्याऽथविद्योदमाद्येः ॥ स्वकारशेसामित्वातवभवनजुविश्रान्ति
भाजोमनुष्याः केचिच्चेतः स्वमुष्याः परिफणनाविधप्रार्थितागीतिनतूर्णं उत्साहात्साधयित्वा द्वविशदफलास्वारलपिच्छभाजोभा
भिः सभासयन्त्याशाप्रवपरभिहाप्रत्यगुह्येष्टाद्दक्षाः ॥ तत्स्तववर्णोऽयमाद्योऽखिलसालिपुरतोयस्यरक्षास्वभावस्योयसिवोऽन्त्रसर्गः
समुदयति[illegible]समान्यः साधनीयः । यद्यस्मिन्नस्मिन्नतिप्रभवतिकनकंताहितापिच्छभाजाम्तस्येतस्यास्यसद्योदमाविधिरह
होऽप्यासके यक्रुपा[illegible]कारश्चायशस्ताध्यवगसतानपुण्येरुद्भूतागोश्रृंगनानामगान्याश्रामयित्वाविहरतिभवनाप्रांगणे
तेऽजः भ[illegible]रत्नास्मिन्न्पुस्पासिद्धंजनमुदितामिदंदिन्द्ररुक्काद्दिष्टस्येतस्याद्यापशान्तिविरचयविरुजः श्रीमहाकालशंभो ॥ रणे
पंकोणशाणास्थलसलिलसमोक्षाव्याप्तोनोन्नमांगः शिवाशर्वेन्द्रतोविरचयतिशनैः प्राप्यविस्तारमुर्व्यां । य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

24

ऐन त्वति [illegible] माणाप्रकरपरिश्वयान्मुष्टलक्ष्मीसदृक्षाबालपुष्पीवीक्षिलाक्ष्यास्थलसलिलभरणसारसुसंस्थपूर्तेर्भकोऽपि ते
ऽधुनानिलः क्वे [illegible] दलानिमानानिवेशानन्नुसा स्वा चौरमो घोरसयनुकूलकं प्राप्यैति कामिसार्थैः॥ ओषध्योऽस्मिन्नवि
वेशसमुदयमुदात्तसीयमालंब्य दृश्यन्त्वंगाविभर्तिमन्तेरभिधातेचपलेक्षणीयैः प्रसूनैः। सौभाग्यं भिरोधामवहपार
भवाप्राप्य मालापुरेवाप्रत्यप्याश्चौरिदानीमथमहमुदलकालयन्त्याहृतनिष्पः॥ ओरस्यैः स्मयमानाः पुनरयजगतिप्रा
स्वलंनतः समर्पनात्त्वेतकेकेनकेकारवमुदितमहोकोकिनः शंसयन्ति। त्वत्वन्यो देवकालीनकमुखे विशदोद्भूतपीठाप्रशंसोद्रे
कात्प्राहोत्कककाबालिकजनजानतोमाथशालीप्रभासि। अन्तर्गर्भप्रसूष्टाप्रसवपारध्वनास्यष्टसूत्रात्प्रजुष्टास्फुलासष्टौ
च मुक्तोत्कोत्करकलितमहोद्दाममदामोपवीती। देवस्त्वं भाम पित्वा जगदिदमभितो लीभयन्नाज्यभारं कार्यं निस्पीभषुकाद्यबाकर
सिमुकुर्मन्त्रमुच्चैरुदारी। पमिमिमम हकालमण्डलं वारशं सयपारितन्न्यास्वाहा॥ अः लिष्टन्योष देवालयसविधधनोभटि
तिटः कि रोत्। क्रूरदन्निमहावजेसहस्रनयनोज्ज्वले। वेत्रप्राणहरे वौन्द्रनारायणि नमोऽस्तुते॥ अः लिष्टस्ये पदेवालय
सविधधत्ते भीऽसि टः किरीर्यस्माय्यपि सुखानामभिनयानि निधिप्रोतनन्द्र्यानिबंधः। ग—त्व—प्रमूत्याप्रगाणितवि
धयोत्साहशालीसुहत्त्वं नाधाप्याधाप्रकारप्रणयनविधिपिर्यजिहा स्वास्वतन्त्रिः॥ कस्ते शक्तो मनुष्यः कथयितुमुदलंवीर्यमु
च्चैरमोघं प्रभूत्वाऽपनिद्राधास्थिरतरध्वनितंकांमवन्दभुभूयः। माहात्म्यं स्वीयमास्वादितविशदजनोद्रोकसंस्पर्शलिप्सा
प्रत्यप्याप्रत्युपाधि परिचरति फलैः स्वभिनाद्येरिदानीम्॥ रवं ———— ॥ स्वर्वायुज्योतिरापोऽवनिः शनभाति ति
प्रार्थितानीहयन्नाद्भवर्णनेयानिभूतान्यभिधत्ति विधत्तास्यपष्ठकेमुधकानि। तेषामेकस्य कोवाकथयतु कपटीसाक्षिणस्ते
ऽयसाक्ष्यपि सम्यक्त्वन्वृक्षलक्ष्मीलताविशदगुणाः पारुकंञाहयन्ति॥ गर्भस्थिप्रास्महाणामभिवसासमुत्कृष्टमिमयन्त्सौरमाभाः
भासासंभाव्यमानो व्यभिचरसि च वै सत्त्वमेकस्त्वमेनं अप्राप्तोपक्रमं लोजनयासि विजनेऽप्रभाणीयानुदारं स्त्वेलान्दारेक
सार्यानिहज्जगातिबलेः कौतुकं बालखिल्यान्॥ घर्मांशुघोरध्वस्याव्याप्तकरविधलोऽप्रावनीया खिलायो निधाधाव्याप्र
सपित्पारिचयमुदितसलोऽम्यनुज्ञां जहाति। धूर्त स्त्वं चाथपुष्पं दृशानिधनमनः प्रोभरजः पञ्चपुष्टं धूर्तस्त्वं धषपित्वानाहिपुन
रवनाभावमासिमिजहासि॥ ऽन्येऽपि प्रस्पभादोभाणाति भिरभितोभासयित्वा तमेभ्रलियषेप्यायानिवार्य विषमगुरु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हृपो पाज्ञितांङ्गः प्रयोगे ॥ आस्यालो नामिकाया मुद्दिल मिममलं लंघयित्वा तथा थाव्यन्त्यश्च व्याल्लमाघं
नाहि भवाश्रमवभावनीये पुष्पसः ॥ चक्षुरागः पुरा ऽ यस्मिमुद्र्मात्तिजनो माद को यस्य भावोनित्ये सविद्रुमानः
प्रभवलि विषयेषु हृतांगोयेनेभ्यः । ब्रह्मा घोश्वाथ जव्योद्भनविशदकलालीभ्वनगाः समं नाघस्याप्राकाम्य
सिद्धिं कथा मि वमुनयो नैव नंदनं स्पनान्याः ॥ छद्मप्राप्तो व्वसद्यास्थिपालगाः । नगुरुणाग्रामसप्राप्यमाणाः
लोहितद्रो का प्रकाशी कृतविशदनिजोपास्य देवस्या दिव्याः । गच्छ स्त्वहमिदानीमिह विधलजनोपास्यमानस्या
वनैरा श्वसं सुवपो ह्या प्रताधिजनधत्तवाध्छितमेऽघधीहि ॥ जन्म न्यास्मिन्नृपस्त्राथ चलवचारितं चारुसं चार्यकीर्त्या
मेलामेकान्तकालालारससरसितसुरोपास्यमानास्वभावा । पर्यायास्फोरितागौविश्वचयसफलाः । सितमिस
पर्यायस्याङ्के शुभाभ्याः पारिचयमधिकं नाग्रहेऽभ्युपर्हयीन्ति ॥ इत्थं कृत्पुष्कृतसम्पर्कजपरागो भृङ्गः ज्ञानला
भाश्लोजर्ज्जितभारलीभगसमुक्तिलोऽधत्तेऽवोऽम्बुदः । घोलोत्स्छायधत्तसलनो तिनिलरामाह्लादमुञ्चैरजामध्य
मंडलमंजसेवाहि महाकालऽध्यरप्राप्य ॥ नोऽयस्यास्त्वेकः समुदयनिमनूज्ञासितस्त्वगभंगानन्त्येः कुर्वन्
मनोज्ञानिह सदा सिसदेवाश्वरामायमयः । तस्मास्त्वं तस्यादव्यां जनिमजनिरनुप्रापयित्वा फलोर्धकान्तर्थियेषाः
भिनद्रकेकुसुकुमुदवनीनायकाराध्यशीर्ष ॥ देवी स्पृष्टिश्च शब्दाजगति परिधितायाविधात्राऽत्र वीरुस्तस्याः पुष्पा
णितु र्भ्यफ जानिवहपरीरभसंभाविताभि । यच्छलित्वीदि नादावनिघलमन्तिकोपास्यमानस्य भाव्यनैराश्यं सु व्यपो
ह्यापणायिजनधत्तवाध्छितमेऽघधीहि ॥ जन्मन्यस्मिन्नृपस्त्राथ चलवचारितं चारुसंचार्यकीर्त्या मिलामेकान्तकाना
रससरसितसुरोपास्यमानोस्वभावा । पर्यायास्फोरितागौविश्वचयसफ[illegible]शीसितमिसपर्यायस्याङ्के
शुभाभ्याः परि[illegible]नोवधिकं नाग्रहेऽभ्युपर्हयीन्ति ॥ इत्थं कृत्पुष्कृतसाठेऽयमादिः पर्यायास्त्वभिहितमुदिलः स्वामिवासलतो
ऽस्मिंस्त्वे[illegible]तवले[illegible]यित्वाविपदामिवपदं वासकमूपसृष्टः । लोकानां वाध्छित नाथ सफलयशतके हृज्जिहानोऽनु
शिष्टे[illegible]स्यान्त्वमेवाश्रमयसिभुवनेशं स्वयं न्कार्य मुञ्चैः ॥ डाकि न्पलेऽधुनेनाः पारिचयवशतः सपरित्यज्य वेश्मान्यु
च्चैरध्यितान्न वीथिशालविधलनिजापांगभंगाः समं न्तात् अभ्यर्णविरल्यमानाभितगुणगणितान्तोद्भासनेयास्त्ववगाहि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्मास्त्व [illegible] नामिदानीं विवाकरकुतुकं मण्डलामात्त्ववर्गो॥ एकाश्रेत्यं गवाक्षान्तिरध्वलमहिलावृन्दसंवान्धमाना
स्वाध्वा [illegible] त्करकमलमिलच्छूनतिर्घुष्टशब्दाः। वान्तासिक्ता निदानीं पारित्वयवशतोयापायित्वात्म
वेश्मात्र [illegible] मुच्चैरभिधत कुतुकाः साधुसंसाधयन्ति॥ एतेऽसौ धातारूपास्योगुणाभि [illegible] भिध्यतोमन्त्रे
यन्त्राप्राद्दिष्टोलोकानां प्रीणनायाप्रणाधिजनध्वनलोऽधुनेमाक्षिपर्या। पर्यायात्स्नाप्यरत्नापरपदावृदितः साध्
भिः साध्यमानामध्यानोध्वासवासान्तारितपरजनः प्रोतं बन्धाधान्धनोति। यत्प्रोतप्रवणी चित्तविगुणबन्धवे
षु। प्रोतासनाध्यासिनीं त्वध्यायेतिं चनुपुञ्जीस्त्रनयनामापीनतुङ्गस्तनीमिध्येतिम्न वालत्रयां कितनन्
त्वद्रूपसंपित्तये। प्रोतं बधानधुनोति॥ तीर्थस्थानेकभिक्ष्वाक्षिन — — — — — — — — — — — —
[illegible] द्वितीयखण्डः॥ योऽन्यः सत्रेणकुर्वन्सदथपथिमयोः स्थैऽन्यथा
[illegible] [illegible]
देशेमेषप्रत्यक्षेचानुमानमुनिरिवावादतः पाणिनिस्तेनमस्या। उच्चैस्तुङ्गोसायत्वास्यकामिदमाभितः शसमन्कार्म
योरनाचामत्विप्रयातः किमुफणिपातिरस्त्येषलब्धावकाशः॥ दार्वाघाघाणप्रमुख्यास्फुण्पतगकुलाम्नाय
निर्घोषमाणानेकास्त्वोपास्यनामा [illegible] प्रगाढलमधुरेमुषमत्तेक्षिपमा। एतामेकान्ततः स्त्वंविरच्चयसफ
लामासिमतेऽहिहिपन्दलस्मा। स्तवसाकामिच्छावशाविशाधपारिप्राप्यमाणाधुनीहि॥ धन्यास्तएवानिमलामज
क्तिदास्यैवासिदाऽमुदर्यदामवलीप्रसना॥ धन्यास्तेविश्ववन्द्याऽजगतिविजयिनत्वेमानवामेशनेस्त्वामच्चो
भिः साधयित्वाहृदयपुण्कुलीराः स्थितप्रत्ययन्ते। एकोऽहन्त्वेषभाव्याकृतिरनावादतो यस्य नाथाथवाक्षणा
र्नियातिस्त्वं प्रभास्वाजवविशदध्वनोत्साहशालीमहेशः॥ नीरागन्यवसन्नवेशस्तवमनुभिरयं देहिनः साध्य
मानोवैराग्याह्लादिनीतोक्षणानियमतस्तारसत्यैवयोगः। तस्मान्निन्त्यंप्रायः प्रकुर्वस्त्वपहाभिहरूपमारक्षणी
यश्लवन्तेपत्यापाश्चाथाप्रपन्नजिहातितनाहि बुधाः श्रीमहाकालशम्भो॥ पञ्चात्मेपैरदारैरहमुकुरुदितास्तेऽथमी
मांसकास्त्वामाचार्यचिन्तायत्वाहृदयपुण्कुलीराः स्थितप्रार्थयन्ते। स्त्वं चास्त्वेषामभीष्टोविशदमथशनेश्वन
सिस्थापयित्वायच्छ [illegible] त्पादिनान्तोऽमुदस्वमुदि [illegible] तोमात्सितदृष्टोविहूरि॥ फालेः सुसाध्यमामिंजानदिनमुदि
तेनरूपरेरूदारांकुर्वन्तोस्तेऽनुचर्याकिलिपमं दिवसे बीनपुञ्जाप्रपन्ना। इत्थं नेनामजस्त्रंकवयइवगांतानकगंधाः स्फु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

[illegible]

रत्नोरसि निशाकरस्य केचित्त्वृषि क्वासि कुशलास्ते प्रसादाद्देवानी ॥ ब्रध्राआज्ञ मुजि सांम्बुधिमण्डलभाम्बे धाग
ध्यानरसोण्डा अश्मजटीजडेश्वरखामिहृदविहारस्त्वजे न्द्रप्रलापः । एम ओणीकृते एवत्तविध्यत्तमहोन्माभशालीप्रश
लः कल्याणीश्री स मोच्चैरभिधनवचने श्रीमहाकालशंभो ॥ भीषास्मात्स्वलु वामुरेषपवतेभीषेवचेन्द्रोडुम्बरेनित्यकी
डति भीति तः पुनरुभौ तो पुष्पवन्तावथकुवर्ति प्रमिमेनकाडत्रचमुत्कुमरत्येवधावत्पथोभीषाशुच्चलनः प्रसर्पति गुरुः
सोऽयं कथनेश्वरः ॥ भूपान्मानयपालयाद्धिजगणान्संमानयालं प्रजाः शत्रून्दास्यताऽस्य स्ववशगानत्राद्य नः सत्वरी
नान्ते न्द्रायुधमभ्रमुद्धतेतनुरत्नेसमुद्रोत्थितयाहा सहस्रचपारसीकपतिनाश्रयेणाविश्रपतिता ॥ ममभिममममम
ममममममममममममममममम मंडलमिड महाकालेश्वरकुवनिभशी । लोकान्साधयसाधयास्फुरगुणोत्त्वेको न
नो मेऽखिलकुः खंवारसवारस्येनिशनशः स्त्वभ्यर्थनावारुणेः ॥ छत्रन्तेवारुणगेहेकाचिनस्ता विनिष्ठति अभ्यर्थना
सोभरः ॥ यस्तेऽभ्यहमिदानींविरूचयालिजनोलब्धादिष्टावकाशः पुष्पैर्धूपैश्च दीपैरखण्डपदैस्तासितेरीक्षितेश्व
सोऽयंवात्रास्त्वमुत्राथचगुणगणनो मोषप्रशीसमन्तादेवस्यासयामे मोदैः परमपदमथव्याप्यराज्यं करोति ॥
सोऽयंवात्रास्त्वमुत्राथचगुणगणनो मोक्षप्रशीसमन्तादेवस्यास्यापरमोदैः परमपदमथव्याप्यराज्यं करोति ॥ राजाऽसि त्वमितस्त्वभिधत्तमभिधत्ता
अत्रैवचानजराज्यं हलशत्रुबलं बलात् । परमपदमिह व्याप्यराज्यं लनोति ॥ राज्ञो मुख्याभिधानास्म तिमालिशयतोहस्ति
वक्षरथैवमेकैकाश्मायाणाधिकीर्णविरूचयालिभराकामरूपप्रपञ्च । राज्ञो मुख्याभिधानास्म तिमालिशयतोहस्ति
गं चाथतादक्कालं त्वं प्राप्यतस्मात्त्वभवसदृशः कोऽस्ति देवो द्वितीयः ॥ लब्धाहारविहारवारणपरानर्कोच्चवारीन
थिमर्कोऽसौ जगतीतलेसुविदितेः संप्राप्य नेमीन्द्रपीठप्रत्यहमोदरेणरस्यन्त्रच्चैमनोज्ञाकृतिन्सान्माभिहमा
नमाप्रणयतो देवाप्रमुष्टो ध्रुवः ॥ वन्दारण्यान्तरायोस्थितविशदजनोपास्यमानोत्कदेवाप्रीत्युद्रोकप्रपन्नाप्रणय
गुणवत्सलो मसेवान्धमानः । अयाप्याचार्यकीर्णगिमगतितगुणाग्रामसंप्राप्यमाणोत्सेहाद्रिकाप्रकाशीकृत
विशदमानेकचन्द्रे नमजाभि ॥ शक्रा धासे सुरेन्द्राः सदसि परिचर्यं नाम नः श्रीसचित्त्वाराज्यं स्वेस्वे भ्रमन्तः पारिणम कुश
लाः शंसमिन्नपत्याभा । मिघाषिंपो बयन्नोनिजनिजनिपता भूपावकाशाप्रसृष्टा आपाः सवसेपर्याविधिमुदितमथोनस्य
जन्न्याधत्कमा ॥ बडः कोपिरहीनो विकलितवचनो नाममात्रैकनम्यो नीरागोऽहनिरागोऽयचबध्नाविशदोत्साहमुख्या
त्कनर्गः स्थयात सेऽधुनावेशरणमथमहाकालचित्तेविचामाप्रपृष्टकृत्यैनियोगात् सकलमथराणिनिप्राथिभि स्वोपदेशः ॥ दृ
स्कवर्मन्त्रकोपैः सरसभवनाप्रापणायानपायिव्यापाराज्यजवेगोदितविपदमसो नेवतेयातिविप्रः । तस्माद्यात स्वदूरंवियाति
महेम हाकालभोजीविन जेजीवारत्वन्[illegible] यया ॥ हत्वोवाहसिपर्यामिहमुकुरुदतोचारे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कलौकिभागवतकव्याख्या।

२६॥ [illegible]

स्फुरन् ... पय्यप श्रीधनगरहवसतिकालपारायणोत्कामिस्माकं धूहितस्त्री पितृभवनगता वेश्मतो मा
नितेवांतन [illegible] गेकातदनु विनिहिता नैव ताड्यज्यदत्रीं तस्मात्त्रायोज्यतेनिः पुनरथ सुभगा येनतातो मुस्सष्टिः
॥ द्वितीयो [illegible] धूहितस्त्री॥ यद्यप्यत्र पितृभवनशब्दः श्मशानोपस्थापकतया ऽमंगलाश्लीलदोषाविलरुलितस्तदु
क्तीर्तनमनुचितं। तथापि श्मशानस्यापि पितृवनाभिधानकोषवचने पितृभवनशब्दस्यानुछेरवतल्लदनवबोध एवेति नोक्तदोषः
॥ अत एव पितृभवनमहं प्रयामि तासहपरिवारजनेनेत्यत्र मेहल्यादिकक्रुवर्णकेहवप्रक्तलेऽथततो जनकवेश्ममात्रावगतिः।
ततः। पितृभवनशब्दतः॥ अस्माकं। श्रीमतीनां। तत्स्थाने। धूहितस्त्रीस्थाने। तदनु। तदूतेः पश्चात्। तस्याः धूहितस्त्रि
योऽप्य एवताड्यस्वार्थिकिः प्रत्याघ्रण। तस्य दात्री। दुर्भगा नैवा किं तु सुभगास्तनकेशवती स्त्री॥ तातो मुस्सष्टिरित्यत्र वशिगाभि
धाकृतिपाठान्तरं तुता तेदर्शानन्तरं तः श्रीमणिराहूयप्रत्युमुस्सष्टिरभिकद्वितीयविवाहस्वपर्यानुपस्थापकतया पातरमणीयः॥
स्पष्ठो राज्यमथस्वकं प्राणाहितं राजान्तरस्याद्दत्तो राज्ञोऽमर्षणिमल्लको विनिमयो राज्यादिकं स्यघत्ते। आमत्युस्थि
तिरत्मनोऽस्य विषये वैदेशिकस्य स्वकेराज्येवेश्मिकवान्ति हारणकरी तस्मात्स्वराज्यापाद्यतः॥ आदत्तो। अवलंबिते॥
विनिमयप्रकाशकमुत्तरार्द्धं॥ श्रीसुरूकुल्मुलुकेन्द्र साहवसमाविर्भावितालेख्यकत्रौ ताम्रपर्णलब्धशालिकमहा
राज्यस्य राज्ञीमतेः। यत्कौशभरणे वसुः शताकिर्तनीतनीसिंहारव्यके। प्रत्यर्थ्यादिलभ्यतेन एयगदः स्याद्बलपुर्यास्थितिः
बलपुर्यामित्यस्य तत्र हस्तस्याः॥ बहूवाहाः सप्तमोवेमाणिरथश्च महानपोत एकः सदोलो मंजूषापुस्तकानाम शकमुचि
तंलौभितर्त्वेत्तदानीं। भूयो यात्रा ऽधुनाऽथप्रभवति चगुरोः कुल्मुलुर्कसाहपार्श्वेसामग्रीयोजनाशवथपितृमनुजः प्राप
एवास्मिनगेहे। पितृमनुष्यः प्रवालुः॥ मद्धऽत्रैवलवणिनाथपदोर्गोगजाग्निमात्राय यथा प्रातः प्रत्यहमर्पयन्ते स्मनपुरा भूयो
ऽधुनाऽपीहसा। नित्यपूजनपूर्वकालनियमास्तलिभ्यते चेत्तदा काश्यामप्यथसौस्थित्यनिर्पयमलोऽभूयात्त्वशालानुगा॥
स्पष्टं॥ कुर्वन्तः स्वस्वराज्ये ऽन्यपोतिवचनके ऽर्थान्तरस्त्वन्द्रपुत्राः काश्याभिल्लामणीन्द्रानतु हरस्यहवत्ये क्रूरराजादिकामाः।
यस्त्वेकोऽनीयते स प्रगटजनपदोनागरः श्रीहरिवैनाथ्यावध्यप्यर्यनो भवनमभिगतो भक्ष्यदुःखान्मतः स्यात्॥ स्पष्टं॥
गेहेऽगेह्यागाति वैगेहपमतिकरी गोहिनाऽतस्त्वगेहीप्राप्तोऽनिष्क्राशितव्यो गुरुवचनचयैर्भूपपायीतिकोऽतः स्यात्। एकोऽग्या
साय गेही मध्यगेहनिहितोऽगोहसंधिस्तदानीं व्याजात्संविश्य गेहे गृहपमथ गलाहक्षेशायत्येवधोत्यैः॥ अगोहिना वेश्मनितर
स्यस्यागतिगेहेऽगोह्यागतिः॥ व्याजात्। अगोहिनिष्क्राशनकेतवात्। संधीभूते स्त्वव्यवेश्मयोः। पितृघ्नि निधनमथश्रीमणेः
स्त्रीमुरन्दैवध्येभूयोविवाहहूय विनियाभितं भीर्तविश्मतोऽत्र। विश्रात्म्य दालचायावधिमिथुनसुखेप्राहवानेषतस्मात्तारु
ण्यस्त्रीविलासैर्निजवचनचयेरुक्तवान्वाद्दिकादौ॥ एवं। श्रीमातीता। मदर्थाया मर्गःकदाचित्युनरप्यमादचेत्स्वामाधिष्ठायदो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यद्रूऽपोपकल्लोभयोऽनकमभूत्साम्राऽन्यादिनहंपुरा घट्ट चामरमुद्रिकालगुरुक-
प्रष्टसिमर्न्तूवर्का। [illegible] सवि [illegible] प्रमुष्ट [illegible] यादिसलसति
लीननोगुरुजनेयार्थेऽधुना॥ [illegible] साम्राज्य [illegible] केरणे॥
घट्टनमानपत्र। [illegible] २०० पुरा [illegible] चामर [illegible] नुगर्हीतं [illegible]
[illegible] प्रामाण्यमतः। [illegible] मुद्रिका। अर्द्धयाष्टिज [illegible] कोऽरजतः। कार्पवाराणस्यां
[illegible] श्रियासमीऽपलक्ष्मासमथ्रेमुष्टी॥ [illegible] जनान्यज
नाहलैः। अधुना [illegible] पाथ [illegible] स्थितिर्दृश्यायां॥ [illegible] पादि
मत्ले [illegible] पुण्य स्थितिः [illegible] महाजने [illegible] १००
पुद्गः [illegible] कोपकरण [illegible] गुरु [illegible] शालिक धने
[illegible] गुरु श्रीमीराः॥ [illegible] नेयसरजानीमा
[illegible] समादेव [illegible]
[illegible] कथमसा [illegible]॥
उत्सवेः। [illegible] पनादिकिनर्कैः॥ [illegible] गुरु [illegible] शालिके
[illegible] लोकेः [illegible] नस्मात [illegible]
[illegible] तत्रसंयोज्य [illegible] पुनरप [illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

१

यो ऽस्मिन्पृथ्व्यां चाहं सेवितेनैव पातितनान्यस्मिन्स्थेन प्रभुना स्वयमभिन्नोयो जितनम्रः स्वलक्ष्मया ॥ गुरोस्स्वह
स्य भुवि पि[illegible] ॥ अथ शूरस्य देव ब्रह्मपुर्या द्वारादौ धन्नो लोकसाक्षात्कृतः । तत्र देवलायार्धसेह
स्यतोऽन्य । यो जयित्वा । तस्मात् । स्वस्य पौर वैरस्य नदोलामाधिरूढ मनहेला श्रीमणेः ॥
आलरं । हरिः । विजयश्च । पितुश्च न्दूस्य महोपिल्लिना । सः । श्रीमाणिः । तस्मिन् । आलरिः
आचेष्टनेऽसिततनसामा नाधिकरणेऽपनते कस्मिन्नपाते न्यस्मिन्नु मोजः । अभितस्तीर
दिक्कः । त्यक्त्वा वेश्म निजयित्दस्य यगा तवैश्मानन्तरे नो नरणे नितस्य हि भद्र के का पव
निवैश्मानुपति ले आप्ययथा । पक्रयो स्वा एवं विपर्ययो निवसतो एवं ज्ञानियथा भ्या द्वोय
स्मात्सलिलवाभिभरिद शानकसावधि हेवान्यथा ॥ यद्यपि । पद्यथा अन्यथा । पक्रयोस्व
पर्ययो ॥ चन्द्रपश्चिगलते भरतीं शहर वैश्यान्तुप्रस्य स्तोमणेन तस्तवीकृतन सौस्थिति:
प्रतिदिनराज्यक्रीनीखादस्य नू । भीष्कोपाग नन्पूर्वपाः च कमहादवैकसस्थाकव:
सोऽयथोगि भिरादतो भावि महाकाला दलीथ्यो किसि ॥ श्रीमणेः पूर्वदिशि गतो
पचनक्रियासप्तापहादेवः प्रासिद्ध एव ॥ सेस्य श्रीमाणरेव ॥ समानाधिकरणत्वं
यदि मणेस्तातेऽस्थाभ्यान्तभिभर्यमानार्हन्तुभोऽप्यलीभनमहाराज्यलम्बीभास्फुरत्
किल्वेलत्पाति विधि तकलाक भिभूलाय नतिगतिमसस्मरत्सप्राप्त पण्डितत्स्वाहत्वा
कुप्रोवाह स्थित्सुसो ॥ नानैः । चन्द्रैः । भातरभिहाररिभाव जयैश्च । महेश्वुजमीराज्ये माहाराज्ञी

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

राज्यमेव॥ अहो। आश्चर्ये वा॥ आभीषा। हरिश्चन्द्रनामशालिके शाक्षाना॥ बहिः
स्थितः नीति वद्धिष्टा स्लेषु। अनन्तरगतेषु॥ अस्मै। श्रीमत्तिरेव॥ सान्तभान्त किंसोज ना
म्राक्रिमिह प्राहे बहिःस्थेम लेः॥ रा.जीनन्दवणलुपाडेन हरिश्चन्द्रेश्वरस्यैव वा।
जातः प्रस्तुत सह बोधे घन नासा दिव ध्यो महा स्ल स्मात्पूर्वमिवाऽधुनाथ
विधतो राज्याधिमारिसिंहे॥ स्वचन्द्र हरि मातिरेव हारिश्चन्द्रेश्वरे नाम्नेतेरण॥
तस्य ×अ ग्रे च हरिश्चन्द्रेश्वरो राजा गरिमलेल पतेहरिः। राजा यथा तने चन्द्रोमत
मतेऽथ महेश्वर इति बल्कि कालिनराविवेचितो ॥ मि य्य कऽएव॥ प्रस्तुत। ऽक वेपरि स्मतेः।
×हरिश्चन्द्रस्यास्य। × राज्यपरिसामा। नाधिकरणम्॥ यातानीय पित्त क्रमोपकलितं
राजा हिमद्रोत्कर्षहेऽथास्यानिषेध्यमालमशनं माधवा निकशापयेत। पञ्चकोसा
ग इत्य धाऽलेने प्राताहर्नेसिस्या पितव्या गते आनु र्निर्गलितनर सर्भ र्कन्च पाभियाति
एवा मने॥ स्वश्च परलुरशाहलस्यमशनेधमाधिका वा हि भिमायिया तस्म सपिंड
नाहानि सवेराजा परेभासिल ल नः यद्वा चंद्र निदेशा तत स लऽ दिनादोला सिमा रुह्य
मोगे दा येग हि वाहके भिसरद्दु गोसिराजामाणिः॥ पित्तक्रमोपकलितं। श्री
मणे सलाल [illegible] लः क्रमेण साधिधयातं। अमन्तरा वा दिप्त त्यपर्प मा णावा। चिकीर्षा
नरपुरि ग ह फलः। राजा दीत्या दिरा बद्धः। एहो। श्री पतणे। अस्य। माणे रे क अश्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सहस्त्रेष्वन्नभोजनं। श्रीमणेश्चाला श्रीहरिहरस्य कदाचिच्चंद्रगृहणतो निर्ग
नितहलिज [illegible] तत्र छुलकेचयोऽथ ततो निर्गुनिकल्पः इति तइषे हमादियः सं
प्रतिनशालाद्भिमुद्रोत्करणेनयनसमर्था छ्युग्रहणेहइति केवलैकयेवष
त्यहस्वहस्तसंसाधितस्वयंपाकभोजनास्य शालादिमुद्रानयनादौभिह
एयते। चंद्रगृहोसि लोए जा श्रीमणिसत्य प्रतिरेणधर्माध्यिस्य पाहिजनाभिमं
त्रणेइतरेषांभिहेनोपष्यातितायालिवकेवलैस पिंडीकरणे आद्यदिवसेएव
परेषांभिहेसच्छदेवभोक्तॄनिमंत्रणपरवश इति तस्य प्रत्यहीदिवसे स्मशान
क्रियाकलापानिरतस्य स्वशालाध्यापनमेलमुद्रोत्करणनयने ऽनाधिकारे
ऽनवकाशाश्रेष्यादिस्पृष्टयस्तुदशाहकल्पामित्यादिवर्णिकानिरतः प्रतिरूप
ते। परेषांसिघ्रसच्छयोग्यायान्सराजेनिग्रहणशक्तानभोजना। अशनविपुष
भोजनार्थं। श्रीमणेगृहे श्वद्रस्य शालानयनसमर्थाःस्फूरणएव गेहेद्यादोला
वहः॥ एताउन्येनस्वयंधामाविधलपदकाजीविकाद्यापरस्मिसानस्मै प्रापित
व्यासदत्ताविपातिभिनस्त्रिविसात्काहिलव्या। इत्येव शास्त्रमार्गप्रागाद्वितवचनप्राप्त
सत्सहशत्याः १०० पूर्वाश्रिणे २०० वापराश्रेश ४०० यदिपिलजनिमणेर्स्लाहि
पायेयासिद्धिः॥ वर्णकमेदः स्वदत्तापरदत्तां वायोहरेदिहजीविकामित्यादिश्रा
वीनवचनामेदमूल। पूर्वाश्रिणित्रिशती। परश्रिप्रजातुःशती॥ दोलायासिममेवनारक

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

क

महदेशेस्मिन्सपुकसाहवौ स्थित्वा श्यालिकपीठस्ते पुण्विदितावान्विष्णुकं
वना । धूर्तसाधितकाशिनाथपदकं संमानयेत्तातिदाशाल्पेषोऽशावर्षगन्धं
मणेः पाणौ स्थिरस्य ध्रुवं ॥ तारकस्तारामणिः । अयं च प्रपञ्चतां एमलिरत्र
यस्मात्तत्तारकसज्जनकोर्त्तिकायां ॥ शिवोऽभिधत्ते नरस्यांतिकाले तज्ज्यत्वो सो
मणिकर्णिकेतीति काशीखण्डे वर्त्तिकभेदप्रस्फुटः ॥ यानो ब्रह्मपुरीगृहे मालार
सोऽश्राद्धगेरोः साधितश्रीपुरस्त्रीयसपुत्रिकादत्तस्वाहिन्याः स्थितिनत्रवे
पत्न्यस्माकमिहे जनतानाहिकुलोद्योकारित्वाऽधुनेत्युक्तोपागतवाङ्वत्रय
धतालापोऽयतन्नाम्नवान् ॥ माणिनारायण्योरभेदप्रकाशनफलमस्मावि
तिमणिसंभेदकं । गुरोः । मंचशुद्धस्यानन्दापुरीगृहे । अस्माकं श्रीमणेः गृहे
गृहे एव । तांपली ॥ तातानां समये तानविशदेपाकं नुयाप्रत्यहं तत्पुत्री
मणये पुरवमदिचेद्धायसंभोजयेत् ॥ स्थित्वा ब्रह्मपुरीमहोदवासिनेत
ह्येषु शालेश्वरः शालाध्यापनकं पंथ्याकिंचित्तगृहात्कुर्याश्चिलोकंप्रसिता ॥
तातानां । चन्द्रातां । समये । शालाधिपस्य काले । एवं । श्रीमालारेव । यावच्चैर
श्रीणपुत्रोतत्पथके श्रीमालिब्रह्मपुर्यादिषु भोजयंती तता वदन्त्यथ च रुद्रगृहे एव
नुहृदऽध्यापयति । तदेवं गोविंदरामः प्रतिदिनामहवेघरमूमौ मिलितोनोलोका

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३ नोस्नानसंध्यादिकमपिघटयत्याहसदृक्षिलोघः। सोऽपलक्ष्मीनतनूजो
३ भिजेजननिकयापूर्वब्रह्मपुर्यां स्थित्वोसुध्यानतदानीभवतिन्लमणोस्तत्रैवा
सः सुखेन॥ इह काश्यां। लोकस्नानसंध्यापिघटनं चघटपालधर्मः। निमन
ननिकया। लक्ष्म्या। तत्र। ब्रह्मपुर्यां॥ वेणीरामोऽथवास्यालनयइवपरेवाल
कानां गृहे वै स्थित्वा स्वं पेटकादि प्रविशदपि पुनाश्राद्धकर्मादि कुर्याति। लक्ष्मी
पर्स दास्यास्य लक्ष्मीपतिभरणाननुसंधानत्तेति मर्यादा नाहि प्रकामं [illegible]
नोवेश्मवासोऽथ चवस्याति॥ परः। गोविन्दनोऽन्यः। वेटकादिश्राद्धकर्मब्रह्मपुर्यां
प्रकुर्याति। अस्य। श्रीमणेः। अधुना। भ्रात्रादिपार्थक्यतः स्थितस्य वस्थाप्यां स्वगृहे
लक्ष्म्याः स्थापने लक्ष्मीपतितत्सुतादिस्थापनमथापघने॥ स्यानुं चेन्नावकाशो
यद्यपुनरनयोः प्रासने ब्रह्मपुर्यां तिष्ठेहि श्रीकृष्णदासाभिधवाणिगपहारादितो
भाण्डादिवर्षद्वन्द्वावरुद्धं पुनरथ वणिजं स्थापयित्वेनर्वैप्रत्यर्प्य च भूवेश्मप्रति
हितं वसतेः श्रीमल्लीन्द्रस्य हस्ते॥ अनयोः गोविन्दवेणीरामयोः। भनवकाशमूलं
घटादिकार्यानिरवेमर्गो। अपहारादितो मरणादितः। इतरं कृष्णदासतो भिन्नो
कदाचिच्च द्वादशवर्षपर्यन्तं वा विंशतशत १००) मुद्रात्मकं भाण्डं ब्रह्मपुरीमहाद्ववासित
त्वा सस्य कृष्णदासएवहारमणिवेश्मनि विलसतिस्म। इदं चेतरं वणिजं स्थापयित्वा
भाण्डं प्रत्यर्प्यमित्युक्तितो लभ्यते॥ चान्द्रवेश्मानसृष्टसाधुवसतेः इन्द्रस्यताराणमणेः
प्रासादाद्विपुर्याधिनाऽनभिदापूर्वं चकारेति सर्वां स्थित्वा ब्रह्मपुरीमहोद्वविसौ [illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नेसा। चेद्दिमभोजयेद्भूयानाहि तु तत्र सौस्थित्ये निपिदा भूयात्ऽस्य सा साम्राज्य कं॥ अधि
भूपाभित्तगात्र ताऽन पैवाधिलाऽनं मित्र। हर्म्ये। नारत्नपाणि। तत्र। ब्रह्मपुर्या। अस्य पणे
रेखा प। पेत्रे वेश्म निवेशिनोऽस्य नियता: प्राय एण्या ताबहु येष्वि श्री निरमुष्य
भोज न विधेरूपार्पिका प्रेष्यत। बाह्या श्वाथ वसीति हरीसितमहारभोत्सवा: संप्रते
तस्मान्निद्रवयप्रभृष्ट वसतिर्न ब्रह्मपुर्यामसौ॥ पेत्रे। चेन्द्र सत्ताकं। वेश्मस्याधिनो
भात्रा दयावेश्मिन:। अस्य। श्रीमणिरेव। नियता:। नियमितनिवासा:। अमुष्य। अ
स्यैव। असौ। श्रीमणि:॥ यावद्रूप निरामयं करणकाम्युच्चान्यथैतानि वै लोकाना
मनूरुणं नायगाद्दितलावत्नुवाग्वैभवः। वार्द्धक्यादिषु विस्फुरत्सुगुणितानाहिषु [illegible]
तरेषु स्वामीकृतचेतसा मितवचो मात्रं नवाग्वैभवः॥ वपुर्वर्ष। निरामयं नीरोगं। कर
णकानीन्द्रियाणि। उच्चानि। स्वस्वविषयग्रहीतृणि। वाचां विभव एव वैभवो विलासः। इह
उत्तरं। वर्ष निरामयत्वदर्शोपगमानन्तरं। वार्द्धक्ये स्वधयाक्षीणमिव वेला नेत्रागारभाणि॥
कलीवरम्यानि कामिनी: स्वसाविधेसर्वेस्य सतोऽहमाणि स्नात प्रापितमर्थसार्थमस
कृद्भूरिस्तु ताभि: स्तर्म्य:। रत्नौ वा दिवसेऽथवा निधुवनं से साधयन्त्र स्य हुंकालं याचित
वा निहावसरकस्तात्तीर्थिकस्यालिक:॥ दिवसान्नैकत्र त: कामिनीनामनैकेन बहुवच
नं कामिनीरिति दिवा हितानाभिप्रायमव। दिवसान्नेकाम् लं चाभिसाराननैकं। भर्तृमि
[illegible]त्गमनमभिसार: स्वीलालनाभि:। कामिनीभि:। तातीर्थिको जारस्तस्य॥ [illegible]
[illegible]नीनिजजनु: पुत्री शत्या ३००) वर्तं मृद्राणां प्रतिमास लब्ध वपुषा प्रत्यहं [illegible]
मणि:। कालीकोरपुरं [illegible] सार्द्ध [illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्मात्ततत्रास्य वाक्॥ एतत् जनुषत्रीं। हस्तः। श्रीमणेः प्रमदस्या। काश्या। भ्रातुः स्त्रि
यायवा। तस्मात्। जनुः पत्रापहरणेन ततः। तत्र। कालिकोदेशस्थानेन तः × कोटेः। अस्य। श्री
मणेः। वागध्यापनादि। हस्तजनुषत्रस्यैवाहि कालिकोदेवागवसरः॥ कोपो लेखक
हस्तलेखितवपुः प्रारभ्यतोयेन वैद्यतः कुलमुल्लुकेन्द्रसाहवकरेन तस्यास्य तारणमणेः स्र
प्रत्याविकसंधिजद्रविणकस्वीकारमात्रेः स्फुटः कालीकोदपुरभिसर्पणमतः काश्या
स्थितिनिर्गस्यवै॥ कोपः एवमस्मकामहार्णवः। येन। श्रीमाणिना। शय्या। कोटेः संप्राप्ति। यो
उदात्तवर्षितः शालाधिपत्यात्स्वादुद्रव्यया। कालिकोदेशस्यविधस्थितिः श्रीमणेस्तत्रत्य
काश्मीरस्थशालाध्यवार्षिको घड्विणलभः सुघटः। अतः। कालीकोदस्थितेन एवकोटघ
द्रव्यार्पकत्वात्। अस्य। श्रीमणेः॥ द्वितीयान्नायानन्तरेसौ प्रागादितसुसहस्तव्यक्तो शय्यात्रः
कालीकोदेमणिर्वै नहि हस्तदसि पुनः प्रेषितुंयोग्य एवं। चिन्तेसंस्थाप्यतां हम्मुल्लुगवानिपतिः
काश्मीरराज्यमस्मै दत्त्वा चेदाविकानि स्वयमथागिलति प्रापमेवेतदस्य॥ श्रीमणिः का
लिकोदेद्विः कृत्वो गतागतयोः स्पष्टवान् सञ्चकाश्मीनः पञ्चशतक्रोशयवबाहितः प्रदेशाद्वितीयद्वि
गतागतो सहस्तव्यक्तो शय्यायात्रायुज्यते। पुनः। तृतीयवारे। अस्मै। श्रीमणये। आविका
नि। वार्षिकोघड्याति। प्राप्ता। मार्गे। एनतः आविकोघगिलनं। अस्य। श्रीमणेस्ताह
म्मुल्लुकसाहवस्य चे॥ यथा यस्य मते रिहाविकेन चयस्ताहम्मुल्लुकसाहवैरेव स्वीकृतिलभि
तो न करणः स्यात् अपने सर्वथा। तर्हि तस्य गुराशिवाशिनभिलक्ष्यतर्केदमलादिकस्य कृपा
नुविद्दुर्लभो भवतितरां विद्यार्थिनां केवलं॥ स्वीकृतो लोभितः। दृह। काश्मीरे। एतस्य। श्रीमणेरेव।
गुणश्रेष्ठस्य च। मान्यते च काशीनाथविद्यार्थिनिश्चितदत्तयश्च नुर्दशगणलोयायप्रधानस्तु स एव।
[illegible]चेदेशेतिरसीस्थितिर्नयमणेः हिमान्यतेसर्वदा चन्द्रस्यास्यतु मासिकं
[illegible]करैर्तार्हिस्वपत्रार्थिनः पुत्रस्यैव च वैभवात् न्यसविधेयानः स्वपित्रार्थिनः सामानाधिकरण्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

काभिव्यक्तो निर्विवेचितो गुरुजनैः संध्यात्रयं शाश्वतं ॥ आद्यो भवा आद्या प्राथमिकी प्रातः
संध्या ॥ मध्ये भवा मध्या माध्याह्निकी । धन्यो तरखंडे । कचिन खीले । आलक्त बोञ्जिकखं
डश्चेति खंडत्रयेण धन्ता माध्याह्निकी । मध्यमा ह्न संध्या । त्रिखंडाभिधानमुद्राभेदाकृतिः
सा । संध्या । अन्त्या सायंतनानुसारके … कसाम्रा अभिधखंडे … समभिव्यक्ता ॥ खाण
सप्तकमयी संध्या ॥ अथ प्रापितमेलनस्य सुबहोर्दिष्टादूरस्थावतो यकीचिद्रवनप्रपद्यमाणे
नभ्यप्रश्नैस्तन्वतः । प्राप्तहाकस्मिकभोज्यपात्रविहितस्वैकारनामा पास्तु … घानचतुष्टये
वसिज्जय द्वेतःसभोज्यो ध्वजः ॥ अत्र पर्वविशेषकं वर्ष्म त्रयं स्त्री प्रा हाकस्मिकभोज्यपात्रवि
धानस्वैकारनामाद्ध्येकविशेषणोपस्थाप्यमानस्त्रीविशेषकतया थ्यसूयोजा ॥ वृत्यं चैस्य
मर्षः ॥ अध्वना मापितमेलनेय सप्य स्याः वा ॥ रिरिखा प्ररसी च्छा अस्यास्तिनथा विधस्यारि
सावत्वा श्च ॥ मणितरिनकूजितं तंतं च तसलञ्चं न्याश्च ॥ प्राप्तमाकस्मिकं यज्ञो ज्यभाजनं तत्रवि
हितस्वैनैवैकेन भोजनमश्नन्नेयि स्याः पुरतास्याः एष्टेश्रुक्रे या ऽ स्तजत्तोऽध्वन्युपस्थमार्गेण
तो ध्वजो निमंत्रणाय प्रपायै भाजितव्यः ॥ संध्या याः संप्रसक्ताया पितृप्रत्यर्पतिस्तु किं संध्या
यामप्रसक्ताया पिण्डप्रत्यर्पतिश्च किं ॥ मत्राकृतिकः प्राप्तस्तत्राकृतिकरेण किं । मत्राकृतिक
स्य प्राप्तस्तत्राकृतिकरेण किं ॥ अयमर्थः ॥ सुष्ठुविधेयपदार्थ तरित्या । प्रस्थाया संध्या मासप्तेः ॥
संध्या चात्र संध्या त्रयं निर्गता या काचिन ननु माध्याह्निकी एव । तिसृणामयतन्यफलतया सं
क्तो च स्याद्योग्यत्वात् ॥ पिण्डप्रत्यर्पणफलस्य न यैव साधितत्वया अकृते ऽथ पिण्डप्रत्यर्पणे प्रेत
लोकप्राप्तिपुरस्सरं पितृत्वप्राप्तिः पितृभावसंप्राप्तिर्भवितीति पिण्डप्रत्यर्पणमप्राप्य भूमः ॥ प्रे
तलोकप्राप्तेः लवणजीम … सप्तकान्यतम खंडे मात्र पारणमतः संप्रसक्ता वर्थपि … प्रा
प्तिः संध्यानुष्ठानेन एव प्रहत्यन हतितन्वी कृतिः ॥ प्रसंगेन प्रासाया न तु संध्ययाः प्रेतलोकप्राप्ति
पुरस्सरं पितृभावप्राप्तिः पिण्डप्रत्यर्पणमात्रेणो नमभवति ॥ पितृलोकगमनात्मकपिण्डप्रत्यर्प
णफलस्य प्रेतलोकगमनपूर्वकत्व … नसंध्या … नेरत्तिरशेनयाऽ वश्यकत्वनिश्चया

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative.

श्रीभागवतकृ

५ आफलिकः प्रैतिकः स्वर्गपारायणं एकलीमहाविप्रः॥ एवं यत्र यदा प्रा[illegible]त्राह्वानकं कारिता
किं स्पष्टा अफलत्यक्तह्वानं तत्रापि फलमेव। आफलिकरेवैव कार्यं सिद्धः॥ एवं वसेत्यदा यथापि
तत्राह्वानं कृतार्थं किं। आह्वानं वयं नाथ तत्र तदप्राप्ते ह्वानीनिरर्थं॥ सः॥ [illegible] फलिकः [illegible] आह्वान
मयास्यैव॥ तानप्रष्ठान्निवर्तितोऽचिन्तमहाराज्याभिसारे केवलश्रीसत्कृतिलराज्ये [illegible] ननमस्तो
एमणिः पीड्येत॥ कुर्वन्सारणमादतो क्तविधिनाधर्माधिकार्यन्वितो नाभाव्याप्रमहतामिती
रमलिवेश्रीयुक्तयोगेश्वरः॥ नारायणप्रोनानापापापतं॥ आत्रा साकमर्षीकितेन विधिनाना
नातादिभिर्वर्णितो भुंजनभोगमहत्स्वजातमसंकल्पित्रिपृष्ठमुच्चैः क्रमान्नः वेश्म स्थैरविशोकनीय
वहति तिरिष्ये प्रसाधाद्दणपस्मामप्सुभवेत्सदेवाहि मनोऽभीष्टसंसाधास्यैपकौ॥ आत्रा॥ हरिएमोन
।यस्यां॥ यवहतौ॥ विप्रान्सभोजयेद्यसुसमथदेशमेकादशादशाहेः॥ विप्रगुवारिकः प्रैतिकोऽन्यः
पैत्रिकः॥ सत्पर्वचत्रमोऽथवेत्तिवचनातिएवशेषाद्दुदासीनसल्लगीमोऽयभोजितव्यः॥ नदेवनदं
नवाकत्रविशिमकेश्वभोक्तव्यो। कर्त्ता त्रपिएप्रत्यर्पकः॥ एवोद्धारकरः पवित्रितवपुर्विप्रामेहा
विप्रलामामातोमदिस्सतकादिभयतो नैवोपभुंक्ते पितॄं तर्हितद्भूपशान्यनतरमसौ भुंजीतगु
वद्दिभिर्भ्र्यः स्वर्गसुखाहमेप्रोविरलप्राणस्य धर्माधिकः॥ एवं समुदायमहामे स्वल्पपारायण
कारिणावोद्धारकूरः॥ एतस्यसक्तकस्यनतुस्सतकिनः गुपशान्तिरर्हनतरं॥ असावुद्धारकएवा
राधानसिंधः शावनिद्धारकरः॥ देवलोपाश्रयणपारायणादिभिः पवित्रितवपुर्यस्य तथाविधः
विप्रजातपाब्राह्मणः॥ मधपर्तिमत्वादि एवोद्धारकादिनेवणवाणौ चभयतो नैवभुक्तो यदि
गुनत्याप्रथमेऽहनिकत्रासिमपुद्धारकेण। यभोक्तव्यमितिसद्भिर्वितं॥ शावोपसत्रापकोगुरु
एतद्विमेषांतेगृवादिमलैः॥ पुंजनितत्यस्यदशमेकादशाद्वादशाहेष्विमध्येचयदाकदाचहूर्ष
श्राद्धपर्वतनिमित्यादिः॥ गतासोः स्वर्गप्राप्तिर्विप्रभोजनफलं॥ उक्तं चविप्राणांभोजनेहर्मीर
त्यादि॥ भीमोभीमसेनेहवधर्माधिकार्येवधर्मः सोऽधिकोयस्यसधर्माधिकः प्रैतिकः॥ धर्मस्या
धिमानसत्ययाहिपिण्डीकरणोप्रक्रियवोपदेशास्वरूपाकार्यत्निश्चन्द्रायनदृलिवाधर्माधिकःसः॥ इ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

दृष्ट्वगुरु भ्रमकाम्याधर्मे सपिण्डीकरणश्राद्धे पदेष्टऽथ नलीयः श्माशानिक इत्यवगमाय
॥ वन्हौ संताप्यमान पतिबिन्दुपरितो लोहपात्रे यथावैप्रार्थं पानीयबिन्दुर्निजदलनभियो शोषय
त्यवत्पूर्णं सुधया माध्यान्हिकीयदेव भृधनरा वा क्षणमात्रे च्चसारं मध्याह्निसादिरूपं समुद्रस्य
कलुषभिस्य यत्येव बाष्ठ॥ मार्त्तिकैर्हि पानीयसंपर्कतो दीप्यतिशारं वादि॥ भस्म सादेव कुर्यादिति
वात्रपाठान्तरं॥ पद्यपयाघसपिंडनोहितमहाश्राद्धे विधिनोदितो भयो चा विक्रमानितापितमहार
म्पोऽभिनः पूर्वगैः। सत्पारामृणतारिताअपितामिलतत्रैनस्य सोऽयं भुणैः स्वीयैकमन्विकीर्षितोऽनशन
जन्याधौतथापीष्यते॥ श्राद्धेष्वपि दोषभवमाघसंपिण्डीकरणनामधेयंश्राद्धं महतलक्षिपरण्विकश्रा
द्धस्येव पथ्यकृ पूर्वगैः पूर्वं चापि नैवेद्ये दिनोऽभिहितः। तथापि मणैः स्वीयं निसर्गप्राप्तभोरणेनामेध
यकर्म स्विष्टमपि लेष्वताऽक्रम्यनुपशान्तो मृजपत्रहलितदेलद्भिहितं॥ श्रीमन्नामसमुल्कसाहबमहा
राजाधिराजेश्वरप्रत्युहीकृतवैभवो दितजयो राजेन्द्रनारसमणिः। कालीकोदगकाशिकोऽत्रमहाला
म्राऽपकदृष्टकस्यापरः सप्रताप्तीश्वरत्वमसहन्त्वं चालयत्येव वै॥ राजेश्वरप्रत्युहीकृतवैभवशाल
शासंपत्तस्यामवनार्थिमृजनोजयो विजयश्चन्द्रपिताबापस्य पार्श्वगः तथाविधः॥ वेदाग्यः प्रेतिकरवि
ऽतः स्मलेगातिर्द्वैतीयतो सोऽपृथुः स कृत्या नररत्नेणतोऽर्जुनपदः श्रीहैहयः काचिनासिखंडलक
कबेलिकाभुरुरक्षोणाकुन्तलेपः श्रुतः सेत्कैर्णिकशार्दलाद्यमरेन्द्रः साम्राज्यतः श्रीमुणिः॥ समा
नप्रेतिकादिरवणानत्रिमेधानतदेवताभिसंकीर्त्तनवर्णकमिदं॥ श्रीहर्षादिभिरम्बीरैनलोवर्णितेन
दनिसाम्राऽपतः श्रीनलदृत्यपाठआपोतरमणीयः॥ श्रीमन्नागपुराधिनाथनलनेयासंवीक्ष्यमाणाद्भु
लद्धोलाभिषिक्तिनसुप्रतीकाविहितोन्मादादिमान्योभाणिः। पूर्वलितानिदेशतोऽध्वाविपिनेस्थः सपण
लीनेकसलस्मात्वस्यशतार्पणात्तदुञ्जैः सायोजितव्याभरत्पैसानागतनयाशानाथवा॥ यस्यासा
ध्वभिरुसनामसमुल्कसाहेद्रवेशमाऽत्रनः प्राहोदासिनरोप्ययच्छि मनुजः शालेश्वरः श्रीमणिः। दृष्ट्वा
त्सप्रशातीश्वरत्वमुद्देलीमुद्राणांविप्रापणाद्धवाचालयतिस्वकर्मभुविमहाराज्यप्रमोऽज्याऽयंसी॥ दृष्ट्वा॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मध्यप्येषु विलीनेषु शालिकमहाराज्याभिसारोत्सवः काजीकोट्टगतो ध्वंतो भुवि पुराऽगात्तस्मुल्लु
कसाहवैः। देवान्ते मसमुल्कसाहस्त्रातिभिः सोऽयं तथापि सूर्यप्रष्ठः शालिकिनाधिरोह विजयेन
स्मात्पुरे माप्यते॥ पुरा नामसमुल्कसाहवैष्णवक्रैः शालेरेपद्मसमये यदापि निनिदानी॥ असौ श्री
मणाये॥ एषः। मलिरेव॥ शालिकाऽऽज्ञातान्तथा विधाय स्वदधिरोहात्मको विषयस्तस्मिन्॥ क
रचित्याश्वंगः श्रीमणिः शाला × स्प × यानि जासने स्थितिः कृतान्नवेति पृष्ठ एवस्मर्यते॥ पुरः
वीराणां स्या॥ भातायद्यपि नातसृष्टिस्तु भाप्रायेण देलादपि शालासाध्वधिरूढस्सदैते
वैभित्यजनेषु छद्मतः। देवः सोषु तथापि सर्वप्रति महाराजेन्दुना रमणिः स्वीयतारणमाचरन्नियमतो
दोलानपेक्षः प्रभुः॥ तानस्पष्टककुभा। चन्द्रोद्दीप्तिरिति लिखितो। भाता श्रीमणीर्हस्ताधिरूढो हरिरेव।
स्वीयः स्वकुलस्वभावलब्धं॥ दृष्टसाधामं तेनियाजितरालिबलापुरि श्रीमणिरिष्टान्यास्त्वजवा
श्वसा प्राग्रदृष्टपदन्यस्तदाऽनेनवै। दृष्टदैवतपादितां कविधिनासंसाधितेयं भवतेस्मात्स्वास्यमनी
षिताऽनुस्खलितो माहेश्वरीतिष्ठतु॥ बेल्ला। कुलसुन्दरी॥ दृष्टान्यदृश्यष्टौ अन्यतः सुन्दरीभिन्नौ॥
अनेन। श्रीमणिना॥ चैत्रकृष्णत्रयोदश्यां दीक्षितानाम भिषोनिधौ ताऽपत्रेमनुलिखितो स्याद्यागम
मार्गएवाद्यतो कविधिरस्याऽयथावतेनैः॥ सा। बालेव। अस्य। मणेः॥ सेयं विद्यागमबीजयोजिनवपु
र्विद्याऽत्र बालोक्तिनः पूर्वाचार्यचयैरनादिजनपाऽस्येकान्तनस्तात्रिकैः। यत्रकाप्यनिवेदितापि
तफलातन्त्रेषु लब्धाय नस्तस्मात्वस्य महेश्वरापि धर्मुरेभार्यैर्विसर्वक्रीडति॥ याज्ञवल्क्यमनुसु
मेधातिथिप्रमुखाः पूर्वमहर्षयस्तत्प्योऽथ येवराः सेः॥ एकेनैव हि पूर्यते भुवि महाकालस्तवेनादि
तो धर्मस्तोनावसरस्तवानैरच्चैपस्याध्यापनेप्राप्यते। रुद्रे ६ कर्णि १२ ष्टे १ स्पुगत ध्धि न्चन्द्र पद्कीन
स्मात्सुखलोधकं तस्य स्थापितमिस्य मालिककुभास्तोत्रानिरोधाऽजनिः॥ समयेणौकेनमहा
कालस्तवराजैनैवपारायणात्मतयाऽधीयमानेनसमग्रादिवसः पूर्तिमिति॥ बालाकवचस्तोत्रा
दिक्रिकादिस्तवतिरस्समुदायस्य पारायणेनदानीमवकाशेन प्राप्यते। एवं सति तत्प्रागदनमनर्थ
नामापद्य [illegible] स्तोत्रमः सौर्याद्दुर्लभं॥ तस्मात्तत्स्तवानां समुदायानथं कियाभीतेः॥ नस्याम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हाकालस्तोत्रस्य षट्त्रिंशत्षोडशसप्तदश स्थानकं वर्णकं खण्डचतुष्टयं प्रत्यक्षानुमानोपमान
शब्दात्मकदर्शनान्तरप्रतिलभ्यमानखण्डचतुष्टयप्रतिस्पर्द्धितया बुधैः स्थापितं ॥ एतच षट् ॥
अर्काः द्वादश ॥ अष्टयुगषोडश ॥ अभ्युपेतश्चन्द्रः सप्तदशेति कालमन्त्रसंधिखण्डचतुष्टयं ॥
तत्र चान्त्यध्वोत्सावकाशगानेत्यारभ्य रक्षाणामक्षिसंक्षोभणे त्वं ते भुवनमन्त्रात्मकमाद्यं ॥ रु
क्षाणामक्षिसंक्षोभणविधिविहिताभीष्टवृष्टीत्यभिक्रम्य खं वायुर्ज्योतिरापोऽवनिरित्यन्तं द्वि
दशमन्त्रसमुदायात्मद्वितीयं ॥ खं वायुर्ज्योतिरापोऽवनिरिति भणितानि प्रार्थितानीत्यभिक्रम्य पृथो
न्यः सूत्रेण कुर्वन्ति त्वं ते षोडशमन्त्रात्मकं तृतीयं ॥ यो न्यः सूत्रेण कुर्वन्ति सन्त्यपथिमथ्यावित्यभि
क्रम्य इति महाकालस्तोत्रमित्यन्तं सप्तदशमन्त्रात्म चतुर्थं ॥ चतुर्णां च यथावकाशमेकमेक
मेकस्मिन्नेकस्मिन्नहनि खण्डं पारायणीकृत्य पठेत् ॥ अनन्तरं च स्वस्वोपासनतदेवतास्तोत्रा
णि त्रिककवचकीलकसहस्रनामात्मकस्तवानि संधिः ॥ इत्थं च स्तोत्रान्तरसंधिसाध्यकालस्तो
त्रगततत्वखण्डसमुदायेन समस्तमेकस्मिन्नहनि पारायणं वकाशेऽजभ्यत इति नानवकाशानर्थका
दिमूलमभ्युत्थानसरूपमस्येयमिति एवाद्यैर्वर्णकेऽभिहिता ॥ तस्मिन्गावनसाहवत्रयध्व
नाधिष्ठाननौकानुगताम्यकूलगसमणीरिताभिलेखिश्रेणिवाताम्पृतं ॥ धूर्तेनारसुमरुक्रम
सकलैवप्रवेशास्तमतस्मात्मान्तेरूपान्तसन्तर्णधनोऽयान्यत्र नौमात्यसौ ॥ नैवेकवर्णगिरक्षाह
हवत्रयाधिष्ठितप्रवहज्जनकुनाभः प्रसूरमध्यवर्तिपातपश्चादतभाजमानतीरगतारमणीविकि
पितप्राप्यत्पाषाणजनिश्रेणिमूर्द्धनलिङ्गवाक्षपर्यायमवातायनं द्वारशीव्र वसुपदिश्यमानकेनाचि
त्रनारकेण कपाटयुगममोजनतोरहरमनेकधोऽपप्रवेशाभिलिप्रत्यूषप्रापमुखधावनसामधिक
सुभ्राभ्रविभ्रमानुकारिनिबिजन्दूलधावनेकाष्ठमात्रहविलासहायेऽयेषमणिरत्पतो काशणसाः
कालीकोद्यद्भुवनस्थानित्यभिप्रथितानि ॥ प्रायः काश्यामेव चातिष्ठन्ति ॥ काश्यामयोजितसंस्थिते पु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नरमुष्याक्षणोः पुरः प्रत्यहं प्रानधान्यं च योधनादिसहितः संस्थाप्यते वैश्मिकैः। त्यक्तानीनिखि
लोऽञ्चलापशमनं नैवस्तु धान्तैः क्वचिद्यातायातकं मानेनोतिविशारदोऽप्यन्नो गुरूणां क्रमः॥ वा
राणरस्यां धनास्थितेरमुष्य श्रीमणेर्नयनयोः पुरतः प्रातर्दिनं धनधान्यादिसमुदायो गेहिकैः
स्थाप्यते। तमेतं स्थाप्यमानं धनधान्यप्रष्ठं सर्वं षामुच्चैः क्षुत्तृष्णातापशमनं पारिहत्यप्रायेणास्तु
धितस्वभावः सोऽयं मणिर्नान्यत्र काश्यां क्वचिद्गतागतं विस्तारयति। हंहो गुरूणां वस्तुविन्या
सक्रमोऽवदातः प्राप्तः॥ कालीकोद्दगकाशिकोदरवर्त्तसाम्राज्यभारोत्कर्षाजंत्कम्रवपुः प्रसा
रविधतोत्कर्षोघसंभ्राजितः। दुर्दर्शोषु मणिर्न संपविहितः संस्थापितुं पीडितैः काश्यामेवहि
कामशक्र विद्विन्निः स तस्मात्त्वसौ स्मर्यते॥ कालीकोद्दकाशिकाभिधग्राममध्यप्रसर्पत्सर्वाधिप
त्यसाम्राज्यसंघित्प्रतिलंभमूलस्वाराज्यप्रष्ठराज्यभारप्रकरप्राजमानस्वकीयवर्ष्मविस्तारप्रसा
धितविविधाभिलाषसंधिसंभ्राजितः स एष महाराजेन्द्रतारणमणिः क्षुत्स्मरगढप्रष्ठदुर्दर्शेषु प्रस्था
पितुं नैव पीडितैर्निर्दिष्टः स तस्मादेषमारणस्यामेव कामः कर्त्तकामैः श्रीवामभृत्यादिविविधलब्ध
नामधेयो राजन्यकमूर्द्धन्यतयास्मरणगोचरतां प्राप्यते॥ ब्रह्मास्वादरसार्पकोणिपदेऽपि प्राये
णासभ्राऽध्यवैरवीणानीकपरिष्कृतानानि नु महाकालस्तुतेः श्रीजुषः। ब्रह्माद्यक्षरमन्त्रभानि तपद
न्वेताभिनैवेतिवैश्रीबालास्तुतिराख्यपण्डितजनैस्तद्दक्षसद्दशीस्यते॥ वेदान्तदर्शनेष्वथातो ब्र
ह्मजिज्ञासेत्यादिसूत्रसमुदायेस्तद्धृत्यादिभिश्च सकलसंसारसारतमापरमः पुमर्थो ब्रह्मास्वा
दरसः प्रकाशितः॥ तदर्पकाणि तत्प्रत्यर्पकाणि यद्यपि बाहुल्यतः सप्ताध्यमहाकालस्तुतेः केशि
कप्रष्ठानि खंडानि॥ परं त्वेतानि न प्रथमतो ब्रह्मेति शब्दाभिरणानि लिङ्गैः श्रीबालास्तुतिरेव ब्रह्म
दिशब्दारभ्यमाणमूर्त्तिकत्वान्नादक्रब्रह्मास्वादरसार्पकतया प्रस्ताव्यते॥ एत्रावर्पितमैथुनसंपु
टसत्तारमलेभाभिनीसाकं स्त्रीभिरेवाप्यभोजनेमथो हर्षितमानितागेहं। दृष्टामित्रमुनस्पृतसारं
रसास्वाद्यागमभिंगियाभगिंकाचिद्रत्नार्कनाद्दतगताबाविश्वकार्ध्रुवं॥ एत्रोऽप्रत्यहं प्रत्यर्पितमैथुन

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्य तारारमणेरयं तोभा न वर्त्ती वा द्यावस्त्रीभिः सम्भुक्ताद्दिवसावसानसमये भर्तुर्गृहमायाती
भिरन्वितस्य तस्य तारारमणेः प्रात्यहिक सद्धिमुक्ताभोगास्वादनमूलं युष्मानमार्गस्थितएवाभ्याग
मभवलोकय कौचित्कस्मिकीगतिर्भोगमाविरकार्षीत्॥ भोगमोक्षेश्चदेवः प्रगच्छत्यतियथाभ
क्तिभोगान्महेशो नैवं बालानद्दक्षावशादपि हित्वमहोपासनाऽथ्यास्परा हि। तस्मात्सत्तारणादि
धगाद्यतमहाराज्यसम्भारस्पृष्टे स्पेत स्पैनैः सपर्यास्थितंतमियमथ्यो वालितव्यामनुचेष्टः॥ भक्ति
भोगाद्दिक्षुणक्षया वाभक्तेष्वममुदासीनस्थितिगम्यते॥ तदुक्तं॥ महेशाज्ञा॥ कालस्तवालिंगितसप्त
रत्नीमंत्रपारायणोदिवसस्याप्यपर्णतारणे॥ एतस्या। ध्यायन्ति त्वां महेशाजनानामिर्स्वयमित्यादि
वर्णकोत्कर्षालिंगितमहेशस्य॥ सोऽयं देवो मणिश्राप्य यामिहहिहारिर्तरोसर्वमान्योभव्या
स्वामिणमाजनिनुजभयहृरि स्वप्रियायोवितीर्य। लोकेऽस्मिन्ब्रह्मविष्ण्वादिभिरमरवरैः की
र्तितप्राप्तराज्यः काश्यांकामादिनाम्नोज्वलविशदयशः श्रीमहाकालएव॥ पुरूरवोमाद्रवसो
विश्वेदेवा इत्यादावविवाविभिन्नवचनयोरथआन्तरे देवदत्तनमोविशेष्यविशेषणभावोपुज्यते॥
मात्रभेदेप्येकपितृकतयानयोर्भ्रातृत्वं॥ राजानरबलिदेधान्नान्यत्सपरमेश्वरीतितंत्रोन्नितर
वचनाद्ब्रह्मोत्तरनयोर्मुख्येषु सत्वाम्यं॥ आर्भद्याशशिषडिमंडितजगज्जन्मित्यादिमन्त्रवर्णकेन
मुरुस्वजनैर्मिलितदेवीविशेषणमथ तत्प्रत्यर्पणात एव॥ राजाऽसित्वं मनसस्फुलितस्थवरणाद्धिमंत्रे
कद्देशापर्यालोकनेनतश्च प्राप्तराज्यत्वमीशस्य॥ योऽयंगुरुर्वैमहयोरवालो देवो महाकालइतिप्रसि
द्धः। देवेतिसोऽयंफलभीडितस्वपालोकोविलवारुचमत्कृतवं॥ कान्तारतारमणिरत्रयस्मात्त
नारके सज्जनकर्णिकायां शिवोऽभिधत्ते तस्मात्कालेनऽजीपतेऽसो मणिकर्णिकेति॥ महमार
कालोमरणाभावआसमन्ततः कालः समयोवामहाकालः॥ कान्तारएष्वत्कोलिकौत्तुकच्चमः का
न्तारतारमणिरितिवर्णकान्तरेकदेशानुसंधानतः श्रीमणिरेवकर्णिकेति कान्तारतारमणिरथेतिग

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

म्यते॥ संसारचिन्तामणि स्त्रयस्मादिति चात्र पाठान्तरं॥ स्पष्टा वै माणिक सिकि भिसि भश्रीं
माध्यान्ह संध्याभिणि मालिपीन स्वचिप सूनाविहिता घोणाफलोड़ा विली॥ धत्ता कासिक
दक्षिणाभिवशुभा स्वर्णप्रभा विक्षसि प्रीत्या स्मेधुमवागुकामथ्यगहे इत्या वुभोजाथिनि॥ दुर्ग
स्मिने त्यादि मंत्रान्महाकाल स्तवान्विता॥ किरीटिनी तिमंत्रान्ता संध्या माध्यान्हिकी स्मृता॥ यथ
पि किरीटिनि महावज्रे इत्यनेन नारमन्तूर्ध्वे त्यादिनो रूपाणां मक्षिसं क्षोभणे त्यनेनमभिधाय आ
काशान्त्यछिन्नतो यामित्यादि मन्त्रेणानुमोऽस्त्वनेनायेत्यादि मन्त्रान्ते रेण स्वगोत्र जन्म नामाभि
लपक वाक्यान्तरे अनन्तरोपन्यस्त केशवादि नाम चतुष्टयेन च माध्यान्ह संध्याभिनिष्प्रन्निरिति
किरीटिनी तिमन्त्रान्ते त्युक्तिरनुचिता॥ तथापि प्रामिकामितखण्ड पूर्त्यै खण्डान्तर प्रारम्भस्य
पार्थक्यतः प्रगटनाय चोर्न्तूर्ध्वे स्यादि श्लोक षट्कादेः पार्यन्तिक पाठोऽथेस्पष्टत्वेन स्यात्किरी
टिनि महावज्रे इत्यन्त एव तिलेथाभिधानं॥ माध्यान्ह संध्या स्पष्टा वुभोजेत्युक्ति लड्यो बितस्य
व संध्यादि नित्यकर्मस्वाधिकार इति ज्ञायते॥ लघुवर्णादि मसूत्र सूचितवपुः कोरीटिकप्रीतिकीगु
वर्णादिमसूत्रसूचितवपुः खण्डानि पंचान्यतः॥ इत्यसिद्धिलवर्वेऽकोभुवि महाकाल स्तवो लीपि
तः पाठो रूपस्पदादि मोऽथ च अभ्यर्थ्यान्यादि मामान्यते॥ अकारादि लघुवर्णे ह्लिदादिमसूत्रमनो
ऽन्ह एतेभ्य इत्यादि लम्बकर्णयोरभिजपोक्त्यनेन मेनेन सूचितवर्णयस्य तथाविध किरीटिकप्रीति
कमिति रसी हृया खण्ड द्वयं॥ किरीटिनि महावज्रे इत्यारभ्य अत्रैव च निर्जरप्रभित्यन्तमाद्यं॥ यत्रास्ति
प्रवर्णी चित्तमित्यारभ्य मधुकैटभवध इत्यन्तमिन्यन्तं द्वितीयं॥ खण्डद्वयमथ रूपाणां भिति मंत्रस
एवाभिक्राम्यते इति तस्य तथात्वं लघुवर्णादिमसूत्रसूचितवपुस्त्वमित्यर्थः॥ गुरुवर्ण आकारा
दिर्हलादिमसूत्रमातो युक्त्यैण कृतोदित्या घाटम्य सतो निरपरि खण्डप्रभ्या सोदोऽ आप इत्यति
न तत्सूचितानि वपूंषि येषां तथाविधानि पंचान्यानि खण्डानि॥ द्वितीय कथन्यानां कल्पिनालकवैजिक
साम्राज्यनामधेयानि॥ इत्यसिद्धखण्डसंघमयो महाकालस्तवः॥ पंचानामथ्योन्यः सूत्रेणाकुवनिन्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तएवश्रारम्भानुभवाद्गुर्वर्णादिमसूत्रस्याखिलवपुष्ट्वं॥श्रीगंगायमुनोच्चैर्देवतमण्डःखंडद्वयंपौर्वि
कगोदावरीसिंधुसरस्वतीशाकमध्यौखंडत्रयंमध्यमं॥खंडद्वंद्वंकर्मान्त्यमत्रवरुणाद्यर्षिसिद्धदेव
तप्राप्तिलक्षणंखंडसप्तकंधत्तेश्रीनाथपारायणं॥अत्राश्रीमहाकालस्तवराजपारायणे॥अथ
प्राथमिकंश्रौतिकद्वैतीयकनामधेयंखंडद्वयंश्रीगंगायमुनेउच्चैर्देवतेऽनुक्रमतोयथासिद्धस्ताद्द्वयं
॥अथमध्यान्हसंध्योपसंगृहीतमन्त्रमध्यमंखंडत्रयंधन्योत्तरकौशिनालकबैजिकसंहिक्र
मेणगोदावरीसिंधुसरस्वतीदेवतं॥कैरातिकसाम्राज्यनामधेयांत्यमखंडद्वंद्वंकंतुवरुणाती
र्थोच्चमस्तीर्थसमुदायश्चोच्चैर्देवतेयथासिद्धंयथाविधं॥ततस्माच्छ्रौतिकद्वैतीयकंधन्योत्तर
कश्चिनालकबैजिककैरातिकसाम्राज्यनामधेयखंडसप्तकविधत्तेकालप्रियनाथस्तवराजपा
रायणं॥अन्तोऽन्तोविषयेयदप्ययमथोयोऽन्यादिखंडार्पणंप्रव्यक्तीकृतचन्द्रषंडपञ्चकोनैवा
वकाशंगतः॥स्तवप्राप्तितर्षंभाषणभिदासंप्राप्तबालास्तवप्रव्यक्तीकृतवृत्तिमात्रमिलितःसो
ऽयंतिथ्यादीप्यते॥अन्तोऽन्तएतेऽपरस्यादिसूत्रभेदलघुवर्णादिसूत्रभेदस्सार्यमाणकैरातिकादि
खंडपारायणावसरेयोऽन्यःसूत्रेणकुर्वन्नस्तद्यपपृथिमथ्योरित्यादिमन्त्रसंघप्रस्ताव्यमानसाम्रा
ज्यादिखंडप्रत्यर्पणप्रव्यक्तीकृतेन्दुस्तवाकृतिनेषकमहाकालेस्तवाभिधात्मकचंद्रषंडप्रकाशन
व्यापारेनावकाशंप्राप्तइतिययाप्युक्तौतन्नमसंगतंनिपुज्यते॥तथापिस्तबकस्येत्योरभिजपा
रित्यादिसूत्रसंघसमार्यमाणश्रौतिकखंडपारायणभिदासम्यगभ्युपाश्रितनायायान्द्रस्यवर्त्मादि
बालाकान्वस्यतिकृतोत्तरार्द्धवृत्तिलवमात्रेणपुनरारभ्यमाणःसोऽयंपूर्वप्रदर्शितभैरवीस्तवा
द्रोपिन्यसनात्माचन्द्रकाण्डधीरिस्तथापिपारायणाद्ध्वपुनरभिधानुमिष्यते॥रूप्याणामाशि
सिद्धाभणविधिविहितेत्यादिमन्त्रसंघात्मकश्चश्रौतिकखंडः॥तत्रप्रोक्तबंधान्धेनोतोत्यतःप्राता
सनाद्ध्याह्निनीत्वाद्ध्यायेतिचेत्तुभुजौत्रिनयननामापीनतुगेहान्निभिध्येनिम्नवलित्रयीकितत्तनु
त्वरूपसंपन्नयदृलमन्त्रोलभ्यते॥ततोऽग्रेभानोप्यत्यपादिक्षादिरित्यादिमन्त्रसंघोपन्यसनतोऽभि
रवीतिवोत्तरार्द्धपीठसमाप्तिः॥स्तोत्राणांसंपूर्णतायाश्चपुनरारम्भःपारायणादिक्रियन्तएवेति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नाकाश्चिदनुपपन्नं॥ नन्वेवमन्हो ऽन्ह एतेभ्य इत्यादि लघ्वर्णादिसूत्रस्मार्यमाणकेरीटिकखंड
पारायणे नोपपद्यत इति चेन्न। केरीटिकखंडपारायणस्य कदाचित्साम्राज्यखंडपारायणानंत
रमथश्च कसाधनत्वात्॥ सर्वदैव साम्राज्यखंडपारायणानन्तरः पूर्वमेव केरीटिकखंडपारायणं॥ का
लस्तोत्रगणादिमंत्र अभिलितप्रस्तावसञ्ज्ञकी स्तोत्रानित्यादिभिर्वर्णादितमिलत्पूर्वादिपारायणे
ब्रह्मास्वादरसार्पणस्तुतिरियं नित्या ऽथ नैमित्तिकप्राप्त्या नैवसमतिगायेनाविधौ हि होनैवमान्य
ते॥ महाकालस्तोत्रसंगतो गणादिमन्त्रो गणोऽसौ धातारूपास्यद्रव्येकश्लोकात्मा। तस्याभिलितः
प्रस्तावः प्रसंगो आवश्यकाध्ययनेयस्य तथाविधयदेन्द्रस्येवस्तादिभिरवी स्तोत्रत्यादिप्रोतास्सना
धाशिनी। त्वांध्यायन्ति चतुर्भुजामित्यादिमंत्रसमुदायस्य काम्यमानस्मादिमेवद्वंत्रोत्यादिमंत्रपार्य
तिकं। तस्य पारायणाद्यात्मके निवेवणे नैफलमवश्यपठनयोगनयोपास्थितीमिलत्प्राप्तेमाणेयि
त्पूर्वभद्रमिन्द्रस्येवत्याद्यभिकाम्यमाणमार्भधाशांशिवकमीडितजगत्रजस्तनिमुण्डस्तजवधुकस
वासेत्याम्बोधराभिमितर्पनितत्पारायणप्रधानदिवसे। ब्रह्माद्यः स्तुतिश्चनेरथसस्मरूपाभिल्याद्धिहु
दृश्याश्लोकात्मकब्रह्मास्वादरसार्पणस्तुतिः यः पठेत्प्रातरुत्थायेत्यादिप्रात्याह्निकप्रातःस्मरणघटे
कपरत्वेनाधिगच्छतीत्यनन्तश्लोकसमुदायस्य दृढत्वेन नित्यमभ्युपस्थितिरिति तत्तया नित्यपठने
नलित्याऽथ नैमित्तिकस्य कालस्तोत्रपारायणनिमित्तेनोपास्थितस्य भैरवीस्तोत्रपूर्वादिस्याप्राप्ता
गायनाविधौ पारायणविधाने पृथक्त्वेव प्रकाशितत्वाभावमभ्युपैति॥ नैमित्तिकेन्द्रस्तुत्या नित्यामाः
ब्रह्मस्तुतेर्बाधितात्॥ नैमित्तिकविषयेत्यस्य हृत्वाहि नित्यप्रसक्तिः॥ नवनवगुणरसगतिश्रीमपञ्चः सर्वलो
कद्दम्युक्तेरनुभवाच्चेनवमेवमान्यते॥ ब्रह्मस्तुत्याऽभिलाषप्रफलानिविफलीभयसेन्द्रस्तुतिर्वैस्वसो
राधंत्वमुच्चैर्गमियतिनादिदीपीठयुग्मश्रियाऽस्य। तत्रैकांकालखंडप्रविगामितवपश्चेनस्तोद्विगामपनि
स्माद्ब्रह्मस्तुतेर्वैगुर्ग्यपमुद्रितासातत्कालात्मकेव॥ एतेन्द्रस्तुत्युक्तमन्त्रौघः प्रोतासनमन्त्रजातः। प्रा
नवधान्धुनोत्यादिथान्यान्तःपूर्वपठिकां॥ रुद्राणेत्यादिमन्त्रौघात्रोतबन्धान्धुनोनितिमाला। प्रा
तासनादिमन्त्रौघः पूर्णश्चोत्तरपीठिकं॥ अस्या महाकालस्य॥ एकोत्तरपीठिकेत्यस्य नवपीठे॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पूर्वं हीश्वरवाक्यतो गुरुरसौ बाला न चान्ये दृशी देवी काचिदविन्यस्तपरा सा निर्जो कि समा विवभौ॥
भा॥ मोक्षं मुखस्य भत्त्वमिलितिभिः यः समानत्वतीर्भक्तेषु प्रत्लिपूजनं प्रमुदिता प्रीत्या॥ तआराध्यते॥
ईश्वरवाक्यतो महेश्वरवाक्यतः॥ अगुरुर्गुरुहस्थ॥ लोक्यन्ते इति लोकः प्रपंच स्तस्मिन्॥ भक्तैर्महेश्व
रसंमिलितैर्॥ बालाबादिरथकादिः पुनस्तथेवाद्विता देवता कालिकाया कालस्वपेण्यस्य कालागुरु
स्स्वभिन्नतो॥ प्राणानः प्रीतिपात्री हेवत्याद्देवस्यैर्भुवि रहस्यमहाकालिके त्यागमोक्ता बाला
द्वितीयबीजप्रगदध्वत्तमनुः श्रीमहाकालपेली॥ बालेबादिः कालिकानामकादिदेवता॥ महा
काल्या महाकाल इति पुराणवचनं चात्र मानं॥ सिद्धिर्नाथयतो लिखस्येशाय भरः सर्वार्थसिद्धि
प्रदा देवी वा महेश्वरः किमथवा न्यदेवलं त्रैगुण्यं॥ तत्र प्रापकमेकमेवाद्धिध्वनेभयोत्तसैत्त्व
वः सर्वाभीप्सितसिद्धिदत्वं दुदितं तादृग्देवं दैवतं॥ अथ सिद्धेः स्वरूपानिवक्ति निर्ज॥ देवी बाला
कालाथवा॥ प्रापकं तत्त्वा निश्च्यामकं॥ मद्धि घोपासनं सर्वाभीप्सितसिद्धिदेस देवः॥ विद्यात्र
मंत्र एव॥ अन्यत्॥ ब्रलविष्वाद्यात्मकं सात्त्विकं राजसं वा॥ कालामंत्रत्रपस्तवप्रभृतिभिः सं
प्राप्यविद्याः परे बालां नैव तु भानम्यति बहुधा सम्यक्त्वियतु पुः॥ भूत्वा कालं तनोति मुषम
कलासन्त्वस्य सैषापते बलि नातिमिलाप नाविरहयती बाला अथ कालायते॥ काल्येव
वर्णविवक्षामाकालानं मंत्रो बालाद्धि नाम बीजं तस्मात्पतः॥ स्तवो महाकालस्तवः॥ सहस्र
नामादिकं वा स्यात्॥ इयं बाला॥ कालतनोर्महाकालवपुषः॥ अमुष्य॥ महेशस्य॥ कर्पूरमिष्य
मान्यस्वरूपराहितमित्यादि काली स्तोत्रवर्णकत्वा गद्यपद्यादि विधा विभावित्वमस्याः स्फुटं॥
देवोयद्यपि मन्दिरे स्थिरधनो राजेन्द्र नारणमणिमंदिराकृष्टभगादिभासनाभिद्यते वासनोत्मेषु
नौ तत्त्व सेवनथापितत्र वानितोपश्यान सर्वश्यापितस्तीयोपस्थानिवेशितानाग्यलिचयत्ले
स्वानुतिः गुरुकः॥ तत्रापि मन्दिरे॥ काशीनाथसमक्षतो ध्यतं मयैः पंचाभिः पीठैः स्वस्था

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

बेदनगर्भवाक्यनिवहेय्यस्याग्रहस्तीकृतः। सन्तारणमालिपीडनेन्द्रकृतिनोहरेनसोऽयन्नृपः
श्रीमान् जाग्रत्प्रसिद्धभणितिः सम्पीडितः साहवैः॥ हन्ताग्रोविनोहितनदस्यथर्थेऽग्रहस्तीकृतार्
तिरभासिकौ॥ अस्माकं सविधे यदिप्रणयिनोनस्थापितुं चैनमन्त्रहिंव्यर्थमियी किमित्यवहितैः सं
स्कार्यदत्तापुराणं समात्साधुविचार्य वेतसिशनैर्मेधाणे संशोधनामश्रीरौप्यपरिष्कृतारण्यगृहेसर्वशि
नव्यामणेः॥ मणेरन्त्रकावस्माकमितिस्वनाहर्यां॥ प्रणयिनः प्रीतिमतः॥ अवहितैर्धृतावधानैरेतैरेव
प्रणयिभिः॥ पुराकालीकोद्धनिर्गतिसमये॥ आवस्योद्धृष्यमाणाद्धि इत्थं खलु भुवो मातुलानीजन
न्याः संबुद्धिसाधयित्वानिजविधतनमयोकर्त्तं भावद्धिनोत्ता॥ चित्तोन्मादंलयपत्साविरस्त्वयातिभ्रंशसि
ञ्चमानातदेतस्यागल्भसाधुतस्याः कथयकथम हो शासितव्यं न चेह॥ आवत्यापौनःपुन्येनक्लिश्य
श्यमानायाप्रजाणाद्धिमातुलानीभगिन्यास्वाद्माक्षस्यम्याविर्भावनतोमहरएष्कोभावायामीमानरे
सविबोधयन्तसंबुद्धिप्रकाशनेस्वविधृतकर्नत्वंप्रीणयन्तुपरिसुमातुलधजोभयाविष्करणेनाग्नि
नेभादपित्वामद्भुरसमतितन्दनत्रागल्भमेतस्याः भगिन्याः॥ इह जनेषु कथनं श्लोनव्यमथत्व
भिधातेव्याघ्रभिवार्त्तिनिवारकेनामुना॥ वंशाधिष्ठापनार्थं पदस्थगृहस्थरूपेस्तानवर्यैमद्दीपिश्रा
भ्रातृप्रपीतिलिलोऽत्रप्रगाढितमस्केशात्साधुवैवाहिकंवै। तन्नाथाप्योऽशुजातप्रगाफलवृन्दस्त्य
तान्यस्यपुत्रोविशीर्विच्छेत्तुमन्त्रैवर्युवकलितमतिः साधितव्यं ततः किं॥ ममेदं मदीयं श्रीमणेः भ्रा
भ्राता श्रीहरिस्तस्य च॥ अत्र काश्यपौ॥ वैवाहिकी विवाहकर्म। फलमस्य पुत्रोत्पत्तिः॥ अन्यस्याप्र
तिस्पर्द्धिनः॥ आदेयं तत्पुरस्तो मयाध्धृतजलाद्भाववेनमान्यो हरिर्गंगायद्घटिकाद्धलीनतनुको
भातामियाहूयत। तेनाऽथ क्षणमस्मदीयवचनस्पष्टानुकर्त्तां हिजाहूतोऽसौ सलिलेनस्नु
कथमथो प्राप्तस्नेसौसलातिकः॥ मया॥ श्रीमणिना॥ धृतजलोऽपस्नानेनेभिया सलिलमज्जन
भीत्या॥ असौ॥ श्रीहरिः॥ कथं न प्राप्त इति काङ्क्षा प्राप्त एव॥ कल्पान्तीकिंनिभावनारम्भवज्रत्नोपह
ष्टानन्तरश्रीव्यासोहितवर्णकोधवाहितोऽध्यामोऽहिपातालकः। सर्वेषामभिवाञ्छितानिघूष्यन
नागत्तिसोऽयमितोमसिमन्त्रप्रकरस्प्रसारणकरोपायोमदश्रीमतां॥ स्वप्रकारस्यप्रसारणविह्वि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कालीकोद्दपुरं तु तरणिविधुरं आगत्य काश्यां स्थितश्रीरुद्रस्थिते न काशिनाथ इति भिमुर्द्ध
पर्णाय धवना। प्रीतिं साधुसमाचारं महमहाराजेनृताराम एणीराम: कामपदप्रतीतिविषयो
राजा शिलकाश्याः स्थिरः॥ गुरुपूजादिवसे नानानिदेशनसलम्पत्यापितरजनमुद्रांसबिल्वपत्रं च
दत्ताक्षतां काशीनाथचरणे संस्थाप्य नमस्कृतवांस्तं कदाचिच्छ्रीमति: शलिकामाभिमुख्यं तु
तावमर्षण्यां समुद्दर्पणप्रमापकः॥ देवोऽपि तु नवोजगन्नाथानिमहाराजेनृताराम एणीरावाय तत्र च पु
स्तकादिलिखितः संस्थाप्यते सम्पानि। धान्यं चाथ धनवनत्रविपुलं प्रीत्याशनैवर्द्धते वन्तीर्त्यं तु
जगत्यां निर्गृहहीत्वन्द्रश्वरः सम्पति॥ अथानेः शनैश्च धान्यादिविपुलं शनिरशनिश्च नमुच्चैर्नि
हीलि कृष्ण्यासि नरेन्द्र यस्मैत्वं। यत्र प्रसीदसि पुनः सभान्तु दरणे नु दोश्चेति वर्णकिभेदावगर्तप्रापित
मेव॥ सामानाधिकरण्येन भुञ्जनभोऽपमन्यहं नाया तिञ्च कृनं धान्यं कथं तत्सालिरस्लिरं त
ता हरिन्मलेश्चन्द्र सामानाधिकरण्यं। हरिश्चन्द्रश्वरं देवो दृश्यते गीयते हरिः। शालायाविर्द्धते
चन्द्रो मोन्यतेनुमहेश्वर इति वचनानिरस्यन्तं॥ कल्कत्ताधिप काशिकाधिप जयपुराभाधिपस्मो
पतिप्रत्यक्ष प्रलिवेदिता मितमिलच्छन्यादिसंपन्नुपः। सारश्वभ्वंजगदीशशर्मद्दम महाराजेनृताराम
मणीरावस्यप्रलिभानुबोरहरुमतेकोऽन्योऽनुकुर्यात् हरिति वर्णकान्तरलश्च धनधान्यादिसा
म्राज्यसंपद्दस्पस्कुरन्॥ तारवेश्मगकोष्ठकेरणपातितो च्चैरुकवातायनव्यक्तोध्यायक्तेनेतर
द्देवासितमहीयोच्चयानः श्लरणिरुष्टायमलिभिरिस्मीगजगहोभवादिबाधाभियाद्देवल्वेपत्नगत्य
तिर्महमहाराजेनृताराम एणीः॥ भूतादिबाधाभिमेयं मुक्तिनसत्तारावेश्मसंगतेनेतरेदेवासितनेजं
त्यपधिगतमेव। निर्जनावस्थयोर्हि भूतानि संचरन्ति॥ काशीनाथगुरुप्रयोजितमपिलन्मुद्धः शता
च्चैद्दशान्भुघ्नलेभममासिनर्हिनियतलोतेनसाकं पुनः। श्रीमद्बालमुकुन्दपाणितमुखेरध्वनेपरं
प्रक्षितः शालायांश्रितियोऽपञ्चानिवहानध्यापयामासवे॥ आरागङ्कुलेश्रीनारायणनन्दन
निबालमुकुन्दपण्डितः॥ विश्वेशादेयदृहरणेनाविद्दितःशुच्केशांतञ्चान्तरणेकल्पेषण्णैश्चान्यरे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

इति प्राहुः प्रसिद्धिः सुहृत्वा वारेयस्य च शालिका लक्षणगोलकध्यः स्फुलिंगाकृतिर्देवः सैषनाग
त्यतिर्महिमहाराजेन्द्रनारायणिः ॥ साहेबो घमान्यः श्रीमणिरेकस्य कल्पमुद्रान्यकाजिज
मातृकाकर्णनतः श्याशिनाथासने स्फुलिंगाकृतिः संभाव्यते ॥ यापूर्वं सशशान्त्यर्पकगुरु
सुकरत्वादिकाशीतिका ऽसो साम्राज्यप्राप्तिहेतुर्जगति समुद्भूत्साधुनामेन नादृश्का तस्मा
र्त्रिराम चन्द्रस्थितिरिहनियतायोजितव्या ऽनुजार्थैर्यस्यांता एन्वेवामः प्रान स्थविबुधा
लोकेनीयत्वमीयात् ॥ पूर्वा साहवोपसद्दनसमये ॥ एजतमुद्राणामि सहशश्त्याः प्रत्यर्पकोगुरुः
कुल्लुलुकसाहवः स्तस्यै तेकाशिकेशनाहमुलुकसाहवोवा ॥ स स्वरूपे भनः करः पाणिरथवा
रत्नेरगाहनधनं तस्मात्प्रातिकायितितथा विधामुद्राणामशीतिका ॥ विंशतिन्यूनशतमुद्राः
ह्ला एकचन्द्रपीडितानां मासिकद्रविणं ॥ शालायामिय पिपूर्णमुद्राणां किंसमकार्यमहोर्धा
सिकं पेत्स कीर्त्तिवितिवर्णकान्तरेव शेषाथानुसारलो पूर्णरातमेव नत्वशीतिस्तथाधिकन्द
र्तिनारायणतक्ष्मवल्लभकाशीनाथवाचस्पत्याचित्यरामनामधेयगोऽचन्द्रान्तेवासिवि
नरत्नकमर्द क्रियमाणमाससनियमितविंशतिमुद्राभिरत्नेशनमशीत्यात्मकमेवेतितथो
क्तिः ॥ न च सुधाकरानन्दरामदयानाथनामधेयछात्रेभ्यो ऽयन्तन एव प्रतिमासि पञ्चमुद्राः दी
यन्त इति चन्द्रमासिकं चन्द्रः सहस्रात्मकमेवेत्यशीतिशब्दो ऽसलितकर्तिवाच्यं ॥ सेहान्तुत्रो
स्याभोजनाच्छादनादिकमिवते भ्यः प्रतिमासं चन्द्रेणाप्येणमुद्राणांवितरत्तोऽथकाशीनाथम
हाचार्येणाप्रदानात् ॥ चन्द्रविद्यार्थिभिर्मणिरामहरिरामयोर्नामोच्चेरपाठाभावथमुद्रा
णामप्राप्यानकथंचिदनुप्रवेशः ॥ वक्ष्यतिच तस्मात्तावृद्धेनोस्तनाविनिमुन्कमेणाश्विरए
वागतः ॥ जगति साम्राज्यस्यैश्वर्यस्य प्राप्तेर्हेतुः समुद्भवति स्म ॥ अधुना ॥ साहेबप्रष्ठासामाना
धिकरण्यपदत्वार्या ॥ प्रष्ठपदं हितनप्रसंजकं तानतो रामचन्द्रः ॥ ६ ॥ शालायां ॥ सो ॥ सहशति ॥ अनु
जार्थैः ॥ हरिरामसुधाकरप्रभृतिभिः ॥ यस्यां चन्द्रस्थितेनोस्त्यांतारवशेषविबुधानामालोक
नीयतां पुनरत्यत्पगच्छेत् ॥ योगधाशरमादिनो च्चामर्लं त्वस्पैवभालस्यपक्षेभारद्धागहे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

न्यमोजयद्यो नारायणमणेः ख्यातिके। कामोऽसौ भगवान्मनोभवतया वेदान्तमध्यो द्भुतः स
र्वेषामथ जन्मिनामिह नजो भोगादिहेतुर्दृढः ॥ यो नारायणमणेः शब्दस्यान्तकोऽप्याज्ञ सविधे।
आदौ स्वस्य भालस्थले एव गन्धाक्षतैः चर्चितुं नियोजयन्त। मान्यः स प्रतिवेकल्प वनृपमहाराजे
न्द्रनारायणमणिरितिनिवर्णकिमेदावशेषपार्थप्रतिसन्धानन आहूतवान्। असौ काशीकुलकलिकि
महाराजेन्द्रनारायणमणी रामः प्रतिभापिनिभिन्नीत्यादिवर्णकेषु भागवश्यद्भुदादिष्टो मनोभवत्वे
न धृतोपकृतिरस्यकाम्यमानो वेदशास्त्राद्युक्तिभिर्मध्यदेशोद्भूतः सर्वेषां प्राणिनां तिरोभावो
एक असाधारणो हेतुर्नाकारणाभित्यमहेऽभिभावनानहतेनयादृदृश्ये॥ श्रीविश्वेश्वरवर्णि
नामितसमातिभाजनमनोद्रवजन्यासर्गस्फुरितार्थसार्थनिवहव्रातोद्राग्नर्गता। शाका ऽसौ म
हिलासह स्वविद्या श्रीकुलपुलवत्साहवव्यन्तिकृतरामचन्द्रभिक्षिता जागर्ति चाभ्युद्गता
॥ श्रीविश्वेश्वरेण वर्णितापरिभितवुध्या भाजमानो यो मणेर्मनोद्रवसेनसमर्जातो यो व्यासे
गो विजयसंस्पर्शनिवहस्तेन वुध्याधिरूढः ये अर्थसंघास्तज्ज्ञरनिलीनाः अभ्युद्गता। अभ्यु
द्गममान्यमाना॥ श्राद्धेवाथ सपिण्डनादिकमथ प्रारभ्यमाणं बुधैर्मध्योपाहतावि द्रूप्रसक्तिवश
तः सम्प्रच्यवेनाऽभिहिः नेदं तु च्यवतेततोऽध्यवसञ्चारोपसंभितेः सर्वास्तितायतनिप्रकाशवि
मुखोमन्त्रोयथामादिरेः॥ श्राद्धसपिण्डनादिकमध्ये विदन्तु स्मृतौ च्यवतेऽदृष्टप्रातरारभ्य सं
ध्यासमयपर्यन्तं क्रियया याणिनारात्तुन च्यवते॥ प्रकाशोऽसिद्धिहानिः स्यादितित्रवचनाद्धिमु
खोऽप्रत्यर्पितफलो मदिरापाशोधितमन्त्रः स्वयमपि शुद्धएव॥ भट्टाचार्येषु वेशमापरचितव
सतिष्ठारत्नोक्रमर्मनीषिद्विः श्रीवीरनारायणमणिरिति विद्वानो यः प्रधानासनेऽस्य नूनं श्रीमा
स्थितिर्वै नियामितसमयासाधुसंसाध्यमलाच्छलकान्तधर्मतन्त्रव्युपहिताविषयसंख्यवाख्या
पयत्सः॥ एकस्मिन्समये कायान्तरव्याप्तनयाभट्टाचार्येषु शालापामनाधिरूढः सनेपुनार
नारायणमणिरेवशालीनं धर्म्यं विद... स्थापितवान्॥ इदं वेतारायणः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

काशीनाथप्रतिनिधीभावदार्थाविभाविनाभिप्रायमफलं॥ मुद्रायद्यपिनीलमण्युपक्रांतद्रव्या
दष्टपंचतोविंशत्यंकामुनाहरेस्तदपिवैशाकंभरीकेलिषु॥ मुद्राःसाधुशतधनाद्दतिमणेरक्षा
वशात्तसाधिकाःस्तस्यैतस्यचसप्तशत्युपहिताःप्रामाणिकंमासिकं॥ नीलस्यचिनमुद्रि
काइत्यादिवर्णकभेदपरिदर्शितपञ्चाशन्मुद्रान्यधिकमासिकनीलकण्ठसद्दस्ताणम
तिद्रव्यमध्यतोर्द्धविभागेनयद्यपिहरेर्मासिकमुद्राःपंचविंशतिरेवाननुश्रीमणेरेवसमभ्य
धिकाभिवृद्धिभाजस्तथापिशाकंभरीतिविख्यातिंतदरमास्याम्पहंभुवीतिपादैर्मन्त्रसमुद
यानुस्मरणेपधानहरेसाक्षात्कृतकेलिषुनाशीपदभाषितमन्नपठनसामपिकाःपंचवि
शत्याधिकशतस्पूपपारिणताःस्तस्यश्रीमणेरेतस्यहरेस्तस्यैतस्यनीलकंठस्यचसप्तशत्यु
पकृतास्त्रमाणंप्रमितमासिकं॥ श्रीकाशीशकल्किनोभगवतःकामस्यमाद्यादस्याम
णाद्युद्भूतमालिकासमुद्भूतासास्तेऽधुनाबालिका।तस्मात्त्वेषजननेष्ठनुदमधिषणेःप्राहो
जगत्याःपतिर्मान्यःसर्वमहीभिर्नतामयकथंभूयान्नचास्योत्सवः॥ श्रियःसाप्राक्पलक्ष्याः
दृशीस्पकाश्याःकल्किनोभगवतःकामस्यओघाशेशवदष्टौवोद्धतमुण्डादिमालिकासपत्ले
षुयासमुद्भवा।अधुनावार्द्धक्यदशायांस्थितंब्रह्मानान्विादितंन्क्लेषुद्धादशाब्दस्साध
नयाजनतोबालिकाकुलसुन्दरीत्यभिवर्ण्यतेततस्मादेषकामोजगत्याःपतिर्जगतिप्राप्तोमा
न्यश्चभूभृजामयकथमस्योत्सवःकृत्वोनात्रप्रभवेत॥ यावैकेलिपराअ्युखस्यपुरतोरूसूव
दक्षीशानेगङ्गायांनिपतन्त्यभाणितरसारुष्टेनना।तेनवै।साकाशीकृतपाणिपीडनाविधिः
क्वासेऽथमेप्रेयसीदृश्वत्येवमहर्निशंस्वसदनेरङ्गेननुतापमाणि॥ यात्रौकदाचित्कृत
मैथुनस्यमेपुरतोरूस्थभुदासीनांकीस्विदालपंतीमेप्रेयसीकाशीकाशीतादत्यावधवासि
तनंकृत्वावारुष्टेनपित्रागङ्गायांनिपतंतीतिब्रह्मपुरमिभिहितिकर्माभावयोगितासाकृतःपाणि
ग्रहविधिर्विवाहोत्सवोयस्याःसाहशीसाप्रेयसीमेऽद्यक्वगतासाकिंसाधयतीत्यादिस्वसमधिष्ठि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नवेश्मनिश्रीमणिः प्रज्वलति ॥ उपघनताम्रिकसञ्चतुष्टयधनेयत्ताम्रिकद्वन्द्वकभट्टाचार्यकृ
तोपदेशाविशदश्लोकाभिसंभाषितौ तच्चित्रिताभणितिचणितोद्यासितम्ब्धाडंयसंभाविन्याने
कार्यश्रितिपत्तिकारणेन यातिष्ठत्यबालाद्यते ॥ मणिपाणिस्पर्शनैः उपद्ध्वतताम्रिकमुद्रा
णांसितोविघमानाञ्चलेष्टयात्धजयेत्ताम्रिकयुग्मकं। भट्टाचार्यकृतोपदेशाः अविशदाविसले
श्लोकात्सैरभिसंभाषितमथ्याथ्यप्रौढाकृतिकाश्यातिष्ठतीमितिद्विष्यपुचिन्तानुमोज्या ॥ योग
जेश्वरतामथप्रविशदभ्राजेश्वरः जक्षात्त्रिणः कश्यपचिन्तनिकाप्रदानसविवेशहस्तमल्का
रुतेः। शालायांपितृपीडितोलरणगोरिजेहंपुण्डितोन्द्रः सेषशनेश्वरोऽमतमहासजेन्
तारैमणिः ॥ मूलभोरवलगनपाश्वशालातिमिकायांकाश्यपचिन्तनिकाप्रत्यपुण्यमुखैः कामदुः
भजेश्वरत्ताहेलाएनेश्वरताँबलादाहत्यनातपीज्यमानाघनाधिरोहणैः शनेश्वरा
सरणधिष्ठितशालिकप्रधानासनतयाशनैः संचरणाञ्चराकोशनव्यापारत्वमनुगुण्यतो
मंचस्थानाम्भिधाः क्रोशंतीत्यवपञ्चशब्देनवश्नेश्वरजनिव्यवहारभाक्तः ॥ योगमार्गेनयो
गीनिजमुद्रनमथोसाधयित्वाशकाश्यपं चतुर्गिक्षेमसंस्पृष्टोनिखिलमथमनोहारिसाधनिनो
ति। योगेश्वराः सेषमार्गेश्वरपदंविदितारजरणोधिरजः कुर्वन्सामाज्यमुच्चैः कथयकथम
यकेश्वरात्राभिभावः ॥ यत्ताराममौलिरिंगेपुवनेयोगेनयमनियमासनप्राणायामप्रत्या
हारध्यानधारणासमाधिशब्दिताष्टविधयोगेन कुण्डलिन्युत्थापनसाहाय्येनजीवपर
मात्मयोगसिहस्रारपद्मान्तःप्रसाध्यवारणसर्पशिरोधीशपदप्रलिलभानुकूलसैवहानि
कलितरवमानवषभिदेयातिथिपत्रैप्रतिलब्धपाशानामाह्नयोनिजः संस्पृष्टोऽयेन स्याद्विधिः ॥
योगेनयोगसाधुनतोयोगेश्वरोऽथयोगेश्वरशब्दविख्याततोनिजसाम्राज्यमिप्रसमभूपाचर
नकस्याथाभिभावनीयः ॥ ऐन्द्रीकामथकाचनीभिहकलामालंव्यतुभ्याचितश्यथेकाल
पनकुमाञ्चसत्यावष्टम्भसंभावितः। राजाराज्यकरणेकोद्धजगतिर्मिःकाम्रिकायामणिरागो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नाम निजाम एषा हि सचिवो नागार्जि पृथ्वीपतिः ॥ इन्दस्य कीर्तिरथ यान कुम्भजाइस्य पत्रे वाथ
शब्दोऽत्र मणिमल्यवचनः ॥ इन्दुस्वामिकाशी चर्मकीर्तिका प्राश्रित्य वक्त्र सम्भोग समया
गय प्रत्यगात्म सत्य लालफल प्रकाश कलाल वक्षनादेत्याध्यवासित लक्ष्य चक्षु लक्ष्मीर
ध समानितो राजमाननया राज्ञो साम्राज्यकरस्तु का भिरस्य महिलोक्तनगोतिदेवी मालिनः ॥
निजानम ज्ञान समाति गच्छन्ती लिनि नाम सोऽपमेव षाहो राज विशेषबलदमात्यो धीसचिवः
पृथ्वीपतिर्भूत्वा काश्यपादि आदिशाद्वपुपदेशयाम्यो नागार्जि पृथ्वीपाल भवनं चास्य राज्य
श्रीकरस्यापादिवाल्मीकिना नमनः प्रतिपन्नमेव ॥ विधानाव्यापारं निज मुद्रितमेव पालिदिनवियो
बाहुल्याद्वैधंस्थितेर्न मलं न प्रभवति । अतः स्वीयं कर्मत्यजति चमहे शोऽथ सफलं ततः शिष्ट
श्रीशास्त्वनुभवतु सा प्राज्यपदवीं ॥ विधाता विश्वस्य बुद्धिः सिस्पपुरः ॥ सज्जनव्यापारे चकर्त
मो बाहुल्याद्वैधंचलतो यो जितुर्मलैः समथो भि परं तु प्रभवति । ईशत्वे कमुहीयते किमु महादवे
तिनो गीयते किं वा तस्य हि देवदेवस्य तिवास ईशाजनैः स्वपुण्यतल इतिवद्भ्रान्तः । अतो हेतोः स्वकीया
पार भिहेशोऽथ काव्यकलाशास्त्र नाविर्भावितलक्षणं स्पजन्नेवालि ष्टति ॥ ततस्तदनन्तरं शिष्टे
ऽवशिष्टे उर्वरितस्तदेको वरिष्ठः शिवः केवलोऽहमिति वरणकान्तरे कदशावलितिः कल्हणा
दिषु श्रियामीशा नाविष्णुः पृथिवीपतितिरिति पृथ्वीपतिनया धवसितो विश्वस्वकीयसिंहा
ज्यपदवीमनुभवत्येव ॥ सर्वहि द्विकर्मसावधारणं ॥ पुष्यश्रीरादुरभूदिनोऽस्थिर तरमाले स्वल
ध्यायक्षार्वान्तर्मातलपुत्रकादि विदितो श्रुत्वा प्रमोदेऽजनः ॥ मार्गो विस्मृत वेश्मशिक्षितया का
काश्यपीशानैरागतो राज्यं साधु चकार यः सोहि महाराजेन्द्र तारामणिः ॥ पत्र प्राप्त वर्णमितिश
यतः स्थिरसंभवश्य पुतिमानुलंतनयगुलालपातिप्रष्टपरिज्ञानतोजनकनाभिरस्वभागिन्यां कुसुम
पुष्पपुतिस्मोनिवृतां श्रुत्वा प्रमोदेन हर्षेणोद्दनो मार्गेऽध्यानिवारणे स्थाः विस्मृत यज्ञनकृता
मपक्षेवेश्मतत्रोपात्ताविद्याभावाभावेन शनैर्मनुजैः समागतो यः काश्यपीराजे सश्रीयशोविबोधः ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

धेयाः पंचषड्दण्ण्यो महग्ढे साहस्रिका १००५ काद्दलि स्कन्दा नागमुराधिनाय माथिनां वार्त्ता
प्रयातेऽप्युपस्थितानां । ह्रद्दुदः कोटि ११२ मतरं सहस्रैर्मसहसद्द्रव्यो गढे भाषयजागत्येविविभावुको
गुरुहरिश्चन्द्रेश्वरः संस्थादि ॥ मणिरामहरिराम गढे ऽतस्त्वैव प्रसक्त्यैव श्मानि स्वोद्द्वासितेवा
पन्त्रवषः प्रथरा जनताद्विमुद्राणां साहस्रिकाः लिधमसे यतोऽस्याकेषु रलः स्वभवने देवराम
महेरियंथात्तां पूर्वमपि क्रोधिनां लीलाभिव्यक्तौ सपुराधिनायेन वाराणस्यां कदाचिदभ्यु
पागमवेला निपस्थितां वार्त्तां कथापूर्वगोष्ठीषु स्थिरैर्वा जो केषु प्रकारप्य । ह्रद्दुः ११५ कोटिश
परवानां विषमां च पेलं जनतो भुवांति ॥ सेवनीरासे समुत्पन्ने हाधर्म्ये जनपीडने हति नीतिशोत्सव
णित समहुर्षपाहल्या गयष्टि पूर्वाहिलवश्मप्राति निधिभावाचिने २००१७ सहस्रसहस्रकाद्दु
सहस्रमुद्राभिसंभाजनतो अकोटः १२५००० ह्रद्दरासहस्राणि ताविवाद्रवेण भोषमनहरि
रामचन्द्रसहितः ईश्वरो महेश्वरो मालाजगिल्युवौ । नाविनिाद्विनः सभामी ॥ हरिश्चन्द्रेश्वरोद्द
वोदरस्य तेषीव्युतेहारि । शालावर्द्दलेचन्द्रो मान्यने न मणीश्वर इति वचनतो मेणि ईश्वरले
मासस्फुरः ॥ इद्दमेव बषोऽश्मुद्रिकाभिसंयोजनतः साहस्रिकापंचकाभिसंयोजनतश्च श्री
महम्मनरावेण षोऽशसहस्रतपाभावितमनुपदमेव स्पष्टीभविष्यति ॥ दत्वा षोऽशमुद्रि
काः स हृद्यासाहस्रिकाः स्फोरमनराजेन्द्रोऽमलराजवजगनोराज्यपितेऽस्मिन दधौ
तस्मात्काशिकयाकितो महमहाराजेन्द्रमारामणी रामः कामपद्मलीत विषमोराजोऽधु
नाऽस्या स्थिरः ॥ काश्याम मधुजनो राज्यासने मलराजः स्वसभामां पण्डिता नरेन्द्रवश्री
मतायेऽथपार्भवचनोरञ्जितमुद्राः वितरति स्म । परं षोऽशैवाला अथ सकृदेव । अन्याभ्यु
स्त्वधिक न्यूनविषमभावतोऽसकृन्मुहुरापात ॥ अत एवता क्रयमाहिल निजगद्दशानेवितो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तस्मिन् भल्लपञ्चसाहस्री ५००० मूलनयापञ्चषष्ठसाहस्र्यन्तराभिसंयोजननतः षोड
शसाहस्त्रिकाल्पतयासक्तुं हि नीलपिोऽशणानाधिकरञ्जनमुद्रापरिधायप्रस्फुरितता
श्रायमप्रस्फोरयन्नसौ श्रीमणियेऽजगतोऽगन्यमस्मात् हृद्रौ तस्मात्कापः कल्किनामो वा
ऽथैष जगद्गुरुरित्येव भणितः ॥ अथ शान्तिभुक्विवत्तरनममर्थापारामणेन्तन्नतलोऽथाऽर्था
ध्यापन शालिकास्तुष्मनादेवप्रलभो यदि तस्मैतत्कथनं विना महसमहाराजेन्द्रनाराम
तीरावस्य प्रसभादर्न न सुचये नान्यस्य वा कस्य चित् ॥ नैरन्तर्ये सततं कालेनाथ भूमौ
कलिसलवराजप्रष्टपारायतासिाधयनोऽथ श्रीमणे दृग्यप्रापणशालिकाभिसरणादेवे
वैतत्सालिलभलत्वे तद्व्यप्राप्तिलभनं कथनं विना ॥ महेन्द्रव्यक्तिविनरत्यादिवाक्याज्ज्ञाने
विना श्रीमणेरिवान्यस्य कस्य चित् ध्यपौ न भवन् तः स्थितं वतो न साधु घटते ॥ तस्माद
स्याभिसरणे वा कल्पयोगाद्वा द्विलोपलभने नावश्यकः ॥ तदुक्तौ यदि दानं स्पृहा ह दानु
वाक्यितस्ता हि किं फलं ॥ यदि दत्तं स्पृहा नास्य वाक्यं तस्ता हि किं फलं मिरते ॥ दानेस्पृहेत्वे
कथनं विनाथ यत्र शान्ति ॥ सत्ते चेत्कथनम फलमेव ॥ रातशः कथनं तोऽथानुपलभात् ॥ आ
हलाथ वहस्तिनलिय ममलोहलाकरुष्यतो रत्नप्राप्तिस्योपजायते हस्तिप्रामालिको
किदृशः ॥ यस्मा चत्रौ हस्तिनवाहनोऽमतमहाराजेन्द्रनाराणमणिः कात्रि श्रेष्ठिकरणके हस्ति
दन्तलीलिभुवोल व्यवान ॥ हस्तिवाहन हस्तिसाम्नान्यो त्या हस्तिनामातिवाहनसामेन्य
पलसराणनयाथ सुयोगं ॥ अमतरावस्य रलो प्राप्तवय श्रीमहेन्द्रमणे सत्याप्तिलभोऽल्प
वनाहमनुवताह वपरिषदि काशिनाथकरल कदाचित ॥ कश्मा श्रेष्ठी काशिनाथनाम
धेयो वणिक्दत्प्रपन्ननीयः ॥ तेहि मा चित्वाऽपतत्परलयो सर्वाप्तिभाव्यथयाराणका
पशमुपागतेऽहरस्यातोऽयंजगम शङ्करः कालीकोदगारोऽपतत्परलया सर्वप्राप्तानिध्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तया श्रीमत्रामसमुत्कसाहभवनाहूतेहसौ पाठके ॥ सोयं गुरुः काशिनाथो मणिर्वा ॥
साकंयाः पुष्यकाशिनाथकृतिभिः शालासनात्प्रस्थितः सीनासीरकेभास्यमानाविव
ठ मार्गे गेहे नेतनो प्राप्य प्राश्न शालिकामथ चलानस्थित्वा ग शुभो कृगतोप्रात्रो
स्यायुग हे बुभोज्जपित भिधीरैः सतारमणिः ॥ सुनासीरप्रभवतीति सीनासीरिकः प्र
चलतो गेहे पुरो वर्तिनी भूमि नासीर गणे मनं चलनासीरश्च सुनासीरस्तस्मिन्सुनासीरे
॥ सौनासीतिकुतः पुष्पयष्टीधरैः काशीनाथपण्डितानां ॥ नाम्नाकाशीनाथपण्डितानां ॥ पित
मिलितस्तदवष्टभिधामानतानैः ॥ एकस्य श्रीकरनाम्न रूपभवनतो वेश्मव्रजन्तौ निजं कसाध
ललनदेशासंस्थितभिलक्ष्लोलाक्ष्या भुजतौ । श्रीमुन्शी मातरावपण्डितवरौ एकप्रान्तासके
भितौ वाक्यसाधमूलः प्रसापसोहितौ काश्याः प्रसृष्टौ द्वौ ॥ वेश्म ॥ स्व स्वगृहं ॥ एकया
नेरैतास्वे स्वसाम्राज्येन हर्म्यमुपाश्रितौ ॥ प्रलापेन परस्परीभावनेन सहितौ ॥ प्रकथितलप
त्विनौ हितावभिलषितार्पकौ च ॥ यः सर्वामप्रनिजाभिधानकमथ्या गौडेन्द्र भाग्यद्धिजेषु
वस्तिह समेधनायमनसा यातः कदाचिद्गुरुः श्वेतां श्रीबकमुक्तमार्गे घटितेव भ्रांतमोलो
क्यवैश्रीसद्दलितनकाशिनाथकृतिनियातो गृहे सौ मणिः ॥ मोनिजमणि एमोति नाम
लोकेप्रचार्य गोडेन्द्रगुरुरूपेन सह ऽपिसतो ऽसौ श्री मणिः ॥ भोक्तुभोजनशालिकाप
पिसतेतानेनिजप्रीतितः स्त्रिह्यायासिमुपेत्य पद्वसनेपापर्यधोधापयत् ॥ धत्वा वाहम
पत्रमोदसाहितो ऽकार्षमिश्रगभोजनेशातासाकं नुवाकिमाचरतिवेप्रच्छस्पथैवभणितिः
॥ निजश्रीनितोननं चकाणद्धचशुरानिदेशतः । एवं वराण्विसमयसंसाध्यमानमदनमहोत्स
वजनुभावजनिताहूादवत्वेस्थर्यपालोक्रियायामामेव्यजयाति ॥ माचाद्यालप्रदेशप्रलापावि
निहितानघपाबालमेदभाजश्रीगारसाक्षीकरणे समयनोमादमन्तेशणप्रकेशान्वित

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्यवेलोदितसमममिलत्तैलपूरप्रसेकप्रहिलनाकारकृपान्यरसयदसहत्कोनकांका
धुनैषा॥ याऽपुनरभ्याधिरिलनप्रदेशप्रीतिविहितानघ्यपाषाणभेदघृष्टअजमानसीव
द्रसखीकृतिसमयगातोन्मादमत्तलोचनदृष्टा घटितविशेषादत्तसंकेतप्राप्यमाणतैल
द्रवपूरप्रसेकचिक्कणीकृताकृतिकमनीयाम्रकुंजानगुंफनायविसस्यासहृत्स्मतिदि
वसंकृतहलमकाशाऽधुनाक्वसेतिश्रीमल्लैः स्वप्रियाविवर्णितपूर्वानुस्मृतिः॥
भुक्त्वाविस्वगृहेगतास्तेवानिताःप्रायोऽत्रबह्व्योधृताःयाभुक्त्वासकृदनन्तोसितवनितासा
त्रैयमेकैवहि।निष्ठेहस्मानिसाधुवाप्रतिहतायत्नलसत्याकोटिभिःसाध्यःसत्वरमित्य
माहचयहाराजेनृतारमणिः॥ श्रीहरिमणेवेश्मनिभुक्त्वास्वस्ववेश्माभिसृताःबह्व्यो
महिलाःधृताः।वृद्धधिरोपिताः॥सकृदत्रयस्मैभुक्त्वामोजनतासात्वियमेकाभागवत्येव॥
इयंचपापपरिभूतिरहिताअधुनावेश्मनियमासर्वदातिष्ठतुतथावेश्मिकेमतलःप्रसाध्यः।
इतिसप्रासहृष्टश्रीमणिरुवाच॥ प्रातःस्नानविधानेसाधनपरोऽप्याहापदेशुकप्रथ्य
क्वाहितगात्रसंधिघटितानाह्यानेतुनात्तरूपकेमानेरध्ययनायतितपमितोऽलंकर्णशास्त्रे
मुहुर्यादृष्टाक्षिकदाचिद्दत्तवपुर्मतोऽयसौऽक्वाऽधुना॥नात्तरूपकस्थानेवेश्मोपरितन
प्रदेशः॥ यावैतातपितृव्यपूजनगेहदृष्टप्रदेशाजनत्रांजहर्तुलेकाम्बरेजनवपुर्दृष्टा
हस्मैकोष्टकेगेहेमेःप्रणयविपद्यशतेशुःसर्वाघमानाथवेनोकिंचिन्निजगादसेवद
रनैर्यालिक्वबालेऽधुना॥ वर्तुलाहृतिपरिधानविरक्तघंशुकैवर्तुलकम्बरकिंनुका
नामयिवीक्ष्यते॥ यापदालं।किंकालितरम्यितामिलत्सौभाग्यचूर्णद्रवद्दुर्गंधिविम्बितैल
घाणर्तविद्यासमतीनिजेभालेऽद्यालकसीमालतानियमतोयामोवरानेरानेःप्रीत्याकौतुक
मानतानमहिलायाताऽधुनाकुत्रसा॥येनरीहत्तिरक्वातपेद्ग्लांकिकायाअन्तरर्पतेपूरिते

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पिबन्त्या निलभ्यमानं यत्सौभाग्यसमुद्भवकचूर्णं सिन्दूरं कुङ्कुमादिचूर्णं तद्देव्यस्य स्थले
यमापतिर्क्वविरम्य। निजभाले भाग्यवती श्रियामावेसा नेप्रेयः पूर्वसेध्यायां वा कौतुके लोभनीये
लिहेनव्यवल्लाममलतात् अधुना। मयि देशान्तरं एवागते कुगलो निमग्नो वैरिभिकेषु प्रश्नः॥ अन्ने
पाणिग्रहेया समुपनियमनोऽभीष्टमाशनस्यमाना नास्य कामाधुतिरेव राजादिभिरसुकृप्यो
धूलमाविश्य कारात्प्रकृतेषु तानुपालनेमयि पुनरबलाशूकिं जमानो भिचारणं किं वा किं वापि
क्लिष्टं व्यासपरपिलः कौतुकं तन्नाविघ्नः॥ पाणिग्रहो विवाहस्तत्साधनं वानिनाकरग्रहः॥ अभी
ष्टमेयुनैः छिमोऽन्येन समं धूलकेलिसाक्षात्कारे भर्तुः कोधने त्यागोऽनुभूयते॥ यश्चारि
शब्दरूपप्रगमनसमयोपागतो नेकसूत्रव्याख्याने व्याप्ततात्त्विकः सविधसूने स्नातसाधु
वन्दनव्याख्याने वासर्माकरणे च वाभ्युत्थितकुलमुलुकाश्चर्यकरे बाधिदेवान्वायालाजनके
जाम्यः कुलुकेनमभितः साधवपश्यतामोऽसौ॥ अन्तसोऽद्रेः पथप्रभुत्वमितिकादिकालिकामेद
सृत्रितोऽदः शब्दरेशास्त्रव्यानः॥ एवं श्रीशिवरकुलमेलुगमवनगार्या शारदेशोऽलप्राप्पद
वितलवलत्स्यधानवाहादिकः॥ लक्ष्यग्रन्थविवेचनोदितामलत्सोमाऽनुपलक्ष्प
शलविभावितो विजयते कामो पाणिः सहसादि॥ स्पष्टं॥ लक्ष्यग्रन्थविवेचनप्रेग
न्वितो राजा कालिकयाऽथितो विजयते कामो पाणिः॥ लक्ष्यग्रन्थे सितपा
दिनप्रत्यक्षभिक्षात्सवाहिलासकुलुकेन्दुसाहवसमुद्दिष्टसंधवसप्रार्थितो रीत्या सितपा
त्रपुष्पपुष्पितलक्ष्मणस्तच्छन्दसि मदयामिति प्रवर्त्यवहिता राजेन्दुतारामालिः॥ अत्र वचनना
त्रपुष्पपुष्पितं लक्ष्मणस्तच्छन्दं समनयामिति प्रवर्त्यवहिता॥ नेपुलकच्छ लाल॥ ननु
नि॥ यदुर्ध्वकल्पवक्षे न्दुलक्ष्यरमनमाधतं। तदेव लक्ष्यशब्देनयाच्येनेपुलकच्छ॥ मालिके
सरस्वा विभेदेऽस्मिन्निशेषाद्स्लिमेगहः। अतः स्वलक्ष्य प्रविणदि यमिलक्ष्ममेवतला। नामपि
चाथरूपमाप्रेविनव्यमयिप्रभो। विधामराजमीयोऽहरेजकी यन्वगोहिकं। कृतमेवाणमपि
व्यामिमदीन्द्रयापामेश्वरी॥ राजाऽसौ कन्दर्पकामो जगदुद्दलमतिः कस्यवालिक्ष्मिभावाण

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ज्यगिर्यानवाहप्रभानि विलुलितभिस्यतूपद्रवेण। राज्ञो राज्ञन्यकेवैगलवतिशानकैरुज
नाकाजपीगमस्याश्चैवाप्यमत्यानभिभवतिहृदयेनादिष्टान्तनास्यात्॥ यस्याभिभाव
कस्योपद्रवजभयेनादिष्टं नतः प्रलयोऽत्ययः स्यात्कुपगैवाविसृवलितस्यात्स्यपरावर्ति
तव्यः॥ शोभाराममामतोऽसावाभिहितविभवः स्याप्यपि त्वावनेमानानानाहूयमानोपपुर
वसितमथोरी भ्रमेवप्रमानः। तस्मा च्छाजीनराषवप्रभातिगुरुजननप्राधिपितोपास्यपत्रा
ताघालोकनाच्चाप्यादिनागच्छल्लिः साहवेभ्योऽस्मिमातः॥ वृने। कालीकोट्टविषने॥ अव
नेनलगी॥ साहवेभ्यहस्ति स्वपपलोपपचेमी। साहवास्यिकेलपर्थः॥ तस्मात्तालस्मक्षसाधि
तमहाराज्यादिसपिजुषोराहोऽस्यप्राण्यप्रस्पष्टमतिकासाम्राज्यसिद्धिर्यथा॥ वहुनप्र
त्तिवासरप्रणयिभिर्यलनजयाऽस्मिन्नूशनैः कल्पैः सुमानियेनगोरेवधनासवेष्टासिद्धि
दृष्टा॥ अस्यनाश्रीमणे॥ श्रीस्यहसाहवसावभोमभवनाभ्यात्राथितायः क्षणदिला
रपितमूर्त्तिमिनमसस्तस्मीत्याद्यशोमिसुर्की। एजद्भ्रातरणमानविशदालेरवाद्धसघ
श्लिकेयाला यश्चिधरेधुनाधनेसवेयेनास्यवेत्थेदिशा॥ कुलमुलुक्साहवप्रष्ठोत्सवासि
नहारेस्थिलः॥ देलायामाधिरेपितामूर्ध्निम्पिस्यतां॥ कुलस्यकी। साहवाभिनतनसाभिलाषी॥
एजीतिराजनमयनयाराजनानिरसीमानेसुकानिमानिविशदालेरवाभिनेरसमभ
ध्रसतीयष्टिर्यस्यकरे॥ अस्याश्रीमणेः॥ इत्थमभिवर्णनानहो॥ दृश। अवस्या॥
एरसीवाहनभन्तरणविहितः संचार आकस्मिकी पीडां कामथचैत्रिग्याचेपवयनमुद्रा
सयत्युच्चकैः। याते चैन्द्रिपसंवरेतवनवात्मेषावशेषाकथेनिवंधीप्रतिमाऽधुनानि
जमयाभ्युद्धासयेद्रुतस्सवी॥ वज्राश्रीमणे एतौमान्द्रियमनिकृतानीपिडजनयति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मत्तस्ते आमोदेला द्विवाहनपरायन्नगानयः॥ स्वस्वकरणीयावश्यकत्वागतेषु हृषीकेष्वेकास्मि
न्नासते न्यान्यथं समयतः स्नसा निभवंतीति नियाते चेन्द्रियसंवरणसिद्धार्थकस्तवरशाखोपन्यासः
॥ यावेनामस्समुल्लकसाहभवने मं वाधिरूढो मया दृष्टः श्रेष्ठिवरः सचैनत् दृष्टिनीचित्तविचार्याचिन्ती
द्व्यप्रापकमानवाद्घण्टैः संसाधयत्वा इतो राज्यं मासिकवित्तवत्ति विहितं वकामनुनार
मणि॥ मणेः साम्राज्यमेवात्र राज्यं॥ श्रुत्वा यः शिवतारणं वं गुरुगृहे दुर्गादिदेवत्यकं यन्त्री
निसमथाचरन्नवाहनो बेन्चाद्दिपीठे स्थिरं। कालीकोदयं पुरं धिनाय मनगरे लेभेमनोहृत्पदं
इत्याप्राप्तिफलं ग्रहण्य हि लधीः धीरैः सताराममणिः॥ स्पष्टं॥ राजन्ना गच्छ भुंक्ष्व। समयधत्तम
दोलं दुकाधन्नजातो चत्तं तेसावधानं प्रभवतु विषये ऽभीप्सितेऽभ्यर्थ्यमाने। श्रुत्वेत्थं कामिका
याः कुवचनमसह्यं घसलसाम्राज्यमुच्चैः गत्वा मित्रैश्च कारमणयन दिवसैस्तैः सताराममणिर्मः॥
काशिकामायाः सुवचनामनिपाराननारं॥ कामिकाकामनारतिलसत्याः॥ काशीस्त्रीयादिदृत्तमोष
धमदो गच्छानुभर्तुर्दुत्तं पुंजालीयमनालिवेदहृत्कथं तां हृतवत्तीश्वरी। तस्मात्के व्यापिवाश्रिते
यमधुनास्त्री लिंगमव्याजनायत्र कार्थानिवेधयेद्यो धिया मथ्यो संसाधयत्त्वात्मनः॥ काशमानतया
काशीवारणसाभिधीयते इति वचनलब्धकाशानस्वभावात्मकं लिंगमत्र॥ एलावेलावनालीष
रिमलबहुलामोदमत्तालिमाधह्वानव्याधूयमानामितमरुन्नमहीपालचापेयकाधे। कान्तारे
निर्गतानामवधत्तेस्य लिलासारतस्मोत्तुकरेनामेकालेकामयधेनुर्जगददिनगतिर्वाचिवाग्द
वतानः॥ एलानाविलावनालीषु समुद्रमर्यादारण्यएलाजेषु यो विमर्दसंभवगंधिलसद्बहुलायआ
मोदः आमोदानथहारि दन्तिसरतीति नेनुमितमाद्विवर्णकाशलब्धप्रसरपदिवसस्सौरभभरस्तेन मत्ताः मे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

अलपो भ्रमराक्ष्ले भार्यालीनिमाद्यन्तया विधोयो वान: प्रकंपन: स्लेनकापिलागा: ये अभिला:
मदनप्रष्ठमही रुहाश्रपिथिकाग्रच्छनेरराइ सिश्वन: सीदन्ते॥ निलयप्रापितभस्पसारनिच
मासेत्रो समागत्य वै पर्यर्कि श्रधारूप वेष्टिनननो सोरव्यलियायोजयत। प्राय: सामाहिला
गता ऽप्यपकमामन्ये; तस्य वेलायास्राष्ट आवासरष्ट विवाहिकाग्र गतवती श्रेदेवरानामजा॥
श्वशुर रमसजिनवपुषि। तल्पे पर्यंके॥ यद्वृक्षकरास्ति हि पाश्वंग महादेवादिस्वी क्षितीएर्य
मे नियमाद्भवविरागं श्रीसाहवेन्द्रोक्तित:॥ नयश्चालयानिप्रयो ऽप्यवृणिज श्रीनानवर्या
हमामान्य: कुल्लुकेन्द्रसाहपवनेव कासनारामणि:॥ श्रयामु क: साहवे: कुल्लुकसा
हवेन्द्र:॥ तानवर्यश्चन्द्र:॥ राज्यश्रीकरताक्षनामक्षमुलु वेसाहेन्द्र सदैश्रान्त: स्रालो साधुविधि
त्सतो मम पुरे गत्वा राज्यं यो भुक्तवान्। नीतिपुस्तकसंघमेषयादि वै श्रीत्याग्रतै: प्रापय्येत्रस्वा
ये: पुनरप्यहोनिजमयो राज्यं वहयन्तद्रा॥ ममपुरे मणी रमागे॥ य: पुनर्बीजुल्लकार:॥
नीर्न। मुद्रांकित पुस्तकं प्राप्य च प्रत्यर्पणतोऽपहर्ता॥ पुस्तकसंघो कुल्लुकसाहवेन्द्र प्रत्य
र्पितमेदिन्यादिकोषपुस्तकं वन्दे॥ मारत्रा काव्यपुस्तकप्रगादि नवि भक्ता लोकमात्रैकसाक्ष्या
साक्षाद्द्वयोगिनेवव्यवहारतिमुदितासाधयित्वा निश्चितामल्कलीमीदिरेयघत्तु विरलककवाये
घवातायेनानि: स्वर्णलिकारभोरध्यपरजन्याहितासाधुनाल्पेव चेत:॥ प्रगल्भलि: स्वयमेवा
नीयस्थापिता यो विशदालोक: प्रक्षिप्तपुस्तकमात्रमेवैकसाक्ष्यमिस्या: सा॥ उद्दितायवस्ति
मिथुनीभावाश्रिका॥ हर्ष्वेभ्यो मवेहंद्रमाध्यमनन्तर्जय: श्रीहरिरामकं वन्दे प्रथेमानिसवा
हनमें तपश्चागमस्य लिखितं। सोऽप्यपीडितएम चन्द्रभवनसपृष्ठ कृताध्यापनोऽप्राप्त: सप्तपानी
श्वरामहमहाराजेन्द्रनारामलिः॥ हम्पाम्पौ काशीनाथपाठकाभ्यां॥ यो वैरखेनातिलोकोऽसि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कथनागारेषु शालाजिर्ताकच्छौसाधुनियोऽपराजनपद्सिहासिकाविशति। स्पष्टैकोनरसस्य
लोचितमुखाविकुंठितहर्षावृधोराज्यसाधुसमानतनोलिजगतीज्ञानानिःसतारमातिः॥ श्लोकाज्जिती
द्वादशवर्षाविहितशीलाध्येपत्यपदआपितो॥ पत्केलीभवनेपुरपारिणतैःसाकंत्वयोमानिनो
माध्वीकोऽमितकुंभसंधतितिरस्कर्षप्रकर्षायिवे। शालीनोक्कलराज्यसाक्षिलिशतेस्तास्मिन्स्व
केलीगृहेनेदानीकिरवीरयोजनमथप्रार्थितुमित्यर्थमणेः॥ पारिणतैः। नरसिंहधर्माधिकारिश्रेष्ठैः॥
मानिनो। हरिश्चन्द्रप्रमुखानां॥ माध्वीकमदिरा॥ प्रायोनीरक्षियोजनादिकमथप्रार्थनिनित्यमिभ
तोरिणनतृप्तिवरणोपाठान्तरमथ॥ दत्तद्रव्योद्युपायागमनमनितस्नातमात्यादिवाक्याज्ज्ञात्वाघु
द्रोहितेपर्ययद्वधिगृहजंचालपेदराज्यभारं। इत्थंस्थाप्यतावद्देवप्रविशद्मतिभिश्चान्यथाचाल
पतीप्राहध्वापूर्वसंप्रापितनगरवरधूर्जटिःप्राहधर्म्म॥ देवेणनगरेहैवसाविधेऽप्याधायते
प्यारामचन्द्रपीडितैःसहस्त्रद्रव्यद्वैराधिकेराजनमुद्रार्पणतःपंचसाहस्त्रीप्रस्थापिता। तदेतद्द्रत्र
दत्तद्रव्यमित्यर्थं। मिहितोतस्यादद्यावद्भिस्तदादिमवस्तेपागमबुद्धितः॥ तोतारामचन्द्रसत्स्पर्शनेन्मार
न्धोर्नीचवाक्यतात्रावाहरिरूपेणाभ्यर्थ्यता॥ शुभ्राभ्रस्फुरदम्बरेपराचितप्राज्यमहोत्सवोवका
धःस्थानस्थितनल्पकाल्पनमहास्वापे। समर्थः स्त्रियः। रात्रीश्वरार्थ्यदिनीतिनाम्यसहसादुर्दै
वातोहतःसोऽयंघटमनादिश्रुप्रगल्भितक्रोधोऽधुनाश्रीमणिः॥ अवदानवेलाहकप्रसरदम्ब
रस्तुसाधिततप्राज्यमानमहावितानाधार। प्रदेशस्थितपर्यंकिकाल्पितानिद्राश्रीमणिः पूर्वमिदानीं
त्कुञ्जातीरसविधीकृतमठेषुधनरोषदग्धोऽलं॥ वीथीनिर्भेदलब्धोदधिसलिलभरोसारसंचा
रेवाहप्राहैकाकास्मिकस्त्रीजघनबिलोमिलत्स्वच्छजातत्रपवीर्यः। देवोदैवतपाकशासनमहा
राजेन्द्रनारणमणिलब्धरत्नैर्महासुखेलभणितिप्राप्यश्वभद्रांलिङ्गः। उदकानिधीयतेऽस्यां
मित्युदधिस्तेजनकुञ्जा॥ जघनानिपामनाबिलमुपस्थ। एकःरात्रौविवस्त्रानिर्वीर्यपतितसमुद्राग्रा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

शिष्टैः प्रयुक्तः प्रत्यक्षाश्चानुमानानभिभवतितथैवोपमानानपीह युक्तं चाप्युक्तमेवार्थवनि
यतगतिः सप्रकारस्यार्थशक्त्या प्रामाण्यं प्राप्य मन्येजगति विजयते सप्रमाणैः द्विजेन्द्रैः॥ यः कश्चि
त्साधुशब्दः स्वस्वरूपेण शिष्टैरभ्युपगम्येत्यस्य प्रयुज्यमानः प्रत्यक्षादीनभिभूय तिष्ठति॥ अर्थ
युक्त्या॥ अर्थसंयोजनेन॥ अर्थोपभुक्त्योः लिप्साद्विपाठान्तरेत्वर्थोपभोगेनस्याद्विरोधः॥ अर्थशक्त्या
अर्थभुक्तास्फोटेनेतिवा॥ ससाधुशब्दः प्रमाणमेव॥ राजश्री हर्षलाल मणिना पृथिवीवरप्रार्थितेन
कवल्लव्याख्यानख्यातिवितोक्तिप्रकरणस्य पद्यावलीरत्नौघजुष्टे। काशीखण्डस्थसूक्तिप्रकरपरिचित
पञ्चकाव्यानि जित्वा पाताला ध्यायनाम प्रबलेवसन्तिके सन् महाकाव्यमेतत्॥ उक्तिप्रकरमयानि। व्व
नसमुद्रयप्रचुराणि यानि पद्यावलीरत्नानि तैर्जुष्टे सेविते॥ रघुवंश किरात कुमारसम्भव माघ नैषधसंज्ञा
नि पञ्चकाव्यानि॥ महाकाव्यं कविकर्मभेदः॥ त्रिहायनमितयतारलाल वर्णाः साकेतयः प्रीतितोवा
तः साधुविधायमद्विरा वितालापः प्रदीपादिके। जीऊबाहूकयाद्धतोनिजगृहे भोक्तुं गंगादास
मसौऽयमेश्वशुरः कदाचिदधुनावार्तानिसृष्टव्यपतिः॥ तारलाल वर्णाः॥ रामचन्द्र पण्डितैः॥ मादृ
शवितालापः॥ श्रीमणिनोसमं संसाधितभाषणः॥ अधुनाः। धुनवार्ता प्रकरः॥ समपूर्वश्च प्रयोग्य
नावार्ताकिं तोनष्टव्यपति॥ स्वस्विद्ध्यमुपागतेनियमनः सर्वद्धर्थविद्यावित् शालाय जगद्गुः स्वहस्त
तस्मेतातालालिमहुलनः। गणिं तत्रमदीयमादलमध्यास्वाभिलमागोविनास्वच्छमात्रं वशालकथं
पुनरसौनिष्ठा शाय्यविस्मृत्युले॥ उपागतोकाशीनाथमन्दिरपत्रभट्टस्वल्पर्पणेन आगतो॥ तानोरामचन्द्रः
॥ नेत्रमुख्यात्मा। शालायाविवा॥ पातालाध्यायमध्यप्रगदितविशदानर्घपुत्त्युत्करेघोरजाराजेन्द्रनाम
मणिपद्मभेणिनोयद्यपीहास्तिरम्यः। न्द्रणाविचित्तनथापि प्रक्षाणगणागमे नायसत्सव्यच्छमुषीकथा
यातेषानविघ्नस्यमन्याचितारभिगमोविवादः॥ इहकामिकोपि॥ विवादश्च श्रीमणिगमिष्यामि
स्थास्यतिवेत्याकारः॥ तातेनश्वशुरेणचार्थतरसेवात्याप्यन्ततियतप्ताप्रसाद्रुपमिनिमानितोप्याचवि
वयंआगत्तिकाश्यामदः। वृत्तिः साधुनदवराय्याति किमारम्भादिर्सभिणोमत्योधाम्पनुर्गजितोवदति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तातेन श्वशुरेण चायतरसैवोत्थामदत्तं नु यत्साग्रजंपबुधमानितो ऽविषयं आगतिका
काश्यामलं । वार्त्ताः साधुनं देवदत्तस्यापि । किमारभ्यादिर्सि रभलौर्मत्योधाम्यनुयायिभिर्व
र्णितं वैचेश्येसतारामणिः ॥ तातो रामचन्द्रः ॥ श्वशुरो जगन्नाथशर्मा ॥ उत्थायाग हलित
क्षिप्तवाः ॥ वार्त्तिर्वर्ततिजीवने ॥ यद्देश जनमुद्रिकोदित्तपिलत्साहस्त्रिकापंचकस्वाम्यत्तीकृ
तदेवरामभवनमयमत्तीकृत भाण्डकं ॥ एतत्पश्चात् श्वशुरो रामचन्द्रकृतोभियुक्तिमद्ग्राहिवेप्राप्यतः
त्वधुना यतत्तुजगृहेवत्कान्नुतारामणिः ॥ मृत्युपात । मनुजप्रेषणप्रयोगेण हृमपग्राहि ॥ अ
धुनातातवित्रलभिदशायाम् ॥ तत्सुतगृहे । चन्द्रपुत्रवेश्मनि ॥ आहूय श्वशुरेण दत्तमुद्रि
मद्गलपर्णकृतवेश्मव्यत्तशतादिभाण्डकधनप्राप्तोत्क केलीरसः । हीरानन्दकरणहनात्वेर
जनस्यैतस्यतस्याधुना देयभाण्डकमित्यभाष्य चमहाराजेन्द्रतारामणिः ॥ लेखप्रेषणतः
कालीकोदाणहूय ॥ श्वशुरेण शर्मजगन्नाथेन ॥ श्रूयते च ब्रह्मपुर्यां श्रीमणेर्भगवतो वि
वाहकेलीरसः ॥ हीरानन्दकरस्य माहनमुद्रभाण्डकादलितजनपदस्यैतस्यैतस्यवेश्मनः ॥
लालाभद्रपुत्रादिपीडितजनस्यच्छोऽभ्रसत्साम्यकालेख्यौ ऽभासत काशिराज्यरत्नवनोन्नीत
चवित्तंनु यतः । वाद्धेः पीडितमंडलीनियमितातस्यो दत्तैरादरद्भ्यामहासमितिप्रवन्धि चमहाराज
जः कलकीमणिः ॥ उत्सुकैः । अधिभिः ॥ राज्ञः स्वचितशासनस्य काचित्तस्यैतस्यतस्याधुना
किंचिद्राजतमुद्रिकात्मकमयप्रत्यादिवित्तजनैः । सोऽपि हृव्ययपक्षलक्षितमतेनिक्रूयितेसव
र्वविस्तारेनुतदेवयस्यावित्तिर्सि सत्सद्धरशात्यालकं ॥ प्रत्यर्प्यतदलिपाठान्तरे ॥ दृष्टाप्रमस्यविशे
षतोऽभ्यवाहितो हस्ते जनुष्यात्रिकां मुद्राः स्यानगतीभ्यः समवर्द्धम्यापिकालपुरेण पीडि
त्यादिविजृम्भमाणविशदकाशस्यतारामणेर्लस्येन्द्रस्यकथानकं कथयभोः कोऽन्यः क्षती
वर्णयेत ॥ धर्माधिकारी सोमनाथपंडितः ॥ काशीसाम्राज्यपद्योतदित्तविषयचर्यचाहस्थिा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यच्चित्तेयद्यस्यभूपेंद्रपानोबकुद्दिवसाधनंतैश्चार्थसिद्धिक्रियतेयतेचेतः।आत्तश्रीसाहवोधैरथपुर
रिपुगणराज्यभारक्रमेणव्याख्यास्यामःसमभिन्नादूद्दतिगुरुरदःकाशिकायाःकल्कि॥
वाराणस्यभिधायकोचितेस्यादीनिकाशीसाम्राज्यसमर्पकपद्यानि।नद्दुद्दिनविषयस
मुद्यर्यच्चित्तेसाधुनिश्चिन्मयशलाकाशबीधिबालमासिकसमुद्दलयात्मकंवार्षिकिमेकमथ
प्रत्यपर्पनिचैनःसाहवानामतोधैरथपुराणिपुणाच्चसम्पगाहृतश्रीसाम्राज्यभारंव्याख्यास्यामः
॥यावैपंडितमंडलीबुमिलितेरंगपान्तरस्थैर्गुरोर्वैगीर्वाणमार्विपश्चितस्वकपिलन्नदक्षिण
स्यापन्नी।आदिश्यस्वैयमयागतःपितृगेहेस्वैयथालब्धोद्भवोभोगाभिःपारणानकल्पेऽजनि
नोदेवःसनातनमणिः॥कार्यान्तरस्थः।अन्यकार्यमाप्तवैभ्राः॥पिलिष्युद्दिनिवक्रव्यापि
लदित्पुक्तिवर्धनदोऽनुरोधात्॥यच्चाकल्पमणौस्वचेतनमथोनाहमुल्लेकसाहवेरतृपा
दलसाहवोत्कर्षमातिप्रेम्णापरिराज्यंगुरोः।देयंसाधयतस्तदेतदुद्दिनसाम्राज्यमेवंबुधि
रैर्दन्नीत्यैतज्जगत्पालिमर्हंपहापज्जेनुनारमणिः॥नाहमुल्लेकसाहवैःस्वचेतनंयासि
सहस्तपुष्पाद्दरूपनारमणौकालीकाद्यधिपतिमिद्दीपमानमभूपाकल्पगुरोःकाशी
नाथस्यरत्नमेचन्द्रस्यवापूर्णलायाःसाम्राज्यश्रीत्याऽभ्यर्पितेतिदेवद्वुनर्पसाधयतोऽस्यन
स्वचेतनंदेयं॥श्रीसद्रूपंडितरणमचन्द्रकृतिनामभ्यार्थनःसौख्यितैःश्रीवीरेश्वरपंडितै
र्लादिनरैश्वर्याख्याचलतेचेक्ष्मा।तद्दिनस्यपतुर्पंडितपण्णपिनारज्जेनुनारमणेःसाम्राज्यं
प्रणयोपपन्नगातिकीभूयाद्दद्दैप्रतिः॥अभ्यागतोऽभ्यर्णतः॥अन्तरेणवीरेश्वरपृष्ठ
कृपाहिप्राप्तिसाम्राज्यंदुर्वंदामिवभासते॥स्वीसारेऽस्मिन्नसारेनयतस्सुखंचयसेसाक्षमा
स्तनवेतिपश्चात्यद्यास्तितामहिमप्रणयपरिधनानेवमत्रैर्ग्यास्तिकर्त्री।नास्तेचेतसाध्यमानाप्य
हहमतमदाविन्ध्यपचाममाणातेस्तैहेनुप्रकारैःकथमथयुगलीनासिमुखसापानी॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कर्तुमपाकर्तुं समर्थं च ॥ असतो मद्दोषात् सत्कल्पतमा क्षम्यते ॥ साक्षमा ॥ पूर्वं श्रीयोगराजप्रभृ
तिबुधजननैर्मैलनसाधयद्भिः शेषकैवीरवीरेश्वरकृतिभिर्लोसाक्षमा योऽजेनात्सीत् तस्मात्तत्सा
धनाक्षेपुनरर्थनिलर्दर्वर्ईमानो नियोगः प्रत्याख्यातुं प्रभूणां न हि भवति द्वयोर्वीरस्तुमानिनो यत ॥ प्र
प्रभूणामाधिपानां ॥ इदं हि क्षमो योग्य उचितः ॥ भाण्डा न भिज्जिनेषु प्रभवन्ति च दृष्ट्वैषस्यनावन्न प्रभुत्वेन त्वे
तद्वर्जनादावभिलाषिता मयो तज्जनुस्तस्य मास्तु । इत्थं श्रुत्वा शुवाक्यं गुरुणा दिनमयो भावयन्नगृष्टमु
च्चैः प्रत्यादेष्टुं न योग्यो माणिरिह विदितः काशिकायाः कलङ्की ॥ प्रभुत्वे च रुजिनादावभिलष्यनेनेनुभ
जने ॥ मणौ न शब्दयलङ्कलिमणुः ॥ अणवणमलोत्पादद्वैकपठितान्मलेरुः ॥ मनुरिति लवगर्पिश्च मोपान्त
पाठपक्षे नु मनेरुच्चो लित्वा नार्थकान्मनेरुः ॥ मनो रिमे मानवास्तेषां समाजे सभ्यमुख्ये ॥ काशीनाथः
सकामो मद्गुरुरभिनोदेवदेकामनोरुद्वैकाभिन्याविप्रयुक्तः कथयकथमयो कामनुत्स
ज्य चापः ॥ निष्कामश्चेदमुष्य द्रविणमिह मुहुर्मासि मासि प्राप्यमाणं कामेनायोपजुष्टं कथयक
थमयो हास्त मा हात्यदेयं ॥ सकामस्य कामिनीविषयभोगो निष्कामत्वं च दुर्घटं ॥ अकामस्य च
कामोपजुष्टत्वादर्हदद्विद्यमानं द्रव्यं न प्रत्यर्पितुं शक्यते । प्रत्यर्प्यमाणं वा काम नयान संगच्छा
नुशिक्षौती नु भय पाशरज्जुसर्पदेशः परामिदं नामस्य वेमनस्यकं ॥ शालीनांयकाशिनाथोन्नपति
रथमद्विप्राप यन्पूर्वविन्मामुद्रास्नेतोऽद्दिमानाः कथयकथमयो नार्यसाक्षाद्बभूव । नाल्पातङ्के
न तर्हि श्रीविशदमतिभिः साकमुच्चोद्दिनादो यानायानं प्रकुर्वन्ति पगहनिवहो केन निष्कामस्य नेसो
॥ तानाद्दिमान्याः अशीत्यादिमुद्राः ॥ आतङ्केनेत्यस्य श्रीमणौ इत्यादि ॥ काशीत्यक्षाकदाचिद्
पिन भुवि चरन् काशिनाथो यनाया घातमाऽहो दृष्यते सप्रगच्छक्लिनिवपुः प्राहसो रूपमारः ॥ का
काशीत्यक्षान्नता वह्निहरहरभयतो गम्यते स्माभिरिथं तस्मात्तस्यो क्लिशालेख्य काविधत्नपदानादतःशी

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

करोत्यथा॥ कदाचिद्विङ्गिगप्रतिष्ठापनादिसमये॥ नाथादीत्यादिशब्दः पुंल्लिङ्गप्रथमैकवचनं वा सम म
नुष्यपर्यायिनरशब्दस्यानन्तर्यप्रबोधकार्यश्च शब्दस्य चोपसंग्रहकः॥ राजकः साहवसार्वभौमक
रलः प्राप्तोयदीप्यः करस्तत्क्षोनुकमावहन्प्रसभतो राष्ट्रे जनैर्वन्दितः। अथाथपालिपल्लवसुभूमि
लज्जोद्यानपानादिषु सर्वसौकर्यमिहाननोत्तिनकथमान्यः सलोकारः॥ रालः प्रशस्तः॥ करः
पाणिर्हस्तो राजग्राह्यधनं च॥ शोभनः करः सुकरस्तस्य भावः सौकर्यं॥ यस्मात्पुरा प्रमतो विशि
ष्टभावितारण्यमिव दवदग्धे तस्याभ्युदयतेऽत्र सर्वं तत्पदं साम्राज्यसंपद्युता। सूर्यश्च चन्द्रमसोऽभ्या
भ्युदयतो घनस्य राज्यस्य तथा शोभाभिः सुसमेधते जगति वेलो पुष्पवन्तौ ननः॥ अत्र जगति॥ पु
ष्पवन्तौ विततफलसाम्राज्यसंपद्भिः प्राग्यगर्भं॥ रामो राज्ये स्वकीये निमन्त्रमपके प्राप्तसाम्राज्य
साराज्ये नान्ये बहुभुक्तिमुक्तिप्रवरफलपतिवे दर्शितो राक्षेलिः। तस्मादद्य च सर्वलुधिहस्य स्वकमिहपा
लोमानवानशिमानाः स्वेशात्यन्के सहकृत्येनाहितगतिजनानिष्ठलिप्राणितीवन। रमो राज्ये नृनारमणी
रमोदाशरथिप्रभु॥ योऽहं लक्ष्मणरक्षितप्रभृतिभिः श्रीरामचन्द्रान्तिके तिष्ठाद्भिः स्वयमेव पाकम
सहकृत्कुर्वन्विभाव्योत्सुकैः। श्रान्तः प्राथामिकोच्चयामसमये काशीशशूर्पकिनैः साम्राज्यप्रतिबोधि
नः स्वलिपितः सोऽस्य पवनारामणिः॥ निष्कण्टितेत्यस्य त्रिष्टुपमित्यादि॥ यः पूर्वं शिशिरत्वनेहसि
यवाग्रसाधयनहसनतत्त्वेच्छापरिगृहणमचन्द्रपदयोरध्यापितोऽभ्युपरः। सोऽस्मत्पूर्वनिबाधुनाय
नियतनिस्कसर्वयवाकृतोनोपक्रमातियेनसर्वमभितः स्वस्य प्रभुसाज्जगिनः॥ यो मणिः॥ पूर्वकुलमुल
केन्द्रस्थपदकेलेख्योपसंवेशनप्रष्ठेहेतुभिराशुसंपादितुरुद्दिष्टोऽहमाकारितः। यानोद्भवमथाज्ञ्
नीपारिणतैः संश्रित्यदः शालिकं कुर्वन्नरण्यमिलितो बहिः कथमथो मा स्यामि सोऽहमिणः॥ अप्युपाकार
नः॥ आभिमुख्यतः सावधाहतः॥ यो वै भोजनपूर्वकाले मिलितानेहः प्रकर्षगीतस्वस्त्रीसाधुनिदर्शितो
चित्तचलद्धित्रोघसभानितैः॥ भुक्त्वाऽथयम्यशुरेणसाकमुदिताहास्तिदादेशनोनिद्रावशयानमेथुनेरवि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हितवान्सो यं हि नारामणिः ॥ तदादेशानहत्यस्य सताम्बूलग्रहणानन्तरमित्यादिः ॥ निद्राणो निजके
लिवेश्मनि महापर्यंकपार्श्वे कदाप्येकान्ते निजकान्तया सह शयनैः कुर्वन्नुवाचोत्किरः। अश्विन्यादि
सुतारकावलिमध्येन तस्याः श्रवणे समवेस्योत्तव्या सैव जगत्पतिर्महामहाराजेन्दुनारणमणिः ॥ एतस्याः
कान्तायाः। श्रवण एवोक्त्या ॥ यथा स्वेऽभिरुचिर्भृशमिममणेः सदृक्षिणाभ्यर्पणे कास्मिन्निवाद्विवसेनि
मन्त्रणमथो सहितोधितत्वंतदा। आयातेनु निमन्त्रणे गुरुरहं यस्यामिभोक्तुं जलभुक्तास्तेस्ति
क्षितीर्त्स्वकरागसिसाधयिष्यामि च ॥ ससिद्ध। परीक्षकाणां पुरतः ॥ कालव्यूहेन जनकुञ्जो कुसुमिता
भ्योविष्कृतेः स्मावृत्तो बालव्यूहितकाशिका कुसुमिकाम्या विष्कृतिः स्मयते। तस्मात्कालसुतेव बाल
महिलायोग्याद्वितीयापि तु प्रोढा कालसुताऽयबालमहिला चित्रीकिमस्यागतः ॥ काम एव कालोपा
सनयाकालः। तद्व्यूहेन जकुंजाप्रसूनप्रादुर्भावानन्तरं वर्षत्रयव्यवधानमवलंब्य बालकुसुमव्यूहकाशि
काकुसुमितकप्रादुर्भावः। श्रुत्यास्मयते। तस्मात्कालशब्दितकामस्यैषाप्यतस्मात्सुतेव बालकुसुमे महिला
द्वितीयाभ्यर्पितुं विवाहमुत्पन्ने ॥ प्राप्तानुबालकुसुमसुतेव द्वितीयविवाहे कालशब्दितकामस्य महिला ॥
कालशब्दितकामस्य च प्रथमपत्न्यप्रमाद्वितीयविवाहो बालकुसुमसुतया ख्यात एव ॥ तदेतद्विस्मय
कृपाश्चर्यं लोके कथनमेव ॥ एतस्य श्रीकरतारनामस्य मुलुकसाहेन्द्र एष्टः कदाप्येकान्ते निजमाहिकी त्रिशति
कथ्यश्चोक्तवान्नृपादिः। सोऽपि कालिजसाहवपुपकृतः सत्पाठशालाधिपोलब्धः समग्रशतीश्वरोऽसत्यमहा
राजेन्दुनारणमणिः ॥ स्पष्टं ॥ गीर्बाणीवाणीज्ञो वर्य नाहि मणेर्विद्याविदा मोविनाविद्वत्तानभिनिप्रधार्यहि
त्याद्विः पाठशालाविना। साविसेर्यदि सेविना किमधुनाऽस्माकं फलं तद्वत्तौविल्या स्थायनिराकृतानस
हसोस्याप्येनिवायेधसी ॥ विदैः। श्रीमणेरनादरतोऽविद्वद्भिः ॥ तस्याः शालायाः धनेः स्थापनेतद्धानिः
तस्याः तद्वतो ॥ श्रीगीर्वाधरपडिते नृभवने यो वै मणेः कीऽनव्याजात्वैरस्य योक्तनास्तिमाहिलाकाशीतिनाम्ना
स्मृता। तस्याः प्रावरणाद्युकप्रगाटितेयस्याः कृतभव्यासनं दिवः सैषजगत्पतिर्महमहाराजेन्दुनारणमणिः ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

श्रियो गीर्भाः धरणेकर्त्तापिण्डितेष्विन्द्रश्च नारामणिरेखेत स्वभवने वेश्मनि॥ श्रियायुक्तो गंगाधरस्त्य
भिधानविख्यातनारामणेः प्रपितामहो बोपण्डितेष्विन्द्रसत्स्यभवने॥ स्वैरंः स्वमनश्चामलमवलंब्य॥
२। काश्मीप्रावरणाश्रुकं च काशीखण्डमेव तेन प्रकाशितं॥ कः कामेन न निर्जित इत्यादि स्वमध्यवर्त्तिकाम
शब्दघाटितवर्णकभेदसमारभ्यमाणमथ विस्तृत्याप्यथगाधिष्ठापितमत एव काश्मीरखण्डं ततः षष्ठगिवस
मयभासमानथानालाध्यायनामधेयमभिद्रुमात्सरणमहिमस्य सेवगुरुमहाराजेन्द्रनारामणिः॥
राज्ञाऽसौ मणिकाभिधायकनयानुच्छो मणिर्वाशिकीविन्निसाध्ववलंब्य साधितजगद्राज्यः कृतीतो
पमः॥ सर्वोपासनयोग्यनामथश्रुतेनेनातिक्रमन्सीस्थितो मुद्राणाशितकादिरायकनमाप्राहोति
रत्नाकरः॥ राज्ञाऽसौ मणिमार्त्तिकामत्रभेदाभिधायकनमङ्गिनः साराहितोऽप्यनिजवशिप्रपन्नां
जीविकादिवन्निःसाधुसमाश्रित्य प्रसह्य जगद्राज्यः॥ कृतान्तोममलदुपमोयध्यासाविस्मादिवर्णकां
तरणर्थानुसंधानतः स्वममेववासाक्षात्कृतानि॥ कृतोऽथेषु घमोयेन स कृताथोऽयमः सफलो योगइति
वापाठः॥ यानि रत्नानि मणमोगजाश्चादीनि वैप्रभो। त्रैलोक्ये तु समस्तानि सांप्रतं भातिनिगेहइति पुराण
वचने मणिमुक्ताप्रवालानि सर्वस्यैव पिता प्रभुः॥ स्थावरस्य तु सर्वस्य नापिता न पितामह इत्यादि धर्मशा
स्त्रवचनेषु कोषवाक्येषु च रत्नात्मकः प्राप्तोऽस्तीति रत्नाकर एव। ननु सर्वथानुच्छः॥ रत्नानि च समा
राणि तु च्छानि नेति लोके समभिव्यक्तौ॥ धत्त्वा दर्पणमात्मनः करतले स्तूपाश्चिन्तति गतिशोकः स्वीयम
भिद्रवप्राविशद्प्रीत्याशानेभासिपन्॥ केलीः साधुमयाः चरश्चिस्तभनः सामिप्रमावर्त्तते नो विनिप्रणया
न्नुरुच्छ लिमहाराजेन्दुनारामणिः॥ स्तूपाश्चितो निर्गति। भग्गमध्यप्रवेशिते॥ शोकोमेहनं॥ अभितोद्र
वेत्तो पाश्चिव करजोत्तेसाप्रकालितं प्रतिपन्नौ॥ मुकुरे स्वमपि पश्यन्यथा स्त्रैमपि पश्येत्य च्छादर्शयन्॥ प्रिये
त्यत्राऽधुनेत्पथ्यपर्णीति॥ नित्यं नूतनकामिनीपाशुचिलिप्रत्यपितान्नात्वसोऽसद्धेवा हिकमानिनी पाशवि
त्तिप्रत्यपितान्नागुरुः। तस्माद्रोघवर्गोऽस्यादिमालिनीवत्तो विभाव्योदित्ययाऽन्यश्रोष्ठि मिरित्यमाहचम
हाराजेन्दुनारामणिः॥ नित्यं नवीनाभिः काम्यकाभिः पराचित्पा संलवेन प्रत्यपिता द्रष्टव्यान्सनीविवाह

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

श्राद्धामाद्यामानवतीनमापारिस्वयत्नः प्रत्यापत्तिमलभिस्मेतथाविधोगुरुः श्रेष्ठः॥ नित्यंनवीनाभिः
कामुकीभिरंतरेणमैथुनसाधनेसद्वर्त्तनप्रत्यपत्ते॥ मैथुनेपुनरेकस्यबहीभिर्दुर्घटत्वात्॥ विवाह
प्राप्तमानवत्यानुपारिचमतः सद्वर्त्तप्रत्यपत्ते॥ मानदशायामप्रत्यर्पणेत्वन्यपुरुषैः कदाचि
त्समयमेवसाधनाभिलिनयाविधएवगुरुः॥ कामिनीपक्षेगौरवविस्त्वपहारश्च॥ मानिनी
पक्षेलाघवंवस्तुप्राप्तिलंभश्चेति द्वितीयपक्षएवश्रेष्ठः॥ मामिन्यामभिभुज्यपूर्वदिवसेगर्व
प्रहृष्टोत्सवोगगानीरगमानिनीभिरसदृत्पर्दशकंवोरिनः॥ भ्रोजाघाकलेकोकिचुलो
क्तिविचलद्रहैकक्रुद्धा अपप्रत्यक्षीकृतवाद्धितायविषुयानामप्युवामिप्रिया॥ पर्वदिवसः संकी
त्यादिलासिनी दक्षापद्दरिशकंपारिधानायप्रवेशितेयस्मेसपदरिशकंवेशिनः॥ छन्दोऽनुवर्त्त
नतोऽनुस्वारलोपाभावः॥ आकस्मिककिलकिंचितो त्याविचलनीतिविचलनं तथाविधोपोदरे
घट्टस्यजनः लस्येकमवलंबनमाश्रयो यत्कृष्णमेकंवत्तामाभातिः लद्बलंबननः स्वपमथप्रकाशी
कृतावद्धितहोभगप्रष्ठार्थोयमासीनाहरी॥ नांतथाविधा॥ आहूताद्युमितसाहवोघविहितापु
ष्पासस्मिमानितश्रीमनामसमुत्कसाहाकाखितरव्यातापिधानोऽन्तः शालीनैः कलहाऽन्हानदेषु
महाकालेतथाध्याप्यन्याद्यपर्वत्रवितेधनप्रतिमालैः सत्समहराष्याधतः॥ आदर्पपित्राविनौदित्वा
दिलद्धवाचार्यवर्णकेनुरीयचरणेनभ्योभेरवपालोविंशतिसहस्रंभ्यः परेभ्यानुमत्यर्थंशालभ्यनाः
त्वोदयपत्राविलेधनपत्रनावत्तस्यैवमेवविषाक्षितः॥ शालेयानित्यत्वाभिप्रायेतत्तोऽधिकमथ॥ पुष्पा
नन्दपेनेन्द्रपुत्रमसक्तानातासनाधिष्ठितेदृष्टुजालकृतेहलः स्व पमथप्रीत्याखलानासनो॥ स्थि
त्वानित्यमाभिप्रेताधिनिवर्हस्तानोपदेशकमादध्याप्यप्रणयीबभूवकृतिनानाविदः सलाटमणिः
उद्धीनसाहवानिदृष्टकारीनायभ [illegible] शपदेनमध्यवनीयः कश्चित्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नन्दघनः पुराणस्मृतःपीडितः॥ जीवाः क्षुत्परिपीडिताः प्रसभतोऽप्याप्य चाल्पमिताः आजन्मा
र्जितपुण्यपुञ्जफलैः संप्राप्य विष्णोः पदं। शान्तं दान्त मथ प्रमोदसहितं दिव्यं नमेनमाणिनित्यं
प्रस्थाधितान्तरखिलस्वयंन्यश्यानितसमालसो॥ इति सिमत्स्यास्य नमेत्या। दिवर्णकैर्विद्युल्मत
पाप्यवासितं॥ युगान्तकालप्रतिसंहृतात्मनः त्यादिवर्णिकान्तरतोविश्पोसनौवात्मनामप्र
वेशः स्फुटएव॥ प्रसभतावलान्ए विष्णोः परमाकाशं प्रतिसंगतानां श्रीभागिसाक्षात्कारः प्रयत्नः
॥ क्षुधितान्तराः सर्वे श्रीमण्पन्तुप्राविष्टाः श्रीमाणिमथ क्षुधितान्तरः सोधयन्नपुनरेवप्रायोनिस्य
मपमस्थाति॥ महाचार्यसहस्रसहगुणगणाख्यपस्कुरध्यापनस्प्रष्ठोपायशानप्रसंगिनभिन्ना
भक्तिपूर्वाद्युत्तादिषु। दानतनतियोजनादेकपथ्योयोग्यप्रयोक्तुगुरुएमुद्राणानिनुमप्पुपापरहि
तेयासेपृथेकाकिनि॥ काशीनाथमहाचार्यसहस्रसहगुणगणैः शौर्यौदार्यधैर्यपुरोगमैः प्रक्ता
पिर्लप्रस्कुटमध्यापनप्रष्ठपङ्क्त्यायानशितकं ततः प्रसृष्टं श्रीकीयममापिलोषितपैरल्यावधे
षु॥ चन्द्राद्विषु। रामचन्द्रपीडितप्रमुखेषु॥ गुरोः मृतेः॥ माधिमणौतत्सहशेवा॥ राजाऽसौराजना
मप्रगाभिजवपुश्चालोपित्वामनुष्यान्तराऽप्याज्ञान्सैनिकादिनथ्यभिजसमयप्राप्यमाणोत्तराज्या
नागरार्देवप्रसृष्टंविरखपालशालेरत्नानोऽन्यस्पवार्थेनसमाद्ध्रोकेरमुष्याऽभिलषितमसकृत
साधितसर्वजगत्या॥ राजाऽसौमणीरणोराजशब्दविऽप्पिनमहाराजेन्दुलारामणीरामनामप्र
गटस्वपूर्तिनिमित्तप्रष्ठप्रालजव्यैसस्तसामाऽपिप्रल्पहमभ्युपारखपातिः॥ कुलदेहलिराजाग्निः सप्रशुद्ध
वासंचममिलादिधर्मशालीपवनतोराऽपिकुर्वतोराशुतोऽभिलषितमवश्यंप्रसाध्यमन्यथाराजो
ऽमषानितःकुलोदिहआपधतो॥ जगतीभुवनेश्मायां॥ योवृन्दावनकुंजगुंजदलिजश्रेणि
समास्वादितप्रमकौमुपपुष्पपुंजपल्लवांधसितनकौवीरुधां। आहत्यापर्शकदाऽथलातवचसार्दं
चात्मुपापीचरन्कीशरणिलषलनुं [illegible]॥ वासलीमाधवीलता॥ कदायकदा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

चिदृश्य॥ तातवचसा। पूजार्थं कुसुमान्यानेष्यतीति चन्द्रवचनतः॥ आपर्वचसेतिकाचित्कोऽप
पाठः॥ प्रतानिनी। वीरुधेमधिरुह्य ननः पुष्पाणि गृहीत्वा पृथिव्यां चरन्तवानरणश्लिष्टशरीरेमाणि
र्कसमा तातसविधतोऽप्युपयान्तंन्यहामि महानेसमस्वसुजं॥ यो वैतार्किकचक्रवालपरिषन्मध्य
प्रतिष्ठापितलीलालास्तर्कवाक्यनिर्वाहान्सर्वदूषयान्विस्मितः॥ आयातंसविधे समुत्सुकमथो
श्रीकृष्णभट्टात्मजं तातान्त्वा वेद्युजगाद तातसविधे लोकः सतारणमणिः॥ तर्केषु तर्कैर्वा संचरतीति
तार्किकाः न्यायविद्याविदः॥ चक्रवालं तु मंडलं॥ तान् तर्कवाक्यनिर्वाहान् पूर्वपक्षसुपक्षापिता
न्॥ मुण्डाभ्यन्तरवर्त्तिमुण्डमसकृन्मुण्डास्थि सर्वेष्ठितरुण्डस्योपरि मुण्डेनाक्षूकमयप्रानप्र
मोदप्रदः। एतन्निष्ठतिपस्पसेषा नियमात्स्वर्गोऽथ देवो भवेद्यानं यस्य च सेषवीरपदवीं प्राप्नोति
भूलोकतः॥ कृत्तशिरो मुण्डकं॥ तदभ्यन्तरवर्त्तितुण्डमाननं॥ रुण्डस्य। अशीर्षकायस्य॥ मुण्डि॥
नमाणिक्यमित्यर्थे मुण्डितागकमितिछन्दोऽनुरोधतः हतकशाकमित्यर्थकं॥ आकाशेविहरन्
जीवः प्रोतइत्यभिधीयते॥ पृथिव्यपूतेजोऽस्यतमरूपेलेनतुण्डादिमस्य नियतं तिष्ठति सस्वर्गे
स्योदेवः स्वर्देवः॥ यस्य तु कालदेहेपतनएतन्नियतिसवीरः॥ भूतानि पंचमहाभूतानि वाय्वादिनभ
जलाकोशानमेकानि। एतैरूहचैर्धतोहेयोभूताद्भुतः॥ प्राणाभोमयस्य गमाभयेतिवेदैदेवैकर्स
मानिनश्रिन्तात्स्पृप्यलएवमानिभिरिहप्राणावकोशाऽमा। इत्याख्याय वचो विशेषविहितेयलंच
तोऽश्राणिवैनिर्मुक्तानिमयातयाऽथकुधियातत्केनविस्मार्यतेति॥ प्राणानां। गतवर्ष्मजीवानां स्वर्गे
देवकल्पेयाः स्वर्गमामिलनंभवति॥ वर्ष्मपरित्यागजरवेदानुसंधाननतोऽश्राणिनेत्राभ्यामुन्मुच्यन्ते
॥ यैत्येतामहमसक्षियमुद्दलेस द्राजतभाजनप्रियामोभोजनकार्यमानिलमभूताश्मन्सुवर्णपादि
प्रीत्यासाभुविनीर्यतेभवनेगेयभिमानं लब्धीयायास्यामो वदनीतिसंसादमेहारजेतुनास्माभिः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

॥पैतामहमिति विभागप्राप्तिसूचनफलभाजनभेदकानतरी॥ भवनगौरिस्पचनगरगौरिस्पृष्टपठीति॥
आहूयाथ च कालिको दयुरलोयं सैषवागृगुहृदत्वा राज्यममच्छद्दस्तपुरतः पक्षीविपघेनवेतः
निर्वासितो बहिराशु सैव शापतोनत्वेषताराणमणिर्वैकील्येनजगत्पातिगुरुर्हरिश्चन्द्रेश्वरः संसारि॥
गुरुः श्रीरामचन्द्रः॥ सैव पक्ष्येव॥ श्रीपक्षी कल्पीडलोपशिलनोद्याने शनैः साधितदत्वा याऽयचे
कात्रिकेश्वरमेषपोः भीष्टो लसदत्तकौलकल्पभोजितवत्सनद्यपिविबुधैः पक्षीभवच्चैष्टिपंसवगादि
ष्पधिकेनदासुखमिति प्रोवाच वाचस्पतिः॥ शनैरशनैर्भाउपेः॥ कालोनप्रभवेदपरिखलुमहाकाले
सर्वेसान्निधौ कालादप्यधिकः कलावधमहाकालस्तनोऽभ्युद्धलः। तस्मात्त्वसभुवीश्वरेत्तभणि
तिप्रत्यपतिस्वाक्कतेः शिष्टः पूजनमाचरितेति यमाद्दित्या हवाच स्पतिः॥ महाकालभक्तानां
यममयातनानप्रभवति॥ ततनासेतरंगिणीतरणाकप्रष्ठैरुपायैरथो लेकरा घत्सभुपाक्रिलिधन
मदेधूर्त्तेननीतियदिहास्यतिहितुतस्यलोकविधर्तनत्वस्यनारामणोऽभ्युज्ञासितपालिपथस
निवेस्पवाचवात्स्यायनिः॥ तालोलाराललरंगिण्योनघस्तासुसंतरणाकप्रष्ठैः॥ उपायैः। हेतुभिः
हास्पीहर्॥ तस्य धूर्तस्य॥ गंगातीरमार्गताधसगानिर्घदरसनाधिष्ठितभद्राचार्यमूर्तिरमित्र
कपथ्योनिहुर्यबुद्ध्याशिरणीउपचतपतानिर्स्ययोभवनगरिउपतुयः साधितनिरणविश्रमसमोजगा
पजगतीजातिः सैतारपोलि॥ घदमधिष्ठाय भद्राचार्यास्तिपर्षितीन्मारवाकौरिउघेदवस्थलर्प
णानिश्चमो यस्यसः॥ जगतीजायामस्यजगतीजातिः॥ जायामानिङ्॥ गंगातीरवालुकोघ
विवलद्रश्मीहिविलावितसवच्छस्वरुपघनाकुलनगिनिवहोहलद्वोऽथयस्याग्रतः। नीरतीरस
वेत्पनगनविधृतस्पष्टोच्चपदधीशकोदेवामार्गगताबभूवसमहाराजेन्द्रनारामणिः॥ जन्कुजा
कूलसीनासिकतासमुदायविस्खलत्सीमचरणासीमामितविशारदनिजकायलापिनगिप्रकरे
पश्यन्नग्रेनगनोऽयलद्वोधितप्रयत्नोच्चपदवसनैः पूर्वजानुस्मृतोध्वसीनोऽभूत्सश्रीमाणिः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सिद्धैश्वर्यमकस्मान्मुकुरस्थस्वमन्त्रकिरणार्पितोक्तिधूपाधानं कदाचित्सविधध्वनमथो श्रीजय
रक्तरम्यः। एतत्त्वाले ऽधिरज्यैर्विविधबुधजनोपास्यमानोऽत्रमन्त्रदेवीयसे प्रदद्यादितिसकल
दत्तारत्नाररमणिः सः॥ एकरम्भस्थानदेशतः सिद्धैश्वर्याधिपाध्मानेरस मन्त्रः सविधगतजनरक्षिकारिणा
म्राज्यवार्त्तायोऽवदत्स श्रीमणिः॥ शालाद्वारगकूपे कोर्ध्वविलसत्सिल्लीणविनायनप्रव्यक्तीकृतमूर्ति
वीक्षितवलद्दन्ताबलवैक्रमानः। वर्धिष्णुमनुजातिम्भोनितलनुश्री काशिनाथस्य येस्त्वेहानमानिनवान्
सर्वैमहमहारकोऽनुनारमणिः॥ पाठशालाद्वारसंगलकूपोपरिलिनाविस्तीर्णगवाक्षसमुदायस्पष्टी
कृतस्वमूर्तिप्रेक्षितामिलद्दन्ताबलश्रीकाशिनाथभट्टाचार्यपौमानितवान्स श्रीमणिः॥ विध्यारण्य
महीधरेश्वरद्वैतासिकारसख्यादीनरकृतरङ्कुशंबरजरस्त्वमोच्चपव्याप्तनः। देवो दैवतपाकशास
नमहेशनादिमान्योमणिमेरौक्रीडतिनागनामकफणोज्ज्वलद्भानुभास्वरः॥ विध्याण्वीपवलमध्यवि
चलन्मगयुप्रधानमनुजद्वैधीकृतमगर्वबरपुरोगपुराणचर्मप्रकरधवलव्याप्तिमेवविद्विषु श्रीमणिर्वि
हरति॥ त्रिदूयर्णितानभुक्तापितमुदितमथाभक्ष्यमित्वाशुमिष्टं वीथीमध्यस्थवेश्मादितगुरुललितालि
गिताभाष्यमूलः। यान्तीनिदक्षिणतः सरभसमहकृतत्स्वलरसप्रपश्यन्वीर्यकामेश्वरयोगगतिरपि
तवान्हारत्नारमणिः सः॥ मार्गमध्यस्थभवनभेदसमभ्युत्थानायाः गुरूपासितललितायाः आश्लिष्ट
मुपस्थमूलध्वजतोयेन स श्रीमणिः॥ दीव्यन्सौधोर्ध्वशृङ्गे परिचयचतुरश्वामरैरुपासितगो देवः श्रीशः
त्रिलोकीपतिनाराजिविदितोयः पुरोऽभूत्स्वपृष्ठः। सोऽयं किरणैटिकान्तामुखकमलदलामोदमत्तालिमाला
हुंकारैरेवाविभ्यत्प्रनगकृतधृतिः काले एवालिकामः॥ राजेसदनोपारतनभ्रशृङ्गे दिव्यन्मः प्रश्रमात्रतोलो
कानामग्रगोऽभूत्सोऽयं साम्राज्यलक्ष्म्याः अधिपतिस्त्रिलोकयधीशः श्रीमणिराहितानीकिसार्टदेशीय
वनितावक्त्रपद्मपत्रसौरभमत्तभ्रमरश्रेणिवाहितहुंकारशब्दविभ्यद्देवरूपपतात्रिभेदवाहितधृतिः का
मोनिसर्गतः कालमन्त्रोपासनतः संप्रतिकाल एवप्रत्यवबुध्यते। काम एवोल्लिवामहलितुपानान्तरे॥ गवा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

दिनापियो ऽन्येद्युः सद्योवाजायते दधि। उदधेः खलुनत्वाद्याथमहता विद्धतिः कुनदृष्ट्या न्केः कालस्तु कामोनु
भवितुमर्हतीति ॥ खण्डेष्वेषु दिनोदिपूरणं फलेष्वादौ तथैव निनो बाल्ला नप्राणिघौऽप्यतेयादिति नित्या
कथं सा भवेत्। उक्ता चेयमुपासकैः स्फुटमथो नित्यादिनस्येश्वरी तत्कालस्लवखण्डमण्डितवपुर्जेगीय
ते ससिद्धि ॥ एतेषु प्रौतिकादिसप्तसु खण्डेषु ॥ सा बाला ॥ अथषोडशानित्यासु दशमी याप्रकीर्तिता। विद्येर
काकुलसुंदर्यालिस्याः पूजाविधिं ब्रुवे इतिवचनेन षोडशनित्यान्तर्गतियं दशमीनित्या बाला तन्त्रराजा
दिस्फुण ॥ तंत्रराजादिषु स्फोटप्रतिपद्यते ॥ कालस्तोत्रखंडमंडितवपुर्यस्यास्तथाविधा ॥ संप्रलीनिक्रिजि
बालाविभाविनतः पूर्वस्वतन्त्रतयाथकालस्लवखण्डसप्तकपारायणमभिहितं ॥ स्वतंत्रतया। आदर्शेव
बालानभिसंयोजनतः ॥ अत एव श्रीबालानुपासकैः स्वतंत्रतया कालस्लवखण्डसप्तकान्यतमखंडमानु
पारायणं कुर्वन्तोऽनुमन्यंते स्वस्वाभिलषितप्राप्तिलिप्सुषु ॥ बालाविभाविनतिरस्कालाविभाविद्गुतिपुनरस्तुक्रम
वा। अनाद्यन्तो ऽपराधीनः स्वाधीनभुवनत्रयः ॥ नुयत्यविरतं व्याप्ताविश्वः कालोविनायक इतितन्त्रराजाभ्युप
क्रमवचनतः कालस्य नित्यतायाः स्फुटमधिगतेः ॥ नित्यस्य स्वस्वरूपयोग्यत्वे फलावश्यंभाव इतीष्यानित्य
स्य कालस्य स्तोत्रमथानित्यमेव ॥ अत एवावसानेषु तंत्राणां कल्पेकल्पे विजृंभत इतितन्त्रोक्तिः ॥ आधुनि
कतारामणिप्रणीतमिदमितिप्रायोवादस्त्वबाधालरमणीयः ॥ चतुर्दशमणीनामन्यतमस्यास्याधुनिकतायां
दृढतरप्रमापकानुपलंभात् ॥ कालस्तोत्रमंत्रभेदस्य ताराम‍णिनाम्ने घुटितत्वेऽप्यतत्प्रणीतभावानभिधाय
कत्वात् ॥ यद्येषप्रातर्वाशिवेश्वगमितः पुत्रीनिदीयेशिनेऽभ्युदयहनियोजयेद्भिरतिगाहस्थ्यकेकम्पति।
प्राङ्मुयादेधुनाथ चास्य तनयो मंत्रौषधोपासनेयस्यात्पूर्वमसौ विवाहितवधूशत्यापितापत्यकः ॥ एषः
श्रीमणिः ॥ अधुना। साम्राज्याभिवाद्भदशायां ॥ कालीकोदृगसाहवोधाविहितापन्यासस्वचन्द्रात्मजप्रये
कीकलपाठशालिकमहोत्साहोऽध्ययैः सेवितः। कालीकोद्गतोमणेः प्रतिभुवत्सोऽमीनिपागेऽपिमान
त्वप्राप्तानिजोच्चवाधिकवयोराजोऽभितः श्रीमणिः ॥ गोपलरलासाहवप्रमुखकालीकोहनगरवरापधि
ष्ठापिसाहवसमुदायावतीर्णनिदेशमरुजनान्दिकरम्मचन्दपाडेतात्मजपार्थिवमहाराजेन्दुना राममणिपुनः प्रस्त

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पार्थिवमहाराजेन्द्रनाराममणीशावपुनः प्रत्यवरोपितपाठशालासंबंधीमहोत्साहोऽथ जगत्प्रियैः प्र
त्यहमध्यापनपुरस्सरमानितसलेऽमीहेन्द्रमहेन्द्रमणेः प्रातिभुवो रमानन्दपाठकप्रमुखाः काली
कोद्यगतौ साहवानां निर्देशप्रत्यर्पणयोग्याः॥ ननु साम्राज्यपदस्थायविराड्क्वचेवास्थितो न प्राप्तः स्वकी
यो महान्वार्षिकाणां षाण्मासिकाशनेनानीवा वयः समुदायो येन तथाविधो राजमानशासनतया राजे
वराजो वाऽपरः श्रीमणेः॥ समिन्धप्रातिभाविना घट्यातिप्राधान्यमघाऽपीत्युक्तेः श्रीमणेः कालीको
द्यप्रमुखसमर्पितशालाधिपत्यस्य साम्राज्यस्य पाठकप्रवक्राः प्रातिभुवः समयपाराप्राप्ता एव॥ अथा
हेत्यादिविशेषणेनतः लेषप्राप्तिलब्धस्वस्ववार्षिकत्वभवने स्फुटं पारिशेषानुमानतो व्यंजनयावाभि
गम्यते॥ यद्वीत्याबहिरामनः स्थितिरथस्पष्टीकृता भ्रातृभिः स्थित्वा वेश्मनि सस्वहस्तलिखनानि
ष्काशितव्या बहिः। यद्वेभागिकवेश्मिकशातनियमाधिष्ठानबंधुत्रयं सामानाधिकरण्यतो बहिरेव
प्राप्नोति चान्तः श्रियं॥ यस्मादीत्यावेश्मान्तरे॥ भ्रातृभिः। सुधाकरप्रेष्ठैः स्थितिः कृता॥ सः। भयार्पकः
॥ यतः यस्माद्धेतोः॥ अन्तः। वेश्मन्येव॥ यथामातिवकामिनीनिजगृहात्केलीगृहे मेमणेः स्नस्याः सुन
परिपूर्तेर्पभुविमहादेवोऽथ भाव्यो बहिः। सत्ताम्बोधिकवेश्मनिप्रसाधितो यस्मात्त्वसौ नन्तवैतिष्ठन्ती(
क्षितये वके श्रीदसकृत्ता पालितवेतिष्ठतु॥ यादृश्रीमणेः कामवतीनायालिनाहिंसमहादेवो गृहे एव
स्तिष्ठतु न बहिर्भावितव्य इत्यर्थः॥ वेश्मिकेः कामिन्यागमने स वेश्मिको बहिर्भाव्यते॥ अस्माकश्चिद्गुरु
स्स वायपुरतो यद्वैपुराभाट्टकबालभद्रपदाद्दलैः स्वशायनः पत्रेलिखित्वाऽर्पितौ नञ्चान्यच्च समेघमा
नमखिलभस्मालिंगं विद्धवेद्ध्यात्पूर्वमिवाऽधुनाथस्वतले मे ब्रह्मपुर्यास्थितिः॥ मणेरुत्कावसाक
मिलितत्तात्पर्यं॥ अथ शुराऽऽव्रजगन्ताथ शुक्कः॥ पुरतः। समक्षतः साक्षात्॥ भाट्टकी ब्रह्मपुरी महोत्सव
सितायसलनस्थलप्रतिष्ठितनिजभाट्टकौ॥ रामयतो हृतलतः॥ भाट्टकमग्रदास्यामी प्रहनीनिनतनमद्रुसेऽसी
लिपत्रेलिखित्वा भाट्टकप्रातानाधिस्वहस्ताक्षरपत्रमेवसमर्पितं किदाचिद्बालभद्रेन॥ तत्रार्थीनो॥ अन्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तः समेधमानमितानतिनं॥ मकुरलगं॥ श्रीमणिपालिगनं॥ मे श्रीमणेः॥ काञ्चीमौरत्निककोटपालालि
खनादिशास्यमाणे मणे यो वै ब्रह्मपुरिमहोद्वसिनेनाभ्युपपिञ्जाटकं॥ बालेन्दुद्युतेनरोऽथ नरत्नासौ
भाविलव्यो बहिर्यश्चाभ्युपपितिभाटकः सवसतौ सं यो ऽत्युपलवैश्रिमकेः॥ इशास्येत्यत्र एहो ऽस्येत्यथपठीति
ब्रह्मपुरीगृहाधःस्मस्थलाविधतास्थ्यातिबालिम्नः कदाचिज्जाटकपर्य्यायमधिष्ठितिमोऽल्पमप्रत्यय
यन्यथावेश्मा धीशाप्रमुखैर्बहिर्भाविलसत्याऽन्याऽथलथाविधः कस्मदासादिभाटकमत्यपर्यपन्नियतो
ब्रह्मपुरीवेश्मतो बहिर्भाविलय एव॥ येन शास्यमश्मिणे मम करेनाभ्युपपितिभाटकं सम्रात्रे विनारव्यती
तिनियमेमानेनपश्यामहे॥ तच्छ्रीज्ञाय बाह्यतपरि स्वया लक्ष्म्यादिकासत्र वै संस्थाप्याः सन्ति वेत्यमे
नदखिलमत्पाणिगभास्यति॥ येन कस्मदासेन॥ आत्रे॥ हरीरमस्थानीयाय॥ छन्दोऽनुरे धनाभाव
बहिरित्यभिधीयमाने बहिर्भाव्येति शब्दतात्पर्यकं॥ प्रोज्ञाव्यातिवा पाठः॥ तत्र॥ ब्रह्मपुरीगृहे॥ इत्थं लक्ष्मा
दीनां स्थापने सति॥ एतत्॥ भाटकं॥ मत्पाणिगं॥ मणि हस्तगं॥ प्रातःकालस्तु तिश्चेत्सरभसमिलितानर्घ्य
बालासवाधेरम्युन्नद्धान्नरणयव्यपगमितवपुः साधिता तहिं सिर्यं॥ भूयोऽहोरात्रानिर्यापणविदितवपुः
मध्यतो वाऽन्ततो वा पूर्ववोक्ती नितिव्यानहि भवति मुधा गन्तुकेवै श्रिये बाधः॥ प्रातःकाले भावविशुद्ध
भक्त्या नित्यं पठति च गौरीदशकमित्यत्रापाद्याचार्यवचनतोऽपि प्रातःकालोऽपि मध्याह्नकालोऽपि संध्या
काल इति विश्वजननीनप्रतीतेश्च कश्चिदत्यखंडद्योऽयमानोऽकाल इत्येवं नामधेयोऽहोरात्रात्मकः पदार्थो
यदीयमेवाविधत्रैविध्यं॥ तस्यस्तुतिरन्तर्ध्यानभावकालागतविशदबलेत्यादिमन्त्रसमुदायरूपो॥
सायुद्धिवेत्प्रातः प्रगिणसीजिम् मन्थरचलेद्धालीध्रलाक्षारुणा इति वर्णकभेदैकदेशानुसंधानेनो
यः पठेत्प्रातरुत्थायेत्यभिकाम्यकाम्युद्यमाभाररसाविवीप्रातरुत्थायायः पठेत्तासभारस फलप्राप्यपरबिला
भिगच्छतीत्युन्नयपरिगणितप्रातःस्मरणश्लोकसमुदायपाठाव्यवहितोत्तरपाठनया वासत्वरेपस्थि
तिप्राधान्येन प्रबालाधिदेवतब्रह्मस्तोत्रकवचादित्रिकान्यतमदेवताप्रमात्मकवस्त्वध्ययनेन सम्भु
द्धद्धप्रत्यूहपारावत शारीरसाध्यते॥ कालस्तोत्रपठनतः पूर्वमेव यद्विपठ्यते॥ तत्र नित्यपूर्वेत्यादिकालस्तु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ति: सेयमभिक्रान्तसमया बालास्तोत्रकवचारत्रिकाणमिध्ये पूर्वापरतो वाशान्तः समुदितावाऽहो
स्थया ॥ हि। यस्मादल्पशारीरास्थितत्वादनयागन्तुकैः बालास्तवाद्यैः वेश्मिनः सत्त्वयाऽनुभूयमान
स्य कालस्य स्तुते र्बाधो न भवति ॥ आगन्तुकानामतिसन्निवेश इति वक्ष्यति। अतः कालस्तवाध्ययनानन्
तरं बालास्तवादिकमध्येतव्यं ॥ अध्ययनशब्दोऽत्र सर्वत्र पारायणपरः ॥ सर्वथा बालास्तवादिभिः का
लस्तवबाधस्तु नेष्टः ॥ आगन्तुभिर्वेश्मिनो बाधासंभवात् ॥ सदेत्युक्तिनः कदाचिदागन्तुभिर्वेश्मिबा
धोऽभ्युपगतः ॥ युधेत्यथ पठन्ति ॥ भुक्त्वा यन्माणिनादत्तोदितमहोन्मादेन लेखयादकेनारकिसा हरेः
पुरः श्वशुरकप्रत्यापितः स्थापिता। एकब्रह्मपुरीमहोद्वासितस्वामित्वनिर्वाहकेन तस्मात्तस्य तुलान्निलेख
दितस्तत्राम भ्याप्तिरिथ ति: ॥ भोजनोन्नतरमुन्मादो लोकेऽनुभूयते ॥ तस्माद् दूरे: । ब्रह्मपुरी स्वाम्युनि
र्वाहकलेख्यो धकोद्य ॥ एकी नया विधर्तिन लेख्यकै ॥ नस्य ॥ श्रीमणेः ॥ तत्र। ब्रह्मपुर्यां। द्वैतीयीक
विवाहसाधितवधूस्थानास्थितेकाऽबलानीत्वामामथ भोजयेत्प्राक्तदिनं तत्रैव पाकेऽर्थिता। तेनाह्नि
दककालमीदिजनप्रोद्घाविताल्पुत्कर्षे वर्षद्धि दशाजः क्षणात्त्वयमथ्योशां लाभवताः श्रियः ॥ तत्रैव
। ब्रह्मपुर्यां। वर्षे दशाकजस्यार्थमां निश्चितो वर्षद्धि दशाकजे द्रूलि व्यवहारः कदाचित् ॥ शान्तः। शान्त एव।
॥ स्वस्वास्वादितरण्डपसाधनपरत्वे तेषु तालादिषु प्रायो वै बहिरन्त च व्यवहरति: हृष्टो वसन्तस्तु सर्वैः।
नैकाकी गृहमेव कालमुज्जनेनलुक्षिमः पेत्कने तस्मात्तत्र तुयाच्यतेऽस्थितिरियं प्रायोकेसारक्षिका ॥
प्रतातादिषु वित्यादेश बटोमाल्पश्च सुहृत्प्राग्राहकः ॥ तत्र ब्रह्मपुर्यां। प्रायोकसः। श्वशुरप्रत्यर्प
णामिलितब्रह्मपुर्यन्तं वेश्मिनः ॥ अन्तरेण स्वामिनोऽधिष्ठितिर्विश्रमुत्पाहन्यते ॥ तत्र ब्रह्मपुर्यां ॥
ग्रन्थेष्वेवास्तिमेयं न तु नवमुदितं किन्तु तस्याभ्युदाप्तिर्मान्यानामेवाभूयः प्रभवति महतः सगिमान्नो
ऽन्यजानां। तस्मात्त्वप्राप्तमप्येतद्विमिदमुदितं ग्रीष्मिकेन निरोधाद्दोषारोपोऽबुधैस्तैः प्रतिपदमसा
ह्यघोऽप्यतपीडिताः ॥ तत्र हेम्यगर्वा नामिव प्रम यग्रन्थेष्वेवानिलीनमास्ति। तत्वाकारिकमुक्तं ॥
परं तु वस्तुसतस्तस्य मे यस्य पालि: प्रति[illegible] महतः संगम नाम [illegible] नामवभूयः प्रकर्षतो भवति ॥ उक्तं च

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

संसारेऽधममध्यमोत्तमगुणः संसर्गतो जायते इति॥ शूद्राणां तु नस्यात्तर्वं नगतं सर्वेषामप्यधर्मैः
सहेतिमहद्भिः स्थित्यादिनिषेधस्य प्रतिलब्ध्या महतः संसर्गमाने तिनतदभ्यवाप्तिः॥ तस्मात्तत्त्वतोऽनु
पलब्धप्रमेयैरल्पएवाबोधाभावोपाकृतैः स्वैः शूद्रपर्यवसितनष्टप्रयत्नैः स्वस्वप्रतिभोपवर्णितैस्तत्तद्वि
षयपीडितजनोक्तो नवामिदमुदितमस्वीकरणीयमिति दोषारोपश्चिर्वपयाक्रियते॥ ननावतापीडितैर्न
वोन्नयनपरिश्रमस्याप्ययः॥ मदुक्तिश्चेदन्तर्मदयति सुधीभूय सुधियः किमस्या नाम स्याद्दरसपु
रुषानादरभयैरित्यभियुक्तोक्तिनः पृथग्जनोपपत्स्याप्यमानदोषस्याश्रव्यत्वं निर्णयात्॥ तातानां
विनिदेशतो रञ्जितकं यत्साधुषाण्मासिकं त्रिद्रव्यमपि विगणय्य पाणिकमलेऽर्पयोजितं वै मया॥ लब्धे
लब्धदिनेनमेऽभ्युपकृतिं कुर्वन्ति कोऽन्यस्तदा कुर्यात्त्वामिति युक्तमेव घटितुं योग्यं तु तेषां धिया॥ चन्द्र
स्यालाधिष्ठितपण्डितानीशासनतो पञ्चालीनेषाण्मासिकं रञ्जनमष्टमासिकं वा त्रिद्रव्यं काशी
नाथभट्टाचार्यसमक्षतः प्रविगणय्य पाणिपद्मे तातचन्द्रोशनेवा मया श्रीमणिनाभ्युपयोजितं तद्देत
द्रञ्जितमिष्टतः प्रतिलभ्य पद्मिमायितन्प्रत्युपकुर्वन्ति। तस्मात्कोऽन्यस्तातेभ्योऽन्यस्त्रां प्रत्युपकृतिं कुर्यात्॥
उपकारिण एव प्रत्युपकारसाधनयोग्यत्वात्॥ अतएव च हेतोस्तेषां तातकल्पानां युक्तमेवस्त्रष्टुं यो
ग्यं धित्वं तत्त्व युक्तं॥ यः पञ्चीकृतपण्डितो दृष्टतया पूर्वमिया ख्यानकं भामिन्याः प्रावितीयमूढं निधत्तं श्री
कुल्लुकस्ताहवः॥ एतदानीं तानि केप्यने हासे सचेऽन्यथा नरप्राप्यमा कुर्यात्स्वासनसी स्थितमिव नितिवेदुःख
प्रशान्तिस्तदा॥ सत्त्वेयत्र योदशसु शालीनपण्डितेषु पञ्चपण्डितैः समममेवैक्यप्रतिलब्ध्या पञ्चीकृतपं
डितमध्यवर्त्तित्वभवनं श्रीमणेः॥ तारांकिरामचन्द्र शम्भवीरेश्वरसुब्रह्मण्यशास्त्रिमौनिगणजनपर्शंकर
नामानश्चपञ्चशालीनपण्डिताः॥ तेषु तारांकचन्द्रपण्डित प्रातानधिसलारामणिस्तस्तनजः॥ त्रयः शा
स्त्राध्यापकाः॥ द्वौ वेदाध्यापकौ॥ मया॥ श्रीमणिना॥ भामिनीविलासव्याख्यानमेव भामिन्याः आख्या
नकं॥ श्रीमणि प्रमीतवानिनास्संबोधि वात्तीभिजल्पनं वा॥ कुल्लुकेन्द्रकोविदमहाराजेन्द्र तारामणीएव
नामानकुल्लुकस्ताहवः पूर्वमुद्भिनि [illegible]॥ सामान्यासनसंगतो मणिरसौ

CC-0 Dharmarth Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मान्यो विगेयोऽथ वेत्स्येवो विप्रतिपत्तिवाक्यघटनामुद्राव्यतित्यन्नुपैः। तालाभ्यर्पितभोजनाध्यापनक
प्रष्ठिगहात्स्वार्जितेभ्यः श्रीः कथमाशु लब्धमुदितायुक्तादिग्गेनोऽस्थितिः॥ ये वैशेषिके धौर्त्यतः
श्रीमाणिमर्नितव्यो निन्दितव्योऽथवेत्स्वादिसिंहमवाक्यनित्यमाविभाव्य पित्रार्पितनित्यभोजनाध्य
यनाध्यापनव्यवायादिकं श्रीमणेर्वैशेषतस्स्वार्जितेभ्यः श्रियोऽप्यवाप्तिर्दुर्घटा॥ तस्माद्दिग्गेनोऽस्थि
तिर्युक्ता॥ दिग्गारम्भणस्याथ कालिकोदस्य दिगन्ते श्रूयन्त इत्यादि वक्रवल्लकाभ्यसनतो दिग्गेतनमाय
वहति विरुद्धलक्षणाया॥ आलीभिर्विशदासु रात्रिषु शनैः क्रीडसि मातन्वती भर्त्रभ्यर्पितवीटिकाऽथ
कदलद्रोणीप्रसार्यखिलको। सद्यो द्रुग्भिकलाभिलाषविषयप्रस्फोरणोपायतो राजानन्जनयविभूव
सुखितस्सेयं दशास्यस्मृतौ॥ दशाननो रावणः तस्य स्मृतौ विलक्षणीयत्वे नोपस्थितिर्गिता सेयं प्रका
शिताख्यातोऽनुभूता वासीतावयस्याभिः स्पष्टासु निशासु शर्वरीषु मन्दं दीयितसमभ्यर्पितनाम्बूला॥
अथानन्तरं॥ कदल्याः पुष्पफलं वा कदलं तस्यारुणवर्णपर्णं सवर्णा कीर्तिं द्रोणीपात्रामत्रभेदा इति
निजस्त्रीयामोष्ठोपस्थकक्षाधरस्तनविलासार्पितेणमिव मिथुनीभवने च्छाविषयमैथुनस्सूचनतो राजा
नं श्रीमणिं कुल्मुलुकशाहवकाद्यविद्वत्कवैकृत्यभेदस्यारणातः आह्लादयति स्म सेयमधरोष्ठप्रस्फोरण
परिणता साहवद्दशा॥ अस्य राज्ञः श्रीमणेः स्मृत्यनपेताऽऽह्लाभूयः स्म यति॥ स्त्रीभिः खलस्मारणाकृत
पुमसि होहृष्यति॥ काशीनाथसुधीन्द्रसाधितामिलच्छायामासपर्याविधिव्याख्याविशुद्धजगौऽवसर्
लिपिकाले ख्यातोऽत्कर्षस्य स्तुयः। कालीशापसमुद्भूतिक्षमम्मनुव्रातं कदाचित्स्वयंशालायां व्यलिखत्स्व
जापजफलप्राप्येस च श्रीमणिः॥ यः काशीनाथपण्डितेन्द्रकृतश्यामारहस्यव्याख्याप्रगाढतगौड
क्षारसदाले ख्यपत्रप्रकरपत्रसमुदायेभ्योऽयः कालीशापोद्भूर मन्त्रस्स्वीसिंह स्ततः पाठशालायामध्या
नृहममपण्डितानलरानपेक्षितसाक्षितानिर्लिलेख जप्यमानकालीविद्याफलप्राप्तिलाभाय सोऽयं महारा
जेन्दुनारामणिः॥ पद्यप्पेषवर्णितोऽभिरस्यन बुधोपस्थापनव्याजतः स्पष्टः श्रीहरि खवार्किंतु नियमात्सीभा
षमाणो गुरुः जातः श्रीमणिराशु राष्ट्रकमतः सीमो हयत्स्वान्तिकाभिर्भव्याभिर्नकथीवितप्य वहिते मान्यो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

27

निमोऽन्यो बहिः॥ गुरुस्तारकिरणमचन्द्रश्रीमणिर्वा॥ यो यत्स्य तत्तभाषतेऽनुकरोति वा स तन्द्भवति॥ श्री
मणेश्चन्द्रस्य वा भाषकोऽनुकर्त्ता श्रीहरिः स तदात्मतया गुरुः॥ आद्यः॥ श्रीघ्रमवधानयुक्तेऽस्सौ मानितव्यः
हरिस्यमित्यभिसंधाय चेतसो बहिस्तु न योऽन्यः॥ सत्तातो यस्य हर्षो भवति चगर्हिणो भोजनाद्द्विधा
नानेहस्स्य प्रार्थितोऽसो प्रतिदिनमभितस्तु न तु क्वले लेकाद्रमुद्रः॥ राजाऽमात्यश्च वैद्यः सवनमधिकृताः य
स्य तद्गेहएव स्थित्या निभृश्यतेऽसो विऽथ नाहि गवामर्गजाता स्थिरा स्तु॥ तो यसलिलं तस्य सतो भादः
सत्ता॥ यद्दृश्य मि नो हर्षः॥ तो यप्रष्ठ प्रतिलभपरवशो वेश्मि हर्षः॥ उध्याधिकृतयो राजवेश्म स्वधिकृताः
॥ यस्य तु स्थित्या उद्वेगो दुःखं घोणा फलमिव भवति अस्सो निभृश्यते॥ बहिः पात्यते॥ गवामर्गप्रभवाय्य
विऽगोपस्थिरेव॥ विंशः स्थिति स उद्वेगप्रतिलोभिके तिहाय्यति॥ कालीको दृग साहवानुमतितो यत्साह
वैः शालिकासाम्राज्यमाणिचन्द्रयोः स्वलिपितः प्रत्ययितिसिस्सादितस्यान्यस्य च रक्षणे प्रतिभुवावेतौ
हरिः पाठकः प्रत्यब्दं यदि माशिकं न हरेत्तः कस्तर्थ्याऽन्या हरेत्॥ कालीको दृगतगौरनरलाऽसाहव
प्रवक्रानुमतितः काश्यपीपत्ता हम्मुकुकसाहवप्रमुखैः काश्मीश साहवैः शालीनसाम्राज्यमहाराजेन्द्र
तारामणाय रामचन्द्रपाण्डितेभ्यश्च स्वस्व क्रतो लिपितश्च प्रत्ययितितस्य च पुनरन्यस्य कृष्णगडजय
पुरादिसाम्राज्यस्य स्वरक्षितेताभ्यां श्रीमणिचन्द्रपीडताभ्यामेव योजितावेतौ हरिः पाठक इति प्रत्येकं
ख्यातौ तयोः प्रतिभुवौ प्रतिवर्षशाला दत्तो यदि मासिकौ धनं हरत तस्ताः हर्तिदन्यः को हरेत्॥ यस्य पतिय
मितलित्ते नैव साधितुं शक्यते॥ बालाऽभ्यर्पयित रेतं यदि महाकालस्तत्त श्रीमणेः प्रौढन्या प्रथमप्रभा
तसमय सयोऽन्यभ्यासनं॥ तस्याहितु योग्यमेव विंशदशा प्राप्ता च भस्यापस्थितेः॥ किन्त्वेकविषयेष्वसं
मुखमर्गयोगेश्वरेऽसौ बहिः॥ महाकालः स्तुतः प्रस्तुतः प्रस्तावितो येन महाकालेन वा स्तुतो महाकाल
स्तुनस्तथाविधः श्रियासाम्राज्यलक्ष्म्यामुक्तोमणिस्तस्य॥ भक्ष्यमासनमशनं भोज्यं वा॥ एकाकीत्वेकए
ककः॥ विषमेषु पराङ्मुखीमात यस्यितथाविधः॥ श्रीमातिरसौ बहिः रतिनाभिलषतीत्यर्थः॥ योगःका
क्रियये त्यादिवर्णिका भिशीहित योगस्वसाधनतः काश्मीरः श्वरो योगेश्वरः॥ प्रायो गुर्जरनागरप्रभजया

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मिष्टान्नभूयिष्ठकं भोज्यं संसाध्य विधाय भोक्तुमसमर्थस्तत्संवेशयत्येवमा ॥ किन्त्वेतद्रविणेन व्ययप्रगाढित
द्रव्यार्पणाद्धि हि रुद्रजोयोग्यं गुणिनां मणेरिति मयानुभूय नास्माभिर्यते ॥ भूयो न संवेशयतद्रलिपाठनात्
मर्यादित्विकरणं वा ॥ संवेशयति ॥ परिवेषयतिसमा ॥ मदयमन्नी मिष्टान्नं ॥ एतन्मिष्टान्नभोजनं ॥ हेरुद्रजनाव
वर्जनं ॥ प्रत्यहं मिष्टान्नभोजनमपमणेरयोग्यमथ श्रीमणेस्तु योग्यमेवेत्यभिसंधायाथ पश्चात्तत्संपदेशः
मिष्टभोज्यमथापि तु यद्रुद्रस्य चिन्तेत सांसर्गिकी चेतसः पैत्र्यवेश्मनि मे प्रसाध्य वसती निष्काश्य विद्वेषिणः कुर्व
न्तु प्रतिवासरं द्विणः यिनः पाकं भर्त्सनागराः प्रायः स प्रशानीश्वरस्य तु मणेः पैत्र्यं शान्तरं हरस्वगं ॥ अथ प्रत्यहं मि
ष्टान्नभोजनवर्जनानन्तरमथ मिष्टभोज्यमपि यथापि तु माभिरुद्रचिश्चेतसोरनैसर्गिकी ॥ नहि पित्र्यमप्रतिलब्ध
पैत्र्यं तासमिन्नैत्र्यमे श्रीमणेः सद्मनो विद्वेषिणो निष्काश्य स्वयं वसतीः साधयित्वा प्रणयिनो रुद्रो नागराः
प्रतिदिनं पाकं कुर्वन्तु यस्माद्धेतो हीति निश्चये प्रतिमासं सप्तशतीश्वरस्य श्रीमणेः पैत्र्यं ताः रूप्यकाणि
वस्तु पण्डिताधिपत्यं कर्तव्यं मुद्रां [illegible] शतं मासिकं प्रायो बाहुल्येन बकुलतमा हस्तगतमेव ॥ चन्द्रसं
बोधिन्याः पाठशालायाश्चतुर्भिः पण्डितानन्तरं सम [illegible] साहेबप्रष्ठवचनतः प्रतिरोधे जाते काली
कोटनगरे गत्वा तदधिपति साहेबपत्रप्रत्यर्पणात् श्रीमणिना पुनः प्रत्यवरोपणं कृतमिति चान्द्रीशत
मुद्रात्मकं मासिकं श्रीमणि हस्तगतमेव सप्तशत्यन्तर्गतं ॥ उक्तं च ॥ त्रिशती कालिजस्यैका पाठशालाया
स्त्रिशती नरस्य ॥ शतं नीलमणेरित्थं मासि सप्तशतीमणेरिति ॥ यस्याः शतीनि [illegible] शतमुद्राः प्राप्त
मुद्रा [illegible] मभिरूपरोप्य [illegible] नाम ॥ सोऽयं कालिजसाहेबस्य [illegible] पाठ
शालेश्वरो देवः पण्डितमण्डनो महमहाराजेन्दुनारायणमणिः ॥ कालिजगृहसाहेबो बाबादीबुरुन्साहेबो बका
लतसाहेबश्चैतेन विवेकतः कृतोपकृतिरेव स्यात् पाठशालायाः ईश्वरः ॥ देवः पण्डितमानिनां मनम
हाराजेन्दुनारायणमणि [illegible] प्रतिलभ्य मूलमनुज्ञाप्यमेव बहुशः ॥ दानादिविषु खण्डेषु [illegible]
तमानिभिः प्राप्यमानोच्चभावेष्वेकैकं ब्राह्मणसाक्षात् [illegible] किं पुनर्यत्र सप्त ॥ तारुण्ये द्रव्यपूर्तिः
पारिवढपदवीं वक्रता चाविवेकोऽमर्षः शत्रुपमदोऽभिदपतिकुलजा किं पुनर्यत्र सर्वे ॥ अत्र महाकाले
स्तवे ॥ अभिहितं बुद्धिभिः प्रतिलभ्यमानः [illegible] नाद्विमूलो [illegible] दानादिषु स

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सप्तसु लवणजखंडेषु केटिकप्रष्ठेषु शाकलेषु आदिमकैटिकं तत्तन्नामित्यभिधीयते॥ साम्राज्यनाम
धेयां द्वितीयं शान्तं॥ प्रौतिकाख्यं तत्तामिषूर्णं॥ द्वैतीयीकाख्यं तुरीयं भूर्॥ प्रौतिकखण्डेनः प्रक्रमद्वि
पक्षो द्वितीयखण्डमिदमेवेति द्वैतीयीकत्वाभिधानं॥ धन्योत्तरनामधेयं पंचमं स्पष्टं॥ कांचनाभिख्यं
षष्ठं स्थूलं॥ आलक्ष्मबीजाकाख्यं सप्तमं खंडं हर्ष॥ तेषु तेषु दानादिसङ्केतेषु सप्तसु खंडेषु प्रतिदि
वसमेकमेकमवपारण्यणेति नानागीयमाने ब्रह्मसाक्षात्कार ब्रह्मलोकमतरसौख्याद्ध्यात्मत्यपर्याप्ति
॥ जनयेदिति लङर्थे लिङ्॥ किं पुनर्यत्र प्रतिदिवसं सप्ताथ खंडानि गीयन्ते तत्र ब्रह्मसाक्षात्कारवार्ता
यापार्थक्येनाऽभिधानतः॥ यथा यौवनद्रव्यसंपत्तिप्रभुत्वाऽनर्जुत्वाविवेकाभावास्सहनपरस्परमर्द्द
कुलीनत्वादिष्वेकैकं यौवनप्रमुखमेवमनुष्यानमादयति॥ किं पुनर्यत्र सर्वाण्येतानि सन्निहितानि तत्रो
न्मादवार्त्तायाः कथनतः फलं॥ तदेतदुक्तं भवति॥ यौवनं धनसंपत्तिः प्रभुत्वमविवेकता। एकैकमप्य
नर्थाय किमु यत्र चतुष्टयमिति॥ प्रतिदिवसमेकैकखंडपारायणेन तत्तारुण्यप्रमुखप्रतिलम्भोऽयदृष्टा
तोत्कीर्त्तनकैवलः फलमभिहितमेव॥ इदं च फलं प्रौतिकादिषु खंडेषु नुक्रमतो यथासंभवमभिसं
योज्यं॥ अन्तरदम्भजाम्बूकफेलूककर्कधेलाबूर्दिधिबूरित्यौणादिसूत्रानुसंहिताभिः प्रौतिकादितिसप्त
सप्तशालीशकेजानि॥ ये च प्पनीसूत्रे ऽलाबूशब्द उणादिषु न भवति पते दूतितदभिधानं तत्रासंगतं तथापि
सौहृतं प्रौतिकादि खंडानां सप्तसंख्येतया ततैसंज्ञानामथ सप्तसंख्यत्वोपपत्त्यै तत्र तदुत्कीर्त्तनं नातीव स
निकरमिति बोध्यं॥ आयातास्तु बहोऽत्ते हंस इति प्राभ्रस्ते तेऽधुना शीघ्रंकामजमाधिमुज्झय द्रीता
ऽस्मि मय्युत्सवैः॥ इत्याभाष्य ययौ ऽचरनिधुवनप्रज्ञासिमम्पुनस्को रात्रौ सादमिता कथं तं सविधे निद्रान्
लक्ष्मीरिव॥ श्रीमणिर्वद्ध कायलया ऽनुस्तकायांदयितायां महति दक्षिणादिशा स्थानीतितदक्षिणाभ्यर्च
णप्रतिष्ठानतोऽनुकूलं नर्मपुष्पितो॥ सम्प्रक्ताधिलमेव नाऽश्यमादिच्छेद्धाला परोक्त्यादिभिः स्थित्वासा
धुगृहान्तरमथिम तो राज्यार्थमन्यां वहन्तः साक्षिण्यं गतमेव तन्नाहिंकाभितोऽन्यत्कान्तनेत्यापशनाभ्या
सेऽथ प्रसमाधिमागत इवव्याजास्य तान्यायतः॥ परेषामपि भक्ति गर्हैवं॥ परेषां शत्रूणां मुक्तिगर्हैतिम
कैवयतः॥ नर्ज्जनताऽनगारि प्रत्यय [illegible] कव्यापारप्रतिसर्गाहक आदिशब्दः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

साधु॥ भर्त्तृन्तरसेवनपुरोगमोपायैः॥ वहेत् प्रापयेत्॥ नहीत्यस्य नस्यादिति शेषः॥ दक्षिणोपलब्धाभि
लाषस्यापनाद्विरूपं दाक्षिण्यं चानुयाति न विहतमेव॥ कान्तः कमनीयः कान्तस्य श्रीमणेर्वा प्राप्त्याहिक
भोजनाभ्यासो नैवोपागतयाऽन्यया योजितुम् शक्य इति ससमासिंगितइक॥ यतोऽन्यासाधितश्रीमणि
मैथुनतया व्याजेकपटं धृत्वा॥ स्थित्वा व्याजस्थितेति मध्यमपदलोपी शाकपार्थिवादिः॥ श्रीमणिना मै
थुनं साधयिष्यामीत्येतच्चेतः कपटपाककर्मणि स्थितया॥ अयोग्यतस्याः॥ अन्यायतोऽन्याय्यमनव
लम्ब्य स्थितान्या कपटस्थितैव॥ न्याय्यं श्रीमणिमैथुनं॥ संलापं विदधत्यस्य यमयोः संलापपूर्वाक्षर
प्रारब्धोचितवार्त्तिकामभिस्तनो ब्रूयात्परं दैविकी॥ पक्षेषु प्रातिवासरं भुवि महारणेन्दुतारणमणि धु
म्यद्विप्रस्तवन्वो विशेषविद्भिर्लसुरजेमास्वादेति॥ मिथ्याभाषिभिः सर्वं स्वयं लपितुमभिलषन्पुरुषः
सभाप्रमाणवार्त्तासंविधिपूर्वाक्षरतद्व्यन्यितोऽप्रक्रामिलस्वल्पेनरवार्त्तामिहकथयत्सभाषणकेलि
षुभिस्तनोभूत्वा॥ अत्रोन्नयनीपक्षेषु प्रतिदिवसं श्रीमणिनरसिंहधर्माधिकारवचोविशेषैर्महाका
ळस्तवव्याख्यानाद्यालम्भिर्विद्विलमभिगर्तनिर्जसाम्राज्यमास्वादयन्तीति॥ आस्वाद्योयद्विपेट्काद्विषुस
द्माधुर्यधुर्योधितो द्राक्षेक्षुरकादिमानितमहाकाळस्तवाद्यर्त्तिषु॥ साम्राज्यं कथमेतदाइत्मदेसा
ध्वनिदाऽनेनवेतस्मात्तु प्रतिभाविभिः प्रतिपदं नास्मिन्नभिक्रामितः॥ अभिहितानि महाकाळस्तवरैवि
ज्ञानि पेट्कायमानानि॥ पेट्कास्वादतः कालस्तवान्यास्वादः पृथगेव वा॥ माधुर्येण धुर्यः श्रेष्ठः॥ नदा
स्ततस्तवान्याद्यास्वादने॥ अनेन॥ श्रीमणिना॥ प्रतिभाविभिः प्रतिभावनशीलैः॥ सैः॥ आस्वादः नास्मि
न्नाम्राऽप्यात्मकवस्तूनि॥ अभिक्रामितः॥ धत्तप्रणयनः॥ पेट्कास्वादएवास्वादइतिप्रथमः पक्षः॥ स्तवो
न्याद्यास्वादएवास्वादइति द्वितीयः॥ अतएवाविकल्पार्थको वाशब्दस्तदा धुनिकेषि नित्यक्षरसमुत्पत्तो
ऽग्रे कविभिरुन्नीतः शामयिकओ स्वाद्यते॥ मधुव्रतोऽनेक्षुरकौहिवीक्षनइत्पादाविक्षुरसात्ययागिक्षुर
कोलभ्यते॥ सासितदुग्धपाल्याक भेदः पेट्कः॥ त्यक्तामाक्षिक रातीसमुद्भवे महारण्याभिसारीत्सर्वदा
नाताद्भावशावर्त्तनेन विहितद्वितीयकोद्वाहनः॥ शालीनधिनवान्तस्साम्राज्यमुदितनत्राय्यपत्नीलघुर्दत्तावे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्सवयाः किमाचरन्तु वेतस्माद्विवाहोऽन्यथा॥ नातात्पर्यपि निमासिकोचितनिमिलन्मुद्राशताप्यप्राथमेकारस्य
सहस्रशत्निमिश्वरत्वमससकत्तत्संप्राप्ततेवेश्मसु। कालीकोदध्वतास्थितेस्तु विशदं प्राप्याप्ययावेतन्नोमुद्राश
तकप्रलोभजमहाराज्यं लब्धोऽत्रास्थितिः॥ युग्मकं॥ कालीकोद्दनगरे प्रतिमासं त्रिंशती प्रतिलोभेन साम्राज्ये
प्रतिलोभमूलनतत्साहवस्रुमाभिसरणाद्भुवः प्रातरारभ्य संध्यान्ते श्रीमणेरुद्भूतम्॥ तमसोत्पन्नकातात प्र
वेशितपुत्रप्रकराभिदेशपरस्वशतया घुद्रीकिपोत्र्यापूर्वमूढश्शुल्कपुत्र्येव वाद्भुतो द्वितीयविवाहः पाठशा
लीनस्वराज्यपितृप्रष्ठे कर्त्तृकाध्यापनपारिणत स्वयमार्त्तिविभ्रसाहवनेश्मसु प्रयोजितवान्॥ अतएव पूर्ण
मुद्राशतानि कंसमक्ष्णवमथाप्यासिकपैतकोन्विलवर्णकान्तरेकदेश संगतेः॥ तत्र द्वितीयविवाहेऽस्मैप
त्नीबालिका पितान्वितसमानवयाप्यस्या तत्र्याविधापूर्वपत्नीकि साधयन्तु॥ बालिकोद्वाहपक्षेतस्याः नेर
र्थक्यमापद्यते॥ तस्मादन्यथा। लघुभिन्नयासवयसा जेकुजया कामिकयावा श्रीमणेबालिकपुरस्सर
त्यविवाहो नतुसाक्षाद्रव्याबालकयेववेजयन्त्या॥ विवयसो विवाहानभ्युपगमात्॥ चन्द्रापितिमासि
कमुद्राशतकशालीनसाम्राज्यवितरणामात्रतोऽथ श्रीमणेः कारस्य सिसहस्रात्मकस्व मासिकप्रत्यर्पण
जसाम्राज्यास्वादानुभवोभवति॥ एतः द्विगन्तध्वतास्थितेस्त्वस्यसहस्रात्मक स्वमासिकवेतनद्रव्यावि
तरणतोऽथनपूर्णमुद्राशतात्मचान्द्रमासिकवितरणजसाम्राज्यास्वादस्यानुभवइतिकारस्यामेवतात
भ्रात्रोस्त्विसवदास्येस्थितिः॥ श्रीलक्ष्मेवेश्मानि साधितास्थिति रसोत्पन्नकात्रियवौनिजबालभारपरः प्र
यागमुद्गात्त्वानेतुमिष्टानेस्वकान्। आयातः पुनरेषमेऽथ चतथासंसाधनेऽभ्युत्सुकः पत्नीलोभित
पुत्रिकाप्रिय घन्यत्पत्नी द्वयतिद्वयाः॥ जगन्नाथश्शुल्कसन्ताकबालपुर्य्यं निवेश्य मन्द्रिघरलात्प्रियाघुद्धा
कात्म्यजया समं ध्वतानिवसतिबालिभिद्दोयद्द्वकदाचित्त्रियं तत्रैवसंस्थाप्य स्वयमेकाकीस्वकानभीष्टा
न्नपजमानान्कारस्यामभ्यानेतुं प्रयागनामकंतीर्थमुद्गात् अयासीत्॥ ततः पुनरेषमासादिनिर्मित
समयपतिकाप्यकारसामभ्युपागतः स्वयजमानैः समम समवामेश्रीमणेस्थितथाकालीकोद्दादेशा
न्तरानिर्गमिन संयोजनेऽभ्युत्सुकोमयाश्रीमणिनाने न सलोभितापत्यापिपत्नीशुल्कात्मजावियोजयतिस्म
तत्तस्माद्व्रतोद्योमणीरेमबाली [illegible] भोगानुपलोऽयपारोक्ष्यतः पत्न्युपभो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

गस्य परस्परं प्रतिलब्ध्या जनकृतः काञ्चिकालम् कपलीद्वयमुभयोः सिद्ध्यति॥ सर्वस्मिन्विद्यमानेऽप्यश्य
रमुखपरिप्रापितायोक्तिः किरेऽस्मिन्नृपरोलोके ख्यो घमात्रकथ्यमथ नरसाया यानुलूणबाह्यवै। तदृश्मन्येव
यत्र क्वचिदथ हारिभिरलात्तिर्यावाप्यिलिस्यान्तस्मात्तत्र ख्यानवाप्यानाहि न्यपमन्तुजैभाटिकीमोविययोऽन्यी॥
श्वश्रुरश्रेष्ठप्रत्यर्पितिसमस्तवस्तुसमुदायेवेश्मनि विद्यमाने ब्रह्मपुष्पन्तिवर्श्मलेख्योघरसत्वेवेतिप्र
त्युद्यमवश्यंभाटकीनियमितप्रत्यर्प्य॥ आहूलायचलत्रागलिरथ्यया यद्विवेत्स्यात्तदानीमभीष्टभूयात्त्व
न्योऽन्युर्वीछायुपकलितमथो कामिनीकाम नीया। किन्त्वेषाऽन्यत्र भोज्ये प्रणयनन्निपुणायानिसंस्था
नुमुच्चैस्तस्यास्त्विष्टेरलादिक्षणमथसहसासाधितुश्शक्कुमोन॥ अभिलषणीया कापवतीयस्मिन्
विहारस्थलीदिरेसमभ्युपाहूलातत्रसमागतिरस्याद्यदि चेत्स्यात्तर्हि कामिनोः परस्परमभिलाषोपसर्विर्द्धि
तमभिलषितन्द्वान्द्विकाङ्गस्वेवेल। परन्त्वियं प्रायो भक्ष्येप्रसाधनपटुत्ता हूतन्देशात्सम्पर्कस्यालुंगश्चति
तस्मात्त्वभीप्सितविहारस्थलेणमथस्वाधितुमनयानेवशक्कुमः॥ इति कामुकश्रीमणेः कादाचित्कउपालम्भः
॥ इति प्रायदिनाननोपनिहितस्पष्टद्रवोच्चाश्रिकप्रवृत्तीक्षतशेषसंघनभयभ्रान्तिकृतान्ताकृतिः।
उत्पन्नोक्षमकरोनियोजयन्तिवेश्यान्तुचगर्न्तललोज्ञानेऽहंसततास्थितलिखकमयोभीतनाशिक्षाक्षमी॥
इति बहलप्रत्यूषप्रसारितस्पष्टपानीयानर्घ्यपरिधानभिक्षुकप्रकाशीकृतशेषसमुदायाविर्भूतभयच
पलेस्वकीयमुद्रीमुद्राकिरणोभस्मीभावकलयाऽयमाकृत्यथशीताङ्गीतमिदमितिमत्वास्थानुमभिस
न्दीवाननियमयति॥ ततोमन्येषावेदिकसाविधास्थितानिजस्वकीयभीतचेष्टिष्ठास्यामामयोग्यमिति॥
सामान्येनाविशेषसमर्थनात्मा अर्थान्तरन्यासोऽत्रालङ्कृतिः॥ यत्प्रत्यर्प्य चतुरविभाविलरलानुष्ठानकर्म
स्त्रियेसाङ्गीकृत्यानियोजितसुमहतिप्रत्यूषकालेपुरानेदानीन्दिवाप्यनेगुरुजनोपद्रावणेरन्त्वहतिस्मा
तन्नितनिम्याभवतीमेसाध्यतथाभ्रमिपः॥ स्त्रियेपुरमथायत्सुवर्णमुद्रिमुद्रात्मप्रत्यर्प्य निशाङ्कवि
तर्द्धान्द्विकाख्यकिमसाङ्कितप्रणीयमहतिप्रभातेवियोगप्राप्तिमापिते॥ सुवर्णरजतताम्राद्यन्यतमदृ
क्षिणापणेतदेवचकर्मणः सगिना। तन्निसर्गतः सुवर्णमिदानीं विराटकसमुद्रामयपरिणतमथसति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

...किभागवतकं

१०

तिबाहुल्यतोऽनुदिवसं निलभ्यते॥ श्रीमत्तामसमुल्कसाहवसहस्राक्षोच्चनैदेशिकप्रभ्यन्तीकलस
द्विपिप्रगटिकामासारनायोश्चभूः। प्रायावध्ययतत्फलस्य भगवज्जोलोद्भसम्फलप्राप्तिरलङ्कृतिमि
तरणोविघटेत्युक्तागतिरत्रमे॥ श्रीमिन्नलामसमुल्कसाहवेन्द्रस्योच्चः इलरणनाभिभाव्यलयोन्नतामो
निदेशएवनैदेशिकोनिदेशवाक्यजप्रमाविषयपवस्त्वेन्तरखानदभिन्नभावेनः प्रकर्षतोऽप्यनीकूलाया
स्तीत्रिलैकलभ्यमानालिपिलिखिरुभेसमनस्याः प्रगटनकरियासाधनायशद्धविरव्यातद्वेभेद
मान्दिरोच्छिन्नमभूमिसलकुद्यफलस्यवारणाशीस्थितिनिः प्रतिलभिसत्पथ्यभगवज्जोलाभिधग्राम
भेदलब्धभूमिफललभः स्तत्रगतिबिनाद्घटेवेतिहेतोः श्रीमणोमेनस्प्रतिलभ्यमतत्रपूर्वस्यादिशि
गतिः पुनरथ्यमुज्यते॥ राजद्राजनराजपत्रिकरकोयष्टीधरेयच्छयेयष्टीब्रलपुरीमहोद्यासितप्राद
द्दिनस्यात्यये। राजासप्रगटीकृतोदिलचलद्रोप्यातपत्राद्दलोदोलसिामनुजादिमानितजनेनस्थाप
यद्वेकेर्थं॥ आजमानरोप्यमयनयपयेच्छि हलोयष्टीधरेयस्पशयेकरेयष्टीन्नपाप्यपितिदिनस्यात्य
येऽवसानेप्रदेवेस्ववेश्मगमनसमयप्रादात्॥ प्रणयपात्रतानीतमाधिलपोर्ग्यवलमनुजप्रचाल्य
मान्यप्राजतंश्छत्रमालपत्रलिनादलः सराजाश्रीमणिवद्विनिप्रमणफलं स्वसविधस्थापयत्येव॥
कालीकोद्दसमाहितोविलामिलद्दलत्कारस्याथयः कालीकाघातिकृतीविरचयत्साबेप्रभुः सम्मतः॥
प्रायोनप्रतिभाविनोगतिमिहव्यापायन्नूणस्थितालस्या श्रीमतोरेवलब्धाविभवस्तत्पदभाद
रहे। कालीकोद्दसमानीतयोग्यप्राप्यमालेवरजुसमुदायोलग्नयष्टितपत्रशिबिकापुस्तकभाजन
प्रष्ठः॥ प्रतिभाविनः पाठकप्रमुखाः॥ इहकालिकोद्दऽन्यत्रकास्याद्विबुवा॥ पद्यषाष्ठशालीपृथग्जन
करप्रक्षेपितव्याःस्थिताबव्यर्थताहिकिमर्थमत्रचमणोनमिादिसंलेखितं। एऽपंचापिहिशालिकाप्रद
धिपपदप्रत्यर्पितवाकुतोह्यस्मिन्नेवनिवशितंप्रभवतिश्रीशस्ततः श्रीमणिः॥ अत्र। अष्टशत्याम
न्यत्रशालादिबुवा॥ ततोनामोद्देस्वपुस्तकारणसाम्राज्यप्रत्यर्पणतः॥ श्रियः साम्राज्यलक्ष्म्याः
अष्टशत्याप्रदृष्टिह्लीशाद्दस्थिरः॥ सुतायाः सविधेऽम्बरिष्वाटिलिचापाकृत्यमेद्दीनिजसद्दत्रीणव
जीभितभगमुखेस्वायाऽऽयलब्धास्थितिः॥ नोयावत्प्राविशामि चानरुपरिस्थित्वेवतावत्तयोस्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्पर्शाद्भूमिविमुक्तमेव नरसारे लोऽस्मिन्संप्राप्तवान्॥ अन्तर्भागाभ्यन्तरे॥ आधिनः। उपस्थस्य
स्पर्शनोरेतो वीर्यं॥ यद्येको देवदेवो न भवति यदि वा मानवानाम पास्यो यात्रार्थं तीर्थिनो र्हः
ः स्फुटमिह मनुजा देशाद्देशान्तरस्थाः। प्राप्यते प्रत्यहं वै नियमवचमजुषो भक्तिभाजोऽस्य
सर्वे तस्मात्कालोऽयमीशः प्रभवति जगतां भक्षणे रक्षणे च॥ एको देवः सर्वभूतेषु गूढः
सर्वव्यापी सर्वभूतान्तरात्मेति वचनतो जीवात्मनो देहभेदतोऽनेकत्वेऽप्यपरमात्मा देव एक एव
वः श्रीमहाकालः सर्वसाक्षी विश्वतः प्रतिपद्यमानो यदि नास्ति केन नाभ्युपगम्यते। यदि वा
विद्यमानोऽयमनुजानामपास्यस्तर्हि तस्य यात्रार्थं देशाद्देशान्तरस्थाः प्रतिमानवाः अर्हाः
यागप्यानस्युः॥ अनुभूयन्ते तु भक्तिभाजा एव नियमवेषसेविनोऽस्य सर्वे निःस्मे॥ यद्दृष्ट्वा
नुभवभूतिरागतश्च तद्देहकालप्रियतनायस्य यात्राप्रसंगेन नानादिग्न्तरस्थाः सर्वजन
समूहस्तत्किमित्युद्यस्तेनभूरता इति॥ देशाः स्ववसतिर्देशः। अन्यदेशो देशान्तरं॥ तस्माद्
यमेको देवः ईदृशेश्वरस्तीशः कालोऽवश्यमभ्युपगम्यते सर्वत्र॥ यः पुनरखिलजगतां रक्षणभक्षणे
च प्रभवतीति प्रभुः परिवृढोऽधिपः॥ ये दुर्गस्मिन्तशब्दितादन्तमिलन्मन्त्रोत्करव्याप्तनाम
तासिप्रतिचण्डमुण्डवधगाम्भर्ष्याणि पार्थिवेति कीर्तिः आहुः पण्डितमण्डली पुविबुधाः सध्यान्तमा
ध्याह्निकीपूर्णस्तोत्रजपुण्यपुञ्जघटनं तेषां न जानीहि तं॥ दुर्गस्मिता हरसिभानिमित्ता
दिमन्त्रप्रकाशिता चण्डमुण्डवधेत्यतोऽग्रे अनन्तर्ध्येत्यादिमन्त्रषट्कानन्तरं भक्षणमाक्षि
हरेक्षोभणेति शब्दपार्थिवेति कीर्तिनान्त्रिकी माध्याह्निके सध्यावितेति तेषां समग्रकालस्तोत्रा
ध्यानजपुण्यपुञ्जसंयोजनी हितमभ्युपकारकमथ चोपलक्षितिशब्दतो न जानामि तिरूपणम्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रहरणानहमेव॥ यद्यप्यस्याश्छत्रनिवारणगेहे कांचनस्त्राचीत्यतो ऽनन्तरमधीयमानं काल
स्तोत्रमेतन्निमित्तं सर्वमन्त्ररहितमथ भूयसां व्यपदेश इति न्यायेन समग्रकल्पमेवमध्येतृ ति
समग्रकालस्तोत्राम्नानजपुण्यपुञ्जसंयोजनेन ज्ञातामितिपूर्वोक्तदूषणानवसरः॥ नयाप्य
ष्टभिर्मन्त्रैरवसानगैरनभ्युपगम्यष्टतयानसमग्रमित्युक्तदूषणमेवमस्त्येवपरमनेहतिनथाभि
धाने॥ अस्मिन्मतेतु चण्डमुण्डवधइत्यतो ऽनन्तरमप्यूर्ध्वेत्यादि समग्रं स्तोत्रमनन्तरमालक्त
बेजिकीकिरीटिनि महावज्रे इत्यन्ते तदनन्तरं पुनरप्यूर्ध्वेत्यादिमन्त्रषट्कं स्नानाणामाहिसं
स्नोभणेति शब्दपर्यन्तिकं पारायणे ऽस्तीति समग्रकालस्तोत्राभ्यसनजपुण्यपुञ्जसंयो
जनेनमस्त्येवेति नोक्तदूषणावसरः॥ इदं मध्यवर्तिषु नवसु अभ्युपागतेषु दशोपागताइत्य
प्रतीतीत्यात्तिमाष्टमन्त्ररहितपठ्यमानस्तोत्रस्य समग्रत्वेनाभ्युपगम्यते॥ वाराणस्यां दिनाञ्च
वर्तिविष्टलिकामेशमाहात्म्यकलव्धायो निजसंस्थितिमपहन्तं कल्याणिकामन्दिरं प्रा
प्तस्य मुदेस्तोत्रवचनो नायाति यावत्तवसो तावन्मे स्थितिरत्रसत्रिनपदावाक्यं नुतारा
मणेः॥ वाराणसीत्वहमिहास्मि भवद्विरूपशात्रन्चवायपारधर्षणलेख्यकोर्तितीरित्यादि
सामयिकवर्णकसमुदायलभ्यमानवाराणस्याः इदिनाभिवर्तितिभिर्विदितरख्यातस्थानवि
॥ अत्रामीन्दिरे॥ सेयंवाराणसीतिप्रथितिमभिगतेकादशीमासमात्रेपक्षद्वन्द्वोपपन्नाहि
कमिलितवपुर्वत्सरम्भोधिनेत्री। सख्यासखि प्राप्य जानामितं विषयसुखास्वादजन्क्लेशसं
धिहरेऽभ्युत्साद्यभक्तानरमयतिमहतांसर्वमेवाप्रपन्नं॥ सेयंवाराणसीति ख्यातिमभिग
तैकादशी प्रतिवर्षंचतुर्विंशतिनाम्नीं सख्यानिजां प्राप्य क्लेशप्रहाणपुरस्सरंभक्तानर
मयतीति आगच्छन्नथदेवताहरणमपिप्राप्याथावन्नचासौमुहुःस्वीयैः कौतुककीलिताच्च
वचनैः कामेशनाम्नावकैः॥ मामन्तःकरणप्रमोदयतिवेतावन्नचेतःक्वचिन्न च्छा प्राग्यदीप्ता

मिश्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्मिरमतिश्लिष्टामिचात्रोऽजनः ॥ असौ लब्धकामेश्वचारित्रैः ॥ हृतः । काशीनः ॥ धणलादिमाह
वित्तव्ययविहितमहारम्भताएकिचन्द्रभाजनतया शमससंसाधितविविधमिलञ्ज्ञोग्यभारस्यचास्य
। भ्रात्रोपेतस्यनित्यंसिशानकमुचितंनकुर्वतोऽयानवीनापश्रीवित्तार्थनवैविरसवयलिभश्रसाबहि
भावितव्या ॥ ग्रामपाठशालाप्रष्ठाविभाविताविशिष्टशातमुद्रादिद्रव्यवितरणसंसाधितपुत्रस्य
विवाहवर्धनप्रमुखसाम्राज्यताएकएमचन्द्रभाजमानदायप्रातिलब्धपैत्र्योदवासितोशासंसाधित
बहुविधप्रतिपद्यमानभोज्यनिकुरुम्बकस्यास्यश्रीहर्यनुजन्मान्वितश्रीमतोः प्रत्यहमुचितभस
यतोद्रव्यंदुष्य श्रीपार्थक्येणमर्यमभ्यर्थयतिचेत्सावेश्मतोबाहिःकरणीया ॥ पक्षूर्तनस्वस्यापित
व्यो ॥ पत्नीहस्ततःस्वहस्ततोवादेवताप्रीतिफलःपाकःप्रसाध्यः ॥ नवीनवित्तार्थनामितिवस्तासर्व
दभोज्यमेवतातैःसममसमर्थवहरिन्मणयेप्रस्थापितिभव्यायद्रव्यंनुनकथाचिन्नियमितमासिकेयाप
क्रियाभ्युपपाचितामित्यभिहितं ॥ नन्तपुष्पजसोरभासवलनवप्रस्थापितैलद्रव्यःकार्पासिरत्नेणासीस्य
तोयुवजनोऽस्मादप्रलोहलगः ॥ सोऽगच्छ्यातिशयंविधायमुवतीमाह्लादयन्पुत्रकामेकान्तेकविता
विताताविशदःशार्दूलविक्रीडितैः ॥ नेभ्यस्तेभ्यःप्रसूनेभ्यःसंज्ञातोयःसौरभभूयिष्ठासवोमदिरामाद
कद्रवभंदस्तस्यपोऽलैवडपारितनोऽशलस्यधस्त्यार्पणपोगपलैलद्रवलेशोपस्मिंस्तथाविधःकार्पासः
॥ यस्मैदेवीप्रसादःस्वकमिलितनयावाह्निपत्रेणतुष्टोऽगिगायामेत्यपौरेदत्तविहितनिजाधिष्ठितिः
स्वीगणप्य । मुद्राः प्रादात्स्वताद्दैस्तुरजतवपुषः प्राग्वितीर्णस्वभूमिप्रव्यक्तोऽकृतिभाजोऽनपहृतविधतःसे
षकाश्म्याः कलङ्की ॥ भूपस्वहस्तातोश्रीदेवीप्रसादः कदाचिन्न्यायशालायांश्रीपणेः सकाशतःस्वकल
त्रविनयशंसिकालेस्वेनसंधितसंतोषःपञ्चाशदनाधिकरजतमुद्राःसन्न्यायसाधनसमयार्पितस्व
ग्रामान्तर्वर्तिनोऽत्रभूमिसमुद्धृताः यस्मैपौतेनौविशेषेष्यितः स्वहस्ततोगणयित्वाप्रादात्सैषकाश्म्याः
कलङ्की श्रीमालिः ॥ तातेयातेऽनुजन्मानेनेनसततंज्येष्ठप्रतिष्ठापितःप्राप्याख्यामालिशाब्दिकीनियम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तो लोके पुरं जेऽवनौ। स त्वा कस्मिकमान्यमानवाणिगारभैकसंयोजितं ज्येष्ठभ्रातरमन्यमेवच
कथं संपानयेवश्रीमणिः॥ स ततमनुजन्मनः श्रीहरिर्भोजिननस्तातासनस्थितैः ज्येष्ठभ्रातृतया
ख्यापितः श्रीमणिः हितिनिजसंततारख्यापितिलभ्यभूमौयः स्वकसाम्राज्यमतविस्तृकारः॥ स
पुनरिच्छन्नीवणिगारभसंयोजितमथ ज्येष्ठभ्रातृत्वमेतोर्कनोपस्थियतिकलया। अयं श्रीमणि
हितिकथंभानमस्तु॥ शास्त्रैर्बिल्ली एमिस्य प्रातिदिनमभितो लेख्यमानं नरणाम् अनि हर्षीघिवर्षी
प्रगल्भ्यति मुहुः प्राप्तसाम्राज्यसारं। कीर्त्तिस्वास्वादभोग्यं वितरणसरणो वागतेनोतिमत्वा शि
ष्टाली स्तणो त्क्रगभ्यसनमिवपरमोदनेवारयीति॥ अस्य। श्रीमणेः॥ अन्तरैः करणं॥ माधु
र्यभूयिष्टे रक्षुरशिष्टैः स्वयमेवभुज्यते। ननुपरस्मै दीयते॥ मारणपर्यन्तिकने स्वणभूयिष्टा
जानलादिमादक्रैनपरैप्य एव पाप्यते। ननु स्वयमानिर्भर्संसेव्यते। दूतिभयशाऽशिष्टरीतिः॥ विश्वे
नारंयितुंधृतामिलबिलिमहिन्द्रतारमाणो धर्माधर्म युगं सुवर्णे ऽजतोकारं समपश्यति। हरि
स्यास्य सत्तानि पीतविचलद्धूमोद्भूतानि स्फुरन्मंत्रज्वालमयस्फुलिंगानि वह्नस्येतद्भुर्सर्वहि
विः॥ यातरपातकसाधनस्क्षमश्रेनो घाप्राघ्रितामे धुनासदेशान्तरनिर्गमो नसहसा प्राप्तो
त्लियो गयो बहिः। तस्मादृश्यमिहैवकिंस्विदभितः शस्य पितिब्वैनपेयं त्याख्यानिजपेतक्रकेम
धत्तपालिस्य मुच्चैः स्फुरते॥ गंगातीरविमुक्तचालयुवतीगौरांगसंवीक्षणप्रख्यक्रीडनमे
युनाभिलषितिः पंक्तेसमाश्लिष्टया। केलीवेश्मनिलंभिताकुलवधूलस्यामिरणेः सीस्थिति
दुर्भिस्यन्तिरविघ्नितापुनरथायो योऽयाऽन्यतः स्थापनात॥ त्रिभिर्विशेषकौ॥ तारणामंत्रैरुद्ध
त्यप्राणितनिःतारणैस्साधयितुं॥ सुवर्णरजतयोराकृतिरेकरणामाकारो। वामतस्तथाविधं
धर्माधर्मद्वन्द्वकौ॥ धर्मः सुवर्णाकृतिरधर्मो रजताकृतिः॥ कश्चिनीभवतु लोहमयीवाश्ववलाय
त्वपदेनाविशेषेबहतिवद्वन्द्वकः श्रीमणिरुभावथ धर्माधर्मौ दक्षिणानभ्यर्पतितारणाननकूलतया

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

समं तुल्यं भवनेनैव पश्यति ॥ उभावपि तौ नारायण हवीरूपौ वेव ॥ एतदुक्तमस्ति यथा ॥ धर्माधर्म हवि
र्दीप्ते आत्माग्नौ मनसा स्रुचा । सुषुम्णा वर्त्मना नित्यमक्षवृत्तीर्जुहोम्यहमिति ॥ निपीतो निपीयमा
नो वा विसर्पन्यो धूमस्तेनोपलक्षितः कपिलो यः अग्निर्वैश्वानरः तस्मात्स्फुरन्तो मन्त्रसमुदायप्र
चुराः विस्फुलिङ्गा नो मानिकणा नानि वहाय यस्य तथाविधस्य ॥ हि हेतावव धारणे ॥ एतत्सर्वं धर्मा
धर्मभ्यां पिष्टं जगत् हवनीयद्रव्यं हविः ॥ तस्मात्परतो भीरुभ्यामुताभ्यां शुभाभ्यां धर्माधर्माभ्याम
वश्यमेव नारकदक्षिणाऽप्यर्पितव्या ॥ अनन्तरं जीवो ज्ञानं तारणं दुर्घटं ॥ यतस्तारणं च यः प्रभवन
याता रकः श्रीमन्निरस्तो प्रायः सततधूम्राधानरसिको दक्षिणो चित्तिस्थापयित्वा नदन्त्यहिष्ट
कल्पधूम्रतया पिबति ॥ धूम्रपानं चान्नमेलिभस्मीभावकतया तारणेऽप्युपयुज्यते ॥ धूम्रपावान
पीतस्य स्थितिर्दुर्लभा ॥ देशान्तरगतागतिप्रसाधनसमर्थद्रव्योपार्जित्यादिः ॥ इहैवकाश्या
॥ जन्तुजातीरदेत्वमो निर्मुक्तः कूर्पासको यया तथाविधामालस्याः तरुणो गौरवर्णप्रतीक
प्रकरावलोकनेनतः स्पष्टं निर्धारितो दृष्टीन्दुकाभिलाषोऽयस्याः तथाविधाया ॥ वक्त्रव्यादानमाव
श्यकमथ विध्यतेयस्य तत्साधनेन प्राप्तपेयं चभक्ष्यं समयानियमितं स्वोदरान्तेः प्रशान्त्यै । यस्मा
च्चोक्तेऽविलासो विविधबुधजनप्रार्थितार्थप्रकाशकं कुर्वन्नेव प्रहाणिर्विरच्यते इदं ज्ञानं जवा
लकस्य ॥ व्यादद्ले पिपीलिकाः पतंगस्य मुखमित्यादि वदूवाक्यतो मुखव्यादानमावश्यकम
भिसंधीयते वक्त्रभावकारि ॥ यस्य । वक्त्रव्यादानस्य । ताम्बूलसंयोजनादिभिरुपायैस्तमालरुल
मिश्रितेरमिश्रितेश्च सम्यक् साधनेन वा चोऽभिव्यक्त्या स्वोदरपीडाप्रशान्तिफलस्तन्तञ्जोऽप्यपेय
प्राप्तिर्लभः ॥ अनन्तरं वाक्प्रयोगजायमानोऽप्यतस्मानिर्लोभोऽसत्कल्प एव वावदूकानां प्रज्ञाप्ता
नवारणं च दुर्लभं ॥ यद्यपि घटपटादिप्रत्यक्षानतिरोधगादिविषयकाज्ञाननिरसनं वाक्प्रयोगं विना

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कलौकिभागवतकं

३२

थ भवतीति नाह्लाह्लानन निरसनेवाक्यप्रयोग एव हेतुः तथापि शास्त्रीयप्रमेयप्रकरणावगमो गुरू
क्तिश्रवणानंतरजायमानमननोपायमात्रसंसाध्य इति तथोक्तिः ॥ तदुक्तं ॥ विना गुरुभ्यो बहु
युक्तियुक्तो ज्ञानानि तत्त्वेन विचक्षणोऽपि । आकर्णपूर्णोज्ज्वललोचनोऽपि दीपं विना पश्यति नां
धकारे इति ॥ तत्तद्भावविकाराभासितभक्तेरेतस्य सर्गस्यैवेतत्तद्गर्भतयोहितापरिणतिराज्य
स्य संसाधिका । स्वतंत्रसाम्राज्यपरिप्राप्तेर्ननोति कुतुकादेतावतैवाक्षितौ किं देवादिनिषेवणादिभि
रिति श्रीयुक्तयोगीश्वरः ॥ तेषां तेषां भावस्य दुग्धादेर्विकारेण दध्यादीना प्रकाशितो भक्ति
परिणतिरूपकर्मवायेन तथाविधस्येतस्य हैय्यगवीनप्राप्तिलभिफलगोधनप्रष्ठसर्गस्य तत्तत्फल
गर्भतया परिणतिः परिणामः ॥ अतात्त्विकोऽन्यथाभावो विवर्त्तः । पर्यायाधिकारे रज्जोः सर्पादिव्या
वर्त्तनं ॥ तात्त्विकस्त्वन्यथाभावः परिणामः । यथा दुग्धादेर्दध्यादि ॥ एवं चात्र तत्साह्लादरूपस्ति
स्य राज्यस्य ॥ सततं साम्राज्ये न वाञ्छितं शांतं सतः साम्राज्यशान्तं ॥ यद्यपि न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशं
ति मुखे मृगा इति वचोक्तेर्देवतादिनिषेवणाम्नायानुज्ञानामुद्योग आवश्यक एव स्वेष्टसिद्धिरिति किं
देवादिनिषेवणादिभिरित्ययुक्तं । तथापि यद्भाविनं तद्भाविभावि चेन्न तदन्यथेति तेषामिवार्थ
त्वे नत्रस्य प्राप्तिलभेनो भाविनाद्देवतादिनिषेवणाविनाथावश्यकागमतापि ऽभाविनश्च तन्निषे
वणनोऽथाप्रतिलभेन तथाभिधानं नातीव संगतिकरं ॥ धर्मधृग्ज्जादिधत्त इत्यत्र बंधकल्पकोऽथमु
क्तयोगीश्वरेण योगीश्वरतोऽन्य एव ॥ धर्मादिद्विविधि हृत् मूर्त्तिकेतमातारस्य तारणमणोधर्मस्य
क्तिविशेषतायादिभवेद्धर्माधिकारी समः । नाहिस्यात्मशंकौ मेतगिसदृशो दृष्टौ चमत्स्योपमो
क्तिविशेषतायादिभवेद्... धर्मार्थिनाः धर्मार्थकाममोक्षाभिधानाः
मेरुः सर्षपसंनिभोऽथवेरुरूर्वा चुस्यतेः स्यान्निभः ॥ धर्मार्थिनाः धर्मार्थकाममोक्षाभिधानाः
न्यधिष्ठितम्त्यर्था । नारस्य । अतश्चैवस्त्वेनप्राप्तिमिपद्यमानस्य ॥ धर्मस्य ष्ठि धर्ममात्रस्पर्शः ॥ स्तुद्र्ज्ज

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

जन्तुभेदो मशकः॥ मतंगोमातंगो गजः॥ दृष्टिर्भूदारः॥ मत्स्यो मीनः॥ मेरुः सुमेरुः पर्वतभेदः॥ स
र्षपो धान्यभेदः शिरीषपर्यायः॥ तल्लो भेदः स्त्येन्ये॥ रुरुर्मृगभेदः॥ लब्धो यः करलोलिके इति
यमतः पेलव्य पत्नीकराद्धाधाशु च नालको न्मुक्तानालकमाशु च प्रतिदिनं पश्यन् सुपुष्टो
घकां यस्मिन्केलिकुटीरके स्थितिमथोऽकाषद् नृपश्रीमणिः प्राप्तेऽलं च पित्र्य पुत्रभणितैः
पत्न्याः रूपनृपागतौ॥ करेलालिकां धृत्वा आशु च कोष्ठनालकौ मुक्तौ छाद्य॥ आकृत्या वयसा
गुणैरथ समा योग्याऽथ या कामिनी भर्तुः सेवनुमानिता नतु वरः ज्येष्ठा कनिष्ठाऽथवा॥ कन्या
त्वाशु विवाहमोत्सवविधौ स्वप्रातिभाव्या पर्णो दृष्टृत्वे प्राविलोभनाय सवयोभिः स्थाप्यते सा
ग्रतः॥ वरेण॥ भर्तृत्वे यानिर्धनात्॥ विवयाः कन्या ते समानवयोभिर्विवाहे स्वप्रतिनिधिभवनतो
लोभनाय दृष्टृणां मनोमोहनाय स्थाप्यते॥ अस्य वरस्य॥ श्रीवीरेश्वरपण्डितैर्यदि समुत्सार्य
पत्नीमणेः कन्यास्वादनकैतवेन सुबहोर्दिष्टात्प्रमुष्टेतरैः। केलीवेश्मनि योज्यते मम तदपेत
प्रभावो भ्रंशप्रस्यातः प्रभविष्यति प्रतिदिनं सन्तानाशिक्षानुगः॥ मम मणेः केलीवेश्मनीत्या
दियथासंभवयोजना॥ श्रीमणेस्तातेश्वरन्द्रपण्डितैः सममध्यापयतावीरेश्वरप्रमुखानामित्य
न्वयलक्ष्मेकमेव॥ पदात्पररूत्वस्या विवक्षया न षष्ठ्येकवचनम्मस्यास्मदो मेरित्यादेशः॥ श्री
सुकुलमुकुलकेन्दुसाहवपदैः स्तन्यापिनः श्रीमणिः पाकार्थं स्थापितेन तेन च महादेवोऽथ सूत्या
पितेः। सोऽयं विश्रामनिसीदितोऽस्य यादि चेत्पत्नीपाराशायेद्भूयः पुत्रविवाहयोजनमथोपेत्रीन
र्थितदा॥ पित्रा श्रीमणेर्भूयो विवाहसाधनतः श्रीहरेः स्वपत्न्याः अभ्रंशः पाचकैर्महादेवप्रष्टैः
स्वष्टुयोगयः॥ अनयोः पत्नीनमिलेः परिभ्रंशाने तु पितृकृतभूयो विवाहवनैरर्थ्य क्षमापयते॥
एकाविवाहतरवापपन्नो विवाहो तिरस्करणमनयोः पत्न्यभ्रंशफलं॥ तेन॥ श्रीमणिना॥ सोऽयं
महादेवः॥ अस्य॥ श्रीमणेर्हरेश्च॥ तदा॥ पत्नीपरिभ्रंशनपक्षे॥ यद्यस्याः सविधमणेरभिसन्निः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्वापोऽथवा न स्थितश्चित्ते तर्हि किमर्थमत्र विधत्ता रात्रौ दिने च स्थितिः। पाकस्त्वादलप
त्रिकालं रकरप्रत्यर्प्यमाणः पुरस्तादथ प्रतिवासरेऽह्नुषामस्त्येव हृषयितुं वै॥ अस्याः
नवागतपक्ष्माः॥ अत्र। श्रीमणौ वेश्मनि॥ पाकार्थं स्थितिरस्या इति पुनरयोग्यमेव निगदितुं
पुनः पाकः पूर्वपक्षी हेतुप्रसाध्यमानोऽस्याथाऽनुभूयते॥ केलीवेश्मनि निद्रणादि सुरतं
पूर्वधिया साधितं संसाध्यं ह्यधुनाऽथ तत्पुनरहो रात्रौ समागत्य मे। पूनोः स्वापविधिर्यथा
प्रातर्दिने निर्धारितो माभिर्भिः संयोज्यः सतथैव नालसतनोः प्राप्तोऽस्ति कामोत्सवः॥
तत्र। निद्रणादि सुरतं॥ यद्यपि निद्रायां सुरतस्य साधितुमशक्यतया तदुपन्यसनमत्र न यु
ज्यते। तथापि भर्तृवेश्मनि द्रुणफलीभूतस्य सुरतस्य निद्रापूर्वकत्वनियमात्तथाभिधानं तत्स्थ
लिकरणं। न चैवं आगतवस्थायां स्त्रीणां तत्र सुरतं नोपपद्यत इति वाच्यं। स्वापे प्रियाननवि
लोकनहानिरिव स्वापच्युतौ प्रियकरग्रहणप्रसंगः। इत्थं सरोरुहमुखी परिचिन्तयन्ती स्वाप
विधातुमथ हातुमपि प्रपेदे इत्यादिवद्वर्णकोत्करो गुरूणां नववधूषु प्रश्नेन भर्तृवेश्मस्वा
पस्यैव प्राधान्यतः स्फुटप्रतीतेर्व्यापासुरतस्य भर्तृवेश्मनि द्रुणपूर्वकत्वानेपायात्॥ अत एव
निद्राव्याजमुपागतस्य सुचिरं निर्वर्ण्य पत्युर्मुखमित्याद्युपपद्यते॥ मे। श्रीमणेः। सः। स्वापवि
धिः॥ इहेताववधारणे। आलस्यतोऽनभिसरतः कामुकस्य कामोत्सवो हि दुर्घटः॥ येचाह
रष्टथुप्रतीकविदिताः साम्राज्यभाजो नराः स्वाप्यागत्य पमोजनेन भुवि तेषु स्मान्पृथूकुर्व
ते। तस्मात्तूर्णीन्द्र कमते दाइनमथो वैषम्यभाजो श्वलं प्राप्तः कश्चिदुदारमूर्तिरलसस्याप्यु
स्थितौ दर्शने॥ अनभ्युत्थितिस्वभावस्य सूक्ष्मस्य श्रीमणेरभ्युत्थाने प्रत्युदारतावुदारमूर्तिरिति
निदर्शने प्राप्तिर्लब्धः॥ स्थूलतः सूक्ष्मस्य भीत्योत्थानं युज्यते॥ वैषम्यभाजोः। स्थूलसूक्ष्मयोः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्वन्द्वनिर्वर्त्तकर्म द्वान्द्वकं॥ पणोऽश्लेषणात् पुरुषाणां मिथुनीभवनादि॥ चलौ चपलौ॥ स्थिर
मित्तिपाठे तु स्थैर्यकार्याह्लादकं चेत्यर्थः॥ कौली कोऽध्वंसस्थितनेममिपुरः श्रीकृष्णस्यैव पु
राणभीतस्य श्रवणादिभिर्जन्मथारात्रिमिलनेन रूलवान्। तस्मात्तद्भगिनी महोद्वासिनेभूत्वाऽ
शुपत्नीदृढसंबन्धसवयः क्रमागतमिमं संचालयत्वादृता॥ तस्य कृष्णस्यैव सा भगिनी तद्भ
गिनी॥ अहो इति संबोधनाद्यव्ययं॥ अलमिति पाठे तु पर्याप्तमित्यर्थः॥ समानपयसोऽपि सं
बन्धः पूर्वनिर्दिष्ट एव॥ यशोदाजन्मबाहिःस्थितिर्नियमतश्च तस्य याऽस्याःस्थिता भ्रात्रा तर्हि
किमर्थमीक्षितगुणासेयमित्याशङ्क्याह—हिता। तस्माद्धरमनिसप्रसूयत न यं दृष्टिपत्त्यभावेन मे वैरी
विस्तलयातनोतु जननितापुत्रीमम्माऽस्या पुरा॥ भ्रात्रा कृष्णेन वैरेण श्रीहरिणा च॥ अस्याः
एतत्सहशापूर्वमहिलायां॥ ब्रह्मास्वादरसार्पणस्तुतिपुरे विन्यस्तमूर्त्तेर्यस्याः कालसात्र
गर्भं तत्र खण्डनिवहस्याध्यापनादेव वेनाः घस्त्रः पूर्त्तिमिहैतिताहिं दिवसेऽन्यस्मिन्प्रभाते
धिपः सद्ष्ट्ववैकवचादिपाठमाचिरात्प्रावर्त्तयित्तापिनः॥ ब्रह्मादयः स्तुतिशतैरस्त्यास्मिन्त्र
समुदायात्मिकायाः ब्रह्मास्वादरसार्पणास्तुतेः पुरेऽनन्तरं विन्यस्ताऽध्यीयमाना मूर्त्तिः स्वरूपं
यस्य तस्य॥ कालो महाकालः॥ प्रोतिकाक्षनिस प्रखण्डनिखण्डनिवहस्तस्य॥ ब्रह्मस्तुत्याप्रथ
मंप्रक्रामितायाः श्रीबालात्रिपुरसुन्दर्याः कवचादिनपाठस्स ष्ट्वा पुनस्तां ब्रह्मस्तुतिं दिननिस्ता
रमतयाऽवगतां प्रावर्त्तयित॥ मदिखण्डमात्रपारायणेनो दिवसो न पूर्णस्तदा तु यस्मिन्दिवसे ब्र
ह्मस्तुतिरभिपुपक्रामिता तस्मिन्नेव दिवसे कवचादिपारायणं प्रसत्या। घस्त्रः पूर्त्तिव्योऽवसा
नं प्रापितव्यः॥ मायूरलपवारणप्रगाटलोदोलाधिरोहोद्धतोहदस्याधिवालोडूलक्षितवपुः
शास्त्रार्थरत्नोज्ज्वलेः॥ राजद्राजत चारुचामरमहाराजेन्दुताराम्नणिरावः पश्यति शालिकौ
घविदलिभव्यासनस्वात्मनः॥ मयूरपुच्छसृष्टराजत चामरमायूरी॥ आतपोवापलिंडनेनेत्या

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तपवारणं छत्रीजनत छत्रं॥ आभ्यप्रिगादिनिः॥ चमरिकृच्छ्र केशानि मितीरितः साम्राज्यचिन्हीः
जनचामरनिरं॥ कालिस्त्रीलुमिदीच्छगुणाभिः समर्थो बालिकादेः प्रयोज्याः तस्याः स्तवग्रेऽस्य
खण्डाः स्तुतिमयवपुषः सप्तकान्तूर्ध्वसरस्याः। अन्ते चारात्रिकं वैकवचमथ पठेत्स्तवस्य पारायणे
घेः प्राह घसप्रकार्मप्रशममपिलुमयोजायते शक्तिरुच्चैः॥ काली॥ महाकाली॥ आदौ प्रत्यूषसम
ये॥ बालिका॥ श्रीबालाधिदेवतब्रह्मस्तुतिः॥ तस्याः ब्रह्मस्तुतेः॥ अस्य कालस्तोत्रस्य॥ खण्डाः
प्रीतिकादिभिः सप्तखण्डानि॥ एकस्मिन्मर्त्यलोके प्रगाढतविशदाकारशोभाभिमानास्त्रधायी
मेरुबालाकृतिततनुवपुषो विस्फुलिंगास्तु मुखैः। मुण्डान्येतानि रुण्डान्यथ गलितविहतिं प्रापका
ष्ठिमास्थिरएतिप्रोनाह्लवेनेप्सम तास्ति जननिजमुदिते साधर्यन्तोऽभ्रमीति॥ मर्त्यलोके मुण्डानि
भस्मितानि विस्फुलिंगायन्ते। रुण्डानि तु तथाविधानि प्राणिनां सर्वदाभावलेभनेन स्थिरत्वि
सत्वानीत्यभिधीयन्ते॥ कालायस बालाकृतिकृशशरीरेण स्वेप्ता रुण्डमुण्डान्याः॥ पुत्रावद्ध
लश्रेषे निजमभिलषितप्रीतिया मे युवत्या सध्यायामागमिष्याम्यहमिति भणिते सानुना
घाऽथ याता। तत्रीत्याऽन्यार्थनायात्स्पृष्ट्वा धवलनिजाधिष्ठितिः साध्वतां किं गच्छामो वेश्म
सप्रिस्पहमहमिकया मत्रकंदर्पशान्तिः॥ अहंपूर्वं महंपूर्वमित्यभिधानमहमहमिकातया॥ स
ष्टमन्यत॥ तत्तद्दृशानिषेवणादिभिरथोऽसामर्थ्यभाजो मतेः स्त्रीणां स्वापविधिर्महीदेववासि
तेनैवेह योग्योध्वतः। यस्मात्साधितरूपकस्य बहुशस्तत्साधनाभावने भूयादेव कदाचिद
गुविशदं लक्ष्मैर्व्यतिदेवास्थितिः॥ भूपालप्रगतिभूयाल॥ स्थियातिमर्यादा॥ भुक्त्वालप्रचेयस
चोदरध्वलं तत्क्रमप्रतिष्ठभनाकुर्वन्तिवोवेज्ञभियत्पवाहिलान्याश्चान्द्रमाणपत्रवैः। तस्माज्ज्ञात्रनम
ध्यगनिममनः पेयं तदेतद्धत्स्य स्तवन्नानमिशीह तत्स्तदृशस्तद्वैरदः स्मरकौ॥ तदेतदत्तनिम
थितत्क्रमेव॥ तत्तदृशानिवेदनादिभिरथोतानेयतोऽसौ स्थिरः प्रीत्याऽऽहूय दिगन्तरान्तिमाभि
नाभूयाऽयसाम्राज्यके। तस्मात्वेषतदेकलानमतिभिः श्रीकाशिनाथादिभिर्लेख्यतेति मागलेषु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सहसा नोपेक्षितव्यो मणिः ॥ नानेस्लाएँकचन्द्रपीडितैः ॥ नेषु । नातेषु ॥ नदेकताननमालिभिः ॥ ताना
नन्यवृत्तिरोमुषीकैः ॥ नदध्वयायिभिरिहेतिपाठान्तरं ॥ गत्वावेपरवेश्मनि प्रणिहितस्पष्टाररर
दृन्द्रकोबूयाद्वैप्रियकारिकाप्रियतमे प्रत्यर्पयाम्भास्त्विति । यद्युत्थाययपलायमनेऽङ्गनमथोकघंशि
कंसलिसपेद्वेत्वापृष्ठमुपस्थमेजनाभिदाकुर्वतन्भूमौ रत्नं ॥ प्रणिहितमुद्दयघसयोजितं स्पष्टमरर
योःकवाटयोर्दृन्द्रकंपनम्ः ॥ उच्चैरध्ययनंपुराणतनकथास्त्रीभिः सहालापनं तासामर्भकलालनं
परिश्चितिसत्याकमिथ्यास्तुतिरित्यादिवद्भवर्णकाननेरप्रमोदजनकसमयोचितवर्णकप्रतिल
श्चितकारिकाप्रष्ठाध्ययनीभिस्त्रोर्ध्वदशगुणेषुगणितं ॥ उत्थानतोवध्वाः रत्याभिलाषोवगतोऽश्रा
णिपृष्ठशिशुकग्रंथिवियोजनमुत्क्रमेवपुषः ॥ आकस्मिककघशुकग्रंथिविमोक्षणेनोमनाक्षिवि
कारीतायाः सुरतमुपस्थ्ययोसौमेलननतोभूमौप्रतिपद्यतएवकामुकैः ॥ सुब्रलएपकरणास्त्रिभिः
सममथोराजेन्दुनारमणिलब्ध्वावैसुबहोरनेहसिगहायानाभिजाभामिनी । केलीमंदिरलब्ध
पुलकचयप्रायोजितोत्साहकोवानालापमिहाननोत्त्ववहितः सज्जागदीश्यांमणिः ॥ दृहकाश्यां ॥
महाराजेन्दुनारमणिरेवमणिः श्रीमणिश्चेत्यभेदध्वननफलीकृत्कीर्तनमस्य ॥ नचविलासस्यसे
पोभयमिलितयोस्तयोरभेदेथराजेन्दुनारमणेः श्रीमणेश्चमणिनासममभेदेनघटनमितिवाच्यं ।
पसलारमणिरेवएवचपलः श्रीवीरलारमणिरित्यादिवर्णकान्तरलएनेषस्फुटमभेदप्रतिपत्तेः ॥
अधिकंप्रविष्टमित्यादिन्यायेनाश्रियामधिकायांमणेर्मणित्वानपायाच्च ॥ स्वातंत्र्येणाग्रसंनिगुरु
धनवसतिर्द्धिमेकेवकालानोबालासव्यपेक्षास्थितिरथमुनिभिर्मानितायैः पुराणे । आदावले
चतस्मात्त्वियमुदितपदाऽथात्रनैवप्रयोज्याभक्ष्याभक्ष्यादिवृद्धिः प्रभवतिगुणिनोनान्तकस्यान
लस्य ॥ महाकालस्तवस्पष्टसपृशत्युपयोजिता । सहखंडीधृताकालाप्रोतिकादिभिरुशकैः । इति
ततित्रिकोन्यादितः सहखण्डाकिमेकैवकालासमग्रा ॥ खण्डाद्यात्मिकात्त्वसमग्रा ॥ इयपुनरहोरात्रा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्मकं कालेऽस्त्वनंत्र नयाग्रसति। पूर्णतां नियाति॥ अत एव न बालास्तव प्रष्ठसम्पेस्थितिः॥ तस्मा
त्कालायाः आदावन्ते च बालान प्रेप्योऽन्या॥ यतोऽनेष्टि मानितशुणवानलस्पर्सैकारिकायाः अ
स्याः कालायाः भक्ष्याभक्ष्यविवेको न विद्यते॥ कदाचित्तु विधवर्त्तिनीं बालामथ भक्षयेत्॥ तस्मा
त्पृथगेव बालातः कालायाः पाठउदितः॥ नित्याभ्यासवशेन विस्मरणतो ब्राह्मीस्तुतिश्चेत्पुरो भैर
व्याः समयेध्वताध्ययनिकाः सपूर्यंतीति हि नु। ऐन्द्र्यादिस्तुतिमग्रतः प्रगल्भ्येन स्त्रोतासनाला बुधा नै
व प्रात्याहिकीं द्व्यविधलं कालस्तुतेः खंडकं॥ ब्राह्म्यादिस्तुतिः प्रत्यहं प्रथमतः क्रियते भैरवीस्तोत्र
प्रक्रामणे दिवसे ऽथ सा नित्याभ्यासवशतो ऽध्ययनाध्वानमभ्युपागता। भैरव्याः ॥ इति वसति
प्रथमाध्ययनयोग्याभैरवीस्तुतिस्तु विस्मृता। तर्हि तु तां ब्राह्मीस्तुतिं प्रात्याहिकक्रमपद्यमानां पूर
यित्वा तदनंतरमग्रतो भैरवीस्तुतिमध्ययनेन प्रागल्भ्येन स्तोत्रासन घटितवर्णकपत्रानिति॥ [illegible]
[illegible] ब्राह्म्यादिस्तुत्यनंतरमिक्षाणामाक्षिसंक्षोभणं तकालस्तुते रन्ध्रध्वत्यादिकायाः श्लोकषट्कात्म
कं प्राथमिकं खंडं प्रात्याहिकं तु [illegible] नैव प्रागल्भ्येन॥ ब्राह्म्यादिस्तुत्यनंतरमधीयमानभैरवीस्तोत्राहि
ननुद्व्यधनात्॥ नैमित्तिकविषये पारित्यज्यैवाहिनित्योपस्थापनस्य सिद्धानितत्वात्॥ उद्यानतिर्णे
महोत्सवासिते सप्राहम्यं वासनाः पूर्वसाहवरूपतोऽथ माणिनादूरान्तु येवीक्षिताः। पीतश्चंदनमा
ल्यव्यानि टिलत्रैपुंड्रतिलेभत्थ सामरेनाधिकरण्यन्तः पुनारिह प्राप्तोऽलपंतोऽथवै॥ विमुक्तानामथ
देवद्रूपयासंयुक्तभावो मिलनं भवति॥ इह। उद्यानान्तरवर्त्तिमहोत्सवासित एव॥ सप्तकावैमाणिक
स्मिकोत्सवासिते पिंडप्रदानादिकर्मे ऽनभ्यर्पितदक्षिणस्वभागातिर्यतां गच्छेयो बद्धः। सोऽर्पितायि
दि चेद्विवाहविधिनाभ्यः समभ्यर्पयेत्साम्राज्यं भुवि पैत्र्यकाध्वमिलितकर्मा ऽयसाभिभवेत्॥
नाभ्यर्पिता दक्षिणा कर्मणिः सा फल्यकरी भागिनी येन स तथाविधः॥ तां दक्षिणां भगिनीं च॥
पिण्डप्रत्यर्पणप्रष्ठकर्मणसा फल्यासिद्धौ सुवर्णरजतताम्राद्यन्यतमदक्षिणाऽभ्यर्पणे एव॥
भूयोऽभ्यर्थनतोऽथ सा नयादेवे नोऽभ्यर्पितो दक्षिणा धर्मार्थिस्यगृहे ममाभुवितदावक्तव्यमथात्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata initiative

नः। श्रुत्वा ततोऽथ पदानि माद्यन्पदं सद्यः जमुद्रीकितविश्रमन्याशु निमोऽप्यतां प्रसभतः संदीपयि
ष्यति मां॥ मे॥ श्रीमणेः॥ तेः॥ धर्म्माधिकारिणः॥ तां॥ दाक्षिणां॥ कर्म्मकर्तृभगिनीं॥ पां॥ महीं॥ रेखा
चेयं यादितोऽधिकव्ययवपुश्चित्तेगृहे दाक्षिणाकुले तर्हि कृतो नसा ऽथ तरसादत्ता तदानीत्विदं॥ त
स्मात्सा भगिनी करग्रणयिनी प्राप्ता विकर्बानुगा सद्यैवाहिकवर्त्मनो गुरु करे प्रत्यर्पितव्या इति॥
॥ तदानीं॥ पिणे प्रत्यर्पणसमये॥ धृतः कौ पितोरसो यया सा धृतरसा॥ सा॥ दाक्षिणा॥ भगिनी च॥
करेणेन पयाहाय धनं हरलक्ष्म॥ भव्यं भ्राकाशादेवी निजहृदयसमुन्मादकं पुलकमप्रीत्या संदर्श
यती प्रविश्य तवसतिः किंस्विदालप्यमन्दं॥ पर्य्यासितो विलासे रलमिह हि मणिराम एवादिदेवः सम
र्त्यः सर्वदाऽस्ती त्यवदद्दुपचितर्कितेन विस्मार्य्यतां तत्॥ अर्थमेघो वारिवाहः॥ मां॥ श्रीमणिं॥ दे
वानां दिवियः प्रबोधसमयः सस्वापकालो धनो मर्त्यानां मथ तत्प्रबोधसमये त्वेषां सिद्धानिद्रे
॥ सेव्यस्याथ च सेवकस्य च नतो नो संगमः सर्वदा साक्षात्कारमुपेयुषां प्रतिपदं श्राह्वे व चातिहीनः
॥ तेषां॥ मनुजानां॥ प्रबोधसमये॥ एषां॥ देवानां॥ उक्तं च॥ या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति सं
यमी॥ यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेरिति॥ संयमोऽस्यास्तीति संयमी देवः॥ मुनेः दे
देवस्य॥ प्रत्यर्ध्यप्रोतसंधैः प्रगाढितावविधापद्रवस्यास्य सूक्तो विस्मृत्या नो नवीनप्रकारकंघटनो
पूर्वमासीद्धिशाला। साक्षात्कारे तु देव्याः प्रशममभिगतेष्वेषु सर्वेषु भूतेष्वाविर्भूताशुचेयं हि
ण्तेनियतपद्भावालस्यछिगिरिति॥ अणिमणिप्रतीतिप्रत्यणं प्रत्यक्षरं॥ प्रोतसंधैः॥ कालायो बाल
तुल्यप्रोतसंघातैः॥ अस्य॥ श्रीमणेः॥ पूर्वां॥ देवीसाक्षात्कारतः प्राक्॥ प्रशान्ताः प्रोता एवंभूतानि
॥ शुचा॥ नवीनकारणनादरजनितशोकेन॥ आश्विनिपथगेववाशंधिप्रार्थमव्ययं॥ धृत्वा कौमार
रूपं कृतवसतिरसौ सुन्दरीपार्श्वतो मे श्रीन्निवीरेन्द्रपत्न्याः प्रतिपदमसकृत्साधयन्तीनुकल्पे॥
दत्तेश्माशानिकायेत्यवदुपचितां वाचमुच्चैर्मनोहां विस्मर्त्तव्यास्या कथं सा नहि भवति ततो मा
CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

निनोरीप्सितं तु॥ वीरेन्द्रपत्नी ललितानतस्याः॥ प्रतिपदं प्रतिक्षणं॥ प्रत्यूषोऽहर्मुखं कल्यं तासि
न॥ अनुनयमगृहीत्वा व्याजसुप्तापरा चीरुतमथ कुकवाकोस्तारमाकर्ण्य कल्ये। कथमथ विनि
वर्त्ता निद्रयान्धा मनागास्त्री मुकुलितनयनैव श्लिश्यति प्राणमीशमिति वद्रवर्णकभेदे द्वितीयचर
णपार्थ्यलिकः प्रत्यूषपर्यायः सप्तम्येकवचनं चरमः कल्यशब्दः प्रसिद्ध एव॥ सा वा कु देवतावा॥
नतेः। विस्मरणात्॥ संक्रान्त्यादिषु भावितात्मवपुषाऽथेन्द्रस्तवेनात्र वै नित्यं घिस्त नियोजनोच्च
विद्दिनाब्रह्मस्तुतिर्बाध्यते। एवं सत्यथ चोच्यमानकवचानेऽप्यनरए रात्रिकोद्दोषो नैव तु बाध्य
ते भवति वै बाधः सजातीयतः॥ संक्रान्त्यादिष्वेव ननु प्रतिदिवसं भावितमंशतः प्रकाशितमात्मनो
वपुर्वक्ष्यति न तथा विधेन॥ यथा दिननित्यात्मतया ब्रह्मादिस्तुतेः फलवत्त्वं तथा मासनित्यात्मत
येन्द्रस्तुतेः फलवत्त्वं॥ एकैव सुन्दरी स्तोत्रद्वयप्रतिलंभे न दिननित्या मासनित्या च भवति॥ एवमन
भ्युपगतो विनिगमकाप्रतिलब्ध्या स्तोत्रयोरन्योऽन्यवैयर्थ्यमापद्यते। एकेनैव निर्वाहे द्वितीय
यस्य वैयर्थ्यस्फुटं यतः॥ इत्थं यद्यप्युक्तं तथापि स्तवराजखंडपारायणानन्तरं संध्यासमये
प्रक्रियत एव कवचारात्रिकयोः पारायणं॥ ननु प्रातः कृतेन सुन्दरीस्तवपारायणेनैतयोर्बाधः॥
यतो बाध्यबाधकभावः समानजातीययोरेव॥ न तु विजातीययोः॥ उपस्थितं सजातीयमप
रित्यज्यानुपस्थितविजातीयकल्पनस्यान्याय्यत्वात्॥ अत एव नित्यं प्रातः प्रक्राम्यमाणाय
ब्रह्मादिस्तुतिः संक्रान्त्यादिदिवसे प्रातः प्रक्राम्यमाणेनैन्द्रस्तवेन बाध्यते॥ सजातीयत्वात् तत्स्तो
त्रे हि स्तोत्रं सजातीयं न तु कवचारात्रिकाद्येकदेवत्यमथ॥ किन्तु विजातीयमेव॥ अत एव संक्रान्त्या
दिदिनभेदे प्रातः प्रक्रामितामामैन्द्रस्तुतौ ब्रह्मादिस्तोत्रस्य तद्बाधिततया पारायणाभावेऽप्यखंड
पारायणानन्तरं संध्याकाले कवचारात्रिकयोः पृथक् पारायणमनुभूयते प्रातः प्रकाशितेन्द्रस्तवपू
र्वार्द्धे बाध्यमानौ॥ भैक्ष्यपात्रपतितं वा प्रतिदिनमशनं भक्षयन्नेव प्रातः कार्ष्यं नैवोपभोग्यो वितर
णं हित्वा श्रोत्रिमिथ्यापवादः। प्राप्तोऽयं त्वस्पोतिमत्त्वा यदि मुकुरुदत्तपोर्वमास्थानकंभेद्या स्त्रीका

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

काशिनाथो भवति भुवि तत्र पूर्णनामा मासिकादेः॥ अत्राप्यात्रेर्वा पित्रेति अत्रापितेति॥ अश्यनहलश
नभस्थ्यधस्त्रयन्तेष श्रीमणिः कोऽर्थ इति भवनगतः॥ अस्य। श्रीमणेः॥ पूर्वस्यां दिशि भवपौ
र्वा॥ शालीनेनातसामयिकं वा पौर्वप्रार्थ्याभिकं॥ पूर्णमुद्राशतकिसमर्पणेन समथो मासिकपेत
कीर्त्तिनिर्वर्णकालेरेकदेशबोधितमासिकसर्वबोधित्यत्र पूर्णता॥ अपूर्णतेति गोऽज्ञातिचन्द्र
त्वेवास्यभीप्सितकारप्रश्लेषपक्षे चन्द्रमासिकस्यापूर्णभावोऽशीतिमुद्रात्मकमोपाध्यायितिरेव
॥ धूमाधानादिभस्मीकृतहृदयकुमारानुशर्क्यमानस्यपृष्ठानेकालगंधापिकमलजरसस्या
स्पृतारामणेर्मे। ससिर्पतीसमनेन। धूपविधनगुणाधानवक्षोदपत्न्याऽलंकारभावमात्रात्कथ
मथ नहि स्यानिन्दनाहोऽयथवोक्तिः॥ अनुगंधापितिमूलाधारप्रष्टानिषट्पद्मान्येवकमला
नि॥ सा। कविता। अलंकारशून्यतयोक्तिरेवप्रष्टानरेऽभिधित्सितार्थप्रकाशनलागहणान
र्ह॥ अपद्धवा वाव्दमात्रं प्रतिदिनमसकृत्खटालिकाऽध्यापुनर्मेपेत्रीवृत्तिविचार्यप्रगल्भ्यतेभ्य
हपाठकः श्रीमणोऽश्वेन। विद्वन्नानहर्यगात्तिस्मुलगुगृदिनादिगनामभिप्रापिकाऽसोभृत्यात्राध्या
ऽध्ययस्याः प्रभवति मिलनेसा हवेः श्रीधत्तिश्च॥ पाठकोरमानन्दपाठकः॥ यस्याः। विद्वत्तामाः
॥ विद्वद्वृन्दे तिसत्सदाशिवमिलखटोजुल्फकारानुगभागखटोमणिरेव भावितवचः सीमानि
तः पाठकः। शालाधिपतकाशिनाथपदकोऽस्यवतिवाचमणिः श्रुत्वा श्रीनरसिंहभट्टमुख
तादोलाधिष्ठितिनित्यकवान्॥ ताहम्मुलकसाहवन्यापाठशालायां सदाशिवप्रष्टानां चलनमिमी
षाकृदाचिभिलनख्यातमेव॥ नरसिंहभट्टस्तु बलपूर्यन्तर्गतश्रीमणिः श्वशुरोदवाहनेनाभिमा
श्रीमणये पाठशालीयप्रधानपंडिताहसनेपाठकस्थितिमभिहितवान्॥ तांच श्रीमणिरप्युपा
कर्ण्यसाहवन्यायशालाधिरोहणफलप्रायः प्राप्ताहिकीं निजां दोलाधिष्ठितिं नित्यकवान्॥
सुहृदः स्वैयप्रातलभश्रवणानेनतरमयाग्येवदेलयाभिः॥ त्पष्टकृत्यामथपाठकादिभयतो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कल्कीभागवतकं

३८

३४

दोलास्थितो श्रीमणिः साम्राज्ये निजपितृक्रममध्यतेन तत्पत्नीवानुत्सुकः । तस...
न्मर्ऽली परिणीतस्यैतस्य षाण्मासिकबालन षोडशवर्षीयो मुकुटमप्रत्यर्पितं यो ऽकृतं ॥
साम्राज्यं श्रीमणेरध्ययनाध्यापनप्रवृत्तौ ॥ तस्मात् पञ्चविंशतिवर्षतः षोडशवर्षतो द्वा
दशवर्षतो वा साम्राज्यसाधनात् ॥ साम्राज्यैः पण्डितो यावत्स्वयमिह हि धनश्चान्तरोगः
समर्पिता स्वाप्रग्रामावनीकः प्रतिदिनमसकृत्कष्टं बहूत्तराणां वच्चैः । नैवोपेक्ष्यः कदाचि
द्द्रविणवितरणानेहसि स्नेहशालीस्वपरायासयाऽयो द्रविणकमितनेसाह वैरजारको
पन्नेः ॥ ततश्चौटजिस्फोटितसाम्राज्यैः पीडितो नरसमुदायतोऽपमत्यैन्तरोगः उपेक्ष्यः
त्याज्यो न ॥ यतः यस्मात् तारकः । सर्वेषां पारप्रापकः ॥ माभूत्स्वात्मपत्रीयदुपारिपालितो
भासमानं मनोहरैः काश्मीरस्थैः दौलिकौघव्यूपकलितमयो वीक्षितं लक्षितं च । दोलायां
येषां संयोजितवपुरभिनो वाहकानां समाजे नेनिष्यः कुसुमलक्ताहवसदहिशानेपत्र
पत्रोपलब्धेः ॥ दोलयाऽऽस्मर्यं चरन्तीति दोलिकाः दोलापार्श्वचारिणः तेषामोघैः सविधी
कृतं ॥ ओघः समुदायः ॥ दोलाभिः संचरन्तीति दोलिकाः शालीनाः वा ॥ लक्षितं साम्राज्य
लक्ष्म तो लत्त्वतः प्रमितं ॥ पोतकीचिदुदारस्पूर्तिमुद्राधरला स्वसमायोऽन्यमेवाबूरमपद
प्रतीतिविषयसान्निध्ये चयमामथ । मुद्राः सार्द्धशतं च योजयानि वेत्तीस्थिपाप्यबुसोध
कंभाण्डादीनि च वालयापितमिमं देशान्तरं श्रीमणिः ॥ सयांत्रिकनौः पोतः स्तम्भमपोतं
देशान्तरे कालीकोधादिषु ॥ आह्लादारण्यकेऽस्मिन्न्यवसितमानिभियोजितास्थानको
धोनिष्ठीभिस्वस्वराज्यप्रणयनपटवोऽमी समर्पितानुमान्याः । कुर्वन्तस्तेऽत्र शाखां स्वयमसह
दध्यो हृष्यन्निशिरामुच्चैस्तस्यादेशस्य वासः समुचितघटनो देशाद्देशान्तरेषु ॥ ते मान्याः ॥ ह्री
महेशं । श्रीमणिश्रीहरिश्च ॥ पूर्वकालाहिफेनप्रकरकसाहित्येन मित्रेणपात्रेम सम्प्रत्यर्प्य
वेश्मन्यथ निजवसतौ मानितपथि सुत्वा । प्रस्थानं तस्य सद्मन्यथ पुनरुदितं दैवतः साधुभू

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यात्स्राप्तपाथ्येमम्भुच्चैः परिकरसाहितैर्नाहि कोदर्पकस्यान्॥ पूर्वं कालीकोद्गमनतः पूर्वं॥ प
ह्रीं॥ श्रीमणये॥ ध्वस्तप्रस्थानानीहि पाथ्यरीत्यैवमानः॥ तस्य॥ मानितुः॥ परिकरः पुस्तकभोगः
मनुजाज्ञप्रष्ठोपकरणव्रातः॥ स्तुम्पूर्त्यैर्गध्वरणो विपिनभुविध्वंतः सारमेयादिशावान्मार्ग
निर्भुज्य चर्वितान्युदरपिठरपि जरसाधियित्वा॥ एत्रौशेतेनदन्तैर्गणयतिनमनो वैकृतिर्गंध
आर्नाहिहो स्वर्गाभिमानः प्रभवतिमहत्तरिक्षणोदो प्रधानः॥ सारमेयो भषकः॥ तस्य सा
रमेयस्योदरपिठरं॥ उदरपिठरं॥ शवस्य पूतिगंधोऽनुभूयत एव॥ प्रधानः प्रतिष्ठिताकृष्टश्च
भवतिस्वशरीराभिमानोमहतां॥ यो वै श्रीकरसिंहशर्मेति नवपुः पूर्वपि दत्तनिर्दग्धोनौकायाधि
तस्थितिः समुद्भूतलोकेभयाप्रापणः॥ तातनामुपदेशतः पुनरेसोतस्याधिनाधिष्ठि
तिर्यद्याच्चेत्सभवेज्जनिर्मुहुरितोग्रामान्तरेश्री मणेः॥ मया॥ श्रीमणिना॥ कृतः॥ काशीनः॥
साकमेदादिवारकृष्यविध्वंतदुत्थापनालेख्यचर्चाप्रष्ठयेन प्रसाध्यस्वयमुद्दितमथो
कोषमेकोऽप्यकार्षं॥ हिन्दूःऽन्येषां करेण प्रगटितलिपिकेपुस्तके चास्य पाणौ यस्मैपार्दं
सयायात्पुनरथयदिचेत्साहवः स्यान्मणेर्मे॥ मदः शनैश्चर आदित्यस्य तथा विधवारस्थिरा
निवासरविवासरस्त्र॥ अस्य॥ कोषस्य॥ एतद्योग्यद्यपि रुऽप्रभारमभितस्त्वप्यक्तानदेशान्तरे
यातायातपरिश्रमः पुरवरोऽधिष्ठाधिभिमान्यैर्नो द्रव्यप्राप्त्यभिलाषनोध्वंतमेतेद्विष्यैत
याप्यस्यैवैवाधिघासामयिकेरपूर्वमिलितेयोऽप्याऽर्थसाफल्यतः॥ अस्य॥ एतद्वः॥ पुरवर
मानन्दकाननादि॥ शालाभिमान्यैषुपरिस्थितघटनासिद्धसाध्यसर्वेऽप्यमी स्वस्वकर्मणियोजि
ताः कुशलिनः श्रीकाशीनाथादिभिः॥ संस्तुतानामथवाऽधुनाविरचनाम्येतेरहः श्रीमणिःसं
योऽप्योमुकुरत्नमानितपदः सच्छिन्नविद्यादिभिः॥ अमी॥ द्वादशपीडिताः रणकीनाः॥ एतैः॥ का
शीनाथादिभिः पण्डितैः॥ एतानोध्वंतरास्तु भारविभवाः प्राप्तोऽप्यभिज्ञनित्यैवाधृष्टिभाव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तस्त्वमतयोरज्यान्त्रयान्त्यन्यतः। सूर्याचन्द्रमसावमृगगनगोधस्त्वेचरन्त्रौ तथा कुर्वन्तौ
विहरज्यमद्रिशिरस्सो नैव प्रमालोक्य चित॥ ध्रुवतोरण्वे व्यापारभारणाविसरज्यायोयेले
तथाविधाः॥ इह जगति॥ एषु कादितित्यवृत्तोपवैवक्षिकीपञ्चमी। एषु कृत्यक्राऽन्यतानयी
ति॥ स्वकरज्यमिस्यथपर्णानि। स्वधनादितत्करमाऽन्यधस्तेनवस्त्वकीयं रज्यमितिलदर्थः॥
तदेनत्सामान्यं प्रतिदिवसं कुर्वन्तावधाथोदयाचलमूर्द्धन्येव सूर्याचन्द्रमसावुदितौल
भ्येते इति विशेषेण सामान्यार्थसमर्थनात्माऽर्थान्तरन्यासोऽत्रालङ्कृतिः॥ रज्यगिपिस
याद्दक्रविशारमभिनोरजकीयेस्तुमाद्दक्तपोऽर्यं नात्रकस्याप्यपहतिरुदितावस्तुनो
रज्यवितस्य। रज्ञोरजन्यकेवेगतवातितरसाऽभ्युदनाकालपीडाऽमत्स्यमत्यानिग्रहस्य
णानियतगतीनस्तस्यत्येवयस्मात्॥ अत्र। रज्यापकरणसामग्रीपर्यवसितरज्यागे॥
द्देमेवचसप्तम्येकवचनचरमरजन्यकेशब्दाभिधित्सितं॥ यमयातनेवकालपीडानादि
तरऽथवासामयिकी॥ कृतस्तांगेशोधयन्वेध्वजमथविमलंशोधये चेत्स्वश सस्त्वीयपि
षज्यमुच्चैः प्रगादितममुनायोग्यमेवेतदस्य। किन्त्वेतद्यस्ययाद्दक्रविशाद्माभिनोभागध
येनताद्दक्तेवार्हनात्रदोषप्रकरणारित्वयारोपणयोग्यमस्ति॥ विश्वमशेषकृतस्नमित्यतद्
गथकृतस्तांगे॥ ध्वजोमेहनमन्योऽथवा॥ भिषक्कृमभिषज्यरोगप्रतीकरणोपायएव॥ अ
मुनागदंकारेण॥ विद्रुत्याचेघादिविद्रुतदन्तधनिर्वरिस्थवः किंतदाविद्रुतकेशना
भिधपदेनायातिविडूनेनिषाथ। तस्मात्तेहृतिरिहाद्दताविपदतानेयोहिविड्। किन्तुविन्या
विस्फूर्जतिविल्लनेववनितासविधेवविधावतां॥ विद्रुत्वद्भप्रत्युपस्थाप्यमानापदविडे
वनतावित। नहिवीरस्थवरऽथविद्रुत्रकेशभवनयायाम॥ एवंरमोपागलकाशीनाथ्यकृतिना
मप्पारशातः सौस्थितोलब्धायोऽत्रस्वमर्षीविभाव्यविहितस्पागस्फुरधृत्यन्त्रकः। नियानिषुचनेषु
वेश्मामिलितंकोष्ठान्तराम्सत्रपः। ... नयानत्केनविस्मार्यते॥ प्राक्षय

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

मवलोक्य यन्मषीस्रागित्यानेयेति सम्यगवोचमन्चवर्द्धनाद्धिस्मनेरनर्ह॥ मानपिचिमकष्टथकु
यद्विधनर्तं सद्धूद्दशाणणर्दिमित्तिलेतन्नथमाणमात्रकथनाद्धूदोत्कराथोजिनिः। भूयान्मीसु
हितायकश्चिद्यवैविप्रेषुधर्म्यदिकृशाणस्त्वाध्यापनमाचरेन्नेहितन्नविद्याशुभगनभिषि॥
धूद्दशाणस्यएद्दिमभैनिहिनामप्रमाणं॥ एतस्य। ऐतिह्यप्रमाणस्य प्रथमाक्षरमात्रकथन
तः॥ वेश्मोपागतकाशिनाथकृतिनामभ्यर्थनतः सीस्थितः प्राहान्नं स्वमषीं विभाव्य विहि
त्यागस्फुरन्मंत्रकः। निपतितेषु वनेषु वेश्मगामितवेश्मान्तरेस्वित्रपः स्थित्वा यत्समवोचमु
त्सुकतयातत्केनविस्मार्यते॥ स च मध्योपागतकाशीनाथभट्टाचार्याणि सविधस्थितो
ऽधस्तादुपरि च कदाचिद्दृग्मनवम्यादिष्वभिवीक्षितएवरणमनवम्यादिषु लातवेश्मसन्निश्रीमणेः
स्नातसामयिकः॥ अन्तरेणमषीलिखनासंभवेनस्फुरल्लोऽथ मन्त्रशंकोद्दिलवर्णकनिवह
स्य विस्मरणपूर्वविसितस्यागएव॥ श्रीमणिवेश्मगामितवेश्मान्तरश्रीमणिवेश्मसविधस्थ
वर्त्तिश्रीहर्म्याधिष्ठितगुरुगुणेश्वरदिवेश्म॥ श्रीमणिःस्वतत्र लेषु काशीनाथभट्टा
चार्येषु यातेषु॥ कथमेतत् नातिसममयतएवमपि रिक्षपञ्चात्यन्त्रमोऽन्नीत्यवमर्षतः सकृद्दृ
ग्वक्षणमात्रेस्थित्वोत्सुक्यभवनतोयत्पुनर्मिलनकदेतिसमवाद्दिषितत्केनविस्मारितुम
यायशक्यते। स्परत्येवसर्वदा॥ लौकिकालौकिकसाक्षात्काररूपाभिप्रायतोद्धिरुक्तीर्त
नमस्यवर्णकस्य॥ मध्याह्ने भुक्तिः सिद्धूरुपरिहरिमुखेरोजपार्श्वावलीविन्यसोऽसौऽय
वामाः स्मृतलिखनविधेः हर्षल्लतः श्रीमणेर्म स्वस्वप्राप्तोन्तकवाक्यैः सणितिमणिकरपरि
तालेख्यसृष्टैः पत्रप्रावर्तनेनेम्नपकृतगृहकर्मचक्रुरेमत्तिकर्वै॥ मध्याह्नसमयेभोजनानं
तरश्रीहरिराजसविधाधिष्ठितनिर्गतवतः॥ एताः हरिमणिवेश्मस्थाः पिन्यालिसखोऽसौ महिलाः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्य तल्लिखनविधानस्य श्रीमणेर्मेकरत्तः स्वस्वोपस्थाप्यमानसामयिकवार्त्ताजालैर्नि
जहस्तेन मणिपाणिप्रत्ययविलावदातपत्रोद्धित्राखिलपत्रिकायाः प्रेषणेन तः उपर्युद्दालकेऽन्य
तकमौन्मिमन्तिकं श्रीमणिस्मितिमतरेणैव बलात् व्र श्रीहरिमणिपाणितः पत्रिकोद्वेखनादि॥
स्ववेश्मसुविधीकृतवेश्मानप्रष्ठलंभकं च कुर्येन सर्वदेशगतोऽथ ओन्मत्तिको मातुलपुत्रको
भूयसतः परं वत्त्य श्रीहरिमणिवेश्मन्यभियातो गतश्च॥ उन्मत्तः कितवो धूर्तो धत्तूरः कनका
ह्वयः॥ अन्योऽन्ये धर्षणोपायमुपकल्पितमहो बुधा लेऽयवेश्म्याः स्वाभ्यारोविध्यमानी विश्व
स्मे भवनं स्वात्मना साकमेव भस्मीकुर्वन्ति धौर्त्यादिति मनसि शनैः संविभाव्य स्वभावनैवे
दं धर्षणं विजनमिलितमथ प्रापितव्यं गेहेऽस्मिन्॥ परस्परं धर्षणे व्यापारज्जानितोऽस्य भाव
सोविधीकृतनाज्वल्यमानज्वलनाल्लेकान्ताएनन्तरमध्यगाः वशिभवाः वश्याः वशीकुराः स्व
तन्त्रतया पुनर्धौर्त्यात् धूर्तरवक्षकान्ताएन्तरसविधीकरणतश्च च्युतेकाष्ठएलिप्तावनिभवन
विपिनं च भस्मभावं नयन्ति॥ येन स्वनाशावधिविपत्तिः॥ तस्मात् दृष्टे प्रयोज्यमानमथ धर्षणे
धर्षणे पर्युषितमिह एज्ञान एन भवने वा नैव प्रातिलभितव्यं॥ एवं पभगे धार्मिके देषाभिधा
नात्॥ प्राकारादेः प्रविलंबितः समुद्रिलकोऽधः कदाचिन्मणेः स्थालीस्वामथवा टिकामभिद्य
गङ्गो दूरे न्याक्षिपत सञ्जातस्तु उपद्रवः पुनरसौ पाषाणस्य सा घिलो नाम तासमवाप्य जातकु
तुको भोऽन्यस्समश्वात्येथ॥ गत्वा यामथ पवित्तलस्थाल्यां पाषाणशिलादिसाधिनोद्वासितो
च्चासनाधिष्ठिनिमूलपाषाणस्थाल्यन्तरप्रतिलंभते श्रीमणेर्हर्ष एवात्र वर्णकेप्राधान्यतो
भासत इति वाञ्छितार्थेऽधिकार्थस्य संसिद्धिश्च प्रहर्षणमिति लक्षणलक्षिता हर्षणालंकृतिः॥
इत्थं तोदक्षिणस्यां स्वकमृद्धिमथ लोत्रे मे तन्तु दैत्यं नेषश्मिमाशानिकानां समयानियमितैः
कर्मातोऽप्रापितव्यं नाचेद्रूमाधिकारीणि गवचनचयैः साधुगणानिनित्यं न्मितहोतल्वेष्ट्वेवप्रण

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यनियमितं तेनैव यो ऽप्यशवो ऽघे ॥ स्वकं प्राणिनां गायत्री वस्य सत्तया व्यग्र्यमानं ॥ दृश्यते स्मे
लिदिष्टः समयस्तस्य दैष्टं कालाधिदैवतं ॥ दैष्टेन सहितं सदैष्टं ॥ आदावर्तने च बालालव
कवचादियोजितं ॥ इष्टस्येदमैष्टं सदा सर्वदेति वार्थः ॥ तां दक्षिणां ॥ दृगणह प्रसंजनो धर्माधि
कारी ॥ साधु ॥ जनमुद्रोत्कण्ठ्यादिरूपेण समीचीनतया यथा स्यात्तथा ॥ एतेन ॥ कालस्तोत्रमिव ॥
शवादेः ॥ शवो द्रूरणादेः ॥ आदिशब्दो मारणप्रच्छन्नद्भूमोपसंग्राहकः ॥ अत एव माध्यान्हि
कसंध्यादिषु भूयः प्रयोज्यत इत्यर्थः ॥ नारकस्य दक्षिणानुपलंभे कालस्तोत्रयोजने शवेष्वफलं ॥
दक्षिणायाः प्रतिलंभे तु तत्र सफलमेव ॥ तद्देतदुक्तमस्ति ॥ यदि तु धर्माधिकारिण इव नारकस्या
यप्यधर्गदक्षिणोपलंभस्तदानीं तु तत्र शवो द्रूरणादौ तत्कालस्तोत्रप्रयोज्यमेवार्द्धन नवमानतः ॥
नैस्त्वैवं च न दर्शितोपदर्शितैः श्मशानपरस्तो ऽथ कालस्तोत्रस्य प्रसंजितेवेति तत्स्तोत्रव्याख्यानादिषु
॥ श्रुत्वा वैसा हवानामुद्वसितगतो वाक्यमुच्चैरकस्मात्कालस्तैयामिकौ धप्रणयनतिपुलोर्या
जितः प्राप्तहर्ष्यः ॥ उद्वेगाक्रान्तचेताः स विधनपजना प्राप्तसूक्ष्मांशुको वैस्वर्ण्यं नीकनसे द्रूत्तिकप
दवि दिने नागतः श्रीमणिः सः ॥ उद्वेगः पूगफलं मनो विक्षतिमेदस्व ॥ आगतस्ह त्सस्प साहबोद्व
सितादित्यादिः ॥ केलीमंदिरमेत्य मे यदि शनैर्निद्रागतास्यात्तदा पल्यं वे यमिति प्रधार्य हृदयेसं
योजितास्यादिह बोधस्त्वेषाऽध्यकाबहिर्दशनक भवने तेन चास्पष्टगात्राभूयाच्चेतन्नापवेशमन्य
भिविधत्तरलितं हिन्तूर्णधिता स्यात ॥ बोधं विबोधमेवानन्तु निद्रां ॥ सुप्तिप्रातिस्प द्रूऽसुप्तिपरिला
गरूपो विबोधश्च व्यभिचारिषु परिगणितः ॥ अशन्को ऽनुकः सुप्तामाएव गात्रस्पर्शपुरस्सरं मैथुनं
साधयति तन्नु प्रबोधंगतायाः ॥ अत एव सुप्तायाः सरुषः सरोरुहदृशः संवीजनं कुर्वन्नित्यादि वक्रो
क्तिषुभीतिः ॥ अनुकः कामुकः ॥ इह केलीमंदिरोपस्थ ॥ वाचा विसारणादिव्युपकलितमथो माण
वानास्सिमाजे स्वोत्कर्षख्यापयित्वा नियतमिदमरभोजने च्छयार्पकीमे ॥ कुदैवात्साफ्नं पूर्णं भवति द्रि
तदा श्रान्तचेतस्कभावाद्दृश्यन्युत्क्राम्यमोदनेमिममिह मुक्तभावियत्येव यत्नात् ॥ सा भोजने च्छ ॥
वाचा विसारणादिव्यासकर्म ॥ पूर्णानि च दृत्तै ईच्छयायाः तम वामिनं भिशयानि ॥ भावमनिवा ॥ अन्नैः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पूर्णानिसान्द्रनसत्यनयानिद्वाराणि॥ इच्छायाः उर्लक्षिणपर्णवसितास्थितेविषयप्रानिलब्धानिनानि
वर्त्तिनिद्रैवे॥ स्वस्वोद्भावकहेतुपुंजविसरप्रस्फोटिनाभोत्करः स्वस्वादृष्टेन एव कंचन चमत्का
रंनिर्वकुर्वन्ति। चपियमप्रसवानिपंकिनवनीलब्धानि इति अन्यथापि भिन्नाभिन्नानि महाशुसोरभभरंवि
स्तारयन्तिपुत्रसेवे॥ स्वस्यस्वस्य उद्भाविनउद्भाव्यमानः उद्भावकोवायश्चकारणसमुदायो हेतुप्रकरः
सदनुरूपतया प्रकर्षतो दीपितः प्रतीकानांप्रकरैः येस्तथाविधाः॥ इह॥ कान्तारे॥ महतुछन्दुउत्स
वः॥ स्त्रीभिश्चेद्यदिरण्यपहिद्रिसमिनः प्रापिचिकीर्षभवेत्पुंसांनाहिं किमन्यमत्रसुजनुः संयोजितव्यं
भवेत्॥ कल्याणस्यपादिरण्यपहिद्रिखिलाभायेनवेदोहनाद्धवस्यास्यसदाशिवस्यघटनेभूया
त्तदाकिंफलं॥ अत्रप्रपंचे॥ विदेहामिथिलापुरीसारूप्यस्यानिवैदेहीनस्यवैदेहिनः॥ नाहम्मुलुक्ष्मा
हवप्रमुखसविधवर्त्तीसदाशिवः स्यानएवकिरणाशरच्चोदितः॥ किंफलंयस्यनिकिंफलंअफलं
कुत्सितफलंच॥ फलमत्रप्रयोजनं॥ ज्ञानेशाज्ञाधिपत्येनपगछमिलितः पुरुजकानांसमूहः
काश्यांश्रीजुल्कका णभिधनपनिहतः प्रायःएवात्रनास्ति। एवंसत्येवकोषः कथयकथयंयो
पूर्तिः स्यादिदानींतिसमाचष्टे॥ कालिकोदप्रणयनविपुणोनैवयोग्योऽत्रधत्ते॥ नृपः कुलमुल
क्ताहवक्त्रदहानिमिलितोलब्धः॥ अत्र॥ काश्यां॥ एषः पुरुजकसमुदायः श्रीमाणिलक्कोषश्च॥
स्वातन्त्र्यात्प्रारम्भाद्यथचजगतियोऽरंजतेरंजमानोऽरंजाऽसोंपणिरक्तः स्यपतितननुरभि
प्रत्यपिताहृदभागः। यस्तुस्त्रीनामविख्यापितनिजविदितेकाभिधानसद्दीयदृष्वस्त्रिपार्श्व
तावैनिखिलमथसमाकृष्यदूरेप्रयाति॥ यः स्वतन्त्रेभवनतोऽभ्राजमानोजगतिश्रीमणिमणि
एमशब्दोपस्थापितमकारत्रयमप्रयोजितकाश्यादिपिक्षरः कामोभूत्वाकन्दर्पभवनावलं
वनतः परतंत्रतमाधरंजते। अतएवसोऽयंरंजेतिनिरूप्यते॥ स्त्रिया॥ काश्या॥ त्रिभिर्धर्मा
र्थकामैर्वानिजनिर्विपुर्णस्यतथाविधः॥ स्यनुपसृष्टएवहिश्रीमणिः स्वनामविदितः॥ यस्तुका
शीनाथाःश्रियामर्दन्दरजीकोवास्त्रियः काश्याः रमामाया; वानाम्नाविख्यातिप्रतिप्रतिलं
भितैर्निजस्वीयविदितमेकंघृष्टस्त्रिभिधीयते स्यपिधानेनाप्येनतथाविधः॥ रमामार्द्द
दनियमस्यनिबद्धश्रीहास्यमयतनोनामानीति [illegible] दितएव॥ नदीयन्नुद्वितणेर्त्यायि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharati Initiative

नेशुक्रकृशोणितेअस्यामितिस्त्री। काशी। श्यामाऽथवा॥ नूनंसिम्यगाकृष्णपार्श्वतोभ्राजमा
नाध्यान्यत्रकलंकिप्रष्ठेषुद्रष्टप्रकर्षेणयानि॥ गतायाश्चनस्यामिषयनाथशाद्वावशेषः सुदर्शनी
कशाद्वावशेषोवातिष्ठतितस्यैनश्चिरसाम्राज्यंदुर्लभं॥ प्रस्तुतविरुद्धार्थप्रतिपत्याऽरण्यभावपर्य
वसितावपद्येव॥ एतआऽहोकर्त्तकामोमणिरोहितिभणितः काशिकाघाक्षरेणव्याजेनद्रष्टव्यमुष्य
द्रविणकमभितोव्याहरेत्स्मातदानीं। तस्मात्सोऽयंस्वतंत्रोजगदुदितमतिश्चेश्वरः सार्वभौमः
सर्वेषामिमाननीयोवदतिगुरुरिदंधूर्जटिर्दिष्टधर्म्मः॥ अमुष्य। कामभवनप्रतिलभ्यमानश्रीम
णेः॥ सा। काशी॥ सोयं। श्रीमणिरेव॥ यद्यपिमलयानिलमनलीयतिमणिभवनेकाननीयतिस्फु
रणेनः॥ विरहेणविकलहृदयानिर्जलमीनायतेमहिलेत्यादिवद्वर्णकचटकद्वितीयचरणप्रक्र
मोपलभ्यमानः श्रीमणेर्भवनादिपारतंत्र्येणेवभासमानतयासोऽयंस्वतंत्रइतिप्रकृतवर्ण
केकदेशसंगतिदुष्परिहरा। तथापिगीर्भिर्गुरूणांपरुषाक्षराभिस्तिरः कृतायातिनरामहत्वं।
अलब्धशाणोत्कषणानृपाणांनजातुमौलौमणयोवसंतीतिवद्वर्णकान्तरेऽवस्वतंत्रत
याऽर्थास्योत्कीर्त्तनंलभ्यतइतितस्मात्सोऽयंस्वतंत्रइतिप्रकृतवर्णकोक्तिभेदसंगतिः॥ इश्व
रत्वंचास्यमणीश्वरइतीश्वरयोः काशिवदाद्विपार्थक्यतोवर्णनेनाभिव्यक्तमेव॥ यस्मात्वे
त्यादिप्रकृतवर्णकान्तरैश्चैः पार्थिवभावोऽर्थास्यलभ्यते॥ नन्वत्रापितिपात्रमध्यगस्तुरणपात्री
तरणयोःसतद्धव्याघातजभंगभीतिवशतोयस्मैनुसंनाथिकं। सत्पात्रंनरलभेनकरनलेप्रत्य
र्पितिश्रीप्रदीप्रमध्यमर्पितृभिः सवाञ्छितंमहारणेनेन्दुनारणमणिः॥ तानितानिप्रकर्षतोऽपि
नाभियानिपात्राणितेषामिधपूर्वनेयमदिरणपात्रेतस्यानिर्गतमुद्धलद्रव्यंस्तुरणमदिरैव। तस्याः
पः पात्रघातजभंगलज्जीतिवशोनेतिवशतः॥ काचाद्युत्थितभाजनस्थितीहिद्रवद्रव्यंभोजनघा
ततःसर्वसति। भग्नंभवति॥ यस्मै। पितृभिश्चनृपदेन्दनैरबाधितभाजनतातिरलेभकरेसन्नयावभा
समानंतनाथिकंनाम्रमुद्रानक्षेपकंवाऽभ्यर्पितिमैवश्रीमणिः॥ मानाचेत्स्तुबिके [illegible] यपदेग

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सख्याप्यवेश्मा न्नरयामास्वोदरपूरणाय नमणेरुत्साद्यपेदन्नमं। दृष्ट्वा चाथ सुधाकरादि
जननी स्वर्भोऽपगेहे स्नुषां भर्त्रासाकमेश्यो हृतां। न्यस्य ह्येनेप श्रीनलतोऽस्यामसूः॥ पुत्रपत्न्यो
स्नुषिके॥ अस्य। श्रीमणेः॥ इह जगति॥) यद्यप्येष वैवनीतं श्यालिकमहाराज्यामिसात्तेस्म
वः कालीको ह्यरेश्वरप्रभन्तिभिः सत्सहशन्याधितः। शालानोऽनाति दूर एव हि तथाप्यपूर्व
धिके केशनिर्डकीनामिधसाहवीनिर्यामिर्निताम्बूलयुग्मापर्णेन॥ एषः। श्रीमणिः॥ निमं
मितमित्यस्यास्येत्यादिः॥ अस्य। श्रीमणेरेव॥ देवो वैश्वानरः सावमरध्यनपद्देवदेवोप
मोक्तिः प्रायः श्रीहर्षमुखैर्निजवचनचयैर्वर्णितो यो नलश्च। एतन्यस्वोच्चाभिधानप्राणोहि
नमभिनः सैष सुसाधयन्वैरजावनून्धवाकौमालिरित्तिभणितः सर्वथोच्चैः प्रभाति॥ असौ
श्रीमणिः॥ वैश्वानरेणपाचकतनमावैश्वानरः। श्रमाशानिकैः सर्पतदुपासनमस्यानुभूयते
वधूम्राधानकेल्पा॥ यद्यपि वैश्वानरद्विदशकपाले निर्वपेत्पुत्रे जाते इत्तिश्रुतिवाक्यतोने
मित्तिकतया। वगाम्यमानवैश्वानरेपासनन्तिनित्यमस्यपुज्यते इति प्रकृतनवलेकि वैश्वानरोसा
वित्यनुचितं तथाभिधानं। नयाप्यग्निवैश्वानरेण वन्हि वर्त्ति हाते त्रोधनेनपदत्यमरवाक्ये सामा
न्यतो बन्हिवर्यायितया लभ्यमानस्यास्य श्रमशानानि समुदायात्स्वतया भ्युपगतो वनुवपयो
गानुपलंभेन तया। भिधानेना नीवक्षतिकरं तं तिवैश्वानरो। हावित्यभिहितं॥ ब्रह्ममतेर
सा हावाद्फलकांक्षवुधभवनप्रतिलभितो वैश्वानरपात्रभोजननदभिधानयागभेदसाधनत
श्च वैश्वानर इत्येवमथ यदाकदाचिद्व्यवहरन्त इत्यन्ये॥ अमरेऽप्यरैरमर इत्येव बाधतेपदयस्य सः।
गारुत्मतं मरकतमश्मगर्भो हरिन्मणिरित्यनिवदेना। त्वमरा सिंहेनस्त्री मणे हरिन्मणिरित्ति चिन्द्य
तं॥ जेण विणा लोजिविज्जइ अणुणिज्जइसो कआवराहो वि। पत्ते वि णअरदाहे भण कस्स ण
वल्लहो अग्गी॥ इति शालिवाहनवल्लिकेयं प्राप्तिलब्धा। अग्रय्यकनाको। यरैनिजरीत्यधनवान
सिनिः। एतन्मात्रपापि नो योगी नो योगी चिरंकीर्तिनीमुक्तिलो। नुभूयंते एवामरः॥ अम्नतमहा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

राजेन्दुनारायणमणिरिति नामन्यमरणात्मकमस्य पदं नारायणध्वनलक्ष्यम्॥ राज्ञा मन्त्री ऽनृत्सहसः रागेनाम
धेयादिमहाभेददर्भभवननतो यो नलो नलं दूतमेवमभिवर्ण्यमानराजभेदात्मकः श्रीहर्षप्रमुखैः
समग्रमहाकाव्यनिर्माणितनातो ऽभूप वर्णितिः॥ यद्यपि भुवनत्रयस्य भुवामसौ दमयन्तीकमनी
यतामदं कृदियापयनलनृप्रियामदयन्तीतिनतो ऽभिधादिधेहस्पादिवर्णकार्थपर्यालोचनतो नल
स्यदमयन्त्येव वनिता। अयमोगोगिभिः हंसमसार्वदिकानलपानस्वभावतया ऽनलस्य वासश्रीमिल
लुरणागणसमुपाकृतोचितलक्षणदमयन्तीनृप्रशंसितमहो तत्र वयवधतां तारिक्षणगमा। जगद्गुरुकुलो
द्भतात्स्थिरमहेन्द्रनारायणमणिप्रशंसितकराजगद्धितमयवेजमतीसतीनिप्रकृतवर्णकौघान्यलम
वर्णकभेदतुरीयचरणप्रक्रमोपक्रमप्रमाणा व्यवहृतेवैजयन्त्येव हानिलिपोभेदिलानयोः पूर्वा
न्माभेदबोधनेन साधुघटितहनिवर्णितो यो नलश्चेति प्रकृतो तत्परसंगति दुर्वारा। तथापि शुद्धि
तसंभोगानितान्तलुब्धेन नैषधेकाव्यमिदीनेगार्थं। अपाहितस्तापनवारिधारामद्भिमतो हास्व
दतेनुषा रेतितनद्वीयवर्णकान्तरार्थानुसंधानतो ऽनुभवेन चैवं बहुपत्नीकानारदेहापरस्य सभेद्त
पत्नीनामथसोरूप्यादिगुणैरभेदस्य प्राप्यमाणतया तथाभिधाने निष्कलिकस्यमिति वर्णितो
यो नलश्चेत्याभिहितं॥ दूतीरितापत्ररथेन तेन ह्रीणा च हृष्टा च बभाण भैमी। चेतो नलं कामयते
मदीयं नान्यत्र कुत्रापि च साभिलाषमिति वर्णकभेदे चनलानलान्यतरनामतयोपस्थितिरस्मा
नुभूपते॥ श्रीहर्षमुखैरितिमुख्यपदभाघादिकव्यतिरस्याहकं॥ माघकविकृतस्वनामचिन्हित
श्वकमाघकाव्ये ऽन्यत्राप्यचयत्र कुत्रचित्प्रतिपद्यत एवमजवादिशब्दतो ऽसौ श्रीमणिः॥ स्वस्य
श्रीमणेरुच्चमाभिधानं जगत्पातिमहाराजेन्दुनारायणमणिरेवहति॥ काशीकुलकलीकिमहाराजेन्दु
नारायणमणिरिमहतिवा॥ आदिममाघन्तवर्णाविसर्गहृतो ऽजवहतिध्वर्णनामानिरलंभकं। अन्तिमप्रा
नारायणमणिरिमहतिवा॥ व्यवहृतिश्चैताभ्यामस्य प्रकृतवर्णकेषु लभ्यत एव
घन्नादिन्याप्यत एवकामहतिनामभेदलंभकं॥
यत्र कश्चित्तमाप्नोत्युपलंभिका॥ नातैर्याऽऽयुद्धधाकृत्तदिलविधेऽध्यामपर्ण्यभित्तिः पुराणाहरिश्च
प्रातलंभिकाऽभिविहिताभ्रातुर्गहस्पानुगा। तत्पश्चेनुयदिस्वकीयमस्तणोच्चैडुकमालिन्यतोले
स्वैःसाधुसमादधीतसमाप्तिः॥ [illegible] पुराण अनेजपत्न्याःपुष्याविभावसमम॥ आमदमा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

र्घ्यं। पाचयित्वा॥ श्रीमणे रविविस्तीर्णे [illegible] सुधाकरसंदालिकाकूर्णिं अन्तरेण नातेऽप्यथ [illegible] नु
जनुः केलीभवनयोजने ऽन हे एव॥ तस्याः॥ अनुजनुः× स्याः× केलीवेश्मपश्चाद्भागनभित्तेः एकोऽसौ
यौचित्कुण्णमम्पाच्छन्नं च मदंऽकूर्म्यस्तकीकस्याभित्तिस्तस्याः प्रात्याहिकगोमयालेपनजमलिनी
भवनातोल्लेखनयोग्यत्वाभावोभिमत एव॥ पूर्वं तातस्थितिदर्शनायां॥ मण्यध्यापनशालिका
धिवसतिः सौधाकरी चेत्तत्सो पूर्वस्यायदि नाहिनानपदगास्त्वीयुः कुतो वा बाहिः। किं न्वेषापग
तेषु तेषु वनितोपद्रावणादुःजनार्ये यः श्रीमतिमात्रलेभितपदः स्पोतितावेद्धराः॥ सुधाकरस्ये
यं सौधाकरी॥ मतिपाठनशालिकाधिवसतिः॥ पूर्वं तातस्थितिदर्शनायां॥ नास्थिता॥ तातोधिष्ठि
तत्रिद्धारिकाभ्युपरितनप्रदेश एव वासासीत्॥ सा॥ स्थितिः॥ अत एव तेनापि त्यक्त्यबहिरिदानीं
स्थिताः॥ ना॥ त्रिद्धारिका॥ न त्वन्यास्मिन्नुपरि तिष्ठति महीतोऽधस्तात्तिवसति॥ भ्रातुः पत्न्येवा
त्रवनिता॥ तदाघुपद्धत एव च श्रीमणे गार्हस्थ्याभावदर्शनानुभवः॥ आगन्तु विध्यतोऽघमोपक
रणेः स्तिावकं श्रीहञ्जामालेख्यं समयानुकूलितमथो यात्किंचिद्देवाविति। योग्यायोग्यविभा
वनीत्विह शनैः पत्रानिक्षेपणात्स्वसाध्यप्रभुधर्मितस्यानुकूलनेनलोमेनेमेगतिः॥ आगन्तुमित्य
स्य शालाधिपालरणे इत्यादिः॥ विशेषेण धतः ऽघमऽधोगः ऽपक्रियते इत्युपकरणा॥ निर्देप्या
तपत्रप्रष्ठस्यान्यस्त्वचिन्हानि चतैः समं। श्रीभुजां कुल्मुलुक्साहवसहसाक्षात्। आलिख्यत
इत्यालेख्यं हस्तलिखितपत्रं॥ समयलब्धं यत्किंचित्सदसदन्यतरकोटिकसंभावनाहाभिधि
त्सितं॥ प्रभुलिपिहस्तिशणायिनार्थेन॥ ऽज्जितनमगालिस्मुलुक्साहवदौवारिकहस्तेत्यर्थः॥ स्हा
साहवेन्द्रदौवारिकमनुग्रहस्तार्पितपत्रे॥ योग्यार्थकर्तव्यायत्वं तदभावोऽयोग्यत्वमित्यादि
विवेचनं तु प्रभुभिरगालिस्मुलुक्साहवे रेवकुल्मुलुक्साहवो द्विशयकस्य हस्तपत्रप्रेषणेन तः प्रसर
ध्यं॥ मुदिदौवारिकहस्तेऽर्पितपत्रमयोग्यार्थताहितत्परावर्तनतो द्वितीयेयोग्यार्थपत्रं कुल्मुलु
क्साहवेन्द्रेणालिस्मुलुक्साहवपत्रप्रेक्षणानन्तरं प्रेषितुं शक्यते॥ हिमनः स्तस्य योग्यार्थकिसाह
वस्यपत्रस्य प्रेषणे आनयनार्थं। [illegible] श्रीमणेर्महताकष्टेन लब्धमानं

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

न्य क्त्वा कालीकोद्वेगनिर्गन्धघटते॥ अयोग्यपुत्रप्रत्यर्पणेन एव साम्राज्यलब्धौ योग्यपुत्रानय
नयाऽजन्तः प्रपद्य साम्राज्यत्यागपुरस्सरेण ह्रोदेशगानगतेर्योग्यत्वावगतेः॥ स्मर्यते च शाला
यशिशनिवासरहस्यादिवर्णकभट्टलः शालेशपदप्राप्तिलोभः श्रीमणेः॥ इदमेव भङ्ग्यन्तरेण प्रपञ्चय
ति॥ शालायाधिपतिकाशिनाथपदकस्येन्दुस्यूताण्मणेः कोषः किं नाहि पूर्यते किंमथवा बुभुक्षितः
स्सलभ्यते। किं वा सम्पूर्णशनी नष्टोपि लालितवेयं न्माहि सुगास्ति स्पूलकृत्याहोऽसौ भुवि कालिकोद्वेविपिते
सप्रेष येऽकुत्सवान्॥ कोषः शब्दमुक्तामहार्णवोऽन्योऽथवा राजमान्यः॥ पुस्तकसमुदायो बुभु
क्षुदशवर्षतः कोशपालकहस्तगमथ राजकीयमनुजप्रेरणेन तः पुनर्लब्धुं शक्यते॥ ससहस्रनीमा
सिकमुद्रोत्करणिका। मार्कण्डेयपुराणोक्ताऽथवा॥ तदुक्तं॥ त्रिशतीकालिजस्येका शालाया
स्त्रिशतीतस्याः शतनीलमणेरिन्द्र मासि सहस्रती मणेरिति॥ इदमेव मनसि कृत्य यस्याः शीति
शतभित्त्या द्विवर्णकान्तरप्रकामणं॥ उत्सवात्तानप्रष्टे यथापूर्वद्विव्यार्पणपुरस्सरं कालि
कोद्वेहप्रेषितोऽहेलादिभिरप्युत्सवात्तथा॥ काश्यामेवध्यतास्थितेरेवमतिभूयान्मणेश्चेत्तस्
से यत्तत्र तथाविधेषु न कथं संज्ञायतेऽन्येष्वथ। तस्मात्तत्राधितविभ्रमस्य द्यितस्येन्दुस्यूताण
मणेर्योग्यमाननमेवमानितधियान्नाय्योहि भत्रर्धिताः॥ काशीतोऽन्यत्रगत्यभावेऽतिपरि
जयतोऽवमतिः श्रीमणेश्चेत्तर्हि इयमवमतिस्तत्र। काश्यां। तथाविधेषु। धनस्थितिष्वन्येषु का
शीनाथप्रमुखेषु कथं न जायते॥ तस्मात् काशीनाथप्रमुखानामनवमत्युपलभात् साधि
तो विभ्रमो विलासो येन तथाविधस्य॥ हियतः॥ नाय्योभत्रर्धिता एव शोभते। न तु त्यक्तभर्तृकाः॥
जीवितहिमथवा मृतभुविभशविश्वेश्वरः प्राप्तोति प्रीत्यातारयतीह धर्मंयति नो धर्माः कथमा
न्यतां। तस्मात्तारणमेवमुख्यमुद्दिश्य धर्मस्तु चथागन्तुकः स्पष्टश्चेद्वितोभिर्धनस्य प्रकरोऽसष्ट
स्त्वनावश्यकः॥ तारयतिविश्वेशो जीवितमथवा मृतमिति काशीखण्डवचनतस्तारणमेव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रधानभवनतोऽभ्युपते॥ ननु रक्षणादिधर्माः पिंडप्रत्ययपलिात्मा॥ आगन्तुकस्य धर्मस्य तारणा
न तस्येव सालिवेशो दृश्यते॥ ननु तारणात् पूर्वं तारणं त्विधर्माधर्मोऽभिमानियर्ता॥ तस्मात्तारक
एवसदक्षिणो न तु धर्मः आगन्तुकत्वात्॥ स्वयं बालेव कालोऽप्यभिध्यनमतिभिः स्तोत्रमध्ये क्व
चिद्वै मण्युह श्रेष्ठमन्त्रद्वयविध्यतवपुः प्राप्यते मान्यमाना। भूम्ना नैतावताऽसौ मणिकृतिस्तुति
नावक्रमहार्थ पुंसो माऽकल्याणार्थ पिलश्च प्रभवति महतां सत्फले कीर्त्तनादि॥ सेयं पूर्वोपि क्रामि
ना। कालस्तुतिः काला। बालास्तुतिश्च। स्तोत्रे स्तोत्रमध्ये यत्र क्वचित्स्थानभेदे। मणिर्महार
जेन्द्रनारणमणिरूप्तः पूरितोयास्मिंस्तथाविधपञ्चश्रेष्ठभान्यामन्त्रद्वयेन विध्यतवपुर्वर्ण्यस्या
स्तथाविधा॥ अनन्तं ध्येत्यादिकाला स्तोत्रमध्ये क्वचिद्भ्रमश्रावितस्तुतिलाम्बुधीत्यादिकोशे
लभ्यत एव विस्तनाभिधानतः श्रीमणिः॥ ऐन्द्रस्येव शरणस्येत्यादिभिरेव बाला स्तोत्रमध्ये
व मध्ये हासस्मेरमस्तवचालिमन्त्रेहत्यादिकोशे तथैवाविस्तीर्णस्वनामतः प्रतिपद्यत एव सोऽयं
॥ एतावता। स्तोत्रद्वये श्रीमणेर्नामप्रतिलब्धिमात्रतः स्तोत्रद्वयं श्रीमणिकृतमिति तु न वक्तुम
र्ह॥ यतः प्रबन्धेषु मणिप्रमुखानां महतां कीर्त्तनादि मांगल्यार्थकत्वेनाथ सत्फलं विधमानफ
लं सफलमिति यावत्॥ अत एव वैष्णव्यपि श्रीहेहयमर्ज्जुन चेव शाकुन्तलेयभरतनलं वा प्रातः प्रबोधा
वसरे स्मरेद्यः शुभानि कर्माणि भवन्ति तस्येति विद्वद्वर्णकसंगतिः॥ मंगलादीनि मंगलमध्यानि
मंगलान्तानि च शास्त्राणि प्रथन्त इति फणीश्वरोक्तेर्महतः स्वत्यादिरूपमंगलग्रन्थेष्वावश्य
कतया क्रियत एव। न तावता महत्कर्तृत्वमेतेषामिति स्तुतमधिकालापेन॥ ये रघ्याप्यरसप्रसाम
धुरीणा धरपिंडितेष्वाह्लादेन च शालिकापणाभिदा श्रीकाशिनाथेऽर्पितः। शालामामधिरुह्य
ह्लेषयदि चेन्नीमासिकस्तत्सुतो नो सभामानयतीक्षणोर्वदपुनः कोऽन्योऽयतान्मानयेत्॥ यैः श्री
एमचन्द्रपंडितैः॥ रसगीताचरनामवेणीग्रंथविशेषपाठपितात्रिद्यालिस्य स्वकीयशालुकाप्रक
एमध्यवर्त्ति शालुकाभेदप्रावरणाशुकप्रत्यर्पणपुरस्सरं मीमांसकः कश्चिद्दत्वश्यमस्माकं संनिधे
प्रवेशितव्य इत्येवं वदन् काशीनाथभट्टाचार्याणां सविधेऽन्येषामिव स्थापनार्थं पाठशालायां पीडिते

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३७ प॰ श्री वेश्मनि संविकुञ्जलमद्भामोदेन पूर्वं मणेर्भर्ग्यो चायसकुंचिकोत्कर एव मुद्राण्विनो विसृज्य नः
।सोऽयं तन्नयादि पुनस्तस्मिंस्तथापोऽप्यर्तेभूया चाहिं पुरे वसंप्रतिमुकुः श्री ब्रह्मपुर्यां स्थितिः ॥ श्रिया
लक्ष्म्याः वेश्मनि । माद्नौषधिभेदः संवित्तः पूर्वं । ब्रह्मपुरी नस्नानादिवेश्मन्यागमिदिनेषु । तालको
द्घाटनोपायः कुंचिका । तालिकेतिपाठान्तरं । सोऽयं तालिकोत्कर एव । तस्याः श्रियस्तनयस्तत्तन
यः । आदिशब्दः स्नजद्बृत्तस्नुषाग्राहकः । तस्मिन् । मणौ । तथा । पूर्वंरीत्यपनतिक्रमतः । पुरा । पूर्वमिव
सुप्रतीदानीमप्यं । अनन्तरेण ब्रह्मपुरी वेश्मतालिकोत्कर एवमिलने मणेरन्यस्य वा तत्र मुकुर्गतो गालि
पुरस्सरं स्थितिर्दुर्घटा ॥ स्थित्वा वेश्मनि चेन्मणेर्यद्धि गुरुर्वेश्मागमालेख्यकुंतानस्थापितमन्य
पालितमभिलसं साधयेद्धेतुनः । अन्यस्तर्हिं तुनत्तद्दीयभवने तस्मिंश्च वा योजयेन्नहन्यत्र तदर्पणा
द्भवति वेतस्यात्र सांस्थानिकं ॥ मणेस्नानादिना वेश्मनि गुरुः स्थित्वा यद्धि वेश्मागमशासनप
पत्रं तात्तस्थापितं मणेस्नाना चन्द्रो चयोऽन्यः उदासीनः पाठकादिः स्वतपाणौ गमितं साधयेत्
तर्हिं त्वन्यः । हेतुनः । आजीवप्राप्तिलम्भनादिनिमित्ततः । ततः मणेस्नानादिवेश्मपत्रं । तस्मिन् । मणौ । यो
जयेत् । हि । यतः । अन्यत्र । चन्द्रमणिभ्यामन्यस्मिन् । तस्य । वेश्मागमपत्रस्यार्पणात् । तस्य । मणेश्च
चन्द्रस्य वा । सांस्थानिकं वेश्मस्थैर्यं ॥ चन्द्रेणैवमहीमहेन्द्रभाणितिः श्रीकाशिकेशमणीरावः
सप्तशतीश्वरो यदि न चेत्तेलंगकोऽस्मात्कथं कालीकादध्वस्थितेः सविधगो भूत्वागदाणाथनिर
तांतज्ज्वविमासिमासि गुरुभिर्यज्ञ्याऽधुनासाऽस्यवै ॥ चन्द्रस्नारोपारव्यपरम चन्द्रःस्तेनसमीमिलितः
पितृपुत्रयोश्चन्द्रमण्योरन्योन्यामिलनमविभागः एकचित्तता रात्रौ यदाकदाचित्सप्तशतीपठनरू
पेककार्यप्रसाधनं वा । तेलंगः । सखारामभट्टतैलंगभ्राता । अस्मात् । मणीरावात् । एतौ पुस्तकादि
पर्यवसितसप्तशतीं । अर्थनैः पुनः पुनर्याञ्चाभ्यर्दनैः । गुरुभिः । शालेग्रामकोशीनाथयीऽतप्रवक्त्रैः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लौकिभागवते

५६

५९

सा। सप्तशत्येव। अस्य। मणेः। मासि मासि प्रतिमासं। नारसमणिनाहमुलुकसाहवप्रवक्रसाम
यिकएज मुद्रांकितले खभेदतविभर्तिवनतः प्रयोजपा। सविधेप्रसाध्या॥ ओनायाश्चाधुनाऽस्याः
पुनरभिघटनं कालिकोदेश्वरैः स्याच्छालायांविधाय शालेश्वरपदवसतो साधितस्यात्तदेतनः
तस्मादुःखोऽस्य चैतद्धटनकसरणि योजितव्या ध्रुवं वैयातो दिष्टे कचेयद्धि कच्चवुधानिवहः कार्यकं
व्यर्थमेव॥ ओनायाः। संप्रत्य साक्षात्स्थलमूलैः। गोरखनरलाटसाहबप्रमुखाः कालिकोदेश्वरस्थलैः
।अस्याः। सप्तशत्याः एतस्याः पकपाठशालायां वा। शालायां। पाठशालायां। शालेश्वरेण पूर्व
पि संप्रति श्रीमणिरेवं। तथापि डंकीनसाहबप्रवक्रैः प्रथमतः शालाधिपत्यं काशीनाथाय
वप्रस्य पितृभिर्निसो। यमेवात्र शालेश्वरशब्दाभिधित्सितः। तस्य पूर्वं प्रवसितादितत्रवसति
र्निवासस्तस्या सति समीपं। तदेततः पुनर्घटनमाजनं। अस्य। एतत्। श्रीमणेः। एतद्धटनं। स
मुचशती प्रतिलभघटनं। तस्य सरणिमार्गः। कालेनियतो हि व्यर्थमेव सर्वं॥ त्रिकूटाचिन्द्रपार्श्व
प्रणिहितवसतेः श्रीमणेः संनिधौवैयेरागत्य प्रसष्टं निजभणितमयोस छत्रियंत्रहस्तैः।
ते ऽमी सेद्धान्तिका मे सहृदय यदि चेच्छेप्सितस्तविहेयुर्भूयाद्भूयोऽयमात्रानोहिगमनमन्ते
मासिकादेवताभिः॥ ये रागत्यत्यत्र यैः स्थित्वा संप्रादिष्टमित्यथ्यपठन्ति। ते सिद्धान्तिकोऽज्योति
षिकः। पूजायां बहुवन्वनमादरणीयं ता सप्तशतीमेकाग्रजनमुक्तोत्करप्रसृष्टां। श्रेष्ठितदूत्यत्र
श्रीमणौ विज्ञप्यथ्य पठन्ति। यः पार्श्वतो वसतीत्यादि वृत्ताराजोपसदनं विना सप्तशत्यादिमासि
कामितनमेव प्राप्तिपद्यत दुर्लितानि मिलनार्थ राजोपसदनमावश्यकं। एतच्चविश्रमानिर्गमतएव
पुंसो भवती सुवश्यं यदा कदाचिदेतत्प्रसाध्यं॥ तारंकोऽक्रतरणमचन्द्रकान्तिभिः पुत्रो निजो
श्रेष्ठताभाप्यन्तो निजमन्दिरे पितृरती संबुधसंयोजितो। तावेतौ प्रतिघस्त्रमीडितगुणौ
नामात्र संभोजयेन्निष्काशयेऽर्जुनमेव सा प्रातमेहं दुष्पाक्रिकाप्युज्झितौ॥ पुत्रौ। हारिमणी।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पत्तिाऽतेषु प्राधान्यमेवात्र श्लेष्मा । सत्यूह्या पुत्रयोः प्रत्येकं विवाहद्वयसंख्या उष्णाक्रीकेवोलिपा
ठान्तरे एवकारस्तु गृहीतो मनुजिस्तत्स्वप्रकाशनफलः ॥ शुभाश्रमकामुकाद्यनृपतिः श्रीकु
लमुलुकसाहेवेवार्त्तलिापमवाकिरन्कलिपयैरेवेक्षणे लिक्षितः । बिल्वीसाहवमन्त्रियोजितामल
द्यूतेनैयनोच्चकैः सामानाधिकरण्यभावगमितो दृष्टेः सरजामणिः ॥ का ॥ स्वभावशेऽप्यवतो
अभ्रस्याभ्रमो यस्मात्तथाविधः कामुकाथोपिस्थापकोनृपतिः मुहिरकुलमुलुकसाहवः । मुहिरः
कामुकाभ्यां रतिकोषवचनीयापि मुहिरशाब्दश्रवणानन्तरं मुक्तोऽयं द्वयोपस्थितेरेकोऽभ्रे
भ्रमास्कन्दितद्वतिवर्लिनुमशक्यनयाशुभाभ्रमकामुकत्वं त्वयुक्तं । तथापि जीवतोऽभ्रलयावर्ण
नमयोग्यं वपुष्मत इति तेद्दशेऽभ्रमत्वोक्तिः स्यान्निरस्तु प्रमेव ॥ कामुकनृपत्यादिरित्यर्थे कामुकादिनृ
पतिारिति प्रगटनं तु नेरकुशिकं ॥ काश्यां स्वोदरपूरणेकमनसः सर्वेप्यमी नागराः सन्तानप्रवि
लोभनतिमणयेय स्वर्गं तस्य लोकस्त्रीसुखं । तस्मात्त्वस्पतितोऽन्यतः स्थितिरिह प्रायोऽजितव्याऽथवा
वैरमेवास्य विवेकि बुद्धिवधतंसं साधितं मोक्षस्थितौ ॥ नागरा इत्यपुत्रयोगिन इत्यर्थपर्तनिलेव
श्रीमन्तुनाथ प्रष्ठाः ख्यातगुणकाः । अलमापिशापितं । अस्य । मेतेः । नतः । का श्रीतः ॥ अन्यतः
प्रयागादिषु । इह प्रपञ्चे ॥ पाथेयप्रकारप्रसंजितनृपालेस्वप्रलम्भाविनाभूयाद्धेत्वपवेशमानिप्रसभ
नो यात्राकथ्य श्रीमणेः । यस्मात्पूर्वमुमुष्याग्रजमनुजप्रत्यूहपाथेयकालेख्यप्राप्तेणतोऽभिवीक्षि
तफजायात्राबुधाख्यादिता ॥ पथ्ये हितधनपाथेयं तत्त्वसारप्रसंजकनृपालेस्वपत्रसप्रलम्भो
लब्धिविनेत्यव्ययप्रगतेः एष्याभिवनोतपाक्षिकीद्वितीयाः । नृपाणविशमकालिजगृहादिमद्रमा
इतिमतव्यातो अमुष्या । मणेः । राजत इति राजा कुलमुलुकसाहवादिः तस्य मनुजाः एजमनुजाः ।
नचोऽयसोऽयमेव ॥ पुत्रद्वयस्य विवाहप्रतिहितभवनेयस्तु मध्याह्नकालेभोऽप्यभुक्तस्मसोऽयपि हि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

षदिविधत्वतः शालिकोरामचन्द्रः। शालेश श्रीमणीन्द्रप्रणीतहितविद्याप्राप्त शालीनराज्यः पुत्रो
त्पत्त्या ऽथयो ऽस्यां व्यवहरति यथैकैषचन्द्रानुकल्पः॥ पुत्रयोर्मणीरामहरीरामयोर्द्वन्द्वैकेऽत्वा
पो ऽस्यां शालायां व्यवहरति सचन्द्रः। अन्येहोत्वा पुत्रावमू व्यवहरतस्तु चन्द्रानुकल्पः॥ शालेशे
ऽसौ नचेत्स्यात्कथमयमेतद्गदः श्रीजैनशंकरस्वैत्यह्मा नाहम्मुलुकसाहवैवचनधर्त्तव्या युयोजो
त्रचन्द्र। तस्मात् श्रीकुल्मलुकसाहवमुखनृपतिस्पष्टशालेश लोकः शालेशत्वस्वकीयनिजपि
पितृघटे नाघेः प्रकाश्यासीद्रामः॥ नाहम्मुलुकसाहवभूपपार्श्वेऽस्मिन्बोधिष्ठायिजयशंकरेण
मध्वास्थितो श्रीमणिरासौ व्याप्य नपूर्णमितासिकमितः पेशंमोलिब्धेति शालायामिति नाहम्मु
लुकसाहववचनतो धर्त्त नारायणरामचन्द्रस्थानीयपीडितमेवाकुल्याप्य अत्र पाठशालायां म
मिति व्यायुयोजसोलाधिरूढदोलयैव। शंकरस्तु साहववेश्मान्तसविधस्थितशालायां स्थिर्यनं
युयोज तत्रास्थितमनुपयोगतो भुक्तवानेव। इदन्त्वलक्ष्मीनारायणेण केरधिक्षतवसतीत्याशिष्यां
कान्तरसमभिव्यक्तमेव। तस्मादसौ श्रीमणिः पाठशालेशइत्यवगम्यते॥ शालीनप्राप्यमाणे
रत्नविशदलसत्पीडितभ्रातवन्धुरैरन्यो याभ्यर्पणकृदिनं नृपतिनयप्राप्त शालेशलोकः। कु
वन्तिषां समाजे कृतिमभिलषितानां कालिगप्राप्तलक्ष्मीदेवैः सोऽयमिणावेप्रतिनिधिघट नाघेः
प्राप्य राज्य॥ नृपतिः श्रीकुल्मलुकसाहवः कस्यचिच्छ्रीमणिमनुजपार्थयप्रवेश नाघेः का
लीकोदृनगरनीतवानित्यस्त्येव प्रवादः। स तत्रत्य साहेवसमृद्धस्य सोऽत्र राज्यप्रत्यर्पणार्थे॥ ग्रंथाः
विलासप्रदीपप्रष्ठाले षुमीधः समुदायस्तदम्पूर्णमसौ श्रसेहवाहाद्यः। तेषां पीडितानामा
हवानाञ्च। अभिलषितानां कोषप्रसाधनाद्यात्मिका। प्रतिभाविनाघटयति प्राधान्यमस्यापि
त्यायुक्तः शालायामिति प्रतिनिधी रामानन्दइतिस्फुटमेव॥ राज्ञः श्रेतस्य राज्यप्रतिदिनमुचिनं
कुर्वतो मासिको घोद्यो ऽन्यथाभिवात्रप्रगाढितोधिगमः साहवैर्योग्यकाले। यस्मात्स्वविधेयहिता

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हलतरुमथवैमालिकः सत्फलाढ्यं नैवाकस्मात्कुमारप्रभृतिभिरमरैः क्षेत्रगं व्युच्छिद्यन्ति ॥ एतस्य
मतेः । उचितं । यावदर्थं । अन्येषां काशीनाथपोद्दलप्रमुखानामिव । हालो हलं हालं हलविषमित्य
हलमिति कोशोक्तितो हालाहलतरुर्विषवृक्षः । लं । मालाकारस्तु मालिकः । सत्फलं यानेवमाह्निक
माससिद्धेः फलेवर्गं आर्यधनं वर्तनं अमरत्वं तिवदेना आयुष्कामानविद्धितो च्छेदनमयोग्यमित्युक्तं
उक्तं च विषवृक्षोऽपि संवर्ध्य स्वयं छेत्तुमसांप्रतमिति ॥ श्रीशम्भुश्रीश्रपेणप्रकोरघटनाभ्यासाद्
तोपासनाकाण्डेप्रापितनत्तद्दर्थं विस्तारभ्यासे संभूर्णा । देवादेव निषेव्यमाणचरणो राजेन्दु
नारएमणिः सत्संध्यात्रयपद्धतिप्रितन्तुं नेतो बाप्यविद्यावेतासे श्रीशानाश्रयः श्रयणस्य यः प्र
कारः तस्य घटने योऽभ्यासो भूतः प्रसजनं तत्र कृतादरः सत्युपासनाकाण्डे तस्मिन्प्रापितो यः सत्स
अनुभूयमानोऽर्थफलितेनाविदितमभिक्रमादेः संभूतमुत्साहो यस्यासित्तिथ्यानां ॥ प्राचसिंध्यासु
यद्यप्येवं तस्य मतेः सत्सहशान्त्याः समवेकालेऽपि त्रयस्यरवणान्युपाचितगुणकैर्नैव चाध्यापिता
नि । किन्त्वेतानि श्रवणनाद्विषु गुरुवचनेसारकाणीति बुध्वा स्वातन्त्र्येणात्र संध्यात्रयकथन
मिदं साधु संमीलितानि ॥ प्राचां । विश्वेश्वरस्यैव क्रमाणां अनुष्ठीयमानासु सम्यग्ध्यानात्मिका
सु संध्यासु प्रातःसंध्यामाध्याह्नसंध्यासायंसंध्येत्येवंनियमितासु सहशान्त्या अवधतोऽरणाभ
नोमनिर्महाकालोपासनवाञ्छ यस्मात्तथाविधस्य । महाकाल्या महाकालेन महामारीस्वरूप
येति सहशान्ती मन्त्रभेदे महाकालीलेः पृथग्महाकालोऽप्यनुभूयत एव देवः । कालस्तोत्रस्य चैके
शिष्टिकाक्तानि सहस्रशीर्षाणि पूर्वाभिहितानि तत्त्वतोऽभमतः । गुरुर्महेशस्य गुर्व्याः सहशान्त्या श्च वचनैः
अस्वातन्त्र्येण संध्यात्रयपारतन्त्र्येण ॥ संदिग्धे देवलोकगात तद्घटनाधियोपास्यमानासु चासु
प्रायो नैष्फल्यदोषः प्रतिपरमुद्दिताशंकनः प्राप्नुते वै । त्याज्यपाने तास्तथापि प्रणयिभिरनिशं सेव
नीयास्तु कालेन स्यात्किं स्यान्न संपद्यादि पुनरभितोऽस्त्वेव साफल्यमासां ॥ भावाभावोभयकोटि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कसेशायगोचरी क्रियमाणा स्वर्लोके श्रोतानागानिघृष्टनधियातारणेबुध्याप्रापणमत्यावाक्रियमा
णास्वेतासु संध्यासु स्वर्लोको नास्तीत्येवमभावपक्षेयद्यपिनैष्फल्यदोषआशंक्यते।तथाप्यनिशं
नित्यनमेताः स्वस्वसमयप्राप्तिलब्धाः कालेसमभ्युपासितव्याएव।पुरा स्वर्लोको न स्यात्तदानीमप्यभ्यु
पास्यमानाभिरेताभिः कोदोषः स्यात्प्रत्युतेतारणगुणाभिरेताभिः सरस्वद्दिवसपूरणात्सगुणएव
।यदिपुनरभितः श्रुतिस्मृतीतिहासपरिप्रापितोऽस्त्येवस्वर्लोकोनिरपवादः।तदानीतत्प्रापणा
त्मफलशालित्वमथासामस्त्येवेत्यवश्यमेताअभ्युपासितव्याः।तदुक्तं।संदिग्धेऽपिदेवलोकेऽस्मि
न्त्याज्यमेवाशुभंजनैः।यदिनस्यात्ततः किंस्यादस्तिचेन्नास्तिकोहतः।इति।अशुभंचात्रसंध्यानु
पासनादिकमेव।श्रोतानांतारणायप्रतिविहितघटनास्वासुनैमित्तिकत्वंप्राप्तौऽनुष्ठानमुच्चैः प्र
तिदिनमसकृन्नीतिष्ठितानांनियोगः।अन्तः संयोजनार्थप्रणयिभिरभितः सेवितव्यास्तथापिप्रातिः
प्रातस्यनस्यात्प्रभवत्तुवतदातत्रयोग्याऽन्येकल्पः।।श्रोतानांपारप्रापणफलास्वेतासुमहाकाले
स्वर्वालिंगिलसम्पृक्तेखंडसमुदायविहितासुसंध्यासुश्रोतृतारणनिमित्तवत्त्वेननैमित्तिकत्वप्र
तिलब्धावप्ययद्यपिनित्यमनुष्ठानेऽपितिष्ठितानांनियोग्यशोभते।तथापिनित्यमनुष्ठातव्याएवैतावृ
सत्रापणफलाः।श्रोताप्रासत्वेप्रमत्तेसिकश्रोतानुकल्पनस्यपृथक्चसाधनत्वात्।।तारुण्येऽर्केऽ
धुनासांप्रभवतिपारैलः शुभ्रपुञ्जशीतरश्मिः प्राकृभ्रसंप्रशीर्णेन्तेप्रगल्भ्यातिनिशाविहतैकितदानीऽ
त्रैधारिणधरेऽश्मिन्सलिलभरस्वरविषोत्तिरोषप्रपीडोनिर्मतोप्राणिमात्रेनमदयतीनवेलोषहण्वा
लितत्रैः।।प्रातः संध्यामध्याह्नसंध्यासायंसंध्येतिविविक्तानामेतासांनिरूपणंसंध्यानामिहस्वा
लस्वर्वालिंगिलसम्पृक्तेखंडसमुदायसंमिलननताररुण्यतिगभरश्मोसमन्नतः प्रसृपतिप्राचीनि
मतोपयातमभिहितकैरैटिकादिखंडसमुदायामेलनम्।।सूक्ष्मत्वप्रशस्ववशीतकिरणः प्रश्नीनमम
भ्युपयातश्चात्तिकोगसमर्थत्वाधिकप्रविष्टेनतेनद्युनानिहितान्योपतप्तेसर्वमभ्युपपन्नमेव।यतोऽजलधरप्र
वर्षितिप्रातीनानियातोग्रीष्मवधानमदयतीतिनकिंनुमद्यत्येवेत्यस्यस्थैवतत्रसंतोषसंवेशः।।के

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ऽन्तो मन्युपतिर्नमः पदपरः क्षीरेणेति मन्त्रः । ततो दुर्गाश्लोकमनुत्रयेणेति सूत्रे वै चैतासु विद्यास्वनाः
। मध्यास्ति सादिरस्याम् उपरि पादिधना सोऽदुर्गातिक्रमेण प्राह स्नानसंविभागः स्तुतिरथ नियतान्ने हि सा
ऽस्या स्वधा विशेषः ॥ तिस्रश्चैतासु सन्ध्यासु कामोऽकार्षीन्मन्युरकार्षीन्मन्युपतये नमो नम इत्यतोऽग्रे
क्षीरेण स्नापिते देवि चन्दनेनावलेपिते । बिल्वपत्रार्चिते देवि दुर्गेऽहं शरणं गत इति क्षीरेणेति मन्त्रः
पठ्यते । ततोऽग्रे दुर्गादैवत्यश्लोकमन्त्रत्रयं । दुर्गे स्मृता हरसि भीतिम् इत्यादि पूर्णश्लोकात्मकः प्रथममन्त्रः । दुर्गे दुर्गे रक्ष
णि स्वाहेति सप्तवर्णा दुर्गाविद्या च । ततः सर्वस्वरूपे सर्वेशे इत्यादि पूर्णश्लोकात्मा द्वितीयः श्लोकमन्त्रो
दुर्गाया एव । ततः प्रणव भुजङ्गा व्यानुजन्मा वा दुर्गायै दुर्गपारायै इत्यादि पूर्णश्लोकात्मको दुर्गाया एव
तृतीयमन्त्रः । अग्रे ॐ ॐ ॐ दुर्गायै नम इति नवार्णा दुर्गाविद्या । धूं धूं सेवती ये स्वाहा हुं फट्कार
णी इति मन्त्रोक्तवसुवर्णा धूमावती विद्या । असिसोऽहम् इति प्राणप्रतिष्ठापनेन विद्या च । पुनश्च दुर्गायै
दुर्गपारायै इत्यादि पूर्णश्लोकमन्त्र इति यद्यपि सदृशमेव । तथापि प्राथमिकया मस्य प्रक्रमे मध्या
साप्रोतस्वऽप्रत्यर्पकस्येमयस्तात्र प्रापि कामोऽप्यते दुर्गाविद्यैव श्लोकमन्त्रात्मिका ॥ मध्याद्यामस्या
नु प्राथमिकी प्रक्रमे ऽपरि तृतीयायामस्यात् ऊर्ध्वगात् तृतीयेव प्रक्रमे सा श्लोकमन्त्रात्मक दुर्गा
विद्या योऽन्यते इति निरूपणमासीद्विवेकप्रतिलब्धा न पुनरुक्त्यावकाशः ॥ सन्ध्यात्रयस्यापि नित्य
मेव विबुधैः संसाध्यते प्रतितिस्तस्याः नियमान्निमित्तघटनेनैमित्तिकत्वेन हि । आदौ केशवकी
र्तनेन विदिता श्मशानानि कीर्तिन्त्वयहिः स घि भिक्षत्वनायगुणैभिः संक्षेपतस्तन्यते ॥ अमुष्या
विबुधैर्भयः समातन्यमानसन्ध्यायो निमित्तपर्यायप्रयोगेति निरूपणं प्रायश्चित्तनिमित्तिवचनमूल
त्वात्प्रणस्पृष्ठनिमित्तपर्यायहेतुयोगनतो नैमित्तिकत्वं यथा प्रकाशपरिहारैः । किन्त्वादावस्यो
सलिलेऽधिरोपितकुणपतात्पर्य केशवादिनाम चतुष्काच्चकीर्तने प्रतिलोमतः श्मशानपरस्तुयानि
दूर्ध्वमाणायामितयैवनैमित्तिकत्वमिधिः सन्धानिकत्वनायगुणैभिर्नित्यमभ्यासतन्यतलक्षणक
एवे प्रत्ययाय साधनानि स्नानसन्ध्यादीनि नित्यानि निमित्तैस्तत्तत्कलानामनुकल्पनात्मये तानि हि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सन्ध्यायद्यपिनित्यमेवविबुधैः संसाधनेप्रोक्तिलस्तस्यानियमान्निमित्तपठनैर्नैमित्तिकत्वंन
हि। आद्येकेशवमाननेनमहिलाश्मारणादिकीर्तिन्त्वयमहिहिः संधानिकन्तनायगुणिभिर्मुनिः
सन्दर्शनेन्यते॥ एकेकानित्यमेवाप्रणोभिर्निर्शसेव्यतेसाधुसन्ध्याऽनेहः पूर्त्तयेदोष्ठप्रभवस्त
चनदोषादिर्नसन्ध्यात्रयस्यैव पूर्णायाः सप्तशत्याः प्रगण्यनाभिपत्तश्चेनुसन्ध्यात्रयसाद्रोवोऽस्या
सन्हिभयात्स्वथगुदिनगतेनैवेनस्याः फलोपि हि॥ नित्यमेकैकैवसन्ध्यापास्यतेयाविद्दिवसपूर्त्तिः
प्रस्तोद्धारणंवाऽभिलषितंतर्हि एषमभ्युपक्रोपितादि कृत्वः प्रसाधितव्या। सन्ध्यात्रयंप्रसाधं
एकेवभूयः प्रसाधितव्या। नित्यैशाम्यैपिकसन्ध्यात्रयेनिविगतिः। यदितुपूर्णसप्तशतीप्राप्ति
लोभोभिलोषुलः एकस्मिन्नेवदिवसेप्रातःसन्ध्यामाध्यान्हसन्ध्यासायंसन्ध्येतितिसन्ध्यात्रयं
दिवसपूर्त्यैप्रसाध्यते। नहित्वस्याः समयान्नीतसन्ध्यायायाएकस्याः सन्ध्यायाश्चेयान्तर्धानामाः
स्वावमात्रेनमूला अप्रीतिः साधकेषुभवति। भूयआवर्त्यमानयाएकयैवसाध्यासहोवन्य
स्यावेष्यर्थ्यश्चापिघनहृति। किंचसन्ध्यानः पार्थक्येनाभिहितागतिः पठनीयस्यास्तथावि
धायास्तस्याः सप्तशत्या एकस्मिन्नेवदिवसेसन्ध्यात्रयेणपूरणेफलप्राप्तिलोभोनैवापृथक्
संपूर्णसप्तशतीपाठजन्यफलस्यसन्ध्यात्रयपरिसमापितस्पेपशतीनोसम्पग्याजितमश
क्यत्वोत॥ एताबाधकबाध्यभावसहितास्तिस्रोऽथसन्ध्याः शुभाः स्वस्वप्राप्त्यादिनीनियुक्त
मनसोऽन्योऽन्यं बुधैर्मानिताः। सस्मारयमलक्ष्यखण्डनिवहस्पष्टीकृतनाम्नुकपापूर्वया
प्रभवत्पुदारमातिभिर्मान्यादिनेसैवहि॥ उदरमातिभिर्ह्यर्यसस्यादिनमितिपेनखण्डनेपा
तन्त्रे। प्रातः सन्ध्यामाध्यान्हसन्ध्यासायंसन्ध्याचेतितिस्रएताः सन्ध्याः परस्परंनैरपेक्ष्य
तोबाध्यबाधकभावसहिताः स्वस्वदिवसप्रतिलभ्यानियोजितास्थापनाः सूर्यस्योदयतो
ऽस्तपर्यन्तोमस्तसमयतउदयसमयपर्यन्तंवाप्रत्येकंमुक्तानुष्ठेयाः। अवकाशोनुसारिके

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

क्रियमाणपारायणपरिशिष्टखण्डे समुदायावशिष्टखण्डो यस्याः संध्यायाः प्रतिलभ्यते सैव
संध्या नक्षत्रान्तरेऽस्वसेतस्याः रात्रौ वा मुहुरनुष्ठानेया। यदि पारायणावशिष्टखण्डैः प्रातःसंध्याया
ः प्रतिलभ्यते तर्हि सैव सूर्यस्योदयतोऽस्तसमयपर्यन्तं मुहुः सकृद्वाऽनुष्ठेया। यदि पारायणावशि
ष्टखण्डो मध्याह्नसंध्यायाः प्रलभ्यते तर्हि सैवोदयतोऽस्तपर्यन्तं मुहुः सकृद्वानुष्ठेया। यदि तु पा
रायणावशिष्टखण्डैः सायंसंध्यायाः लाभस्तर्हि सैवोदयतोऽस्तपर्यन्तं मस्तसमयतउदयपर्यन्तं वा
मुहुरनुष्ठानेया। न हि न सा रात्रिर्वा न सा एव॥ संध्याया यामाभिजीवनस्य जयिनः पारायणस्या
स्य वै लोके बाधकबाध्यभावप्रयत्नानैवाशु संप्राप्यते। तस्मात्पारायणसाधनोत्तरमपि यसिद्धि साधि
तव्या शनैः संध्याभिरध्य समाप्य योजितमहः पारायणप्रारत्यहः॥ पारायणेन संध्यायाः परस्परमभि
जीव्याभिजीवनभावसंबन्धप्रतिलब्ध्यानबाध्यबाधकभावः। पारायणानन्तरसंध्येव संध्याया
अनन्तरंध्या पारायणप्रतिलभात्॥ संध्यायामननुप्रवेशितमनुः संपूर्तिः संध्याकथं भूयात्तत्र सम
ग्रमन्त्रघटनेत्वेकेव जायेत सा दुःसाध्या चन पाक्षिणः प्रतिदिनं भूयात्तदप्याद्यतः सृष्टु शित्रय
मुहूर्ता मुनिजनैः पूर्णाथि संध्या त्रयं॥ संप्रपारायणप्रकाशितापूर्वा सहस्रशतीसंध्याग्रामन
नुप्रवेशिता मनवो येस्याः लध्या विधावेत्वमेव संध्या सावित्री स्विदं देवीजननी परत्यापदि प्रणवि
त संध्याघात्मिका नैव भूयात्। तत्र संध्यायां सर्वेषामिहाकालस्तवा लिगितसप्तशतीमन्त्राणां
याजनेत्वेकेव सा संध्या जायेत। सा च प्रतिदिनमेकैकस्य दुःसाध्येव स्यात्तस्मादेषा सकलवर्णप्रका
शित सप्तशतीप्रक्रमतो भागत्रयसिद्धा संध्यात्रयेण कृता॥ तिस्र एता स्तु संध्याः प्रतिदिनमुदिता
रात्रौ वा प्रभातात्संसाध्याभ्युत्क्रमेण प्रथममथ द्वितीयसमाप्त्याः क्रमश्च। एकैकाऽहर्निशं वे
मुहुः रिह विधाना कार्यमालक्ष्य भोग्या जीवोऽज्ञा सायं सृष्टिः प्रमवत्पूर्तिचलनमध्यमा मध्यमे हि॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रातःसंध्या माध्यान्हसंध्या सायंसंध्या चेति त्रिसंख्यकाः संध्याः नित्यास्त्रिकालानुष्ठे
याः अभिहिताः। त्रिकालोच्चमानानि कालेस्यसीति लघुस्तवदर्शिना कालत्रयाधिष्ठा
त्रीरूपा तैव देवता। प्रथमश्लोकेऽत्रोपक्रमपक्षे व्युत्क्रमेणैकैकस्मिन् [illegible] सामारम्भः। अ
थप्रभातादितो द्वितीयपक्षे। तासु संध्यासु क्रमो ध्वनितः। क्रमपक्षे प्रातरवोलोपक्रमणता
सां। अथवा। अहि निशायां च एवं वा ... दिनिमित्तप्रतिलोमेन एकैकैवमुहुरनुष्ठान
योग्या। दिवसे प्रातःसंध्या मुहुः। रात्रौ तु सायंसंध्या मुहुः। निमित्तानुपदं मत्तब्रह्महरहः सं
ध्यामभ्युपासीतेति श्रुतिवाक्यतः एकैवैकरात्रानुष्ठीयते। त्रसंध्या। मध्ये च संध्ययोस्तेजो
हतवदनामार्कल्येन प्रातःसंध्या सायंसंध्या चेति संध्याद्वयमावश्यकं नित्यं नयाऽभ्यु
पगतं। यदि तु भोजनप्रकल्पभावमूलः प्राणिवधोऽभिलषितस्तर्हि मध्यान्हे माध्या
न्हिकी संध्या प्रधाना। नस्याः आलक्तिकबीजिकाख्यक्रूरदेवोऽधिदेवतात्वात्। मध्यमेऽ
न्हि तिमध्यरात्रे स्योपलक्षणं। स्तोत्राणां त्रिकयोस्तथैव कवचस्यैकस्य पारायणे। ह्रस्व
श्रेन्नसमाप्यते गुरुजनैः संध्यान्तरारभ्यते। एतस्मात् अथ वा [illegible] लार्थविषया वा हरभाव
त्वह्नो विद्यानजिपतो विवेचनमस्ये योग्या ऽभ्युपायो ध्वनितः॥ स्तोत्रं ब्रह्मादिस्तुतिर्महाका
लसंवराजो वा। आरात्रिकमपाभिमिता ऽस्मन्नसागरेत्यादिरूपान्तमेव बालात्रिपुरसुन्दर्याः
कवचबाहुल्येप्येकस्यैकमेवाभ्यस्यमानं कार्यकारीति अभिप्रायतः कवचस्ये स्येकवचनं।
अस्याः सहस्रनामादिकमथ स्तोत्रमेवेति न पृथग्गणितं। नदः। घस्रासमाप्तौ। एतस्या
संध्यायां विद्याः समस्ता स्तवदेवाभिधाहृतवदनावेदनीयतया विद्येति व्यवहृताः। याः संध्या
याऽऽपास्यदेवताभेदत्वपृत्त्वं स्पष्टमेव। विद्या च न केवलं स्त्र्यधिदैवतमन्त्र एव। किंतु वेद
विद्याशास्त्रविद्यापुराणविद्येति व्यवहारतोऽनेकविधा॥ सन्ध्यात्रयपद्धतिः स्फाभि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

परिज्ञेन्द्रना रामणरिपुमेण प्रविभज्य समग्रशक्तिकरीयुक्त्या शानैयोर्जिता । प्राप्यैतांविबु
धाः प्रसन्नेमनसा कुर्वन्नु संध्या सदा यस्याः साधनमात्रतोऽभिलाषितावाप्तिः स्वहस्त
स्थिता ॥ श्रीमत्त्वाभावमूलाक्षस्तिरिएनतथ्या छित्कृत्या काशिनाथे प्राप्तप्राभ्रातर्यपीर्य
प्रगटितहृयनः स्थानसाम्यं हि लमीषां । भ्राता ज्येष्ठोऽस्य किं नु प्रगटजलधिजापत्यरूपो
पपन्नः श्रीमश्रि श्रीमणिर्वै प्रविमल ममुनाना तारितीविश्वमेनतं ॥ काशिनाथादेश्रियः
सयोजननः प्रतिलब्धांश्छि का भासः स्थानसाम्यतः स्नलस्स जानीयेऽस्य श्रीमणेर्भ्रातिः
हरणव भूपसंक्रान्तो यद्यपि शालाभावापन्निरूपक्ष तिलेभकसलयाऽपि ज्येष्ठोऽस्य भ्रा
भ्राता श्रीसुधाकरशाब्दिलः प्राथमिकवर्णदृप्रसर्जननतः श्रीसुतस्मारकरहितिनिसर्ग
नः श्रीमणेः श्रीमानेव । अकुहविसर्जनीयानां किं एकहति पाणिनीयानां विवेचनमेव प्रग
टितहृयलस्माहूयनः ॥ काशीनाथो न चेत्स्यात् माणिरयमभितः स्नाहिं भूयात्कथं वा लोके
काश्यपः कलंकी यदि हि वा निनयाहले क्यते नाथ एव । नत्सोऽयं सार्वभौमो मणिधरपदकः
काशिकायां चाक्षरेण ध्यानचूः कामएव प्रभवति जगति भूतये काशिरजः ॥ मणेः काश्याः
कलंकप्रतिलम्भितो नुत्कृमथ काशिनाथत्त्वमभ्युन्नीयते । नार्यः समाश्रितजनीहि कलंके
यन्तीति प्राचां विर्णं काशिरेवात्रमाना । आश्रितः सेवको नाथयः पतमहस्नयेश्वरन्ति कोबा
त्किः ॥ एतानो बहवो बभूवुरभितो हनुमनिचैकोऽप्यूवाशालाध्यापनकर्तिनानजगहू
एऽपा हृतान्येव नु । तस्मात् द्विजपदप्रकाशिनवपुसार्थ स्नयेशः श्रियः कारयध्यापनकं
विनाऽप्युसमणेः स्वशिरुपमत्सादनं ॥ लोकानां पुरोधतानि सरणे घटेऽभूपागत्यपो ।
भूमः पूर्वादिगन्तरोपगमनोत्साहं मणावादधे । नत्याणेऽयद्विवार्षिकोदयघनासाहस्रिकाऽभ्यु
पनिन्येदेलाच्छिनयप्रसाध्यगमनयोग्यं हृमासनूजनं ॥ लोकपनहनिलोकोऽथ हनिवालोको भुवनस्या

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

जन्मिजनः। तेषां बहूनां जनानां लोकानां पुरस्तोऽग्रतः प्रत्यक्षाननतिक्रमतः। पुरस्तः। नगरस्थः। काशी
पुरस्थो वा। घटो बिन्दुमोधवद्घटस्थो भिन्नभूपागत्य। मलो मणितो वा। बहिर्निर्गमनोत्साहभेदयोग्य
य आस्थे आहितवान्। पाणिर्हस्तः करस्तत्र्यैतिकोषोक्तिः। त्रिशतीकालिजस्यैकेत्यादिवचनोक्ति
प्रतिपन्नमणिवार्षिकद्व्यस्समुदायो दग्धलासाहस्री रजतमुद्राणाव्यक्ताः। साचेत्ये दालकतो
भ्यर्थ्यते। चेत्तर्हि। द्व्योस्तारा मणिकुल्मलुकलाहवयोः। हारिन्मल्योर्वा। न्युयोरुभयोः स्तनयोरल्
तयोर्वोर्दासीनयोः। रेदृष्टा कर्मसन्तत्या एनं बहुविधान् लोकान् सो ब्राह्मणो निर्वेदप्रसिताध्वले
भितगतिर्नावर्त्तनेवैपुनः। रे हात्वा ऽऽवत्यवरोधनेन विद्विर्द्विपान्तर्योगिनं द्वीपस्थो महिला
दिभोग्यभिवहः स्वीयोऽथ भात्यन्यगः॥ ब्राह्मणो ब्रह्मामेतरस्य स्वादको ब्रह्मपारायणप्रवो
महोविप्रः। गजात्रलघूध्याधानाद्धिमार्गेण ब्रह्मलं भितगतिस्ततो न पुनस्तेवर्त्तते। गार्हस्थ्यासाधे
नक्षमो भवति। दृश्यते चेभस्मितानोमपरएववृत्तिः। उक्तं च भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरुत्पादनं कि
यमिति। प्रोतलोकप्रतिलब्ध्वान्वपरएवत्यवरोधोऽपरएववृत्तिः। परस्येव तिम्यातिरेकः स्तनद्विपा
न्तरप्रज्ञातं विप्रमिमं महायोगिनी ज्ञात्वा। निर्दूर्य। महिलादिभोग्यप्रकरस्तु प्रकृतद्वीपस्थये
न्तरप्रज्ञातं विप्रमिमं महायोगिनी ज्ञात्वा। किन्ते योगिनः स्वस्वकीयोऽथ पुत्रमित्रकलत्रादिरन्यगतो भूत्वाभेति। तान
वनगृहस्थितेश्मनः। किन्ते योगिनः स्वस्वकीयोऽथ पुत्रमित्रकलत्रादिरन्यगतो भूत्वा
वनगृहस्थिते। गृहस्थितिर्निर्गतभर्त्तृस्त्रियोऽन्यगामिन्योऽनुभूयन्तएवलोके निरीक्ष्यलोका
त्वस्यसविधे। गृहस्थितिर्निर्गतभर्त्तृस्त्रियोऽन्यगामिन्योऽनुभूयन्त एव लोके निरीक्ष्य लोका
न्कर्माचितान्ब्राह्मणो निर्वेदमायान्नास्त्यकृतः कृतेनेति श्रुत्यथनिगामिन्येवनसपुनरएवर्त्तते
नसपुनरएवर्त्तत इत्यादिरूपश्रुतिः॥ भुत्राभिमुनयोग्यघसोविधत्ताहूनाविहत्यारन्यनोवाङ्क्या
यन्दिभर्तृएवसध्यकेराजत्ययागत्यवै। एही तिप्रथिनाधत्ताऽध्यवसितोपक्रीनपत्न्यवसा किं
न्त्वकेसमयानिपातवशतो याताः स्थिमोधर्मतः। घस्रोऽत्रकालभेदः। अन्यतः। अन्येनसहवि
हारप्रसाध्यभर्त्तुरन्यस्यवावाङ्कर्ज्ञात्वा गृहेसमागत्य यदिआजतेताहि साएहीपचैन्त्यप्यपक्री

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

न। परं त्वेकं दूषणं स्त्रियो धर्मो गार्हस्थ्यसाधनं तोऽपत्याविर्भावनं ततो विच्युतेयमिति
॥ इति तोषम्य स्वस्वकालागमनाभिहाहितन्न दूगातो नाशकं नुः स्थूलेभ्यः स्वोपचारभ्रमणयनम
स्कं दूर्ध्वं नीत्याकलय्य। राजाऽमात्यादिस्वेच्छो निजपुरगकुटीस्वेन्तरुच्छिष्टराज्योद्दिष्टं नीरा
जकं स्वं न हि बहुमनुते शत्रुभूभाव्यमानः। हि नेतिर्स बोधनैकवचनं पुंद्वित्रिंगं। सामान्यं क्ली
बलिंगं वा। नुध्यतिवितर्के। किं नु तेषां गिहेहेममित्यारोद्दश्यते। नुः। नरस्य। उद्वेगो धर्षणं फलं दुः
खवितानस्रात्यर्पणं नतः उद्वेगतः। स्वक्ष्माणां स्थूलेभ्यो हातानि शिशोतो षम्य दुर्वलासनबाधने। इत्या
कलय्य ज्ञात्वा। तदनन्तरं प्रेष्यमात्मा राजाभोवि नीराजकं स्वदेशनिमानयति। राज्ञः स्वदेश
च्युतो नीराजकादिगवभासः स्पष्टः। उक्तं च। स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान्सर्वत्र पूज्यते इति। बुधस्य
त्वन्यदेशकृतस्थिते रखुध स्वप्रदेशाघटनेच्छायामथ बुधान्तरप्राप्तिलभ्यानेन तथापि श्रोतापि
दृच्छा विषयसिद्धिर्वा। ननु बुधसमुदायभेदेन बुधानां मनेकतया तत्प्रभावकूटघटिनकविम
त्तिविकासमात्रसमुन्नीनतथाविधाभिलाषासार्वत्रिकभवनप्रातिलोभाच्चातिरोज्यभंगाभावप्र
त्तियोग्यव बुधे प्रायश आशंकितव्यो राजनिर्गतो। ननु बुधानिर्गतो वृद्धिभंगो बुधभंगो वा राह
आशंकनार्हः। नृपः पश्यन्द्विद्विजबलिलोरनिवद्ना सदास प्रतिष्ठापिता नामेव भिंगाप्रगल्ना
न। राज्ञो राजन्यके वैगतवतीत्यादिवर्णकान्तरप्याख्यानं कुलदेहतिरज्ञाग्निः सपरागद्व्यासंव
पाभिल्पस्य प्रातिलोभाच्च॥ रोचिष्कं पादवेशमे दूरेरहं गत्वोऽश्रुपश्रीपानिके संध्यायामथ भ
यसाऽभ्यवहतिसिसाधयिषयेपुनः। नेत्थ्येति तस्मध्येकलीभन मम स्पृशापयपाराय पणे सर्पिःस्मा
कनीरपूरनिवहं व्यञ्जनान्नमयाचामिभि॥ रोचिष्कं तपर्कं सद्गुविके रविं शानिपा द्वेशनासि र्वर्णमे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

इत्युक्ते गुरुरत्नमपितिरेव। अभ्यवहति भोजिनां। इत्युते वो निर्भिराणामथ रोविष्कमकरन्या
दिवसे नोभ्यसा ऽभ्युपसंग्रहः। ततः भोजनां इत्यर्थं। समस्येकलभिनि यामितामिति भयोनः पार
यमीं। काजसेवराजपारणमणीं भक्ष्यप्रातिलभि सप्तमपर्यन्तं लभयित्वा। सर्पिः समोरकः सपिं
प्रतिभूः। इवइब्यसहान्वमननमेव भोजनेन तु ग्रासः॥ पक्के कः पाक्रिके छन्निलमम थानिरस्याश
केचित्तु विप्राः सस्त्रीकं भ्रातरं श्वशुरं गृहस्थं पायित्वा ऽधुनेतः। भोज्यं सभोजयेयु
र्यदि तु पितृगृहे प्रत्यहं तेनाभिनिदिष्टः शालायां नाहिं सो ऽहं पुनरथ्येमि तत्के ऽध्यापयिष्याम्यसत्
स्त्रिः॥ इतः। पिताकातेः सो ऽहमिति नमणे रुक्मौ पिता चनृ एवा। तेन। पित्रा। निदिष्टे ऽपि स
निदेशः। असती स्त्रीयं स्यादिति विप्राणां पाचकत्वप्रसञ्जनं फलं। अत एव ये पुनः सत्स्त्रियस्ते
नूनं तत्पाणिकृतपाकमेव भुञ्जते स्वयं पाकं कुर्वन्ति। ननु विप्रकृतं। धर्मशास्त्रविगीतमध्यभनका
ध्यापनमथाकार्यशांतं स्वद्रूपमर्त्तव्या इति न्यायतः कौशिकात्किं यत एवेति मणिरथ्यनरभि
लाबोत्किः। घना भिन्नु नाराजपथे ऽतिपिच्छिले कश्चिद्बुधैरप्यपथेन गम्यत इति वर्णयतः श्रीह
र्षस्याथ भर्तकाध्यापनप्रष्ठमसत्कार्यमिदं भरतक्षमापिष्टमेव॥ काशीनाथ इव प्रसाधि
तवपुर्देला ऽधिरूढः पुरश्शालायां बहुशीगलागतां मेधो ऽकार्षं जिनो घाद्दतः। किन्त्वाक
स्मिकं रजभुद्भिलपदेशनिभ्रान्तसंक्षोभितहृत्पकौ तनि गृहवेश्मसु प्रगण्य तन्नध्यापनप्राणाभि
॥ पुरः। तातप्रष्ठसा प्राज्यप्रातिरोहणार्हं समये। काशीनाथ इवेति रञ्जतलगुड यष्ट्यातपत्र
चामरमयूरपुच्छमुद्राभोभाजनादिकृत्प्रसाधनरौप्यवस्त्रप्रकरसामग्रीस्फारणायमणेः
सो ऽध्ययेदाकदाचित्से पाठशालायां तथाविधो ऽनुभूतो ऽमुना। राजकीयः पुरुषो राजाज्ञको
कोरदपालादिः। एतन्निभैरवसविधवर्तिनी पाठशाला। महाकालभैरवब्रह्मपुरीं चनन्त

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

गराद्दीतिभिगुरुत्वेश्मानिस्कुरणभि॥ नानानपिठशणलोमयुभिहलुहतिरामशब्दाभिधा
नेश्राताहातः प्रकार्म प्रतिदिनमभितः साधयत्यैवयोग्यं। याचास्मभ्यीद्वितीयगुरुज
नाविधनाऽभ्यपिंताशालिकोच्चानामेतपाठकोऽसावहमथसततंभासयाम्येवभट्टो॥
नातानां। तारकंचन्द्रयोतिनानां। आह्वयेत्याहातः। तत्री मार्थेसार्वविभक्तिकत्सिल
हातोनपमनुष्यविज्ञातोवा। भिणऽलकाशिनाथप्रष्ठाऽधिरोहतयोश्चोद्या। मणरुक्को
तस्मभ्यमित्यहभिति चस्वतात्पर्यं। पाठकोरामानंदपाठकोयोवेलामसमुल्कसाहभ
वनेसंश्राघरणयोत्सवश्यादिवर्णकान्तरव्यक्तः॥ तस्माद्वृम्भितीयन्निपजनमधिते
बाऽश्राक्षोपनात्तिकस्मोचिचकृष्टिनेव्यपदिविशदमथाभ्यर्थेतचेत्तदानीं। होलीसं
स्थाप्यसोऽहभणितिरितिभणितः पूर्ववत्कालिकोद्देसाग्राऽर्पस्वीयमभ्याहतेमुदित
मश्वोसाधयाम्येवभट्टयः॥ मणरुक्कमदीयमणिसंबंधपर्थकोंकोदपाणादिन्निपजनः
कस्मैचित्कल्मुलुकसाफद्येयतन्मीन्त्रिप्रवक्रोयवा। विशदत्तया॥ आईपद्यविलधनेप्रति
धत्तदस्यादिवर्तकमद्देशस्मारिलसरव्याभेदमातिक्रम्य॥ यद्यत्रैवतुशास्त्रजालनिर्वाहे
धाध्यापनेर्वाछिलतेतर्हित्वाश्वनुकूलकोऽर्थोभवहःसंयोऽपतीसंप्रतिः। यस्याऽऽजनमेत
रणलरसेवाभ्यपमाणधितस्वस्यात्रैस्यचकार्यकातिनाहिवैसंजायतेसंसार्दि॥ अत्रैव।
कारयां। पात्रामत्रेचभाजनं। भोजनधत्तरान्यकारि। उक्तंचधनसारहिभोजनमिति॥ पत्र
लेखनिकामषीतिनियतंलेखेकहेतुत्रिकंशालायांयदिलभ्यतेप्रातिदिनंस्वालेख्यकीत।
र्तहीं। भयोऽभ्युत्सवदायिराजानिचयेसंसाधयिष्याम्यहंतस्मात्कारणमन्तरेणसहसाका
र्यस्यसिद्धिर्नवै॥ पत्रादित्रिकस्यनलाभेणामणिन्यायेनप्रत्येकमालेख्यहेतुतायामाप

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नायंसमुदितस्यतस्यतद्धतुल्यत्वप्रगल्भनामपूर्णक्तिनिपुणत्वेत्यादिपरोक्तावेकवचनार्थेहि
तारलीवप्रकृतेनदखिलमिति॥विभावनालंकृतौकारणंविनाकार्योत्पत्त्युपवर्णनप्रतिलंभे
ऽथवस्तुतस्तुतथानेतितथोक्तिमूलेकृतेः॥नत्वंवारवधूजनप्रगल्भितमासेऽथवेफाल्गुने
दृष्टःपोतवरःप्रसाधितजनःसंप्राप्यमाणःसदा॥पाथेयौघसमन्वितोऽद्रनियतःसंयोज्यते
चेन्नरःयात्रापूर्वदिशोऽभिवांछितबुधानैवास्तिदूरंमणेः॥नत्वंदृष्टकालेनमासिप्रेम
माणःपोतवरःपाथेयाद्यन्वितोमासादिमात्रपर्यन्तनिरन्तरंतयातोयाऽयंतेचेन्मणेःपूर्वदिशो
यात्रासविधीकृतैव॥जीवज्जाबालकौघावतमतिशयितात्सारतःकेनचित्छेसक्षमापर्थ
करमेऽर्पितमथतरसानजलित्वाऽहमत्र॥शेफःस्त्रीयंप्रियोयोनृधनगुरुवसतिःकिन्तुनाऽस्त्र
स्तुतेतस्मात्कस्मैचिद्दास्यकबन्धुवपुषेतस्यरावत्यदत्तं॥जंबालःकर्दमः॥नृपस्यः॥अहं
मतिः॥अत्र॥काशूर्णा॥मेढ्रमेहनशेफसी॥अदःशेफः॥तस्मात्॥शेफोऽनभिवृद्धेः॥पंक्तीकृ
कमेकबुद्धिकृतयास्रंसाध्यपाकेगेहेवेश्माधीश्वरमुच्चकैःप्रतिदिनभक्ष्यंनचेत्तृप्यते
एकाऽन्याऽथेतयोर्न्वाभिजकृत्वौसंयोजितव्यामणीयस्मात्सहशतीभवरोगृहस्तोस्या
नोऽस्तिशालादिभिः॥एकबुद्धिकृतत्वमेकमत्यं॥करणाधिकात्तृतीया॥वेश्माधीशगृह
पतिः॥नमोः॥पंक्त्या॥निजकृतौ॥पाचने॥परिवेषणेतदेवा॥चन्दनद्रुमसविधवर्तिदाव
तरंचंदनमिवगृहाधीशःसविधवर्तिनोऽथगृहाधीशाएव॥शालाःपाठशालाः॥पंक्ती
कृतविरोधितनिपमेणस्त्रोपभोज्यंनिजंछिद्रंनिस्समथाश्नतोनभिलितारथिःस्वसाए
ज्यसदृशं॥तस्मात्पूर्वमिवाऽधुनापुनरिहत्राणोविदेशागतेःशालाधीश्वरसाहाय्येद्रविण
तःसंयोजितव्याहिता॥अध्यापनादिकेशालाधीशःसामग्र्यं॥पूर्वंकदाचिन्मातिथिदेशे
स्थितोऽभिनवगौरीवेश्मधुहवान्यथापमादित्यस्यैवाकिंवदन्ती॥नाहमप्रकरोहवप्रकक्षाःशाला

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

धिपतयः।दुर्विगणेतः।द्रव्यार्पणेनः।हितालक्ष्मास्मिस्फुरन्॥ श्रीमन्नामसमुल्कसाहवन्नृप
प्रत्यूहशाले श्रीतास्वादभ्यार्पितनागरान्वयबुधस्यावेक्षणार्थन्नृपतेः मायूराणतपकार
णीनिजमथोरोप्योत्कर्षापकर्षेलं श्रीमणिनातद्दनद्धुनास्थाने स्वकेस्थाप्यतेस्म। शाला
धीशसाहववविशेषर्साविनीणश्रिणालीनर्पीडितप्राधान्यपदसंरक्षणफलसम्प्रागभ्यार्पितना
गराभिकायमान्यमानानुजनुजयरामप्रष्ठपरिचयार्थसाहवौघानयिद्दवरालवेश्मनिक्षि
त्वा श्रीमणिनावाहसंप्रेषणपुरस्सरं निजदोलानुगामितयाप्रेक्ष्यमाणरौप्यालपत्रप्रत्य
र्पितमस्ति राज्ञः साम्राज्यचिन्हगमकंतंघनआनीयतेस्म तत्रैवपुनःप्रतिष्ठापितेनयोग्यमि
त्यसत्यैव श्रीहरेरिवश्रीमणेरथेसविजयोदोलाधिरोहः सुघटितेस्वसाम्राज्यसंरक्षणफ
लः। अन्तरेणदोलाधाराहरिरहोवेश्मिषुविवेकोदुर्लभः॥ दोलासानपवारणामहन्निचेत्यो
तेमलेयर्जितेनलर्भितस्यगतागतंपुनरस्यप्रेमणाऽवनीशान्तिके। पूर्वोपार्जितवार्षिकद्रवि
णकाकृष्टेकहेतुर्दृष्टवैश्यानांपरिपालनायघटनेभ्रात्राद्धिभिःसत्वरं॥ एतस्य महेन्द्रतार
मलेः। अयंचनाहमुल्कसाहभूमिपालेत्यादिवर्णकान्तरसेममभिव्यनक्तिः। अवनीशः साम
धिकभूपनिस्तस्यापीयेऽन्तिकेवा भ्रात्रादयश्चास्यनारंकहरिरामप्रमुखाः प्रेक्ष्यंतेएव
स्फुटः॥ स्वेच्छामैथुनमर्दराणत्रसमयेकेलीगृहे श्रीमणिभ्रात्रासाकमधिष्ठितोगुरुस्तद्गृहे दु
ग्धस्वभागाहृतेः पूर्वसाधुनिपीयवीर्यविशदःसंसाधितोयःस्त्रियासोऽयंतत्रकुतोनते
नचतयाससंसाध्यतेतत्तोदृशः॥ अर्द्धरात्रौनिशीथः। भ्राता। हरिराममेण।गुरोस्तारंकरामचन्द्र
स्यगुरुगुलिश्वरखलस्यवागहेगुरुगृहे। पाकावशेषितशुष्ककतरीयशिदुग्धप्रत्येकमनयोः
पूर्वमिवाऽधुनाऽयंतत्रगुरुगृहे तेनभ्रात्रातयास्त्रियाच।तादृशः।विधतवीर्यः। पुल्लकभ्रातृ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मञ्जूषाद्व्यपेद्यालकान्विता। पर्यङ्कशय्यसंस्पृष्टा महापोतोऽत्र नोद्धृता॥ अत्र। महानिन्वे
लोतद्यतिवर्णकाशिो॥ साम्राज्यपदिकादिभाषितमदोनाऽभीप्सितं चालितं द्रव्याभ्यपेतपू
र्वकौकिमितिवेससंसाधितमुद्रणं। भूयोऽतोऽत्र तद्दलदाश्यविदितेस्ला हम्मुलुकसाहवेः प्रायोऽयं
गतवत्पथस्वसमयेनाभीष्टसिद्धिर्मुरिः॥ कालिकोद्दकारयुभयभासितगुरोर्मणिरदः सा
म्राज्यं मासिमासिसप्तशतीप्रातिलेभिनी॥ अन्योनिर्भुज्यमानस्वकधनाविरुनेद्वादशाब्दोत्थ
हानिः प्राप्ताऽस्तीत्यब्दमात्रं पुनरस्थवसात्तिनत्रसंसाधितलेभि। सच्छाक्लेशापदोद्धिताब्धिके
चयात्तत्रैकमुच्चैर्मणेः पाणाबालिकमर्प्पतियाद्दिनदापाथेयासिद्धिःस्फुरन॥ चेद्वीरेश्वरे
पालिङ्तेरिद्धमथागस्तिस्मुलुकसाहवरागारेखाधुनिर्विद्यवाबिकिधनपाथेयकीयोऽन्यस्तो। सा
कतार्हितुलेरहगुरुमालिर्मानोद्दिगन्तेपथगभूयः कालिजवेश्मगर्द्धिशालिकेस्वंमासिकेलभ
ये॥ रुतांभावोविरुतंतिसिनः इदं च पश्यतौ ब्रुवेतद्दत्यादियोगीश्वरवेन्चनभेदाथ्यपिस्यापा
नफलं। पुनर्गत्वाचवर्षमात्रमथतत्रैवसतोस्सष्टायां विरुतापनोदोभवति। मणेःपाणौतद
द्धिकानुपलभनेनपाथेयसिद्ध्यभावएव। इदं मणेर्वर्षादिमात्रनियमितपुनर्दिगन्तसेवनं।
अन्तरेणदिगन्तरनिर्गमनं कालिजवेश्मगाद्धिशालिकालस्वकमासिकप्रातिलेभेः काशीमा
त्रमधितिष्ठतस्तारामणेर्दुर्लभः। वृत्तसमाप्त्यालोभयेयभितितुरीयवर्णलोपोदेविकः। वज
पूरकपदशिमात्रेणाथ्यचारितार्थ्यं॥ शालाद्वादशवर्षजाद्धिकेत्वयादेकतदस्याब्धिकं
काशीनाथकृतीन्दुर्लभितमदः पाथेयासिद्धौस्फुटं। बलीसाहवमानितत्रिशतिकारब्धीनि
तमासिकभूयः स्वात्मगतप्रसाधितमथोनान्यपाठप्युपायोऽत्रवे॥ शाला। पाठशाला। अ
स्याः श्रीमणेः। यावेतामसमुत्कसाहवग्रहे संप्राप्तरज्यात्सवद्दत्यादिवर्णकानुसारतः का
काशीनाथेस्थानेरमानन्दमथपठन्ति॥ विद्यार्थ्युद्धिरिवताभिधानकतयाविद्यार्थिना

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

चेन्मणिना वागच्छेत्त्वथ काशिनाथपदकोऽप्येवंविधः स्यात्तदा। पाठशालायां यदसावुदारधिष
णत्वऽथाऽध्यापितोऽनेनैव श्रीसद्वौण्डितरामचन्द्रपदगेनाध्येतृहि अध्यापयिष्यतः॥ नामैकदे
शग्रहणन्यायेन मणिर्मणिरामलालस्य ननु यत्र यस्मो हेतोः। शाला पाठशाला तस्य शाला
यां। असौ। काशीनाथः। अनेन। मणिना। अध्ययनाय धृत्साह एवात्रोत्साहः सोऽस्यास्तीत्यु
त्साही अध्येता तस्य वर्गो यूथः अनेके अध्येतारस्तद्वन्तिनः। अध्येतृवर्गाश्रितिन इत्यर्थः पठित
।नारायणरामचन्द्रपण्डितशालायां ह्यचिन्त्यरामः कृष्णवल्लभः काशीनाथवाचस्पतिः
काशीनाथमैथिलः कन्दर्पनारायण इत्येवं प्राप्तनामानः पञ्चगोऽपि विद्यार्थिनो वेदान्तदर्शनं
पठन्ति। तेषु च काशीनाथोऽध्यत्र एव। तस्याथ विद्यार्थित्वमापद्यते। तच्चायोग्यं तस्या
द्विद्यार्थिवर्गो द्विरुखिनाभिधानत्वमात्रेण विद्यार्थित्वव्यवहारप्रयोजकः। किन्त्वध्ययनादि
कमेव। तच्चाध्यापनदशायां बाधितमिति नाध्यापकस्य मतेः काशीनाथस्य वा विद्यार्थि
त्वं॥ चन्द्रादप्यधिकौ वितीर्यतेरसाराज्यमिहेन्द्रोऽथ यो मत्यनासिसुखहेलवेप्रगल्भितस्तार
मतिः साहवैः। तस्येहाशु च कालिकोद्दसहस्रं षाण्मासिकं स्फोरितं काशीनाथपदारस्तो
गुरुरसौ जागर्त्तितत्त्रापकः॥ चन्द्रो रामचन्द्रस्तस्मादप्याधिकौ। चन्द्रस्य हि शतमुद्रा एव
शालायां मासिकं मतं रत्नसहस्रशतौ। उक्तं च। त्रिशती कालिकेयस्यैका शालायां त्रिशतीति
रा। शतनीलमतेरिष्यं मासिसहस्रशती गुरोरिति। गुरुश्चात्र सर्वगुर्मदत्सुक्तं पालिखितस्था
पकोऽथवा॥ राज्यं। साम्राज्यं। मतिरामहरीरामात्मकद्वन्द्व एवं महेन्द्रः। अयं च ताहमुलुके
साहवभूमिपालेत्यादिवर्णिकप्रातिलब्धश्चन्द्रापत्यनया व्यक्तः। साहवैः। कुल्मुलुकसाहवप्र
मुखैः। ताहमुलुकसाहवेवा। इह। पाठशालायां। ईहा। इच्छा। तस्या। ताराममतेः। कालिकोदस
हस्रात्रिशत्यात्मकस्वमासिकप्रातिलब्धे। अतएव किन्नेमासिकमिति साहवैः पृष्टे तद्वदनेनेत

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

भ्यस्तदाऽभिहिता। कालिकोऽस्य यथा त्रिशती मणेर्मासिकेन तथा पाठ्यताऽऽयामथ नास्य त्रिश
त्येव। तदुक्तं त्रिशती कालिकास्येत्यादि। अङ्ग्व। श्लोकं कुरु। तच्छ्लोकमात्रतो न मलेः सहस्रशतीह
नि:। न केवलमिदं श्रीश्यातपत्रप्रच्छोपकरणस्समुदाये स्थापितमेव। किन्तु साहवेः श्वल्लोऽथापि
हितेमित्यवश्यं प्रस्तैपर्व्व॥ यद्येतस्यनुमासिकं नियमतो नेष्टं करेऽप्यपि तुकस्मात्तर्हि तु साह
वोद्वासिते धृत्वा स्वमूर्द्धन्यसौ। नीतोऽनेन नु दोलयोद्वासिते श्रीब्रह्मपुर्याधिरस्स वेषामिव
वास्य मासिकचयः संप्रार्थितव्यस्ततः॥ एतस्य। महेन्द्रनारायणमणेः। साहवस्ताहम्मलुकसाह
वस्तदुद्वासिते। मासिकीयज्ञनमुद्राणां सिमशली। एतद्ग्राहे विधिनैकरस्तास्मिन्न करेः पाणौ वा।
असौ। श्रीमणिः। अनेन। काशीनाथेन। सरहवामिलनानन्तरं देवलामधिरूढः श्यालाधिपः
पञ्चांचरला स्वमूर्द्धनि धृत्वा श्रीपौण्ड्रीक ब्रह्मपुर्याधिश्यरण हे कदाचिद्दत्तीयतेनिपाय
प्रत्यस्त्रीकृत एवाथौ निस्त्वपूर्वः। ततः। तस्माद्वुतोः। सर्वेषां। श्यालीनं द्वादशपरिपिनानामिवा
स्यमणेर्मासिकसमुदायः करे समयप्योजितुर्योगयः॥ न्यायेः प्रारंभणाख्याः परिवादिकासिनो
दर्शितोऽस्माभिरुच्चैरुच्छ्रिष्टमोदिनादौ सुकृतिभिरर्पितस्तैपुरश्चाल्पमानः। वेदान्तेना
दनन्यत्वकरणविदितश्चान्ते मोऽप्येकगोधः सोऽयं त्वेन्दुस्तवोपासनविधिघटनैः प्रादुर्भा
त्रिपानेः॥ महाकालस्तवप्रकाशनविधिविधत्तो नयनकर्मन्यायेः प्रारंभणशब्दसंशितः
त्रिपुराम्बिकास्तवोपस्कृतो वेदान्तसूत्रभेदेतदनन्यत्वमारम्भणशब्दादिभ्यइत्येवंरूपनद
नन्यत्वमेवतादनन्यत्ववर्तितेनतद्रूवेणवा स्वविदितः प्रतिपन्नः। प्रारम्भणाधिकरणन्यायइत्यभि
मः समापनाधिकरणन्यायोऽयमनेनत्रिलिस्पर्द्धितयाऽन्यऽनीतः प्रशंसार्हः। सोऽयमारम्भणश
ब्दितसमापनशब्दितन्याययोरेकतरः न्यायमप्रकोरेण मासनियामितसंक्रान्त्यादिपूर्यमाणल
घ्वाचार्यकृतेन्द्रशब्दितप्रारम्भैरवीस्तवसंमुद्रेक्षणविधानघटनतएवसमभिवर्त्तितद्
त्यवश्यप्रतिमासं सम्प्रयोजितव्यः। असमानेदिने न्यायद्वयाभिदर्भिहकदाचित्कस्मिन्दिवसे

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

समानदिनतयाप्राप्यमाणमथनक्षत्रेनाप्रशस्तिनाहमितिसंक्रान्त्यादिकालमानभेदत्तएव
प्रसंजनयोग्यमित्यवश्यन्तेदानींप्रसंजितव्यं॥ द्वितीयद्यथसाहवेनिर्जिमथोमंचायितवाहनं
क्रोशद्वादशकप्रसंजनकरंनित्यग्रहेविधीयते। पोलस्त्यस्यतथाऽथतारकमहाराजेन्दुतारा
मणेःसुष्वेवव्यवहारसाधनमतःपोतोमहान्योऽत्यन्तं॥ साहवेःऽकीनसाहवेः॥ निर्जीःख
यमधिष्ठायममुक्तं। मंचवदाचरतिस्मेतिमंचायितं। मंचवस्त्राश्रित्यमनुकूलद्रव्यादिसाधितत्रि
पदिकादिः। वाहनमथतथैव। हस्तीश्वेरमुख्यार्श्रिमलोमणेःपुरतःस्वयंवाहननोऽवतीर्यस्थि
नियोग्यतयायोजितं। मणेर्यथायस्ववाहनेस्थितिर्भवतितथाऽनुकूल्याभिलीनं। मणिरत्नसा
ह्वेवाहनानुकूलनेकृतेऽथकदाचिद्व्यग्रस्यतयानतास्मिन्स्थितः। किन्तुसाहवगत्यनं
नस्पष्यामेववोहनसांनिध्यत्यक्त्वास्वेपरिश्रमसाधनायगतवान्॥ ग्रहाः। प्रगृहाः सा
रथिकरस्यवाऽप्यनुकूलनरश्मयः। पोलस्त्योनरवाहनह्लस्य। स्थितसुस्थितिमेवच्छ्लेकः
सुष्वेवेत्येवकारः। भूमोसुप्वेवाहिसंप्रातिमल्लेःपारायणादिकार्यचालेनं॥ यतोऽयंसततसु
मौधानतःपवनव्याधिः॥ अतः॥ स्थितसुस्थितत्याद्ययोग्यवर्षाश्रितिर्लभतः॥ पोतोमहानित्य
त्रतल्पीगजइत्यथपठन्ति॥ तल्पोऽस्यास्तिपृष्ठेइतितल्पी। गजोमतंगजः॥ राज्येऽस्मिपादिकुर्व
तोऽन्यमणेःशास्त्रार्थसंसाधनाभ्यासोविस्मृतिमागतोयदितदाश्रीब्रह्मपुर्यास्थिकाद
त्वापुस्तकसंघमाशुवसतिःसंयोजितव्याऽस्यवेयस्मात्प्राभृपदस्यनात्रसहसायात्राऽथ
योग्यास्थितिः॥ जनैर्ब्रह्मपुर्यामस्यास्थितोसोवैदिकपुस्तकप्रेष्ठावलोकनोविस्मृताप्यपि।
स्थितिःसंभाव्यते॥ तासांनापाठशालासुतसुरनविधेनैवयोग्येतिमत्त्वाचन्द्रापत्यस्यानिशा
ध्ययनविधिरक्षाविधिलःशालिकोऽयं। तस्याभ्यासजनार्थंपुनरस्यचमणेःसहवेन्द्रावली

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

बः पाथ्येयप्राप्तिलोवेश्मभवतिसुहृद्भिः किंस्थितावत्रभूम्ना॥ अत्रा कार्स्यां॥ नस्य। स्वाध्यायोऽध्ये
तव्य इतिश्रुतिवाक्यलब्धानित्याध्ययनाविधेः॥ स्ताहवेदविन्द्रः कुल्मुलुक्ता हवान्तस्यावर्जंबआ
श्रमणे॥ योयोगीभुविपूर्वमोक्षधर्महोव्यासाय दत्त्वास्वमोट् ज्ञातिस्म कृपाभरप्रगत्यान्नि
न्मीगुरोर्मन्दिरे। नेदानीं स्वेकृतस्लदेलदस्र कज्ञस्रो क्षिन्चेत्युक्तितो वातावान्निरलीन्तवाथ
गगने राज्यानिलिसंसाधिलं॥ व्यासाय। व्यासकार्येकारी श्रीमणये॥ ओषधंचगात्रोनला
धारनात्मकं॥ गुरोः। महाकालस्य। मन्दिरे। मन्दिरसंलग्नवेश्मनि॥ सः। योगव्रतः। तदेतद्दोष
धर्मेव॥ राज्यानि। साम्राज्यानि॥ मुद्राद्युत्तमकमलेशुपाणिपुटकेष्वाभ्यर्पबाला गुरोः केलीवेश्मनियोन्यलेयदिलदानत्वालिलस्नामहीं लब्धीज्ञावितमेथुनोऽजितसमयाच्छायन्त्येषं
क्रीडनामर्षस्वित्प्रविस्ट्न्यलीभिनरलिः स्यात्स्याभिसाकेतया॥ अर्पणादिलात्यर्यतिः पालि
पुटकानामनेकधाप्रत्यवमर्शात्पुटकेष्विति बहूक्तिः॥ गुरोर्मणेः॥ मण्युक्तावहमिति नात्तात्व
र्य॥ स्वस्यविवाहिलाहूनोधास्थितायाः घूतसाधनसारिष्वन्येनस्वभिन्नेन समंक्रीडनं ज्ञामणे
रमर्षोधूलान्यसंक्रीडनोमर्षस्तं॥ आयाद्धेनावकाशोयादिसपदिलक्षामत्रसृष्टोच्चचेष्टा
सार्क वेश्मन्यकस्मात्कुतश्चिदहिपुरऽगत्यलीनहिधस्लानि। काशीवाजकृजावानिज्ञभालि
लिधतासामलेः स्त्रीहृदारभूसः सुप्लाऽत्ररात्रौ दृढसूत्रविधीन्साधयत्वप्रमत्ता॥ चेष्टासे
कमसाकेस्वधमेववा॥ अधस्तात्तो गुरुगुप्तेश्वराधिकपूजागृहसंसक्तवेश्मनि॥ सन्नीलि
गुकामगेरक्षणमतिस्थलंवहन्तीनतसाहूनबहिरेकव्यानिशिथेरात्राधिपश्चिकिरं॥ मा
पूरातपवारणप्रगल्भितादोलामतास्लेयत्नाभागच्छाभितत्तोऽत्रलेभितगदश्रे स्युक्तितोवेश्म
गः॥ शनिकाणेनिकणः प्राप्तोनिशीथ्यानिशीथोऽयचोक्तिहिरूपसारः॥ हेजाहर्यविषधि
कादिवसयातं॥ आतपवारणे बोध्यानपत्रान्निवदानी। नदेलछर्यकाश्रीसाम्राज्यप्राप्तिलभग

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मकौदेशान्तरनिर्गमनिरोधनफलौ रहस्य एव चिन्हौ। यो देशान्तरे सातपत्रः प्रातिलब्धत्रिश
त्पादिमासिकरोप्यकः सकाशमाभिदानीन्त्वनातपत्रः प्रक्षिपन्नगर्द्दानलोबधमात्रेण
जेनद्भुतारएमतिरेव॥ अत्र शालायां कीपितोऽपणिमण्युक्त्युत्करेणेन तथाविधश्च। आ
लदितिलट्प्रथमपुरुषैकवचनभासधातोरभिवेशनार्थकस्य। असोयनोरजाभिदेशानः।
स्येपतश्च्रौरमौ त्राभिलाषतोवा॥ आगता। गताथवा॥ देलप्रेरिव॥ मावात्तपश्चविशत्पु
पश्चितविशदावदादिमामामकीनाचे घाफूलस्ववामाऽभिसन्तगुरूगहाऽधस्तनाऽभ्यूदूसा
सारहिः। वार्द्धक्ये नैव सयधितविध्छमहामधेहाला हलस्य प्राप्यः प्रामाणिकी स्यात्तदुदिते
मधुनैवेसदास्वादनादि॥ मणेरुत्कौ ममेयमामकीनेभितत्तात्पर्यं॥ भत्स्यस्त्री चेटीतया
हृताक्षता हानतः सत्कृता। एतादृशीया स्ववामा। अनागन्तात्तवविवाहितवधूस्तयाध
नाभिसरणेमुखेर्गुणेम्घरजौ कस्यागहे अधस्तनेष्वलये स्याताद्दशी। किंचतत्रैवअभू
ह्मम्पपारिलनत्तीयस्थले साधिसूत्रैर्मणिभित्तेनसमयस्यासा॥ एतस्याः स्तवात्तयाः
आस्वादनादित्यादिपदैस्सफलीकारणलोभकौ॥ अधुना। तारुण्यदशायामेव॥ वाहोचो
ह्मतरजपालघटितोर जैनद्भुतारएमतिः पाश्चेयप्रातिलभनात्यघगघोशक्तोनमन्तिविहिः
।नत्पाथ्येयममुष्यनामसदृशं साहसिकानोऽधिकं प्रत्यर्पलिथवाऽस्यकालिजगृहात्पात्र्यं
ददजीवनं॥ बहिः काश्मीरतो देशान्तरे। अमुष्य। रएरुएश्रीपाणेः॥ इतिपातालाध्यायेतत्री
यप्रकरणं॥ अन्येषामपीडितानामिदितनमचयोद्वादशानबाहिष्ठोभूयाच्चे चन्द्रपुत्रोऽथ
चवहिरिहवेसाधितवोऽस्यवाचा। पूर्वन्तुदामशालाध्ययनजामदिरावाधितः प्राहलक्ष्मीः
स्वीयां शालेशनां सिप्रगटयितुमसौ कालिका च प्रपेदे॥ अन्येषां। चन्द्रभिन्नानां॥ इहाका
स्यां॥ अस्या। कुलमुकुलहत्वाहवभिनयस्या उक्तिवक्रितया॥ सांप्रतपाठशालाध्ययनजलक्ष्म्युप

हरि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लीभाभावध्वननफलं पूर्वमिति॥ असौ श्रीमणिः॥ काश्मीरपण्डितबाहुल्येऽप्यगणलीनाः
द्वादशैवेति लघ्वोक्तिः॥ द्व्यर्थमश्राविततीर्यस्त्ववचननिचयेराशुराष्ट्रं द्विषैर्वैरिज्ञानेसा
ध्यपित्वा निजमभिलबितेयोगयेच्चंद्रगेहे॥ नाऽसौ श्री कल्पेलुकसाहवपदविधनः कु
त्सितः साहबोऽन्योनैवाह्नालस्यभारा मणित्नपसादनेऽप्युनलाप्याशुमोघा॥ साहवा
न्तरनिर्देशाभावध्वननफलः स्ववचननिचयैरितिस्वशब्दः॥ वचनानिनिर्देशास्तेषांचयैः
॥ आश्रित्याभिलषितान्वयिस्तु बहोरनेहसारज्जबाहिर्भविपत्तेर्निरसनफलं॥ अथवा॥
शोभनानामवचनानमौनानानांनिचयैरित्येवार्थः॥ आश्रितिसाहवानंतरनिर्देशीविनेत्य
र्थकमप्यर्थं बाहिः साधनक्रियान्वयि॥ अस्मिन्मते चनास्य द्वारान्वयापत्तिदुःशंका॥ रजा
प्रभौ नृपे चन्द्रे शतिकोषवाक्यानो राजाश्चन्द्रगृहाधिष्ठितिवर्णनेयुक्तमेव॥ कुत्सितइत्यस्य
किन्त्विस्यादविधेयत्वाभ्युपगतिपक्षे उद्देश्यकोद्यनुप्रवेशनपक्षेतु नैवोपयोगः॥ मणि
र्बहिर्भव्यइत्यादि कुत्सितोक्तिप्रकाशकत्वयाकुत्सितः॥ असहा कुत्सितोक्तेः॥ अमोघ
श क्याानजयेवमूलयेत्यादावमोघशब्दः साफल्यप्रष्ठाऽभिधायकोऽनुभूयते॥ योऽयं
तारमणिर्वैधिलनृपालिपदोहलस्यराष्ट्रेऽप्यधूलभिस्यासः कुत्सितोक्तिप्रणयेनानपुण्यः
मुहचोमन्यशब्दः॥ किन्त्वेतेषां निर्देशानाहिनृपतिलकयुग्पलेलस्याभूत्वाचैतेषुप्राये
णऽसौ जगदुद्दिलेमातोमानिनव्याऽत्रतस्मात्॥ साहवमिन्यइत्येवपाभिलापकः शब्दो
येषांतियाविधाः॥ एतेषां साहवमिन्यशब्दितानां॥ नपेषु तिलकोमणिः॥ द्विहिशार्दूल
नागाद्याः पुंसिश्रेष्ठार्थवाचकाः॥ एतेषामित्यादि बहुवचनतो नृपतिलकइत्येकवचने
नौ तश्च बहुनामकानिर्देशनानर्हइतिगम्यते॥ इत्थं वा एकस्य बहुभिः साहुमित्यादि
वर्णितपालितैवादएवबादेननाम निर्देशादित्येनिपुनरप्यामितं॥ इत्थं त्वात्मकनिर्देशस्याप्य
वादप्रसक्तत्वात्॥ असहा नृपशार्दूलस्य एतेषां साहवेषु॥ असौ॥ निर्देशः श्रीमणिश्च

८

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नारमणिवैर्न्निपतिरवधूत इतिपाठान्तरे चावधूतो निश्चितो रवेण शब्देन धूतो वेत्यर्थः
तस्मात् । बहूनामेकस्मिन्देशेऽनभ्युपगमात् ॥ रात्रौ साहसिकः के द्रविणकनिव
हरेभिमिति त्वामुद्दिश्य कुवाक्यैः कुत्सुलुकसाहवपदविध्वतेः आवितस्यात्तदानीं भूयाद्
वाऽस्य यात्रा विविधवुधाहिता प्रातरेवास्य रुहः किन्तु द्रव्यं न दत्तं तद्फलमिह वैवाकर्म
न स्पृजाने ॥ रात्रौ कादिद्रविणतः साहसिकः कादिद्रविणं निवहायतः इनिलक्ष्योक्तिः ।
तथा । द्रविणकनिवहमिति । अस्य । रुहः श्रीमणेः । द्रहः काश्यां । रतस्य । कुत्सुलुकसा
हवभिन्नस्य । वध्योऽफलोऽवकेशी चेत्यमरः । तारामणि वीहिमार्थाय इत्यादि दुर्वाक्यमेवात्र रा
क्यः । यद्यपि सुवर्णश्रुद्रमाविष्युत्तरास्त्रा भिक्षमभाविष्यदित्यत्रैव आवितस्यात्तदानीं भूयाद्
वाऽस्य यात्रेत्यत्राप्यलिङ्गमित्ते लङ्क्रियातिपत्तावितिलङ् एवप्रसक्त्यास्यादिति लिङनु
चितः । तथाऽपि तत्स्यादेव न चेत्पुनः सहचरीकुर्वन्नसा वाचस्पितमित्यादावव्विवानिरङ्कुशाः
कवय इति न्यायप्रतोलन्कृषियेऽलिङुपन्यस्तनातीवक्षतिकरमिति काचिन्मन्तव्यमेव ॥ दुर्गा
धदनिवेदितात्रिपथिकामार्गेण वेश्मोत्सु कौगच्छन्तो नितरां शब्दस्य चलनगलीव्याकौकि
तो यावद्य । आहूनाम तयोर्वधूश्वश्र्वोर्गच्छन्गुरुः पृष्ठतो दृष्टेर्वा हरिणा हाध्वमिलि
तैः प्राप्तः क्षणान्तारे ॥ मेरुर्स्वभ्मिकावातरुद्दिनकेसमो घोऽथवा चेतो हि फेन धर्मीध्यक्षे
णसाकैर्यदिहामिलनिवेनारकस्यास्य रुहः ॥ स्नानुष्ठस्नावतेवत्त्वयाभिहसद्दनेसाधायि
त्वाहिग्रियनिस्वितनत्सप्रावेशिताहृदिनमिलमाहिलाऽभीषिप्तितेस्यास्यस्पतीरुहः ॥ सन्नत्येयो
ज्जितायागुरुभिरिहभ्रष्टपालिकाऽत्राह्लीयातामेकधापयित्वातदनुरूपनिधरैर्जमिनायाव

.CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

केशरी। हंसं दृष्ट्वा सोऽप्यपुमसिंधुगमयदुरुजात्माधुरीण्यानपत्रं तस्माद्देशाद्बहिः सान्त्वमालि
भवने लोभितवानथ चान्या॥ वाहा नाहेति होलिकोद्दलवपुर्मसुरुने लोऽध्वानि द्राक्कालाय
सखरू भीषणकरोगच्छन्निशथिगुरुः। एकाकी भयभीविलसद्देहस्योऽकस्मात्समभ्यु
द्गतं दृष्ट्वा स्वपृष्ठकमग्रतः प्रचालितं पूर्णेणाम्बरं हृष्टवान्॥ दुर्गेति। यद्यपि दुर्गामन्दिरलोके
नो घट्टे दुर्गाधिष्ठे वरुणाप्रतिस्पर्द्धिन्यामश्यामेव प्रतिपन्नस्तत्र च सप्रात्तिनात्रिपथिकामा
र्गो निवेदितो न निवेश्यमानो वाऽनुभयत इति दुर्गाघट्टनिवेदितत्रिपथिकामार्गेति स्यादिमूल
वाक्यं बाधितार्थतया व्याहतं। तथापि ब्रह्मघट्टसंस्पृष्टदुर्गाघट्टोपरितनप्रदेशो दुर्गायाः
मन्दिरतोऽनतिदूरे निवेदितकल्पस्त्रिपथिकामार्गोऽस्य पवमनुजानीहीक्ष्यमाणोऽतीति तथो
क्तिः। तथा। दुर्गाघट्टनिवेदितात्रिपथिकामार्गेणेति॥ न चाश्यपरितनप्रदेश एव दुर्गायाः
यात्रिकैः पूज्यमानतया तत्र च ब्रह्मघट्टप्राप्तिलभेन ब्रह्मघट्टसंस्पृष्टदुर्गाधिष्ठाह्निश्रीणिति
वाच्यं। आत्मिपरिचयदोषः कस्यनोहीन्तिमानाभिनन्यायतो ब्रह्मघट्टसंस्पृष्टदुर्गाघट्टोप
रितन दुर्गामन्दिरे यात्रिकैस्तद्दूषजनेऽथ तत्संनाया अपलपितुमशक्यत्वात्। तत्संनाया।
दुर्गासंनायाः॥ स्मरणं तारक इति विद्वत्ता तारकधर्मस्नानसंध्यादिकं केवलमेव गुरौ स्मारकत्वं
ध्वनितं॥ स्मरणादिति पंचम्येकवचनान्तपाठेनु हरिस्मरणानन्तरं ब्रह्मभवतारकेश घट्टसं
गतोऽभूमणिरित्यर्थः। अनुजन्मनिगृहमागमिलितेऽग्रजोगृहान्निरंकृतत्वियात्येव।
न चैव गुरोः सार्वदिकतारकत्वं व्याहन्यत इति वाच्यं। तस्य तारकत्वयप्रभवतया सार्व
दिकतदेकत्वप्रतिपत्तेव्यापृतत्वात्। सर्वे वै गुरुस्तत्र सार्वदिकतारकत्वप्रतिलभेऽयस
वगुमस्ति सारत्वयप्रभवतयात्र रणव्यापारादिमत्तया च सार्वदिकतारकत्वचिन्तितमिति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नयो। किं एषां किन्तु॥ नाएं त्वयस्य प्रभवत्वादिमूलं एवाहि नार्यं कोशमचन्द्रस्य शेषवी
रेश्वरस्य चेत्यादिवचनेनार्यं कहृतिराम चन्द्रस्य वहारः॥ शालारोहादिकाम्यं गुरुजनवि
धत्ते स्वं यथापूर्वमासीत्तेत्यं संप्रत्यपदोऽस्तीत्यभिसरणाविधिः कालिकोदेके कथनः।
द्रव्याद्याधिपतित्वं ये चेत्त्वयमथ न रक्षायोऽन्यलेतास्मिंहि देऽत्राश्रियित्येव प्राप्य महर्किमिति च
सहसा तत्र योऽयोऽभिसारः॥ शालेशस्यास्य काम्यं द्रविणकमिलनं तत्र गत्वैव चेत्सा
त्कारयिनाथ्यः कथं वा निजधनमिह वै प्राप्यवाना दत्वाख्यः। तस्मात्त्वैतस्य यात्रा निजधन
मिलनाया दत्वा तत्र भूयोऽदुर्मत्यौ धिस्य याप्यः प्रतिदिनमिह वै विधेये घोऽस्य चेष्टं॥ नः।
अस्माकं। मणीनां॥ पूजायां बहुवचनं। अर्थस्तु मणेरेकत्वमेकवचनपर्यवसित एव।
गतपाठशाला प्रतिरोहणादिकामितं चन्द्रप्रवक्रपंच शालीनपांडितप्रालिरोपिताभि
लाषाभिवित्तं यथापूर्वं संपादितं विद्यते नायातिस्यान्निशालायामासीदाविर्भूय। तथा
अदः। काम्यं। संप्रति। शालाधिपत्यसाम्राज्यानुभवदशायां। सिद्धे द्रव्यानुदयादिति
न्यायेन। नास्ति। न लभ्यते। इत्यादत्वावस्थायादिनं प्रतिविषयासिद्धेः पार्थक्यतः प्रतिबध
कत्वं तु सिषाधयिषाविरहविशिष्टसिद्ध्यभावः पक्षतेति पक्षतालक्षणग्रंथसमभिव्या
हृमेव। अन्तरेण च कामितं दिशान्तरानिर्गतिर्नानुभूयते॥ द्रव्यादीत्यादिशब्दो ग्रंथर
चनात्मककार्यान्तरग्राहकः॥ आर्या मणिः॥ इह। कालिकोदे। अदः। द्रव्याद्याद्यास्पादि॥
द्रव्यग्रंथनिर्माणप्राप्तिप्रष्ठे॥ अत्र। पाठशालायां। काश्यां वा॥ तत्र। कालिकोदे॥ शाला
याईशाई श्वरस्त्वस्यास्य। शालेशस्य श्रीमणेः॥ काम्यमभिलषितं॥ तत्र। कालिकोदे।
द्रविणकाशित्वादिमासिकद्रव्यस्य मिलनं प्राप्तिं द्रविणकमिलनं॥ इह। पाठशालायां॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

काश्यपि वा ॥ आहृता । धनादरणआख्यानां नाम यस्य तथाविधः ॥ आहतो कि हरिणि
न्तरं ॥ एतस्य । श्रीमणेः ॥ तत्र । कालिकोद्दे । दृष्टी द्रविणमिलनं ॥ यस्त्वभीष्टमिति प्रा
गन्तरं ॥ मेरस्य भिति । यदेकामिह काश्यामास वा विजयात नप्रसन्ना हि फेनान्यतमा ॥ अ
स्य । एतः श्रीमणेः ॥ नावला । आसव प्रष्टान्यतमपमिलनमात्रेण ॥ दृहा काश्यपा ॥ अर्थ ।
मतिः ॥ तेन । धर्माधिपक्षेण ॥ आवेशिना । केलीभवने प्रापिता ॥ उच्चा आहता वयानिजस्य
मणोर्महिलानस्याः अभीप्सितमभिष्टितस्मिन ॥ दृष्टोमहेशः ॥ हंतन्मे हलिताद्दर्शचतुर्थः ॥
अश्वाय घासहत्या दिवत ॥ गुरुभिश्चन्द्रधपुरवैः ॥ दृहा मणेः सदने ॥ द्वितीया । द्वितीयवि
वाहसंपूहिता ॥ च्छन्नपर्णशाला । तस्मात् रौप्यातपत्रमपगमनप्रष्ठ दुष्कर्मकरणात ॥ अ
न्या । विवाहिता । सकेशी ॥ वाहेति । वाहनिरपेक्षस सपद्देलिकयोद्भूतविपुर्यस्य सः ॥ स
रः सूर्योऽर्यमा रविः ॥ प्रत्येकं श्रेणेन मनुरङ्गारुणं वक्तमितिपाठान्तरे सणः लाकृतिपदवीश
कपारिधानी वस्य यस्य तथाविधः ॥ अगतः । मण्येधिष्ठितदोलाग्रतः ॥ दृष्टवाल्लिर्भयोऽभूत ॥ भ
याभावतो हर्षस्य भिन्नत्वेऽपि प्रकृतेन स्वरूपएवोक्ति तथाप्याख्यानं ॥ यद्यस्याश्चेद्रतेच्छा किमिति न
नरसाधामेरू काहस्ततो मेलध्वाधर्सा तालिकावेदिरच्यपति गृहे स्वाप भागस्य केस्याः ॥ तद्रक्ष्ये
काभिमानानतु सरनिरसा किं फलं स्थापने ऽस्याः यस्मात्तारकूलप श्रीप्रसिद्धिमिह वेसाधयत्येव पाकी ॥
अस्याः ॥ द्वितीयविवाहितायाः ॥ मे मणेः ॥ केलीगृहस्य पसतालकलया ताजिका प्राप्तीविनोद्गुरत्नानहत्वे
तालिका गृहीत्वे त्युक्तिर्युज्यते ॥ भक्ष्ये केत्येकशब्दो भक्ष्याभिन्नरसाद्यभिमाननिरसनफलः ॥ स्थापने किं
फलमिति वदता भक्ष्यमात्राभिमानिन्याः पितृवेश्मप्रापणे ध्वनितं ॥ नादृक् ॥ भक्ष्यमात्राभिमाना ॥ शीत
श्चन्दनलोऽनिलोऽथ चपलादन्योऽथ चोर्मी हिमक्षीरमेव कुमम्बु चास्ति रमाथा शक्तोऽयशक्तो यदि
इन्दुश्चेदसहस्रलोचनचयो बालोऽथ कालोऽसहन्भयान्नेत्य मयो कथयन्ति दिनैः सोऽयं स्वयमाहृतः

सहलि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

अनलो वह्निः रूपप्रकृतिर्न कदापि च्युतानलः। अनिलो वायुश्चलादन्यः स्थिरः। उष्णहिमयो
रन्योन्यमुद्देश्यविधेयभावो वैवक्षिकः। प्रकृतं वदन्ति पयो न मेचकी। धूम्रमभ्रपटलं तयान
स्थिरं। शक्राशक्रयोरन्योन्यमुद्देश्यविधेयभावः पूर्ववत्। यदि वादित्यस्य स्यादितिः शेषो मो
ग्य एव यदि त्रिलोकीगणनाबरस्यादित्यादाविव। इन्द्रस्तु सहस्राक्षाभिप्रायं। बाल्यधर्म
मनुष्यो बालः। तद्रहितिः। कालभणितिः। व्याहननामनया व्याहतः कालबाधितश्च॥ तारा
पासनलब्धतारपदकस्ताराण्वयस्ताः ख्यातोरेरे वा विवेकिभिः कतिपये स्ताराण्वकेस्तीर्यन्ते।
तत्राथ प्रस्तावतारविधन्नस्ताराणमणिस्तपस्ताराननायकस्तनुतामभिगतस्तारस्तरे
लभिः॥ दश महाविद्यान्तर्धन्तद्वितीयमहाविद्याताराण तस्याः सेवनतः प्राप्ततारपदयैस्य त
था विधः। तारैरुच्चैः। स्तीर्यन्ते। आस्तीर्यन्ते। तत्र। ताराण्वये। तारस्तरेरनुच्चैः॥ निघ्नः कालि
कायाविपिनभुवि गुरुः सेषताराणमणिवैदूर्यभृङ्गाभो बिन्दुसरोरोहणाशिशिरान्तनुरूपकन्निद्रोथ
गन्ति। ऊर्ध्वं सिस्रष्टवृद्धिर्दृविणमपहर्तुं धोर्यतोऽवैत्यचोरैस्तृणपि [illegible] ध्व्यगाभितुम
थो मदिरे स्फुजिगाम॥ स्पष्टार्थमथ पदवर्णकं पर्यनिघ्नगाढपितुमथो सर्वभूयेन्द्रवृद्धिरिति पाठा
न्तरं। नियमितं। इन्दुः धूम्राधानादितो सम्मिश्रवृद्धिर्यस्य तथाविधः। मत्तप्रदेशीनां हिमाद्रकन्द
रसेवनत एव हि वृद्धरूज्वः॥ तानै मल्लिजतानमानितपदत्रासदलीला गच्छ कान्ताध्यापन
माशिकं प्रगाढं तत्पूर्वमिणावपितिं। तत्रोपद्रवकारिणः कतिपये सम्प्रत्यनाद्यो क्रमैस्तद्धैवाम्प
वमानयन्ति युगुरुस्थेयोज्या बहिस्तेत्स्वेत॥ तानैः। चन्द्रपदस्थितैः॥ निजस्य चन्द्रशब्दस्य तस्य
तानस्ताः कृतयन्मस्तत्स्वाम्यतया मानितपदं प्राप्तवसितादित्यस्मिंस्तथाविधं यत्तत्प्रासा
दलीलागृहं स सौधकेलीवेश्म। मणे। चन्द्रज्येष्ठपुत्रे। कान्तानां कान्ताकमनीयवाध्यापनं
कान्ताध्यापनं। प्रान्दणस्वस्वाशि प्रापमाशिकं वैभाविकं। प्रगा [illegible] साधनं तत्स्वष्टं। पूर्व

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कृष्णलीलाकिभागवतर्क

६०
60

मणेः कृष्णवेश्मप्रथमविवाहितजायागृहगेहसमये। तत्रासप्रासादपाठनादिकौलावेश्म
नि॥ आहरीविनैवोद्गमेः॥ तेहयेवश्रीमालिं॥ भोजनानभ्यर्पणादिकमत्रावमानः॥ ते। आक
स्मिकोद्भूतमतउपद्रवदर्श्यिनः आगस्कारिणः॥ अतः। मण्यवमाननतः॥ हरिन्मणेः पितृपु
रपिएदतवेश्मशिरे आगस्कारिणोलतोबहिर्भाविनव्याहतविशिष्टवर्णकमेर्यवसितार्थः
॥ शोभाएममनोयाद्दिप्रसभतः श्रीकालिकोऽयमणेः पूर्वोपार्जितदेशवासनविधोतहर्षि
पोते ऽधुना। संयोज्यः स्वयमप्यनुक्रमाधिपेणैः संस्थापितासाहवेः शालानो ऽयमतः परेक्ष
मदः स्यान्गुरुरेतेनिमित्तिं। सन्मुक्षाशनकात्ममासिकन्नृपस्नातस्यशालीनकीएर्प्यत्वेवच
ऐकरीत्यनुजकः श्रीमान्मणिः प्रत्यहं तस्मात्त्वाशुनुडिह्मपद्मभाणितेद्दृप्यगुरोः श्रेष्ठिनो
हस्तात्पथ्युपकारकौ निजकरेध्वत्वा हरिनिःसृतां॥ काश्चुतिरेयं कालिकोऽहस्थितमिदमभि
तोवार्षिकद्रव्यमस्यप्रायो वैसाहवानाभवननियाभिलंनात्रलभ्यैश्वशन्त्वया। तस्मात्ते
षांनिवासस्थलोनिनयनकोयोजितवमिणमेयेस्मात्कालातिपाते ऽभिलंबितमखिलंथ
र्यतामेतिजंल्तोः॥ मणेः कालिकोऽप्राप्रपणार्थन्नातेनियोजितः स्यात एव शोभाएमः स
विधवर्त्तित्र्मि [illegible] स्यतद्यतिरेकेन: शोभादुर्लभा। शोभाएममनहृतिवदलालब्धशालाधि
पत्यस्यमलोभनतस्तुकारस्यामेवस्थितलातिनिध्वनितं। प्रसभतो बलात्कारतः॥ एषः। मणिः
सप्यपत्रिकाधिष्ठीयमानद्दृतरलाक्षिः पोतस्तस्मिन्॥ तहर्याशुनाव्येबवेद्दतिपाठान्तरं॥ सल
क्ष्मीकसाहवानां मणेः पोतेनाधिवासियित्यसंभावनतात्पर्येण साहवे स्थित्यत्रमानवोऽस्मिथ
पठीन्ति॥ अदः। कालिकोदाभिधं॥ गुरोः मणिसमीपे॥ तातस्य। चन्द्रस्य॥ वार्षिको द्रव्य
मथवार्षिकद्रव्यमेवेतितथोक्तिः। वार्षिकद्रव्यमित्युक्तिः॥ अत्र। काश्मी। स्वशान्त्यात स्व
मुद्रीकृतपत्रोद्धिरखनमात्रेण। तेषां। साहवानां॥ स्मममएवतनोतिबलाबकमित्युक्तेः का

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लांतिपातोऽभिलषितवैष्यर्थ्यकरत्वमुक्तमेव॥ चन्द्रैरेवनिजासनेप्रणिहितस्तन्मासिकं
संवहन्काशीनाथकृतीन्दुकोषविवृतिप्रोद्भावनात्तत्पदः। तन्नतस्मात् एवसंघमानितमतः श्री
लोदिनाध्यापनः प्राप्तः सम्प्रशानीश्वरेणमहमहाराजेनानुनाराणमणिः॥ चन्द्रैः। एनचन्द्रपीडि
तैः॥ निजासने स्वस्यश्रालीनकदृत्यादिः॥ प्रणिहितः दोलाभ्यर्पणपुरस्सरंस्थापितः।
तेषां चन्द्राणांमासिकं प्रतिमासोद्भववेतनंलक्ष्मीनारायणकौरित्यादिवर्णकमेदप्रका
शितशुभाङ्कं तेषांकाशीनाथकृतीन्द्राणांपदंयस्यसतत्पदः॥ शालापाठशालातस्यां
मुदितमुद्गतमध्यापनंयस्यतस्याधिधश्च॥ तेषां तेषां सो हयानांकिल्मलुकन्हा हवप्रमुखा
नर्सिंघस्यमानिताममतिः कोषविवृतिरचनाहायेनसः॥ शालासाम्राज्यलाभात्प्रथमभिह
महाहालकस्याग्रमंचाधिष्ठानेः पाठकोऽसौ गुरुभिरथमुकुर्वान्नर्याभिलष्यमानः। भुक्ता
दत्तेनमालेनदुदितकलुषस्वत्स्वजन्मपात्रिकायमिन्द्रस्योर्मीचकायमिणिरथविदितोऽसौ
निदेलास्यराद्दः॥ इह काश्यां॥ मह्योर्महतिवाऽहालकेस्यास्तोमंचे अधिष्ठानेस्थित
पस्यिसः॥ पाठकोरामानन्दपाठकः॥ गुरुभिश्चन्द्रपदास्थितैः विदितः। मीचिकाधिष्ठित
मन्दस्योमणिरथविद्दितइतिहेलोरस्यराद्दोमतेः रामानन्दस्यचदोलायुज्यलेनानका
र्मकाहिणोहरेरथसायुत्क्रेव॥ साम्राज्यलाभात्प्रथममभिनिवद्धता अगाकिस्मलुकन्हा हव
रेबोक्तिप्रतिरोधतः श्रीनिवासराजशालीनसाम्राज्यस्यक्रमणोस्ववेश्मनिस्थितेनमणि
नाचन्द्रेणच्चपाठकस्यशालासाम्राज्यप्रतिलंभाभिलाषगर्भितआलापः अनन्तरंवमणेः
स्ताहम्मलुकन्हाहवपूर्वं प्रत्यर्पितप्रधानपदेऽतिलंभसदनन्तरंमणिप्रतिनिधितपाधा
ठकस्यशालासा×प्रेष्ठ×साम्राज्यप्रतिलंभइतिस्मूचितं॥ दत्तमित्यस्यश्रीमणिनेत्यादिः॥ त
स्मान्मणिप्रत्यर्पितमभक्ष्यमाणतमालपत्राहुदितमाविर्भूतंकलुषंयजितनाभिः॥ पात्रिका

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

चित्तलपात्रीनस्य।। मणेर्मन्दिरस्य त्वं च शालायाः शनिवासरः इत्यादि वर्णकान्तरव्यक्ती।। दोला
रोहणमन्तरेण भगवद्गुरुकृपया पतितं विशेमवै कालीमौलिकुक्कोद्याजविद्दिन्स भ्रमन्नपुष्पज
नी।। धानायातकसाधनाक्षमामिति ज्ञात्वाऽस्य दोलाऽधुनास्मीयोऽपालदृलीभवेनोऽहमस्त्वे
न्यस्याथ संज्ञास्पले।। अस्य। श्रीमणेः।। भगवच्छ्रीजगन्नाथगुरुत्वः। स्तेन प्रत्यर्पितश्च गुरु
कृपया त्यर्पितं।। तस्याः दोलायाः अलभिनमप्रापणनिमित्तिसमीपी।। अन्यस्य माणिभि
न्नस्य।। शालाध्यापनमात्रमेव बहुत्रः संसाध्यमानेमिणेः कालीकोद्दपुरेश्वरैः स्वलिपि
नः सौलिख्यपात्रेऽर्पितं। तत्कार्यान्तरलीभितान्तरत्नया प्राप्य धनातादि प्रीत्याऽसाधुवि
तन्वतोऽस्य शतकीपैत्र्यं षष्ठमासिकी।। कदाचिच्छ्रीमणिः स्वयमेव दशमासपर्यन्तं ताना
ध्यायाः शालायामध्यापयामास वेदान्तदर्शनं।। पात्रे। मेले। काले इत्यथ पठन्ति। कालश्च या
ऽनयोग्यसमयस्तस्मिन्।। तत्। शालाध्यापनं।। कार्यान्तरलीभितान्तरत्नया। आवश्यक
कालिकोद्दस्य सहचरीयकार्यप्राप्तितान्तःकरणतया।। साधुवितन्वत इत्यस्य सम्प्रतीत्या
दिः।। स्पष्टमन्यत्।। अन्यस्येद्येयादिस्यात्कथमयमिह वैनेष यातोऽगृहीत्वार्यकौचित्तातमु
च्चैः किमिति च नाव्यायानुयोजात्र चन्द्रे। तस्मात्त्वस्यैव गुरुर्वर्पितमिद्धमाभितः शालिकाध्या
पनार्थं यत्ताहम्मुल्कमुख्या वा निपतितं विदित्वेनमानयतेऽथापि योग्यं।। इदं शालासाम्राज्यं।।
अन्यस्य। माणिभिन्न स्वाभिकर्तव्यायादिनद।। अर्थं। अन्यः। माणि रेववा। नेति निषेधार्थ
मव्ययं। नापुरुषस्त्र।। इह पाठशालायां।। यातो गतः।। अस्य ताहम्मुल्कः हवो ड्योद्वासि
तादित्यादिः।। व्यायामुयोज। वियोजनपूर्वकं संयोजितवान्।। अन्यस्य जटाशंकरदीक्षितादे
रित्यन्योऽच्चैः। दोलाद्वयसञ्चालनतः।। एका चन्द्रस्य। द्वितीया श्रीमणेरिप्येवं दोलाद्वयं गु
रुणा गुरवेऽर्पितं गुर्वर्पितं।। औनेष्वेलेषु भयेसत्वादिसमाधिकृत्वयोजयित्वा शुद्धेऽकौलिष्ठितमेवप्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मोऽप्यप्रभवतु यद्दिव्यापोव मिवास्य राज्यं। नित्यं कुशलीऽदीनान्तःकरणतरनया नास्य चात्रस्थिति
र्वैनि स्मात् चन्द्रान्त्यवंशप्रथमजानि सौ नाशमानस्य योग्यः॥ एतेषु। चन्द्रपदे स्मृतेषु॥ भूपास्ता
द्दमुकुलाद्यप्रवक्राः स्युः॥ तद्दिष्टं शालासाम्राज्यमध्यापनं वा॥ अस्मिन्। श्रीमणौ॥ चन्द्र
पदे स्मृतानलिपस्यासंभाविन त्वाभिप्रायेण पद्धिये लिपक्षान्तरे॥ पूर्वस्यां दिशि भवं पौर्वं। का
लिकोऽस्पीश्वरात्म्यात्मकमासिकलभकं॥ अस्य। मणेः॥ अत्र। काश्यपी॥ यद्यपि चन्द्रस्य स
वर्णासवर्णस्त्रीसमुदायसंभववंशेनायं प्रथमजानिरस्य वर्णा यामे नास्य प्रथममा। विभक्ति
तिचन्द्रो च वंशप्रथमजनिरित्यसंगतं। तथापि चन्द्रविवाहित स्त्रीविशेषप्रथमाविभाव
मात्रविवक्षया सावर्ण्यादेरविवक्षणोऽन्यथोनिरु नीतिविक्षलिकं तीर्तिर्मन्तव्यं। चन्द्रान्त्य
वंशेत्यादिपाठान्तरं त्वस्यान्त्यजत्वप्रतिलभकलयोपेक्ष्यमेव॥ तस्मात्। चन्द्रभणेपोर
न्योऽन्यमुपकार्योपकारकभावप्रतिलभात्॥ असौ। मणिरेव। ना। पुरुषः। अवारक्ष्यमा
नः पूजा। तस्य योग्यः॥ राहुः स्वस्मातिरस्कर्तुं स्वभरेणात्मैव नाभीक्षितवान्। तास्यप्रतिका
रिकामेवलिच प्राप्योऽवमानः सदा। तद्देशान्तरनिर्गमिः समुचितायत्रोऽच्च मुद्राहितो नित्यं
हर्वभरोऽस्य स्वदृष्टान्तिकावाहित्रमोहानुगः॥ अत्र। काश्यपी। राहुः श्रीमलोऽस्यस्यवा
। हस्तिवः पश्चिमयस्त्रस्य भरो वाकुल्पमातिपश्चिमस्तेन॥ अवमानोऽवज्ञा॥ उक्तं च।
अतिपश्चिमयादवज्ञातादेशान्तरं कालिकोदादिनत्र निर्गतिः॥ तत्तस्माद्धेतोः॥ यत्र
देशान्तरे। उच्चमुद्रा सुवर्णमुद्रा मानना मौक्तिकमुद्रा च तस्य। आदिः प्रतिलभित
नः॥ अस्य। राहुः। श्रीमलेः॥ स्वस्वरूपात्मकमासिकावाहित्रेव सदृष्टान्तिकावाहित
तः॥ गाङ्गात्मश्रयणकादिताप्यव हतिः प्रायो हि नामासन्नः स्वर्वैयामिवकाश्चिके

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रत्नपुष्पः प्राप्ताऽत्ररणहर्मिणः। न देशान्तरनिर्गमोऽस्ति न विधत्ता नो वा स हामासिके। पाथेय
प्रतिवेशानं न च प्रत्तं योगपादेरेव सिद्धिरिति॥ अत्र। काश्यपी॥ गर्जा यामिभर्यागौऽपि तथा
विधं यद्देभः सलिलं न दार्द्दित चलकादिधान्यभेदा विभूता अभ्यवहाति भूतिकः। का
श्यपः कस्य कालिकोदस्य च द्विशार्दश्यरो यपुष्पिम स्यतथोविधस्य। कोऽपि केऽतिप
यर्त्ते बोधनपदवी। एवैः पुष्पनेत्रुक्ष्मानीति धात्रावपुः तस्य रावपुषः रत्नोप
जीविनः॥ न दिनिहतो न स्यादूनोः॥ वेतनैर्मासिकं तस्मिन्नेः॥ पथ्युपकारकं द्रव्या
दि पाथेयं तत्सैति वेशानं च देशान्तरनिर्गमनी ऋध्योव्यो एव भवति। अन्यथा त्वेष
प्रोऽनन्तयानाधिपते॥ पुरः नगरे॥ राजानो नगरश्चैनगं निजं मन्थोऽधिष्ठाय राज्यान्तं
वं कुर्वन्ति प्रतिवासरं किंभाति वेत्तजेषकाश्यामगिताः। कामो नामानिजं पुरं प्रसभं
न त्यक्त्वा। नृपतीयानुवेन ह्यन्यस्य हनिते नाजगत् हमहीके नाथयात्यऽपते॥ अधिगर्य
त्यप्रधात्रस्य कर्मसंज्ञायी नगरमित्यत्र कर्मणि द्वितीया॥ अन्यत्रे सम्पतः। स्वमर्थ
नास्ति॥ यद्यपि परोपकारप्रसक्तोऽपि भक्तयस्तु केऽस्य हन्ते सर्वेश्मा भ्रा ददानं सुख
रः। तथापि तत्कदाचित्कस्यचिदेव भवति नतु सर्वदा सर्वेषामिति तथोक्तिः॥ अतएव
कर्णस्त्वचं शिबिर्मांसं जीवं जीमूतवाहनः। ददौ दधीचिरस्थीनि निकोऽतिपयोऽयं ददानं वी
रः। भग्नेऽचाकिमद्यमहात्मनाभिस्तेषु परहारस्तेनात्पर्यमिव॥ गृहस्यत्यागानहत्त्वे गृहस
मुदायात्मकनोनगरस्य त्यागानहत्त्वमाभितलं॥ दुर्भ्यं सावधिर्भूमिपाः कतिपयेऽनेके तस्य
चिन्मोऽसर्वेषाम् अथ भक्षणाद्यवस्थितिः साधारणी प्रतीता नः। भक्ष्यस्यागविद्भूवितत्त्वाभिपत्ते
भोक्ताऽयस्वर्जितः स्यात्तत्रवयासनासु हृतिभिर्याचानतः श्रेयसे॥ दुर्ध्यं। हिरण्य
रूप्यादिदुर्वितं। सावधि। जयाद्दि नियमपादि॥ दुर्भ्याविभाविकाः भूमिपालाः॥ नस्यदुर्भ्यस

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नेषाभूमिपानांवा अभ्यर्थिनीयाचकालक्ष्म्यार्थिनः॥ भक्षणेऽध्यवसितिरध्यवसायो निश्च
यात्मकबुद्धिः॥ देवाभ्यितस्मभ्यर्ण्यखादन्मांसं न दोषभ्यागितिवं चुनतो भक्ष्यस्य देवता धुद्धेश्वानः
स्वपाणा विलस्त्वंस्यैष्टमधिगतं॥ मघपिमं गेमदवासैना यावुसन द्वेत्यासे वसेनाश्वेवः सुग्धिा
योनेप्रकृतेऽन्वमयाग्नः॥ नथाप्यभिलाषार्थः सोऽस्य वप्रकृतौ प्रयोगोत्तितमेवगतिहि त्वार्थयोजनं
॥ अत एव वास नाचेन्न हेतुः स्थात्तत्त्वा नीमसिकादिष्विति वचनेकदेशः प्रत्यभिपद्यते॥ मंत्रि
णापुस्तकानपिनस्य युद्धिनो नाविसंमोऽपनेचेद्देवत्स्य तेऽहमस्यांध्येतगृहवसातिः प्राह्यप
येयवित्तः। गत्वाश्रीकृलोलोकसाहवनं पानिगृहे तेनास्थितेत्येचराज्यं कुर्वन्योर्वहिरिष्याम्यथ
मिहाहिमतिः प्रात्यहिकामिकाथीं॥ पुनः शङ्कते प्रथमत एकदाम तोः पुस्तकमंत्रेषानाला
दिनिदृशतो नाविस्थापिता। स्वयं वतस्याः स्थित्वा कार्यसिद्धानन्तरमित्रा सम्बन्धमेगालि
सम्येपेनगृहानीता चेतिलभ्यते। परन्तुशालासाभ्राऽपप्राप्यनन्तरमेथ्यलक्ष्लीभकरीन
जातेतिभूयस्तत्र तस्याः संयोगनोपदेशानिदेशा [illegible] तुन्यस्यनतःपाक्षिकः॥ नः असमा
कं। बहुवचनेमादरफलमर्थस्तु मतोहि स्यैकत्वेऽभिव्यक्त एव॥ अनेकासामथैमलिप्यक्ती
नीप्रत्येकमेकतयेत्वापस्थितेः॥ नाविमर्जनाद्यियोजनस्थेभत्स्यकार्यत्वेनराणः स्वयमेवाथ
नानर्हतया चेदित्यभिलाषोक्तिः पाक्षिकनिर्गत्यभिव्यञ्जिका॥ नाहम्भृजकसाहवभूमिपाले
स्थाद्वदर्णकान्तेरलोऽस्पतातात्पर्यार्थकचतोऽयप्रतिपन्नसाम्राज्येभवनप्रातिलब्धापदेला
स्त्र दृति नेसर्गिकदेलाटोहोक्तिः॥ दृश्यन्ते स्मचपोण्डरीकब्रह्मपुर्यामिधस्ताद्धहः श्रीमतः
सुदिन शिवस्थालभिन्नमुखाः कतिपये ऽस्पदेलाऽधिवाहः॥ आदरार्थतयानेदृति बहुव
चनांतपदोपस्थापितस्यायराह्योवृत्यवलंबनतएकतयातत्तात्पर्यात्ताहमित्येकवचनो
क्तिविनयप्रकाशनफलाः॥ अहं मतिः॥ धन्ता गुरूणा गुरुभ्यागुरुभिर्गुर्वावसासानिर्वा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

[illegible]

सत्येन संधत्त गुरुवसतिः ॥ प्रणम्रमनायासलब्धां पाथेयमार्गहितकारिद्रव्यं तच्च सहस्रं [illegible]
वातदर्वाराणहः पाथेयमिष्यते प्रत्युपर्यति यो [illegible] सोवामित्रो [illegible] प्रभुरितिव च नन्दिस्तस्य
हस्तान्मध्येधिकमित्यभिहितमेव पूर्वं [illegible] तेन पाथेयेनाध्वनो विहातः ॥ तस्य कुल्यकुल [illegible]
वर्त्मपतेः ॥ निदिष्टं धत्त निदेशं मधुच्चराज्ये [illegible] प्रसाधनाहिमाहारज्यपलक्ष्य ग्रन्थ्या विनिर्मिती
न्यादिवर्णकान्तेप्रतिलब्धलक्ष्म [illegible] भिधास्ति नपुनारद्मेव ॥ पूर्वस्यामिव पौर्वा ॥ इदं त्वम
ध्यमणि न्यायेन राज्ये कामिकाधो [illegible] भयमत्रान्वाघ मोर्ग्य ॥ मौक्तिके [illegible] मध्यस्थ मौक्तिक
प्रग्रहमानकः ॥ शोभते यमणिः कर्णे सुवर्णालम्बितो हरणहलिच न्यायप्रत्यर्कविवर्तनी ॥ का
मिकाकामनैव कामिकेलिपा [illegible] नाटिस्फोटरूकतया नातिवप्रमुक्तौ ॥ कामना
चभूयोभिलनाभिलाषः ॥ पुरस्याधिर्मानसीव्यथेत्यमरः ॥ हरजगति हारव्याधिः परिहारवा
धि ॥ भविष्याम्यसुरः शाकेरत्नपूर्वः प्राप्ता धारकैरित्यादाविवस्वरूसितसा प्युत्त्वावगतवस्तुनो
ऽयविलम्बो द्रुतिकत्वबुबोधयिषाया [illegible] नुप्रयोगः ॥ प्रेत्यापि हि भवप्राप्त्यहं ॥ लब्ध्वा शालाधि
पत्यं तपजनाविधिरुक्तं श्रोत्रभिः साकमुच्चैर्भिक्ष्यपारायणा [illegible] प्रत्ययनानिपुणो सेन्द्रनारायणोमे
काशीनाथादि [illegible] विधव्यतिर्ते यस्तु [illegible] नभिज्ञो निष्कामयुः सोयमेवप्रगटितविभवा
प्यपूर्वमितिनिर्दिष्टात् ॥ शाला पाठशाला तस्याः आधिपत्यं [illegible] साहवप्रमुखाः नृपसम्
दत्वा [illegible] पितरायेणो काल [illegible] ॥ आदिशब्दो ध्यापनग्राहकः ॥ राजा [illegible]
सामायिकसाहवाम्नेषु ॥ साम्राज्यं [illegible] विबुधजनधर्ते बालिन नाभिलाषमहिर्विर्ण्य
किमर्थं पदं शरणभवनान्यत्र [illegible] यस्त्रो पाश्री [illegible] निखिलमथ्याभिलद्रुत जातिरु
साहसीसत्यप्रेक्षका सोप्रगच्यतिपरशसाहवष्टाधिपत्यं ॥ बालिन प्रत्यहं प्रभातस्तु पत्रकं
जनुषपत्रकं यस्याजन्मपत्रस्य प्राप्ता प्रेक्षकः प्रेक्षावान्परीक्षकोवा ॥ न सान्त्वौ कामिनाथस्य
मुखबुधवरस्यासमानोच्च [illegible] निभिहवेयो [illegible] इत्यादि

CC-0 Dharmartha Trust, J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३७ श्रीचन्द्रे निजराज्यसाधुघटनव्याजेन राज्यान्तरं प्रत्यूप्यपि निर्मूत्तिरिव सुचिरं राजेन्द्रतां प्रापि
तः। सोऽयं चन्द्रपदे हृते स्वस्वस्थप्राप्यापि राज्यं न्वितो कुभार्याभ्यधिरोपणेन शमितोत्साहः पुरा
च्चावितः॥ श्रियायुक्ते स्लारं किरोम चन्द्रपादे तेश्शालायां पालितान्तरेः सपंकिल हाऽहृतस्य निजश्री
लीनसाम्राज्यस्य यत्साधुसमीचीनप्रकारेण साहवीयस्वविजयपत्रप्रतिलम्भनपर्यवसितेन घटनं
यथापूर्वयोजनं तदात्मकमुतव प्रत्यर्पणेन सोऽयमेषदेवः श्रीमणिः स्वज्येष्ठतनयः कालिकोदासि।
स्थितकालिसगहादिसंबंधित्रिशत्याद्विमासिकलभकस्वशालीनराज्यभिन्नराज्यप्रत्यर्पितवपुर्म
हाराजेन्द्रपदलभितः॥ चन्द्रराज्यं चन्द्रपदे हृतानाम सत्कल्पं युक्त्या साहवाद्यवसितेतरेवेतः श्रीमणेः
सकेरप्यतः स्वीयस्मिन्प्राप्य प्रापेकोऽथासौ स्वविवेशमस्थापनतो निजपदास्त्र च्यावितास्तदेतद्विस्थापकमि
व॥ चन्द्रेवनिजराज्येतिपाठान्तरं॥ पोताऽधिष्ठानतः किंप्रणिहितममुना कल्मलुकसाहेवेन प्रायाऽशी
तोऽरुणायां विरुणकसलिलोऽशीतिकायाचियाले। धन्यस्लारमेनिर्यस्य। रिमर्यविधतां प्रत्यपूर्वपुरा
णासिलान्दोलादिराज्यप्रलयनमुचिनेसाधयामासकाश्यां॥ अरुणावरुणावलस्यां॥ पूर्वं कोली
कोरे निर्गमसमये॥ दूरगतोपानउपयुज्यते। नरिस्लुपारादसमीपदेशे॥ दूरेऽदःकालिकोरस्थितपद
मधुना काशिकायां स्थितानश्रीशालीनेसन्निधोवत्यवहितेमातिभिः साध्यते सोद्बुवेकः। काशीश्मा
नीसदेतत्समुचितमभितो नातिदूरेऽथ काश्याः श्वेलाश्वेलादितीर्यां किल नगरमथोयत्र भुक्तिश्रमु
क्तिः॥ अदः। कालसगहार्थं॥ शालीनपाठश्गलासंबंधि॥ एतेन पदं॥ सिताऽसितेसरितयत्रसंग
तेनत्राप्लुत्सेसो अमृतत्वं भजन्तेइति श्रुतिवाक्यतः श्वेलाश्वेलादितीर्थमभिगतं॥ तारं कारतनमृगचन्द्र
रुचिभिः स्वीयोसुतोश्रेष्ठतामापन्नो निजमान्दिरेऽर्पितरनीसंवृहसंयोजितो। तावेतो प्रतिघस्रमीडित

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

फलोनोयात्रसंभोज्ञयेत्पिषकाशप्रायुतमेवसाप्रातिग्रहेषुप्राक्कृकाद्युज्झितता॥ चन्द्रसुतोहरिनागनीप्र
यत्नो॥ संभूहः। द्विविवाहः॥ संयोजितो. स्वस्वास्त्रियायोजितो॥ इदितंफलंस्थितिर्फलियशेर्मातृशो
सामान्येनविशेषस्येपर्थनात्याऽर्थान्तरन्यासोऽत्रालंकृतिः॥ तातानांसमयाप्रहेऽत्रनियुतालोकेव
पत्नीगृहाधिष्ठात्तम्प्रातिभोज्यभोज्यमुचितंभुक्तेसममातेयवै। ज्ञानंत्येवसुधाकरप्रभनयस्त्वेनछा
मीसाक्षिणस्तत्पत्नीहृषमाणवैशिमकमतिप्रस्यर्पकंत्याज्यता॥ अन्येषामिवपत्रकालिखनता
हास्याथेन पत्नीस्थितिर्योग्याऽऽसीत्किमितीहपत्रलिखनैःशालयियाचेऽथमा। तस्मात्त्वन्नरुपद
प्रताभिलषितिश्चन्द्राभसत्कारस्तश्चन्द्रस्यात्मजेनान्वितेनमणिनासोऽयंगुरुर्मानितः॥ मुण्ययस्य
र्पितशालिकोदरधत्तश्चन्द्रामणेश्चेत्यदेशालीनेभुविहारयेन्मणिरयंप्रायोऽस्यतद्रूपता॥ त
स्माज्जीवनजीवभावगतयोरन्योऽन्यमत्रेतयानैकस्याथच बाध्यतेतिनिधनंनित्यंहृयामा
सिकं॥ यः प्रत्यब्दमिथ्यानयत्सभिहितोमुद्राच्चयर्पचैतयाएदृशरघुनाथवेश्मनिसवेलोनीय
संस्थास्यति। विष्टिवैशिमककार्यगदृविणकात्साप्राज्यसंपेस्फलंन्त्वेतत्साहवलःस्वयंतद्गुरु
योजिष्यतेपूर्ववत्॥ तातानां चन्द्रपदेप्रेतानां॥ मातेवेतिभर्दकंपनयाः पत्नीकार्यमिथुनाद्यनाभि
लाषध्यननाद्ये॥ यथासंख्यन्यायत्तश्चैकसेकेवयोग्यानतुयुगपद्धुः॥ द्वाभ्यान्त्वेकस्यमतिः॥ अ
न्येषांवीरस्वरस्मुखानां॥ अस्य। चन्द्रपदेप्रत्यभिलाषिणः॥ नृपस्त्रीस्थितोयोग्यायामित्यथ
पठन्ति॥ इहा साहवसमाजे॥ मा। श्रीमतीति॥ मानितः। पाठशालाभिसंमानतः पूजितः॥ चन्द्रः।
चन्द्रपदेप्रतः॥ शाठप्रतिशठकृत्यादितिन्यायेन श्चन्द्रोमणेः पदेहारयतिचेन्मणिरथचन्द्रपदाधा
रयिष्यत्येव॥ तस्मात्। मण्यभ्यर्पितशालिकाधिरोहातु॥ मासिकंवेणमासानियतवाधिकिंवामृतेच
यवैशिमककार्याविहितसाप्राज्यपयोगयमोभ्यासाहवादिलःस्वयंग्रहीष्यते॥ गृहनामानिमस्यया हरणपुर

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्यादिकादिकं वीक्ष्य नेविज्ञेयः स पुरस्य तस्य कृतकीरराजाध्वनः पार्थिवः। काश्यं कादिकमस्य नामानि
हरिरामस्य लब्धयितस्तस्मात्त्वं विविभाव केराभिहितो राजाऽस्ति काश्याः स्थिरः॥ यस्य हरिरामस्य
स्पष्टमन्यता। का काशीमो मणिश्चेत्युभयमथ मिलित्वा दत्तोऽर्यन्तु कामः पूर्वस्मात् पृथुरुरक्षाति
रिवमहसा भासते कामिकायाः। तस्माद्देतस्य राज्ञः समुदितविषयो पासकस्याऽत्र यदैवस्यानवेप
ऽतो घेर्वदत्तगुरुहरे धूर्जटिरिष्टधर्मः॥ पूर्वस्मात् काशी विवाहितभर्तुः॥ देवायो भुवि भास
ते गणपतिः संघस्य सोऽर्यपालिर्यश्चान्योऽस्ति मणिर्महागणपतिः सर्वस्येवार्यपतिः। उ
क्तश्चैष जगत्पतिः परिणतः प्रामाणिकैः पार्थिवस्तस्मात्त्वस्य गुरोर्गृहाधिवसतेः काश्याः
सुरवपाणिर्गी॥ एषः। काश्याः कलंकीमहागाणपनिर्मणिर्मः॥ पार्थिवतात्वास्य महाराजे
नु ताराम मणिरामः पार्थिवोऽथ च। हरिश्चन्द्रेश्वरराजा हरिर्मणिरमात्यक इत्यादिवर्णका
न्तरतोऽप्यस्पष्टा॥ न च देवि चवनं ननु वर्णकं न तत्कथं वर्णकान्तरतः स्पष्टत्युच्यत इति वाच्यं। अ
स्य वचनत्वे यथादत्ते ष्वेष विशेषतो महमणीरामो मलः पार्थिव इत्यादेर्वर्णकत्वानपायात्॥ अस
मणेः॥ गुरोः। वैद्यनाथस्य॥ श्रीरामेश्वरपत्तनागतपत्तनस्पत्रोक्तरव्योज्ञितहिंग्धामत्र गजेन्द्र
जाड्डलमिलत्तीर्थाश्चिमव्याजनः। डंकीनः स्पृहयां बभूव नरसायत्तश्शक्तिमुक्तावलीमेघश्रीश्वर
काशिनाथसविधे आगात्तिकामो मणिः॥ सन्तु बंधरामेश्वरनामतः पत्तनभेदभुवि ख्यातएव
ततः आगतो मिलती निमिलस्तथाविधायः पत्रोत्करस्तेन व्योज्ञितानि स्तेहवर्तीत्यान्यमत्रालिपा
त्राणि तद्दत्तयज्ञानुआजलैगंगाम्भहसस्मात्करपृथ्वीमिलघत्तीर्थतिरश्चमनप्रत्यर्पणिक[illegible] ततः॥
यः स स्थान्नजलादिकं प्रविशदप्रोहत्रासयन्नु चकेरालाकोचितचर्च वलोहितमतिविश्विस[illegible] सनि
देवोऽस्याकमथप्ररोल्लहृदयः सोऽयमिहानन्दकोवनीत्यर्थ लुजगत्पालनिर्महिमहाराजेनुनारामणिः॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

श्रीमानुल्पदसाहवः कतिपयप्रश्नाभिसंयोजितः शणवालम्बितमार्यकार्यमविलंघ्य सेनिवे
घाखित्तं प्राद्युताम्रिकयुग्मसप्तकमतिस्लेहात्वसंयाचितः सोऽयं समश्शलीश्वरोपहमानुराजे
न्दुताराणमणिः॥ शणला। पाठश्शालानदालम्बितं तत्संबद्धं॥ ताम्रिकेत्यत्रतेष्वकेस्यथपठ॰न्न॥
देवः सेषजगत्यतिमहमहाराजेन्दुताराणमणिरितिपाठान्तरं॥ महाराजेन्दुतारामणीरणमः पार्थिवः
कलावित्यादि प्राचीनपाठस्तु पद्मभाभिप्रायो युगान्तरस्यानुपलभ्य प्रशंसकः॥ योऽयं पेठ॰ा॰ति
शमन्द्रप महाराजेन्दुतारमणी शेवोनामलिजामषाहविहितो देवाधतः पार्थिवः। समत्येत्वस्यब
तोगिभिरेव विहितः श्रीकुल्मुलुक्साहवायः सर्वस्थसाहेवाभिहितः सोम्राज्यपाथ्योनिधिः॥
शास्त्रार्थवारीनाधिरित्यथपठन्ति॥ निजामधरणीपालोऽयमालोकितइत्यादवयथित्तरएव
निजामषाहः॥ देवोऽयंगजपत्यपूरितमनुस्पष्टोपजापस्फुरन्मध्य केकोच्चजगत्सेतिध्वनिकृता
निथ्यः कृतान्तोपमः। मध्यकाशिकयांकिताजेवदन्ति प्राक्ताभिधानोऽधुनासाम्राज्यंजगतीश
शब्दभाणितं लोकेनतोस्युच्चकेः॥ ताराणमणिमाताम हकाशीपतिभ्रातस्तयागजपतिः स्यात
एव॥ उपरिष्टश्वतेरस्मे बाल्येमनुर्नवाक्षर मन्त्रश्चामुण्डिकायाः। ऐंह्रींक्लींचामुण्डायैविच्चेइ
तिपथा॥ अस्यस्पष्टमुपजापाजपनेजपः॥ गजपत्युदितगणाम्नानगुरेजगत्यतिध्वनिश्चप्रतिल
भ्यतएवकदाचित्केश्चित॥ ध्वनिः शब्दस्तेनकृतमातिथ्यंसत्कारोऽस्यस्यसः॥ मध्यमध्यदेशेका
शिकयांकितः कदाचित्कामहत्त्येवमनुभूतः। अधुना। कुल्मुलुक्साहवप्रणयनदशायां लेघुना
मजवहृतिजगत्पतिमहाराजेन्दुताराममणीशेवदृतिविस्तीर्णन्यपनामतोस्यमायद्यन्ताहरणपसंय
हमलं॥ जगतीशसाम्राज्यंचजगत्यात्यपिधानप्रतिलम्भितमप्यावर्त्तितव्यमेव॥ जामगिप्रसरल
छारोलिमिरपेमप्रहाणाम्बुजाधिष्ठानस्फुरद्राजराजमसरणाद्वारानुगश्रीक्रमः॥ राजेन्दुकलचन्द्रको
कितसुतारश्चामृतारक्रिकारस्तेहवीतसन्मणीरितसगवसयोनेवः पातुवः॥ मन्त्रजपप्रतीकेषुप्रस

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रत्नैः पाटीरलग्नशाद्वलचन्दनद्रवास्पतितिमिरप्राप्तिस्पर्द्धिप्रगल्भतास्यर्यतमो व्यस्तु नः प्रेमणा प्रकाशितः स्त्यागेनाम्बु
जानामान्तरपदधिकदेशनाडीचक्रमध्यवर्त्तिपद्मानामधिष्ठानमाधारोहः पुनःप्रलये रोहपर्यवसि
तत्त्वेन स्फुटः प्रव्यक्तो राजराजपेशलो द्रागनुयायी क्रियाक्रमो यस्य सः ॥ राजेन्दुस्तेह यावलचन्द्र
पुत्रप्रकाभिनरोदननारान्वयपस्तेहप्रोरसमन्माणिप्रकोपितसुरपर्यायिद्देवरशावस्य भ्रजवीवः पातु ॥
रात्रावपि नुतया दिनेऽपि मनया यश्चान्तरिक्षास्थितो नित्यं क्रीडति दृष्टादृष्टविषयप्रासः प्रशस्ता ह्र
तिः । एवः सेषजगत्स्पतिर्महिम महाराजेन्दुनारमणीरावः शुभलदेशापेशलेऽननुजागात्त्रिजीलोर्द्वविः
॥ अन्ते दिष्टपेलेन सचा लिपच्चेस नो दिक्षेन भस्त्रेचास्थितः ॥ क्रियायोगेऽर्जपपूजनैः किमुफलं किञ
न्मनाचा मुनो किस्ते त्रैः किमुवद्वादवभवैः किम्वा युषा श्रीजुषा । शुद्धाद्युद्विवेकवाद्धिसधिया
किम्वामुकुलीलयानान्विष्टायादसैषवस्तु युपरासिसला रमणिश्चेन्द्रभिः ॥ नारमाणिमनन्वे
षयताजन्मयोगादिविफलभिनिविशिष्टवर्णकनात्पयर्थि आत्मावाऽरेद्रष्टव्यः श्रोतव्यो मन्तव्यो
निदिध्यासितव्य इत्यादिश्रुत्यनुकूलितः स्फुट एव ॥ आन्विष्टो विषमेषुमुक्तो हृदयः पञ्चन्यमन्त्र
प्रजोऽनल्पा यामविहारभीमरूपांग्रे तैः स्मनाजेन्द्रकः । नारुण्या रुणरामसंभ्रमो गुणः श्रोणी
कृता रानिकोवश्यः पन्नगमौलिनेश्रुतिचय्योराजाकलंकीगुरुः ॥ विषमानि संकटानि तेषु विषमे
षुः कन्दर्पो वा । उदर आवर्त्तो यस्य स्यादावर्त्तोम्भसभ्रमः ॥ मणेः श्रुतिचयं पन्नगभाषितमित्यस्त्य
वप्रवाहे यथा महामायामुरम्भप्रगल्भतरनन्धो घविसरत्सुधाधौतनध्वस्ताभिनकलुषजालस्य कृतिनः
। फणीन्द्रस्याहाद्यक्षरवरगुरुगर्वादिगणरञ्चलकज्वालिज्वालावलिविलोलितापूत्करोलिन्द्राभिवर्ण
रूपोऽमजेवारधिः परिणतायः शीतेरसमः कलावाविभर्यावलाघितोच्चाकितमे न्यजमप्रतापेषुप्रस

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

राजेन्द्रप्रसन्नानुरागजमनोराज्यप्रणीलाहवः स्मेरयवप्यकर्पंडितस्फुरगुणो [illegible] निवे
हर्णर्घ घणापर्डुः खद्गीकारेणेच्छसिवशीतेनपा अम्लतं तस्यवाराधिः॥ अर्थः शु [illegible]
योगिषुमर्धगिरिन्नन्यभाणि ब्राह्मणेषु भक्तप्रहारणेन आदलएव॥ प्रहाणानस्यागतः॥ राजेन्द्रसं
बोधिनः प्रसन्नादनुरागाज्ज्ञानमिनो राज्यपथस्यातिथ्याविधायी काश्यपप्रणीनः आहवः संग्रामो येन
सः॥ यः कामेश्वरशब्दसंज्ञाभिमिलतस्तत्कामशब्दो च्छलच्छुधृच्चानुगतार्थसाधमिलितः सभा
ध्यनेऽधीश्वरः दर्वः सैवाहि काशिकेश्वरमहाराजेन्द्रनारामणीरमुस्लामुसमुल्कसाहबिद्गिनो
राजास्तिपृथ्वीपतिः॥ कामशब्दपान्यमानोमणिरस्यैवपृथ्वीपतिः॥ योवैमंगलगोरिकादेव
सिन्त्रस्वात्समभ्युन्नतगंडाराममनुदजहास्मगद्विशोत्यारभ्यपानागरेः॥ सोऽयं श्रीजगदीशमंद
रमहाराजेन्द्रनारावः संपादितजनराज्यपदको जागर्ति पृथ्वीपतिः॥ अगस्तीशालिंगसविधवर्तिनी
मंगलगोरितस्याः कन्डपालितनदेशीयपुरुदेवासितं येकेश्वरमंदिरेतास्मिन्॥ गंगारामश्वगुर्जरेजा
त्यादिर्महाराष्ट्रोवतिसंस्थापितंतु सामायिकच्छेनाक्लिनोनितातवर्ष॥ यस्याशीतिशतंचतुःशत
युतं दृष्टं पुष्कवार्षिकमधुराणामाभरूपरोष्युरासितस्पष्टाकृतिनामिह सोऽयं कालिज्जसाहवव्यु
पक्कृतः सत्याचशालेश्वरोदवः सहशतीपातिमर्हमहाराजेन्द्रनारामलिः॥ अशीतिभागावद्धिः
स्यान्मासिमासिसबंधकदल्याद्यियोगीश्वरवचने अशीतिविंशतिन्यूनशतसंख्यापर्कः प्रहते
ऽथृतेयाविधसंख्याविशेषोपस्थोपकल्पायोग्यएवगृहीतु॥ अभिस्सभपभयिष्ठापशिष्टि
त्यात्योग्यार्थकोऽभिरूपशब्दः प्रकृतापयोगीप्रगटः॥ त्रिशतीकालिजस्यैकोशालायामस्ति
शतीतिरा शतनीलमणेरित्यमोसिसहशतीगुरोरितिवचनघटकात्रिशतीकालिजस्येयुक्ति
सपपिच्छनक्कालिजंकालीकोटमध्यवन्तिस्यानभद्रः॥ तत्रास्थितेः साहबेर्विशेषणसविधीकृतः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कृतोपकारः। समभ्यर्पितं जीवनमिति यावत्॥ अत एव सस्याः पाठशालायाः स्थिरः॥ राज्यश्रीश्च
रसाम्बुरुहभवनगरसृष्टो चञ्चभेचरस्फुरदुल्लन्ने यस्य पवित्रपत्रविलसत्तस्तसूक्तिमुक्तेनवो देवन
प्रतिभानुपागुरुमणीरावणानुगतः श्रीमान्सुन्दरसिंहभूपतिलको दृष्टः पुराणां नृपः॥
श्रीविश्वेश्वररुद्रसिंहनृपनिर्दिष्टः सेचान्द्रो नृपदुलिपाठो नन्तोनुचन्द्रोपासितविरुदसिंहनृपति
रेवायमत्र नामान्तरलोधनमिति बोध्यम्॥ लभ्यन्ते जनुषा क्रमेण विषयाः सर्वेप्यनुष्या जन्मान्तरे ते
मित्रकलत्रपुत्रमुखराः संसारबद्धेरगः। काश्यं कान्तु न लभ्यते यदि पुनर्लभ्येत सारान्यत स्खलो
क्वा एषचाधिकं सुखमिह प्रत्यर्पयत्त्येव के॥ अनेकजन्मसंसिद्धदेशस्तिवस्तना जनुरनेकयमुक्तमत
एव जनुषामिति बहुवचनं निर्दिष्टम्॥ आत्मनः सारकाशी सर्वेषां सारराज्यसारसारान्यतरत्येवमभि
हिता॥ त्रैलोक्यं स्वर्गमर्त्यपातालनामधेयं त्रिलोकलाभनीयं तस्मात्॥ काश्युत्कर्षविधानमर्थादं
वर्णं किं काशीशोत्कर्षवर्णनपर्यवसितमिति नाप्रकृतम्॥ राज्यश्रीगर्वगर्जत्स्वरितातिमधुरस्पष्ट
छहावस्मरच्छप्रजापत्याधिकारमवधत्तमिहिरजन्मराजेन्द्रराज्यः। चन्द्रस्फटिकोच्चकान्तारिति
रसनिरतारतिमन्यप्रणीतस्मे रवष्टब्धपंक्तीऽतिविशदगुणः सेषदेवाधिदेवः॥ साम्राज्यलक्ष्मी
गर्वेण गर्जन्त्या परितोवाक्यदस्याया मधुरस्वरया मनोरमः किं चास्पष्टः हेवाः लीलाविलासा
द्यो यत्र तथाविधः स्मरेऽनुरागलिना छप्पधनवांश्चैवविधायः प्रजापतेरयं प्राजापत्यं स तथाविधो
ऽधिकारः तस्मिन्व्यवधत्तमिभास्वज्जन्मराजेन्द्रकार्यराज्यं येन तादृशः॥ अपि च। चन्द्रस्तारकिरणमचन्द्रः
तस्यत्युत्कायाउच्चकान्तापाठशालातस्याधानेरतिरससनिरतायअरातेमन्युरकस्मादेवक्रोधस्तेन प्र
णीताः स्मराः अवष्टभ्यन्ते स्मेस्मवष्टब्धाः पंक्तौ स्तुताश्च विप्राणां विशदाः गुणाः शौर्यदाक्ष्यदिक्षा
भीमर्यादायस्य तथाविधः॥ सेषः। श्रीमाणिः॥ राज्यश्रीर्निर्मलमनन्तरधनम [illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

योषा मरणेन मन्त्ररीव सुमती सस्नेन चाप्युन्नतरण ॥ शिष्यः सहस्रमन्त्रराज्ञि भुवनौ विश्वेश्वरेणान्नरस्का
काश्यां कल्किनमन्त्ररश्च नपरश्चित्रापान्निशोभार्छितौ ॥ यद्यपि वरनौ विना सुकविता सस्त्रे साध्वीवि
नावनितो ॥ राज्यं च विना धनितां नानिनां निभ्यानि कमनीयमपि स्यादिवर्णकमन्द राज्यं च विना धनिताभि
स्यादिदोषे राज्यमजीवान्तु धनमेव ध्रियतेन नतु मन्त्रीति राज्यं मन्त्रिणामन्त्ररस्त्यनुपपन्नो ॥ तथापि धनप्राति
लंभनमन्त्रवन्तो मन्त्रिणोऽथ प्रत्युव राज्ञोदवसितेध नप्रतिलंभमानुकूलव्यापारवत्तया धनात्मका
एवेति तथ्याभिधानं निश्चातिकर्तौ ॥ दानं भोगो नाशास्तिस्त्रो गतयो भवन्ति वित्तस्येति वदता दानं विना
धनस्य शोभानाधायकत्वमुक्तमेवेति नानभिहितत्वदोषप्रसरः ॥ विनार्थं कान्तराणां शक्र प्रयोगप्राप्त
यत्प्रतिलंभतो विनोक्तिरत्रालंकृतिः ॥ लोकपालोऽयमपः पाशीश्रीदः शक्रो भवानथ स्यादो वियत्तुल्य
योगितावा ॥ ये च स्वादरमात्र पुरणपराः पूर्वमिः प्राक्षितिरुच्चैर्नामाभिराख्यानोद्भिन्नमहति कुर्वन्ति
किन्तेरिहि एकोऽयं तुजेवः प्रसिद्धविभवः शुभ्रानिलया धवः काश्यामपि स्यन्नु नाम राज्यमुक्ति लनान्ति
त्यं न वस्त्रापत्ते ॥ ब्रह्मापन्द्रमहेन्द्रचन्द्रप्रष्ठान्यमराणां मुच्चानि नाम धयानि स्कृतानि तेन नमिभि
रात्मनः स्वस्यपदमवहति श्रिवहार साधमर्तो बाह्यानामुच्छिष्टभोजित्वमागतमेव स्यात् ॥ अत एव ते
स्तथाविधमनुष्यैर्न किंचित्फलं वर्णनि ॥ राज्यसंयोजनतः काश्यामित्यं निवृत्तामप्राप्तबलाञ्जवस्य
श्रीमणेः स्तुतिस्तु युज्यत एव फलेन ॥ अत एव प्रकृतवर्णकिस्य स्तुति निष्प्रयोजना ॥ यो मत्त्युंजय
पण्डितेष्टपरिषदत्रध्वाञ्चविद्या द्रुमभाजनत्वपाहितोपदेशघटनप्रयत्नवाक्योत्करः कार्यरा
ज्यमुदारमारचयनि प्राप्तोऽश्चसाम्राज्यको देवः सेषजगाद्यनिर्महमहाराजेन्द्रनारमाणिः ॥ मत्त्युं
जयपण्डितवांछितपरिषत्कालिकादस्थिता तत्र प्रतिलब्धेन तुंगेन विद्याद्रुमेन भाजनता सपाहितो
नापि हितानामाख्यानामधामिकोपदेशानां घटनेस्फुटवाक्यात्कराय स्य सः ॥ प्राप्ता कराज्यक
इति पाठान्तरं ॥ अस्मोद्यं च वर्णकात्कल्किनो ऽस्य मत्त्युंजयपाण्डित्यप्रतिपत्तरभरत्वं लभ्यते ॥ तस्त

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

दृग्रतोवर्णिकाभिवर्णितमेव॥ तल्प्योवज्रः कलंकीममपद्मविहितः काशिकाभीडिताख्योवेधो
सिः कल्पवर्यश्चलुप्तरध्यतोनेत्रसंतोषकश्च। सूत्रेणाभासितांगिः परिकरसहितः पालिनी
येनपूर्णः सोऽयंदेवोऽवताल्वामभिहितगुणकोमामणीरमयमा॥ काशिकायावामनःकल्प
कहृत्तिजेतख्यातरूपीपिता॥ अतएवख्यातस्तेनअनेषुवामनयनः सोऽयंमणिर्वर्णितरूपशेषवर
मयाराणस्यजपाकेशासनमहाराजेनुतारामणीरामोवामपदस्थलीतिविपर्ययस्याद्यभिहितवर्ण
कान्तरसंगालिः॥ काशिकाभीडिताख्यइतिपाठान्तरेतुनामैकदेशेनाम्नोग्रहणमितिन्यायतः
कात्यिकया काशिकया आभिमुख्यतईडिता आख्यामात्यिकामस्येत्यर्थः॥ लभ्यतेचकामराज
नामानि काशी साम्मुख्यतया मतीराख्या॥ तल्पे साधुस्तल्प्यः॥ वज्रइवकठोरहृदयः॥ शास्त्राभि
धिविवेचितोमहन्महाराजेनुनारामणीरामोऽयंममश्वेतोनविदितश्चेत्सपरत्याकिंथ्यांसिद्ध
घाममशक्तितः पुनरमीनियान्तिद्राक्षितिरपक्षात्कोधिरस्तीतिलीभपपदभ्यात्तुलंसार्थकमिति
प्रकृतवर्णिकान्तरतश्चममशब्दवेधस्वभितोऽधिगतो॥ यद्यपिनवावतारोपस्यवेदपङ्क्तिर्नघ
ते। तेषुचान्येषामेववर्णनात्। तथाप्यशक्यत्वेकव्यभिचारहेतुर्वाणीनवेदाययदितिसेतुकोत्विलितिवद्
नाम्नीहर्षेणाभिचरितवाचावेदात्मकत्वव्यवस्थापनात्तथाविधोऽकिमपिवेदात्मकोऽभि
श्रीपतेः। वेदद्विपामितोऽक्तिर्मस्यस्वरूपमिनस्यभासेत्या॥ कल्पविजन्मामाणस्तयाकल्पवर्यः॥
तवकममकाविकेवचनहतिपाणिनीयेनसूत्रेणाध्यासितमर्गीयस्यतथाविधः॥ राजाभर्तृहरिर्यथा
भूपगानःसत्त्वात्किमुक्तोभिनोराजाऽन्योऽयंचकर्तृकामहतिविग्रहात्यात्ततोऽयंतथा। अन्याद
न्यस्त्वनयोर्हृदयंमतयोर्योगेनासिद्धिंगतोराजाचन्द्रहारिमणिर्विजयतेकाश्यपःकल्कीप्रसिद्धः॥
नीतिशृंगारवैराग्यात्मकशतकत्रयप्रणेताभर्तृहरिश्चरेणाख्यातभूपभेदस्तस्यवसत्त्वात्किमुक्तो
भिन्नतः॥ अयंश्रीमणिः॥ अनयोःहरिमण्योः॥ योगेनाराजाहिजनराजेः सोमाहारिमणिश्चन्द्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

इति हरिश्चन्द्रेश्वर इति वा नामधेयं लब्ध्वा साम्राज्यसिद्धिं गतः काश्यां सर्वोत्कर्षेण विद्यते॥ उक्तं च
हरिश्चन्द्रेश्वरः काश्यां पूज्यते सम्यगेन हरिः॥ शालामय विर्त्तते च चन्द्रो मान्यते तेन महेश्वर इति॥ स च का
काश्यां निरीक्ष्यमाणो वपुषे सारा मर्त्तीयन नराः सर्वे ते हरिमुद्दिताश्च लहरिं जानीति किं ते प्रियं ये
नु स्वीकृतं तन्न ब्रह्मभव्याविषयाः स्वप्नेनेनमभ्युजन्ते प्राचीनं पुरुषं श्रयन्ति च मणिं जानीति किं ते प्रियं
॥ कृशोपुत्तलेणवाकाशे वा निरीक्ष्यते मूर्तिं निरीक्ष्यमाणं विपुवर्ष्माय स्यन्ते॥ उद्धृताः उच्चाः लक्ष्मी
कीर्तनीय नन्तं॥ ते प्रियं जानीति किमिति कोऽध्का नैव जानन्तीति गम्यते॥ ये च प्राचीनं पुराणं पुरुषं
श्रीमणिं श्रयन्ति सेवन्ते ते जानीते ज्ञानवन्तः॥ अत्रापि प्रियं ते किमथ तु सर्वं प्रियमेव॥ आविर्भूय
भविष्यन्नात्र हरिणोपद्राविता नागमानुरुद्धधीः लकौतुकामहमहाराजेन्दुतारामणिः॥ लोके
प्रत्यहं मीक्ष्यमाणम् सत्तोकाशोदरं तन्निर्गतिः साक्षीभूय चराचरस्य विशदे राज्यं ननात्युच्च
कैः॥ आविर्भूय हारेणेति विदुषा पुरत्रेण पुरुषस्तु श्रीमणिरवतिष्ठाऽपितेतद्देन तत्स्पष्टं प्रतिपत्तये
प्राचीनं पुरुषमिति मुखतोऽथाभिहितमन्त्रैव॥ न च व्यंग्यस्य वाच्यीकरणं वमनाख्यदोषापत्तिरि
तिवाच्यं॥ यत्र व्यंग्यस्य स्फुटं प्रतिपत्तिर्नाभिलषिता तत्रैव तद्दोषाभ्युपगमः॥ पुराणे [illegible] वचना
त्करघटकमणिशब्दपुहरिशब्दाद्धि त्रस्वनमेवहारूपद्रवोऽपरोध्यः॥ यथा महामायाहरं प्रैवाल्यया
सम्मोहयत्तज्जगदिस्म त्रमणः स्यानेहरेः प्रयोगः॥ मामतिप्रकृतिर्विद्या त्वमापि नेतुमहेश्वर इत्यादि
वचनेन महामायाप्रसंज्ञको मणिः स्वपुराणानामरत्नत्वतः प्रतिपद्यते॥ तच्छिद्रयोऽपहरणात्तदाऽदादृशः
श्रीहरिरागतिकः॥ अस्माकं मणिरत्नमर्पितेन इति रख्यातो जनः पालितो यावद्ध्यमथ्याद्योग्यवच
सास्थ्या चतसावता॥ सिमान्याऽपमिति स्फुटं स्वभणितिं श्रीकल्पलुकहाहवोयस्मैसाधु लिलेख
सेषाहि महाराजेन्दुतारामणिः॥ यस्मै॥ यस्ये यदि॥ अत्राप्य पद्यास इति वत्ता दृष्टा चतुर्थी॥ अथ शाला
धिपपदप्राप्स्यनन्तरं इह निपाठान्तरानुराणां योयामित्ययमर्थः॥ प्रकाशसिद्धिजनितः स्यादिति वदला

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

गुरुवचसएवसिद्धुपयोगित्वमुक्तमितियोगयवचसेतिपाठः प्रामादिकः॥ राज्याऽहंविश्वादे
च्चपत्रमिलनोद्योवेपुनः पत्रवान्राजासोपरिक्षितीत्तिलोगुरुज्जनेजुष्टेयेयाऽसोहरिः॥ तस्मा
त्सोऽस्मितथाननतोऽनुरूपहंताराप्राणाः पंडितोराजेन्द्रःप्रभवाभिपत्रघटनेयोग्यमेणेमेऽधुना
॥ विधेयोदृश्योभयालब्धितमादेराजाहमितिमत्ते: प्रतिज्ञावाक्यमत्र॥ तद्नेनसर्वविश्वादेद्धे
पत्रमिलनादितिहेतुनिर्देशः॥ योयःपत्रवान्सराजायथाशिवादिस्यमिश्रादृष्टुदाहरणेहीर्वा
॥ ततस्तथासेयंइत्युपनयोक्तिः॥ तस्माद्राजास्मीतिचनिगमनं॥ उदितमुक्तमादत्तेममेदमाप
कीमितिव्याख्यानेतुपत्रमुदितंचेदंमत्तेमामिकमितिमूलपाठाभिप्रायतः॥ हरिश्चन्द्रस्वर्णेदेवो
हरिस्तत्राद्विलोधनतः॥ शालोयांस्थापितश्चन्द्रमानितश्चमहेश्वरः॥ याजीवोऽसुविबोधना
दिसमयेकर्तास्तितारमणीस्याकारंजपमातनोतिकनुकात्तसेमान्वितेभाषया॥ सोऽयंतार
कमंत्रराजजपजापूर्वप्रशस्तोऽस्य योमुक्तिप्राप्यसमेधतेद्विविधरूपंचन्द्रेरामेन्दुरिन्दुः॥ असुवि
बोधनंप्राणानांप्रतिष्ठापनं॥ तदादिसमयेकर्तारितारमणीतिसहासरामेन्द्रजपः॥ स्पष्टुस्मि
पमितासहस्रमिहमहाराजेन्दुतारामणीराजःकुल्मलुकाङ्कसाहवसहस्राश्लोकसतस्मिकः॥ आ
हृतमपलोयिनभेरामथ्यासस्पृष्टाजेणशंकरालनमुद्राशतकद्वयीद्विगुणतोमहाकोत्यलमासिकी॥
साहस्रमहस्राक्षःसाहवेनु॥ सहस्राक्षोत्तेनेदर्शिकद्युतिपोडान्तरः॥ ननुअन्यत्राकारस्यैवरा
धापकतयावेदिकोन्तरस्यैवपृष्ठिमुद्रा एवमासिकीमितितन्मुद्राशतकद्वयमित्युक्तिसंगते
तिचेन्न॥ वेदाध्यापकोऽध्यायंस्योत्स्यगुणतोधर्मश्शास्त्राध्यापकेकाशीनाथयशोधिरपित
तयासाहयाद्विपिवीक्षितदत्तिकाशीनाथमासिकमेवास्यमासिकीसंख्याशतद्वयात्मकमेवश्रीम
लित्रामुमाहूतमपलायिनेकालिकोदेसस्पृष्टापहृतमितिनपूर्वापरसंगतिः॥ अतएवचयत्तुकाशी

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्य हृत्वा नानापत्रग सम्भा महत्यैवं जन्मशंकरो ऽस्त्रिर खितमु नरपत्रैमणेः सविधे संघटते। कालि
कोदे सा हवा हूनतो यम जन्मशंकर आगतः स्यात्ता हि तु वर्षे काश्यपि त्रकृता नानापत्रग सम्भा मह
त्तितदुन्निनर्घ टेत।। यो वै गौरनो न्द्र साहवस हस्ताक्षोच्चुयाण्यर्पितिसमुच्चावेदनपत्रर्पयेक
पिलत्तसन्न्याय संभाविता नः आहूतप्रपलो ऽयिनो भश्शापम न्नस्पृष्ट्वा यथा पश्चा शुचैः प्राप्तः समहा
तीश्वरः सोऽपि महाराजेन्द्र नारेमाल्लिः।। तारापा रत्यरामचन्द्र योषकीरस्या सुधा शान्त्रिमो
निरज्जनजन शंकर नामधेयाः पंचवृशाला धापक र्पोदृताः तोनमन्न श्रीमाल्लिः कदाचित
कालिकोदे स्थित्वा कुल्ममुलुक साहवो न्त्यामम्म हूनपत्रप्रेषणपुरःसर माहूतप्रपलो ऽयिन
अकार्षीत्। तत्प्राप्त्य सुप्तशस्पाः पतिरगापि कर्मासिमासि जगीयते।। काशीनाथ
निषधिताय दर्पवे श्रीशंकरलोपितिमुत्राणशीलकर्पानियमितनैवोदलेमासिकीं
काशीश्रनतयाय तारकमहाराजेन्दुलारेमुणोरिमेणोऽहृतमित्यसाविह धलः सत्तमह
शस्याः पतिरिति प्रसूतवर्ण कान्तारस्पष्टमचेष्टी। इत्वाऽगास्तिमुलुग्रहीषाणिरथायैका
लिकोदे न्दतावाह्निज्ञानन्तरूपः समस्यंतरसागमे तोदृतीरिपुनः।। राजेन्द्रामल्लवर्जितमहा
स्थानेनिजं प्रेरयन्तावस्वागतमातला नु पुरतो याप्येषतारमाणोः।। यो श्रीमाल्लिः प्रस्य
नः प्रापितमभिलषन् जुष्टा नागपुररानसेपकनृकीनारायणः साहवोनानासाहवसंह
यास्यत तनुलेराज्यपि पृथ्वेकः पुमानः एवं काशिकर्यां कितामहमहाराजेन्दु तारमणीरमः को
मपदपतीतिविषयाराज्ये कथं नावहेत।। यथा नागपुरपत्तमस्यनारायणः साहवोनाना
साहवः। इत्थं काशीशः कल्कैति महाराजेन्दु तारामणीरिमः कामः।। वाराणस्यां नृपो कापाण
सनमहाराजेन्द्रु तारमणीरिमो वापपदपतीतिविषयावामाटिंस संसविलः वीणामेव निष
चलसुनगरीं नोरीश्वविघाप यस्यातस्तेनञ्जनपुवापनपनः मोऽपगुरुवपिनः।। सोयपिः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

वामः सुन्दरवक्रयोः ॥ ध्वनस्तत्त्यो वक्त्रः सरसि कालिकोदोद्धजगुरणोमणी रामः कल्कीत्यभिलपितुमी
षत्स्कृतकलः । सुरूपवर्णो घग्रगढनकरस्थ्याणि निरथ्यो मुसत्रो च्चौरस्थितवक्रमम कावृकवचनो ॥
तत्त्यो वक्त्रः कुलर्कामम पदविहितरत्युादिपूर्ववर्णकभेदावतारकुसुमाणि नीयसत्त्रभविशेषप्रका
रएकमिदं वर्णकान्तरधैर्यवर्णकाधारिंजितप्रमेयं ॥ स्यास्यत्यत्र वपार्थिवो नवद्रीतिप्रयत्नमर्थ
मुहुः पत्रेषु प्रवालिरव्यपेगुरुमलचक्रः पुराननागराः । शालाविष्करणोत्तरीयद्विचलः सोऽयं तुमा
नीकृतः स्तर्हतिन्नृपकिल्बिषं जनकृतकस्मैकिमाचक्ष्महे ॥ प्रस्तावनो ऽत्र गुरुः श्रायुणमणिरेवे
तियमितिपद्मणिनात्पर्यकं ॥ बाद्दणाहनयाबेठन्यायेभिस्याफसचोहोयहानीहोयसोहोय ॥
इतिदशभाषयानागराणां पुत्रेषु लेखः अतेः । पोरेः ॥ सोऽयं श्रीमणिः । विमानीकृतो विमानितः
पकुलदिहतिरागाग्निः सपदिशुद्धयं सन्वयमितिवाचनाद्धजात्मकवैर्थानरविभवोन्नृपसविधे
तदवमानेनादिकिल्बिषसाधनेमलइतिनृपकिल्बिषंत्योऽर्थः ॥ कालत्रसलतयान्वबाधितदिन
वयोऽग्रदेहामहेहमिन्द्रग्रसितादरेमभाणितोकुरेकुरवापरः । राजेन्द्रश्रुतिपूर्वकोनुभवतीविभ्रमो
विभ्रत्यधृढोऽगागर्त्तिस्फिटलोहकेतुदशानोमोहऽवतारः परः ॥ अत्रान्तर्वर्णकियथा । कालत्रया
बाधितादव्यदेहामहेन्द्रतारामणिरेकएव । राजेन्द्रपूर्वो भवतीविभ्रत्यैआगर्त्तिलोके दशमोऽव
तारः ॥ योऽजस्त्रं भगवत्यरुप्रमितित्तोमर्त्यो पिहारएव्जः स्पष्टाजेन्दुजनीतिलब्धवनितोरणोमः
णिरेवतः । इति निर्धतस्य किभाविलवपुर्विभ्रतो सारप्रियाजो आगर्त्ति प्राणिधानशंसितकरः सभा
गऽलावतः ॥ अत्र जगत्पतिमहाराजेन्द्रतारामणीरावद्रश्वराजाणजेलाईतिमहाराष्ट्रभाषाक्ष
राणि वर्णकिवर्णसमुदायानुक्रमगाम्यानि ॥ तद्यश्चैनेष्वेवं वादितव्यः ॥ पापात्रणाद्दव्ययस्यशालि
वशालानिर्धन्दमानामुधाशिष्टः प्राप्यलवसस्यसहिताःसोऽयं गुरुगुरुः । देवः पातिलमणिनो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

महमहाराजेन्द्रतारामणी राज्ञो मेरुमहागुरुर्विजयते श्रास्त्रे पुलक्ष्मीपतिः ॥ पाषाणाद्यपि पूर्वं
स्यन्दते यस्य लीलया । तर्वन्दे मेरुभट्टाख्यं लक्ष्मीकान्तं महागुरुमिति प्राचीनवर्णकार्थसदृशे
र्थप्रकरे प्रमितमिद्धवर्णकं भगिभेदतया पतिबद्धं ॥ यो मीमांसिकदर्शिताधिकरणन्यायोपलब्धोत्त
रोत्कर्षस्वीकृतपङ्क्तिकावलरणप्रोक्तप्रशंसाश्रितः । कालणादिरुद्दिताश्चपादगामिताश्चान्यागि
रोध्यापयन्बुद्धादेवजगन्नरुत्तमहाहापूर्वसमाकर्षयन ॥ पक्ष्मौ भवपीतिकं दशमं पीतिविशि
तित्रिंशदिस्यादिसत्रेपीनिकराव्द्रश्वासीव्याभिधायकः प्राप्यते ॥ बलाबलाधिकरणन्यायप्र
तिसुकृसो रालेकृनिजीवालुस्तैरेतेन रोत्कर्षबलालेम्बितोऽस्त्येव मीमांसिकानान्यायभेदः स
चतत्पुस्तकसमभिगम्यो नात्रातिप्रयोजनमिति न निरूपितः ॥ बुद्धोत । बुद्धनाम्ना जिनसुत इति
कीकटेषु भविष्यतीत्यादि भागवतवचनाभिलिनद्धमेहात् ॥ यः पूर्वप्रतिमोपपुपासितमहाका
लस्फुरन्मरुलव्रातो मर्म्माणि चाग्रतः समुचितं त्रोसंतनोत्युच्चकैः । सद्भिः पांक्षिरिसयोपक
लितानल्पर्वयमाप्टतिः स्वाहो सारद्यंन्त्रमन्त्राभिलितो देवः कल्कीपुनः ॥ अत्रान्तेवर्णकं ॥
पश्चमोपासितमहाकालमीडलमग्रेतः । परिकल्पयति स्वस्य सद्भिर्मन्त्रैः कल्किनः ॥ इति मेभिम
ममहाकालमंडले परिकल्पयपरिकल्प्य स्वाहेति महाकाले मन्त्रभेदप्रातिलभकीनित्यवर्ष्यपठि
तव्यं ॥ यस्येशस्य कल्किनो महमहाराजेन्द्रतारामणेराज्ञो सादविभुक्तशक्त्वविहितान्निश्रम्यभी
त्याबहिः । आवासान्तरमर्थयन्ननु जगन्नाथः शनैर्लब्धवानेकिच्छ्रितलदेतन्द्रुतसमुपस्थानेप्र
वासिद्धिर्यं ॥ अत एव बहुडी राजजगन्नाथ इत्येवं तेन ख्यातिः ॥ यस्येकः पुरातातो स्वयुतोदवद्धिजो
पासितोनिस्ती लोचितमध्यादशाभिलितायातोनभोम्भारुहातः कार्पासक्रमजातवातविश्वेशरद
र्पश्रश्सा श्र्यलीनोऽकौनिशिमान्यते सद्भिर्महाराजेन्द्रतारामणेः ॥ प्रातर्यस्य चनित्यमुक्षियुगे
कावष्टंभसम्भाविताराचिः सधमनुध्मद्दिधितिरथोधत्ताम्बगालोद्रूर्ध्वं आविर्भय निलीन मेघपि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

वलयाहकाशावत्मानुगोदेवः सेषजगत्पतिर्महिममहाराजेन्दुनाराममणिः॥ वर्णकिदृयेन सूर्यमि
रोभावाविभविभयमाश्रितोकादाचित्कीमणेर्वीर्त्तितः॥ ननुतन्मानवमानिताभिताञ्चिताःसर्वाधु
तेध्रुवयमाधुक्षुद्रविग्रहस्फुटनेष्टीब्रप्रभोघोत्करः॥ यस्यालम्बनतश्चकालिगगनेसर्वत्र
पन्थासराणस्सूर्यः सेषजगत्पतिर्महिममहाराजेन्दुनाराममणिः॥ आलम्बनतः आश्रयणेनः॥ शुक्र
काशृतरंगिणीजलचलत्कल्लोलदोलानिलप्रत्युद्भासितशैत्यशान्तिततस्तापः सञ्चार्यचलः॥
यस्यालम्बनतः प्रशाम्यतिशनैः सं प्राप्य विश्वोः पृष्ठे चन्द्रः सेषजगत्पतिर्महिममहाराजेन्दुनाराममणिः
॥ उभोयदिव्योम्निपथ्यक्ष्रवाहावाकाशगंगापयसः पनतोमित्याद्विवर्णकमेदतः समाधोयोगि
जनानुभूयमानतयाचयुनक्त्येयमपलापानर्हः॥ वियद्विसमुपदेः॥ पञ्चायोरेतत्पवित्रितनयाभी
ष्टरूपालङ्कौपिन्मायाबुद्धत्यमपिनष्टिचधनंनेत्रोत्सवप्रोपकः॥ मृडप्रेरितयाजकाक्षिघटकः स्त्री
णाधिनभाष्यतयश्चायप्रभुरित्यलाङ्गसुविधत्ताद्दष्टिः सनाराममस्पविचित्रिता मं न्त्राद्दिभिन्र्यो
नीतिरिवपवित्रीसुवर्णांगुलीयकशालीतनयः पुत्रसलक्ष्मीष्टपवित्रितनयाभीष्टं॥ तत्वतः काश्याः
कलंक्यथमतिर्मायायाबुद्धनसमंसोगमान्मायाबुद्धदेत्युक्तः॥ भचप्रीतितेनयद्दत्तीस्त्रियेतस्मिन्
पतेऽयनतः सायथाकामममश्रीयाद्दित्याद्दिवचनसमभिव्याहारमत्स्यवसोरायिकीर्यार्थक्रियनः स्त्री
णाधिनतस्मिन्। अर्थः श्रीमाणिः। प्रभुः। एकस्मिन्समयेविविक्तवचनः श्रीकुल्लुकभट्टहवारष्ट्रा
पुलकसंस्थितैर्मुहुरिमैर्नाराममणीतिध्वनिः कोऽयंग्रंथकृदित्युदीर्णवचनो यत्रोच्चकैः रात्रिषु
ह्यपारायुकिरीटपुलकम्पितिसिंहत्यानतत्पऽपते॥ पुलकसंस्थितैः शीघ्रमुक्ताः महार्णवाद्दिपुलकत्रा
तिलक्षः॥ उच्चकैः रोपण्यपल्लीधाकरप्रवेशानपत्रप्रातिलभ्यपायुन्तिकः॥ श्रुत्वेत्तच्चमहेन्द्रमुदितमतिः
सर्वोरुराणवः कृतीपुत्राधाराद्दिर्लर्षपरमेयिममहाराजेन्दुनाराममणेः इत्युर्वतदुर्हसिता च्चात्वेनः सोऽहं
सदघात्थवसाम्राज्येनसमन्वितेनप्रीतिनित्यनर्कंकदेवाचिसप्रभुः॥ अहो श्रीमणिः॥ सतांकालत्र
यावाधितसत्ताकः॥ यच्चैतन्मणिमिश्रभाषितभरंश्रयद्रविध्यानस्याजस्रहृदनत्रयोच्चोचनवा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तामिमार्त्तशनैः। राज्यं तत्परिपालितं नाशितं बलैर्हा मन्त्रसंघा कुलं नैव स्वामिनि सत्यं ज्ञाभिकथ्य
यत्येवं सुनारणमणिः॥ नारणस्तु बहवः प्राधान्मणयो बहवोऽथ च। नारणमणिस्त्वेक एव देवो यस्त्रि
जगत्पतिरित्युक्तिवचनं त्वयि भविष्यात्मपुराणे मणिमद्भाविनं॥ स्वामिनीतिसंबोधनेगोचि
रणाः सप्तम्येकवचनेनवास्वामिनः॥ मदस्तु इति निवेदितात्तु मतिः संभ्रान्त एव स्थितो रोषस्त्वेषाव
रोषपेशलेमनुमनिनमोनान्वितः। पुण्यस्तंभकरस्तु पुण्यजनक स्तंभ प्रहारप्रियो मान्यः संसारि
चैक एव तु महाराजेन्द्रनारणमणिः॥ मदोद्घाः सामयिक महाराष्ट्राः प्रसंगतोऽत्र मणः प्रपंचिताः॥
तत्र भट्टैर्मदकुलोत्पन्नो बालभिद्भट्टादिः॥ रोष कुलोत्पन्नः रूपावीरश्चरपंडिताद्याः॥ मुनिसमु
दयो मोनंवाङ्नियमो यथा॥ नारणपीडपतिः सो संभ्रान्तोऽत्र च वंशाद्भवश्चनृपपीडनिपीडिता
सितलिप्तभ्रातप्रणालोद्भवः। शुद्धप्रस्फारदवज्रप्रवद्भजनमनोरूपप्रणीतोत्सवः सामोऽप्यनसमन्विता
ऽस्तीति महाराजेन्द्रनारणमणिः॥ नाभेकदेशगत्रणान्यायलसन्नारणपीडपत्नीरूपा रिश्रामकः संप्रतिनारण
न्वयपर्व॥ अथ नारणपीडो नृपतिरिति हर्षमोनितमतिः सतनसनारणचन्द्रोनृपतिरुद्भट उद्धनरतिः।
ततश्चैकेनारणमणिरवनिपालः समुद्भवन्नता पश्चैकस्नारणकुरइतिभाविष्यत्यवनिपः। भूतानीभ
विष्यतां च नारणान्वयपर्वसु मतीपालानभिनिकमेणनामकीर्त्तनवर्त्तकभिदः॥ यथा भूमीतलेऽस्मि
न्समधिकचतुर्दशपुनर्नतिपतितिलक्षालोकेजीवाः प्रसृष्टाः प्रविधत्तेगतयाऽनेगमाः स्थावरास्तथा
गच्छेमांविना तु नक्षत्रणामथयमुनयानैव निष्क्रान्तितस्मात्त्वतेषांस्वप्रकारप्रणयानानिपुणतोदेवस्वाम
हेन्द्रः॥ कुलमुलु केसाहवेन्द्र इति पाठान्तरं॥ अलब्धलाभनियोगः लब्धपालनक्षेमः॥ राज्यश्रीकरता
रत्नमेसमुलुकसाहेन्द्र संदिष्टप्रतोगत्वायोऽथ च सारनाथ सविधे भक्त्येः समभ्युक्षैः॥ विस्तीर्णाद्युपरि
तात्तलोदितपिलतस्तत्तरि कमुक्तावलीपीतात्यैश्च शुकसंस्थितांध्यारत्वयदङ्घ्रयः सनारणमणिः॥ संद
मे वाचिकेनिदेशालस्मे तर्हि देशतः॥ पतितेनोद्येन सत्स्यपणपालधिशुकेन सम्यक्साहव वंशमानिस्थितान्
द्देवतारणमणेः सारनाथभूपधीशालब्धतनफलं॥ रत्नस्यापि च यानात्मजाप्यपञ्चमे नित्यं विवीवर्द्धते
राज्ये श्रापञ्चयानात्मजाप्यपञ्चमेनित्यंपरिक्षीयते वक्षालोपालिनाहर्नःफलपरीणाहः समाख्यापीयते वशा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

३७ देव्यो देवाश्चानित्या ह्यमरपदजुषो बालिके यत्त्वनित्या नेवासौ देवताऽथो गृहस्थीरहस्तिनौ
मानयोग्याक्षयिष्णुः। सत्येवं जापकानां कथमभिलषितप्राप्तिरस्याः सकाशान्न हीनस्वरंध
रंध्रिः सलिलनियमने नोपयोग्यतामेति कुम्भः॥ देवानामनित्यत्वाभ्युपगतावमरपदव्याहन्यते ऽ
तो च। अमरा निर्जरा देवा इति॥ अक्षयाद्विविधा त्रिकाकुलसुन्दरीपर्यायश्रीबालानुसंनीयस्
त्रणवृत्तिध्वंसप्रतियोगिवर्णसंघातमतया नित्यत्वेन। नित्यविज्ञानमानन्दं ब्रह्मेत्यादि श्रुतौ च ब्रह्म
ण्येवानित्यत्वमभिहितं न तत्स्यादृतीयप्रकृत्याक्षयिष्णुरनित्यैव। नन्वेवं नित्याषोडशिकार्णवा
दितन्त्रेषु अस्याः षोडशनित्यान्तर्गततया परिगणनं न स्यात् कृष्णेति चेन्न। अस्याः वेदत्रयोपस्थापि
तैकादशाक्षरमध्यतया सबलत्वेन नित्यपूजनयोग्यतया षोडशनित्यासु परिगणनेन प्राशस्त्यव्य
स्वभावतो नित्येतरत्वाव्याहतेः॥ किंवा यो शिवरूपो गुरुस्त्वाता गुरौ रूपं शिवो न हि इति तन्त्रवचन
तो गुरुर्महाकाल एव देवता॥ एवं सति अस्याः देवतात्वाभावे आगरूके॥ यथा अन्तः प्रापरंध्रः क
लशः सलिलाविर्भावीकरणे नयुज्यते तथैवानन्तः प्रोक्ता श्रीबालार्थम् का अभिलषिते नोपयुज्यते॥ अ
श्विन्यादिभचक्रचंक्रमणज्योतिः समूहस्फुरद्गृह्णतो दृढयुक्तिमौक्तिकमहारत्नेन तारमालेः
सत्ते द्भ्रान्तिकवासितार्थनिर्वहोऽनध्याप्यमानो ऽप्यलंकाराणामिव हर्षकारणेन तया संक्षिप्ततो अ
दृतः॥ अश्विन्यादीनां भानां चक्रे चंक्रमणाज्जातो आविर्भूतो यस्तेजः समुदायस्तु क्षेणाक्षणे विलक्षण
प्रतिभाविर्भावाघात्मकत्वेन प्रस्फुरत् एवस्याः सिद्धान्तोऽनुद्धृताः सारालायुक्तयुक्त एवावदाततया मौक्ति
कानियस्य स चासौ मणिश्च तस्य॥ सन्तः से द्भ्रान्तिकाः सिद्धान्तवक्तारो ज्योतिषिकाश्च तेर्वासितः स्व
स्ववासनयोपस्थापितः एवंविधस्तत्त्वार्थनिर्वहः॥ अलंकाराणामुपमाद्यलंकाराणाम्॥ यद्यपि लीने
वप्रतिबिंबितेवालिखितेवोत्कीर्णेवेत्यादि वचस्याद्भासविप्रकृतवर्णके ऽप्युपमानोपमेययोः समानविभ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कुर्लीकुभागवतकं
७२
72

क्रिकत्वमुचितं। नञ्चनदृश्यते। उपमानस्य षष्ठीबहुवचनचरमत्वात्। उपमेयस्य च प्रथमैकव
चनान्तत्वादित्यलंकाराणामिवेतिनयुज्यते। तथापि सकृदुक्तस्य सत्त्वे द्रौलिकवासितार्थनिवह
शब्दस्य तन्त्रेणावृत्त्या वा बोधयत्रान्वयाभ्युपगमे न द्वयोः समानविभक्तिकत्वं सिद्ध्यतीति नोक्तान्व
यानुपपत्तिर्दत्तावकाशः॥ ताराणां तारकोयास्त्रिभुवनविदितोऽखण्डदण्डायमानानेहा विस्ता
रसंक्षेपणविधं तवपुर्मानितावयोजने बुः। मासाहः पक्षमुख्यो मित विशद कलाभिः सलीभित्तोगः
श्रीमान्नेको जगत्यां कृतिषु विजयते कामदः कालनाथः॥ उच्चानामथ पारं प्रापणेन ब्रह्मसाक्षा
त्कारकः॥ भोजनवर्चस्कभ्यापि मनुष्याः दिवसान्यापर्यति। अयोलोहः स इव त्रिकालाबाध्यथा प्रभु
भावहविध्यपर्यको वा॥ यद्यपि परमाणुरूपपृथिवीसामान्यमेव त्रिकालाबाध्यमनन्तमिति उपमान
तया साक्षात्कारणत्वावातद्विशेषग्रहणमिहानर्थकं। तथाप्यस्थिरपृथिवीसामान्यारम्भिकाः परि
माणुभ्यः स्थिरपृथिवीविशेषारम्भकाः परमाणव एव स्थिरतरत्वयामि हि यामिसद्धतितेषामेव ग्रहणं
॥ स्थिरपृथिवीविशेषोपलक्षणं वा पृथिवीविशेषग्रहणमिति न क्षतिः॥ इदुभिद्यानीमिहहतिप्रसी
त्यालोकत्रयविख्यातः॥ अखण्डदण्डायमानस्यानेहसो विस्तारसंक्षेपणेन विविधं नाम मतिः शेमुषी
यस्य सः॥ महत्कालमहाकालमहाकालेतिवादिनं। वत्सो गोरिव गोरिवं गोधावन्तमभिधावतीतिस्क
न्दपुराणवचनं तोजनेषु मानितनामधेयश्च॥ वर्षमासदिवसपक्षकलानामभिक्रमणेनानुमा
पितमार्गं स्ववपुर्येन सतु थः॥ विजयते सर्वोत्कर्षेण तिवर्तते। प्राणो नामथ निर्गमादिसमयराजे
न्द्रतारामण्डलीराम्भेतिप्रसन्नाभिधानघटकं पूर्वपरस्वाक्षरं एमेतिस्फुरन्मन्त्रमूर्तिकमयं जीवोजे
पत्येत्यर्चके सुदिष्टोचितकार्यभारपटनया पाशारशर्मा॥ मूलाधारचक्रे तच्चक्रान्तराणि भेदपुरस्स
रं सहस्रारचक्राभिसम्बन्ध एवात्र प्राणानां निर्गमनं॥ आत्यन्तिको विभागस्तु न विवक्षितः। तस्या
मंगलत्वेनादिप्रान्तोपस्थितस्य पृथग्कथनीयत्वात्॥ एवात्रयदीक्षतिकान्तरण्यतेसहाधिकाल

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्रदशगाथरेखाः। द्वात्रिंशदेकीकितकोष्ठकोर्ध्वाऽधोवैतिथीशाश्छिरवनेक्रमेणच॥ दक्षिणोत्त
रायतमाद्येरेखात्रयंप्रसाध्यततस्तद्व्यन्तोरेखाष्टदशपूर्वपश्चिमायितरेखाभिर्द्वात्रिंशत्कोष्ठा
न्निनिर्माय्यतेष्वनुक्रमतएकादिपंचदशान्तानंकान्नग्रलश्चात्रिंशदेकीविलिख्य प्रथमतोऽनन्तरि
तधः षोडशसुकोष्ठेषुवन्ह्याद्यन्बोऽश्पूर्णतिथीशान्लिखेत्॥ नेचतिथीशावन्हिकोगौरीगणेशो
ऽहिर्गुहोरविः। शिवोदुर्गान्तकोविश्वेहरिःकामःशिवःशशीत्यन्यत्रगणितोताःप्रकृतेप्युपयोगितया
गृह्यन्ते॥ वन्हिकावाग्निप्रजापतीप्रतिपद्द्वितीययोर्लिख्यारिशौ॥ विश्वेपुरूरवामार्द्रवसौ॥ हरिःप
क्षकामदत्तिमलिलितात्पर्यः पृथक्धामशावः॥ पक्षाः वारांणस्याभिधायकोचितपदप्राप्ताहिमेकाक्षर
मोनदोहृदितिचाक्षरमथोमस्याद्यमेन्तेद्विवेत्याद्विवर्णकपदर्शितिपक्षद्वयमध्यवर्तिद्वितीयपंक्ते
॥परिगणितैःपंचदशतिथीशैःप्रतिपत्प्रमुखाःपंचदशतिथयआक्षिप्यन्ते॥ यद्यपिकृष्णपक्षी
यपंचदश्याःदर्शामावास्याद्यभिधानायाः ईशतयाऽन्यत्रगाहिताःपितरोनात्रप्रदर्शिताइतिन्यू
नत्वमापद्यते। तथापितस्याःशशिदेवत्यत्वमेवानिवार्हिसंभवतिनामान्तरप्रसंजनतोदेवतान्तरपरि
कल्पनमयोग्यमितितदनुपन्यसनेनैतन्न्यूनत्वकरमितिपर्यन्तर्थः॥ नचैवमन्यत्राथतदुपन्यसनमनर्थ
कंस्यादितिवाच्यं। तत्रतस्याःफलान्तरप्रचयप्रतिलंभेननामान्तरसाधनपरस्यदेवतान्तरसाध
नस्यशक्यमोजनत्वात्॥ अनुभूयतेचदक्षिणात्यादिषुकृष्णपक्षीयपंचदश्यादिशानिकाया
पितृदेवत्यश्राद्धप्रश्नसाधनं॥ शुक्लपक्षीयपंचदश्यानुपूर्णिमाभिधानायांविहितसंसेवनादिदे
वनदेवत्वस्यकार्यमितिक्रियासमुच्चयभेदः॥ यद्यपिचवन्ह्यादयःशशपर्यन्ताःपंचदशैवतिथीशाःप्रति
गणानेमस्त्वत्तालितिथीशाःप्रतिपद्यन्ते। नतुषोडशानमःपित्राभिधानोऽस्यास्तिथीशइतिसत्त्वेन्यूनम
व। तथापिषोडशमकोष्ठेअमायाअथलिलिखतत्रिंशदेकेननिथ्यन्तरत्वयाबाधनान्तदधस्तादधि
पतयः पितरोऽयपितृशब्दतोलेखयोग्याः सत्रपारिगणनाभावेऽप्ययोग्यत्वपाद्याहस्यालिखेत
एवतिनतद्दलाभिधानप्रयुक्तस्वत्वसत्वोपपादकत्वम्॥ आदौतत्स्थलिकोनेरायतमिलेहिफिरवी

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

न्तो रेखा स्त्वं वृषिसंज्ञकाः सकृद्दिहे वाष्ठादशांको हरेत्। कोष्ठानां प्रकारे लिखेत्प्रथमतो नंदा
दिपूर्णान्तिमाः संज्ञाः संहिताच यत्तिथ्यर्वे तद्यो योगा श्रास्ति लौकिनान्॥ [illegible] घपिनं
द्रादिपूर्णान्त संज्ञानां चन्द्ररुद्र र्त्तुपुरोगमसंहितानां च कोष्ठपंचकं तए एवपौ च यत्र षष्ठम
कोष्ठनिर्माणमफलं। तथापि षष्ठमकोष्ठसंज्ञाशब्द लिखनीविनानंदादिनिष्ठसंज्ञात्वाभिधर्म
सस्य चन्द्ररुद्रर्तुप्रष्ठनिष्ठसंहितात्व धर्मस्य षष्ठमायोगानं स्थानभिव्यक्तेरेवेति स्पष्ट प्रतिपत्ति फ
लतया सफलं तद्गुरिव खनाभिति बोध्यं॥ अन्यच्च। शुक्लपक्षे प्रतिपदादीनि पंचदिनानि शुभानि
षष्ठ्यादीनि पंचदिनानि मध्यानि। एकादश्यादीनि पंचदिनानि मांगल्याभावकारीणीति शुभा
शुभविवेचनं षष्ठकोष्ठनिर्माणमात्र समर्पितमिति तद्गुरिव खनं नानर्थकं॥ तथा च शुक्रे नंदा
१।६।११ बुधे भद्रा २।७।१२ जया भौमे ३।८।१३ शनौ रिक्ता ४।९।१४ गुरौ पूर्णा च ५।१०।१५ सि
द्धियोगा इति फलितं भवति॥ नंदा संज्ञाश्च चन्द्ररुद्रर्तुजा का भद्रा संज्ञा लोचनौ भाधिस्यर्याः। वन्ही
नृश्वाप्युगिनरक्षो जया स्याद्रुदे नाग्येत्रधि युग्मे श्वा रिक्ता॥ अग्नीनींद्र शक्र न्य बाणप्रसष्टो पूर्णे
त्येवं संहितानामेव संघः॥ चन्द्रः १ रुद्रा ११ ऋतवः ६ नेत्रे २ जलधयः ४ आदित्याः १२ वन्हीन्दुः ३
अग्निः ३ अष्टो ८ वेदाः ४ नाथ ९ अम्बुधि ९ इन्द्रो १४ अग्नि ५ शक्र स्पृभयेस्संख्याविन्द्र १०।१५
॥ आद्येदातृक्षणिकोत्तरायुतवुल द्रुखोच्चमः पश्चिकस्तासिनाथ्यान्तयोन्नितः पुनरससे पूर्वादि
कः पात्पश्चिमेः। द्वात्रिंशद्रुतकोष्ठके च विलिखेत्सूर्यादिकान्वासरान्नंदाद्याश्च तिथीस्ततस्ते
भरणीचित्रोत्तरा रेवती॥ तस्याधोऽथ च षष्ठसप्तनवमाष्टकादशाद्द्वादशाः सलिलाद शमा
भरणीचित्रोत्तरा रेवती॥ तस्याधोऽथ च पंचिकः पंच संख्याद्रुतः॥ नाथाः ९ स्सूर्यादिकान्तास
ऽध चात्र तदधः शन्यादिकाः स्सूर्यमाः॥ पश्चिकः पंच संख्याद्रुतः॥ नंदाद्यास्तु नंदा भद्रानन्दिका जयोरिक्ता भेद्रा पूर्णा
र्कचन्द्र भौम बुध बृहस्पतिशुक्रशनीनं॥ नंदाद्या स्तु नंदा भद्रानन्दिका जयो रिक्ता भेद्रा पूर्णा
एवं॥ भरणीचित्रा उत्तराषाढा धनिष्ठा उत्तराफाल्गुनी ज्येष्ठा रेवतीति सप्त नंदादि क्रमतो दग्ध
भानि॥ भनिसप्तमी॥ शनौ षष्ठी शुक्रे सप्तमी गुरौ वष्ठमी बुध नवमी भौमे दशमी विधावेकादशी रवौ
द्वादशी चाधमाः॥ बुधे प्रतिपद्वोसप्तम्यथ तथैव॥ षष्ठी प्रतिपदमावास्या च युज्यं न्ते दन्तधावने॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रेखाः प्राक्पश्चिमाग्रा भुवि नव विलिखेद्दक्षिणोत्तरभाजस्तास्तावच्छ्रलनो वै गगनचतुरितागारकेऽकादिवर्णान् । वरेष्वित्यर्णहीनं घतदनु रविमुखान्कान्लिखेद्यधस्तान्नतस्याधो वेदमुख्यान्विषभतिलिखेन्नीत्या स्त्रीहितौ चलस्थितवन्हीन ॥ तस्याधस्तु मघादिसप्तकमिहैवालिख्य भौघतनः पर्यन्तेषु मघैणशाब्दकमथ प्रीत्यालिखेद्बुद्धिमान् ॥ मघाविशाखे स्वनामख्याते ॥ आर्द्रा शिवः ॥ वह्निः कृत्तिका । ब्राह्मी रोहिणी ॥ करो हस्तः ॥ भुवीति पट्टिकाद्याधारस्य मान्योपलक्षणं । गगनचतुरितागारके । चत्वारिंशत्कोष्ठके ॥ रविचन्द्रमंगलबुधबृहस्पतिशुक्रशनैश्चराः सप्ताकादिग्रहाः प्रथमे कोष्ठसप्तके लेख्याः ॥ अष्टमकोष्ठे तु वारेष्वित्यक्षरत्रयं । तदनु तदधः कोष्ठसप्तके रविमुखाकान् । अर्कप्रमुखान्नैकान् ॥ अर्काः १२ । ईशाः ११ । पंचशराः अग्नयः ३ । रसाः ६ । अष्टौ ८ । नंदाः ९ । अष्टमकोष्ठे दधातिवर्णद्वयं ॥ तस्याधस्तृतीयकोष्ठसप्तके वेदादीन्नैकान् ॥ वेदः ४ । अग्निः सप्त ७ । अश्वि २ । गजाः ८ । अंकः ९ । शैल ७ । अष्टकोष्ठे विषाख्या इति वर्णत्रयं । तदधः सौरिकोकान्कोष्ठसप्तके ॥ सूर्याः १२ । अंगं ६ । सप्त ७ । उरगाः ८ । गो ९ । दिगीशाः १० । ११ । अष्टमकोष्ठे हुताशनादि वर्णचतुष्टयं ॥ तदनु मघाविशाखा आर्द्रा मूल कृत्तिका रोहिणी हस्तसंज्ञं मघादिसप्तकं भौघ नक्षत्रसप्तकं कोष्ठसप्तके लिखित्वा अष्टमकोष्ठे यमघण्ट इति वर्णचतुष्टयं लिखेत् ॥ यथाऽसौ मणिरामण्वाह्वयः सत्त्वेदशाहाद्वन्द्वकालत्वीनिजमप्यागतं कथमथ त्यक्तागतोऽस्य गतः अन्न ते प्रतिसाद्वतीमितिविशारदभुवं शुभपुष्पागकः कार्यकालयकालकालगमहाकालप्रसीदभुवः ॥ यस्याशीर्कितलेखनस्य करणाद्रत्नध्रुवा मषीभाजना दुःख्याद्वयमाप्तता गुरुरसौ विश्वेश्वरो मासि कौमुद्राणाधिपतकद्वयं समलनात्तस्य छोत्तमसद्भवः सोऽपि मानिषमालितोऽमरमहाराजेन्द्रनारायण लिः ॥ सौर्यणी मणीरामो नाम यमः ॥ उद्वेगद्वयं पूगफलद्वयं ॥ प्राप्तस्फुरद्भवद्रत्नसत्पितलोज्ज्व नभसन सितादित्यस्य यपठन्ति । नाद्यशाखा जनदश्च पत्तले मषीपात्रमस्य पर्यवस्यति ॥ भाद्रबन्धश्च शोः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लः१ नेत्रे२ माधवे द्वादशी १२ पौषे वेद४ श्रावणे६ इषे दशा१० शिवा११ मार्गेऽद्रि७ नागा८ मघौ। गोर
ऽष्टौ९ चोभयपक्षगोस्तिथयः शस्या बुधैः कीर्त्तिताः॥ ऊर्ज्जो बाढ तपस्य शुक्ल तपसः क्लिष्टा
५ ऊर्ज६ व्ययः ४।७। शक्राः १४ पंचदशी शक्राः १४ ध्रु७ नि३ विश्वा१३ सुताः६ क्रमात्। तथा
निन्वे शुभे सार्पं द्वादश्यां विश्वमाश्रिते॥ नभसि श्रावणिके माधवो वैशाखः इष आश्विनः
। मार्गो मार्गशीर्षः॥ मधुश्चैत्रः। ऊर्जः कार्त्तिकिकः। तपस्यः फाल्गुनः॥ शुक्रो ज्येष्ठः। तपाः मा
घः॥ दक्षिणे योन्नात्कोश्च नुर्गणे ततो रेखाः प्रसाध्याः पुरः पश्चाच्चाच्य चतुर्धीवमिलिते को
ष्ठास्त्रयै पोद्धृलेः। मासान् द्वादश रेखा विलिख्य परतो मासक्षिती हाक्षरानये चैन्द्र दृग्गाद्विजाङ्क
लिखनात्क्रम्यात् द्विगुण्याक्षरं॥ तस्याधो थत द्वाकिंश्च परलः शक्रादिनो कोच्चयः शुक्लेश
न्यमिती रणश्चविहितो स्वासे यमधाध्यायकैः॥ आद्ये दक्षिणतो नयमता श्च तस्रो रेखाः प्रसाध्य
ततः पश्चात् पुरश्च पाके श्रिमायता श्चतुर्दशताः रेखाः प्रसाध्याः॥ कृत्वा त्वादिश्य दक्षिणो
नकोष्ठात्क्रमेऽत्र भाद्रपदप्रष्ठान द्वादश मासान् लिखेत्॥ भाद्रः श्रावणः। वैशाखः। पौषः।
आश्विनः। मार्गशीर्षः। चैत्रः। कार्त्तिकः। आषाढः। फाल्गुनः। ज्येष्ठः। माघ इत्येते भाद्रपदप्र
ष्ठाः॥ परतस्त्रयोदशमकोष्ठमारभ्य तिथिवर्णत्रयं॥ अग्रतस्तदधो द्वादशकोष्ठेषु प्रत्येकं प
कद्व्यात्मकांकिक्रम्यादंकसमुदायं लिखेत्॥ स च प्रथममेकद्व्यात्मकः। अनंतरं त्रिद्व्यात्मकः॥ ततो
मध्यमवर्त्ति [illegible] तृतीयकोष्ठे द्वादशात्मकः। ततश्चतुःपंचात्मकः। ततो द्वौकादशा
त्मकः। ततः सप्ताष्टात्मकः। ततो नवाष्टात्मकः। ततः पंचात्मकः। ततः षडात्मा। ततश्चतुरात्मकः
। ततश्चतुर्दशात्मकः। ततः पंचात्मकः। इत्येवमेते चन्द्रदृग्गादिजांकिताः॥ अग्रतस्त्रयोदशमको
ष्ठ [illegible] तिथिवर्णचतुष्टयं॥ तदनंतरं च तदधस्तनपंक्तौ प्रथमकोष्ठे एकद्व्यात्मा।१।२।
द्वितीयकोष्ठे त्रिद्व्यात्मा।३।२। तृतीयकोष्ठे द्वादशात्मा १२ चतुर्थकोष्ठे चतुःपंचात्मा ४।५। पं
चमकोष्ठे द्वौकादशात्मा १०।१॥ षष्ठकोष्ठे सप्ताष्टात्मकः ७।८। सप्तमकोष्ठे नवाष्टात्मकः ९।८

अष्टमकोष्ठे चतुर्दशात्मा । १४ । नवमकोष्ठे सप्तात्मा । ७ । दशमकोष्ठे त्र्यात्मकः ३ । एकादश
कोष्ठे त्रयोदशात्मा । १३ । द्वादशमकोष्ठे ६ ॥ पररूलः सप्तमकोष्ठान्नतिरश्चिष्ठमादि पञ्चकोष्ठेषु त्रयो
दशमात्मकान्तिमकोष्ठे शुक्ले शून्यमिति गणश्रावद्दोलेख्यः ॥ अध्यापकैः । भाद्रचन्द्र[illegible]विसा
द्विवर्णकाध्यापनकरैः ॥ रेखाह्युत्तरदक्षिणायतिमन्तालिखसः पुरस्तात्सुवेप्राकृप्रत्यक्षगणित
नः पुनरिमा स्नये काधिकास्ताद्दशानवद्वादशा चन्द्रनेत्रमुखराहर्षे कालिख्यिप्ररणीः नक्षत्रा
णि ततोऽधरेऽर्कगणनान्यग्रे ततः शून्यभं ॥ दक्षिणोत्तरविस्ताररशालिरेखात्रयमालेप्रसाध्यत
त्र केवलमधिकद्वादशसंख्यास्तयाद्यापूर्वपश्चिमायास्ता रेखाः प्रसज्य चतुर्विंशतिकोष्ठके तत्र
द्वादश चन्द्र १ नेत्र २ अग्नि ३ । ५ । बाण ५ । रुद्र ११ । त्रयोदश १३ पुनि ७ । नन्द ९ । वसु ८ । ऋतु ६ । नामाङ्का
द्वादश चन्द्रनेत्राद्यपोद्धाः ॥ तदग्रे तस्मिन्नलिखितवालरस्थत तदधो द्वादश कोष्ठेषु आश्लेषानुरा
धानुराधमघोत्तरात्रयरोहिणी स्वाती चित्रे हस्तमूलकृत्तिका पूर्वभाद्रपदरोहिणीनाम
धेय द्वादशनक्षत्राणि लिखित्वा शून्यभानीत्यक्षरैश्च तत्पश्चिमान्तिमकोष्ठके लिखेत ॥ मानपि
चमकथिथ्यमध्ये सद्वादशानां दिवसमन्तर्हितं तत्र थमार्णमात्रकथनाद्दोत्करथ्यादितिः ॥ भू
यान्नैसुहिनामकश्चिद्द्यवैविप्रेषु धर्मपथिकशास्त्राध्यापनमाचरन्नाहितदा विद्याशुमगर्ना
भासि ॥ प्रत्यक्षादिप्रमाणचतुष्टयतः पञ्चमसद्वादशाक्षरादिममेतिहिनामप्रमाणमेवदृथ
गुरसीकृतं तर्हितदादिमास्त्रपात्रसंकीर्तनतो वेदोत्करशास्त्रार्थावगति ब्राह्मणेषु[illegible]लिप
ध्यायमभूयात्तदानीं च स्वाध्यायाध्ययनं धर्मानिपेतभावोपस्थितं कश्चिद्दथ्यपाथर्विश्च नवाल
येन द्वादशाक्षरबीजस्य संकीर्तनमात्रादेव वाञ्छितमप्रतिलब्धः । इत्यं च शास्त्रसामान्यमवस
लिलमज्जनीकरणायेत्यपर्यस्यान ॥ रेखादक्षिणोत्तरायतिनूपालिखसः पुरस्त्रवे रेखाः साध
चतुर्दश प्रगाद्दिनेबाद्विशत्तगारको[illegible]मासके[illegible]मासेषु इति[illegible]
निकादचाधयतदधोऽर्णानशून्यताराणि लिखेत ॥ दक्षिणोत्तरविस्तारशालिरेखात्रयमारोविर

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

च्यतास्तु प्राक्प्रत्यगग्राश्चतुर्दश रेखाः प्रसाध्य बाडवशतिकोष्ठके । स्मिंश्चैत्रादिद्वादशमासा
न् गततश्च मासेष्वपि तिवर्णत्रयं लिखित्वा तदधोऽनुक्रमेण रोहिण्यश्विन्यौ चित्रास्वात्यौ उत्तरा
षाढपुष्ये पूर्वफाल्गुनी धनिष्ठोत्तराषाढश्रवणौ शततारारेवत्यौ पूर्वभाद्रपदाकृत्तिका मघाश्वि
न्यौ विशाखे आर्द्रानुराधहस्ता नश्रवणा मूले भरणी ज्येष्ठे लिखित्वाऽतिम कोष्ठे शून्यताराः
ति चतुरक्षराणि लिखेत् ॥ रेखा सप्त दक्षिणोत्तरगामिनीस्तत्र दर्भान्तरे प्राक्प्रत्यग्राश्चाष्टाविभ
क्तः स्मिन् धिकिताः तावेदश स्थापिताः । चैत्रद्वादशमासकाः तद्योगाः हास्तश्चाधः कृ
भद्रदशांश्च योग ह चयो वेदाधिकाविंशतिः ॥ दक्षिणोत्तरगं विलोमरेखा लिख्या लिखेत् रेखा प्र
यमपालिलेखेन तद्भ्यन्तरे पूर्वपश्चिमायता स्वाधिकदश संख्याः रेखाः प्रसाध्य चतुरधिकविं
शतिसंख्यग ह चये पूर्तत्रो ॥ चैत्रादिफाल्गुनान्त द्वादशमासान् लिखित्वा तदधोऽनुक्रमे
ण कुंभमीनवृश्चिकमिथुनमेषकन्यावृश्चिकतुलधनेकर्कमकरसिंहसहित द्वादशराशीः
प्रलिखेत् ॥ नाएतामासेषु शून्यराशयः ॥ सप्तद्वादशाक्षाणि कोतरायनमथो रेखा त्रयं रेखा पद
त्रान्तर्गवधैव तत्र च लिखेदूर्ध्वे तिथयो विषमाः । द्वन्द्वानुक्रमतोऽधस्तेनामुखराः कोष्ठेष्वधारे
राशयः पर्यन्तेऽधिकोष्ठगा लिखेत् भित्तौ यच्छून्य लग्ने सर्वकीं ॥ आये दक्षिणोत्तरगामश्यालिखे
त्रयीं विलिख्य तन्मध्ये रेखाः नवपूर्वपश्चिमाप्रता प्रसाध्य प्रातिपत्प्रभति त्रयोदश्यन्ताः समवि
षमा तिथयो लूर्ध्वे लिखित्वा तदधः कोष्ठसप्तके तुलामकरस्यादि द्वन्द्वक्रमानुक्रमतः वृश्चिक
मीनान्ताः सप्तद्वसराशीः संलिखेत् ॥ पर्यन्ते तदधोऽधः कोष्ठद्वय विषमतिथिषु शून्य लग्न द्वन्द्व
मिल्य सराशि लिखेत् । तत्र प्रतिपद्यधस्तु लोमकरान्ति द्वन्द्वं । तत्तीयाधः सिंहमकरान्त द्वन्द्वं पंच
म्यधोमिथुनकन्यान्त द्वन्द्वं । सप्तम्यधो धनुः कुम्भान्ति द्वन्द्वं ॥ नवम्यधः कन्यासिंहान्त द्वन्द्वं एका
दश्यधो धनुर्मीनान्त द्वन्द्वं त्रयोदश्यधो वृष मिथुनान्त द्वन्द्वं ॥ समिति सप्त द्वयराशयः ॥ ज्योतिःशास्त्र
निरूपिताः त्रिवर्षादिचक्रमत्र संक्षेपतः श्रीमणेः । इत्येतत्संप्रविवे
चितं निगदितं दृष्ट्वाऽथ तेवाग्मिनः स्वर्गं प्रेष्य पुनिजा च वर्णक वयोर्कुर्वन्तु विस्तारतो ॥ श्रीरस्तु ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

१७ साग्रा, स्यार्पकनाम लभनमिदं विश्वेश्वरेणापि निक्षेत्रमेप्रविश्य चेद्यगुरोरारण्यका
ह्लादनी। प्रीतिनिनो वितरीति वित्तवनितावस्त्रार्पणैश्चेत्तदा, नेनमयं र्थमिमोक्षमर्थमभिनो, त्रस्यधि
नआवुधाः॥ आह्लादकारण्यमित्यर्थे आरण्यकाह्लादनमिति माधिकमानन्दकाननपर्यायमा
नन्दकाननेदेवीसंकटनामसंश्रुते। यास्तवनुसंहितमेवगुरोर्मलोः क्षेत्रे। इमे। मनुजाः। अनेन। मणि
ना। अधुना। शा। आधिपत्यसमये। अभिहितमिति पाठान्तरे। अत्र। एणाद्यां। प्रपंचेदा॥ रोषेयाने
ना। शिवे सौ गुरुरत्थयामि नानारकलाणकर्त्ता हृष्टे वार्यं गुरोर्न प्रमदपरिजनस्त्राणकारिशिवेन।
शिवे सौ गुरुरत्थयमि नानारकलाणकर्त्ता हृष्टेवार्यगुरोर्नप्रमदपरिजनस्त्राणकारिशिवेन।
दत्त्वा लोध्रप्रकामं बुधजनमथितं तत्रवाक्यौघसारं कृत्यः सोऽयं गुरुर्वैप्रतिदिनमसहद्दक्षिणा
दत्तनकाद्यैः॥ नारणं च यत्प्रभवतनया नारकोगुरुर्मणिरेव। शिवेरुष्टे गुरुस्त्राता गुरौ रुष्टे शिवे न हि
स्यादिति अत्रवाक्यसमुदायेऽधर्मोऽभिहितः। यो यमेव। नित्यं नारणकर्म सीविद्धतस्तारमणेदक्षि
ण्यपोधर्माधिकृतिर्नयि-[illegible]तिसना, शिष्टेऽयपापो, त्ययी। वारणे। मंगलको, यमंगलनयप्रि
वैर्यथाश्लाघ्यं नेपापिष्ठोऽपि तथा, सस प्रतिनिधिर्धर्माधिकः सूयते॥ आश्लिष्टः अकारप्रश्
प्रश्लिष्टतया अधर्माधिकृतिः। अस्य। नारकस्य। नेतिकाकुत्तालिंगितप्रापकः। नापुरुषो वा। नि
विधार्थको, यमित्यन्ये। तन्मते आश्लिष्टेत्यस्य गुरुवाक्यालिंगितद्र्व्यर्थः॥ पापप्रक्षालनहेतवे वि
निधनेयतारणारखवितं पापफलत्रसमेत्यशणवधनेश्वोक्तिकिल्बिषं मोनयेतः पापफलेवस्तेर्लम
बलिमदः प्रत्यक्षस्साक्षात्त्वतः पुण्यात्माभुविनारकफलसदृशं स्यादिहावलेपावयेते॥ तत्र। नारण।
ल्पव्रते। सः। एणवधदनाम्ना॥ कार्यस्वस्वावकाशण्ज्ञानसमयप्राप्याप्यमाणेनचेत्स्यामश्नानां
पलक्षनीभवनिनियमिनोयाऽतपाकर्त्तुमर्हः। पश्चात्तस्साध्यमानपुनरथवकृशे नैवसाधूपगुप्
नसात्कालाऽनुमानप्रतिषिध्यतमभिनोयाजितयेतदेतत्॥ यस्मिन्कालेतु यत्कार्यं तत्तदाचेत्तत्साध्य
ने। अनुतापफलदत्तं नीस्याद्यमदन्यदानतकृतिः॥ मत्स्यप्रत्यर्व्यमालोचितसमयसमुत्थितष्टमूर्तिः पुर
लीबाला, होजाननीमामनलितवपुषपत्याहन्यन्यपालितः तस्मात्[illegible]त्करेणप्रगमनेजवपु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कल्किभागवतकं
७६
76

स्तामिमांनावकाशीनित्यंप्रत्यर्पयामीत्युपादिशत्निभक्तंप्राप्यकोऽन्त्यकालः॥पूर्णेनैव
स्मरणेनावकाशेन।यदेवकारणप्रमितनाधिष्ठितिः।आकाशेचैतयोःसामानाधिकरण्यमनुभ
यते।स्वस्तोत्रेवन्ध्यात्मिकेत्येवमुक्तस्तत्रकल्पा।नश्चरत्नेनोमययवर्षकान्तर्हितस्याशि
वाशमंक्रात्मककालस्तवस्यतादात्म्यंहिसंस्मितमिथ्यानाकदाचित्स्तवकवचस्तोत्रप्रष्ठप
रायणमात्रेणजापकेषुवाहिनात्यर्थबुद्धिमाविर्भावियन्तीवालानाबद्धिघटिकामेकाहोरात्र
प्रापकंमनिमानयत्यवकाशमिदीयस्तोत्रपारायणेपार्थक्यनेसाधकेभ्योनप्रत्यर्पयनि।मान्य
समेऽनवयाननऽन्मतहृद्घ्यिनाद्यामाहिमात्रसाध्यस्वस्तोत्रप्रष्ठपारायणेनस्वर्पवासरेनिपू
यतिप्रकृत्यामलिनाशश्वतीच।अतएवैतांब्रह्मविद्यामुक्त्वामथब्रह्मलोऽमृतनस्सास्वादप्रत
र्पकस्वस्तवरणंपारयणेहिसः।सोऽपिधनमानयामावकाशप्रत्यर्पयामिनत्स्तोत्रनैरपेक्ष्यतएव
वासरान्समापयामीत्यहोरात्रात्मकःकालःसर्वदादेवपारिषादिस्वस्तोत्रमात्रपारायणेनत्यातयाशु
द्धप्रतिशृण्वंभयादादत्तंप्राप्निर्याददत्तहानिनीतिमुपदिशन्तिलोकेम्यः॥स्वयमवदातःप्रकृत्याप्रान्त्यहि
काम्यहेलानिरिरिकारस्पतिलेभतोऽतीवनिर्मलःपुनश्चास्याःपार्थक्यनःपारायणमपेक्षते।इयंत
पतिपूर्णस्वभावकवचस्तोत्रादिमत्तयाऽस्य×परिपूर्णस्वभावस्तोत्रशालितया×पारायणेदिवस
यापनफलतयायामानितरेसमपेक्षतएव॥वस्तुतस्तुअन्योऽन्यमनयोर्मात्पुत्रात्मकतयाकदाचि
द्बलयाकदाचित्कालस्तोत्रमात्रपारायणेनकेशिकादिनामधेयनत्तत्तद्वर्णप्रकारपारायणेन
वासरपरिपूर्त्तिः॥अनयोःकालबालयोः॥यथाकालात्स्तोत्राद्बालास्तोत्राविर्भूतिः।तथैवबाल
स्तोत्रात्कालस्तोत्राविर्भूतिरितिद्वयोरनयोर्मातृपुत्रात्मकत्वंपारायणेनानुभूयते॥अतएवद्व
योरेकस्यपारायणेऽपरस्यैवफलप्राप्तिःस्तोत्रकारणंघटते॥जातेवैदिवसे।वेलानसमर्पकेन
गृहेमेमणेःकाचित्काचनकामिनीवल्लभमुक्त्वाहैमंदिप्रेषयते।लब्धानामहम्मन्त्रमैथुनविधिनानादि
सृष्टेनदासध्यानोदिवसोद्यमावधिनर्जंसाधयाम्येवैव॥नाकामिनी।अहं।हास्माणिः॥नानाहि

CC-0 Dharmartha Trust J&K: An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्यादिवाक्येनानन्त्यप्रसक्तपरिग्रहः॥ ग्राम्यो मैथुनधर्मेन नरेण गर्हितेनेति मिष्टान्नदानाऽधुनानित्यर्थे
रूपाभिरूपस्तेभवन्तिचा। कालेवध्याभोजनं। तस्मान्न दूतनैमुक्तःपित्र्यधर्मप्रत्यपिनित्यस्त्रियासले
वं गर्हितेऽभिनोऽस्तनुमण्णेरध्यापनादिस्फुटं॥ न दूतनं। स्त्रियामैथुनघटनं। द्रव्यमिति सुवर्ण
रैप्याविद्दिलपूर्वतुनारमणेमन्त्रिषादिनिवेशितेन समुदभूतसप्रत्ययः वौविकैः। रणलीनापिनिरा
ज्यसंस्मरणेनौमासान्तिरेकोत्सवान्तन्नद्भलुतया प्रसाधितवपुर्गत्वाऽयनोपातिगं। द्रव्यं
पोविकसाहवैः प्रत्यर्घ्यमाणमासिकं त्रिंशन्मातिरजतमुद्राणां। सुवर्णमुद्रे घाद्विव। मन्त्रिषा
लुस्वरूपेण। गत्वा। कालिकोद्गतिप्रसन्नपाप्य दुर्लभंसिप्रति॥ कालोमोहात्मनावेमणिहरि
विद्दितः प्रेर्यमाणो दिनादेः सर्वबाधौ छिन्नार्थप्रकरकघटनान्मानिति स्वार्थसिद्धिः। निष्ठत्येव
मगाकौ॥ कालोमोमणिरहात्मकोदिनात्मा। यघप्प न ह्यनेशणया अथकालनयानदुक्ती
र्तनौ चित्त्येन विस्मरणमत्रानुचिर्त। तथापि सर्वोदिपात्मप्रवर्त्तनेयहाघाः सकलाः क्रियाइति
वनेनान्हएवमुख्यत्वप्रतिपत्त्यानिशायाः कालेत्वानभिधानेऽयनक्षतिः। अप्रतिषिद्धमनुमत
भवतीतिन्यायेनतस्याअथतत्त्वप्राप्तेः। सर्वायमालिहरिरूपविज्ञानः। दिवसप्रारंभेप्रेर्यमाणः
लवपाएयणाघुपायेनचाल्पमानः। स्विकालएवविप्रो। महाविप्रावमूःहरिमणिदेवो। म
कश्चन्द्रस्तदात्मजतया स्वयमथमगाकौ। एनकीयः पुरुषोऽरजेव॥ मासिनोऽहंप्रतीतुप्रकारेण
निवहाभिघमानः स्वजात्या। नैकर्यातोऽथएकोनिजमुचितमहोरूपमुच्चैःप्रसज्य। विम्वसिम
कानतातिः पुरमुखविशदस्यानसंमोजितनश्रीरिकश्चन्द्रोजगत्याममितितिविवुधजनप्रत्ययमानि
नोऽस्ति॥ प्रतिमासभिन्नारूपभित्तोक्तिप्रामाण्यतोभिधमानरूपनेनेनुश्चन्द्रोतिरप्यतेप्रत्य
यन्प्रत्ययःप्रतीतिः॥ ननुहरणमिवोरिनाः कतिपयेरणस्त्रेषुसप्तोत्सवः प्राप्ति ... णोऽत्रराज

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तिलकारत्नावलीनिभकाः। किन्त्वस्यैव साहित्यमवोधन मदाः काश्यीकर [illegible] वन्दनस्य
मितम्राविद्धिर्नैवाकसौरभास्वादनं॥ राजतिलकसमुदायेष्वेव प्रायेणलान् [illegible] कर [illegible] नीनिलीय
तिष्ठन्ति। अस्यैव। पूर्वोपक्रान्तमणेरेव। अस्य याश्चिमाधुर्यमिहत्त॥ प्रीतिर्यथापि भोजनादिविष
याप्राप्ता। त्रवैप्राणिनेर्यानायातकमानतोनिषृत्तिर्नदेशान्तरशवरे। तादृशोनेव तथापि स्व
नवपुदेशैः स्वकीयोजनैर्यस्मात्त्साधितभोजनोनवहुशोभुज्यन्तरयाचते॥ स्वदेशेऽभिलक्षि
तभोजनाप्राप्तौदेशान्तरशवभिलाषोभवतीतिनिर्गन्तुं। भोजनासिद्ध्यर्नतस्भोजनर्गन्तरस्थापयाअ
सभिवद्धक्किकनयातस्याः अतिशयितायाअर्थदेशान्तरनिर्गतावप्रयोजकत्त्वप्रयोजकत्त्वेवोत्ति
नुविचारणतरं॥ संन्यस्थित्जगतीनलेपदापिवेक्षिश्रान्तविद्यानुवसत्वपनिवनतयापिपुत्तकविद्
हाकाशविद्योद्यमः। देवस्यास्यनुपीडितेन्द्रमिहिरस्याहः सचाकस्मिकसत्तस्मात्पीडितमूर्ध्वसे
विलिखितः सो। यं किरस्वाधते॥ विद्याविदेरेवसिद्धान्तविद्यानुवन्ध्येवमुक्ताः। पुस्तकविदेरेत
हीतपुस्तकानां। अस्य। हरिमणेः। मणेरेवचवा। पार्थक्यनोहरेरथपुराणेषुसाम्राज्यमस्येवेता
नाहम्मुलुकसाहवप्रवचनैः शालीनपण्डितसमुदायमूर्धन्यतयालिखितोद्भूतएवमणिः सोऽयं॥
स्वापार्थस्यलक्षाधनेः यपाद्विवेत्त्रागताकामिनीनहिस्वार्थमदः प्रसाधनमहोतस्यैगुरोःश्री
मलेः। आयानायद्विचेत्किमित्यसमयेवैलीविकं नारएवंतपक्षानाथिहमेयुनीविततुनेरागोऽत्र
कस्माद्धनः॥ पुरुषेणकामुकयाः स्वापार्थस्यलकरणे। यसाच्चेनसविद्यागता। नद्यन्तिसे। रहः
केलीगृहे। अत्र। सुरते। स्वापेच। त्यागः कस्माद्धनोः। अयोग्यस्यागोमानपर्यवसितोभोऽभ्युपव
र्णते॥ त्यागेवाध्यकथंभिक्षुर्निधुवनप्रत्यर्पमाणामिताहृदयाभिरसुष्यपाणिनगुरोस्ताणमणेः
सप्राप्ति। भूयात्स्वविवाहयुग्मस्यकलीभावोद्यमाभ्यपिकितस्मात्स्नेहएवलस्यविद्विर्नैस्यात्तद्
रोप्यर्थं॥ नस्य। मणेः। नस्याः। कृतविवाहायाः। अद्ः। मानकरणं॥ नानायाः स्वस्वदेशे लोकाध्यतवपुष
श्यालिकाध्यापनादिप्रीत्याश्लिषाध्यलीनाह्वनाहिवहुशस्ताभिमभिमानर्यानितासोऽहत्वद्यायहसः सु
नरसारिनः कुलमाक्रीडयन्त्वेनामेतभिमानयाभिप्रणाद्यभिरसकवोनितयाऽतरषा। नाभिमां। शालीक

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्त्रिपंच। सोऽहमिति। युगणं विरासहित्तं कृता॥ वाक्यप्रायः पुराणं परिषदि विदुषां शास्त्रमेव
प्रसह्य मच्चारणज्ञा समानं प्रगण्य निजवपुर्मन्यते भीवसोपमा। तस्योपन्यासमात्रात्पराभिवनेभ्य
र्पमाणे ऽन्यतो ऽस्य प्रक्षेपः सद्यः पुलोम्नि मलिनयति तदा ऽभीष्टसिद्धिर्विदूरे॥ वाक्यसमुदायो वचनं। वच
नसमुदायः पुराणमिति परिषि सा पुराणं वाक्यभूयिष्ठं। अन्यतः। परस्य विभवना नहि स्यात् ने। अस्य पुराण
स्य। नो मलिनयतीति काक्वा मलिनयत्येवेति गम्यते। नहि। पाभिवना नहि समये। अभीष्टं परपाभिवएव॥
ताए नानागराजवाः प्रतिदिनं खेलाधिरोहात् सर्वशालाध्यापनकच्छ लाद्विजयिनो याचनाएवात्रमे।
प्रेखोलाविनम्र शिरसि गृहिणी पूर्वपरावाश्ययत्तस्मात्तत्प्रतियोजनं यदि भवेत्तासां नक्षासीयिनिः॥
मे मले। अत्र कार्यां। तस्याः हेलायाः प्रकर्षतो नियोजनं। तासां पौरीणानां। तदा हेलोझवने सीमि
तिल्लं प्रभावः। तात पार्थक्यतः सुतप्रव्यक्ते हेलायाः यावन्न प्रतिलिभ सावत्सर्यन्नमाक्रन्दएवतासां॥ व
रूपाः पित्रवतो विवाहितवधूसाक्षात्कृता वण्ययोनैतासां नगरोके सस्विविवयेसाक्षात्कृतिः प्राप्यते। सत्ये
वीहिविवाहसाधनमिहत्वापन्नेवे फल्य कनेस्याद्धेलिकयागतिर्नियमितारहो मयेणमेऽभितः॥ एतासां
कृतविवाहा नानिगरोनिलीयस्थिताना हेलिकयागतो वर्षपाटवप्रायमेव॥ एकैकखण्डमधीत्य चैकमपु
नःखण्डान्तरध्यायनेप्राप्तास्य किमुष्य सचकमसो सत्त्रनिहसीमरेत्। दृष्टोऽजसभासु राज्यघाते
मापाहदीक्षाविहिराहोऽनभ्युपसीमितोपाहितेलद्दत्न्यसीहाणी॥ अमुष्य। खण्डान्तरस्य। नात्र द्ध
यनपापमनेनवर्णरेखुगंधेऽभिशलेऽथवानेष्यालीविनमानसायनलघोजात्याप्रकृत्यार्प्यते। किन्तु गृह
वाक्यमानितमनानभ्यासभूयिष्ठके यो गया भोग्यविनारशालिनिगृहे सार्यपुराणं हृदः॥ गुर्वादिवाक्ये
विश्वासः श्रद्धा। धर्मत्वसमाभिरेतत्त्वपसदसि पुराणं तीवलब्धपरंतुप्रत्यासन्नार्थिवगप्रकरकविधतेभा
योग्यं जातं। तस्माद्यत्वं तद्देतत्पुनरयनरसो भीपुंते भाविनार्गौप्राह्। स्यिन सर्वमिवाभिलाषितमसहन्ते
न्यतिप्रायशोऽत्र। भोगयोग्यं। निर्वाहिस्मी। तेलगोः सप्तनीहप्रगण्कपटकैरातपत्रादिमान्वीशतोमेवेरमत
श्वापकरणपुञ्जे योजतोनीयते सा। अतनभूयोवाहिश्चप्रगण्वसतिभीरामानिर्भ[illegible]याःपाद्ःसीलाय
नेऽतःसमुचितमभितः शिक्षलेसाधुनेवी॥ आपतेमणे शीतःकार्पासपन्नप[illegible]॥ यत्रा

न्ति। देवानां देव एव न तु नरः नृजो मनुजो वा चिकित्सकः। मर्त्यानां भिषग्मर्त्य एव रोगहरः। अन्य
त्परः। को नं कुवलं के निलहन्त्यमरः। कोलो मध्यदेशभेदः कोलीनि भावाविलातः। मध्यकोके
वा। देवानां विशेषस्त्वमर्त्यबालः॥ त्वस्य मर्त्यजातेः। एतेषां देवानां मनसि मथितं मनसि नक्रमस्ते
ऽनुभवमानां। चिकीर्षितं। गहाधीशानुरागाविष्करणे कैसवेन। सम्पनेत्यय पठन्ति। यत्तेशपाक
क्षपनेति वा। आवर्त्ययन्ति। पयइवानिष्यचन्ति॥ यद्गङ्गाघटपीडिता धियवसितत्रिहाकिकाध्यावि
न्तरेऽथ कोऽदनएमञ्चनृकृतिभि सत्तेसततथावेदिते। वंश्यानां कलहा हृणोम्बरएदसेसाध्यभिति
चनेभोगाभ्यपलतः प्रश्रुतमुल्नोतारएन्वयसेवतन॥ नत्सनया। गंगातम्भपीडितनारकेसलाम्पू
वत्तया। तैः। वंश्यैः समं। वंश्यानुमनितः। यो वै भागिन भोगान्त्रुदलेसप्रच्यवनहनि श्रुतिप्रामाण्यमत्ते
प्राप्नुर्वंश्यानामिरस्य एवविभागा विष्करणे भागाभ्यपलतनहत्यने नावेष्यते। प्रस्तुहं पणेयमिन्त्रसमित
एत्रिमेषुनसातसिकृत्यतमपानिदृतौ॥ त्रिंशद्वर्णामिकाहः प्रकरकृविधनाः नेकसाहस्रिकोप
स्पष्टप्रायमपयाहर्षप्रातिरवकुलजो दुर्भभोगोऽदनेऽस्मिन्दानारणानादि च वर्धिष्णपतिभुविस्मः
स्वत्वास्सरूपभीषांहे यश्चिायमयोघप्रतिगृहमस कृतो कवरेन्वेकुनोऽत्र॥ कल्कनाधिप
काशिकाधिपनयग्रामाधिपेमादिवर्णकान्तरलोऽनेकसाहस्रिको घविधतिर्हां चन्द्रसभाट
वाहिद्भः। नत्रवस्पष्टवेचप्रभृष्टानयमयो। अस्मिन्नगहे। अमीषां नारएन्वबापतेजीगुणेभ्य
प्रचक्षतेणां। स्तोऽपि। चवर्किरञ्च वर्षाभाहितिनस्वसाम्पोधृत्यकुलजः। कुकृयानितिभूतार्थनि
वतुप्रत्यपतिनेनसमलिकान्तविशतिवर्षोचके। स्मिन्सप्रतिकसमयेषु क्राम्यमाणेवेवादोऽना
भिरनाकर्णितिमहतिबोध्यते॥ स्पानेसपानेऽत्रकापभवनकनिवमः शोभनेऽतीवनृगः किं
चेर्पस्यपत्राक्षिप्यलचनिरस्तकृन्मानुनेसेवनत्र। प्राप्तेनारएन्वयानाभिदत्तिह भवनेनातभागप्रसक्
नाक्षिमादस्मिन्विवादः परकुजनमसनो नेवभोग्योऽन वाली॥ भरेगपामानपःऽनलपः॥ हृष्ट्वा नेत्रिया
कानामसितिकरघणेवमाकासिवचैदेलेऽल्पकास्वपञ्चहितलितिगुरुमहाभेरवाज्ञेयसागतिनि
भीत्वा यानोऽ्यकध्वोऽजनपरसुगंधालितानालापमित्वा सुषानामानिनीनसाविधगवसतिद्रजेपरयो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पञ्चाशी द्वन्द्व बाहुहकृत निर्नयादिच्वेत्संसाधितु रकयते पत्नी ताहि नियोऽन्यतो गृहमलेः सा सत्पानिके भीष्ठदा।
यद्यस्मे दृयमप्यथो तावदि लगाहस्यम मत्रापितयाथेयप्रतिक्रमेन क्रुरुसोवव प्रयोऽन्योरबाहुः॥ यो वेता
मसमुल्केसोहकृतिमिर्यष्टीधरण्ययपलो च्छलाधीशपद प्रयोजितवपुः सस्याऽधुना वेश्मके ः। नित्य
विघ्नितमन्त्र भोजनमतो वेश्मान्तरस्थ प्रार्थना यो ऽन्यो वा त्वयमेव लभितधनो वेश्मान्तरस्थापितः॥ शाला
धीशः काशिनाथः। अत्र। पितृवेश्मनि। वेश्मान्तरमनु प्रार्थना। वेश्मान्तरे। पञ्चाशी द्वन्द्व पत्न्या घातकर
हितवेश्मनि॥ संप्रत्यत्र वसुधिरेशतिलकाः प्राधान्ये साहकः सेनैश्वर्ये गुरु काशिनाथपदवीं संप्रापिता
यो मालिः। न स्याऽभीप्सितमत्र दुर्मनुजकेर्विघ्नं प्रत्यह तेषां वारलोहितवपुनस्यायोध्यो हिसि होत
र्पितः॥ अत्र वारण सां॥ साहवाः। बुद्धेर्गो देशाहवनाहम्पलुकस्साहवेष्ठ वरसाहवप्रवक्राः। पदवीं
संप्रापितः। निखिलशालीनपल्लितमर्त्य तया लेख्यलिखितः। अत्र। पितृवेश्म। नाथयेत्स्पयपठीति। वार
लेनिवारणे हलीव। मणेरसोध्यादी हितेष्यय यष्टीधरतया विलोकितएव॥ एतन्पूर्णमिमं प्यचेत्कृत
कितो ना भीप्सितं तिर्लसावमन्त्रो जत मा हि को भुवि कुतो वात्रैवस वेशितः। तद्देवेन्द्र पदवीं तस्य सहस्रये
वेरिलोत्त्रसिता नाले वानिर्दलनाय मम च्छिधरको प्रौपुः सम्भूयोऽधुना॥ अभुष्य। नारण मलेः। विज्ञापितः
संप्रतिताततानसहायस्य। कुतः कि नहतिपाठनतः। अमृत्राकौ लीकोद्यादेदेशान्नरेषु। अत्रैव कास्मी
रणलाया वा। नत्तल्लाच्छलाधिष्ठितिहेतोः। नद्धजेशमत्र शालेशे स्पयपठीति। देवेशलितपाठनतः॥
यद्धुनातत्प्रसाधयपरिखादि विद्धामि। नुजनाप्रकुर्वन्कालीकोद्यादेदेशान्तरेषु दत्तनमथप्रेमत्येवभूयः॥
नह्यातस्माये यमुच्चैर्वादिपुनरेस्य वेघोऽन्यतेनर्हि हवै भूयः साम्रास्यसैसाधनविधिघटनासा वेवादयान
यामि॥ प्रात्यहिकरणलाधिरे हलपद्मानवलंबनतो ये दैत्यादितातत्प्रनृः। अनुजनावनुगः किल
गुरुरभियन्करकासाहवैः। कल्पलुवत्साहवप्रवक्रैः॥ कालेर्शिताभिधानोऽरुणकवचः तमार्गप्रसह्य
मनुष्यलत्सच्छावनमको वाहलेकवचजुषो पूर्वमात्सूर्मनुष्यः। नैश्वैते हेष्य यष्टीधरलोहि तो ह्यत्रा
दोलकालप्रसह्यः सच्छलाधापनादिप्रतितिष्ठनमभितः साधयामि यवैर्भू॥ कालेशिताभिधस्यमार्गानि
कैतिपञ्चमाहे विश्रम्य सामनुशान्त प्रेरणतो हलेकवचावतसौ द्वलायस्याधिनावितिसंज्ञितदुर्जयस्याः
भेदस्यैवारुणकवचधरपदानि च्युप्रसङ्गनकत्वाभातसे तच्छावनमको बोलि मरुडवाक्यमसीगतो।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कल्किभागवतकं

७९

79

ननावानीसो येन तत्स्रष्टा विनिन्दर्यकीभूयात् । तथापि कालूर्सि हर्षिोनि [illegible] ना मार
णगनि रपि तु नान्न गति रूपा यापिस्ये नर्हृदि केत्स्य निर्गलिम स्पतत्त्वपरित्यागयोग्न्कत्वम [illegible] हः । अन्य
मभिधानं नातीव बाधितं । मे: मतेः । एतै र्वाहिः । अत्र काशी हिंहाभिधानोऽयोध्या [illegible] हनुमा वा [illegible] मध्यलोके
विदित एव । पेर्यपित पार्श्वपर्यग्राहं ॥ यो नो वाद्लि कायागत्न महिष्मत्या [illegible] नन्दक महो
समुचितेष्या नैयाहनी [illegible] वाहकाये: । तत्त्विस्पत्ता देहदेहीन ह एव गमनं प्राप्दतः । नै [illegible] मानी । यस्त्वेशम पाक
वभोग्य यदधिवसति सो राजकार्यो परभः ॥ एत वेस्य स्थितं एव गुरू एतका पंतितोल ध्य वान्त्रि तु [illegible] हिकाध्या
नहूत्तिते षु ने भिर्हत्वि: ॥ दृष्ट्वा भ्य पूर्ण पूर्व की प्रण पिभिर्यै: । श्रेष्ठि वर्मैरितो दे का या माधिरेष्य हृत [illegible]
मतिप्यो लिर्दु । उत्साह: क्रिपुत: । पुनः प्रास्तिद नीत द्रौप्य यष्ठी धारत्तनैस्त्रिहिरिक एवयाथ चलु हेरियो ज्यमनेनोकृतः ।
हतः । पितृ वेष्म नतः । हे: श्रेष्ठि भिरेवो त्साह मोभिरे: । न दूप्ये ष्या तन वृ वद्वेये पूर्व प्र कान्त ला या मणि रेख्याभि सेधी
यते ॥ उत्थायास्य यभिन्यवेत्य म तत्सा यस्येष्ट वत्स स्पृ यो सोऽपीहिष्ठ मा णिवै: प्र सो दभरत: प्राहोऽधुना भ्युषितः ।
मस्याने श्रीऽनिबालकालिविध्वंसो भयोऽभिधानं स जलि प्का रूप त्विव यमेव यो बहिर्लि: समुपाव थो या सन्निधौ
मलि । अधुना । वपुः स्पर्शन तनसि मये । बालकानामालिभि: फाल्गुनादिव समुभौऽपीहिष्ट मतिर्हस्तो छ नोऽनुभव
तएव । ह्यर्य । कापी ॥ विशेषु हि खोय मिलितो रेया मनि [illegible] हि खो मतिः । छायेव वामएवैसौ । अत्र का मे प्राव लते
तवर्तेन प्रलापे अप्रलुप्त नभोगश्य वर्ता नपरिस्फूर्ते: समा स्तोक्ति रलं कार: । को मे प्राव त्ता न स्याप्रलुप्तत्वे तु प्रलु
तप्ररहिता उभयोरपि प्रलुप्तत्वोपपत्तये तु प्रलुप्तं कृ एव ॥ इति पाताला ध्यायस्तृतीय प्रकरणे ॥ कल्यां तें
किनिभावनाया गाभवज्जन्क प्रहृष्टानेन पश्चैश्वासो कुलवर्णं कौधाविहितो ऽध्यायोहि पातालक: । स
वेषा मभिवाञ्छितानि घटय ज्जाग निसोऽयम त्यार्य स्मिन्नत्र प्रकृत प्रसारणक रैपायो मुख्यो मतौ
कल्पनं कल्प: सर्वे तत्सत्त्व स्मिन्नार्तको स्या सिन्नतथा विधो य श्री [illegible] लस्य निभोऽनुरूपो यो
निमः कलशैस्व वतारस्तत्र पूर्ण गतेश्वश्च नम धूमा [illegible] भगवदर्क: कीड्या प्रहृष्ट मैत्त: कारणं गय
स्पतथाविधो यो योग्य प्रियोपायस्तत्तैयासहस्ते नो तानि यानि वर्णकानि तेषां मोघे न समुदायेन
विहित: ॥ स्वप्रकार: स्वपाजिन नस्तस्य प्रसारणामपि वद्विस्तत्करुणासावृ पाय श्च ॥ यद्यपत्र क
लीकिभागवतके व च्याप्स्तेपदद्व: स्यावि प्रतिसर्गं कि श्वनरसो न प्राप्य नेमानि भि: ॥ मान्यवाथत
थापि पाठ न विधो ना म्नैत द्गुर्जि सिवलंपस्मात्त्वत्र कल्कीको भगवतोऽभ्याख्यानकौनिर्मलि ॥ ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

७७ शालाभ्यन्तरवर्त्ति वल्लिदिनच मप्रत्येकपुत्रोत्करस्य कृावे स्मानिजे पुदिनि त्रयीदि समीयायानुपूर्वादिशुद्धि
गच्छेदेषमहालिमलिभिर्भुविनल सोकंतुनेस्तत्रैवे सर्वे स्वस्वपितृप्रसं जितधनाः कस्मात्रयात्रोच्यानां ॥ परेच्छशालो
धिष्ठितं त्रयोदशपल्लिनानां काशीनाथभट्टाचार्यपुरस्सरः तत्प्रत्येकं स्वस्वकृहप्रालभ्यमानः पुत्रसमुदायः
स्वस्वं सधनादि त्यक्त्वा देशान्तरं निर्गच्छेन्नार्हतीनेन समयेषः शालीनपल्लिनसमुदायान्तर्गततारो पारब्धएमवन्तु
पल्लिदिननामधेयविद्वद्दुरीषपुत्रोऽयपुरः स्फूर्त्तिकः साम्प्रतं हादिभाणिः समीरामप्रधानः स्तत्रयायाल्लः परस्वस्व
स्वपितृप्रसंजितधनास्ते ; मीकाश्यामेवभ्रमन्नाध्ययदहर्निशं वेदस्मेनेको ऽत्रनेषुयात्रां चलतो देशान्तरप्रापणं याग्यः
अप्पकार्यशानेसच्छाभर्त्तयामनुरब्रवीदिति वदताद्दृढकर्मप्रसाध्यायस्वदेशगुणपुसः श्रिलिलिद्धिशिष्टानन्तुसत्कत्त
प्रसक्ते ननतो देशान्तरेयलिकदहिसेतिभुक्तैनेषाम त्रैवव्यवहृतिः ॥ नानानरेषस्थेयाकृहेऽत्रनियतायोग्यपाठ्यर्चेके
वचेपल्लीनत्वेहपल्लिकाद्यम यो सद्योगपघोजनं सप्रत्येवकुनरूदेलदस्स लक्तिल्पैतथाप्राप्यनेनन्नकाप्योग
गर्कलोगहस्थितिफल स्तौलेषनं दुर्घटं ॥ हरिरामपुरुषोयोग्यनयानातात्ताएकवन्तुपल्लिताएवायोग्या
स्वकर्मतत्परः । तदेतनपल्लीद्वयं । तथा । योगवेषेनातत्राप्तो युगपत्पल्लीद्वयप्राप्तोगर्हिणः स्वरिहानिरण्ध
घतेहस्तियुगपत्पल्लीद्वयस्थितिर्योग्या । युगपदेनिवदनावत्सराधात्मकसमयविशेषभेदावलंबनेनः एकस्या
गर्कलोकेनेकाथपल्लाः सम्प्राप्ताहिता एवं । श्रीवीरेश्वरपल्लिनाः प्रणामेन श्रीमनुनाथपथाजानीनप्रणति
सूलस्वसविधयासो च भूम्यानकैः नैवसपल्लीमन्दिराश्रितनुपशिष्याः वर्ष योगिनन्तसप्तत्रमुषाद्धस
सीस्थितिधतिर्नस्वल्पस्तोकोधिका ॥ जगतः प्रणामेनधूम्रा धानप्रत्यर्पणतो वैश्रिए । प्रयत्नी कुलस्वस
विधेयासस्यवासवत्यंकार्यग्रहनकालिलेतरस्मृणे हर्षधूम्रानयनकथेसाधानपात्रप्रान्तरसंध्या
ननयाविधेः तस्य मनुनाथस्य । योगिनं । योगिभेदः तत्र । मन्दिरे । स्थितिधनिः । सर्वदा स्वापाभूपानम
स्वल्पं स्वत्वं पुत्रपत्नेवार्थ स्वाभित्वाधभेतेतिवचनात् वैश्यादिवस्तुपुपुत्रादेरभिप्रानकोऽस्ति ॥ द्रव्याभ्यर्पि
मल्लिनियमतः शालाधिपमन्दिरे शालाऽध्यापनकर्म तत्प्रगाति नत्वाधिकेर्विर्पणालनः जीर्णतिद्वस्म
रसत्वाशिष्यत्नतस्मात्त्वमुष्येवनघस्त्वप्रेषितनवार्षिकः सतुष्टस्यैरक्षकोऽस्याप्रभुः ॥ मन्दिरे महा कालदेव
अध्यापनकर्माणि । पारणमल कार्यं एव प्रगातितं ननुसर्वदा । अन्ययाअनिपारित्वयतोगु एवकृमयत्नेरहु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तलीकिभागवतकं

८०

१

विकोशपोपरिवेतनशिरः। अमुष्य। मणेरेव। तत। कालमन्दिरं नप्रकर्षनः हृषितरगजो वा। वेतनीया
सिक्कं वा विकिकं वा मसा हृः अप्रकृष्टिनवेतनः। श्रोत सपुत्रमानर्गतमोगिभेदः। असा। कालमन्दि
स। सरिक्षकः। सीसुकएव। अलमुग्धः। अतएव प्रभ्यात्निमूलोक्तिः॥ पोऽघाण्य सगण हृशिकेनि
यमतः सपीणोन्नितस्वासनोऽस्यदानिदमानितं प्रत्लादितं सहं चालयन्नुत्सवेः। प्रातः कालतत्र वनत
नुमागि सपीऽन्यमारणयणेविस्मर्त सहसाकथसविदिनः श्रीमतनाथेहितः॥ यः ह्रायर्पके।
श्रियोऽर्पकः श्रेष्ठी। अस्य। मणेः। गेहे। प्रथमम्वगुरविं तीर्णे संयतदृश्यके। तत्रामन्दिरे। हृषित
श्रीमतनाथः श्रीमतनायेहितो वा हितागन्याधिः हृदं वकदुई [illegible] नद्लेवासियोगिभेद्यावत
नाम। अन्यथा समासपुनरपि तत्वदेव प्रहृष्टो। तथा चन्द्रमा अर्पकश्रेष्ठिनामयथा श्रीमतनाथेहि
तोतनथा। नद्लेवासीसप्रतिकवलप्रहृष्टियोगिभेदः प्रेष्यनद्वनिप्रानपद्यते॥ नित्यं सा हवसं
घलभितमणेसप्रा। यमास्वादयनशालाध्यापनकं विहायमनाभरपि निहितमलत्रवे। तस्यात्व
प्रतिभाविनं नियमतो भ्रात्रादिकं प्रेषयन्नात्मनेष्वाभिभावनीमपदवीमापालितनाम। तः॥ असो
मणिः। तत्र। साहवसमुदाये। भ्रात्रादिकं। हरिविजयमुदासीनं वा। तो पत्नस्यापितपुत्रकोत्वाशुमः
कस्याहृमाऽसो बाहिः सहिष्णुः फलमस्य हृषितनिनवर्धितं वा। भिताऽभीप्सितं। अस्य भूपयादिहान्
मेघविधतः केलीगहेन हर्षितोऽस्य प्राप्तो वयमेव यथा प्रातिदिनं सं योजितवाहित्विह॥ बहिः पुत्र
कागतम्। सखादितः। अस्य। पुत्रको त्करबहिः प्रकाशनस्य। मणेरेकाब स्थापितिनतात्पर्यमि
व। भोजनकेलिं ध्यापयन्कोलिः सुतकोलितिर्त्यवकेलवा। तेकाः। हृहृ। पुत्रकोत्करस्यालो॥ अस्य
स्रोहितचेटिकादिभिरिहायातागहे स्नानकृतो दृष्ट्वा धोगृह वेश्मानि प्रसभतो लीनाविनीता
वधूः। गत्वा चोपविश्य कदाचनस्थितघूनानमां प्रेक्षन्तियतोऽपाऽ तो बाहिरेवस्थं प्रतिरतः स्थित्वात्र
किंवोधिकं॥ चेटस्ली। चेटी। घटं। मणिः॥ प्रत्येकं तेविबाहयुगमकमप्यभ्रात्रोः प्रसाध्याधितिरन्य
वेश्मनिसाधुनातपदगोऽप्येवं बिनतत्सप्रत्नि। स्वप्राप्स्या बहुशो तवे पितृगृहे संसाधितिशकाने
तस्यो कुलपुत्रिस्थिताः पुनरयिर्यतेऽन्या। तदेनानामणेः॥ भ्रात्रोः। मणिरेवमहृषिरामप्याः। ताने

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ऊर्ध्वः। सद्दलप्राप्तिः। तथैव। वैश्याधिकरणाभावत एव। एवं शनि। सामान्याधिकरण्येन भोजन
प्राप्तौ सत्यां। विषमान्नदानं। कस्मैचिद्द्विदलपरिवेषणं। कस्मैचित्क्षीरपरिवेषणं। कस्मैचिद्घृत
परिवेषणं। कस्मैचित्स्थौल्यकपरिवेषणमित्यादि॥ [illegible] कस्मैचित्स्थूल
कपरिमितान्नप्रतीर्पणं। कस्मैचिद्बहुशर्करापरिमितान्नप्रत्यर्पणं। कस्मैचिच्चरणौ नश्यत्कालप्रत्य
र्पणमित्यादिवा। कस्मैचित्सद्यपाल्पवितरणं। कस्मैचिद्दन्ताज्यपाल्पवितरणं। कस्मैचित्क्षीरपरिवेषणं
कस्मैचिन्नीरन्नपरिवेषणमित्यादिवा त्रिविषमान्नदानं॥ उच्चैः शालाधिपत्यं परिखादिमण्ययः प्रादि
र्देशाह द्वौ घोषेल समाच्च यैव मुद्राङ्कितमनुजचयः शोभते धिश्चतोऽत्र। सुबाण स्त्रीनिमुद्राङ्कितमनु
जचयलोभयित्वाय दत्त्वा प्रेम्णा। सोमाज्यमुद्रा व मालितन्दुचितं नैवानिष्क्रान्तिनोयतं॥ साहवाः अमाश्लि
ष्टमुत्कसाहवप्रवक्रौ सेषामोघैः। असैव। मणेरेव। अत्र। कल्प्यां॥ नार्यकोयादसेषपोऽतपतिस्सा
एमणो मैकुतोनेत द्रुमानिभोजनस्मिमुखभक्तिस्यैकः स्तनं। तस्मा च्छत्रपपतिर्भणेः प्रजानिधिश्चन्द्र
पिर्तासहावादकश्चन्द्रापत्यसमानतां कथमपि च द्राक्साधिनं सक्षमः॥ पोऽतपातिमये वैता मसमुल्कसाद्व
गहेसलक्ष्यणज्योत्स्नवद्दत्यादिवर्णकभेदप्रसक्तो विलोपमानस्पाठकः॥ एतद्रूपमानि। पाठकवत्स्मनिसि
क्ष्मापालिखवेरमनिवा। ओकोगहर्पीऽतभेदत्यथवा। चन्द्रप्रष्ठापितशालाधिपस्यास्वादकश्चन्द्रार्पित
स्वादकः। नारायणो हरिस्त्वं प्रथमो यथैको नारायणलोमणिरसौ प्रमथस्तथैकः। छावण्यलंघितनयाविल
एमचन्द्रनातिगुरुविषयतो सन्नुकूलयन्नित्यादिद्वहत्या एवगतिर्प्रवाणिर्निवर्णकभेदस्समुदायप्रामा
एयतश्चन्द्रापत्यसंप्राप्तिहारिमालिरेव॥ साम्राज्यंगुरुमदिरप्राणितिभूयो महेन्द्रस्यमेभस्याभ्यणितो
धुना प्रतिदिनं यो नाप्रिनुसंस्थिपनः। स्वात्मानसिकुतानना ग्यपतिवेदेऽब्जोऽजुषः प्राणिनोनित्यमायेप
चैतासद्दचितं तस्या स्पर्शसृष्टणं॥ गुरोश्चन्द्रस्यमदिरपाकरणालादि। गुर्वितिपथगेववा। तस्या स्य। महेन्द्र
स्य साम्राज्यस्य च। महेन्द्रसाम्राज्यं चवैभाविकोमाध्यामिकलयैव सौत्रान्तिको योगयुतोपचारसत्यादि
वर्णकान्तरसमभिव्यक्तौ। साम्राज्यस्पर्शस्पणमितिपाठान्तरं जून्तेन सविनातनाम्रस्नात्र एवाजमोक्षत्वेस्मादि
वर्णकप्रतिपन्नेरित्यनुसार्यसत्कल्प्यमेव॥ असम छ्क्रेन तएव चेद्यादिन्तपप्रत्यर्पितं प्रायशोराज्यंसाधित्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मीप्सितं किमिति वेनाभ्युपगन्तिमासिकं। तस्मात्पुलकस्य सलिलं गत्वा बालाहिमयोजनाच्चान्वेषा
मथ वक्रतोऽभिलषितं तत्रैभिर्दृष्टिः॥ मणेर्हन्तावसमद्वक्रत इति मणितात्पर्यमेव। अस्य वक्रतः
माणेर्वक्रतः। नृपैः प्रत्यर्पितं। त्वयेति एष कर्षविधनवद्गा। तो हम्मुलुक्काह वप्रवक्रुपै नृपैः कदाचि
-द्रव्यं लाभापनत्स्यं समाज्यं मणये ऽथ चन्द्रपार्थक्यतः प्रतिष्ठितः। हन्मात्वासायथमासिकं प्रत्य
र्पितव्यमेव। नहत्वर्थी॥ दुग्धापूपककर्दमप्रणिनिर्दिनं भक्ष्येविनीयाऽपूलोएजानेवर्णमोनलिवेष्टितगृहापत्रि
धलासात्रैवै। पत्नीत्प्रतिवासरे नियमतोऽत्रौ सेमागत्य या भर्त्रा वेश्मनि मैथुनप्रतनुत्नेहैवादिनानेत
ए॥ कृतमिति दुग्धपयः। अपूपो मिष्टान्नभेदः। घृतमाज्यं। यावारयेत्सा पक्त्वा पाककर्मधना। भर्त्रा मिति
सहार्थाक्षितिपणीतनीया। जंबालं कर्दमोद्भवः॥ पूर्वनीतमिहाहृतो चिलमथो महालिका हृन्दकेनानप
नाञ्च मणे हरिस्थ तथाच दृष्टस्त्वयापास्त्वद्भूतः। तत्रै कौपदि बाहलैभिनवपुः सोऽच्चेमेनीप्राप्य नेतात्रिकृषि
गृहाद्दृष्यपुनरहोद्रव्यं समभ्यानयेत॥ पूर्वस्याः दिशः कालिकोद्यापूर्वमानीनामिहकोऽस्याः। सा प्रेक्ष्य
परणा मदोला। इत्यैतत्साह प्रकारापुरस्से। अयं मणिः॥ यैवाहि रेखबोधनतोच्चभणितिः श्रीब्रह्मपुर्या
त्वयो वेश्मन्या स्थितिशालिभिर्नयगृहात्त्रीत्वाऽयमानीयत। वीरएत्सपुनरानीता यदि तथा सैयोजनयप
लघुद्रव्यं हृद्धावर्जन्नपृथक्तिसोऽयंगृहे भ्यानयेत॥ नृपास्लाहम्मुलक्काहवप्रवक्रः। सोऽयं मणिः
अयं मणिरेव। ते। वाहाः। नी। दोली। तथा। पूर्वस्य बायोजितं वर्तमानस्थो॥ पाकागारस्वविरुद्धमानदिश
द्रव्यास्वानपत्रत्रयप्रयत्नकीकृतिकालबौद्धलिङ्गदोलेऽनपूर्वतृपः। मुखारणस्त्रिपुपाठनिगुरुधनेति
ह्लादिकायां भ शंप्रव्य कीकलयाविभूव समपात्मन्यिः कथ्यनालेजः॥ पूर्वं पाठशालाविभाविनतः पूर्वं
गुरुश्चनृः। आत्मजः। आत्मा वै पुत्रनामासीति श्रुतिवाक्यश्रावणे पूर्वकथिपदकदाचिद्यात्मजनयाश्च
वहतः श्रीमणिश्चनृत्यात्मजेषु ज्येष्ठः॥ यदिवैधोऽबहूपुरएग्रहस्व बः संप्रेरणान्निर्गत्वा साकमथा
नयामित्रगृहाद्रार्यमिलेवेश्मनि। सा नापातिकृतोऽन यापुनरिह प्राहावकाशाऽधुनायापुच्चलम
यागतापतित्रि धेलसान्त्वनाशंकिना॥ गुरुः श्वशुरश्चनृरेव। पिता जगन्नाथश्चन्द्रकः। सापत्नीपय
मभार्या। अनया। योऽबहूस्यानिकया। नन्तत्रैव। दृष्ट्वा मणिमेवने। मनात्वरयाः प्रतिनिधिरनाशंकितव्यो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

[illegible] मपूर्ण [illegible]

बाधुना॥ अ[illegible] नेयमित [illegible] विशे[illegible] [illegible] तं पा नदाऽस्मा कका ल[illegible] हं कुतो न सह सा[illegible]

जा[illegible] पर्ति नियं [illegible] हि खलु बालि[illegible] प्रा लि नक्षमा त्रात्र पात्री पा भो पर कीयता मभिग

नाऽपृ[illegible] [illegible] [illegible] यर्थता त्वर्थक मन एवाधुने न त्वाभिन इत्यथ प[illegible] ने। नदा। नाहि। बहि

केलि[illegible] [illegible] [illegible] ननु तस्मात्कारणान्न बहिः स्वाप हेतुतः। पत्न्या बन्धोपयपाधिविवन्याः

मयोपमे[illegible] [illegible] तिवा[illegible] क मुज्ञा व भोज्यं वेश्माधीशेन दत्वा स्वयमथ यद्दिवे [illegible] नो ब्राह्मणा

धेः। इधा[illegible] [illegible] [illegible] त चपल मतिः सा ऽयज्ञा या ऽयवा ऽन्यो भिक्षुर्वा न त्विता वा समुचितमभि

हवे धार्मिकैः संप्र योज्यं॥ पत्न्योक्त्यो ऽन्यैपाक एव युज्यते। वेश्माधीशस्य भोज्या प्रविशणमेव

ब्राह्मणादिषु दत्तं म्लानं येन भोज्यं न प्राप्य हि चपल मतिर्यस्य तथाविधः। नत्विना। पत्नी पिता। इह

ब्राह्मणादिषु समुचितं योज्यं। यदीयोऽपराधस्तस्मिन्नेव दण्डो मम्भो ह्यु[illegible] नपरस्य [illegible] चेन्न[illegible]

रजयर्थः॥ चन्द्रागारपती चच चन्द्रतनयो चन्द्रो ऽयवा तत्पिता तैस्तैः [illegible] पक्रम प्रशमनेप त्नी गृहे

स्था पिता। धत्वा सा यद्दिवे त्विने नेह चरति पत्नी द्वितीया स्वयं भृत्य साधु[illegible] लाभिलाषितेः

योज्यजदत्तानाक॥ सा। पत्नी। योज्यं किम त्रोषधमिति पाठः तनो [illegible] गृहाधीशे [illegible] शेषः॥ नानेः

पुत्रेषु वेश्मस्वकमुदि ताभिनः हीति नीयं प्रयातं तेन भोगा गतिवैपुत्र रायन राशा लक्ष्यते प्राप्यमानः

नस्मान्नानादिशिष्यः सुहृद्यद्दिवा यानुतातासनस्यः तस्मिन्नभ्युत्थाने वेश्मवति नूनं तस्मा सा ध

भक्ष्य प्रलोभः॥ नानेश्च नन्दूः। पुत्रेषु। हरिमणया दिषु। हलः। वेश्मनः। एते नटा। ता नादीनां। भोनो वेश्म

निवा गति रागतिः। तस्मिन्नाशिष्यो। सुहृद्दिवा। अभ्युत्थाने। पत्न्या दिषु कृत क्रोधे॥ वेश्माधीश[illegible]

भोगो वा हि रस्य यद्दिवे चैवाशिमकानां। हादेस्य तूर्णं पदाशुकवैपा [illegible] हेतु मभितो ऽस्मै कुतो नार्पयति

वेश्मन्येवोपभोगो हरणविनिहितः साधु तस्मान्नेषामेव स्तत्वं नत्र एषः प्रातिदिनमस्ते नैव योग्यः प्रम

ही। वेश्माधीशस्तानानिदेशानः संप्रति माणिक्य हरि श्रेया हरिन्मणि [illegible] युते। किनमो ऽयवा। भोगो भु

क्तिभोजनं। बहिः। गृहान्तरेऽने। वैशिमकाः। असौ। हरिमणये। तस्मान्नः पदाशुकप्रावरण प्रष्ठानाम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

र्णनात् ॥ शालिग्रामशिलायामवलंबनाभिदावर्मत्रयात्मात्रमो दीर्घो हि इदशकः स्वरसन्दिनाबाला
ऽयकालान्विता शालिग्रामनवलंबनेन हृतिभिः स्प्राप्यते सर्वदा तस्मात्तज्जपपूजनादविफलं
मान्याप्त्वियथाश्वती ॥ बालायाः स्तोत्रादिषु कालसमयेशनया कालान्वितत्त्वीहर्षी मातात्रिक
लेत्यसीतिभेदः स्तोत्रावशेषसंदर्शितिकाला माताकुमारीत्यसीतिप्राचीनपाठाबलंबनेनुका
लेश्लोकेऽपि नीतिनत्रत्पर्यन्त्वानराणांशसिभाहितो पत्नियाहासा अन्येतु मातापस्व यशाश्वतश्च
पाठित्वा सार्वदिकतया महाकालमेवलवणजपाराधनैः पूजयंति ॥ स्वप्रातिस्विकरूपमात्रमि
लितां प्रोढाभिमाभिः पुमान् बालेत्येव मुक्तिरस्त्यविदितो बालो स्वसावेवाहि किं चैषा मिजेशरूपणा
पगुरूणां स्तोत्रादिभिर्वादितानानाकार्श्य मयोगनाः सामहसासीभक्षणपापाधिहि ॥ स्त्रित्रयसु
बाला न स्याः केवलं प्रातिस्विकस्वरूपं प्रत्येकबीजात्मकमेकैकबीजात्मकानत्त्वप्रकर्षेणोऽस्मत्
निप्रोढमतएव तदुपिष्ठात्रीदेवता प्रोढा ॥ बालो बालिशः हर्षी त्रिवर्णा गुरूणां महेशपदाद्गतेन
प्रतिक्षणं क्षाम्येत्स्वभावतया कार्श्यमल्पत्वं गता अस्य गुरोः एतत्तु हि स्तनावस्थाः स्वगुरो
र्य विनिर्गमकानुपलभ्तं कार्श्य प्राप्याभक्षणयोग्यत्वापत्त्या मतत्वे हानि राप घतकृतिर्तद
ह्वीहतिपक्ष एव बलीयान् ॥ अह्याससनः पुराण परिवमात् हिश्याप्यचाग्रमणेर्मः कृत्याजि
नसाधिनोचिन निजा[illegible]र्वितपानहः ॥ सुब्रह्मण्यैकशास्त्र शाब्दिन पुमर्मा मासूको सौकृती
काशीनाथकृतीन्द्रम[illegible]मर्गितन्द्रात्मतनपिश्यति चन्द्रात्मजः पार्श्वमी शास्त्रीत्वपास्वय
[illegible]सीकृत प्रा[illegible]धिम मासाध्यापने हर्षीमणि जानानिचन्द्रात्मजमभितिपाठ
[illegible] यथस्त्रानभि[illegible]कद[illegible]नाम्हिलदतीत्विनः साकंश्रीमणिनाथयानुसहसानेका
लिकोऽपि गत्वा[illegible]वसंघजभिनमसोकवत्स्वसाम्राज्यकांतानप्रष्ठकसंतुनात्प्रतिनिधीने
नान्यदेधास्यति ॥ [illegible]लामा असौ मणिः एतान् शास्त्रेण ॥ देवानादिरेव प्रभवति
मथावेधएकत्र[illegible]र्तनामित्र्यएवप्रभवतिचतथा वैयकोऽन्यसकोलेः देवानामित्यवा
बालाः प्रातिदि[illegible]वहस्य[illegible]न[illegible]वेधाः हसैन[illegible]यथावाम्हतिमाधनमद[illegible]रुप्सना वर्जय

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

र्णानं॥सान्निध्यानि यया ... श्रीमार्तण्डया त्वा ... घोद्दिद्दरणक निपुणः पूर्ववत्साधुभू
ऽयकालान्विता सान्निध्ये पित्तपारत्वमिभिद्दत्व सर्पधर्म ... त्कारार्थ त्तिरस्मानक त्किरक मलधत्तेजाय
मान्यात्त्वियश्रिणश्च ती॥ एकुलमित्य त्रेवात्रैकदेशोपि न लिपिश्लोकवचनानादः शब्दस्यर्थान्वयोनद्दशतिकरः स
लेत्यहीनिभे ... नैसन तथात्वाभ्युपगमात्॥ सामान्यासनसीथितस्य गुणिनस्नारणमणेर्मेऽधुनान
... लेनैर्पितमिहात्त्वैश्राद्दम्मूर्जस्वलः अयामात्रिकपत्रिकार्पितमद्रलनूच्चैर्नसिन्नपर्कितस्या
द्दूजकदेवक ... लनंदेशान्तरेऽपेक्षता॥ अदः॥ अन्तं॥ अर्थस्मारकशब्दपूगघटितेषथेत पूर्ववर्णिकेऽपि
वर्णिकमप्यन ... कपद्देपेतनं संलक्ष्यते॥ रक्षोहागमलघ्वसंशयनयाशास्त्रैर्बुधैः सर्वदानस्माद्धूर्णकिसिघर्ले
भिन्नमहोध्येयपूरणात्मकं॥ एतेषु पाताला ध्यायस्थितेषु तस्मात्परेष्वान्नर्थकियदेवोनुपलंभात् बालले
ननिष्कारणः षडंगो वेदो ध्येयो ज्ञेयश्चेति श्रुतिर्ा वेदवेदांगान्यतरत्वमनः पूर्णमकस्यास्य शास्त्रस्यापिऽनानो
कारणनैरपेक्ष्यतोऽध्याध्ययनादिकियोग्यमेव॥ स्वात्मसंरक्षणादिफलमप्यभिहितमेव॥ योऽहरहस्त्राम
कोऽसावथ हृत्तिभिरभिपूज्यमानोऽलिकालकलस्पेन सास्यधसत्प्रकरपारिचितस्यार्चनादेवभूयः भक्ता
नगिधपघप्रकरकघटनस्योपपन्नो नयोग्यवाग्बीजसलक्ष्मुच्चैः प्रभवतु चकथं बालिकासाध्वनेन॥ का
कालप्रसरभेदएवाहिवासरप्रकरः॥ अर्चनप्रावृतनस्तवराजपारायणमभिधित्सितं उच्चैः गद्यपद्याभि
र्माणिप्रष्टफलप्रत्यर्पकतया॥ यद्येतज्ज्ञापनएवेदमित्याग्रल्लतेनाहि हृन्नेतन्मात्रपुरश्चर्यायाः कन्यकामा
वालिकेत्येवमभिधीयमानायाः पितृप्रष्टेनध्यापिताया आकस्मिकगद्यपद्यनिर्माणफलकपाऽइत्याव
त्वस्तूपसाधुत्वमापद्यते तस्मात्तत्र कालएवकारणप्रसाधितस्तवराजाध्ययनप्रष्टोपरस्कारणः॥ अनेन॥
वाग्बीजमात्रेण॥ लब्ध्वाशाक्ताधिपत्यपरिषद्दिविदुषां श्रेष्ठोऽप्यवेक्ष्यनोऽधि दूरत्वमल्पर्पयन्वैनिजंधनमभि
नः पाल्योगन्वेनकुर्यात्तार्हिप्यर्थः प्रयत्नोऽनयनकघटकोमारस्यैनमोक्षलोमतिसातनत्वाहित्त्वप्रभवतिच
यथा पोजिलवर्तथेष्ठैः॥ विदुषां चन्द्रप्रष्ठानां दूरतः षाण्मासिकपत्रलिखनाध्वनाध्वनोद्योमासिक
समुदायः॥ निजधनस्वैमासिकोघः॥ नत्याहिः॥ मणेः स्वसत्ताकद्रव्यप्राप्तिः॥ मणिः॥ नतदेशजवाहिरू
न्निकरणधानस्फुरत्वेमुषीकयेतस्यहृतीन्द्रमान्नितमतेस्नारणमणेर्मेऽभितः॥ साम्राज्यस्यनिसंघसप्रगाढ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सं०८६९२४ कल्किभागवतम् पत्र संख्या
82

ति भयः स्वपुत्रं किं नाम मर्त्यप्रापणलोभिरोधयन्ति यः सोऽपि क्षमाहीननः॥ प्रासादोत्तमदेशेणोपरि
ततिरिविरणो हंसप्राहभित्तिस्थानोच्छिन्नानसंप्रापितननु स्वलोलेक्षि कुञ्जीकः पुरुषः। अरे स्मो ज्विस्म
पयन्त्वैगगनतलमिलहोरकान्दोललीलासंस्पष्टाज्ञानितत्तौ किं पुनरसमहोतिष्ठति प्रार्थितार्थः॥
विशाल्यवदनएवपूर्वमहिलावैयोगिकाग्निज्वलज्ज्वालाजालकमीविनानं स्वयः एहोऽभयसन्दृण
कं। जायाभयविनिशोरलोसुववधमत्काएनहींविस्मलोभूयोऽभूतदलयाप्रसाधवचरलीकेलिमणेः श्रि
स्यतां॥ अस्मानः। हारन्माणिप्रष्ठानुः लिष्ठतौ स्पत्रएजनतेऽस्यचयपठीनि॥ पूर्वमहिलावृत्तकितेनया।
ज्वोलैव अजा छगी। तेस्पाः अजकैः॥ एतः। कुल्मुजकसाहवाल। जायनेपुत्तपमस्थामिनिजाया। भू
योऽभूत्हेतापुच्छो व्यपजाप्न्यायको॥ यत्साधी तिशयप्रतीतिविदितं सोन्दर्यमाव्याजिकौतस्मान्ने
गपितान्ध्र काश्विदिहवेभाजनन्एवगिनाः। किन्त्वासान्निप्रसङ्गेनि प्रणिहितं चानुर्यमत्पीयनस्य
स्पान्नमप्रमीक्षिलर्थविषयेहानिभिर्हृष्टलक्ष्यते। आयाजिकं। मेघच्छगलोभयस्तुतं। आसीमेग
नानां। नृपाः। नरपत्नयोऽभूपालाएवं। वाग्मिनाएजसभाप्रवेशराजिवाननुर्यमूलप्रयोजकवस्तुपंचक
परिसंख्यापकयुगलं कैः कदृशाप्रमाणयतोऽनुभवतश्वनृपसंगीतस्वानुर्यप्रयोजकत्वं प्रतिपन्नमेव॥
नीएन्नीत्वा स्ववेश्मन्यथनृपरजतागारतस्त्वं एतो वैमर्मित्रेष्ठी प्रत्यर्पयेच्चे यदिराजनमसोनाधि
त्वाह वाहनः स्पासा। मित्रालपुर्यां प्रतिदिनमभितोऽध्यापयन्स्नातःकोधानुयोग्यस्थानोस्थि
ताना मणि - [illegible] न्दनवाधिरसत्येव भूयः॥ धात्रेणैतानवेश्मन्यधिवसतिरयोमामकीनार्थिनाचे
[illegible] प्रतिदिनमभितो योजयत्यत्र नेवै। नस्पाः प्राप्तो घनादिप्रगल्भपदयुतः प्राप्यते
न। यथत्रानभि [illegible] दन्ले वपुरलसमथो जायनेऽत्तीवयोग्यं॥ ममैयमामकी। अत्र। द्विजवेश्मन्येव।
लिकोद्दपृद्गिलाला [illegible] द [illegible] वस्तु। हृत्यं। द्वेषपथ [illegible] गृहनिवेशनोपायेन [illegible] लस्पमूलं शरीरपात
नान्पदेधास्पनि॥ [illegible] समानाधिक [illegible] प [illegible] पित्तगृहेऽमि [illegible] नस्य निस्यभोजनमाच
मथावेधयएकम [illegible] नाम [illegible] गिलस्यैव विषमान्नदानज
बालाः प्रतिदि [illegible] बहुस [illegible] वसेनेप [illegible] बामतिमा [illegible] चन्द्रएवात्र। योग्यान्न

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लिंगप्रतिलंभनऐन्द्र्या गार्हपत्यमभितिष्ठते इत्यादौ इन्द्रकृत्त्वव्यपदेशः ॥ कामितार्थपूर
कतया कामिकं चन्द्रकाण्डमिति चात्र पाठान्तरं ॥ वल्लुतल्लु ॥ प्रातरैन्द्रशब्दप्रक्रमाभिनभिम
चन्द्रखण्डमेव पारायणीकृत्य कारणप्रतिलंभवैकल्यतः आवश्यककार्यान्तरसमाविर्भा
वविघ्नतो वा यस्मिन् दिवसेऽन्यदग्रिमं नैव पारायणी क्रियते तत्र चन्द्रकाण्डस्यैव स्वर्तं च तया
अहोरात्रपर्यायिषष्टिघटिकात्मकालयापनसमर्थतया कालाधिदेवतत्त्वस्वरूपकालिकत्वेन
तुर्थोन्यः सूत्रादिखण्डान्तरस्य खण्डसप्तकान्यतमस्य ॥ दिवसान्तरे तत्प्रतिलंभाव यस्मि
न् दिवसे चन्द्रकाण्डस्यैव लभ्यमानतया तत्प्रतिलंभात् ॥ भर्माष्टाधिकसंख्यसमयकालव्रा
नः सपातालकाध्यायः ससिद्धिलंभितो मनोमतो हर्षप्रकर्षायनः । दृष्टैर्नंस्तु विश्व ह्म मुग्धमनसः
प्रायोगिकप्रक्रमप्रामाण्यं भर्माणि स्यमेव हि विहरं कुर्वन्त्वलंभाषया ॥ प्रयोगेषु प्रभवनीति
प्रायोगिको गुरुः दुष्प्रापः खलु सद्गुरुरित्यादिवर्णकान्तरश्रवणं सितः तस्य यः प्रकृष्टः कोपः स्व
साम्प्रान्यसंस्थापनात्मा तेन हि स्त्राममार्यं तात्त्विको वगमस्तं ॥ प्रयोगाश्च प्रमाणमोहनवर्ण
कारणो च्चाटनलम्भनाकर्षणादयः ॥ हर्षं हर्षप्रकर्षफलमेव ॥ भर्म निश्चयेन ॥ भावप्रति
हापस्य इन्यथानुसारं ॥ प्रतिहा च प्रायोगिकप्रक्रमप्रामाण्यं हर्षप्रकर्षफलमित्याचाकृतिः
तया अलीनस्याः मुहुरनुपयोगात् ॥ नानाप्युज्जिनितारकान्वयसमारम्भा हि सो हृष्यकवा
मौघाभ्युविनीविनीतमतिकाली यस्य कस्याथवा । पञ्चावेश्म निनर्पकान्त्यमुचितं तथा भोज
यन्ती भर्म वैश्म्यानामनुकूलिनी मिलन्ति च हृजनादनैः क्रिमलैः ॥ हृजनादनैः । हृजभोग्यसहश
नी समुदायैः पियालुफलैश्च ॥ काशीखण्डजपानभूषण तया पातालकाध्यायस्य पारायणात् प्रति
तिष्ठितः प्रगाढितानेकस्फारचूर्णकः । स्वर्णान्माधतदेवतानवतनुर्ग्रन्थ्यः स्वतो शर्मसिद्ध्यै श्रीविवेकोत्थ
पलंभनस्फुटपदे जागर्ति चापगुरो ॥ धनदैवैलानवनतनुषु यस्मात् दर्तिनं कलः तथाविधैः ॥ स्वर्णं

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्मनमाध्यन्तद्देवतानामिवसर्वदानवमभिनवत्वेनुयेनतादृशश्च॥सुवर्णमिमीदेवतानांमूर्त्तिरित्यनिर्मि
तिश्चलोकसमभिव्यक्ता॥सुरासुरकुले इत्यतिलब्ध्याप्यलभेद्यतद्देवदानवतनुरित्यर्थपठने॥इत्यत्र
यत्नोऽदृष्टमतिः॥विश्रामस्थानंयतिः॥इष्टमतिरितिपाठान्तरेतु इष्टबुद्धिरित्यभिमानइत्यर्थः॥स्फुरत्परहस
थपठन्ति॥यद्यपिग्रन्थस्याचेतनतयाचेतनधर्माभिमानादिमत्त्वंबाधितमितिइष्टमतिरितिग्रन्थविशेष
णंनोपपद्यते।तथापिचेतनकृतचैतन्याविर्भावकवस्तुनोऽचेतनतायांदृष्टत्वप्रमापकानुपलंभेनचैतन्या
ध्यासमवलंब्यतथाऽभिधानंसंख्यातिकरं॥इष्टमदोदृष्टगर्वइत्यर्थकेचित्॥बालोपासनलोलुपाल्पिह
इनैरर्घ्यप्रदानेतथाजापेचाप्यर्थयोजयंतिकुतुकाद्बालाब्दगायत्रिकां।अन्योपासननतत्पराननतर
साऽन्यस्यैवगायत्रिकांश्रौतस्मार्त्तकृतिप्रसक्तमनमस्त्वोधाभिमामेववे॥इत्थंसंध्यात्रयान्यतमसंध्या
यां॥योजयंति।गायत्रीमिष्टदेवतगायत्रींचमेलयित्वाजपोन्युपासकाः॥इष्टगायत्रींत्यिक्त्वाकेवलामिमा
नुश्रौतस्मार्त्तविद्याविदोजपंतिब्रह्मगायत्रीं॥गायंतंत्रायतेयस्मात्तेनगायत्रिकात्वियं॥इत्यलंमेऽसुम
भीप्सनतन्त्वयिबलाद्यज्ञोपवीतेधृतेब्राह्मण्याप्यगमम्क्रमेणतरसाऽनीतोंद्वितीयंमया।यत्सेनहदियाम
माणमुदिताकारस्तिदेहदृष्टप्रायोवक्तुमिहेत्थमुत्सुकमनाःकालःपुनर्दूरगतः॥इह समाधौ॥कालःऽउ
पास्यदेवः॥त्वमीतिमत्युद्दिष्टोक्तिःसतिसहम्यंता॥धृते।गृहीते॥उद्भमिपिशालुकेतिइमथविदृष्टश्री
गरक्षोऽथमन्वोमंजूषावीटिकाघंधरणिधरध्वंतंध्यासनप्रावतिश्च।पाकोऽमत्रादिपञ्जीरजनलगु
डकोदोलिकापुस्तकौघो॥वस्त्रंपीताम्बरोऽन्योभवतुचतरसासाधुपाथेयमस्य॥अस्य।श्रीमणेः॥भव
तुपुनरथोद्गतमुक्तिनःकदाचिदेवंविधमस्यपाथेयमनुमितोऽस्तुसत्तया॥दोलांस्वामधिरूढसच्छगतमःसर्वे
यथापीडिताःशालायांस्फुणमासिकाःप्रतिदिनंछात्रेषुविद्याःस्विकाः।ग्रंथाध्यापनकक्रमेणनिजगृहं
यत्तथाचेत्वहद्देलाघैःप्रतिवेधितोभुवितदास्वोध्यायमिष्यामयलं॥भयइत्युत्त्येकदाशालीनानवि
लपीडितांतिर्गततयास्वपितृप्रतिनिनिध्येनशालायामध्यापनमस्यवर्षादिनियमितंगम्यते॥अहो श्रीमणेः
॥स्वच्छास्वंऽलगर्वमेडिजनुषःशालाधिपालत्त्वतोनान्येषामिवपाठनंप्रतिदिनंकुर्वतिछात्रादिषु।कस्मिं
श्चिद्दिवसेसद्दक्षकृतिभीराज्यंब्रुवाणात्विमेद्रव्यस्यैकसमर्जितंस्वलिपितःकुर्वन्त्यथोपार्जिगी॥अन्येषां
शालाधिपानांछात्रादिष्वध्यापनप्रात्याहिकं॥काशीनाथप्रमुखशालाधिपानांतुवाण्मासिकद्रव्यस्था

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मत्तीकरणमात्रीनिसर्गः॥ पारणोऽधृत्वा मलिम्लुचेऽप्यमिहहि बहिर्भावितस्तर्हि मर्त्यः पणेः स्यात् जीवनाशो
ऽप्यत्र च भवति यतो जीवनं जीविनोऽपि। तस्मात्वेनाल्लिदेशाध्यवसितसुपथे नैव मान्यैः प्रसाध्य साम्राज्यं वि
न्ति चेत्यर्थः जगदुदिनमतिर्देवदेवः कल्की॥ मणिर्महिनाग्रभागो महाराजेन्दुनारणमणिश्च॥ जीविनो जीवनः॥
काशीनाथनिभालितो माणिरक्षावधाय्यकाशीं निवेत्य क्वाऽन्यत्र वनियोजितनागमचयो नियानि मान्योपनः
कारुण्याय शुकल्किने श्यकममुपार्श्वेग हीत्वा दुर्णत्साम्राज्यं स्वकमातनोति विदितो धन्योऽनुरागो नयोः
एकदेशग्रहणेन तः कालिकाकाशीमात्मकममुं माणिकामर्गं हीत्वा राजते। राजसविधवत्त्रिरुहिराजायते॥
व्याधः कश्चित्पदातिस्त्विहिरसिसुसमासाद्य निर्यतु काश्यां प्राणिव्यापातनादिप्रागल्भ्य निजसाधु
नैसर्गिकवैभावाभावोभयप्रापितानिजविजयश्रामिता सख्य सख्यस्त स्मात्ता हम्मलुक्साहवनपति
वरैर्मानित व्योमहेन्द्रः॥ व्याधो मृगवधाजीवः॥ महेन्द्रमानतश्च व्याधनिवर्त्तिः॥ हताभावेऽभाववोभ
यपक्षे प्रारितेनानिजेनविजयेन श्रामिता न्यसख्यानि सख्याति युद्धानि येन सः॥ कालीकाढ्ग मासिकमम
मणेः पृष्ठ्याऽवृद्ध्यर्त्रीतितः श्रीमत्तामसमलुक्साहवनपतिपदैर्लेखितनामलेखे। आवेद्यादत्तसाकु
वोधमधुनो विश्वासतस्त्सपमेरज्यं साधयतो यदबुनिवहाद्ध्वंतदभ्यर्प्यता॥ स्पष्टम्॥ चन्द्रापत्यपतयो
घनाशनकयोर्वैवाहिकैकाद्धतो प्राप्तस्त्रीयुगयोः हरिमालिपदप्रत्येकसंदष्टयोः। धान्यचिह्नार्थधनैव
यस्त्वविदितो वेशमन्यक स्मात्त्वयोरेषा नाशयति कुतेपरिजनैर्निर्वासित व्यसेस्सः॥ श्रीमत्ताहम्मलु
क्साहवनपतिसहस्राक्षकैः पत्रिकायां प्रीत्या नामास्य स्पष्टं निजलिपिलिखितसाधुसंस्थाय चेत्यर्थः स
मुद्राष्टशतात्मकं कुलमलुक्साहेर्मतः प्रेषितनिस्सामासिकमस्य ससिद्दिष्ट संत्सपृष्ठशतात्मकं॥ पत्रि
कात्र वहीमता॥ अस्य। राज्ञः श्रीमत्तेः॥ श्वेतमुखवलिबिरवात्रनिजलिपिस्त मालिलिखितं॥ केलीविश्रमव
हिःप्रदेशविषये सौभाग्यपेशलकं धृत्वा या पुराजो मणेर्मम पुरसाम्राज्यमाश्वातनोत्। स्पष्टानतिनि
पतितमार्जिकरस्स कल्याणिकाह्लादनयाजाद्धेरमबहिर्गतः समभवत्सा यानि चेन्नमर्दा॥ मणेः पुरतः
स्त्रियः साम्राज्यश्चकेशप्रसाधनादिकमेव॥ यश्चाद्यालेकसंस्थितिमम पुरजानात्र्यायायाजेतवेश्मस्थ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सुकपाटयुगमकमथोरत्यर्थमासीद्दृढं। न कूर्चैरपि धुनाविमोऽप्यभवनं क्रोधाद्धनीभावितन्निस्मात्तत्र न मे
स्थितिर्निश्चितमिनास्या मैथुनं वैकथं॥ स्पष्टं॥ लेखा लोके बाधपदर्शनस्य गुप्तिं नस्ताशमलेपैर्धुना
काशीनाथसदृशमेव भवनस्याद्भुतपुर्याद्दि नर्ह्यद्रावितवस्तुवास्तवचयो मात्रा विभक्त स्वहस्ता ग्रा
ज्यं निजमावहेयमधिकं शास्त्रं किमन्यन्नवं॥ अहं श्रीमणिः॥ लब्ध्वा शालाधिपत्यं विधनसविधगा
धापनो सो कस्यचिद्रजप्रत्युपरोप्याद्दृत जगड्डधारे हूनं नरत्नेन सार्कं आगारे श्रेष्ठिनो वैविहितानि
जगति थ्रा धवान्मुद्रि कौर्य धर्मस्यादित्यर्थं नुभयः पुनरथ यदि त्वेवं तर्हि पाथेयकं स्यात्॥ असौ। श्रीमणिः
तेन। रोप्य जगड्डधरेण॥ रोप्यमुद्रिकाणां मोघः समुद्रयो ऽष्टरत्न्यात्मानं॥ श्रेष्ठिनः। गोपालचन्द्रस
॥ उच्चैः शालाधिपत्यसिद्धसिद्धतवत्तस्ता रत्नारमणं वैशालीनाना मिव हप्राणाहितमसद्धन्मासि
कं भूमिपालैः। द्रव्यप्राप्तो स्वनन्त्रैः पुनरथ नरखा या स्यतीत्याशुमत्त्वा किंन्त्वेवं न्नार्पितिनो यद्दिगम्॥
नमतिर्याचिनार्त्तैर्हि लभ्यं॥ इह। पाठशालायां॥ एतत्। मासिकमेव॥ मुद्रयारजमुद्रया॥ याचनादि
तित्वपपाठः। याचनतोवरणकस्यापि दुर्लभत्वात्॥ काशीस्थो महिलागणः पितृकुलप्रव्राजितेष्वो
नवैभर्त्तारिश्च श्वशुरान्च वामवसतिं सीमान यत्युत्सवैः। यत्र क्वापि गतिस्तत्तो नियमितानारहो विवाह
च्छया नस्त्रालोच्छिन्नमासिकोत्कर धतं पाथेयकं दीयतां॥ शालाम्युपचीयमानशालाधिपति
मासिकमुद्रासमुद्रायं नोऽशतोधिप्रयतेस्मयतथाविधपिप्युपकारकं पाथेयकं द्रविणं योज्यतां॥
चैत्रं शालीनमेतद्धौवणकमभितो भागिनाभोगयोग्यं नैवान्ये नगृहीतुं कथमथ तरसा शाकपातं
स्थानगेन। प्राप्तविभोगिभिरल दृढवचनचयैः स्वात्मसात्साध्यलेन तत्सा द्राग्जुः स्वसत्ताकथम
थसहसानापलापक्षमाऽत्र॥ भागिनश्चैन्द्रपुत्रास्तेषां भागयोग्यं विभागार्हं॥ एतः श्रीमणेः॥
स्थानगेन। अन्येन। एमानन्रूपाठकप्रष्ठेन॥ यत्त्वे भागिनि भागानुदत्तइत्यादि श्रुत्वात्मकरदृढव
चनसमुदायैः॥ अत्र। चैत्रं। चैत्रं। चन्द्रसत्ताकं॥ आद्या प्रोक्तिकरवण्डमीत्यितमिलद्वितीयखण्डाल्पि
कामध्यासाथ चरखण्डिकत्रयध्वनाप्राप्ता त्रिखण्डात्मिका॥ अत्यासाथपित्तप्रसर्पभिहिताकोटि सामा स

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ष्यपितिः प्रवेशितः सैषमीमांसकः स्वब्रह्म एषशास्त्री निरव्यानः पंडितम्मन्यतो मणीरमहरीणो
चन्द्रसुतौ चन्द्र चयादिनमानयति नहि कोऽन्यस्तान् चन्द्रं चन्द्रपुत्रौ चमानयते ॥ गुरुवज्रस्य पुत्रेषु
वर्त्तितथ्यमनीषिभिरिति वचनतस्तत्संमाननमावश्यकं तस्य सर्वदेशीयमिति ध्वनितोऽर्थः ॥ पाषाणो
भुवि जल्पको यदि भवेत्तदुक्तवाक्यं तदत्यार्थकं येन तत्प्रमापकमिह स्यादप्ययोमानितं ॥ साक्षा
न्नैषतु जल्पको बुधजनैर्देवीकृतस्त्वेष वै मण्यादीनां मनमोपयोऽप्यजनुषस्वास्तारस्पत्येव वै ॥ पा
षाणोऽयधिष्ठियमाणेन मया धर्म्म एव ॥ परं नुनिसर्गतोऽयसः वचनशून्यः । अत एव तन्मुखाविर्भूतिवा
क्यंन दृष्टमथ्यनिसायिकमान्यते ॥ स्याज्जल्पाकस्तु वाचालस्त्यादिको बोक्तितो दीर्घमध्योऽयार्य
वत भंगीभीत्यात्र हृस्वमध्यः पद्यते ॥ अदेवोऽदेवो यथा सपद्यते तथा कृतो देवीकृतेः ॥ एषः ॥ पाषा
णः ॥ महापदेत्यादि शब्दो महादेवादिदेवतान्तिरयाहकः ॥ पाषाणलिंगमेव हि महादेवस्तु च्यते
॥ मणिर्हरिन्मणिश्चो भावयरत्नात्मनया पाषाण विशेषा वेव ॥ ननु षमुपयोऽप्यसफलीकृत्य ॥
स्वात्मस्वीयत्वेनाभिलषितान् ॥ श्रुतिः प्रमाणं स्मृतयः प्रमाणं वेदाः प्रमाणं पुरुषः प्रमाणं कालः
प्रमाणं नियतिः प्रमाणं तारणमणेर्वाक्यमथ प्रमाणमिति प्रकृत वर्णकोद्घाम्पनमवर्णकभेदैकरो
तारणमणेर्वाक्यमथ प्रमाणमित्यत्र प्रमितवाक्य प्रयोक्ता श्रीमणिः स्फुटं प्रतिपद्यते ॥ केलीवेश्म
निजं कुंजास्त्वयमस्त्वागत्यमस्यानिकेसौन्दर्यातिशय प्रसारमधुरं दिव्यप्रदर्पस्वकं ॥ स्निग्धकि
चिद्वोयदादत्तपदाविद्यापि देवानतो नाद्याऽयस्फुरितादधरोष्ठपुटकस्यैतस्य सा याति वै ॥ यस्य ॥
श्रीमणेः ॥ क्रीडावेश्मनि ॥ जन्हो र्नतानां कुंजाजा न्हवीजं कुतन यागमैव ॥ वेत्तु योऽयाविद्याब्रह्मवि
द्यातं ॥ अंधंतमः प्रविशन्ति ये त्वविद्यामुपासते । विद्या न्योपासकाने वीन्दित्यारण्यकी श्रुतिरिति
वद्धवचनसमभिव्यक्ता स्पष्ट वक्ताचित्तत्त्वमसीत्यादि ब्रह्मविद्यातामेतामन्यावात्र पद्यादिश्री विद्या
॥ अवोचत् मन्दमुक्तवती ॥ सा विद्या ॥ यात्तीत्यस्य विस्मृतिमित्यादि ॥ एतस्य ॥ श्रीमणेः ॥ प्रियया
मिहितीहि विस्मरणानहीं ॥ गौरी स्वारनिवेदितस्तु कवचं बालाम्बिकायाम्यथा सन्ध्यानात्मविलं भितं
स्फुटमथस्तोत्रं चमानुमर्था । सत्सौन्दर्यलहर्युदीरितमथस्तोत्रं परेशस्यायथा कालस्तोत्र[illegible]तथा विक्र

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यतेसासा सप्तशत्यादेना॥ यद्यपि ह्यानार्णवनामधेयतन्त्रभेदपुस्तकस्य पार्थक्येन प्राप्ति
लब्धा वयं गौरीसारनामकतन्त्रविशेषपुस्तकस्य संप्राप्त्यलंभेन गौरीसारनिवेदितं कवचं बा
लाम्बिकायाः यथेति प्रकृतनवर्णकैः क्रमोक्त्यसंगत्यानुत्कीर्त्तनिमन्त्रानुचिन्तनीः तथापि श्रीबाला
कवचभेदस्समाहीकं कचित्पुस्तके हृतिगौरीसारतन्त्रे बालात्रिपुरसुन्दर्याः कवचमिति वाक्यभेद
लब्ध्या तथोत्कीर्त्तनं युक्तमेव नानौचित्यमावहति॥ गौरीसारतन्त्रं गौडदेशप्रसिद्धमिति च व्या
ख्यातानिर्॥ मातृः। पञ्चाशद्वर्णस्वरूपाः॥ गणेशग्रहनक्षत्रेत्यादिह्यानार्णवतन्त्रोक्तस्तोत्रभेदे
मातृकात्मतयास्फुरत्पमिति तत एव तत्त्वतो निश्चेतव्या॥ हंसैं न्दर्पलहरीं च शंकराचार्यकृता नत्व
परेश्याः भुवनेश्याः बीजं हृल्लेखात्मकं हादिविद्या॥ कालस्तोत्रपदः प्रसंगवशान्तो भूयः समाश्र
यितप्रत्यर्णपरबोधनेन सन्ततमूर्त्या समुज्जृम्भते। तस्मात्सैं प्रातिमातृकादिमानि घटकूलं विना
तत्कूलं हस्माभिस्त्विदमत्र शब्दघटनामात्रं ब्यविस्तारितं॥ कालो महाकालस्तस्य स्तोत्रं॥ अद्य
पुरःस्फूर्त्तिकलया ध्यायमानं॥ स्मृतिविषयत्वे सति दृष्टाविषयत्वप्रसंगस्तदृशा तस्तदधीनतया
॥ प्रकृष्टो नामि हरजनानां संगवशेनेति वार्थः॥ मुकुरसदृक्त्वादित्यादिनेश्मशानादिषु सम्प्रयोगात्सर्मनतः
स्तुतं॥ देवताह्लादनबुध्याध्यति॥ प्रत्यक्षरं कालात्मकब्रह्मणोऽवगमनेन॥ सन्तनः कल्पेकल्पेः स्तन
न्वावर्द्धते॥ तस्मात् सततोऽज्ञभण स्वाभाव्यात्॥ मातृकाणीनिघटुर्महीधरणदिकृता लभ्यतएव
यत्र क्वचित्॥ इदं कालस्तोत्रमेव॥ द्रव्यमात्रसमवेतविशिष्टसत्तामध्याद्द्रव्यगुणकर्मसाधारण
स्य द्रुसत्तातोऽनतिरिक्ता तथा महाकालोऽध्याधिकं प्रविष्टमित्यादिन्यायतः कालतोऽनतिरिक्तए
वेति संभाव्यावितिमहाकालस्तोत्रमित्येवमुद्देश्य लब्धा वयं कालस्तोत्रत्वमस्य निरूप्य वाद्येव॥ क
रिणामिव वैपुल्यमद्यप्रभृत्यालक्ष्यमाणानां स्तोत्रपञ्चकसमासभूयिष्ठशब्दानां घनाभिवर्धनेन पिष्ठा
ख्यातं स्थितिपुस्तकादष्याश्रित्यानुपूर्वं विशेषात्मिकया मूर्त्या॥ अत्र पाताला ध्यायानुयायि भा
गवतभेदे कल्किनः संप्रयत्र क्वचित्कीर्त्तिनामदमहाकालस्तोत्रमिति नेतोऽन्यत्र गवेषितव्यं॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लब्ध्वा यद्यपि निर्गता बहिरितो गुर्वी तयाप्यारूढा गंगातीरगमार्गतोऽध्वनपराजागर्ति पत्नी
दृढा। तस्मान्नाह्निनवेहन्तः प्रतिदिने पञ्चैया महेऽभ्यपि तिरएत्यसंप्रति चालितव्यमुदितर्द्धि
सतारणमणेः॥ इतो हरिन्मणिवेश्मनः॥ श्रीमणेर्लब्ध्वाह्निनी यत्कूलयानिर्गतायामथ गुर्व्याः
प्रथमकूलजकुलायाः शोभायाः प्रणिवेशनतोऽयं भवने पञ्चैयासंप्रति चालितव्यं॥ कन्दन्ती
महनाभस्वरेण पुरतः श्रीनीलकण्ठस्येव लक्ष्मीः कल्याणिकावासुविशदवचनैः शाम्यमाना
ऽध्ययेना। तत्कालाभ्युपपितिकस्वचरणमलिनीभावसंयोजनाद्यैः श्यामायाः पारपत्यंवहि
नमुदितः सेष देवो महेन्द्रः॥ स्वप्रोक्तिरियं श्रीमणेरेव॥ भुजंनपूरणपालिकादिगुरुभिः दृष्ट्वा
हरेः प्रेक्षितो नावं स्वामधिरुह्य नाम्रवदनी गच्छन्तमपूर्वां प्रति। भूयो गुर्वनुरुद्धभोऽपमुच्चि
तभिक्षान्तु पात्रान्तरे स्थश्रप्रेक्ष्यानिपातितार्द्धं वृन्दकोरणजासचान्द्रोमणिः॥ अथ निवरुणपोरि
स्यात्स्ववचनप्रपन्नं नीर्थभातिः। श्रीतिमासिकं चैचान्द्रमहशीमिति द्वितीये कवचनाभिधालि
नीतदेलक्ष्मीनारायणमणी कौशिसात्स्वर्णकिलब्धपूर्णशतमुद्रात्म मासिकविरहध्वननफलौ॥ स
तारणगोलिकं वैद्रुविणमिहमया धायते नान्यदीयं दत्वा वेश्म स्वकीयं प्रगाढयितुमदेवरणतो
श्चयस्य। वेश्मन्येवावसानोऽग्निधनममभिरम्यं चलोमालेलंबेन स्मात्सा हस्तिकोपधमुपकलित
भिद्वेश्म चान्द्रप्रमाणं॥ दृष्टाकाश्मा॥ यस्य। चन्द्रस्य॥ चन्द्रेण देवरतायसाहस्तिकोपदत्वा
तद्वियं वेश्म स्वसत्ताकं कृतामित्यस्येव किंवदन्ती॥ मेदोमांसवसादिशून्यवपुषः कंकालशेषे
स्यमेकाश्यपामेवनरणप्रसाधनकरी शक्तिर्धनाम्ले दृढा। एवं सत्यभिसीरतः कथमिदं वेश्म
देशान्तरेवात्माशैत्यविसंष्ठुलाः गुरुमणेः संस्थास्यति प्रेषिता॥ मममणेरितिपाठे [illegible]
तोमणिरेणमयोरेकदेशग्रहणान्यायमूलकोऽभेद एव न तु भेद इति ध्वननमनकोऽपि [illegible]
वर्षैरभिवभिहृद्रव्यैर्यया वान्तर्यालक्ष्णं पानिगतनभवत्याधिपनेलाहमुलुकलाहवे पाशुः कथि
उपाय एव कुतो नो चेत्कथं साहसप्रेत्युगुहीतकनकोपपूर्णैरभिनोऽभ्यासीन्मणेर्मानिनोऽरहरा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लापा॥ उपाय एव॥ न त्वपायः॥ भणेः॥ एतद्धः श्रीमणेः॥ यत्तानैकानिदेशान्मोद्विणकेकाशीशस
स्ताल्हिकेशालायासुसहस्त्रगमननकूलाला दिहला ख्याही प्रीत्या ॐ टकोमिहाऽधुनाऽयमि
यमा नावे यदि प्राप्यते नर्हर्ध्यापितकोपपूर्तिर्मणकारणमणेर्भास्यति॥ नानसलोदकेन
पाणिनाऽस्त्वपार्श्वेकत्वसेव्याध्यवसितो या निदेशो मम नासिकद्रव्यमाने समिति नस्यान्मवः
नाथोऽयमनभणाभीतेः काशीशः शब्दो रूः॥ अमरशब्दस्यानकोषभेदस्याकारणमाहुर्नेचु
स्यासिमरणकारणं विनश्यरणकृतिश्व॥ दोलयापमधिरुह्यतानघटितांकाशीशः गन्तिष्ठमतो
यत्तायातकपञ्जसामर्त्व्ययसाचोदितानीमथः मन्मात्रादत्तवाहवाहितवपः प्राप्तापविष्णुसा
नर्हर्ध्यापितकोपपूर्तिर्धिनावेश्मान्तरे सेत्स्यति॥ काशीशः काशीनाथस्ताहम्मुकुक्साहवो
वा॥ तानघाटलाः चन्द्रेस्यायोजितां॥ तानवेश्मनोऽन्यद्वेश्मवेश्मान्तरं यो ऽपीकब्रह्मपुरीतासि
ने॥ असमादेवगृहाद्दोरधिषणः सर्वेऽथवाघावधिप्रोयामर्पितरोगतागनमथो कुर्वन्नितः
स्तात्स्थितिः॥ अत्रैवास्थितिशालिनो मम हरेश्वाभ्यार्थिता श्रीमता मादेशाद्यदि संभविष्यति नरा
गार्हस्थ्यसिद्धिर्ददत॥ असमाद्गृहान्मण्यधिष्ठितं चन्द्रगृहात॥ नतिस्थितिः॥ गृहस्थितिः॥ अ
त्रैवाक्षोरण्यामेव॥ ममोमणीरागमेत्तयुक्तो हरिर्मम हरिस्तेस्य॥ तदा भीष्टार्थसिद्धिर्ददतिपाति
रीः॥ मे॥ हरिर्मणेः॥ पितरश्च रूः॥ तानाद्यर्पितपाथुवेशिपकमथो रोप्राज्यमाहत्स्य वैसन्यासिभु
विपत्ताद्दत्तसतिमुहुः स्त्रीवापुमान्वाबुधः॥ सोऽयं तत्स्यमणेश्चमाशनविधो दक्ष्यवधानोऽधुना
भूमिस्यभिसभिश्रेतागमनं च यो पृज्ञातिव्यो बहिः॥ अबुधः॥ हरिर्मणेः साम्राज्यपतत्त्वापीच
यसी॥ आयोध्यासिंहमुख्यमवकलितमथोराज्यमेतन्मणेर्मे यद्देवाऽस्याब्रह्मपुर्यावितथमति
बलात्स्थापयित्वात्मवाहानां सोऽयं श्रीकाशिकेशणयाभिरसितमहाराज्यपदेऽभिसारं बध्वा
स्वर्गिकुमारावानिहिसालीतिबहिर्भयपरज्यं करोति॥ बहिर्भय॥ वेश्मान्तरे स्थित्वा॥ काशीसिंह
पा॥ ध्यासिंहो॥ श्रीमणेः साम्राज्यमष्टीधरे॥ धूम्राधानं प्रसंध्यप्रातर्दिवसमथो प्रातरत्रिको
नदीष्वकर्मप्रकुर्वन्म्रगच्छपतिबहिर्मपलिपारम्भाणादि योगेशयोगिमान्येऽकुलकिजनचपार

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ध्यभन्योपचारेण राजेन्द्रः सैव दृष्टोनपतिरिवसभालेभिनः कामिकायाः॥ प्रातः समयमाप्य
राज्ञ्यवगमपर्यन्तिकान्तिकमनीयगाङ्ग्यानल धूम्रपानं प्रसाध्य दृष्टस्य एवैषकालदेवलेका
लोदृष्टोप्यनेहाइत्यमरः॥ बाह्यवेश्मनो देवालयोदितो वेश्मन्यथ यदा कदाचिन्निलन॥ पारायणीम
हाकाले सवरा जपारायणमादिशब्दः स्नानसंध्योपसंग्राहकः॥ नृणां पालितो वा इहेतिपाठे सिर
कर्स्यामित्यर्थः॥ अस्माकं सविधे यदि प्राणप्रियेनो नस्यात् प्रेलंश्चेन्मनस्तर्हि व्यर्थमियं किमिस्य
वहितैः संस्कारै दत्तापुरा तस्मात्साधुविचार्य चेतसिशने मेप्राणसंशोधनामत्रीरिष्यपरि
फूत्कार इति गृहसंबोधनं तथामतो॥ भवाहिनैतत्सैरवपूर्वोक्तिप्रणातप्रिभिः॥ नीरोहर्णजनेकुञ्जायाः
कृतविनिवसतिः सौरकर्मावसानेमालिन्यालिंग्ययोनाभितकुसुमचयामारमतान्तरेण
।स्तत्स्याय स्नातुमभिवाञ्छन् तमनसिजातंकगन्धः क्षणो घात्वा नाचैः साधुसंस्पोषितवस
नचयोऽबीभवं भूतिकामैः॥ यद्यासल शीतिभीतिः प्रोज्झितनवयसोरावयोस्तर्हि निद्रं केलि
वेश्मन्यथोच्चैः प्रारंभनुतरसारणत्रिमालब्ध्वयत्नानां नस्या संस्साधिता यौ निधुवनेन नियमाहा
रवाद्रिः सहसौवीर्यप्रिच्याव्ययत्नानमनसिजवनितोजेष्यनि श्री रिवोच्चैः॥ त्रिरूपयाशियुति
राक्षिभिः संवचनैः येवर्ण्यवतानेरहः पूर्वशालिककौतुकं प्रगाढितोऽथ्यागत्यतेस्यापुनः॥ भूयो
ऽप्यप्रलिधस्तनव्यवहृतीः संचालये पुस्तकशालाध्यापनमतयोः प्रतिदिनविद्वद्भिर्नाविनादिभिः॥
अत्र यद्यपि वर्ण्यमानसौरकर्म मणिकर्णिकासंबंधितीरप्रधिकरणकमितिकिल नेकुजायाः व
भिधानमनुचितं तथापि जैनेकुञ्जो मालिकोणिकयोरन्योन्यं व्याप्यव्यापकमल [illegible] पापो
पन्यसनेव्याप्योपन्यसनस्य संस्पष्टकल्पनया विनाच मणिकर्णिकामश्याम [illegible] बध्ना
सिद्धान्तथाभिधानेयुक्तमेव॥ सौरकर्मावसान इतिपाठान्तरं तुनिर्मूलंतस्मात्॥ [illegible] सि
भूतैः सौरकर्मणोऽनुष्ठितेरनंतासेथानुष्ठानश्रमापनोदकस्नानान्तरं [illegible] आनस्संत्रिका
पन्येसन्नं॥ यद्दासौरकमानिन्तरमेवस्नानं ननुसौरकर्मानन्तरा भितिनियम्येन [illegible] कुतुकिजनचया

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्यात्। तच्च नेष्यते नियमनं॥ तथाविधनियमस्याप्रमितत्वात् [illegible] शिशिकैकाशीशिस
परिशाहृत्वमेव॥ चान्द्रमोऽविद्यार्थिभिश्च तृप्तीडितानशिलमुद्रा [illegible] सदा [illegible]
शालिमुद्रः पार्श्वक्यतो [illegible] तेषामश्रीतिमुद्रा एवमासिकमि [illegible]
रित्यथपठीति॥ श्रीमतो वनिताप्रतीयमुक्तिः॥ तस्यां निद्रायां॥ बद्ध [illegible] तस [illegible]
तादिवक्त्रे कोहारवेदूरस्यानिधुवनसमयनियमतालभ्यते॥ निधुवनश्रमोपनुत [illegible]
रहारेऽथ वक्रे तेरसेऽपनिधुवननियतः। कृतं मैथुनेवक्रे। अकृते तनुन॥ मनसि। जवनस्ल [illegible]
धिकरणकृजवानिनावेगा निशयस्तंजेष्यति॥ अमूः मणिरामहरिरामो॥ अस्यां। त्रिहाय
मेव॥ ते। वन्धनाना॥ एतयोः। श्रीमणेः श्रीहरेश्च॥ पोतो बालिकं कपोतिकं कथयभावा तो
यकीदृक्सन्तेः पोतं प्राह कपोतिका श्रूणु सुतं प्राह पितुस्तस्सन्ततिः। श्रुत्वा स्त्री सुतयोः पार
रमथालापं कपोतोऽवदद्दूर्त्तासि समदिवा स्ति भाति वपुरेश्यां मणेरेव वै॥ आविर्भूता विहगीमा
दरमथो दिष्ट्याऽडिमकं मयाप्रातर्वन्मनिगच्छता नयनयालक्ष्मी कृतं पवित्रिणः। किंत्वेतद्धतवा
लुकोदरमभिध्यायेत रस्वाप्यकं नीडावापनिवेशनार्हमथ वैराषान्नपाणौ धत्ते॥ पोतः पा
कोऽर्भकोडिम्भः पृथुकः शावकः शिशुरिति कोषवचनतोयद्यपि शिशुमात्रपरतः शिशुपर्यायः
पोतशब्दो नात्राभिधित्सितकपोतपोतबोधकः। तथाप्युपस्थितपोरित्युपानुपस्थितकल्प
नायां अन्याय्यतया कपोतिका साहचर्येणोत्प्रेक्ष्यमानः पोतः कपोतपोत एव धियते इति
नानभिधित्सितार्थोपस्थित्यापत्तिदोषः॥ निरुक्त्या तत्तिरस्सा कपोलीकृतत्कपोतस्यपरो
दृशतद्दस्मादिवद्धवर्णकिभेदे कपोत्याः साजात्यतः कपोतस्यैव ग्रहणोपस्थितानुपस्थितवि
वेकस्यावश्यकत्त्वनिश्चयात्॥ अतएव कपोतात्कृतं मग्निमस्तु तेति पोतस्संबोधनं युज्यते॥ अ
तएव। पोतशब्दस्यात्र कपोतपोतार्थकत्वादेव॥ तः पितुः कपोतस्य॥ स्त्रीसुतयोः। कपोतीतत्पो
तयोः॥ मध्यंधा आविर्भूत्यनंतरं क्षिप्रपचयक्रमेणपक्षेषु संप्राप्तशक्तिषु सत्सु पक्षिणी विहं
गमत्वं भवतीत्याविर्भूता विहीमेमोदरमपि त्यजशेषतानगुरुता। तथापियोगारूढेर्बलीयस्त्वात्कोर्वि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

येवागत्य चकेलिवेश्म निगुरोः स्वापप्रकुर्याच्छनैः पञ्चम्याऽनुजपत्निकेतरवपुः सेवोप
भोग्याऽमुना। यस्मात्पाणिपरिग्रहः स्ववयसोरेवाद्दतः पूर्वजोस्तस्माद्भ्रात्युगपत्प्रावेशितमि
हव्याव तत्र येहि तनयोः॥ सततपाकार्विनीतिः पञ्चमीलोलोत्तमूर्जोपाधिलो मैथुनमवधार्यकवि
त्मनः पञ्चम्यान्ति॥ मध्यप्यनुजपत्नीविवयस्कतया सर्वथा विवाहेनोपभुज्यतः न्येनावतेवत
दपरिग्रहस्सिद्धावनुजपत्निकेन स्वपुरुत्तिभेदकान्तरसफलोपिहपुनरपिधार्त्ते। तथापि का
मुकेषु स्त्रीवर्गो विचारस्य नत्वतोऽनुपलंभेन कदाचिदनुपभोग्यानुजपत्न्युपभोग्योऽथा
पधनन्ति तन्त्याद्वत्यै भेदकानि रसफलमेव॥ अग्रजपत्नीत्वनुदपगतावुपभुज्यत इति नन
द्रव्यनिवेशोऽत्रावश्यकः॥ एतयोः। पञ्चम्यनुजपत्न्योः॥ इह। भ्योवागत्य चेत्यादि वर्णकाभे
दस्य चितोपभोग्यस्त्रीलक्षणे॥ गुरोः। मैथुनोपदेष्टुः॥ अमुना। मैथुनोपदेष्ट्राकामुकेन।
॥ प्रातर्वाधितु सा जिता इतरेतनोर्द्या स्तुवाचो मलेः वक्रामोदनिवेशनादिकलहो नैवो
चितः सेसदि। यस्मात्सै षधतोऽहिवाचिक इत्यनो नो मानसो कावर्जनत्सात् विहितोऽप्य
सूक्तिरभितः सभानि नैवास्पवै॥ सैष कलहः॥ कायिकं वाचिकं मानसिकं चेति त्रिविध
कर्म॥ तत्राप्रक्षालितमुखस्य कदाचिदर्धितत्योलिख्यमानावाकुवाप्यमात्रसाधितत्वान
वाचिकीति नस्याद्विक्रान्तमोदनिवेशनकलहो नयुज्यते अप्राचिककर्मत्वात्॥ अस्या [illegible]॥ ध्रु
त्रिशूलस्साधुसंस्थाः स्वकर्मकेशलये नाश्वसंगणयमुद्रास्तातप्रष्ठापरो ह्याः इत्यसनमि
त्रीथिकायस्यपाणो। मंजूषातोऽर्पितालाः सक्रादिहमादि वेत्सौमिलेयुत्त [illegible] प्राधानो
त्यपारायणमहोत्तिमहाकालकेऽविधाते त्स्यातु॥ विशल्ये [illegible] यभूत्वाप [illegible]
मिनोभर्त्तृहृच्चैः कोलीवेश्मन्युपेत्य स्वशय्यनविधिर्ज्ञ साध्य मैथुनादि नहि [illegible]
यथा किलकदाचिद्वासिष्यत्सुदारशी हस्यमानादिष्टं नहि भवति गतयौवन [illegible] स्य
कस्याहवप्रस्यर्पितमुद्रोऽभितमंजूषातात्रिचूर्णकाद्वारसंगततात प्र [illegible] यस्यव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

रादितिसंशयाभिप्रायतः पाठद्वयं॥ चत्वारिंशत्संख्याइतिप्राथमिकः पाठ[illegible]संख्यापु
द्रार्पणाभिलाषानुरूपः। तातवैषम्यावलोकनतस्त्वरयाद्वात्रिंशत्संख्याएववद्[illegible]व्यं विचा
रिताइतिस्मरणानुरूपलघ्वात्रिंशत्साधुसंख्याइतिद्वितीयः पाठः॥ श्रीमुणिरिति[illegible]करोति
लपाटितिपत्रस्थशाकलतात्पर्यमेव॥ श्रीमणिः स्वपालितपत्रवतः साधुगणात्ववे[illegible]र्थः॥ मृत्यु
हलइतिपश्चाद्वज्जनकोत्तरवाक्येऽनुक्तोऽप्यतस्मात्प्रादितोऽभिलेप्याइतिवाक्यानुरूपः पूर्वमुक्त
वचनचरमहले चेत्कृतेऽध्याहृत्ययोजितव्यः॥ पुत्रतेनित्यसंबंध[illegible]यमोप्रियमन्यवधूभ्यः
सारलएगमनायतेयोनं। तेनसहेहविभक्तिरहः स्त्रीसारलएगमनायनमानमितिवद्भुवार्स
केस्फुटप्रतिलब्धेः॥ विंशत्यब्दायमेत्वा यदि नगुरुगृहे ध्रीशिनुः श्रीमणौ वैकलीवेश्मनी
तिपाठान्तरेषु गुरोः श्वशुरस्यतातस्य वा गृहेषु गृहेष्वेतस्मिन्गुरुगृहइत्येवं व्याख्यानयोग्य
मस्त्येव॥ अथवा॥ गुरोः श्वशुरस्यतातस्य च गृहे गुरुगृहे[illegible]ध्रीशिनुस्तारामणौ[illegible]द्वितीय
कृहितस्त्रीसंप्रतिविंशतिवर्षवयाअथकेलीवेश्मन्युपागत्ये यदि निधुवनप्रष्ठे न साधयति।
तहेह्येलेनश्रीमणिनासमर्थकस्मिन्समयेगार्हस्थ्यप्रियोजायेष्यति॥ हि। यस्मात्ताह्यप्यऽति
कांतेगार्हस्थ्ययोजनमैथुनप्रष्ठसर्वमेतत्प्राप्यचेद्धवेनसाधुभवति। अयमम्बाऽवसरेऽस्यानि
यतइतिनिर्मथितोऽर्थः॥ उच्चैः शालाधिपत्यंप्रतिदिनमसत्कुर्वतः षोडशवर्षादिकालतः सर्व
मान्यः समयस्वगतः कालएकोमयोमे। किंत्वेनत्साधनोऽस्यद्राविणकनिवहः साधुनाद्याप्यलब्ध
लस्मात्प्राप्यदिगतेपुनरस्थगमनंयत्राविन्नोपलब्धिः॥ उच्चैः शैलपुर्यादिमहास्थानाधिपेऽह
पुरस्कारेण॥ समयः संकेतः॥ एतस्यशालेश्वर्यस्यसाधनमयेनत्साधनंतदुत्पत्त्युपसमुत्पन्नः सा
धुनलब्धइतिवद्दत्ताभोजनाच्छादनपालैर्ध्यावद्यविन्नोपप्रातिलोभएवेत्याभिहितंतमिदमेवभा
वमुखेनवर्णकान्नोऽभिधीयतेयत्राविन्नोपलंभइति॥ पुरुषार्थसार्थसारस्वायाः षाण्मासिकोप
प्राप्यपत्रैर्बाष्ठमासिकाभिप्रायतोऽनुपलंभेनतथाविधपाठेनानर्थ्यएवानाहम्मुलेक्षाहवमु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

णाम

पत्नीन्द्रप्रकाशिताद्देशविशेषितोऽसौ। महेन्द्रनारायणमाणिक्यएव शर्माधिपाण्मासिकालेख्यकमा
ननोनीतिवर्म्मकाल्लेलिखितेऽनया त्रैवस्थैल्यान्तरेऽथवा व्याख्यानयोग्यतयासफलसंप्र
योजनमेव॥ षाण्मासिकोद्यामिलाषुनरेव च पण्डिताः शालिकास्पाठशालायाप्रिस्पहमध्या
पयितोऽनुभूयते॥ यातायातकसाधनैः प्रतिदिनम्भ्रोताऽथतारामणेः स्नाताभ्युपित्रिरामैलि
कद्रविणकर्दैर्कंचित्समानीयमे। नित्यंवैश्मिकभोजनादिकाभिहप्ररोपः प्रकुर्वन्निस्थितनसा
देवपथ्याकथंचिदिम्भितः श्राद्धास्थितिर्नोऽन्यथा॥ भ्राता। ज्येष्ठः कनिष्ठोऽथवा॥ नानारसाद
परोक्षमम चन्द्रपंडिताः॥ अन्यथा। भ्रातृगतागतिव्यतिरेके॥ भावप्रतिस्पर्द्धिव्यतिरेकस्वभा
वएव॥ नः। अस्माकं स्थितिविभावोऽस्थितिः॥ बाहुल्नप्रतिलभितः प्रतिदिनगिर्वाद्यपक्षीक्रम
सक्रैत्रन्यतमादिमारण्यविधौ सबिडुककच्छंहट। नो भाज्यपरिवेषयत्युपक्षतंपात्रैर्निजाभी
प्सितं तस्मात्सामयिकीगृहे सदितरे सेकेवयोग्यागृहे॥ भ्रातृन्यतमस्य आदिमस्यापितु
श्चारणं बाहर्यापनं तद्विधाने॥ उपकृतमनस्यभिलषितलघ्रासविधौ कृतं॥ अलसस्सुचिल
पात्रं तस्मिन्नतेदिनरं। विद्यमानपक्षीद्ध्येतरं॥ सा। पक्षी। पत्न्येवाथवा॥ बालेनेवाहबालि
काकवचिकाभिर्निजेशोत्तिकं निर्ग्रथ्य प्रगणीकृतं स्वकवचं नत्वीश्वरेणामुना। तस्माद्धूलि
कयाद्यच्छलेन सहसा॥ कं नित्यमेतस्य वैभयाँसोभुविवेश्वरः स्वसमयेनत्वेषुएवैककः॥ घा
घान्यनिरुक्तिपुस्तकविशेषप्रक्रमश्रीबालेद्धक्षमगुरवेनमः इत्येवंलिख्यमानो बालबोधरा
पासनतो बालो बालेन्द्रक्षमभट्टाचार्यस्तेन॥ बालिकायाः कुलसंदर्भाः बालात्रिपुरसुंदयाः सा
द्धितायाः स्वल्पकवचकवाचिकात् तदुपक्रमेनिजस्य बाल्यगुणवतो बालस्य बालिकाया [illegible] मदमेवभा
षद्देशीशाद्ध्विरस्त्वदैक्तिकमुक्तौ साधु किं विद्यीश्वरस्त्वया चैतिवाक्यं निर्बध्य बालाय [illegible] षाण्मासिकोद्य
काशितं। नत्वेमुना। सांप्रतिकेनमतीश्वरहरीश्वरपर्यवसितमहेश्वरेण॥ मुद्रितं [illegible]
तन्त्रैवाबालिकायाः आधुनिकतया तत्कवचं नोपलब्धः॥ दृष्टान्तः सर्वविद्यामातुलेकसाहवभ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

लिवाक्यतः सर्वभूतानामीशितुर्बालायाइशित्वमथसंभाव्यतइत्यभिप्र[illegible]
वाईष्टइत्यादिपूर्वोक्तिः॥ अथवा। निजैकवचिकारम्भवचने। वचनमुक्त[illegible]प्रसरीत्यपु
पद्यौक्तिकमेवेत्युक्त्यभिर्वमुक्तालाकर्णोक्तिकं बालेनैवकथितं ननु महेश्वरे[illegible]ध्यपिवैधा
तः महेश्वरएकत्वाभावात्॥ एतस्य। ध्यायेन्नित्यंमहेशमित्यादिवर्णकप्रकरणा[illegible]एकैश
स्थलैर्बालिकयाऽकस्मान्नस्वसत्त्यापेज्यैः॥ कल्पेकल्पेविजृम्भतेऐवेसोनेषुतं[illegible]प्रस्युक
कल्पेविजृम्भतइत्यादितन्त्रोक्तिलः प्रतिकल्पममरत्वया। नुभूयमानोऽथमहेशतिविशर[illegible]
त्मनास्वचरितेणनुनियमामुखेनिकल्पभेदनोऽनेकमहेशात्तेषुकेनाचिदस्य्यैः प्रसंजे[illegible]
प्रतिकेनामुनात्वप्रसंजनमेवेत्यभ्यतइत्यभिप्रायेनोभूयसीत्यजाविवेश्वरएहतिपेशान्तरपूर्णायतं।
एषः। मुणीश्वरइतिश्वरात्मा॥ यानावद्गृसमंजरीप्रविदिताप्तात्लीदिलीयागुरोःपार्थक्येनघ्ट न
स्थितिः प्रतिदिनंबधातिरर्तुंमनः। अस्याश्चत्वाविधोऽहेमेषचपलोनीत्वाऽभिसंध्योऽप्यतेनर्हि
भ्यापिसमृद्धिकौघनिबहः सापत्यभावेभजेत॥ रसोमंजर्यपिस्याः सा रसवतीमंजरीच॥ भगंकि
नविगुरुतत्पंगानाभितिवक्त्यागुरोःपत्न्यतिशिष्योपगमात्संभवादितिभावेतिगुरुतल्पत्यर्पं॥ श्री
मजैरवमीदिप्रतिाहितव्यासस्तेसनाधोछितव्याससश्रेष्ठकरोपयोऽजितपिलतेमुद्रेच्चयग्रीथिकः।
एजेन्द्रलासेसारमाणेक्रमधुनाधृहिनात्रिनिर्वासेयोग्यः संयोऽजितुर्वैनाहिमवासिरलोऽज्ञाव
नविश्रमभेदे॥ केलीविश्रमनिनिद्रितुंमध्येनिशिप्रीत्यासमागाम्यनेघस्तेवाप्रहरादिपूत्तरमथो
माध्यान्हिकेऽनेहसि। नहुत्थापितानिद्रितेन्द्रियचयेरस्माभिरेकाशनैः सेयंपूर्णानिरूपस्यर
दितवपुःसेमानितव्यात्सर्वे॥ संकिमेभाजनानात्कलहइवमुह्रजायतेभ्रातृवर्गस्ततस्मात्स्पार्थकि
तोवैनिधुवनमभितःसेव्यनेऽहोमनोर्हीनंतच्चोल्लित्यंप्रसक्तेनवनववनिताश्लेषणाचैःप्रयुक्तैः।
स्यात्तत्पाद्धाद्सद्घोभवातिभुविपरंत्रास्त्रियोभ्रशाएव॥ सज्जनन्यतमस्यैतत्रभ्रात्रोरन्यतरस्य
त्यर्थकंसज्जन्त्रेन्यतरस्यैत्यर्थयमीति॥ भ्रातृणामन्यतमएवाहिभ्रात्रोरेकतरस्तत्स्यभोऽप्यापिविष
तेमत्पारतो॥ कलावनमयःप्राणइत्युक्तोऽन्नमावश्यकोपभोगाः॥ गुरोः सामीप्यकीत्युक्तितः पु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पञ्चीदृपस्यगुर्वस्सामयिकत्वेसिद्धमेव ॥ अन्योन्यत्वं व्याख्याति ॥ निजस्य बालस्येश्वरे॰
त्विकमीश्वर उवाचेतीश्वरगाभोक्तिः । स्वतस्सजाते बाल्यधर्मवत्त्याः बालायाः कवचं स्वकवचं ॥
बालाहि बाल्यधर्मेति बालजातिः ॥ अमुना साधितिकेनेश्वरेण महेश्वरेण ॥ ईश्वरः सर्वभूता
नां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति । भ्रामयन् सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥ इति भगवद्गीतोपन्यस्तेस्सो
मायिकेश्वरेण नरेण वा ॥ यद्यनेन बालास्तु नास्यात् तदानीं मयैतत्स्थलाक्रमणमस्याः न शो
भते । स्वप्राणप्रदस्याहि स्वयं पदस्य लंघनाक्रमणे ॥ किंपुनरनेनापि लुनावस्याः एतत्स्थलाक्रमणं वा
त्र्यपि ॥ ईश्वरबालयोः परस्परं स्नाम्यलावकभावादिसंबंधानुपलंभेनोदासीन्यात् ॥ नचपापनि
प्रकृतिविधान्माभिर्नतुमहेश्वरमिति वक्तुं शक्या मायायाः स्वभावस्य मायिनो महेश्वरस्य मायाक्त्म
कायाः बालायाः कदाचित्स्तुतिः संभाव्यत एवेति महेश्वरेण बालानस्तुतेति पूर्वोक्तमयुक्तमि
तिवाच्यं । नश्वरस्वभावबालायाः अविनश्वरस्वभावमायात्मकत्वे मानाभावात् ॥ अजामेकां
लोहितशुक्लकृष्णां बह्वीः प्रजाः सृजमानां सरूपाः । अजो ह्येको जुषमाणोऽनुशेते जहात्येनां भु
क्तभोगामजोऽन्य इति श्रुतिवाक्येन नित्यतयाऽवगम्यमानमायायाः ब्रह्मण इवानश्वरस्वभा
वध्रौव्येन नश्वरस्वभावबालात्मकत्वेनाभिधानं युज्यते ॥ ब्रह्मैवन स्वप्रकृतिर्मायाजन्मादिषड्भावावि
काररहिता । बालानुजन्मादिषड्भावविकारसहितेति तयोः परस्परं विरोधेन भेदस्यैवोपलंभात् ॥ अ[illegible]
एवं दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया । मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते इत्यादिवद्भ[illegible]
मायायाः पारगमनफलं शरणमात्रम्याम्नातं । ननु तच्छिनाशः [illegible] तस्मान्मायानित्यैव ॥ [illegible]
नो महात्मकेश्वरस्य ॥ यदि तु कवचोपक्रमप्रातिलभ्यमानेश्वर उवाचेतीश्वरेण तस्य [illegible] ॥ वाद
बालायाः कवचादिकं न बालोक्तिः किंत्वीश्वरोक्तिरेवेत्याग्रह्यते । तदनुपपत्तिः [illegible] ः कवचेश
सो भुवि वेश्वर इति ॥ इत्युपनेनचकाश्यपादिनगरभेदतोऽनेकभूमीश्वराः ॥ न [illegible] महेश्वर
रः ॥ एवं च तेषां तेषामनेकेषामपीश्वराणां स्थलाक्रमणं स्वस्वामहेश्वरोक्त[illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

याः अयोग्यमित्यर्थः पर्यवस्यति ॥ न च बालां विना स्यभस्योपलंभभीर्न स्थितिर्न घटन इति वा
च्यं निराहारैयनाहारणविनिव कृताभिहितपक्षद्वयान्यतरपक्षावलंबनेन तः स्थितेः सुसाधत्वात्
॥ एवः ॥ महात्मकः ॥ रसवतीमंजरि प्रकृष्टाविदितायस्याः सातथा ॥ गुरोः ॥ श्रीमद्गोस्वामिसमान
हर्म्यपवित्रराजतो धनिवहः इति पाठान्तरं ॥ हृद्विवेशिविधाहि ततमाच्छूहिता ॥ हरिर्मणेः प्रत्येकं
विवाहद्वयस्ख्यानमेव ॥ स्त्रीपुंसोर्वेश्मभेदेनानुद्भवो ऽनुभूयते । एमत्रमैथुनात्स्थभातिनयति
सहचर्युक्तोकेलीवेश्मनीत्यादि श्रीमणेरुत्तरंदुरतः ॥ स्त्रीप्रष्ठानि पात्राणि भाजनानि ॥ सकि
यमित्रैक्यपर्यवसितं । न तु परस्परसंसृतताभाव समानाधिकरणानामेकत्र समावेशः ॥ अनुपयो
गात् ॥ स्त्रियो ऽभ्रेशाभियाभर्तृभेदेनभेदो ऽवश्यमभ्युपगम्यते ॥ सहस्त्रिवान् द्वैगामणेः पाथ्यमम
द्धतं । प्रत्यर्पयति नियोगे बालस्वैमित्रीभूतेः प्रभुः ॥ यस्याशीति शतवन्तेः शतमुन्प्राप्ततम्भूकेवार्बिके
मुद्गराणाममभिरूपतरैस्य्यरविनस्पष्टाकृतीनामिह । सोऽयं कालिजसाहबव्युपकृतः सत्याठशाले
श्वरैर्देवः पण्डितमण्डनो महमहाराजेन्द्रमारमाणः ॥ कालिजसाहबोबादर्यादिलेनप्युपकृतः ॥
॥ इहः कोऽयं ॥ सुप्ताऽधरुणानि शयायां पद्मिमदनमदामोदस्वेशार्शकनिम्रेगो देवरीन्वेश्मय
तिभ्रशंकेलिवेश्मन्युदीर्णा । कावेयासाकमस्याः कथयकथ्यमयोमानतीया ऽस्त्रेभेदलसत्ति
तिभ्रशंकेलिवेश्मन्युदीर्णा ॥ श्राद्धहः पाकयावेप्रतिदिनमभितो भोज्यमुजावर्य
यस्वानिद्धघियन्नुसविधेनारलारमणेर्म ॥ श्राद्धहः पाकयावेप्रतिदिनमभितो भोऽन्यैर्मुजावर्य
न्याशियित्वोऽहोरत्रतोमऽथितिभिःमसकृघोजितवंगिहोऽसिन्नः पोर्वयपक्रीद्ध्यतिप्रणतनिधु
वनावेशजाध्यादियुक्तेनाधाथोच्चैः स्वराज्यंसदवनफलितंसष्टवद्धर्यतोऽतः ॥ आवर्षश्राद्धम
समहद्धतवसतिः प्रत्यहस्पवर्तीवेश्मयान्नभोऽयेभुक्तास्वपनपृथग्यप्रेमपात्रबिधाना ॥ वर्षे
श्राद्धेनुजातेधनसुरलमहोन्मादयुक्तामृतीयकेलीवेश्माभिसत्यप्रगल्भतुरलंवैश्मिकानसमा
जे ॥ त्रिभिर्किविशकं ॥ भर्तृपार्थक्यतः स्वापः कोवेयाः प्राप्तः । सोऽयंगोदावर्याऽथ चेत्स्विकृतनस्तन्हे
नमोरैककामकाहिस्विफलकाभेदलवधापेक्षेनघटतेइतिगोदावर्याभिन्नसविधस्वापोऽवश्यमभ्युपग

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

न्यः॥ श्राद्धे हनिपाको यया प्रसीञ्जितः सा श्राद्धहपाका तया गोदावर्यैव॥ अभितः पुनर्भोज्य
भावनभर्तुर्वैरस्मोनिभोज्यभावनफलौ॥ अष्पलिहेस्मिन्न्यर्थिनिभोज्यसुरतादि॥ बालोपाः कृष्णा
श्वानिधुवनोत्साहः प्रायेण प्रणलक्षवातिष्ठति॥ एकभोज्यसुरतमोरन्यतरत्॥ नेप्रीगोदावरी
निवारणकस्यैकर्तृपदमत्राथानुषञ्जितव्यौ॥ त्रिभिर्विशेषकस्यले न विनाऽभिधित्सितैका
र्थकत्वानुपलब्धेः॥ कोशीनाथ्यनिषेविनो मणिरसावघाऽथ काशीनिवेन्यलाऽन्यत्र कल
कितोप्यवधतो निर्यातिमान्यो यतः। काश्यप्येनमधिष्ठिता गमनं वर्यकण्ठे गृहीत्वा बलात्सा
प्राज्ञ्यो निजमानितो नितिविद्धितो धन्योऽनुरागोऽनयोः॥ काश्मीरिकुलकलङ्कि महाराजेन्तुलाग
मणिरत्नमहत्यभिधानो विरहितोक्तिमानः कामपर्यवासिते काश्याः कुलस्य च कलङ्कि वत्सपाक
लोकितोऽयमवधत एव॥ अनयोः। काश्याः कलङ्किनश्च॥ कालीकोदयपये दैनिजभाणीति
भिलन्मुक्याऽस्माभिरुच्चैः स्वायत्तीकृत्य वित्तप्रिगणितमभितः साधुनामुद्रिकानः। गौरी
रिंगात्तरीणाहलविशदभिलद्दीण निक्षेपणीस्या मत्रश्रानेन साकं जलधतवसेतिलेनवा
भ्यर्थनाऽस्य॥ निजस्य भणितो नारमाणिभद्रा चार्यभिधान वरमयाभिलंनीयारण्य
एजमुद्रानया॥ इदं साम्राज्यं॥ अस्याः। मुद्रामाः॥ अस्येतिपाठे त्वस्य कालीकोदकाश्यु
भयमासिकस्य समरात्यात्मनश्च श्री मणेर्वैस्थैर्यः॥ पाञ्चाभिक्षाऽर्थनार्दनाः। नौकादिके
पणीस्यादिति चामरः॥ चन्द्रापत्यतयोर्द्धनाशनकयोः वैवाहिके काध्वतो लब्धास्त्रीमुग
योः हरिन्मतिपदप्रत्येकमुद्दिष्टयोः। धान्यं चाथ्यधनं च यस्त्वविदितो वेश्मन्यकस्मात्त्वया
त्वषान्तो शायातिस्फुरत्पारिजनोर्निर्वासितमसत् सः॥ स्पष्टं॥ श्रीमन्नाभसमुत्कसा [illegible]
कौर्निजानेरथ्यकनामाभ्याधिश्रिखिलीभरणिसितद दैवविज्ञायवित्तलिप्सलाः सन्मुद्राध्यालो [illegible]
माकेंकुलमुलुकसाहे बलात्प्रापितिमासान्मौसिकमस्यमानितमथासत्त्वस्थाशत्या [illegible] नदु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्रिशती कालिजस्यैकाशालायास्त्रिशतीतरः। शतं नीलमणेरित्थं मासि सहस्रशती ... तोरिति।
प्रत्युषे पादयोगिनः प्रतिदिनं व्याससमाधाय वेधूः प्राधानानियोजनेन बहुशः ससाधयेयुः
क्षपासि स्वाभीष्टीकृत देवलोकवासितेपारायणं कालिके प्रीत्यासंसादिवालये पुस्तिका श्रीमति
नोर्थे लक्ष्मीदा॥ सप्तलिपिभोगिनौ व्याससमभ्युपाहूय वेश्मने सकाशात् कृष्णपानप्रत्यपलेन क्षमं
योग्यं कार्येषु साधयित्वा कालदेवत्यमहाकालेश्वरजपाराणं तन्मीन्दरे एवपादि प्रतिदिनं
हर्षेणप्रचालयत्पुस्तकपारायणप्रचालनात्मकसमानकर्माभियोजनेन तत्र श्रीमन्तुनाथा
ख्ये॥ सहि पूर्वमीन्दरे व्याससंस्थापनतः पारायणं प्रचालितवान विघ्नितयेद ... धवध्यथ सप्र
ते कृष्णचलति॥ यदि त्वेत प्रतिदिनं व्याससमाहूय पारायणं पूर्वमिव न चालयन्निन दानुते षां
नाथो निर्धन इत्य श्रीमं तु नाथ॥ पोषिक्षुश्रवेवकृयेऽथ कुलजे या द्विविवाहादि ना भर्तृवे
श्मनि लभिता प्रतिदिने गार्हस्थ्यमत्रातनोत्। सा चाष्टाधिकवर्षतोऽस्ति श्रायापश्चाद्बहि
र्योजिता भूयादृशा विवर्द्धनं कथमथापुत्त्वं तरसाजपुली॥ कुलजे श्वन्द्रप्रमुखैः॥ हरिमणिद्व
द्विविवाहितेः॥ भर्तुरेतद्दत्तमनोहरमणीश्च॥ अत्र। भत्रेष्टितमीन्दरे॥ पत्न्योः पत्नी बहिर्मपिनं
दर्शयान्। पूर्वाधिकृतपतिकोपसरणे तत्रोयथा प्रत्यहं केलीविश्रमनिपीडितेन मणिनाश्वा
र्ताछिभिश्चाद्धतो। ऐदानीलानि केष्पुनहरिपुनर्भर्यात्तदेतत्तदा गार्हस्थ्यं पितलभितं फल्प
योसा फलप्रभावं श्रयेत॥ इदानीलानि कश्चाद्वितीयविवाहानन्तरकालएव॥ पितलभितं च
चन्द्र प्रतिलभितं॥ जातं वर्षे चतुष्टयविवसलोनाथाऽथपत्नी नवा केलीविश्रमधनस्य स्रशिः सम
दामहस्के नातिरण्यीकृता। स्पर्शोऽस्य शयगाचरेत दनुगः स्वापोऽथसत्त्वश्शयः स्वापोऽभवनके
विना नसहसाऽभीष्टार्थलब्धिर्दृष्टार्हि॥ केलीविश्रमनिधनः स्पर्शः स्पर्शाधात्वथापि स्पाः
सा॥ नवेत्युक्तितः प्राक्कृत्वायासतत्र स्पर्शशरभिगतेतिजम्पत॥ केनेत्युक्तिनायेन विघ्नितानस्पना
महानेहदर्शनीयत्वंभावेयते॥ तदनुगः। स्पर्शपाक्षिकः स्पर्शानीतिरभावी॥ केलीविश्रमविनि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

णाभिरभिषिक्तिर्नास्या स्नदनीकृतो मत्पत्नीत्वगमय्य मैथुनं नानुतेन द्राव्यमामन्त्रणात् तस्मा
कादिविभावनैर्दिनाभिर्यन्नीत्वाऽवसाने क्षपा केलीवेश्मनि निद्राणो नयति चेत्साग्रमिणोः शास
नी॥ अस्याः। नवपत्न्याः॥ अत्रोत्तरखाकेलिदानीशिरवकजध्याकेलीवेश्मत्यादि पूर्ववाक्येऽनु
क्रमणं यथा पूर्वयदीत्याक्षिप्य योजनीं॥ यत्तदोर्नित्यसंबन्धे [illegible] नियमात्॥ तद्राज्यपत्न्येकसाध्य
मैथुनादिलिङ्गिलमनद्राव्यां॥ उक्तानां पारिवारप्रार्थनानन्तर एवाक्रियासु प्रसक्तिरित्यभिव्यञ्जनफल
मामन्त्रणेनोक्तम्। मन्त्रणगुह्यभाषणेनित्यस्मात्॥ आ रुचित॥ अमन्त्रणमेवामन्त्रणमानिर्देशात्तु
स्मादिति × तन्नेतं × वार्थः॥ तत्समाकेलोः॥ रतिर्याऽत्रगच्छ स्थितेन गुरुभिः संयोजिता तत्पुरा
तस्मेतामविकुर्वतो मममणेः साम्राज्यभोगाय यदि अन्येषामथ स्तेभाविष्यति तत्सोऽयं कृतार्थि
कृतिस्तस्मान्मानितशासनो मुनिरसौ मान्यः सदैवानया॥ अविकुर्वतः। अविकृत्यतिष्ठतः॥
साम्राज्यभोगेऽथाल्लादितैः क्रियत एव॥ अनया। नवपत्न्या॥ भ्रातुः पाणिपरिग्रहे विजयिनः
स्थालिङ्गितोऽस्याः पुरस्तत्त्वात्प्रावरणांशुके नियमितः स्वापे ध्वजः स्पर्शतः। भोग्यस्थानग
तेऽनया सरलया तस्मात्कस्मात्त्वथो कीरस्यैव निरामिषस्य वदने ग्रासोऽर्पितो योऽथमे
॥ भ्रातुरित्यावत्याऽनेकान्वयि॥ तथा च भ्रातुः श्रीहरेः प्रथमविवाहे। अस्याः नवपत्न्याः भ्रातुः
परिधानांशुके पच्छेदेन त्वा। स्वापसमये। ध्वजः सामानाधिकरण्येन स्वसान्निध्यतः पाणि
स्पर्शेन योजितत्प्रसञ्जितः। परिधानवसनविनिमोकक्रियाजनितविबोधेन तात्कालिके
नयोजितकल्पोऽयं योजित एव॥ नियमितो योजितः॥ भोग्या। पत्नी। तत्करणीयपाकादिसा
धनेन तत्स्थानगयाऽनया नवपत्न्या॥ यद्यपि निराहारः सखुः सततं हृदिलोऽप्यनयनाः।
परित्यक्तं सर्वं हि [illegible] पठितैः पिञ्जरस्थः केरित्येव [illegible] वर्णकैर्भेदतः कीरस्यापि जरस्थानामिषपठनप्रश्र
मात्रं लभ्यते। ननु भक्ष्यपक्ष्यपरित्यागसत्यमनामिषत्वमिति कीरसमुदायाभ्यन्तरवर्तिनो दृष्टान्त
तयोपनिबध्यमानस्य पक्षे नकीरस्यानामिषत्ववर्णनमयुक्तं तथाप्यनामिषत्व [illegible] निराहा
रणेति सखीनामिव कीरस्यापि कायान्तरप्रसाधनमिति पठनस्यागप्रष्ठीविहायनत्वं भजमानो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मिषत्वमात्रमत्रवर्णितं तस्य सर्वथा क्षतिकरं ॥ एतत्रैयो यो जनन्यागरादिकं नकस्याश्लिष्य मे द्रुगुदे
तत्कालो गलनागरे च प्रवर्तितस्तु ध्वजोऽभ्युत्थितिः । तत्सर्वं साधितं विद्युद्योगसदृशीमाने
शनैः साधयन् यातीति निमिव लोकयवेश्मनि रतः सोऽयं गुरुः श्रीमणिः ॥ एतत्रैयो यो जननं जाग
रभोजनप्रष्ठात्यकं कोल्हहलं येन तथाविधपूर्वं भ्रुशुरस्य ॥ मेढ्रभेहनशोफसी ॥ गुदत्वपानं
पायुस्तलक्षिमनः तत्कालो गमेतयाश्व शूरध्वजं गुदेश्लेषसमयसमेतो गतया नागरदक्षतलियोग्य
युवत्यासह षष्ठध्वजेऽभ्युत्थितिर्यस्य तथाविधः । अनंतरं तया सह नागरयोग्ययुवत्यासम्यक्
साधितो यो ■ मलपरित्यागलब्धनुरूपं तत्सन्मानं कुर्वन् स्ववेश्मयानीतो नागरीदृष्टा
स्ववेश्मन्येव रात्रं सुरतं यस्य तद्विरहे तत्तथाविधः सोऽयं श्रीमणिर्गुरुर्हि भूत ॥ नित्यं स्तुत्या
पीडितांतरं तया एकाकिनीं जनशालिकं नाधावधयथ्य साधयाभिसह सा प्राप्तिं धनेस्यात्कथं
तत्तातः समुपेत्य कश्चिद्धुनासीस्थाप्यपक्षीनवानामेतामिहरामये घादितत्सा भीष्टार्थ
सिद्धिर्ध्रुवं ॥ पक्षीभ्यां गेहे तु रतः कलहभवत्येव नित्यं स्तुत्या पीडितान्तःकरणतो ॥ स्त्रैरूपा सा
म्राऽरूपमतो नैव साधिमुमीभिः साधितं शुक्रोभि ॥ ततस्माकुलाः ॥ नालगत्या पक्षीद्वयं तानाना
गतौ त्वेकैव पक्षी ॥ तौ पूर्वपक्षी एतौ नवपक्षी ॥ नामेतौ सुधा ॥ इह वेश्मनि ॥ सद्यातः प्रा
तरस्तानि यतमभिधतं पादिपियूषितं पिंड्रक्ष्युलन्मात्रभोगात्सविधलवसतः प्राणशेषस्य वा
स्यां वशोत्कटदानुसारप्राविष्टत्तमभितः तैव्यमाकस्मिकं तः स्त्री इदं तु व्यहितं वै विफल
मितमभावबद्धकच्छपसद्दास्त ॥ प्राणावशेषस्यास्य श्रीमणेर्मा [illegible] तस्त्री द्वयं विफलमपि
तवं तैर्व बद्धकच्छपमास्ति ॥ अप्रत्यर्पणयोग्यनाम यामितो यातो नस्तेयो मय्यत्येवं चेतसिसं
प्रधार्य [illegible] ह्निवृद्धेन्यसमालंबसे । सादेतस्य नदात्वनादरऽवप्राप्तावलोऽस्य वैनाशस्येति स
द्रापतितः स्वस्तनेषु प्राप्य सतामिडिनः । इवा द्रव्यपुरोगहेतुभिः प्रत्यर्पणाभावयोग्योऽथापि
तावत्ताररमणिर्ममानान्यसमे प्रत्यर्पितव्य इत्यादि चित्तविचार्य यदिन प्रत्यर्पयस्येनीदैन्यमेव वाभूयः
प्रकाशयसि तर्हि त्वं तस्य नाशस्य लोकानां हितस्य कलंगहितावतोरस्य परप्रत्यर्पणाभावमूलः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

परिभवस्त्वस्यालं॥ अतो यदा कदाचिदसौ स्वकरणीयसाम्राज्यादिषु प्रत्यर्पणलोलं भिन्नव्य एव॥
मतोऽयं सत्तामाभरणमिव॥ संबंधो न चिकीर्षितो यदि तदा विप्रैः किमर्थं जनुःपत्रं लिख्यन्निम
कुलस्थितिर्गुर्वीः पाणौ कृतं चोयते॥ तस्मात्कामथ कामुकीमभिनवासिंयोऽप्य वेश्मन्यसौ स्व
स्थाप्यो भुवि कामिना यदि नो देवो न चास्मात्परः॥ अस्य श्रीमतो॥ विप्रैः सज्जातिभिः स
मं॥ संबंधो न कर्तुमिष्टो यदि॥ तर्हि जनुःपत्रं किमिति हितो स्त्रोयेण हस्ते कृतं॥ तस्मात् ज
नुष्पत्रहस्तीकरणात्॥ संबंधाभावेनादिसंबंधः॥ विनाश्लिष्टपुंसः स्ववेश्मस्थितिः [illegible]
॥ स्वे स्वे सज्जनि सौख्येताभितवचोविन्यासकौतूहलालत्त [illegible] विचारणाद्भिरलं कालं
प्रणीय सुस्थिताः॥ नाद्यावध्यपथभोजय[illegible] न कौले [illegible] प्रायोऽसौ स्वशरीररक्षण
परेनान्यं व्रणोत्सुकं॥ शास्त्रकान्तारे संचारितमतिकरणालयः श्रीमाललिन समरित॥ श्री
नाथपारायणपरः श्रीमाललिस्वनालसमरणोति [illegible] तिभिरस्यास्त संबंधः॥ नित्याभ्यहणका
[illegible] यदि मतोः पारायणकालिकं किंचित्कूरमाति॥ अर्पणमभिदासौ विधर्मे चेत्तदा दोषः
सप्रियकार[illegible] यत्[illegible]पणः आलयं च नित्या चेन्नेयि समात्त्वन्[illegible]
[illegible] नित्यास्कुलसुन्दरी नाम दशमी विद्या॥ तदभ्यर्हणकृतः श्रीमतोः काल
[illegible] नर्पणेन विधिन कं[illegible] सदा तु सद्धोऽर्ह एव॥ नित्यात्म
वके [illegible] विद्यानुज्ञावनस्यैवन्याय्यत्वेन धर्म्यत्वात्॥ मुञ्जः कोद्रवकोपसस्त्र[illegible]
ताः सधवाः प्रत्येकमुखरञ्जनात्फलिनो भुक्ताः क्षुधाशान्तये॥ [illegible]
[illegible] क्रिया प्रगाढिता स्त्वेन[illegible]॥ मुद्गादिधा
न्यषट्कस्वनामख्यातं प्रत्येकमपूर्णमिखश्शोधनफलं॥ द्रोणाढकादिमानसंमिताः पूर्णाः प्र
त्येकं त्वपूर्णाः॥ तैलैः पत्रपुष्पफलमूलकन्दैः [illegible] समममीषां पचनं त्वविधिसिक[illegible]
समभिगम्यं॥ भोक्तृ[illegible] प्रयोजनं॥ वातेवातहरं [illegible] पित्ते वलन्तापहं श्लेष्म
[illegible] श्लेष्मघ्नमेव [illegible] पाका[illegible] प्रतिनिधोभोऽपंच[illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तत्त्वशक्तिमभीष्टतानसहसायोऽन्योऽन्यपाकोऽवश्याः॥ वातो वात व्याधौ॥ अहो
च॥ तत्तापहारी पित्तज्वरापहः॥ पाकतोऽन्नानशिक्तिप्रतिष्ठेभेतुप्रतिनिधीभूतानां
समुदायमसाधितप्रत्येकमोषध्य एव वा॥ अत्र अन्ने ओषधीच्छवि॥ उभयमहत्तमेवस्व
प्रकाशकं॥ पाकोऽनुहतिः॥ सर्वव्याधिपदिकालकूटकृतरुजो वैद्यवदनाहोमृतसमानान
श्लेगुरूर्नतरसाः सर्वाद्भुतश्रेष्ठे घ्ले। इत्याश्चाप्यपथ्योपचारमसहन्तेन्मान्येरसोमाभिलोन।
त्सादेभिलितं कदाचिदथवातत्त्वदृष्टैव सनः॥ हितमिमनोहाराव्यदुर्लभं वचइतिवक्रोत्या
मनोऽमधकिाऽरिग्यरोवचिः परिणामशुभंहितं चेतिलभ्यते॥ अत एव विषवृक्षसदृशगुरु
रित्यभिहितं॥ आपत्पर्वसु काशिनाथकलेहाद्भुतसुजातापूर्णभोगयावाद्धिमध्यस्फूर्
वघटयन्मुद्रासुवार्त्तैवेका॥ पार्द्वैःपंचककवक्रमेणेपि कुलसश्रीमणिवर्द्धितत्समाधृःख
हरोविनायकइव प्राप्तोऽस्य यथापि भणितिः॥ पुरापाठशालायां काशीनाथकलहत्तः पंच
सुखेमचन्द्रवीरेश्वरसुब्बाशास्त्रिमोनिरञ्जनगणशंकरनामधेयेषु शालीनपंडितेष्वापु
त्तरपित्तेःस्पर्द्धिनीविपज्जाता॥ तदानीं तत्प्रशान्त्यै चैद्रूपदोजतेरभिहितपंचपंडितारभिगेर्न्दे
पतिकुलमलुकसाहवस्तविधेस्वतनयःश्रीमणिःप्रबलेनवार्द्धितस्तेकाशीनाथकलहाप
दृशालायां गौरनरलाटसाहवादिनिदेशमूलस्वप्राध्वोन्यप्रगटनतः शामम्पतिश्चेत्स्मतोयं
विघ्नानां नाशको विनायको विघ्नराजइवापत्सु शामकोमणिरेषमणिरित्येवमभिधीयते।
॥हेदेवेन्द्रमुलतेमनोभवमणेविद्युन्मणे हनुमणे हेभूमीन्द्रमणेविश्वेश्वरमणेराजेन्द्रतारामणे।
हेसौमित्रिमहामणे दिनमणेसर्पमणे श्रीमणे हेबालार्कमणे कृपाकिरणमहाराजेन्द्रनारामणे
इतिप्रकृतनवर्णकौघोन्यतमवर्णकान्तरभेदेसम्पन्नमणे इतिसंबोधनभेदप्रसभिव्यक्तसर्पनम
तिप्रतिस्पर्द्धितयोपस्थिताय मापन्मणिरेवमयूपकृतयावर्णकान्तरेण प्रकाशितोमानितश्चएव॥
श्रियस्यापत्रथनप्रलब्धिरभितोभूसाद्भुधाम्पर्थितात्र ह्येममर्शीकितेनमनसानोमान्यः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

शोऽस्यकेऽ। इत्यास्थाय पपथि प्रवृत्तमथ वेमत्यैर्महिष्या हननं नार्पयिष्यत्यनुकूलितं जनयति प्रा
यो विरुद्धा नरः॥ गजाश्वरथशिबिकादिवाहनस्तोमान्यमत्र वाहनाभिमत्यैर्भिहितं। ननु से
लैव॥ अतएव मत्यैरिति संघटते। अन्यथा। दोलैव वा वाहनाभितिपक्ष्यवाहोऽस्त्येव ब्रूयात्॥
असति बाधके प्रमाणानां सामान्ये पक्षपात इति न्यायेन संकोचस्याप्रामाणत्वात्॥ प्रघेते
ब्रह्मलपुर्याविसथगहनलद्वारस्संयोज्यमानं वाहैः स्वद्रव्यस्पृष्टैः प्रणिहितमसकृत्संधुभूया
नदानीं स्थित्वाऽस्मिंल्लास्तोरणमणिरहस्यादिनास्वर्वर्गवर्ग्रिस्थिरश्रीः स्नातप्रष्ठप्रदिष्टीन
जपपदमुच्चिलसंस्वात्मसात्साधयेयं॥ स्वद्रुमंस्पृष्टे॥ श्रीमाणिनास्वद्रविणार्पणानुकूलितैः
॥ सुप्रत्यादलयोगिशासनजुषो राजेन्दुना रमणेः पश्चागर्नुमपाटवंस्फुरन्मथ्योजोनीत
नोदोलिका। स्वद्रव्यागतवाहवाहितवपुः प्राप्येत चेत्प्रत्यहं यातायातकृपावहेयमुद्धा
त्कूलेऽपथशालादिषु॥ आदृतैर्योगिभिः श्रीक्षमाणेपि जंजोनलधूमपानैतज्जुषसलत्से
विते॥ पूर्वश्रीविद्यया रमागाढितपद्मयोः वक्षिपासवर्णतेयानायातिगुरूणां वसतिषुभवना
त्साधयति सभक्त्या। दोलारोहस्य तेषां प्रा(विलि)लपदवैः सार्थकोऽभूत्तदानीं संप्रत्यतेत्व(
लिप्सा: कथयकथमथो योजितव्योऽभिसारः॥ पदमत्रैव व्यवसायः॥ संप्रोति। श्रीविद्ययाप्रति
लभदशायां॥ एते। पंडिताः॥ महाराजसभासुपंडिताः स्वस्वभवनानोयान्तिस्म। तदानीं श्रीमणे
रथतन्त्राभिसारः प्रादुरासीत्॥ संप्रातितुलक्ष्य श्रीविद्यानातेषांस्वस्वगृहे एव स्थितिरिति का
किनाऽनेन तन्त्राभिसारेण्यायोजितं नैव शक्यते॥ स्पष्टोपपस्थितिलोभितप्राविमुखेनारमाणेया
बलात्पुष्पोघोद्गमनदामलीबिनाशिखश्रीब्रह्मलपुर्यास्वयं राज्यं साधुचकार लोभितपरास
कृतः श्रीमणेः केलीवेश्मानि नाभिसारमधुनास्वयोजयामास वै॥ कुसुमसमुद्गमो [illegible] ॥
मसंयोजनतो लंबमानत्वभवनं लोभिताशिरवापसप्तं॥ श्रीमणेरुपालीभा [illegible]
प्रतिविधानासनव [illegible] नभुजन्यस्त्वान्यक्षुदप
CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्राविततनिद्रणोमाद्रियाविस्मृत्यरव्यंनिजांकैतन्त्यानविबोधितोऽस्मिवद्वासाचाथा
द्रगेता॥अनादिमा॥श्रीाथमपिकीजायालिकामृत्तिलिसपा:योगपभुजेन्यलमच्छेमवदर्शनकू
सकंचोलिकायेनसः॥पाणिगृहीद्धितीयंगुरुवचेनभिद्यचौद्विकोऽत्रान्वकामेरुष्टाचकं
लिएसञ्चलएधिकदर्शंध्वानिजातोनिष्क्रमात्:सत्येवंसच्चलुर्विशिमिगणानचलद्वाय
नापलिकान:श्वश्र्वास्वापायरात्रौकिमितिनतरसायोऽप्यतेपाकयोग्या॥एतत्:श्रीमत्ले:॥
रात्रौसाधितमैथुनापतिमृतीप्रात:प्रसाध्यस्वयंपाकंवीक्षितभक्ष्यभाग्यसकृत्स्त्रीभोजये
च्चेदमुं॥तुष्टान्त:करण:सचेषाहितद्वारव्यंनिजंवालयन्सर्वेषामनेकंजनक्षममथास्पंन
वंपास्यति॥आयतिरुत्तर:कालस्तद्वती॥अमुं॥श्रीमणिं॥पत्नीहस्तभोजनेलभेविनाभेर्नुः
कमनीयस्वरूपानवाशिरेव॥केचित्तु॥स्थित्यापत्रेत्यादिवर्णकानाग्निकारांतरेणार्थंकथयं
ति॥तथाहि॥असंतुष्टाद्विजानष्टा:संतुष्टाश्चमहीभुजइत्यादिवचनात्तेषांद्विजानांपाउ
नादिशब्दमेवहत्तमृत्तानसिंतोषफलधनप्रतिलंभोऽपितिएव॥अस्वको॥धनाप्रतिलंभको
परकीयेऽथवा॥वाहोरित्यथपठंति॥तन्मनेवाहनेदोलिकेव॥अयं॥श्रीमणि:॥एतत्:पथि
निवेद्यमानंवाहनंदोलिकादि॥स्वद्रव्यसष्टै:॥श्रीमिणिद्रव्यविहिनै:॥असकृत्साधुभूपादि
त्यत्र॥असकृद्वहनेस्यादितिपाठांतरं॥साधु॥मणीएवानुकूलनेसमर्था॥निजपदं॥वेश्मिकं
॥ब्रह्मपुरीस्थं॥शालीनंवा॥आद्दत्तथागिरणसनंचिगांजानलपेनपारणतं॥श्रीश्वविद्याश्च
तयो:॥एते॥अध्येतार:॥तेषां॥गुरूणां॥शालाधिपतिभिन्यमानानां॥तदानीं॥वेश्मन्यध्येत्स्या
लायानदर्शायां॥अधिरोह:॥दोलायामधिष्ठिति:॥अभिसारहेतिनुपाठांतरं॥उपाश्रितिलीमितो
ऽयश्रीमतिबलिपतया॥ननुभूतकंदर्पव्यथ:प्रायेणविषयेषुपराङ्मुखएववर्तयतेस्म॥जपती
मुग्मकानादिमसृत्तिर्मिहिलेव॥मादृस्येत्यत्रविजययेत्यथपठंति॥विजयात्रसीविद्वभगीतिमा
मिधीयते॥निजएऽर्थपियुनीभावनादि॥सा॥तन्वी॥भर्त्तारिनिद्रलेनहूनितानामथनिद्रैव॥ऊर्जप
अस्तीतवतिसविताभर्त्तारिमधुर्यातिवरपकोपाते॥कमलिन्या:ऽथकिमत्रचित्रंमृगाक्षीणामिति॥ ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

किंनविबोधितोऽसीति काकेभावपक्षेवस्त्वेऽसिपक्षा नरः॥ किमथ्य न विबोधितोऽसि॥ निद्रि
न किं न विबोधितो ऽसमत्वद्भ्रालि बाधनेति न्याः पुच्छं शिथिलमित्यर्थः॥ पाणिग्राह इति॥ गृहस्थाः
मृणोः॥ रात्रा विलेति॥ अभुपलिता णमति॥ रूपं स्वरूपं॥ धास्यति धारयिष्यति॥ नहा आभि
ज्ञाबितभक्ष्यापलभसमर्थे॥ इषिकूकेनपक्ष्मपुष्पैकभिरलोकूलाऽस्मनैरत्यत्रवार्त्तिके॥ आसाघ
भुजएवमूले विषये मोहूर्त्ति केणाकोहासेराहाशिक्षण कर्माणिप्राविष्वलस्त्रीणासिबालस्तथा॥
पार्श्वक्येऽप्रमूलमत्रयाद्वेवस्त्वनरसन्पतेस्यात्सत्स्यप्रतिपृक्षतः पुनरदोलोकभुजाग्रंतथाति॥
शास्पासिकेयञ्जनामेरक्षालिमोवरि किण किमलवद्वौ कौ केवलस्पार्श्वदोषेः प्रतिजव्यानत्र
मूलादेवहंशाननयामकत्वेनदेश्यलायोनियमितायसिकाऽपासहूपार्श्वक्यतोभुजमूलेनवस्त्व
नरि॥ अन्ये त्वाभुजाग्रमयतत्पातिपक्षतयाभुजमध्यं च वस्तुं नरमापेघ्रते॥ तच्चैनेष्यतेतथावि
धवर्णकाऽनुपलभात्॥ गौरवाच्च॥ भुजात्मनएकस्यवस्तुनो मूलमध्याग्राणएषपाधपाअंशाः
दस्येनावलेवप्रतिपत्तौभुजमूलादीनविस्त्वनरत्वेवापगम गौरवस्येष्टमेव॥ विशिष्टशब्दूलाति
रिक्त्यतद्रतिन्यायेनमूलपूरणभावमवभेदाविशिष्टस्यभुजस्यतस्यशब्दूभुजानातिरेकात्॥ दस्यु
चद्कूलदोर्मूलात्प्रतापिनिपरीरभरासिकेहस्तेभोक्षानिम्नतानिम्नेतेनिम्नवदना॥ प्रियाश्लेष
दोबिण्येपसरत्लज्जाकूनामितिसितक्षीरेणवस्त्रनकनकरंभुस्तिपथातीत्यादिवद्रूवर्णकी
र्त्तेविधान्यत्र शोधान्यव्यवहारद्वदहामूलिपदेशातिव्यवहारः॥ द्रूतासाद्व्युति॥ स्यानभेरत्या
पनसमर्थश्चमूलशब्दोद्देरवाप्रयोगः॥ साकंनीत्वाऽथपोवनेरगृहेघातिपात्रममपर्यकृमो
कृलेयः सवामर्षेण कोमाणितिभोर्नकवित्ताऽनुयातः॥ भोक्तासंप्राप्यमाणोवनसमयामेल
दोक्षेणाऽकूर्दृशनातोषव्यश्रेषानित्यंपदिनमदधतःस्यातदाभोऽपपातः॥ निमन्त्रणेकारि
तोलेक्षणानिर्दिशनतस्यसाकूमति॥ पात्रीं भाजनपात्री॥ पात्रामत्रेचभाजनं॥ निमन्त्रणामन्त्रणा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्रोविहस्तद्रणार्थकौ ॥ निमन्त्रणं नियोगकरणमावश्यके श्राद्धभोजनादौ हि श्राद्धः प्रवर्त्तनमा
मन्त्रणं कामचारानुज्ञेत्यर्थः ॥ उपसर्गाणां मसृणार्थद्योतकत्वं नियमात् ॥ एषः ॥ निमन्त्रणकः
अदो दक्षिणा द्रुर्हुतानी ॥ नयाद्धिघ्रियते समं तद्भोक्तुः परवेश्मनि भोज्यानाभिसैवेधात्मकभाज्यथा
नः ॥ स्ववेश्मन्यभोज्यप्राप्तिमूलश्च घातः स्यात्स्यात् ॥ परवेश्मलब्धभोज्यस्यैव हि प्रायेण स्ववेश्मनि
कमनीयभोज्यप्रतिलम्भः ॥ औत्सुक्यं स्मृतिलम्भकं मिलितयोर्वैभागिकाऽनेहसि प्राप्तं हूतिभिरल
द्दशृयमनुजैः संज्ञाप्यते मानिना ॥ हूतीश्चेन्नहि साधयेत्समथानहानिरलं कथं ज्ञातस्याद्भवेद्भावलं
भनभिदर्शनोऽत्रभावो युनः ॥ औत्सुक्यं वल्लनः स्मृतिजानकारणैः ॥ सा च परस्परं मिलितयोः क
दाचिद्विरहेऽन्योऽन्यस्मारिका ॥ एतदौत्सुक्यमेव ॥ हूतिभिराह्वानैः ॥ हूतो नामग्रहणमाह्वानमृष्ट
फलं ॥ भावो व्यभिचारिभावान्यतमः ॥ अन्योऽयवास्थ्योपी रत्यादिभवैः आनन्दरसोत्कार्यैणेहः
स्यादिनाशायते ॥ व्यभिचारिणामथपरस्परंजन्यजनकभावोऽनुभूयते पत्रधाविलः ॥ काकाशीके
रवारिवारितपाः केकानकाकानने कूजन्ती कलहंसकैश्च कुररीप्राप्ता नवे कानने ॥ एवं सत्यपरविंद
सुमितद्दशशोलंबकानां किलं यन्त्रीकायमिथ्यातनोति भिखिलं कीरकेकगर्हतुनतः ॥ केकावाणीम
यूरस्य ॥ कदाचिदनुहूतो नोकोकाकानने यक्रीडतीदृश्यते ॥ विपिनं काननं वनं ॥ इह कानने ॥ शीकरोम्भः
कणाः सदा नैकवारिणावारिलसयन्तं तपानिदाघो यस्यास्तथाविधा काका केका का कानने कूजन्तीन
प्राप्ता ॥ एवं सति ॥ कानने केकादिलब्धोऽसत्या ॥ अरविंदेषु सुंदरीदृष्टिर्यंबातिथ्याविधाना ॥ स्तंब
कानां ॥ भ्रमरभेदानां ॥ कुलं समुदायः ॥ अन्यतोऽभिलषितलब्धा वाभिलषितुरभिलषितानर्पकपरासि
नगहृभिवल्लभ ॥ शुल्कोवावानितैवबासमयनः संयोजितर्दीयतादिन्द्रस्थापनमतत्रसहसामुक्तं
ननैप्राणेन ॥ मान्यानां निजजीवरक्षणजुषां जीवघ्नराजाहिया सर्वस्यैयामिहोदितसहानिनः शुल्का
द्विवात्तनिका ॥ प्राणेनः ॥ प्राणाभिलाषेण ॥ धनादिद्यपशुल्कैः ॥ भक्ष्यो द्रावकजातिमांजनभिदोय
स्योप्यमाने धुवेस्वधानिालकरूयमात्रमिलितेष जैषौ न्यायिहन्यकोयूरणापालिकादिविदितैमि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ष्टान्नमप्याज्जतो भक्ष्यं भक्षयतीह चेत्ऽऽयमालिंग [illegible] गर्हितः कथं नाशुचे॥ भक्ष्यो
द्रावकजातिलोभेन नापि हा। भक्ष्यपत्रसमान्यक्षस्त्वत्पाद्यस्तिद्याम्यास्थि प्रणतः॥ मिष्टान्नं भक्ष्यं॥
भास्करयैवाभिलाषः प्रातिमनुज्ञमेथोपूर्मतिचेन्नदानीं किंवा व्रतं काकपाकैः फलमिहावश्यं मूलकेवाप्रि
साध्यं। तस्मात्सात्रात्र सन्दष्टपक्षसामेमानमपि निर्मुजनलोभाप्यत्वे वा स्वादाभ्यर्पणाहमिहमव
लिनरणं विस्तुमात्रात्तु सिद्धिः॥ भास्करोणा वर्द्दिता नाभित्याद्विवचनाभिलिताभास्करोत्तु गोधूमचू
र्णप्रमवामण्डलाकातिः पाकसाध्यान्ननाम मुक्ता॥ मन्त्रयैषापरेतप्रभातिमनसः प्रातिभूमिन्
पर्णा घोरासप्रज्ञासना घोरोदिनकरपराभूतिहेतुः प्रसक्ता। बाहोस्वधीयमानामनासिचावेदुर्ग
न्यायतत्त्वोपदेष्टी स्त्रीत्यक्तिन्दर्पजाधिप्रगटेन निपुणेनापि तेऽयाश्रियैव॥ स्वर्णैर्नीकैः कदा
चिन्न विधिमदिष्टतो तैर्वियुक्त महेन्द्रराजानेसाहवोधः स्मरतिबहुदिने कालीमितव्याऽभिसा
रः। श्रुत्वेत्थं वाक्यमेषामभिस्तति घटितेयद्विराजाऽभ्युवाच प्रायस्तन्मानवानामुखकमलध्वनि
सप्तशत्यात्मकस्य नु॥ राजोक्तेः सप्तशत्यात्मकत्वं तु भगवत्त्वामहं प्रष्टुमिच्छाम्येकं वदस्वत
दित्यादिराजवचनानि वयसमभिव्यक्तमेव॥ राज्ञः सप्तशतीश त्वं तत्र शतीकालिजस्येकत्यादि
प्रश्नवचनवर्णकोभयमात्र [illegible] व्यक्तं॥ एषाहि स्वर्णैर्नीकानां॥ राजात्र श्रीमणिः॥ ततराजः
प्रत्युत्तरं॥ मध्याह्ने मणिकर्णिकोद्भवासितेसमेकशानोदनोसंध्यांम गिरुरजुष्टमेनानिचयंभि
याऽध्युकार्थशिनैः॥ साक्षी तत्र च पातेगः कुलमुलुक्ताहोऽयपत्न्यास्यवेद्योक्तेऽयबहस्यानिश्रम
तयोघटस्थिता श्वेतरोस्मयमाणसूत्रभेदपरस्थापितप्रातःसंध्यानदभावे मध्याह्नसंध्यायां
मध्याह्नेऽनुष्ठीयते॥ पितृप्रसन्नत्तुष्टीसप्रहरानन्तरं तुरीयमयाम साध्या॥ साक्ष्यत्र प्रेतकः॥ अर्थ
मताहमेलुक्ताहवनपातिलकप्रतिपतत्स्त्रीकरणम [illegible] लीनश्रीशाचन्द्रश्वेकलितध्वनाद
द्रभागादिरीत्या॥ पात्र्यमीप्यते चेत्पुनरथघटितादिति कथाजीविकास्वीपानेस्थः साहवानासिद्

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

धतगतियोजिधिष्ण्यामिपार्श्वे॥ न्टपुनिरुकल्कीभिनस्त्रीपाठशाला॥ चन्द्रयच कलिनधनीमु
भूएत्मिद्राएर्ताकमित्युक्तेः शालात्मकमेवनस्मात॥ अर्द्धभागादित्येत्या॥ पर्वाशां भुद्रादिरित्या॥
हेलाप्रेरवादिकास्त्रियां॥ स्वर्णजीकैः सुवर्णपिदिर्जितसहस्रार्पकीदीपलेचेत्यालेर्सिसाध्यत
स्मिनविशादमाविधत्तवस्तुसंघप्रयोज्या। पौर्वस्वाऽजीविकोत्यद्वाविणाकधटनोभ्यासमासाद्य
नः स्थास्यामेः साहवानां सदक्षिणनियमनो यत्र लक्ष्मीश्च विद्याः॥ आविधनमिनरणनुपभुक्तौ॥ पौ
वीखिस्य श्रीमणराजीविकानुचिशतीकालिजस्यैत्याभिनेव॥ विद्यासुशास्त्रेपुविवेकदीपोपि
त्यादिवद्धवर्णकभेदतो विद्यानामनैक्यलब्धाविद्याहतिबहुत्वेनोक्तिः॥ यद्यपिश्रियामिमासेनु
श्रणमेथवेमायधजघणमदभ्यामयश्रोवालिकालिलक्ष्मीकारस्तुभगाइत्यादिवद्धवर्णकभेदेलक्ष्म्याः
श्रियेइतिस्त्रीलिंगप्रथमाबहुवचनतयोपलब्ध्वालक्ष्मीरित्येकवचनमयुक्तं। युक्तं चयत्रलक्ष्म्य
श्चविद्याहति। तथाऽपि लक्ष्मीमालोक्य लुभ्पुन्निगमम्भोभिहसन्नृशांचयन्तयत्कुंजंनिनित्यादिवद्ध
वर्णकभेदलक्ष्मीमित्येकवचनतएवश्रियाव्यवहृत्याप्रद्धनवर्णकेऽथतस्याः स्त्रयेवाभिधानं॥ ल
लक्ष्मीरित्येकवचनेनाभिधानं। तस्याः। श्रियः॥ वेश्मिन्यारोषतामप्युखिलमथयुगहसीविनीर्यस्तयं
वैयाकरणायांपीनतात्कालिकवसनजुषिद्वारिसंकापुपेत्त्वा। कीलार्द्धसत्कपाटद्वयमथवसतस्तत्र
ताराममणेमेर्याऽन्येकान्तःक्षिप्ताऽऽसीच्छेरणमथ्यभर्थसिबभूवाथसैव। अनन्तवेश्माभ्यनेरः। एहः
पर्यायिकान्तरूपाऽर्थस्तुवेश्मिन्याथातामारभित्यनोऽयलभ्यतइतिपुनस्तदभिधानमनानिप्रयोजनं॥
शारणगिहरक्षिश्रोरभिधायकं॥ जीवोब्राह्मणश्रमणानेप्रालिदिनमसकृत्स्वामपशः कुर्वनोमेनाद्याऽथप्राप्य
नेऽलंश्रमभरसदृशीदक्षिणाकालधौती। तसमात्वक्त्रालाऽधिपत्युविरलाभिवमणभासितेविप्रस्पृष्टे
भूयस्ततत्रयोगर्पधपदिलेमुदितशालिकानांसमाजे॥ मेः श्रीमणेः॥ कलधौतरोप्यहेम्नोः॥ कल
धौतस्यपंकालधौतीसुवर्णर्जितयोरेकतरः॥ तस्मात्॥ द्विविधदक्षिणानुपलम्भात्॥ नविशेषनः
प्रकर्वेताहृष्टमित्याविप्रस्पृष्टे॥ विप्रवर्ग॥ ततः श्रीलाधिपत्यं॥ दृष्ट्वाचानेगमानस्तन

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सद्दसि मनिमनापीडेनेन्दुणा नोबाकूलोकेभ्यः सप्रदिष्टं हि नकरमभिनोयत्सदाभोग्यभाजी।
नच्छास्त्रं प्रेक्षणाहं विविधबुधजनोपास्यमानं स्मितो । पातालाध्यायसंहभुविभवति
सदा भानना हिंजनौघैः ॥ यद्यप्यागमोऽभ्याधिकोभोगाद्धिनापूर्वक्रमागतात् । अविभुक्काग
मोभोगः प्रामाण्यं नैव गच्छतीत्यादि धर्मशास्त्रवचनेषु वैस्नुनः प्रतिलोम एवागमः सच प्रकृ
नवर्णकैः नुपपुन्दहान दृष्टुं स्वानागमानित्यनुपपन्नं । तथाप्यागमशब्दस्यानेकार्थनियो
श्चित्यनः शास्त्रपर्याय आगमः प्रकृते युज्यन दृश्रितस्यैव ग्रहणे नानानुपपत्तिगंधसंभावना
॥ लनेभ्यः प्रादिष्टैर्जनैर्मानना र्हिमानित्थमेव । ननु त्याज्यं । त्यागे दोषश्रवणात् ॥ तन्नत्सत्स
मयोपसर्जितगानीन्यस्मिन्मनोहारकृतीन्युर्ध्वान्येव समर्पितनः प्रकरणान्याविर्भवन्ति सर्वैः । न
स्मात्तानि विलोभनाय गुणिनां साम्राज्यसिद्धेः श्रियोऽभ्यासायाथ च कौतुकेन घनतवान्देवो
महाभैरवः ॥ तेषु तेषु सत्सु समयेषु प्रसीदन्नागरेतिर्येषां तानि तथाविधानि ॥ अस्मिन् कलौ
कि भागवतो नीतपातालाध्याये ॥ ऊर्ध्वान्युच्चानि ॥ तानि दशाधिकप्रकरणानि ॥ उभिष्टगद्य
पद्यप्रकरपाणिनिः श्रीमान्जगत्पतिकाश्मीकुलकलीकमहाराजेन्द्रनारामणीरावः पुरुषार्थ
सार्थसाधनतदैकतानवसुधानिधिर्विजयतेमहाराष्ट्रः ॥ जागर्त्तियः प्रबंधप्रसरधत्तमतिः
स्पष्टस्वाराज्यसौराज्यो नयप्राप्तिजीवातुः । जगति प्रसिद्धसाधनसमूहसारसमवायसाधि
तकलेवरो द्वासरतिप्रकृतवर्णकोच्चान्पतमयुगमवर्णकभेदसमुभ्युद्गतः स्वेपेवस्वाराज्यप्रसिद्ध
स्सह चारिणी साम्राज्यसिद्धिर्लक्षणतस्याः ॥ अन्येतु रावराजजीकोरस्यादिवर्णकसमुदायार्थ
मित्यमवादिषुः ॥ राजानं । मणीराममहारिराममयोरन्यतरश्चिन्द्रतनेयं । चन्द्रमेववो ॥ राजानं जनयति व
भूवसहस्राजैवातकत्वानुयदस्मादिवकद्रुवर्णकभेदतः सोऽयंराजा ॥ उक्तं च । द्विजराजः शशधरो
नक्षत्रेशः क्षपाकर इति ॥ मणीराममिवैकं पुनरस्य हरीराममभिषेवैतनिबवनेयवेविपुलहस्याः सेपादि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ष्टयं सदा तेसर्वदा: प्रविगलितयापयोधपटला: परां लक्ष्मीं लब्ध्वा स्वगृहमधिनिद्रां त्यावि
हिता:॥ मणिरमहरिरम्भौ चन्द्रतनयो स्वस्वनामख्यातौ॥ एकौ॥ मुख्यं प्रथमं॥ इत्यादि॥ छली
यसिंस्पदिर्धतमित्युक्तितउभावेवजगतिसंपदधीशावितिलभ्यते॥ अविदिता:॥ अम्पानुबद्ध
ता:॥ चन्द्रो भजनाचानयोर्वर्णकान्तरलोऽभिसंधीयते एव॥ सम्पशस्त्यालमकतानवने॥ स्यादिति
सम्भावनादौ॥ संध्या॥ संध्यात्रयान्यतमामेकां॥ त्वनीरमणोकर्मिकेहरिहरौ सायुज्यमुक्ति
प्रदत्वित्यादिवत्॥ वर्णकिभेदेन बृहस्पतिप्रमुखानामथमणिकल्पमणिरित्नानादिमानत:
संगतिनिर्मिमीयते एव॥ इत्यरे उदासीना:॥ नृपतिलकप्रापितं सूक्तिपाठशाला॥ अत एव चन्द्र
पीडितानातित्रपुन:प्रतिष्ठापनमूलेनस्फुरितशक्तोक्तेरमोप × वन्द्र × वर्ण्यमानाया: संगति:॥
स्वर्णैरजीकोरित्यादिभिर्यैनरत्नोक्ति: प्रशंसायै॥ तेषां तामपिगृहाविमुच्य परिहृतपतिवसना
यर्थेवरमिन्यविहिमानायां॥ मणिर्मेरिति समानाधिकरणषष्ठी ह्येवं॥ तत्र॥ तस्मा इति॥ तदे
शालाधिपत्यमेव॥ निगमो वेद:॥ आगम: शास्त्रमायति:॥ दुष्प्रापो भुवि सद्गुरु: सचेकविल
क्षणप्रतिशक्ति: सतीसा च प्रोच्छलदच्छगुच्छरसितावलीदितालक्षिति: तस्या: साधनरी
तिरहितपदा तस्या: सुरेन्द्रासक: सोसाधयत्नेच्छ तं प्रयत्नाभिलितनामास्यनोतसाइत्येत॥
गुरोर्लाभे विप्रेन्द्रमन्त्रग्रहणमुच्यते इति वक्रोक्तितएवसुंदर: सुमुख: स्वच्छ: सुलाभो बहुतंत्र
वित: असंशय: संशयच्छिन्निरपेक्षो गुरुमतिहतितन्त्रएणोक्तगुरुलक्षणसमुदायपरीक्षि
तसद्गुरुलाभपक्षोऽथप्रतिपद्यते इति दुष्प्रापो भुवि सद्गुरुरित्यभिहितं॥ शक्तिश्चप्रतिभापर्याय
नवनवोन्मेषशालिनी बुद्धि:॥ सती॥ अप्रतिहता॥ प्रकर्षेणोच्छलती येऽच्छगुच्छा: नवनवा
न्मेषा एव तैर रसिता दिता॥ तस्या:॥ शक्ते:॥ साधनरीतिर्लोकशास्त्रकाव्यप्रेक्षाभ्यसनजनेपु
ण्यमेव॥ सुरायाः॥ पादकाशिस्योद्धासक: प्रकाशक:॥ तस्मात् प्रत्येकमेतेषां दुष्प्रापत्वात् प्र
यत्नाभिलितं अनेकजन्मसाध्यमानपुण्यपुंजसाहाय्येन लब्धे॥ यत्नेधृतौ पूर्वजैर्यत्नेनालीनौ॥ अ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

अस्य। गुरोः श्रीमणेः॥ उत्सादनमपहरणं॥ एतेनाज्ञानतमुद्रिकोघपिटकाद्दोलामधिष्ठायपवे
मानोमानकमावरत्नेहमणेः काशीकरैः प्रेक्षितः। तस्मात्सोमाद्दियोऽप्यनेपुनरस्थप्रीत्याशु
वाहोत्करैस्तत्र हर्षप्रदर्शितकाशिकेश्वधनितो मा स्म्यापि पूर्वादिक्षु॥ एतेन नीनारिजनतमुद्रिकाणां
मोघः पिटकायमिजरेत्वायुधिस्यासानथानां॥ दृष्ट। जगाति॥ सा। दोला॥ अभ्यर्थितो काश्यपं को
लिकोऽहस्यचेथ्रामावर्तिनेयेन न तथाविधः॥ पूर्वादिशामित्यत्र शालप्रतीतिपाठान्तरं॥ नारुण्या
नलदीप्यमानवपुषः पूर्वजलनिधनेपानेसांस्थितिरप्यनासमुद्रभून्मासैकपार्य्यतिको॥ वाहु
क्याभिसेदिस्थितेन वपुषितनुधामयेण सेयमणेः नैर्वाज्ञावनयोग्यत्वंगतेवतीश्शिलादिदुःखयितः
॥ तारुण्योऽस्माद्दीप्तवपुषो जलादेशाशिरवसानिसुखमेव। नत्वार्तिः॥ अतएव प्रकृतेतत्रास्थि
तिरप्यनासमुद्रभूदित्यभिहितं॥ सेऽयं पापोनोस्थितिः॥ प्रार्थ्य वेयद्दिलो हसभवमथ्यगिन्त्राणप
भुद्दष्टनहितेतस्योतोद्योपसंष्टवसतेः पोनादिव श्रीमणेः। श्रीनोऽस्यादिमयीभविष्यतिनवे
हर्षणानित्वीस्थितिः पाथ्येयप्रतिलेभ नान्यथा गिरेर्दुःसाध्यमेव ध्रुवं॥ एतेन। लोहसभवाग
रक्षेणं॥ पाथेयद्रव्यंतु सहस्रंवा तद्दुर्वित्यायभिहितकल्पं॥ भद्दऽध्यापनेयोग्यतामभिग
नायमे जागदीश्वरैः स्फुटवाक्यार्थः प्रतिबोधितो मतिमतां तोषाय गुर्वादिभिः॥ तत्रसामान्य
निरुक्तिजप्रकरणव्रातादृतोऽसोकथं धूर्तानिपिदवधनैः प्रविरले व्याघातयोग्योऽस्ति
हा॥ दृष्ट। प्रपंचे॥ ना। पुरुषः॥ नासमामान्यास्रेदृतिनासामान्याः। अनल्पवृक्ष्यलेषायाः नि
रुद्रस्यानिर्वचनानितेभ्युंजानानियानिप्रकरणानितेषांव्रातेनादृतः॥ असौ जगदीशमह
रुद्रस्यानिर्वचनानि ... जगदीश्वरवाक्यार्थः। जागदीशिकायाः वा॥ गुर्वादिभिः
एतेनैतारामणी एवसमनुभूयमानजागदीश्वरवाक्यार्थः
एतेनैतारामणी एवसमनुभूयमानजागदीश्वरबालगणानभ्यर्थितोभिषिणोबालोन्मादरूप्रसं
। रूप्यभद्दशीकादिभिः॥ यथाकेस्मिकएवदैवनगणानभ्यर्थितोऽभिषिणो बालाभ्यर्हणकर्तृत्वविघातिनीनित्योद्यमप्रेक्षितंकालाभ्यर्हणेकीलं
ज्ञानवपुर्गाज्ञानलादोनलः। बालाभ्यर्हणकर्तृत्वविघातिनीनित्योद्यमप्रेक्षितंकालाभ्यर्हणेकीलं
ज्ञानवपुर्गाज्ञानलादोनलः॥ बालस्योन्मादोगाज्ञानलानपत्तिनगम्यते॥ तदा। बालोन्माददर्शन
भुक्तिसममेसस्साध्यतेसुस्थिरं॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यां॥ श्रीसत्ख्यातलोककोशपरकैः शालाधुना लीबिनरेन्द्रंगौरनरेन्द्रसाहबवंशप्राप्तार्थक्यनोऽभ्य
र्पितो। तत्र चक्रो यानेजोचितोत्कवं वनैः शालीनमवैष चेत्तत्पणिभिःसमयानि स्वकैर्भुवि लब्धानेन स्यतन्माद्य
ते॥ श्रीकुलमुकुलखा हवैः कदाचिच्छ्रीमणिमाहूय गोरनरेन्द्रवचो लब्धकालीकोटसाम्राज्यं चक्रुपा
र्थक्यतोऽर्पितो। तत्र तिदिननिषेव्यमानेन तद्राज्यंप्रेच्छायचपचेष श्रीमणिः स्वकीययोगयोत्थवर्त्त
नैः शालीनमेवपि श्रीनिजप्रधानतया भूपो भासयतिनन्दा ततः कालीकोटस्थमेतस्य श्रीमणेर्नि
ष्कृष्टमवगम्यते॥ दृष्टाः सम्भानियोजिताः कतिपये भूपालबालाः पुण्ये येषां कर्मपरिणतिभावनफलं
नैयावकेऽस्मच्चभूताः तेषामन्यतमः स चायमथवेशाहेः सूनुः श्रीमणिः यक्तिः श्रीहरिणा हरिन्मणि
रितिप्राप्तस्तुतिः स्फूर्जति॥ सम्भानियोजिते येस्तथाविधाः॥ समुम्येकवचनान्तं सज्जनीतिपथ्यग
वा॥ परेषामभिभावेन शात्यप्रहारणं फलयस्यतथाविधं॥ वध्याऽफलोऽवकेशी॥ अस्यात्रभय
लिगतया क्लीबत्वभवनमुचितं॥ अनुभूतिः स्मृतिश्च स्यादनुभूतिश्च तद्विधेति वचनवचसाऽनु
प्रसंगभिबलितं स्त्रिपर्य एवानुभवकं कभगमित्यादिप्रयोगेषु दृश्यते ऽयमेवान्वभूद्दलितत्राभि
धित्सितः॥ तेषां भूपालबालानां॥ राजा प्रभौ नृपे चन्द्रे शतकोषौ क्षित्याद्। अत्र चन्द्र एव तत्स्यसु
तः पुत्रः॥ अनेकार्थोऽयं राजशब्दः औचित्यादिना चात्र चन्द्रपर एव॥ यस्योत्पत्ति निजुषः पुण्यपात्रे
यात्केनाथवैतानिनाकालप्रावरणप्रमुष्टवपुषा तान्तूर्णास्थानके ऽच्चैर्भासितसर्वान्चितेः
प्रसभतो दृष्टाऽथमूर्तिः क्षणाद्यालं चैव बहिः स चैष नकेर्थंतारमणिस्तत्र वै॥ यस्य श्रीमणेः॥
उत्पत्तिर्जन्मितजुषः॥ क्षणात्कषक्रे दर्शनक्षणान्तरं बहिः। गृहद्वारतो बहिः॥ तत्र चन्द्रगृहे
॥ जीजिबाहकया कदाचिद्दसकृद्यत्नालनतानसेस्मेवंरव्यापितबंधया निजकरेणाभ्यर्च्यगोविन्द
यः। तत्काल कलिमिताश्रम घर्षिता सा दुर्तुल्तिरगोदना प्रीत्याऽनाश्यते तत्प्रसादितेन स हस्तापः स
नाशमणिः॥ यस्य श्रीमणेर्लालनश्च न्द्रस्तेनातोविजयसत्त्वसाभाभिनीतोपवरव्यापितसंबंधयाजीजि
बाहकया॥ स्वगोद्धनादर्दुर्तितिः। कण्ठतिकलयामारव्यरोगभेदपीडा॥ अनाश्यत॥ या च स्वोपाहिली

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कृतादत्तामिलितामिष्टान्नपूगापल्लिका निद्रस्य निशीथके शुद्धदयस्य श्यामयंतीभृशं चानुप्रश्र
यतत्परोत्कगननीवैयौतिकागन्यजल्कुः खेलिस्य जहार नित्यामिलितामाताऽस्य नेयं कथं
॥ स्वोपहिली कृताः स्वयमेवोपधानतां नीताः उपधानं तूपबर्हः शय्यायां शयनीयवत् तथा
विधाः आदृताः मिलितं श्रयेमिष्टान्नं सुष्टु पूगाः ॥ शुकिकरपोलाकृतिखण्डाता लेखामपलिः सुधा
द्रवप्रिशणमयंती॥ अस्य श्रीमणेः॥ इयं जीऊबाई॥ यज्ञाजीमपद्दीकितः स्थितिपुरनामा
जिसंज्ञापितः काश्यांकौलिगहेऽस्य शुक्लमनतनया श्लेषदृढो प्रत्यहं ॥ लालाघाउअथयासादि
तम्गहं बाईलिनाम्नाजगुर्याचानीदृपदेन वेश्मनि भृशं संव्याजहार स्नुषां ॥ यस्याः जीऊबा
इकामाः ज्ञाजीमशाद्दीकितः स्थित्यहपिटः स्थितिपुर॥ अस्य श्रीमणेः॥ शुक्लोऽत्र जगन्ना
यशुक्लकस्तत्तनयायाः जनकुजायाः आश्लेष आलिंगनं ॥ मिथुनीभवनपर्यवसितं ॥ लालाघाः
श्वश्रूघाः ॥ स्नुषेवस्नुषांनिचितनूपत्नीं ॥ तैलंगान्वयसंभवायदृश्यवेमाताऽस्य सा ह्लादिका
ताततो नैषतथा तथाप्ययमथोयोनागरो व्याख्यानमः ॥ नैवं चेत्कथमस्य गुर्जरगेहस्य ष्टादन
स्वस्थितेस्तान्तीर्थिकविवाहजन्त्वमासि चेत्याधुक्तिरूर्ध्वस्फुरेत॥ अस्य श्रीमणेः॥ सा आ
नीतिशब्दव्यवहृता॥ अत एवाह्लादिनी॥ तथा ॥ तैलंगान्वयसंभवः॥ अस्मिन्नश्रीमणावुच्चै
रूर्ध्वया॥ प्रत्ययोऽनेनयदाकदाचिद्दृश्यर्वौधात्रीसमालम्बितो बाल्येस्वाभिमुखीकृतोहरि
यथोलेक्षितः सन्भगः ॥ भूत्वाऽसावनेजो विवाहमुगकं काश्यांलिसाकमयास्वीयसाधुचका
रचन्द्रवादितोरजाक्लि वेघाप्पुसौ॥ अनेन श्रीमणिना ॥ धात्रीतिप्रमाता तत्प्रतानीतया
सम्यगालंबितः॥ धात्रीकाद्धिपिस्थितः स्पष्टः॥ असौ श्रीहरिदेव॥ मया श्रीमणिना ॥ चन्द्रमणेश्री
मणेः श्रीहरिस्त्वाभावत्थ काश्यामागत्य पृथक्पृथक्कृद्धिर्विवाहितोनत्तनयावधाथराजतेः॥ प
क्षेतस्य तथेतरस्य यदि वा बाल्ये पि चेण्ड यथा व्यायेर्हींकृतमातृमुखपमनुजस्मारोग्य सं
सिद्धये॥ वेश्मस्थेऽपि सुपुत्रिकाऽवनिलालो देने खेचकसंसाधिनी वेधाभ्याशानियोजप्रमानसुवपुः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

११ एतिस्त्विाग हेऽनीयत ॥ यस्य श्रीहरेर्लेस्य विशुद्धस्येतरस्य वा यस्य कस्य चिद्धान्यस्य श्यामोऽजठर
पीडया श्रमशोषिताः जननीप्रमुखाः मनुष्याः येन तथाविधस्य ॥ अस्ति पुत्री पुत्रिका ॥ [illegible]
५१ कविकर्त्तनप्रगाढितप्रयत्नभागद्यस्य ब्राह्मणानिर्गतभागयुग्मकसमारम्भान्त्सृष्ट्वा तु [illegible]
न्यतरस्य मद्धसमयो स्त्रीमायस्य जंजयाशालिग्रामाशिलाञ्जलाञ्जनयन्मात्रो चिकीर्षु:
॥ मः श्रीमतिः ॥ शालयस्तन्दुलभक्ष्यस्तेषां समुदायो यत्र तथाविधायाः मनःशिलायाः अत्र
नामका बद्धः ॥ मात्रां गोलं ॥ योनिम्बूमालिगत्यु दीप्तिपद्मः पूर्वत्रमान्यो वणिकद्देवाङ्गज
निदेशात्स्वमानिनाऽभीष्टेषु भयाऽथितिः ॥ तस्मात्साद्धशतान्नमासिकमभिश्रुत्यार्थराज्यं
परश्रेष्ठं कालिजवेश्मगंडिशालिकं प्रापेषु नारामुणिः ॥ राजाकुलपुत्रकसाहवस्तनिदेशात्
॥ तस्मात् । निम्बूमलिकुशाधिनातेः ॥ श्रेष्ठिवेहितं श्रेष्ठं ॥ यद्धर्म्यहरजः प्रशान्तिविदितपाक
स्तुतद्धस्ततो स्त्रामेनाधिकरणयतः प्रतिदिनभुक्त्याऽथनातः स्तितः । नित्यं याभिगम्यकलि
स्तुतद्धस्ततोश्चामेना[illegible]
भवनेकुर्यादूलस्त्रीतु सामान्यस्त्वेषमदागसाऽस्यसरस्साभूयाद्दजगः फलं ॥ यस्याः वर्षं
यद्धर्मं ॥ पुत्रैः समभुञ्ज्य नृपिताविरहे स्म यति स्मेति सन्ततः ॥ आगोहत । अपराधेन ॥ नित्यं वै
शिसकभुक्त्यभावघटनैः पाकामुद्दीपाऽफलैः पञ्ञीसात्त्वपहार्यतेभवतिवेपञ्चर्यतरामपुर
तिः । नैवं चेत्कथमत्र भोजनमथो भूयाद्द्धवेश्मिनः पञ्ञीस्थापनमात्मरक्षणहृतेतन्ना
तिः । नैवं चेत्कथमत्रभोजनमथो भूयाद्धवेश्मिनः पञ्ञी स्थापनमात्मरक्षणकृते तन्ना
तिन्वेतनन्नवै ॥ पञ्ञीस्थापनं नास्ति चेत्तदात्मरक्षणमथ न वेदुति चरणापूरणे ॥ आजन्मप्रभृती
हभोजनं जुषः क्षीरराज्यभिक्षादिभिः संप्रस्त्वेवशारितीरनिकरव्याभिश्रितं निष्पन्नं । यस्माद्धा ह
शब्दे षतिः प्रतिदिने ह्यामुज्यमानत्वदैनेवाध्यापकराज्यतापि विदितं भूयात्कथं श्रीरथ ॥ इह
चन्द्रवेश्मभोजनशालायां ॥ भिक्षादित्यादिशब्दः शाकप्रष्ठलवणमार्चसैगाहकः व्यामिश्रि मी
नभोजनमानिष्ठं ॥ अध्यापकानामध्यापनात्मकं यद्राज्यं तस्य दायोऽर्पणमस्यास्ति तथाविधं ॥
अध्यापनाभावे पतितानाश्रि[illegible] यो धनाद्दनसंस्थितिः सविधतस्त्वपान

CC-0 Bharatiya Trust / Kri Arun Gangotri - Vaidika Bharata Initiative

नि

होघाध्मानानियानिनिरसाऽभिवीक्ष्य मनुजसिद्दक्षिणोपानहं॥ तातानसविधेसमागतहह
प्राप्तोगृहं स्वाददितिस्मत्याचेनाहिसद्धावबद्धेनोविस्मृतमहोनसः॥ मस्नातवेश्मन्यध
स्तादनूर्ध्वस्थानके॥ उपानहानामोघोयत्रस्थितस्तन्मार्गेण॥ ससौसमीचीनोदक्षिण
देशीयावुपानहौयस्यससदक्षिणोपानहस्तं॥ तातांश्चन्द्रालेखावेश्मकानांवासविधे॥ दहनात
वेश्मनि॥ स्मृत्या विचिंतनेन॥ नप्राप्तवचनमुक्तिर्यस्यसोऽवचनः॥ तेकीगाश्चयस्यकस्याचिद
दजेलेहात्समागत्यवैतातांभ्यर्पितवालुकाः कतिपयेस्वस्वोदजं निर्गताः॥ तातास्त्वस्यैध्वजो
परम्परसनकस्यायुः प्रलब्धेनपाणाजगमुरुदीर्णवाक्यगुरुजीबाबाभिर्योऽन्यस्वर्यं॥ चन्द्र
जीयपत्न्याहैलेंगान्वयप्रभवतयाचन्द्रवेश्मनितेलींगानामभूयोगतागतिः॥ पण्डितकोदजो
स्त्रियां॥ तातांभ्यर्पितवालुकाः॥ चन्द्रार्पितास्थितयः॥ ताताश्चन्द्रनामानः॥ अस्याः श्रीमणेः
॥उदीर्णेत्युचितोविनाम्रपरवाक्यानियेस्तथाविधाश्चनेगुरुजीबाबोश्चतातानः॥ यत्काष्ठपी
काष्ठकंनिजकरस्थोन्मृष्टकाष्ठांनिरतोत्तारदृगत्वप्रसाध्यबहुशोबालेर्ध्दन्निकौतुकं भूया
भावयतोऽस्यनानिजगृहस्थोन्नद्रव्यपश्चाप्तिकृतोकेलिः स्वैकाविभाविता॥ वनितलेसंभ्रामिका
विस्मृता॥ निजस्यस्वस्य श्रीमणेर्यः करः पाणिस्तेनप्रोन्मृष्टं॥ हाटित्याकृष्टं यत्काष्ठनिर्
तेन॥ बालैरथवानिजकरेणप्रोन्मृष्टकाष्ठनिर॥ ततः बालकृतकुतूहलं भूयोभावयतोऽस्य॥
श्रीमणेः॥ निजगृहस्थप्रकर्षणेनोर्ध्वबद्धमस्यातिथाविधायास्वहस्तध्वतेनपश्चिरेवाश्चिकाघाट
कीतत्रसृष्टकेलिरवनितलपातभ्रामिकाविस्मृता॥ अत्रस्मृत्वा विशद्ध्वस्तायतोदोःकला
बत्तृपदादिलः॥ करेणाधिमतेयस्यायापश्चाश्रीसा वनिभ्रमेद्दति॥ यावेकागदिकाश्चपुरुष
मयीकेलिः कदाचिदहह्हारकैश्चिदुपाहृतानबहुधारणाचावनेनेक्षिता॥ सर्घा [illegible]
काभितभिलन्मत्यौघर्सर्जभिना हार्द्दास्तपदीकिताल्विममथोदृष्टैवघस्मोदि [illegible] विधं॥

स्लूपान

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कल्किभागवतके

१०० स्वापतो रात्रौ केल्याः अनवलोकनी ॥ अनेन। श्रीमणिना ॥ रूपं। केलिः ॥ घस्रोदिवसे स्नात्वा
द्विलोचना ॥ यः स्वाधिष्ठितवेश्मपार्श्वं गत्वा सद्धूम्रां निरग्निकां प्रज्वालितुं नालिकाधिव
सतिवक्त्रैकरोपुस्तकां। स्वच्छं शिक्षकपुत्रकावलेनिजांकाभ्युद्धसद्दृष्टिका क्रान्ता नामत्रकवा
मरम्रगाटितंनिश्चसदैवैश्वल ॥ स्वयं श्रीमणिना सम्यधिष्ठितस्य वेश्मनः पार्श्वं गत्वा सच्चयद्द
श्यानस्यमन्यद्वेश्मश्रीमल्ल्येनधिष्ठितं गृहं तस्य प्रांगणे ऊर्ध्वभूमौ स्थित्या प्रकाशितो या
नालिको जनती जीर्तिख्यातलस्य सविधे चिवसत्यासमभिमेक्तौ ॥ किंचा सद्वदानविलीन
वस्त्रहुतकसमावतनिजकधभ्युद्धसद्दृशकसमाक्रान्तदाहमयपात्रचामरल्मकवलुनि
वहप्रगाटितंभिश्रुत्वा कोपपूर्वं विरोषणप्रादृष्टपुस्तकं चैसं दैवैक्षनस श्रीमणिः ॥ वेश्माधीप
श्चिष्किरयगाटितं दृष्ट्वा प्रदेशं नन्तरधाहातंकेनया कदाचिद्दैवेन स्मीस्थितो वेश्मनि भित्ति
कारुवप्रसाधितं तनु दृष्ट्वा हृस्लष्टां नृपः सत्काष्ठकर्केण पतितेन सोपूर्णमिकाषीद्यतेः
पः श्रीमणिः ॥ तैः । कारुवरैः ॥ तातायद्यालिकोच्चप्रगल्पदामलनालिकाभ्याशमुक्तस्री
तप्राप्तोत्कफेनाकृलिविशदप्यःपूरमुन्मोचयन्तीं वक्षोजाभ्यां कदाचिद् घुवलिमभिसमालो
कयक्रे त्वकसमामानेयं स्यादितिष्ठाधनरभसगलितवैडिकायां स्थितस्तैस्तैः ॥ तातादिनामहा
लिकतौ उत्थिता प्रगाढानि पदानि पस्यामिलन्ती वया नालिका प्रणालीनस्याः सविधमुक्तं
मभिवक्त्रं प्राप्तया उत्कफेनाकृत्वाविशदमवदातं पयो दुग्धं ॥ असौ श्रीमणिः ॥ दृष्ट्वा गात्रेमथा
गलानि निजंगहात्तातस्य चाहालके प्रीत्यालंभितसौ स्थिपानि स्थितममसौ सद्वाक्षिण श्रीमश्री
पामार्धःधिकदृष्टस्पष्टवसालिश्राहादनप्रत्यपोभिमर्दितानर्दनतां निजगहश्रीस्यालुलोके
मणिः ॥ तातनश्वं दैत्यस्य ॥ मौञ्जीबंधनसंभ्रमेमणिरसौ तातादसंवशितातातनप्रांगणस्
स्थितापिपिदर्पस्पनध्वनाधिष्ठितिः। पीठस्योपरिचत्वरे पितुमुखात्प्राप्यैकगायत्रिकः श्री
रुश्मोदिनवेदमंत्रानिवहेल नानुशावानलौ ॥ पिना। चन्द्रस्तद्धक्रान्तः ॥ सिक्के वबनबंधनेनिजग

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

हो पायानमाकस्मिकश्रुत्वामाचउिकादिएवमवनीपालेगनेवेश्मनि। निर्यातात्वस्यानतस्
परिषत्सप्राह्माजिनोऽसौततोलद्दूजीकनिवेदितंपित्राहेस्वब्रह्मचर्यर्दद्धौ॥ निजस्यस्वस्य।
श्रीमणेर्गृहेसविधागतं॥ निजस्यावनिपालस्यम्बेहोपागतमित्रिवा॥ अवनिपाले। भभुजि॥
प्राह्माजिनोलब्धमगचम्पा॥ असौ॥ श्रीमणिः॥ प्रीत्याऽस्मैगुरुणास्वहस्तलिखितां॥ शिक्षाऽ
यच्छन्दस्तथाऽध्येतुंयोजितमेवयास्त्विहपित्रग्रंथेषुचाघाऽथवै। बालानामवनारकः प्रातग
हसंदोहपनेदेशिकेलस्यैतस्यकथानकंश्रीमदिर्तकालस्यनोज्ञाप्यते॥ असौ। श्रीमणये॥ गुरु
णा। श्रीकृष्णभट्टकद्दूजीकेन॥ पित्रग्रंथेषु। चनूप्रबंधेपुस्तकेषु। पुस्तवरएजात्मनयामिलितोयः
कालोमहांकालोदैशिकैएचार्यैर्दिश्यते॥ शिक्षाकल्पोव्याकरणंनिरुक्तंछन्दोज्योतिषमिति
षडंगानिवेदस्यलभ्यैतएव॥ यावेलक्ष्मणपर्वणीकरस्तुतंबापूपदप्रभृतंलब्ध्वाकुत्रचिदाद्दत्ता
चिवसतिवर्तिः प्रसाध्यस्वपरे। यातुंसोजितमानेसत्त्वमुमथो श्रीयास्यपाणौ दत्पूगोधंकर
र्त्रांस्थितप्राणिदधौप्रख्याऽथयानस्त्वसौ॥ जयग्रामाधिपतिप्रत्युपर्पमाणजीवनोलक्ष्मणपर्वणी
करः स्वनामख्यातहस्तस्यपुत्रं॥ कुत्रचिद्दानिर्दिष्टास्थानके॥ स्वपनः। तस्मीभयस्थितः। तस्मीभय
स्थितोगोष्ठ्यांस्वपालितंप्रभिचीयते। अमुं। बापूपदप्रभृतं॥ सोऽजीबिधनतः पुरेवरहस्यिपाह्मस्य
तेरस्यवेकासीश्चित्तसमयेध्वजः सम्युत्कृत्संभासितारुणकः। छिन्नवर्षेपुरस्यवीक्ष्यसहस्रवा
श्रून्तलांनिर्गुरुः प्रत्युहीहृतानिंबपत्रंजकेषायारव्योषधीनिर्ममे। अस्य। श्रीमणेः॥ ध्वजः उपस्थं
सम्भोसितमारुणमेवसंभासिभासमानेमारुणेयस्मिन्तथाविधः॥ अस्य। ध्वजस्य॥ गुरुभ्रनूः
॥ निर्ममे। निर्माययध्वजेलापितवान॥ यथात्तैः प्रशरीनिर्भवतितथा॥ द्वाराभूकूर्लतन × मतेभ्र × स्य
लापितकुमारस्क्रान्तकौमारिकोपस्थस्थानध्वजार्पणध्वजममुंदृष्ट्वैतद्दृष्टोगुरुः। सद्यस्त्वमिति
भयामम्मानिलपदस्मापापानिकीभिक्रियाविंश्वीयासाधितवाल्लिकीयतुतसोयातोनेदेशावथ॥ द्वारो
पालितस्यलोऽर्पितोनिहितंकुमारः पुष्करेणक्रान्तोपसर्पविविधयाऽकुमारिकाप्तः पुष्करेणः
दृष्टकौमारिकमुपस्थितिहस्तमकस्थानेध्वजार्पणस्थापनयेस्यतथाविधोध्वजोमयस्योतिबहुश्रीति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

गर्भबहुव्रीहिः॥ अमुं श्रीमणिं॥ गुरुश्चन्द्रः॥ अपानीय हस्तेनानिर्दत्ता आपानिकी तां॥ एतौ कुमारि
काकुमारौ॥ कोऽसौ नामारः कन्दर्प एव कुमारः कन्यकानुजः। अस्याः सहचरतया ऽस्येतदाकर्णितिर्ष
त्ते [struck out] ततो कन्यकामणिश्रोभाविन्यर्थशिलात्वितरे॥ प्रासादे जनकेलिवेश्मविधूनप्रव्य
कपर्यंकगस्पष्टे व्याधिगुरुस्त्वं च पाणिकमलारुण्यतिराभ्युद्धर्ता। स्फोलसैंधवखंडमेकमसद्ध
त्तस्स्थाप्यमानं दृष्ट्वा दृष्ट्वा जातिकुतूहलो मणिरसौ नाद्याथ आगान्निवे॥ पाणिकमलस्पर्शविभाग
जनितमारुण्यमेव पीतो क्रमकार्याः अनुरागात्मकमारुण्यमीति॥ क्षणक्षणविलक्षणारुण्यप्रका
शनेनैव व्यथातिशयनः॥ यावेसैंधवदालिका गुरुधृता दृष्ट्वा ऽतिहृष्टोनन्तरः प्रव्युत्कीर्तनपुस्तको
धमसकृत्तत्रैव पश्यन्नुत्स्थितः। अगौ द्रागनसभागतोऽस्त्वकबेर्वसंस्थोपर्यन्ते भुजे सद्धातदेनवापु
वाहितगुरुस्त्वेदगुरुस्त्वेक्षत॥ तत्रैव सैंधवदालिका याः सविधएव॥ पर्यकापितनिद्रणस्यवगु
रः शूलं किल श्वेतध्वजारोपं कृमथागतकरतलस्पर्शेणाज्ञा कृर्ता। स्पष्टं लंभितमानेसः क्षण
महोत्सवा गर्यन्स्तामिथप्रत्यक्षकृमिवावलोक्यतमिमर्षयातः सतारमणिः॥ असौ श्रीमणिः॥
तां राज्यार्थकसाधनलब्धां॥ तमिमं गुरुं तद्धूर्जं च॥ यावेग्रीष्मदिनेषु हिमाहि वाजानीरसद्रा
काशुचिप्रष्ठसुवेषवारविहितमात्रापितकौतुकेः। साकं तातवरेण भोजनविधौ निष्पीय भूयानिर
राज्यसाधु चकारसैषहि महाराजनुतारामणिः॥ वेशवार उपस्करस्तेन विहितां॥ भूयानिरुस्यंति
स्थानं येषु पतिभयानयागेऽपदसपालिभ्योजातं। राज्यध्वजसाधनसाम्राज्यं॥ भिष्टौदात्तभवानि
त्तिस्फुटमथो वाक्यं प्रयाज्यार्थितं निमिष्कान्तरिजताद्दिराज्यसहितेश्वा प्रखिनामतिरणतत्तेजन्मर्क्षजिना
ममानेन नामिह प्रायेण नैवावितर्कं बालस्तादृग्वापितोऽयथा यदि चेन्मालिन्यमात्राश्रयः॥ अजा अज
मोदः। भीमो भीमसेनः हत्तिवनः॥ दद्यात्तित्पर्यदावित्यक्षरस्युतंकं दत्तानुरोधात्॥ स्वनामतिरणनं
महत्योपस्थापितव्यावहारिकमणी रमेत्याकारे श्रीमणिनामभेदात्॥ व्यवहृतौ जन्मर्क्षजिनामप्रयो
गते व्यावहारिकनामपतिरलेखकल्पमपृथते॥ जन्मर्क्षजिनाम्नामस्य प्राणेन मेव जन्मर्क्षजिनामपमान
नं॥ इह व्यवहृतौ॥ नादृक्जन्मर्क्षश्रीमणिनामशाली॥ मालिन्यप्रसंजकमकारलंभितो निजजन्मर्क्ष
नामतया मालिन्यमात्रस्याश्रयः स्थानमवलंबः॥ अवाप्तिलोऽवनालिः॥ नप्राप्तर्थेन राज्यं नृपसद
सितसमागत्य सोऽयमनुभिक्षार्थं देशे [illegible] चित्रं नित्यासित। कालीको दृश्यारण्ये

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

ख्यकमसकृद्दिनः साहवेन्द्रेऽर्पयित्वा राजेन्द्रः श्रीमणिस्तु प्रणिहितपदको नास्य यात्राऽस्मिन्न
स्मात्॥ प्रणिहितपदकत्वो च श्रीमणेर्यात्राभावः॥ इतः। कालीकोट्टतः। काशीतो वा॥ साहवेषि
न्द्रस्ताहमुलुकसाहवस्तस्मिन्॥ अस्य। श्रीमणेः॥ वृत्तिः श्रीमन्तुनाथार्पितवपुरिहत्याकालनित्या
र्चनीरव्या योगितिर्याचालेयन्त्वै प्रभवत्तु भवनेपङ्क्तिकास्थापनादौ। गर्वात्मित्यस्य त्यक्ताचैवचपलमसित
यापङ्क्तिकास्थापयेत्सर्वारम्भामाहात्म्यानुसारेण त्यारिशुद्धिविदुषां दीप्यएवैषप्रभूयः॥ इहाकाश्यां॥
जीवात्मपरमात्मनोर्याऽजिनयोगः सोऽस्यास्तीति योगी श्रीमन्तुनाथस्तत्स्मिन्छिष्योऽथवा॥ तौ वृत्तिं
सदने। तारिकोट्टवासिते॥ एषः। योगी॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायो हरेच्चवसुंधरां। षष्टिवर्षसहस्राणि
विष्टायां जायते कृमिरितिवृद्धवचनतः प्रत्यूहोद्भावनसामर्थ्यनर्पणादिभिः कालनित्यार्चनात्म
कश्रीमणेर्यपजीविकायाः वृत्तिशब्दितायाः विसुंधरात्मिकायाः अपहारे योगिनां नियोग्यः॥ न
च कालनित्यार्चनात्मिकायाः श्रीमणिवृत्तेः पारम्पर्येण पर्यवसितायाः गञ्जानलधूम्राधानमूल
कत्वेनद्रव्यसाध्यतया द्रव्यस्य च प्राणापहरणं विनाऽदुर्लभत्वेन हिंसात्मिकायास्तस्याः वृत्तेः
प्रत्यूहोद्भावनादिभिरपहारे युज्यत एव योगिनामयोगिनां चेतियाभिशङ्क्यं तथा सति तेषां गुरु
भ्रत्वेस्यातत्तच्चनेष्यते॥ गुरुहितकृत्यर्तकृत्येत्याद्युक्तितो गुर्ववज्ञायाः पातित्यहेतुत्वोपलब्धेस्तद्रू
ननस्यसुतरांनिकृष्टत्वलब्धेः॥ शिवे रुष्टे गुरुस्त्राता गुरौ रुष्टे शिवो न हि त्यादिवचनैः शिवतोऽथ
गुरोरेव प्राधान्यत्वलब्धेः गुरोः शिष्यतां गतानां योगिनामयोगिनां च प्राधान्याप्रातिलोम्येन तन्नि
देशकालस्वरूपपदेशानुसारिकालनित्यार्चनप्रत्यूहोद्भावनस्यायोग्यत्वाभिधानाच्च॥ गुरुः श्रीमं
तुनाथः श्रीमणेः प्रकाशकः स्फुट एव॥ अप्रधानेन प्रधानवृत्त्यपहृतौ च राजदण्डोऽभिहितः॥ न
निषेधोऽप्यबाधस्तु सेतुः कल्याणकारकः इति योगियाज्ञवल्क्यवचनतः प्राणिघातादिरूपाल्प
बाधप्रगाढितायाः प्रतिदिनं जगद्रक्षात्मकत्वेन मङ्गलकारिण्याः सेतुसदृश्याः कालस्तवराजेपारा
यणात्मककालनित्यार्चनरूपश्रीमन्मणिवृत्तेः प्रतिषेधानर्हत्वाच्च॥ गञ्जानलधूम्रपानार्थं छि
त्रिशाकसृद्र्जनमुद्रणार्थं क्रियतोऽप्यणोर्नोहिंसांविनाऽथ धूम्रपानप्रतिलम्भः संभवत्येव॥ पाप्ययं
यस्य हस्तेऽपितामहं हिप्पुरस्त्वान्वितुमसोऽप्यमवाप्रीत्या प्रायेण मेऽयोपानहि मम करगस्यापद्गतिस्तत्के

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

र्यते॥ यस्मिन्क्षेत्रे सुबीजप्रकरकनिवहः क्षिप्यते धान्यकोषस्तस्मिन्नेवप्रसर्पत्यविरुद्धतविषयः
स्त्रीस्पृशते नोपकर्त्री॥ इत्यजगाति॥ पुरश्चालितं प्रस्थापितं॥ मम॥ श्रीमतः॥ ततः पाथेये॥ नविरुद्धः
विषयः पाथेयबीजप्रकरादिरूपं चामेतत्तथाविधस्तु नापुरुषः प्रस्थानं धान्यकादिभावनाद्धावपि
कर्तुं विरुद्धैरीक्ष्यते॥ चक्षुराणसंचापप्रणयपरिकृतं कामिनीवक्रापदपायावृद्धोर्मुलपकेऽहह्ले
घट्टनं नाविरासेऽत्र नावत्तो से योऽन्यप्राणायत्त्वेनैव दृष्ट्वा तदालोकनाह्लादजातप्रोन्नताह्लाधिक्य
दैर्घ्यध्वजमुपार्जितं वीक्ष्य सर्वोद्वेक्षयत्तां॥ युवभिः प्रायः कामिनीविक्रापदपे चक्षुषीनेवरञ्जिते॥ यदि तु
ध्वजापमुत्थानायत त्रावाविक्षापेक्षा॥ तदानीं तु कृतं तस्याः वक्त्रोऽनिजवक्षः स्तनमेवावर्त्तदर्भलताऽनेन
नावत्तत्रस्थापयित्वा स्वयमालोकनमुज्जीवयेत॥ तदुपरि॥ तदूर्मिलताऽनन्तरे दूर्ध्वरतिं तदालोकनाह्ला
दनं कामिन्यालोकनप्रमादनजातं प्रोन्नताह्लाधिक्यं धैर्यं च धारयितं तथाविधमुपयम्य स्वध्वजं
स्वेकीयं वीक्ष्यतां कामवल्ली दीक्ष्यते॥ विद्याविभावनादृक्षयदवनेवाः पण्डिता अप्यधीशाः से
वितेपूर्वपूर्वर्षितसमयजुषो नात्रगर्हा स्थिकावितः। यस्तु चैरत्नयोर्हन्यतरमेव सर्वोद्भितिस्वोच्च
गार्थमेवर्षिगर्हयेद्धैजडमतिरसकृत्पादितेन्स्वेषुगर्हः॥ कृपयोव्यासाद्याः मुनयः॥ व्यासाग
स्तिपराशरात्रिमुनयः संवर्त्तशातातपापस्तम्बवशिष्ठकाश्यपबुधाः कात्यायनो गौतमः॥ दक्षो
नारदयाज्ञवल्क्यमनवश्चान्येऽथलोकोत्तराः सर्वे ते मुनयो जयन्ति विबुधा धर्म्यः श्रुतोयैर्मणिरिति
प्रकृतवर्णकभेदप्रतिपन्नाः॥ पूर्वपूर्वमादृतो यः समयः शास्त्रकृतां संकेतस्तज्जुषः स्तस्तैर्विना॥ पू
र्वेषां पूर्वेषामाचार्याणामादृतसंकेतं नु पूर्वं लियेततथाविधाहृतिवा॥ एतयोः॥ पूर्वपूर्वाचार्यनवीन
पण्डितयोः॥ गाथान्तरुक्तिभेदः॥ एषः॥ गर्हकः॥ भर्त्स्योऽनिभर्त्स्यः॥ येनोच्चैर्निजमन्दिराधिवसतिः
प्रस्थापिताऽस्तेपुरातनस्यानुस्मृतिमुद्धिर्ययमनाविश्रीजल्पकामभजनं॥ तार्थमीत्त्रिपदाच्युतः
सम्यग्भूज्जातेऽकृतघोण्यसो स्वान्तेवासिनिर्निनादितेऽथविरतप्राभागरूणामिति॥ येनश्रीमतु
नाथ्येनमतिनावा॥ गुरुर्मर्हाः कालस्यमन्दिरेऽधिवसतिः॥ अर्थ॥ श्रीमतुनोथ्यशिष्यः॥ उद्धितस्य
त्यागतः कंपयित्वा॥ त्यागेहि त्रियः कंपोऽनुभूयते॥ स्वातिहन्मानसोमनः॥ भोग्योऽसो शशधोर

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कोद्विजपतिश्चन्द्रः स्वकुक्षौ स्थितो यस्य तं शरणमप्यनुस्मारितं न शरणीपालितम् मन्यते। उच्चैर्योन्नित
संस्थितेः भुवि महार्भोघस्य सर्वभालो मूर्धन्येषु गताऽगतैः सम्पतो नाऽस्यावमानः क्वचित्॥ अस्मो
ताराणां वयप्राप्तिपत्नः॥ स्वकुक्षावेकवास्थितं। शरणं स्वनामस्थानपक्षिभेदं॥ द्विजराजानुमतरव
हिन्दुरणीपालितमीतिः शरणं मनमौकायमानश्चन्द्रः॥ नुजन्म हारिसूक्ष्मः श्रीहोरिन्मोणिरत्निख्याति
गतः॥ अस्य। चन्द्रमण्डलाभ्यन्तरवर्त्तिनः शशाधमानश्रीमणेः॥ स्वलं त्रतथा मान्येषु मानाया
लघुकृनात्मकं रसेयतोऽयं नैक्वचिद्भवमानः। सर्वत्र सन्मान एव॥ येस्या भाविकृ सत्य एक्रमनु
षः स्लेषानुस्यूयो यथा चन्द्रः। येषन्तथा लोऽऽसमये अभ्युदयनः संस्थितः। मत्वो पाधिकरुण्य
एकमनुयल्लेषानु नेनीतयाकिंत्वेकामादराणं तथैव तिमिरैर्दीपश्च केलीगृहं॥ एतपि युनभा
दिशाद्वत्नदीपालानाचमनादिकल्पतरयाह मे॥ मादराणं दीपानपि पाधिस्नेन निर्वृत्त औपाधि
कएवेविधोऽ तएवकुष्ठायः परेषामाक्रमणमाक्रमस्तेजस्यः॥ एतो। सूर्यचन्द्रमसी॥ तथाच
दीपकोन॥ पर्यपादराणमादनद्भवभेदः॥ तिमिरं तमः॥ स्पष्टमन्यत्॥ सीव्विदा सर्वमो मैध्ये सीविदेव
गृहेरिपसीनुके मन्दिरे स्प त्राधिजेयतिविधानं तरमथ यो ग्यमेवेति कोचिन॥ यत्रस्यान्वय वनित्य
निहताल्लेप्सधूलस्वाघ ते मान्यस्वत्रतदन्वयः स्वयमथ प्रीत्या दरिक्षादत्नः। यस्मात्वस्वजना
वलंबितगृहे संयोज्यमाना विरूद्धप्रायः स्वस्वजनोऽभयथापि करीनाशाणादिहेतुर्न सतः॥ आला
द्धान्वयएवानेदन्वयः॥ विश्वाभिरामगुणगोरवगुंफितनानारोपोऽथ निर्मलेद्धियां रमणीयए
वाविश्वैफलेः परिमलेः परिपूरितस्य काश्मीरजस्य कुतुलाऽथ निनानि रम्येत्यादिवद्भवर्णको
पन्यस्त एषपर्यायाविरुद्धश्च स्वजनेष्वेव॥ मालैर्वा हनियोजना त्मगाः लोयोऽन्यपुष्ठपुत्रेत्मना
णलाध्यापनगार्धिरज्यमननोन्त्सातिनिश्चान्स्वपं। भयश्चाविरभावमधिघातिविलनि
पत्रश्रयैः श्रीशास्यास्यमणेः पदकथमथान्येनापहर्त्तुं क्षितिमं॥ तानेश्चन्द्रैः॥ वाहेस्यगेहादर्नियो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नतमेवदोलाद्रेर्महितस्य योऽयं न लभते तस्माद्धृहं नियोजनान्तः॥ नस्पतालस्य-यन्त्रस्य प्र
तिनिधीभवनं तत्रातिनिर्ध्यातस्मालुः॥ नगोरनरलाल साहबप्रमुखकुलमुलुकसाहबेन
सम्मुधिकतपाणां प्रश्रये सम्भपाश्रयणैः॥ श्रीरास्य शालेशसाम्राज्यलस्मुधिपतेः॥
अन्यत्र अनवेक्षितकालिकोटेरासाम्राज्यकेन॥ जायाभयाम्बुजं एवं दूनहृदय-श्रेसपर्यञ्जयं
निजभ्रात्रे सत्पत्तप्तैः समाधिनियमः स्वर्गगिनाससंगतः। दुर्वारामितलहरी नवोद्वेजितमनाः श्रीरः
सत्वापभिहृः कायक्लेशकरं ज्ञानहीनाहवेस्वस्ति नसंध्यादिकं॥ जायानेऽपत्यैर्नीदभिरिति
जायाप्रस्तुनल्लतुलस्याः प्रशान्तः॥ भ्रात्रे। हरिरामप्रमुखाय॥ स्वर्गगिनासु संगतः॥ अपि
श्रीमाणिः॥ स्वीं स्वधर्मनयोपस्थितः॥ पज्ञा जय-काशिनाथादिभिरथ्यपुरतः श्रीमणः साधु
स्पष्टपञ्चौलैः साहबोपे निजसदसि समादृत्य चासौ निदिष्टः। तञ्चात्रालीनं नृपरोहपिद
णानि चयैः प्रत्यहं कुर्वतोऽस्य भीष्मभरेणोऽनभीष्टप्रगानमथवानिवयाग्र्यप्रमादं कुं॥
शालीनरोऽयमध्यापनप्रष्ठं व्यक्तं॥ चन्द्रनन्ययतारामलिङ्गप्राधान्यप्रकाशकाश्यान्यहैः
श्रीगोरनरलालसाहबसहासीनकुलमुलुकसाहबप्रमुखैः॥ निजसदसि। कालिकोद्ध्येऽअ
स्यै। श्रीमणये॥ निदिष्टेकृततानिदर्शने॥ उद्यानेव नरेन्द्रबादरबिरुस-साहेन्द्रसभासितभ्राज
कालिजसद्धकालनमुखप्राहोच्चैरज्याच्चपः। देवः कुलमुलुकनन्दकोविदमहाराजेनुमार
मणिरामः सद्धयपालि प्रधाननृपतेरज्यापालियोग्यमन्यथोलिभाक्रुसेवणीकभदेकसाहबकु
तानि दशशालीनसाम्राज्यसाधनं श्रीमणेरभिगम्यत एव॥ कुलमुलुकसाहबनाहम्मुरलुकसा
हबप्रमुखेन पाणां हकूपानियानि राज्योपकरणानि तेषां निबद्धैः॥ अस्य। श्रीमणेरस्व
॥ राजाभिदृष्टितन्वतोऽप्रेक्ष्य हाञ्जावनमयोग्यं॥ मात्रा हृद्यादिर्गतिराणिजयपितापत्नीद्विलीया
मातो साकीना शानकेतनभिततलीनान्यात्वयपलभ्यतो नस्मालिंगतिरुद्धताऽस्यरूपैः

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पाथेयमतः सांप्रतयोऽन्यान् कस्तुधितस्य शालिकमहारेभादिसरभणा॥ अत्रा काश्यां॥ इयं पत्नी
अस्य। श्रीमणेः॥ तस्मात्। पत्न्यभाववैराग्यात्॥ पाथेयमतः। पाथेयप्रत्यर्पणतः॥ मंजूषामेषु
णमाप्रविशद् राजनन्दनसमस्तुसलकोघव्रातम न्की कृताऽऽसीत् पुनरस्य च तथा साधुनामेऽर्पिता
चेत्। स्थित्वाऽहं तत्र राजाभिसरणविधिना मार्गसाम अर्कांविधत्वाभूपः। अभिसारी निजरूपविवि
दितं लभुयिष्यामिदृश्ये॥ तथा। पूर्वमिव राजलपुलकोघोपस्कृता॥ सा। मंजूषेव॥ तत्र। पूर्वप्रक्रा
मितेयानपात्रे॥ तत्र राजोपसदनविधिना रतिपाठनेस्तुकादिमताभिधस्वतंत्रे तन्त्रमाभिव्यक्तिसि
तं॥ यद्वाऽहं स्वीयशालाधिपपद्मगमकसाहवो लेख्यमेव नन्दलब्धाराज्यपीकुर्वन्निविधवधनुनःका
भिकायायथाऽसि। इत्थं यामेविपक्षः स च पद्मगमकसाहवोद्धेरख्यसंघ कोलीकोद्य राणी
यप्रगच्यनुभिज्ञा विदित्तिमेव्याजतोऽत्र॥ अहं श्रीमणिः॥ साहवः कुल्यामुलुकसाहवः॥ पद्मगमकं
स्वपदलभिकं॥ पृच्छत्यादिवर्णकान्तरमिदं। अभिसारभावरूपपक्षान्तरालवनंदः॥ वैरवत्तीश्वर
राप्रितिदिनमधि[illegible]योऽन्यतश्चेत्तदा नीतिन्यजेषलिमेवाऽप्रगाटितवपुषा नात्विमेभान्यमानाः॥
तस्माद्वत्तीशाभिन्नेषिदमसरूपयोयाजितव्यनिवातेवादोहायाजोद्भ्यावैभिवतिभुवियतः सौत्रिती
मस्यलाभः॥ अन्ये अवन्ती[illegible]पः॥ इमे। वत्तीश्वराः॥ इदी। वेरा॥ वत्तो नीराममयोवत्तिमानेवतस्मि
न्॥ आर्तिपरिडिनेदत्यर्थोवदत्। आजिः संग्रामस्तस्मिन्॥ सन्। समीचीनः॥ तौयादेशभोयासिला
पातविधोवादः॥ उक्तं च द्रुमोः कलहे वित्तीयस्यलाभः हानि॥ सौत्रिता याभवः सौत्रितीमस्वविधः
आदिलाभहलिवाऽर्थः॥ नारामंदिरसंस्थितेषु च यभशनितेषु चेकोऽयवा। वत्तिः किलुसवन्त
मोऽभ्यराभिमेस्वसां च राज्योयघताः। यद्यवनी हितहर्मीकयमेयप्रीत्याऽऽद्रियतेतत्पैः सितिपं
प्रातरयसगोलघुटनाद्यैः स्थानपालादिभिः॥ एतेषु। सुधाकरमणिरामहरिरामनामसूत्र
त्रपु॥ इमे अमीन्वेते एव॥ गतेलश्वक्रवालसहलीगोलिकाऽर्थ॥ पद्धितिवेदिसद्भ...मोऽमीनाकेत्व

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

वत्सयस्तुहित्विनारतः स्युः॥ यद्यासि दयितालक्ष्मीमनया लब्धापकषगियाकन्दर्पज्वर
दाहशमनकरीत्वन्येवभादिर्धृता॥ अस्माकं हृत्पाणिना प्रतिदिनपाकं प्रसाध्य प्रियस्य
नीलनवासुकाचिदयवा पाणिगृहीतीनिजा॥ भार्दभगवती॥ आसु॥ भूयो विवाहितासु॥ या
नवादलस्वपूर्वगवयोरतद्दिहसंगमाद्वैली यीकमदश्रुली नाम तरत्वेशप्राज्यभोगादिभिः
एतस्मिन्नथ कामिनीति विदिता सामान्नेमीनागतावर्थतोहिजिनुः सुताधराहितपाणिग्र
हश्चोचितः॥ शालादिषु काशीनाथेन समर्थादत्तः॥ विद्याऽभ्यसनतोऽथवा॥ एतोनोऽनकु
लेलुवत्साहवप्रमुखासेषां॥ अस्तेवयएव॥ यदवस्थास्तु चनेनशोभिता॥ इतरतान्तसीयविपः
पश्चात्कुपरिलनं॥ एतस्मिन्नात्तीयवयस्यथ॥ कामिभिनीत्यविदिता॥ कीमिनीनामित्या
वाकामिनीयमित्यवगता॥ सा अनुभूता॥ सुतस्या सुतायाः वा अधेनरहिता॥ इतः परं वन
यविवाहस्य पाणिग्रहोऽनुचितः॥ कश्चिद्द्विजश्चतुरः समस्तपुलिने श्रीजनकजायाः पुरे भूपालि
ग्रहयोग्यवारवनिताप्राणो गृहे लभ्यते॥ धर्माधिपक्षनिवेशितानाभिप्रविलदात्यहासपिण्डीकि
यतामेवाहितदक्षिणात्स्वियमथो लब्धाऽभिरस्या भिवे॥ मे श्रीमणेः॥ पाणिग्रहयोग्यवारः
सपिण्डीदिनं तत्रयावनिता जनितात्यर्थानुरागातां॥ वारवनितामिति कलौ नास्त्रियस्तत्रा
नागतिवर्जकमित्येवबध्यारव्यानं त्वापालरमणीयां॥ बुधबक्रऽपि कर्मणि वारवनितानां तत्रानाग
तेः॥ कुलस्त्रीणां स्वस्वभर्तृभिरागतेश्च॥ नौ॥ वनितां आहितदक्षिणां॥ स्थापितदक्षिणाग्नि
काः॥ सपिण्डीकरणे हिसाश्यापने॥ अहं श्रीमणिः॥ प्रातस्तस्यामनित्यगुरुवचनेर्वियैः
यदि स्त्रीपकारं लासेध्यं साधयामि प्रणालिवपुषो मुग्धमानैरिदानीं प्रीत्यापत्न्युपकार
कौकिमथनोवैवाहिकतां कृवीत्या यो ऽपमथो च केमुहगहेविघातस्थिरत्वादित्यनारतस्त्र
परलोकौ॥ अमुष्य परोपकारस्य॥ ॐकारो ब्रह्मणो वेदनस्तस्मिन्नात्पूर्वमुद्गलिलब्धस्तस्ये

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

तस्यावसाने गुरुभणितेति धत्तश्चादिमार्णोऽथलब्धः। तस्मात्त्वाघोगुरुमोनिगदुदितगतिः सैष
देवत्रयात्मा ब्रह्माऽनेनैव सृष्टिहारिमनुजतयास्वाऽवकाशोऽधिरोप्य॥ तस्यैतस्याङ्कुरस्य॥ गुरुः
मतिः॥ देवत्रयात्मनः प्रणवस्य शिरोमाऽयवेदत्रयात्मक एव। तदारभणेऽस्य स्फुट प्रतीतिर्भातः॥
ब्रह्मत्वात्र ब्रह्माऽमृतरसास्वादपर्यवसित तदारम्भणानोनातिरिच्यते॥ जीवो निगर्भपि लोकतिरधि
धत्तवपुः प्रोतशब्दप्रदिष्टः प्रोतश्चाभ्युहणौघैः पितृपदमुदितगीरा हतेमान्यमानैः स्वर्लोकं
प्राप्य सोऽयं सुखिर्वपुरमेतीभूय देवैः क्षणौघैः क्षीणपुण्ये शतायुः प्रभवति महत्सु विश्वमाभिर्म
त्यलोके॥ अभ्यर्हणमत्र श्राद्धपर्यवसितं तत्संघैः समुदायैः॥ पितृपदं पितृलोकश्च मन्दुःख
तसंस्पृष्टं न च ग्रस्तमनन्तरं अभिलाषप्रणीतं च तत्सुखं स्वः पदास्पदमिति वक्ष्यते
लिकस्त्रिदेकोऽदुःखासंभिन्नसुखानुभवभेदात्मा स्वर्गनामधेयः पदार्थः स लोको देवलोकः
त्यभिधीयते। तं स्वर्लोकं प्रतिलभ्य सोऽयं॥ इह संसारे॥ जीवो जन्मान्तरितः॥ धर्मेणाधर्मतो
वा मरणमभिगतो मोतसंस्कारितोऽग्नौ तस्यैतस्याशुद्धदेहो भस्मीभूतफलतयाहीनः एव प्रदिष्टः॥
प्रोताध्यक्षस्तत्ताऽस्मिन् भस्मिन् समयगोऽभ्यर्हितो दक्षिणाद्यैः संस्कारं प्राप्य जीवो भवतिदेहि
धृत भोगमोक्षादियोग्यः॥ सातिशयपुण्यतया सातिशयकिल्बिषतया वामोऽ
ज्ञाविवेकोऽनमरणानन्तरं रक्षितसंस्कारः॥ महाकालस्तवमन्त्रैः कृतसंस्कारः॥ तस्य आशु सं
स्कारकप्रोताध्यक्षापगतेः पूर्वं॥ दाहोऽमन्त्रतया हीनः॥ तस्मात्॥ अस्मिन् मरणाभिधत्तसंस्का
रे॥ प्रोताध्यक्षोऽभ्यर्हितः॥ धर्मोऽधिरक्षितोऽथातिशौ दक्षिणापत्ताद्यैरनुकूलितवपुः॥ चत्वारि
शद्धयाख्ययेनिगदिताः संस्कारशब्दरूपा तल्लभ्यो नभवेत्तिकालवशातोमा मेयः
अत्यः प्रोतिकरावितोऽथतदक्षोऽसंस्कारे राजा तत्तदभ्यो नैवतथातल स्त्वयमथा संयोजितम्
वोऽधिति॥ अष्टाचत्वारिंशतो संस्कारैः संस्कृतदुतिमितोऽक्षरः॥ सा हुतान्नभुक्ति सतकाद्ये
न्तर्ये पाशवीयोऽप्यतेनान्नप्राशनलोधपानघटनेभसर्पिर्हिता घोरोधिना। यथोवर्णितदर्चनादिकर्यो

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

१०५ रेयपानेगुरोर्ब्राह्मण्यप्रविदीरकं प्रतिदिनहियास्वाद्यतेपीडितेः॥ बाह्याः पशवः। अपति
ताः आत्मनेताः परस्परं पाशवबोनायित्वाशणजनमाशौचशावाशौचौ तिरात्मिकीकाहे
105 स्थूलकवोद्धावर्यतोऽपवित्राः। अपूतात्मानः॥ अन्ये। निपीतगङ्गाजलास्त्वान्तरः। अबाह्याः
आत्मीया इत्यर्थः॥ ब्राह्मणो मादिरां पीत्वा ब्राह्मण्याद्धे वहीयते इति वचनेन कर्मेरेयपानं तत्रणां
ब्राह्मण्यभ्रंशकं। तदेतच्च ब्राह्मणस्य गुरोः श्रीमतः प्रतिदिनमोस्वाद्यते॥ तत्पापं नमाहि
तं सकलमेषं कल्मषार्जनकं स्यात्॥ तस्माद्गाङ्गजलपायिभिन्नविबुधमाधिक्ये
त्पलद्धवनमिति मंतव्यं॥ वासरे बहुतले ध्रुवसर्वपत्तारकं पिबेदिति वचस्त्रात्रिकोऽयप्रात्यहि
कं मेरेयपानं नानुमनुते॥ शास्त्रकृतानुनकलंज भक्षयेन्न सुरां पिबेदिति श्रुतिं तु पलभेनग
र्हितमेव तत्॥ गाङ्गाग्निपानतः स्वभस्मसाद्भवत्यपि सकलमषवर्षा॥ देवादिपूजनानुकूलश
रीरेतरपुनराविर्भवति। तत्र च स्थितानां स्वान्वयिन्याविर्भूतेमतेऽथवानेवद्धि स्थूलकेकतरे सं
भावना॥ अत एव यस्येति मन्त्रणे स्पृष्टभस्मीभूताऽधुनेवरो॥ यां निर्मन्त्रितपूर्वाऽसीत्साशने
रणताग्दहेहति गाङ्गजलपानप्रतिक्षणनवीनीकृतान्तरयोगेश्वरवचनस्योपपत्तिः॥ पूर्वमभि
मन्त्रितानि मन्त्रितपूर्वा॥ तत्र च योगेश्वरस्य गाङ्गजलपानभस्मीक्रियमाणलिङ्गवपुषः श
रीरनैक्यमिति बाह्यशरीरविनाशेऽथान्तरलिङ्गशरीरनाशोऽस्त्येव प्रतिदिनमिति तस्थूलकादि
क्षणिकविज्ञानात्मवादिमतं स्वप्रकृतेऽथ शरीरानैक्यं द्विपर्णोचितं। शिखायां धूमलायां शिखी
ध्वंसलग्नलवनेषु तेषु समयेषु विश्वनियामकेषु भस्मितेषु सत्समयनियामितविषये भस्मितमिति निय
वहारोपपत्तेः॥ विशेषणविरहप्रयुक्तोऽत्रविशिष्टाभावः॥ तत्तत्समयस्योजिनान्यनेकानि हि वपूंषि
णो वपूंषि तन्नत्समयमात्मकोपाधिभस्मीभावनतो भस्मितान्येव तानि वपूंषि येषां स्थूलसूक्ष्मकादित्रीनेव॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यद्यप्याहूय निवेद्य सोत्किमर्थिनः सामाजिकं कामितं न लभामन्त्रणमेतदीयमहहा श्रोतव्य
मुच्चैर्भवितः नैवं किं तु वचोभिरेव वचसः प्रत्युत्तरं सोऽनयत्येव संत्यभिसर्पणान्निनरसायोग्य
गुरूणां गुरौ ॥ गुरूणां गिरा एव वाभिसर्पणमयोग्यं ॥ किं त्विभ्य सविधे ॥ यतो गुरुरुग्निभ्योगु
रूनभ्युपाहूयनं किं चिन्तिंस्थिरं विद्यमानि । यतोऽभिलषितं सिद्ध्यतु ॥ किं नूक्तिभिरेवोत्तरैः
प्रत्युत्तरं सोऽजयमानि ॥ इभ्यस्तु सविधेऽभ्युपाहूयाकीर्त्य च निवेद्य न त्स्थिरमभिलषितं समभिसर्प
सर्प्य एव गुरूणां ॥ यद्यद्यावधि नौषधीनि जगद्य प्रभृशाकम्पोऽजितं न हि एकत्र सोऽहनीहन्तु
तथा सद्यो जितवांहि नतः । यावत्त्वत्तिभिरेनशान्त्यभिमुखस्तावद्धितस्यार्थनानष्टप्रायमगद
नुनात्र बहुशः प्राप्ताऽस्ति वाञ्छितोऽर्थिनां ॥ अद्यावधि । गदशान्तिसमयावधि ॥ तत्र । औषधी
तस्य । औषधस्य ॥ अर्थिनां ॥ सुखार्थिनां ॥ अत्र । औषधे ॥ इह । रोगिशालायां ॥ विद्यावि
दोकवैद्याङ्कुशचिद्यथा विषये प्रापितात्मप्रभावलि [illegible] वाञ्छेत्स्फुलकादोनघस्य प्रतिगद्ये योजनमात्र
येषः । व्यर्थसत्ताहि प्रयत्नस्तु दृश्यफलको मान्यमानोऽस्य लोके तस्मात्तत्प्राप्य धीरो गुरुगद
नादृशाभावयेदौषधादीन् ॥ क्वचित । वातपित्तकफान्यतमविषये । एष: । चिकित्सकः ॥ तद्
यफलको वैद्यविद्याविर्भावनफलः ॥ अस्य । चिकित्सकस्यैव ॥ तस्मात् । वैद्यपथ्यपित्तिभयतः ॥
तां वैद्यविद्यां ॥ औषधादीनित्यादिशब्दो रोग्युपसंग्राहकः ॥ रोगपत्वेषणां विना वैद्यस्य नाडी
ग्रहणासंभवेन व्याधेस्तत्त्वपरिज्ञानमौषधार्पणं च दुर्घटं ॥ राजर्षेर्भाविनोऽस्य प्रथममभि
धत्तिनैर्व्वयोग्येति मत्वा प्राचीनैः कामनाम्नाऽवनिपुरस्तया योजिताऽसीत्यसङ्गतिः । नवमैस्त
तं प्रजातं प्रतिनिगृह्य विद्विवर्णकोपेन मुग्धापानालाध्यायसर्गस्य प्रगादि तमभितो न्यूनत्वं सर्वस्य
रणां ॥ राजर्षेरस्य श्रीमणेराधुनिकेन यात्प्रथममाविर्भावनतः प्राचीनस्य वर्णनीय धनिविर्वच
नेः भूत विद्यमानयोर्वर्णनेन प्राप्तावथ भविष्यतो वर्णना न हत्वात् ॥ उक्तं च । भाव्यर्थस्त्वमसावदते

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

इति ॥ कामक्रोधलोभमोहमदमात्सर्याख्याः षड्रसण एव पुरमोकोऽस्य मृदस्योऽयमस्य तेन तस्य ...
स्तत्ता तया ॥ एते । एन बिश्रीमिति ॥ पुराणप्रतिस्पर्धि नूतनमथ यद्यपि गवं महाकाव्यं । आधु
निकेन बिविर्णकबहुलत्वेन तस्य काव्यस्य नूतनत्वं भवनेऽथ स्कन्दपुराणान्तर्गतिकाशी
खण्डमध्यपद्धताध्यायभेदस्यैतानवर्णकबहुलनयेऽपातालाध्याय इत्येव प्राप्तस्पष्टतेः पुराणत्व
वहारेऽथ दुष्परिहर एव ॥ विस्तीर्णतमा चकाशी खण्डतः पृथग्विभिन्नयोजिताधिष्ठिते खण्डभूय
सा कल्कीकिगुणवर्णनिलब्ध्या कल्कीकिपुराणमित्येव व्यवहृतिः ॥ न ह्येतत्स्कन्दपुराणान्तर्गतत्वे
नाष्टादशपुराणबहिर्भूतं ॥ किन्त्वष्टादशपुराणान्तमेकमेव ॥ वस्तुतस्तु नवनवगुणगणगरिमा
शः सर्वलोकहृतिबद्धोऽत्र नूतनमेतद्देवसतनानुपुराणमित्यथ वदन्ति ॥ हारेऽज्ञावनमात्मपोष
णाकृतेतिशिष्टे रत्नुष्ठीयते तेनस्यु वैवयसस्त्वलक्षसदृशयोयोग्योविवाहोनसः । या चैकासवयः
प्रसाधितवपुः कौलीन्यलब्धोऽत्र मातत्याणिग्रहणं तु मानितमथ स्वर्गापवर्गप्रदः ॥ ते ॥ दाराः
॥ विस्तविपरीतवयो या सा तां विवयसः । विवयस एव वैवयसाः ॥ स्वार्थिकः प्रज्ञाद्यण् ॥ भर्तु
वयोऽननुरूपवयसः ॥ असदृशयोः सः पाणिग्रहः । विवाहो न । किंतु विवाहो विवाहाभासः ॥
तेष्वेतेषु धनुःप्रधानदिवसेष्वेकायवागूरथ प्राप्ताचेद्धृतलड्डुकादिसहिता हर्षाधिभूयाज्जुष्टं ।
तस्मात्तस्मात् तिसाधनेमहिलया यत्नः प्रयोज्यः शनैर्निर्यातिषु दिनेषु तत्प्रणयनं तेषां फलं स्यादोषा
विलं ॥ यवागूस्त्वग्निहोत्रं जुहोति यवाग्वेति च नीत्यादिश्रुतिवाक्यविख्याता दालितन्दुलोभय
याभिश्रपणजभक्ष्यभेदात्मिका ॥ लड्डुकाश्चमिष्टान्नात्मानः स्वनामख्याताः ॥ तत्प्रणयने । यवागू
लड्डुकैर्भूतरूपेण यत्नेन ॥ घस्रे निद्रितमथ पीतविशदप्राहो ह्यगर्जानले रस्माभिः सहसा तत्तो
निशि न वै निद्राऽभ्युपेत्य पथिता । पानीयप्रतिपूरणोज्झितपिपासस्याभिसौनार्थनासम्पृक्तसाधि
तभोजनस्य कर्तिते नोभुक्त्वात्तरन्नैवाहि ॥ घस्रस्स्वापः शास्त्रनिषिद्धतया साहसिकः ॥ पूर्वानितिम
होन्नतो चितामिलत्सद्दीपिकाद्दीप्तकाम्नयतिगतिधालरीतिविहिता या दीपिका ऽऽ सी स्पुरे न नामेव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

प्रतिधाय केलिभवने प्रीत्या स्वपतीशनेरस्माभिलरसाऽनुकूल्यदयितासंयोजिता व्यासे ॥
पूर्वपूर्वस्याः दृशोवा आनीतं महोन्नत्यवकुचितं यतेग्यं पत्स दीपिका ह्वन्यूकैतत्याथ क्रियध
नाम्पित्तकेधातु प्रदृलिरत्यात्ततीया दीपिकैका ॥ धूम्राधानोत्थगंधोवदनकमलगोयावद
धानमुच्चैः स्वीयौ सत्तजिनेप्रश्रगच्यतिभर्शं नात्रचित्रौविमुक्तेः ॥ नम्बूला स्वादनोत्यस्वय
मिहलितरं वहूमानोस्पुन वक्रीत्यक्रूण्यात्यनुपतौ वेत्कुदितमसस्फुच्चबरीमैथुनेऽस्य ॥ या
वदाधानी पानसेमयपर्यति ॥ वियोगो वियुक्तलस्याः ॥ अयीगंधिः ॥ वक्रीस्यक्रान्यतो नया
ति । वक्रे एवसुचिरं तिष्ठति ॥ अस्या नाम्बूलस्य ॥ यानुदिशान्तावेधनानियतमतो मथ्युपाग
त्यलूण्तात प्रत्यर्पिनालक्रतिम शनाविधोपजहारस्वकान्तया । लब्ध्वा शालाधिपत्यं घितग
हवसतः साऽथमे सेविताङ्गी भूयस्तु प्रार्थनोधैः [illegible] विरुजं मैथुनादि प्रसाध्य ॥ मयि ॥ मत्स
विधेः सामीप्ये सप्तमी । नत्सचकरे एवापागस्येत्युपशब्दः ॥ देशान्तरगतिं धनानि श्रमेषु युष्मासुम
मात्रभोजनादिकं कुर्वन्मतस्सैलिर्वोहकीकीविद्ववश्यं प्रेत्यार्पितव्यमित्येवमुक्त्वा कान्तेन तः सार्द्ध
शातमुद्राविलरणां गृहीत सुवर्णकरणाभरणालंकृतितं श्रीमणेर्महस्सलतोयाहत्तवती ॥ अथात
एवेदानीमिषानिधुवनादिकमत्रप्रसाध्यमेरुजं शामयाचि लिविधारकोऽ[illegible] ॥ प्रातः पत्न्याः
वरेस्याः अथगुरुरूपया [illegible] विवाहोऽभिमतायाः मत्तेः पार्थक्यतो वेश्याभिरनभिध्वताऽष्टपद
लिंगिताङ्ग्याः । तस्मात्सैसाध्यरत्नौ समुचितस्सरलप्रातरेवाशु पाकं कुर्वती प्रत्यहवैभदस्यलु
हृयकामिनः श्रीमणेर्मे ॥ अनूढया ह्वनूढया ॥ अथदेशान्तरत आगत्य पुनर्विवाहः क्रियत
कर्तेमुके: संनती [illegible] ॥ प्रातः ॥ श्रीहरेः ॥ गुरोश्चनुरूपरूपया ॥ मत्तेः ॥ श्रीमणेः ॥ अष्टापदं
श्रीमाणिवितीर्णसुवर्णाभरणभेदनाष्टभिर्वसुभिरपदेधनताम्लेबुमर्गधिस्यासलयाविज्ञितम
स्त्रीहलनप्रसाध्यस्वयमथनियमाज्जैऽपमभ्यपये च्चौक्षिशात्यवदेत्यभो [illegible] कोऽः सीत्युपरेः नामेव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पद्रवः शान्तिमीयात्। एत्त्रौ स्वापो यथा वै माणिभवनं जुषा सा क मे ...
सा गुरु मतिरबला ऽऽकृ मतेऽघाप्य यो ऽत्र॥ एतेन। श्रीमणिना॥ श्रीमणेर्दिरिश्रम ...॥ श्र
तः स्त्रीवियोगेन भतेर्ग्यानेपलभः स्यात्तएव॥ स्वस्वाःदृष्टवशेन यस्य मिलितर्थ ... जयमनः
तः स्वत्ते नैव तनुचाल्यते ध्यातिजुषतोऽन्येन केनाप्यवैः। शालाभ्यपितवा विकान्यथ नकेऽभितेवश
लेशितुर्भक्त्या साधयतीह योगि कृपया सोऽयं तु योगेश्वरः॥ शार्दूलविक्री॰॥ श्रीमणेः॥ भावित
श्रीहरिः॥ अर्थः श्रीमणिरेकः। योगेन यमनियमादिनाक्रामणे एदिमाहारलः पूर्वकितश्च्यादिभूश
रखेवनेन वाईश्वरोऽयोगेश्वरः॥ योऽयं तारएन्ववायः सदक्षिनिगदितस्तत्र नारायमणिर्विसर्वशम
स्त्यादिसंयोजनमथ्याविधतं तारकत्वप्रलब्धे। प्राप्ये नतारकाकीयादिकपरमानं दुर्दुरत्वेन
कश्चित्कर्मावर्तिकान्तरएवभवतिभुवितदएज्यमेवाश्यनान्यत॥ मणे सारएन्ववायसर्वेशानं
विना नारायमणित्वं दुर्लभं। नारायमणिश्च प्राप्ये भरूपुत्र तया महाराजेन्दुदितराज्ञा न सा साम्प्रमि
त्याहादेकाशीकुलकलंकी श्रव्यायो जनमेवाचिन्हितरएवतो॥ एज्यैसत्सिंघाज्यं॥ अन्य द्वसाहि॥
पर्ध्वीभिर्लिसत्भिः समेत्य सहसेवाद्वलकमेव लात्ते खसाधयनः स्ववगधिततोपक्रामणेय
स्थलीतहै मातुलपुत्रकागतिपरहैर्जानमथाऽयतो भ्रात्रोरन्यतरस्य भस्याविषयप्रत्यपर्ककलक्षण
ते॥ भ्रात्रोः॥ मणी रामहरी एमयोः॥ पर्ध्वीभिरभिक्राभितमातुलपुत्रकागमनकभ्रात्रोभांति
णविकस्य भोज्य विषमाप्रत्यपर्ककिस्पृष्टं॥ गुर्वभ्यपितशालिकोत्सवभरधुहात्वाऽयवेत्तर्पका
हारेमेनानियोजितः कथयभो या ऽन्यः कहस्सोऽन्यदा। तस्मान्मानितपाविकानिरपितनिमिव
सर्वेशपवैराज्यं पैतृकमाहतो क्रविधिभिः संचालितवान्बुधेः॥ गुरवो गौरनरलाटसाहवप्रमुखाः
॥ पितृक्रमप्राप्तपैतृके॥ काशीत्यक्ताकदाचिद्विपिनभुवि चरन्काशिनाथोऽथ नाथ्याघात्मा
ऽसौ दृश्यतेसमग्रगतनिजगुणप्राप्तसोल्लप्यभारः। काशीत्यक्तानतावद्दहरहि भयतो गम्यते
समाभिरित्यैतसाक्तसो नि एलेखकविघ्नपदानादत्तार्थीकरन्ते। तस्य। काशिनाथस्य॥ शू

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

शंकरोजनाथशंकरदीक्षितस्य पुत्रिपत्रे॥ मुन्शीविश्वमनिभोऽप्यभारमभिनः प्राशस्यभावीगते
साकं तेन तदा हतैश्च कृतिभिर्भुक्तिन्कन्यावेलयः। सच्छ्रमाणानिककेशवोक्तिघनोस्मत्वा
जगाद स्वयपविश्वमप्यर्पितिपदवाल्मितबन्धुर्देवः सच्चान्द्रोमणिः॥ मुन्शीजुल्फकारगृहे तेन साकं
तदा हतैः कृतिभिश्च सह स्त्रीरसकुकादिभोऽप्यभारमिम्यवहरन्मुन्शीगृहे भोजनार्थं गतस्तस्मिन्
वंकाद्याचित्कीर्त्तिमसीसमीचीनौ श्रमाणानिककेशवोक्तिघनौ सामाधिकानपि पुरो योजगाद अ
भिहितवान्नेषतत्र न सम्मुदायसिगर्त्तवनितावि शेषसमर्पितिशोणपद्माम्बरसमावृततवपुश्च
कृतनयः श्रीमणिः॥ देलायामाधिरोप्यवाहनिवहैः संप्रापितश्चेत्तदा मुन्शीविश्वमनिभोजना
त्सवविधिः प्रावर्त्तित श्रीमणेः। एकाकीत्वयमन्यविप्रसदृशोभुङ्क्ते स्ववेश्मन्यथो नैतस्मादपि
कल्पतत्र विशद श्राहद्धभोजनम्॥ अथ श्रीमणिर्दोलायामभिरोप्यवाहानां समुदायेन तत्र मुन्शी
वेश्मनि लंभितश्च न तत्रास्य प्राप्त्यह्निकभोजनविधिः प्रावर्त्तितव्यः। परन्त्वेनं दोलावाहास्तत्र न प्रापय
न्तत एवायमेकाकी स्ववेश्मन्येव भुङ्क्ते॥ एतस्मात् स्वपितृवेश्मभोजनात् अधिकं तत्र मुन्शी
वेश्मनि भोजनं नैहिकं नियतं तस्मादाग्रहप्रापणं विना प्रत्यहमन्यविप्रौघस्येव श्रीमणेरस्य तातवे
श्मेव भोजनं युज्यते॥ अन्यस्यतिविभाव्य पुस्तकमथो यः कोऽपि संसाधितगिर्वाणिबन्धिपदहताविप
यद्न्यायोऽथ चेतस्य वै। स्वग्रन्थादिविघट्टनोद्यतगुरुक्रोधाग्निजा वनैर्लाहि भ्रश्यन्तेन तदात
स्य नालिकानां हितं॥ विघटय्येत नाशयेत॥ स्वग्रन्थादिविघट्टनेन नाशनेनोद्यतउग्रतायोगे
महान् क्रोधो रोषस्तद्रूपविषगालीनामुद्भावनैरविभावनैः॥ नालिकानां मतपुस्तकसापान्य
वपर्यवसितस्य भक्तमेव॥ श्रीसत्साहब सार्वभौमपदगैः शालाधनालीबलीरङ्गगौरन्तरं कृत
वसापार्थक्यतोऽप्यर्पितो। नित्यं साधयतो नवोक्तनिजप्राशालाधिराज्येन तत्स
गमयितुं योग्यागतिः श्रीमणेः॥ साहब सार्वभौमपदगैः कन्मलकेसा ... पापश्च।
तास्थितस्व स्वतन्त्रिकाली कोदर्सबंधि। राज्यभासि शतद्धर्मसमुदायकेश ... नकानि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कालीकिभागवतकै

१०८ अथ पार्थक्येणानस्तु त्राय श्रीमहाराजेन्द्रनाराममणेयेऽभ्युपितिगोरे [illegible]
पत्नीं दिग्निनोनिर्मितत्कदाचित्साधयतोऽस्य समनन्तिरतेनानबोपागम [illegible]
१०४ कितसाम्राज्येनवारणसीमात्रामिलितेनकूदरूवर्षतिः प्रसाध्यमानेनिहप्रतिप [illegible] तस्यात्
पुनराध्युसधिगध्यितुं कालीकोटपाहिसप्रदेशावस्थितिनाद्गितिश्रीमतः श्रीमणेर्गतिंत्वपनी
प्राप्योभूपतयोलतामवनिताः साभिधम्यशालिन्यथस्वीयभावमिहापर्यालितस्साद्गृहिं
नैववैतत्र्छूपलायनवेक्षितीनिजपदपौर्वभितयोजितुंकालीकोटपुरेशानिर्ममिमणेः पाथेपुर
शलाघ्यते॥भार्वस्यापितन्प्रेमपर्यवसितमिहजगतिभूमिपतयोवीरध्येमहिलाश्चसर्वातवैश
त्रिन्येवप्रायशः प्रगल्भयति॥अतएवकालीकोटग्राममनींविनात्रसाहबसमुदायसीनिधीकरानु
मूलतत्प्रेमोपार्जनेदुर्लभं॥नारायणमणेस्तिरेणसाहबप्रेमोपार्जनेचिनपौर्वात्त्रिशतीमासिकं
भकेनिजपदप्रतिलेभः॥तत्तस्मात्कुतोः॥शालादिस्यादिसहकाश्यपाः संग्राहकः॥तथाचय
पाठशालयाकाश्यपभतिरवागिन्यापूर्वस्यादिशिभवपौर्वश्रीमणेर्निजपदनाभिवीक्षितंत
वशालावरणतांगतयाकाश्यपाऽयतन्नोऽभिवीक्षितमतएवेनऊतपौर्वश्रीमणेः पदयोजपि
नुस्थानस्थितसाधितुंगतिः पाथेयप्रत्यर्पणेनः पुनरस्यश्लाघ्यतेप्रस्तूयतेतदेतत्सहस्त्रवान
दक्षिणानुगः पाथेयाभिख्याप्रत्यर्पयतितयोरेषातत्सर्वेमित्रीभूतेः प्रभृतितिपूर्वप्रदर्शितवचनमेस
मभिप्रायकमेव॥ [blotted] काश्यपिशशालासाम्राज्यसाधनसम्पर्केण्याधिकरणतयोहस्तेनतऽश्रीमणेर्
तंसाम्राज्यपुनयोजितुमितः काश्यपोनिगमितस्तस्यप्रतिपाथेयप्रतिलेभनएवतत्रकालिकोटेति
निमर्थितोऽर्थः॥पूर्वस्मिन्सदिशासाहबीयमनुजः प्रामाणिकः सत्वरपाथेयादिसमन्वितोभवेत्
तिदेशलेखनवानेएतानीतानिकेष्यनेहसिसर्वेनादकृतमेतत्तथापाथेयादिसमन्वितनय
तिवेद्योग्यपरूपशतिः॥साहबीयमनुष्योबाबूरामः साहबपुस्तकसभाराध्यक्षः॥देशीति
ःकालीकोटेसः॥साहबमनुष्यः॥नादरकाऽउत्साहान्वितः॥नमेतेः श्रीमणेः॥तथासाहबाहुत

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पत्रप्रत्यर्पणपूर्वकं॥ आह्वानपत्रप्रतिलंभो विना पाथेयमथालभ्यमेव॥ दूरे देशान्तरे॥ नि
त्यं तात स्मरण्यो ऽपि तदुदरगामिनो मे ऽनुजन्मा प्रकुर्वन् मद्रूप्यो ऽपि किंचनित्यं मदुदरगामितः पाठकः
सपि प्रकुर्वन्। यात्रा देशान्तरे जीवनघटनफलं प्रापितुं मे प्रसक्तावेतौ रघो मणे मे नियामिनम
नुजैर्यच्छन्नाता मिदानीं॥ तातस्य। ना रे पाल्यस्य एम चन्द्रशर्मणः॥ तातजठरलंभितः। चन्द्रम
तिभूपदे प्रापितः॥ मे। श्रीमणेः। अनुजन्मा। हरिः॥ मद्रूप्यः। रणलेशसाम्राज्यं॥ मदुदरगामि
नः। मण्युदरलंभितः॥ पाठको रामानन्दपाठकः॥ श्रीमणेः प्रतिनिधिः॥ उभावेतावनुजन्मपाठ
कौ क्रमेण चन्द्रमण्योः प्रतिभुवौ॥ तौ। प्रा[illegible]॥ तत्र जोऽस्याभिलाषात्त्वभिसृतवनभूम्यां पुर
काननान्तिः सौधे ऽस्माभिः सकामं चपलतनुतया नार्थिता ऽऽलिंगिता ऽथ्य। केलीवेश्मेन्यक
स्मात्त्वहमभिनिशितथासा। भूपागत्य निद्रां कुर्मश्चेच्च मर्कारान्वयगाभितवपुर्द्रूं कुलपले
वभूयात्॥ तेषु तेषु भोग्येषु वांछिताबोवांछात तस्मात्॥ [illegible] मितसीमतोगाभिलाषादितिपाठान्तरं तु
मतिसीभोगवांछियेत्यर्थः॥ अभिसृतावनभूरूपवनप्रदेशो मयासा॥ पुरा। पूर्वं। वाटिका भो[illegible] न
जनदिवसे॥ विपिनं काननं वनमत्रोपवनमेव वनं दत्तः सौधे॥ अस्माभिः। श्रीमणिभिः॥ फलो[illegible]
पभिकुवचनमादरफलं॥ गाऽज्ञानलपाथिनां तनुश्रपलमत एव साभिलाषं नाभ्यर्थिता ऽङ्गीकृ
ऽयवा॥ सौधे च श्रीमणेरनागत्या स्वपरिषिवाविचार्यं च मर्हि दत्त्वयेप्रतिलंभितवर्ण[illegible]
विधा। पूर्वं द्विजजातिः॥ द्राग्दहारिति॥ दत्त्वा राजकशासनं निजपदेतालेम[illegible] स्वार्दत्तरत्ना
राजकशासनं निजपदपुत्रे तथा स्वार्थे तैः सत्यपवनं तदुपासनव्युतिबन्[illegible] ते तेषु क[illegible] पत्तनम
प्रापितशासनो ऽधनपदस्था सेवनघुष्यते॥ दानस्य लाभपूर्वकत्वं ने[illegible] ः॥ देशाति
तिपाठश्रमव्याख्येयमेव॥ एतैः कुल्मलुवसाहवस्यानिरेशापत्रैः॥ द[illegible] या॥ साहवाह्वान
पत्रात्मकं स्वपदोंयाचा याचने। [illegible] नं प्रति॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पदीपुत्रैः। श्रीहरिर्मणिप्रमुखैः॥ सौरेलरलाटसाहवप्रमुखराहीश [illegible]
स्यशासनं। निदेशं दत्त्वा॥ उग्रजौरतरेन्द्रबादलिबुहन्साहेन्द्रसभासिलेपोदिश्वा [illegible]
नं॥ तदुपासनं रजिकोपाश्रयणं तं एतेषु। नानेषु। तत्पुत्रेषु च॥ एकस्याश्वथन॥ अप्र [illegible]
सनस्य धृतपदस्य तु अनाx स्वव्याप्तिकरः हंस्यर्शः x गार्मलियोभुक्तेबहून्ब्दशतान्यथ। चौ
रदेडेननपापदंड्ये त्यपृथिवीपातिरित्यादिवाङ्कुवचनतः प्रापितशासनं तव भवनासिद्धौ तत्प्राजो
पाश्रयणं युज्यते॥ अस्य। अप्रापितशासनस्य। अधृतपदस्य वा॥ पैरलालेरयमाद्यतैल
भवतो ध्यानापनोऽपरहीतभर्तृसर्पस्विकएकपसाधनविधौ पूर्वादिशं स्थापितः। यानालले
दिवमेतदीपविरहप्राप्तव्यथाः सुप्रतिनव्यत्के चिदुदासिनो धृतगहालस्मान्मणिरत्नप
दः॥ अयं। श्रीमणिः॥ पैरलालेगुरुभिः। स्वसाम्राज्यप्रसिद्धप्रतिलभार्था॥ पूर्वादिशं। कालि
कोटनगरपुरप्रापितः॥ तेगुरवः॥ एतदीयविरहेण। श्रीमणिवियोगेन प्राप्तव्यथायेस्तया
विध्याः॥ तत्पदः। गुरुपदः॥ येन हांस्यसमैः स्वकेलिभवनातिः पूर्वपत्न्याः पुरए पत्यैर्हादशवर्ष
तः प्रागतिकाले यदा बुध्यते। यन्त्रं घटनतोऽर्भकाः कतिपयेवीथ्यापिपकुजेतनतिनमद्रीदिविमेः
न्तरिक्षमाहिलानीतं पुनर्नागतं॥ येन। मेह्रेण। हहा कारूपा॥ पूर्वपत्न्या। शुक्लपुत्र्या॥ क्रोले।
आह्वानसमये॥ यस्य मे हनस्पर्शघट्टनतः हिम्पट्टोलनतः संचालनतो वा। अर्भकाः शिशवः का
ल्पा। लिनेमग्रष्टः॥ निद्राणं विजयाश्रियं गुरुमणिः संवीक्ष्य तत्पृष्ठतो यवैसाधितानिद्रणं
व्यघट्टयाद्दिक्षास्वकेलीगृहे। साश्रीसंस्तवशालिनी तदिलरवाऽऽगत्य निर्त्यपथिदिश्रीत्यामेथु
नमानतो निमिलिताः सैपूर्वपत्नीलदा॥ गुरुमणिनृप श्रीशाद्विलस्लातानानाशिष्यः॥ तत्पृष्ठतः।
विजयश्रीपृष्ठप्रदेशा॥ दृष्ट्वा। दोर्द्रक्षेपेण॥ हंसस्तवः पा[illegible]चयपुरस्त्रशालिनी॥ असमे। श्रीमण्य॥
प्राप्याहिकधीतिकेलीगृहस्वापात्मकपूर्वपत्नीधर्माभ्युपगतोनवाऽथसेव॥ नित्यं साधयतोऽर्हणा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मिह महाकालोऽच्च देवालये वर्षद्वादशाकं समद्रमुद्रमल्पारायणाद्यैर्मणेः। तस्मात्तैः पदानि
वाहविधतः श्रीब्रह्मपुर्यां पुनर्भूपैः श्वाशुरवेश्मनि प्रत्यायतः सर्यो जनन्याऽभितः॥ हृहाकाश्मी
पाराजमणेः महाकालस्तवराजपारायणमादिश्य द्वोधूम्राधानात्मककेलीभेद्याहकः॥ समृद्धौ
धनधान्यलाभकौ॥ एषः। श्रीमणेः॥ श्वाशुरवेश्मनि। जगन्नाथशुक्लकावितीर्णगृहे॥ एत्वाश्यामा
रहस्यां निजकरकमलेनात्र न कुलपाकं भुञ्जे स्नाता दिवेश्मन्यधिकृतवसतिः सेषु नारायणेर्वै।
भ्रात्रा पैतामहाध्यापनभवनं शुभपर्यन्तकालं व्यनैषीत् क्रमः सोऽपविपुत्रानिवभवलम्भशून्तस्य
लन्त्रो कृतस्य॥ तत्कुलपाकौ। श्यामा हस्तपाकौ॥ भ्रात्रा। हरिरामेण॥ तस्य भ्रातुः॥ श्रीमणेः श्री
हरेश्च॥ भर्तारि स्ववयोऽनुरूपमभितोऽभिध्याय चेतमिणिर्धयद्योषानानि बबलेप्रातिदिनि रात्रोदि
वा चौषधैः। लोकोधान्यध्यिती कृतनोचितमतिस्त्वर्थं पुरुष्ठो मणिस्तामेतामभिशङ्किताकृति
मती नैव समाख्यन्त्यपरं। यदत्र यदीत्यर्थकौ॥ अन्यथा सहजातममस्यासीत्यन्यथितः अनन्यथीं अ
न्यथितौ यथा सम्पद्यते तथा कृतोचितायोग्यामतिर्यस्याः य स्य वामोऽन्यतिथ्या कृतोचितमतिः
सर्वाः स्वस्वगृहे बुदेवामिलितभर्त्तारि सम्पुत्सवैः सेवन्ते विमना पिताऽथ गुरूणा मातृयाचे
याः देवस्यास्य मणेस्तु सपदि गुरुप्रत्यूहया लिग्रहा प्येषा नैव राजतिनोतिबकुशः कोऽत्रातिह
र्दिः॥ क्वविमनायिताः द्वौर्मनस्यदुष्टाः॥ गुरूणां। श्वश्रादीनां॥ इच्छया। स्वाभिलाषेण॥ एषा
द्वितीयव्यूहलता॥ अत्रारस्यभावे॥ हरिपदीत्यत्र वेश्मनीत्यर्थपठौति॥ तातेर्भ्रात्रा समवैप्राणित्रहितव
सतिः प्राप्तपाणिग्रहेऽयप्रायो नैव हठ भप्रसरजकलुषसाधुजानानाति भूयः॥ कस्मात्त्वन्यैः स
कीयाभकिघटनाभिदाऽमुष्यसाम्राज्यमुच्चैः प्रत्यक्षप्राप्यनाऽङ्कप्रतिदिवसमथ यन्त्या त्यतेयोऽ
र्ष॥ ताते श्वन्द्रपदोदितैः॥ भ्राना। भ्रातृत्वधमालीबितभ्रातःसंघेन॥ [illegible]
र्षे॥ अन्यैः। श्वशुरादिभिः॥ अमुष्य। श्रीमणेः॥ अस्मभ्यपादिना पितिरुचि [illegible]
स्मन्नातकरौ वुजात्कयमथद्रव्यपुराण [illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

ह्लीकभागवतकं

११० वेश्मनि भुज्यते प्रतिदिनं यत्तत्त्विय भोक्ष्यति ॥ स्त्रीरत्नं दुष्कुलादप्यथेति वद्धोक्तेः प्रामाणिकत्वात् ॥ पु
रत्नत्वव्यवहारोऽत्र ॥ अस्मभ्यं ॥ श्रीमणये ॥ श्रीमणेरुत्कावस्मभ्यमिति हितत्तात्पर्यमेव ॥ अस्माकं श्री
110 मणीनां तातस्य चन्द्रस्य करागम्बुजातः पाणिपद्मात् ॥ पुरा ॥ कालीकोदयगतिसमये ॥ अद्य ॥ स्त्रीरत्नं
केल्यां ॥ केलीभवने ॥ दृश्यं ॥ रत्नतया पदिश्यमाना ॥ शफरीयेनानुभूयप्रगटनविद्भवद्भिः स्वस्वसाऽभ्यपि
तां ऽनन्तगुणाविधावध्यप्युदारस्कन्दनिरुचितवता या योजिता स्वे गृहे मे ॥ सोऽपि भयोरत्नवीनिजमभिलषितमी
लोभिलष्य महागर्वः केलीवेश्मन्यकस्मान्निजभागिनिकया नैति तूर्णं कृतोऽत्र ॥ अनुभूय ॥ अवलोक्य ॥
स्वसा ॥ भागिनी ॥ अन्तर्मनसि ॥ मे ॥ श्रीमणेः ॥ चन्द्रो घाम्रमणेर्न्तैर्दलरम्भनप्रस्तावणेरकृतो देवः सं
सादिमानितोऽमलमहारत्नेनेन्दुना रमणिः ॥ तस्मात्त्वस्य दिग्न्तरणधिवसति ॥ प्रामाणिकीनेववेश्मो
ग्यत्वेऽप्रभिवारितेन च धत्ते दशान्तरवेशानं ॥ अमलरत्नयोऽनुभूयते एव चन्द्रिका स्त्रेषा माघस्याम्र
पणाल ॥ तद्दलरम्भनप्रस्तावनैः ॥ चन्द्रेतिरम्भनर्भिः भावनैः ॥ कारणगुणाः कार्यगुणानारभन्त इति
वचोऽक्षयोऽम्भोजगुणाः कलशोदधिचन्द्ररश्म्युपसंक्रान्तिश्चन्द्रगुणोऽमलतत्तनयेहरिन्मणावप्युपसंक्राम्य
ति ॥ तस्मात् ॥ अमलपदप्रतिलम्भोत्स ॥ अस्य ॥ श्रीहरेः श्रीमणेश्च ॥ दिगन्तरमन्तेषु कालीकोदयादिप्रदेशो
पुरः ॥ लक्ष्मीसत्रा स्वे अधिवसनान्निवासः ॥ दर्शनान्तरमलैः पुरः स्फूर्तिकतयाऽमलपदं भज्यते ॥ साश्री
मणेः ॥ तत्तत्साहवसंघसाधितमहारत्न्याऽभिसारस्य मेश्रागेशस्य शतादिमासिकजुषोऽत्रादि
भिरिलिष्ठले ॥ भोग्यस्त्रीविरहप्रसञ्जितसद्रत्नाप्राप्तिदुःखं दृष्ट्वा स्थित्वा वेश्मानि याऽपसारस्य लिवेमान्यः
सतातो मणेः ॥ शाकेशस्य ॥ प्राप्तशाकेरापदकस्य ॥ पञ्चीणपाकमात्रप्राणिहितमनसाविशिमवर्णा
वनादौ प्रायो नैवावकाशः ॥ प्राणिहितमलिकः ॥ वल्लिकाऽभ्यर्थ्यतेऽतः ॥ निष्ठैतीपञ्चिकायाः सविधामय
मथ प्राप्य भोग्यां त्रियामां भर्तुः केलीगृहेऽथ प्रगुप्तिवसतिः स्वापयोग्यास्थितेव ॥ वेश्मनो गृहस्य
स्यवर्ण्णतोऽवनादौ ॥ अतः ॥ पञ्चीणपाकमात्रस्वभावात् ॥ दृश्यं ॥ पत्नी ॥ स्फुटैवा ॥ व्यक्ता ॥ साकीस्वापा
पदिष्टः प्रतिदिवसमिह प्राप्य मान्यां त्रियामां हि यागत्स्वर्यं तदनौ हि स्थितिरथ नियमात्साधितमागच्छत् ॥

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यद्येन दृष्टेरीत्यं मनसि नियमितं तर्हि वेश्मान्तरेषु स्यात्तथा नात्र योग्या स्थितिरपह्नुनतो वा किं
मेतन्महर्षेः॥ अत्र। चन्द्रादिस्वाभिके। एतस्य स्वापस्य वैपरीत्यमस्वापः स्वापाभावः स्यात्कीभत्रा
॥वेश्मान्तरेषु। भर्त्रनिधिष्ठितवेश्मसु॥ अत्र। भर्त्रधिष्ठितवेश्मनि॥ अपह्नुनतो। रतिसुखानभि
लाषधनतफलं॥ महर्षिः कपिलाचार्यस्तारामणिरिहाथवा। तस्य महर्षेः॥ कपिलाय महामु
नये मुनये शिष्याय तस्य चासुरये। पञ्चशिखाय तथेश्वरकृष्णायैते वयं नमस्याम इति गाथायां
कपिलस्य प्रसम्पन्नादिरामोदमत्तमानवमाभितः॥ सकलंकी सदा रक्षेत्तारामणिर्महामुनिरिति
सुवर्णकवचोपक्रमवचनेनारामणिरस्य महामुनिनया प्राप्तः॥ स्तोत्रप्रणयनादिभिर्महामुने
रस्य महर्षित्वमिष्टमेव॥ नेदं लैङ्गं वेश्मप्रगाढितवपुषः किं त्वहो नागरस्य रात्वे स्थैप्राक्प्रवादं
प्रविधत्तमालिभिर्मालितव्याः स्थलेऽत्र। देवोऽहं नारतारामणिरस्थत रसापो जितः साधिवृतनी
येते रेवात्रप्रणीतरूकरकमले कंभयित्वा स्थिरोऽस्मि॥ इतीं श्रीमणिप्रिय स्वाभिकं॥ प्राचीं
प्रवादः प्राक्प्रवादस्तं॥ ते महारण्यो कयो नागरः॥ एतैः। महारण्यकै नागरैः॥ यतीनाम्प
ग्रतोऽहं स्वदृष्टजसावधन्यस्वमर्जविकानास्पृष्टात्रिशती वैनिजकरकमलेनाशुसंगृह्य हर्षा
त्रागत्वा श्रीभैरवौकस्स्वहृदवसितलिङ्गव्यासघृष्टौ कर्मचेत्थंप्यप्यापारयं वैनदुपगतधनं धूप्य
पत्तेऽस्मि मेत्र॥ तानानं विचन्द्रपदोजनानामभ्यग्रतः स्तानाभ्यग्रतः॥ अहो। श्रीमणिः॥ तेषांनिसेभा
नामुपजेत्रदृष्टं त्रिह्निकादिलत्सावधन्यस्वमर्जषालः॥ भैरवस्यौको मंदिरं भैरवौकः। तस्य। भै
रवस्यैव हृदवसितेमन्दिरे लिङ्गमायो व्यासघृष्टौकस्य प्राधिष्ठितमंचस्तास्मिन्॥ मे। श्रीमणेः॥ अत्र
महाकालस्तवाणतपारायणे॥ पार्श्वते मुद्रिकौघं प्रतिदिवसमिमे वैश्मिकाः शालिकाल प्राप्तः पू
र्णिमितेवप्रगल्भ्यतिवपुलैर्विभोग्यं स्वकीयं। शालाधीशेऽप्यमालो द्रविताकानिव हस्ब्वादतः साह
वौधैः रिवसस्यस्यमानुपागनिरिहलमणेः कल्मकराहवाधैः॥ आदतः। स्व[illegible] वस्यापितः॥
इहाकाशसी॥ महद्र्यानुभिलभत[illegible] यानत्रसमागत[illegible] स्यास्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सरहिस्तिलं। भ्रष्टावेतनिकं धनं गुरुरुद्धर्तं गोपालचन्द्रेरस्य प्रत्यर्पयति स लभिनेनुज प्रामाणि, थाजेयु
नि॥ प्रद्रवः उपद्रवश्च महारणेष्टा त्वया दुःखपर्यवसितोऽभिध्यक एव॥ अत्र कारश्मा॥ आस्य श्रीमतः
गुरुभिर्गुरुणैर्गुरु कस्य धर्तं गुरुधर्तं॥ तस्यावेतनिकधनस्यालभिनं तद्लोभनं तस्मिन्सति॥ तारण
पर्योऽन्तरिक्षस्योत्तारणमार्गो महाबिलभित्समरः॥ लीनाया शालिकयो द्रविणकनिवह्या
न्यहरंलंगतेऽस्मिन्धूर्त्तर्याविंजगत्यागतवतिते धनभारनाऽभ्युपकेऽस्मिन्ः निर्यात्विनेस्वभो
ज्यप्रगाटितमनसोऽस्मेऽस्तु द्रव्यभाजः स्यास्यामोरणेष्ठकेऽस्मिन्नाहिभवतिमुहुः संगमोराज
कोघैः॥ अन्येषां। साहवादीनांहस्तंगतोऽन्यहस्तंगतलास्मिन्॥ यदिराजसमुदायमुहुः संगमस्त
दानीराजाहानिर्गलितस्तोमिलितनार्थयुज्यते। तत्तु नारणहामेकदेवसंगमप्राप्तेः॥ तदुक्तं दर्शनदान
मथानुग्रहमेमन्यतेइति॥ पूर्वं श्रीमल्लनाथेरपाचितलिवस्तुरैः कालनाथस्य वेश्म प्रविष्टः सम्भृत
पार्थनियमितमितिवेतात्स्थितस्थिमोजितास्सीला यानेषु लेषु सर्वप्रत्यपदु वपुररुभारस्ताद्यक्त
चित्तोतो पूजा स्वश्च भीशणगुरुजपवसतोपूर्ववद्धत्रीभितव्यः॥ पूजा नमस्या पापचितिः सपर्यार्चा
हणाः समाः इत्यमरः। श्रीमणये॥ तत्र कालमंदिरेस्थितिस्तत्स्थितिः॥ एतेषु श्रीमल्लनाथेषु
माऽज्ञानलादिमादनसेवनेनोऽसक्तचित्तेयस्यसः॥ पूजा कालनाथपूजा पारणमणादिरूपा
गुरोर्गुणेश्वरस्फालितनोजपस्य वसतिर्गुरुजपवसतितस्या॥ तातोपासितवेश्मस्पृष्टवसतिःपू
र्वकिदावित्त्वहस्तश्रोषनिवाकिंवदंतमुदितंतारणमणिवेश्मनि। ततद्रोगयमहोषधीफलग
णप्रस्वापकोनोऽधुनाविद्वान्चलनिवालुसाहसविधभूमाऽथितोऽत्रेतिवै॥ नातश्चंद्रः तत्रे
विलवेश्मनिस्पृष्टवसतिःस्थितिर्येनसतथाविधः॥ अहो श्रीमणिः॥ पूर्वं कालीकोद्यनिर्गतः पूर्व
॥ श्रुत्वासाम्राऽभ्युमंत्र प्रकरकमसरूमंदिरेवक्रलोमेमन्त्री श्रीमिन्द्रनाथेरूपाधिलगातिमाजि
तोर्योऽवनार्थी शालाधीशस्य किंचिद्द्रविणकमहाहानियसोऽर्थकृतोकाः प्रीतिर्विश्वे एमेच्चे
द्रवत्कथमथाभ्यहणं कालरहः॥ मंत्री धीसचिवः॥ अवनार्थे विनार्थ वा॥ कृतमोकोगहे येनसद्ध

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नौकाः ॥ प्रीतिं प्रीतिकार्यमोदनप्रत्यर्पणादिकं ॥ एवं चत्वारिंशद्वर्षवयस्त्वं नवमसोऽशक्तिभाजो
ऽधुनामे स्त्रीणामाकारणादौ नाहि वपुर्विभर्ति शक्तिरणे ऽतः तस्मात् पूर्वस्त्रीं नमति कोपादिषुप
द्दसमागत्य साकं स्वपे चैव द्वे भूम्यां लोकश्रुद्धिर्हि दशशरद्भो पोषणादिर्गितास्यात् ॥ मे श्रीम
ते ॥ आकारणादौ आह्वानादौ ॥ द्वादशवर्षवर्षिष्ठया ॥ कुक्षिस्थो नाहि केनचिच्छन्नमदो निष्कास्यते
जीवतः किन्तु चैर्धनकोलकौतुकचयो ऽसावत्रासी x च्छिपx मान्यते । कुक्षिस्यापहृतौ हरिन्मणिर
सौ नश्येत्स चन्द्रे नभो नष्टे ऽस्मिञ्जगदन्धमेव तु भवेद्यायान्मृगांकश्रुतिः ॥ पिचण्डस्थितो वृत्तमदो
यपि चण्डलोनानिष्काश्यते । जीवतः प्राणवतः ॥ किन्त्वसौ कुक्षिस्थोऽत्र पिचण्डे । अन्नापणविवेश
नाभ्यासिस्थकृत्यानयते । पून्पते ॥ पिचण्डस्यापि निष्काशनपक्षे चन्द्रमण्डलमध्यवर्त्ति नीलमणि(१००)
पर्यायि हरिन्मणिरङ्कायमानश्चन्द्रमण्डले चन्द्रादिभिः समं नश्येद्दादित्यवच्चन्द्रगतिलक्षिताका
शात्प्रसर्गोऽहकः ॥ अस्मिन्नस्य चन्द्रे नभसि नष्टे विनाशं गते । जगज्जगिमलोकः । अन्धमपहतदृष्टिः
स्यात् ॥ किं च । पाश्चात्यभागमिह सानुषु संनिषण्णाः पश्यन्ति शान्तमलसाद्रतरोमशृङ्गालीसम्पूर्ण
लब्धलकनाकपनोपमानमुत्संगसंगिहरिणस्य मृगाङ्कमूर्तेः ॥ इत्यादिवद्धूवर्णैकप्रस्तावितमृगे
कश्चनिश्चन्द्रस्यापि का व्याहन्येत । मतानामिमश्राव्यत्वावगमात् ॥ यद्यपि दिवमप्यभियाता
नामाकल्पमनल्पगुणगणा येषां इमां निजगतिगिरः कथमिव कवयो ननु वर्ण्याद्वस्यादिवद्
वर्णकान्तरपर्यालोचनतो मतानामपि वर्णनया श्राव्यत्वलब्ध्या मतानामश्राव्यत्वाभिधानं
न युज्यते । तथाप्यश्राव्यत्वावगतौ मतेरेवात्र प्राधान्यतः प्रयोजकत्वाभ्युपगमेन स्पष्टप्रबंधतमा
दिवंगतानामेतेषां भौतिकवपुषां प्रतिलब्धावथ वपुरन्तरसमतत्त्वप्रयोजकं लभ्यत एवेति मतेरन्ते
ध्यात्तन्मूलकाश्राव्यत्वावगतेस्तल्लाभेन वर्ण्यत्वमल्पमेवेति तथाऽभिधानं ॥ कथमिव कवयो ननु वे
धाः इत्याभिधानं ॥ कुचं द्रमण्डलतः कलंकिस्यापहृतौ हृतो चन्द्रसंबंधिनी मृगांकश्रुतिः यातत्वाद
स्येतस्मात्कुक्षिस्यापहृतिरयोग्यता ॥ सज्जात्रस्यपतनमेकतानेभवनैयाते हरिच्छंवाभिवेचनाऽत एव

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

माति निसाधावितथा मित्यनुयाति तिष्ठति। सा बाला स्वयमेव नश्यति कुतो नेत्येषा गोमतीति
न्याशं चविना मुधेव सह सा काला प्रभूयात्कथं॥ सता विद्यमानानां भ्रातृत्वं अन्यतमे। यम
निकेतनं यातेसति। अन्यस्य जीवतो विशिष्टस्य। रेनः शुक्रं मेथुने नहा [illegible] हि मिनिविन
यं। बाधितप्रायो मतिवृद्धिस्त्वष्टा या तिष्ठति। सा बाला। हतो भ्रातृ सन्निहिता मातृ स्वयमेव कुतो
न नश्यति। यतः आगोमती। दुरभिलाषावलंबनतः। सापराधा॥ आकारप्रश्लेषपक्षे तु गोमती
शब्द समाख्या शब्दात्मिका निखिल वाङ्मय प्रसूतिरित्येवार्थः॥ बालाप्रगता वे वा हि कालायाः प्र
सक्तिः। [illegible] बालायाः नाशमंतरेण सह सेव काला कथं प्रभवेत्॥ अभावो हि प्रतियोगि पूर्वक
त्वनियतः॥ बाला कालादिगंधिनस्सहतेत्यादिचेद्बालकादेकथं वा तद्धाश्लेषिलिंगितमभि
मसत्कूं मानमत्या त्मगंधैः। तस्मात्कालादिगंधिः स सहनाविषया बालिकायाः प्रादिष्टः सर्वत्र
स्या मयविघत्याति कुलकैः स्वावलंबात्मकत्वं॥ कालायाः आदेभवआदिमः ककारः तस्य
गंधिस्पर्कादि बालापदित सह ले नहि बालकादि शब्देन तस्याः कथं कालादिसामानाधिकरण्यं
समानपदोपस्थिति कत्वादि॥ तद्धाश्लेषिलिंगिता गी। तीकालं कुमिति
स्मृतौ। हम्र्बालं॥ तस्मात् बालक शब्दे बालायाः कालादिसमानाधिकरण्य लोभात्। कुस्य
नमंगादिषु बालकस्या हि त्यलोभादितिवा॥ अस्यां। बालायां। अयं कालादिगंधिः॥ कालादिनां
कृतावलंबित मध्यमप्रष्टस्वरणेतागंधिः॥ स्वावलंबात्मकत्वं। कालादिमात्राश्रयात्मकत्वं॥
कालावलंबितैव हि ब्राह्मसत्यात्पादिपर्यवासत बालापारण्याणकेष्ट्रियते॥ अतः कालादि
गंधि सह बाला कालात्येप्रयोगितता॥ यद्यागत्य चकोऽिवेश्य निमणेरालद्रणे मैथुने हि
षाप्रत्यह मादयेत्न वनवा बाला तदानीं त्वसो। गर्वा त्विवात्त स्वतिविर्णजिनुषि प्रत्युष्पेतस्याः इति
घपूर्णनंदितमादतो मकवचनेस्ताः रहयेत्कालेन॥ असो। श्रीमतिः॥ स्वबालाद्यो बकारस्तु
नरखैर्वित्तोभिकारः तस्मात्जननतामोत्पत्ति यस्याः तथाविधामायस्य बालायां। बालेवा हि सा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

×अनुभूयतेच×२

तत्स्वर्त्तिर्विवर्णनिरस्कारनिर्देशस्य योजनतो भाला ॥ आनन्दिनमाह्लादं आकारणम्लेषेनुभेरिनं
पुरंदरोद्यानविक्षासमुदायात्मकं ॥ चन्दनमित्यापुलिकसंगृहीतस्य मध्यद्रुममेववात्र नन्दनशब्द
तोऽभिधित्सितः ॥ धूनोति चंपकवनानि धुनोत्यशोकं नूनं धुनाति धुवाति स्फुटितातिमुक्तं । वायु
र्विधूनयति चंपकपुष्परेणून्यत्कानने धवलितं चन्दनमंजरीति चेत्यादि वक्रवर्णकभेदेरसालपर्या
यत्वं तथा वर्गप्रथमवर्णाद्यक्षरस्यैव पञ्चमवर्गान्तिमाक्षरोपन्यसनेन तथैव पाठनं नूननं
उधरस्य चयस्यादिवर्णकभेदसमभिव्यक्तप्रत्येथामिकवर्णद्वयात्कंबितं गुरूणां ॥ तोरणगाणिकरोम
चन्द्रपद्धानेकच्छिद्रालंबनप्रोक्ताध्यापनसद्धिवाहिनस्तत छन्दस्य एव हंसगिरः । शालायशिलम
द्विकात्मकमिलनासीद्घनालोकरस्योच्चैः पुत्रानिवोद्धलेनपयदेनास्या पलापक्षमं ॥ तारणगारिक
एषु चन्द्रशालानिधिलयानन्तपद्धेजालनाः अनेकच्छिद्राः आलंबनमाश्रयो यस्य जगन्नाथमिश्रस्य
मधिकृत या प्रकृष्टमुक्ता माघकाव्याध्यापनं यस्य सततं विद्यमानं भूपणी एम हरिराम शाब्दितस्य नह
यथिस्य तथा विधस्य ॥ शालायाशिलमुद्रा (१००) त्मकमिलं ×विवाहितं कृतविवाहं× मासिकलान
समुदायस्य पुत्रकार्यकारिणा पुत्रेषु सुधाकरमणी राम हरिराम श्रोभाराम आनन्दराम दयानाथ
धेऽडभद्रनो मध्ये येषु धृत्वपुत्रालिमा समुद्राद्वयो द्वेखलतोऽर्पितं न्यपपर्दं । अस्य प्रतिवादितयोक्त
तच्च न्नूभेदस्यानि न्हवक्षामं ×स्येकीप× नाकिंतु मन्त्वमेव पाठणालिकं ॥ भावाभावार्थशंकोत्कर
विधत्व मेहकाल मंत्रेलुतः द्विभक्तानां पुलकोत्सेयाद्विवदनधूतेनाहिंनत्राद्विमेयं । जप्याराहस्य
धर्मप्रणयनाति पुलेहृतिमे पोलभूयो भवेः संन्यासिभिर्वैदितिगुरुहरिमायावनीलानसंध्या ॥
आदिमा । भावार्थशब्दप्रधाना । द्वयमिहकालमन्त्रस्तुतिः ॥ अन्तिमा । अभावार्थशब्दप्रधाना ॥
एषा । कालमन्त्रस्तुतिरेव ॥ यथा अनन्तध्वतिलावकालोगतावि शाद्बकारणतिमुरस्वामरेत्यद्भौ गी
हरकीर्त्यमानाभिलवचनं चयप्राहसाम्राज्योपासिद्धहत्यादि मन्त्रे चयप्राह्नहरिपापायस प्राप्तभावेशिष

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्रा॰कि भागवत॰ २०× साम्राज्य खण्डस्मारक औकारस्तदादिमसूत्रं लोनिराप्ये धैवपाण्यभामानतो इत्यादि × २०

१३

११२

तात्पर्यलयाभावार्थशब्दप्रधाना। यथा प्रामूहलिपाठपक्षे नुमिलितमिन्द्रार्थना॥ मार्गप्रासशब्द
घटितं तयात्तादात्म्यसंसर्गानुकूलिताभावभेदत्वमका भावार्थशब्दप्रधाना॥ नन्व लौकिकविशेष
लोभकृतया स्पष्टोचिलोत्कीर्त्तनं स्येतस्यात्र तत्सूत्रभेदनिवहस्योत्साहे कौतुकिप्रियः। ध्यो
त्यर्थच्छेदवमानमेव तनुते वादिनन्दनीति दोलेखनैव निवेश्य तत्प्रलिङ्गहपाठः किमर्थमिदं॥
तथा तैषां केरीटिकादिखण्डविशेषाणां लोभनमत्र समयोपस्थापमात्मकं स्मारणं॥ स्पष्ट
मुच्चैर्तयोग्यं सफलमुद्दिश्य कीर्त्तनशब्दनयं स्यात्सेतस्य॥ अन्होऽन्हएनेभ्यइति लः कर्मणि
च भावे चाकर्मकेभ्य इति च लघुगुरुस्वरव्यास्त्वधादिविधसूत्रहयपर्यवसितसामयिकार्थे
ऽस्मृद्दायानयनम खण्डभेदस्मयस्मारकनन्तत्सूत्रभेदनिवहः पूर्वदर्शितएव॥ उत्साहव
द्भिः केरीटिकादिखण्डस्मृकान्यनमनन्तत्खण्डभेदपारएयणं कालस्तुस्या प्रकियते॥ तत्र
खण्डहृपलघुस्मरणख्यं केरीटिको प्रौलिकं च। रूक्षाणामक्षिस्क्ष्णात्मणविधिविहिताभिप्रे
वष्टोत्यादिलसंयतेरभिः॥ तत्रादिमखण्डस्मारकः अकारः। इकारः। उकारश्च। तदादिमसू
त्राण्यथ तत्स्मारकाणि॥ यथा–अरुमर्नक्ष्म ह्रस्वसंज्ञालिङ्गे त्वयोरिति। इगुपधज्ञाप्रीकि
रः कहति। उदिकुलेसूज्जवहोरितिच॥ द्वितीयखण्डस्मारकः एकारः ओकारः अनुस्वार
श्च। तदादिमसूत्राण्यथ तत्स्मारकाणि। यथा स्थिरभासपिसकसोवरवृत्तिओजः सहो
म्भस्तमसस्तृतीयायाः इति। एजे लोपिगरमेलेनलोपोवक्तव्यइतिच॥ इत्यमेवगुर्वहर
समारब्धखण्डपंचकं द्वैतीयकादि। पंचानामथयोन्यः सूत्रेणाकुर्वन्सद्यपथिमयोस्थेय
न्यथादेशमित्यादिलएवप्रक्रमः॥ तत्रद्वैतीयिकखण्डस्मारकआकारः तदादिमसूत्रं चाऽजा
दीनामित्यादि॥ चतुर्थखण्डस्मारकः ईकारस्तदादिमसूत्रमडिजनोध्वे थेत्यादि॥ कविन
खण्डस्मारकऊकारस्तदादिमसूत्रमूहनोदशेः पूःसर्वयोर्दारिसहोरित्यादि॥ आलम्बैजिक
खण्डस्मारकऐकारस्तदादिमसूत्रं प्रैषातिसर्गप्राप्तकालेषु कृत्याश्चेत्यादि॥ पंचानामथतेषां

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्मारकं तु गुरुश्रीविसर्गोक्तिः कर्मणि चेत्यादि स्मर्य वा गुरुर्वसिष्ठादिमन्तया गुरुजातीयस्य स्मृत्य
गुरुस्मरणप्रेक्षा स्मारकोक्तिः ॥ अत्र । द्वितीयादिखण्डेषु ॥ तादृत्थ्य मत्र स्मारकोक्तिर्द्विविधखण्ड
णोभाविनः खण्डान्तरस्योपस्थितौ हेतुत्वमिति ॥ स्मरणमेतेषामवमानोऽनुत्कीर्तनीयः प्रे
त्याहिकन्तत्खण्डे पारायणस्य समाप्तिनन्तरस्मिन्स्मरणमनन्तेऽस्मृतिः ॥ अद्यः । प्रोक्तिकादिखण्डस्य
कर्मन्यतमखण्डे बाधालेखेन । लिप्याए वकारः पाठपारायणयोर्निरसनार्थः । नदेवो ऽन्यत प्रतिगृहीत
ः किमर्थमिहस्रिलिप्रतिवादिमनाभिश्रेयणतः ॥ पाठइतिपारायणस्योपलक्षणं ॥ पाठादिनैष्फ
ल्यत्वेतिपाठानन्तरं त्वापानरमणीयं ॥ कष्टसाध्यस्य कर्मणः फलावश्यंभावनेमत्येन नैष्फल्यो
पन्यसनस्य मुखमस्तीति वक्तव्यं दृश्यते स्तातिकीर्तिन्यायेनानिर्मुक्तिकत्वात् ॥ तानप्रष्ठेय
देवद्द्विलमयमदः साधुसाम्राज्य सा रश्रीसाप्रत्यपिलिभिहरन्तितदयपः स्वोक्तिकोशल्यमा
त्रोत । ध्यायोद्यो ऽसो ऽरत्मान पमनुजवर्येलभितव्यं वराज्ययस्माद्धे हाश्रियावेनाहिराज्ञ्यच
नादन्युगाः संभवन्ति ॥ तानप्रष्ठे श्रवन्क्रमुखेः । अहो ऽनुभूयमानं ॥ मे । श्रीमण्ये ॥ ततः हे साम्राज्य
सारस्यः । महादेवादिः ॥ अन्युगाः । अरजगाभिन्यः ॥ श्रीमत्तामुसमुत्कं कशाहवन्नपप्रत्यर्पिता
ध्यापनो विद्यानेवमतः गृहीयादितरः ऽनेना ऽन्यतो ऽन्यः कुतः । उच्चैर्वाहिनिर्योजनानुगृहीता
भाना ऽऽप्रहूलो गृहीतस्मादस्य गृहीश्रितस्य गृहीता ऽनेके ऽत्रमान्याः स्थिराः ॥ श्रीमत्प्र
पितिाध्यापननिदेशः स्वान एवं शालिकश्रवनूपलितः ॥ केवलं हि वेदेव श्रीमताग्रहस्थे
॥ अनेन । श्रीमतिना । अन्यतः । गृहीतिरातु । गृहीणो ऽथ राज्यपर्वेष्य प्रतोगृहीनतोरनेकप्रै
यवहतिः ॥ अन्यः । नागारिकस्यालभ्याचादिअतिवेवा ॥ अत्र । मणिभवने पाठशालायाः नेके
ऽस्य मान्याख्याताः ॥ येपुनरमी मघाययप्रचाल्य श्रीमतः साम्राज्यपीठस्थिरमिति ॥ राज्यपीठ श्रियो
नंयुदितपालिमनत्वात् हिपाध्येयपतेनभयः प्रेम्णा कुतो वा ना हि सदा हि मतः पालितं क्लीबेति
तस्मात्त्वत्रैव राज्यं तपज्ञेन मथितं लपीडितेन्द्राहिभाग्यभूम्ना नज्वाज्यमघः प्राणिदिनाभिन्नः स्पृश

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पी

१४

त्याः पालिः सः॥ पूर्वमासीद्दिशिभर्वर्यो वर्जिपर्यून्नपतेः कुल्मुलुकसाहवप्रमुखस्य मनोऽहि॥
नेः साहवप्रमुखानेपतयः। भूसहमुक्त्याप्य मोक्षकुर्यादेवमिनैः श्रीमातेः प्रत्यक्षप्रत्यक्षदेश
नरदीमनसेभिगम्यते॥ सदेहि स्मृक्तिदेकोलतव्यवहारस्यानभिज्ञबिलब्धिधनयामि। अत्रैव
कारण्यामेव॥ एतासामाशाकरवेरेपजनविद्दिलेनागरः श्रीमातिर्निहताब्याएजानमुक्त्वैकपक
रणचर्यनापर्यिमुमहिहिः दण्डाः सर्वेनदैलेनिजाविद्दिलपदद्राविलब्याश्रहरेपसाद्रमाभि
नानामनुस्सलितहाद्रिमाराजनिप्राथितो क्रौ॥ राहा। कुल्मुलुकसाहवप्रमुखानेः। उपाकरोति
स्पपकरण्याराहार्जियानुकूलेनसामग्रीतस्या श्रयेसमुदाय॥ देहाकाशयामन्यपत्रवा॥ निज
नागरस्यविद्दिलमभिगतेप्रत्येतद्देवपोरणयप्रिनागरपदमेव॥ तस्मात्तन्निजाविद्दिलपदालयमा
चिनीः उक्तमोवचनानिमृत्यतेयाविधेराजनि। राहि॥ भूपेरुत्तप्रमोगैर्निगडितवदनिःश
धिनोयकुराज्याकारणलाराममालिवैनिजाविद्दिलकुलालेशोनिःसावभौमः। मान्यः सोऽपि
मेलासरहवजलजाबासकाधारकल्पायसादेलस्यराज्येजगद्दिमुदितैराजराजलता
ऽसौ॥ नाहम्मुलुकसाहवप्रमुखभूमिपालेःनिगडिताभूमिप्रत्युप्रकीलसहस्रानमासिहिता
वलालिः स्थितोनियवत्सः॥ निजस्य श्रीमणेविद्दिलप्रोपपूर्यकुलमन्वेवायत्नदुर्लभालिः॥ एतस्य
॥ श्रीमतेः॥ यस्मादेतस्यराज्यं जगानिविजयतेराजराजस्ततोऽसावित्यपृथुपकाल॥ मान्यश्रीहरि
मेवतालाललिखनात्स्वेस्थाप्पुराज्ये स्वकेप्राप्ताकाशिकसाहवोक्तिलिखितैः कारणायदाऽभागे
पीनोयबालिकपानदाहितेवपुः स्थितस्यकाऽकुलोनित्यंत्वेषुनिपीड्यतेधिगनयासैबोविल
वः श्रियां॥ नानश्रन्त्रलाहित्रेखनतानालिखनतिस्मात्तु अर्थः श्रीहरिः॥ अनयावाक्यया॥ यस्य
छत्रस्नानसंध्यामहाभिहाहिपुराणजकीयस्वकार्यप्राप्तहृद्याऽध्येकार्यगिरागहवसालेदीवे
राज्ञारहस्यैः सैवदानीमर्पाहिप्रगाण्यारुवपुः साध्यतेऽप्यहलाघैः भूमिकासाफल्यमेवागवैन
लितलिकुनोऽभवेतिभोग्यापकजेपु॥ एजकीर्यः गोरतरेत्प्रवक्रराजसमुदयवशेषावेशिगजिक
अपथतेषा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मणेः॥ परिस्फुरन्मन्त्रसंध्याभिनिपातानन्तरेतु मन्त्रभूयिष्ठसंध्या मन्त्रसंध्येति व्याख्यानगर्भ
संध्यात्रयमयभूमाशानिकमहाकालस्तवस्थाणे समुदायप्रत्युपहनया मन्त्रभूयिष्ठमेव॥ फले
षु। क्रमितेषु॥ भूम्ना॥ बहुत्वेनाधान्या भ्युपलीकारिणास्तु विशदेश्यानेपृथक्प्रापितधान्ये
शक्तिवशात्त्रयोऽन्यकरतः संध्यापितेऽस्मिन्मणेः। यो वाऽन्यः समवेत्य भक्षयतिवैनित्यं
स्वधोन्यादिभिश्च नृपत्यतमा सदृश्यपालिनो कुस्मात्(?) ज्ञानुः पत्रकं॥ पृथक्। भ्रात्री(?)घृशपार्थ
क्येन॥ अन्यः। अनंशः॥ समवेत्य। संधीभूय॥ पैश्चे वैशमनि साधितस्थिति रम्या भर्तुर्गृहे। धिष्ठि
तैः सहैवौजि कदुः खनोभुवि मनेत्यवंतु यास्मा यते। त्यक्त्वा पैतृकवेश्म साहाणिनिवेमहोमस
क्रोऽधुना साम्राज्यं निजमानने तु निवितनश्रीरित्यनुसागुरोः॥ भर्तुः। श्रीमणेः॥ भवेर्समानि प्राणि
भवने सकामहृत्समस्तकामणिभवनलीना॥ अधुना। श्रीमणेः शालेशसाम्राज्याऽनुभवसमये
॥ राजस्मृतानां निखिललक्ष्मीकत्वभवनं पूज्यते॥ नित्या षोडशकाणं वादिमिलितश्रीकामवा
ग्बीजत्रयप्रत्येकप्रणयप्रशंसनकरत्वेनत्रैस्वनंत्रैलिखंत(?)। नाम्नाकादिमतामिधीनिगादितेतस्या
वशेषोऽभितो राजराजभिरूपणप्रगादितः शास्त्रं तु माहेश्वरं॥ श्रीबीजत्रयस्यात्रिबीजीविद्यति
केचित्॥ राजतोरहः श्रीमणेर्निरूपणेन प्रगादितः॥ त्रिबीजीस्तुतौ यन्निरूप्ये नवकामराजमपरीमि
त्राक्षरेण निष्कलमित्यादिवर्णकैर्मन्त्रेणरहः कामस्य श्रीमणेः सुतिरनुभूयत एव॥ तस्य। कादिम
तस्य॥ यद्यप्यत्र श्मशानप्रगानविशदेमन्त्रः संधः पूर्वेव प्रोक्तो नास्य श्मशाने प्रकरणपरत्वं प्राप्य
तुदृक्कसमोऽस्ति। किन्तु चैवाक्रसारोगुरुभिरधिकृता रभेणः प्राप्तः पूर्त्तिलिस्मादेन यश्मशान
प्रकरणमितिवैमान्यतेसावसानं॥ अत्र। पातालाध्यायानुसंहितकलौ कि भागवतकौ॥ अस्यास्सा
वसानप्रकरणस्य॥ प्राक्सपादि॥ विरामोऽवसानं तेन सहितं सावसानं॥ पातालाध्याये निमग्नप्रकर
णमिदमेवदशमीमित्यभिप्रायेन। सावसानमिति॥ श्रीनाथादिगुरुत्रयमभिमतमानिपीठत्रयमीश्वरि(?)

CC-0 Dharmartha Trust J&K: An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ऽभ्यो बटुकत्रयं पदयुग्मं वार्त्तालिकेशाम्भवी। वीरेशोष्टचतुष्कषष्ठिनवकं वीरावलीपञ्चकं श्री
मन्मालिनिमन्त्रराजसहितं ध्यायेत् मणेर्मण्डलं॥ श्रीनाथो जयति पदं नवचरणोल्लसितशरद्भुक्ति
त्यादिवद्दूरे तौ श्रीनाथः प्रागुक्त एव प्रथममेको गुरुः। एतदादिगुरुद्वयमन्यत्त्रयं ज्ञेयं॥ जालंध
रपीठमुड्डियानपीठं देवीकोटपीठमिति पीठत्रयं॥ स्वपराभेदानाथवा भैरवीत्यादिना तत्वार्दितं त्रस
मभिगम्या॥ प्रत्येकमेतेषां तत्त्वतोऽवगमस्तु गुरुरूपया श्रीविद्यार्चनपद्धत्यादिना बोभवत्येवेति
नात्र प्रकाश्यते॥ [illegible] वंदे गुरोर्मण्डलमिति निप्राचीनपाठाभ्युपगमेऽथ सर्वगुर्मण्डलमुक्तौ गुरु
त्वमणिरेव॥ श्रीसद्कुलमुलुकेन्द्रसाहेबसहस्रा साक्षाद्राजेश्वरप्रत्यक्षीकृतवित्तवैभवभराऽऽत
नुतारमतिः। साम्प्रतं पर्मुविरामचन्द्रविध्वस्तविबाधादिभिर्भावयन् लब्धासमप्रशस्तिः सदा विजय
ते साहस्त्रिकालपतिः॥ कदाचित्पाठशालायां तारोपारब्धरामचन्द्रपीडिताऽनिन्दितनलजन
यः श्रीमणिः स्वतन्त्रतया स्वयमथ दोलाधिरोहपुरस्सरं वर्षमात्रपर्यन्तं निदर्शितेवासिनोऽध्यापया
मास वेदान्तभाष्यादीन्वर्षादिभिर्भावयन् साम्प्रात्याभित्यु [illegible] नित्यापादि बमलएव कुलमुलुकसा
हवप्रमुखैः श्रीमणेर्वित्तवैभवभरः कालीकोटप्रत्यक्षीकृतः॥ अतएव त्रिंशतीकालिजसेकैर्त्यादि
वचनान्तरसमभिव्यक्तमस्य श्रीमणेः सप्तशत्यात्मकं मासिकं लब्धासमप्रशस्तीमित्यादि वाक्येना
नूद्यते॥ काशीनाथजनुरुत्सवत्र भपदाये ऽचिन्त्यशमाद्यः शालायां गुरुवक्रतो जगाहि एषा
बद्धादि वेदालिकं प्रायस्तेनाहि सीतिकिं मद्यनायानेगुरुरेवेश्मने ह शालाध्यापनजः प्रमोदनिवहे
विभ्रमेर्मणेर्हर्म्यमिति॥ यद्यपि जग्राहेके [illegible] काकलाक्षान् [illegible] प्रियपदत्यादिवद्वचनेगलोतिः
परस्मैपदं निजगाहिरेद्र आत्मनेपदमैनुचितं। तथापि निरङ्कुशाः कवयः क्वचित्पालिनीयादिस
च्छिमभानयतिः स [illegible] विहरस्येवेति तथाभिधाननातिवानुचितं॥ गुरोः रामचन्द्र॥ गुरुवज्जपुत्रे
पुवर्त्तितर्वामनीषिभिरित्युक्तेश्च न्द्रेद्वनलपुत्रेषु हारिमण्यादिष्वपशालाध्यापनयोजनपुज्यतां अ
तएवेत्यमेनदुपालभोऽपि [illegible]॥ श्री [illegible] कतिनामाद्दशनोऽहपुरस्तन्कूलालपदप्रतीति

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

विषयीभूतात्तु कायस्थतः। मुद्गः साधु यथा गृहस्थोऽहितया द्वैतीयिकाद्गगनाम्नेवालालपदप्रतीति
विषयीभूतोत्तदेकोद्दष्टः॥ पुरपाठशालायास्तारुण्यदिवसेषु॥ आदेशोऽनिर्देश अभ्यनुज्ञातनः॥
अहं श्रीमणिः॥ साधुशतादिगणनरीत्यनतिक्रमतः॥ तत्तस्मात्॥ एकोद्दष्टः अन्यस्त्वदृष्टः शालायां
केलीमन्दिरमेत्य निर्घृणतया यथापूर्वमेदालकेस्त्वोपस्थ्योपरिचन्दनोत्सेवमयोः संस्कारयेऽङ्गजनः। क
सा खलु जनोऽहवीध्यनमणिः कर्णश्रेष्ठप्रेक्षिता सोऽजन्याति शयात्तु मात्राविरमेत्सा पर्वतस्यात्मजा॥ नि
र्घृणतया। निस्त्रपतया॥ भर्त्तृनिहृतितनीयार्थे सावविभक्तिकस्त्रि भर्त्तृणेतितदर्थः॥ धनः श्रीम
णिर्भर्त्ता मणिकर्णिकाऽथ च मयापाधनमणिः कर्णी॥ रम्यप्रेक्षिता च॥ कर्णी स्त्रियो रथभेदहृत्यन्यो प
र्वतात्मजा पार्वती महादेववनिता॥ कालीकोदकमाकल्य मुद्गिलः श्रीरूम्सरावः कूली धोत्साटिपूर्वकं
गतो यद्भिभजेत्काशीं कदाचित्पुनः। भूयात्तु द्रविणव्ययो नियमिनः पार्श्वनिकात्तिप्रसक्तूतस्मात्तेन
मणेः स्थितिः सम्यग्विना सत्कुलमुकुलकाहवा॥ श्रीमणेः काश्यां स्थितो नियमितायां तदनुकरणनं श्री
रूम्सरावोऽथ काश्यामभ्यागच्छति। तदानीमनियमितद्रव्यव्ययोऽवसाने दुःखकर आपद्यते तस्मा
त्तत्र। कालिकोदे स्थितिरेतस्य योग्या॥ शालीनप्रविचीयमानविबलक्षणमासिकद्रव्यजप्रव्य
ज्ञीरूतवाबिकोधनिवहः साहस्रिकोद्यात्मकः। भागेनाप्यभितोभिलेखादितदा श्रीकुलमुकुलकाहवैः सा
कंपोतमयाधिरूढघन्ये द्रव्यमणिः पौर्विकं॥ भागेन सहस्राद्यात्मना॥ तदुक्तं। सहस्रविनादवा
गुरोः पाद्ये यमिष्युत इत्यादि॥ पोतः सद्यात्रिकनौस्तमधिरूढ॥ पोतोऽप्लावितदेहलिकोद्धनवपुः स्नाणम
णिः सर्वयादि द्रव्यं प्रार्थयेति वाबिकोधविधत्रे प्रीत्या सहस्रं भजेनं गत्वा तर्हि तु कालिकोदविद्धतस्थाना
न्तरं एतत्तथा कुर्याद्राज्यमशक्तितेन मनसा द्रव्यैकमूलं हृदः॥ स्थितः। अदस्य प्राज्यद्रव्यो घोषलमस्यनया
विधं॥ शालायामेव वाथ प्रतिदिनमसकृघातावहेन्नकायैः संभूनायां विशेषात्समयानियमतः पुलको
चप्रयोज्य। कालीकोदस्यमयाहतविशदगुणं राज्यमन्त्रैर्मनोज्ञैः संस्थाप्यतिष्ठेयमित्यूहे [illegible] गुरुमणिमा
न्यसद्येषु भूयः॥ शालायां पाठशालायामेव वा न तु कालिकोदे॥ समयः संकेतनामधेयान्यस्मयावानस्यानिय
मनत॥ द्वेष्याधाद्भिर्भल्लभेरव मिलव्रजाजानरव्योजनस्थानभाजिन कारिता यमनुज्ञेद्वैधाविकैवाद्विः श्री
CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मङ्गलपुरीति शाब्दिनमिहस्थानान्तरलाहल्योमो ऽयं पुलकमानवादिघरनाद्रु [illegible] यैहिनानादि [illegible]
यः अन्तरम्यन्तरे प्रदेशे । उद्गतं श्रीमल्लिकाशि नाथो भयसन्नया हाविवाद्द [illegible] ना [illegible] वातिवा [illegible]
रिधना ध्याता ऽनुयाता ऽथवा यत्रागत्य विवेकिनः कतिपये सारिणिकिकवनै [illegible] विवाहितैर्भि
विहिता स्पष्टा ऽनुदृष्टा ऽथवा यत्रागत्य चकामुकाः परिणयैः संसाधयन्ते रागैः ॥ विवेचिता सुपनि
विवेका ॥ विवेकिनः ॥ सदसद्विवेकचतुराः ॥ सारिणिकमध्यापनादि ॥ अभिमुखी विधीयन्ते स्मेत्यभि
विहिता कृतमैथुना ॥ अभिमुखमपि संहतमीक्षितं हसितमन्यनिमित्तकृतोदयं विनयवारितर
तिरलसया न विवलोमदुनोनु चस्विततदल्पयदि कृवलकेपुरुषाभिमुख्यप्राहावयवनिलायाः संह
तमीक्षितमित्यादिनावैमुख्यमेवलभ्यत इति तदभिमुखीकरणामूलकमैथुनाप्रातिलभतोऽभिविधातं
नकृतमैथुनात्मका भितियद्यपि तथा व्याख्याने मन्त्रानुचितं तथाप्यनुकूलोभिषेवनेयत्रान्योऽन्यविला
सिनो दर्शनस्पर्शनादीनि संभोग उक्तोरितिरतिकृवर्णकान्तरालस्वव्यारंभिमुख्यमूलकसंभोगप्र
तिलब्धा शरन्यवासगहमित्याद्युदाहरणेन तथोपलंभेन च स्त्रीणामभिमुखीकरणं कृतमैथुनात्मन
यैव पर्यवस्यतीति स्पाभिविधानमत्र कृतमैथुन तत्पमेवेत्यदोषः ॥ पारिणयो ऽत्रोपवनाभिसंयोजनादिः
॥ एतद्यपि अत्र विवेचितं प्रविधतं दोलाद्यभिभावितमितो मृगेनयवारणप्रगाढतरा होऽस्य भूयः स्फुरेत्काः
शीति सैव विभाविता ऽभिविहिता स्पष्टा ऽवमृष्टा नत्वत्र वाराणसी का ली कोदगतोप्य स्वेवथमतिः श्री
काशिकेशायनः ॥ अस्य । श्रीमतेः ॥ यद्यपि काश्यमानतया काशीवाराणस्यभिधीयत इति काशीव
ववचनात्काशीवाराणसीत्यमरैकेश्च काशीवाराणस्योरभेदेन काशीवाराणसीनोत्यवैभिदाविष्कार
णमत्र नयुज्यते ॥ तथापि [illegible] पकृत्यलकाराजीवानुभावगतस्येतरैरेयफलकप्रकृतधर्मनिर्वस्य
स्फुटप्रतिपत्त्यै भेदाविष्कारणमित्र पुन्नमेवेत्यदोषः ॥ अत्र हि वाराणसीनिष्ठं काशीत्वधर्ममपकृत्य श्रीम
तः सात्र ऽप्यत्र स्फुरति स काशीति मतिः संगतसाप्रऽप्यस्फूर्तिगोचरीक्रियमाणदेहोऽति दिक्स्वतो का
रणः कस्य चेशः काशिकेशः ॥ कस्य । कालिको इस्य ॥ महतो ऽप्यस्य तत्याभिधानस्य निर्युक्तिकतया स्वव्या
काशीकाशिकेति व्याख्यानान्तरस्त्वाप्यानरमणीयं ॥ णालोभ्रलिहनदेराममुखरैः संक्षोभितामपि भुविप्राये

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

५ × पंस्ता × ५

यः समुपेत्य नित्यमसकृत्त्वध्यापयेत्पीडितानां शालासेवविवेचितानन्तपुनर्भर्भूतभूभेरवाश्लिष्टान
त्रमनीषिणो विनिमयो नाध्यापनायाशोलि मते॥ शालापाठशालान स्पामभेले दीर्घभालिहोवामुष
स्तुच्छिखितनामधेयतयाऽप्राप्तवित्तोवरवविधायोनन्दनमलमुखप्रक्रमेरणीतमच्छलितथा
विधदैवहतकेसरिभ्रमतिभिद्यो घणलिखनाभ्यासिष्ठोनितापदेनसोभाग्या॥ हि[illegible]पुनर्भ
र्भूतादेताभूमिसलस्पभैरवोभूतभैरवोयस्पात्मथाविधा॥ आयातः श्वशुरगृहाद्गतभवनात्पित्रा
दिसंसेवनसंविष्टनत्स्वबहोरलेहसंदेहस्पष्टीकृतवेश्मनि। संप्रत्यदत्तमान्यमन्मथमहालेकसम
स्पास्तमेतत्राधिष्ठितायोजकानानिवहः प्राप्तो महादेवतः॥ नारायणः श्वशुरगृहाद्गतभवनपौराणि
कब्रलपुण्यतिगर्तितस्मात्॥ तत्रान्वश्वशुरादावितीदम्भिवनेस्थितिलभकोऽत्र समुत्प्राया महादेवहस्ते
तः प्रापितव्यः॥ काजी मौक्तिककोदण्पालविलसन्मुद्रेन्द्रनालेख्यकब्रालोयद्यापिकाशितासहविध
तोयातः कश्चिद्धस्मतो। तत्राधिष्ठितिसाक्षिणो मम तथाप्यतेहनुमन्मुखाः प्रायामानितवाहना
द्विविभवाः सन्त्येव सारस्वताः॥ श्रीमणेः साम्राज्यपष्ठीधरः काशि सहायश्च एव॥ तत्र श्वशुरएव
तीर्णवेश्मनि॥ सद्ब्यव्ययलब्धधान्यनिवहप्रभक्तेनिष्पेषणप्राप्तातंककडोगरस्पतिक्षतिः प्रत्य
क्षिपाकोऽधुना। धूर्त्तालिः करणप्रसाधितमहावैरस्पसर्वं जको दुष्टानां करतः कदाचिस्थवैरा
शोनमेश्रेपसे॥ कडोरए बुसलप्रतिकृतिः॥ कोऽपि छुरवतीमदोमभवनेसहसाध्यवैमैथुनेभिमा
ध्याह्निकभोजनाद्विवसतौ तत्पसमायोज्य चाएत्रौ नित्यमुपायतैः कुलगुलोछेषाद्के लिबलि
ल्लिप्रसाधपतिस्वपथ्यगथा देवीविचित्रागतिः॥ स्पष्टं॥ नित्यं च कुहदक्षिणोनियमनोलब्धे
वपारेमपणकुर्यात्तर्हि भवेदिदं भगवतः श्मारणानिकाख्यद्वितो॥ किंत्वा[illegible]विशेषवद्धकमहाने
होऽपि वद्धेवलो नोकस्पाथ्याहदूषणस्पपदवीमामातिपाठोमले॥ [illegible] मसृजनेननोगि
नाऽनुग्रहरत्नेकर्तत्त्विहि च्छोपश्च गद्याहत्पयोज्यः॥ एतत्पंथयद्यपिसा[illegible]कामिह[illegible]

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

मणे जो गर्त्ते प्रति वासरं प्रलम्यतो नार्यं तथा घ्रिस्विका। सत्ता हि [illegible] यां [illegible] त्ख
लोज्ञा विता प्रायेण पण्डितमा। नतीयमाति को नो पैति नापैति च॥ सर्वेषु देशेषु भवं सा व देशिका इ
ह। प्रर्पश्चे॥ अयं॥ श्रीमणिः॥ तत्र। एज्ये॥ नोपैति। तात्विकं स्वरूपं एतेः स्वस्य लोकेन प्रकाशयति
वर्णकैरेव वाति दिशति॥ नापैति। न च रसा प्राप्य नो बहिर्भवति॥ स्यात्तु गर्त्ते द्यम्य मभ पत्रैनैव प्र
कोद्विरेफ इति न्यायेन भावसंधिमेव स्थापयति॥ आनन्त्याद्यभिचारलः प्रतिगृहे भिक्षामगृह्ल
न् सौवेश्मन्येव बहि पैतके नियमतः सर्वं हूयत्युत्सवं। तस्मादस्य गतागतं विदधतः पोथकं यतो
ऽभीप्सितम्। सर्वात्पमतिप्रशस्तमनसा सो ऽयं गुरूणां गुरुः॥ गृहाणां मानस्य मने कर्तसमाल
भिक्षामस्य मिलना मिलनाभ्यां व्यभिचारेण च॥ असौ॥ श्रीमणिः॥ पैतके। चन्द्राद्देस्वाम्यके॥
उत्सवं। भोजनाद्युत्सवं॥ लब्ध्वा पूर्वदिशो धनं पितृगृहे राज्यं प्रकुर्वन्सि सावसाने प्यभिया स्वनी
ति मनसा सर्वं घीभवंतो बुधाः। आहारादिषु नित्यमेव शपथैः प्रत्यूहयंतो निजं दुष्कौलीन्यमिहत्य
रक्ष्यन्हन्तः स्थानान्निरोधिष्ठितिः॥ पूर्वदिशः। कालीकोद्धाद्देशान्तरे संबंधि॥ गुरूणां गृहे गुरु
गृहे चन्द्राद्द्वेशमन्तस्मिन्॥ असौ॥ श्रीमणिः॥ प्रत्यूहयंतः। विघ्नमाविर्भावयन्तः॥ दुष्कौलीन्यं दु
ष्कुलप्रभवत्वं॥ इह। काश्यां॥ हन्तः। कारिणः॥ स्थानान्निरोकालीकोद्धाद्देषु॥ एत्रावागत्य सस्सा
रितसुरतविधिः प्रायशः प्रातरेषा वेश्मस्थे गालिदानादिभिरनवसरे योजितासात्कदाचित्।
तस्मात्तूर्णं स्वभक्त्येर्निजगुरुभवनं प्रापिता स्वर्णलाभभूयो ऽथाहूतमानादिरिह सविधे योजित
यामलेभे॥ एषा। द्विनीयमूण॥ वेश्मस्थैः पत्र्यादिभिः॥ गर्तुं मो जितानि सर्वमः कलमलुक्साहे
ऽयवाचाऽस्य वैभत्स्यः कश्चिद्दुपाहितो च रजतं पीनप्रसाध्योद्धृतं॥ साकमातुमया गयोपपत्तितो
देशेऽधुनाऽभ्यार्थितो नो चेत्पोर्विकपुस्तकादिघटनाभूयात्कथं नः स्थिरा॥ अस्या कलमलुकसाहव
स्य॥ मया॥ श्रीमणिना॥ गयोपपत्तितो देशः कालीकोद्धाद्देशे तास्मिन्॥ पौर्विकात्पूर्वदिगुद्भवानां
पुस्तकादीनां साहवीयानां घटना मया ह्यानस्थापनं॥ नः॥ अस्माकं श्रीमणीनां॥ सकेना हेतुके लिकान

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नगतावेतौ पादिस्वेच्छया प्राप्य प्रविश्य नस्य मादि चेद्रूपो वृजोती दृष्टौ। प्रशाभगसमुद्भवोऽभिल
षितप्राप्तेरभावो भवेत्तस्मात्तत्र गतिः प्रशीलितफलावाक्यत्वे दोषः [illegible]॥ एतौ। तारामणिकुलु
लुकस्याहवौ॥ तत्र। कालिकोऽद्दे। दृष्ट्वा श्रीकलया दृष्टौ॥ प्रशाभगात्समुद्भवो यस्य स तथाविधो वालोऽपि न
प्राप्तिलाभस्याभावः॥ पद्मं। न केवलमिष्टानवाप्तिरेव। किन्तु प्रशाम्याः भगस्याथ सम्पृगुद्भवः। साधु
। स्वस्वरूपनामो चितस्यैव प्रकाशनपुरस्सरं॥ यद्वा द्विविधिष्ठितन्दे लिको कुलमुलुकस्याहेतुना
रमणीमायायान्तां पुनरप्युदाराधिषण्णौ बाणमासिकौ याध्वना। नैश्चेत्साहवस्यैव एव सुबह
दृष्टिच्छेना कश्चित्क्षणे वै रंगपुष्पासिसंगतो विधाप्य तत्सहशाल्याः पदं॥ नाहमुलुकस्याहवभूप
नीन्द्रप्रकाशिना देशविशेषितौ, स्तो। महेन्द्र नारमलिरवशमाषा बाणमासिकालेख्यकमात
नैतौ लिप्रकृतवर्णकभेदसमवबुध्यमानशालीनबाणमासिकसमुदायेजन्द्रविलोपसंग्रहफल
बाणमासिकौ याध्वनेति॥ नो चेत्। अनयोर्गतिः पूर्वदिशि भयोनवेद्यपर्यन्ते तात्पर्यविसुबह
दृष्टात्क्षतमार्गप्रतीक्षणे, तयोरलब्धा प्राहवेराग्र्यैः संपदः स्यान्नलोपयेत॥ द्रव्यमपि चापेक्षा आ
चिकौ घनपयोभूयिष्ठमालेमणे नर्यपिसाधुतया ऽयभागमभितः प्राप्नोति भोः पादिषु। तस्मा
त्वस्य शरीरस्य दृष्टिमिर्थपर्यमभ्युदतरं [illegible] नेकर्थं दृष्टमयोशलाढ्यर्लभिर्ले॥ अर्या
श्रीमणिः॥ शरीरस्याद्दृत्स्ये वपाठितं शरीरस्याद्यपाठितं॥ यद्यपि विशारत्वस्वभावस्य शरीरस्यतद
त्मकत्वसाद्दे, वसादेमान्यपर्यमिमान्य यतः पृथगेव तिशरीरस्याद्दृत्स्ये वपठितमान्यर्यमत्रास
भवदुक्तिकं। तथाप्यनमरेः कार्यसामान्यप्रतिबंधकत्वसाधर्म्येणास होपन्यस्तं नातीव क्षति
करमिति तथाभिधानं॥ नानाः सद्मनि [illegible] मायद्वधिप्रीस्याहरेवामणेः सर्ववैशिष्ट्यकभो
ग्यजातमभिलोभ्यानदनीबभौ। निर्माणेषु वनेषु नद्धिमुखनर्यानेतनो भीषितान्यपन्न
पुनरपि निलिसिंगत्क्लेशारस्य नारमलेः॥ नानानां बहुमहि [illegible] नेन [illegible] नानि [illegible] दु
नत्र। कायनानि॥ नेबानानानां॥ अत्र वेश्मनि॥ गगास्तानादिदृष्ट [illegible] कृत्वा यः कृ

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

११८ एवमश्रीरभादानमत्त्वेरहानिनियमनो ध्यापयन्नेविलोकय। प्रादानेस्थाने नं दुस्तु धतव...

॥४ स्विष्टदेवादिसेवा। अभिध्यक्तेन तत्कर्यवाहालिलिपरकेरयोजितव्यमणेमे॥ पुरा शाखे राघुदप्राहि

दक्षिणायां॥ मा। श्रीमणि॥ अहर्निशीति कालोपलक्षकौ कालेऽध्यापनं च कालकालवा ध्यापनमेव तत्त

त्वडिप्रकरे मुख्यलं त्र लया। अथवा दरत्व स्पष्टदेवो महर्षिकाकत्त दादे सेवया स्फुटं॥ प्रातः कालाद्यये

दस्समयानियमितो ध्यापनं मामकीनं संध्याकालावधी हस्फुरालिनियमितं शासनं चाथ चाहतः सं

ध्याकालान्तये पुनरथ यदि वे आनरलेभि शिस्याद्वात्रावर्ष्यत्र नहिं प्रातिदिन वसातिः साधितव्या

मणेः स्यात्॥ मम मे मामकीनं। श्रीमणिप्रक्रियमाणं॥ शासनं तत्पलिदेशः॥ इदम ध्यापनं॥ आ

काशेऽहर्मणिवैः प्रतिदिनमस्त कृत्साधयन्स्वप्रचारं नोद्याथ श्रीतिभावं प्रागच्यनियया प्रीतिः

स्वीश्वरेण भूमौ ता एव मणिवै गृहसदृसिलया प्रत्यहसेव्यमानोऽप्यारब्धं कर्म्म नैव त्यक्तानिगृह

राहोरणहिनिवहिंशक्तिः॥ अन्हो वा सारस्य मणिरहर्मणिः सूर्यः॥ गुरो मे हा कालस्य सदाहिपारे

वदितः आरब्धं कर्म्म लिवरणं नपारयणप्रष्टं॥ सामान्येन विशेष समर्थनात्मा। अर्थान्तरन्यासोऽत्रा

लंकृतिः॥ सर्वेऽथ स्वसमान रूपविदितान्श्रेने पुन योगिनोऽधुनाधानमिहत्यजन्तियादिवेदसा

जिरप्यात्मनः। प्रातः कालनियोजितं मुहुरुदः पानं निथे वासनाधिक्षा न वियोजितव्यमुदितेंदे

वस्यता एव मले॥ एते कालोपासकाः॥ मणेरुक्ता व सामिरितिस्व परमेव॥ पानं गञ्जानल पानं

॥ योगिनः पानं स्वस्वासनाधिरोहणं च नैव त्यजन्त्यतो योगेश्वरः श्रीमणिरथनन्तत्यजति॥ एतद्धि

शानिवर्षसंभवमिह द्रव्यं यया वार्त्तया रातः पाति धनं भवत्यव हिलेसाहम्न्दुकसाहवेः। योऽन्यः

कश्चिदुपायएकउचितसाहशून चेत्कुलमनुकम्प्रत्यप्रीहलकोपपूर्तिरभितो भूपानमणेर्मकथां॥

एतत्तशालासाम्राज्यलभितं॥ एतः श्रीमणेः॥ [illegible] द्रव्यं। शालाम्स्वेवाणमाहिकौ

धैर्वदूर्मानं॥ नचेतदूव्यप्रापकोपायलभिननिकूलं चेत॥ श्रीमणेः कोपचापारिभूर्त्यभावएव॥ पत्ता

नेकनिर्देशलोद्रविणकं श्रीकाशीनाथ्योक्षितिशलाजापालिसहस्राणमननकूलालोदिहस्तोन्मणेः

प्रागहूलादधुनाथनावदसकत्यापो न वेन तदानवर्णवाधितिकोषसिद्धरत्नेलाकालान्मणेभस्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

ति॥ तानश्चन्द्रस्यदेकानिदेशनस्य मात्रानिदेशनः॥ प्रागग्रहणादित्यर्थे प्रागग्रहणादिति मात्रिकं॥ अधु
ना॥ क्षणलेशसाम्राज्यानुभवदशायां॥ ननु द्रव्यं द्रविणकं॥ कालादिति ल्यब्लोपे पंचमी॥ कालं प्राप्येत्य
र्थः॥ दोलायामधिरुह्य नानामिलितपूर्वभिवत्सीनिधौ यानायानकर्मजसा व्यवस्वयमसा वेदितनिमय
॥ ममात्रा दत्तवाहवाहितगतिः प्राप्ताभाविष्यत्यरत्नि हि प्राप्तिर्थिलिकोषासा दूरविव देशान्तरे सेत्स्यति॥ त्रा
तानेभ्यो मिलितानानामिलितानां॥ पूर्वक्षणलेशसाम्राज्यानुपलभदशायां॥ भवतीति भवन्प्रभुरेवत
त्सीनिधौ॥ प्रभुः श्रीमणेस्ताहम्मुजवेसूहवः॥ अजसातत्त्वशौघ्र्यपोः॥ पन्मात्राद्दतैः केवलं श्रीमणि
मात्रकृतादैर्वाहिवाहिता प्रापिता गतिश्चलनमिस्यात्तथाविधा॥ अलं पर्याप्तं॥ वेश्मान्तरे श्वशुरगृ
वेश्मनि॥ अस्माद्वेश्मन एव शीघ्रं तिनगुणाः प्रायेण वाधावधिप्राप्यो भैपितरोगनागलमथो ऽकुर्वन्नवः
स्तन्त्स्यति॥ अभ्यर्थितिस्थितलिक्षणलिनो मम हृदयं श्वाभ्यर्थिता श्रीमता मावेशाघ्द्रिसंभविष्यतितदाभि
प्राय्यसिद्धिर्ध्रुवं॥ अस्मात्तत्र हारिमणेरधिष्ठितात्॥ तत्र स्थितिस्तत्स्थितिः॥ तत्र हारिमणेरधिष्ठि
ते॥ वेश्मनि निश्रयोदये॥ पितरश्चन्द्रपदोद्भताः॥ ते चैते मणयः स्फुलिंगसदृशाः स्वस्वस्वरूपेण वेया
तायातनिमिहप्रसाध्यमिलिताः सर्वद्रव्यतीरस्तीः॥ मान्यपानेभिवने पुमानितपदः सूक्ष्मैर्मिलितैः प्रग्रहेः प्रा
योगेनतुरंगमाद्वमभूतः संयोगिकं कुर्वन्ति॥ ते॥ आनभः संचारिणश्चरूपाकृतयः॥ एते॥ भूमिचारि
णो मनुष्याकाराः॥ इह नभसि॥ भूतले च॥ प्राग्गृहीतरश्मिप्रग्रहाः अश्वास्पदोरकाः सूर्यकिरणाश्चैते॥
रणा प्राग्गतां मञ्च संस्थितमणीरेवाहतो या गतत्प्रोषध्रुजपदातिपंक्तिविधिलोरजाजनाशीकरः
राज्ञ्यहाराध्वचक्रस्येन वपुरा सम्पाठ्यशालोदरे देवः सेषजगत्सीतिर्गुरुमहाराजेन्द्रभारमणिः॥ क्षणक
पाठशालान्तरस्थाः प्राग्गतास्थितिमंच संस्थितायः श्रीमणिरेव स्वल्पाभ्यर्हतोत्थहितविधागताः प्रोधितोये
रत्नेः कोटपालस्य पदातय आमृधीमात्सेषपिन्क्या संघेन विदितो ऽवगतः॥ मेन॥ श्रीमणिना॥ पत्ना
वत्सिन्नवेश्मनः श्वशुरकगतामादिर्गतान्तरत्कष्ठेन स्ववशे कृतधनमदः सन्पुरुषकार्यात्मकं॥ ततः
वहितमकालमेव विलम्बमानेन विक्रमोऽधुना कुत्रत्यं तादृश मणिममगहे प्रोव्योण सर्वस्यापारे [illegible] ॥ रुपका
लेभ्यः समनु एकदेव॥ तादृशं धनमिदं॥ तत्तज्जातीयभस्यापायवहतोमिलितानेक [illegible] पाषप्रयस्तछे
ता

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

यसैसाधितनिचितनिलीनाधिकारस्य चास्य॥ आमोवाग्देवतेयं विदिलमतिरथ॥ स्याः॥ एकागम
एवं विक्रान्तं च विभवतिबतमणेः हेवअाल्यो विपाकः॥ तत्र ज्ञातीयानानानाविधानाभिधानाम
मेवं बहुस्यभोजनेनमिलिताः संहिता भूताः॥ येऽनेके दुर्दोषास्तेषां पोषणेऽग्र यज्ञः॥ उद्वेधोविणधोवे
मेषां तथाविधाः संसाधिताः निचिताः समुदिताः निलीनो भ्रान्तः करतले अधिकारेः अज्ञानानियस्य
तथाविधस्यास्य श्रीमणेः॥ जाल्मः॥ असमीक्ष्यकारि॥ तः॥ विपाकः॥ परिणतिः॥ यस्तावच्चतुरु
द्धविंशतितमो भावः सतमाभिनिनः कालं प्राप्य मर्दितिके समुद्भवं गुरुषमिदुः खायवा॥ नत्साहास्यद
शान्ममयास्वशमनेभावान्तरे पाशितानानाग्ये कामिहिरादयो ध्वंसमये स्पष्टं॥ नुष्यष्टा॥ यश्च॥ चतु
र्विंशतितमो भावो विबोधः॥ भावान्तिरस्तु स्थिरमर्थावानेनक्तनोपासना॥ नागानिनागानिना॥ अर्कसिते
दयकाललतोऽस्तमवधीकृत्य श्मशाने स्थितो यातत्त्वां कुणपेषु नेश्चमभितो मस्माद्देकस्मादुहीत
स्मरन्तेऽपुरस्तादेकमनसं प्रज्ञा यसैसाभिबुद्धानो दासीनयवशानि हन्मिवचनेश्मशानिकं श्रीम
ते॥ अर्कसस्य स्तिस्य॥ श्मशाने॥ कुणपदाहासे॥ मणेः पृच्छन्तस्य रक्षलोऽस्यैव एकमसाधारणंके
वलमनोयस्यतानातोज्ञाविनशान्तिकोचितचेतसः अपश्यशरीसामर्पिकामेकां साधुवहामिवयमुनये
श्रीमन्तुनाथाय वै॥ स्त्रियंलामसमुल्कसाहविवादितेन तल्पराजयशनेर्लिंत्यसाधयतो मणेरथ महः
प्राप्य सद्द्मासिकं॥ स्पष्टं॥ यापूर्वं बद्दलपुयधितनियमविधिस्तल्पमारूढस्तत्रौ निद्रान्तेतस्मिन्
गोपरिहसहमतिना योजयामासमे यः॥ सैवायानुप्रशंसाकृतिनिरिहमहिला॥ न्याय्यवागालद्देशप्र
वन्कप्राहरात्युत्सवसुरतविधिः श्रीमणेः कामपूर्त्यै॥ स्पष्टं॥ शालीनो ज्ञितिमासिकोचितमिलत
स्तत्कुलो ज्ञाविलेपाकः॥ स्मिनदृष्ट्हरेषसंप्रति हारिच्चितेऽधरैः सेवितः॥ तस्मात्तस्यपलियथाभवति
वैप्रवर्तितथावैरिसकैनत्विनयोक्तिभिया॥ पहाय्य मुदितं देवस्य तारणमणेः॥ शालायाभिवरणतिनम
ज्ञितिवयनमासिकं भयोग्याः मिलितो यः समीचीनाकुलाले रुज्ञाविलआविभाविते॥ तस्य हीत्वं
न्द्रस्य रस्य॥ तेष्वेनेषु दिनेषु संप्रतिगृहेभायादित्तेषादद्दुःखायेवमबल्पता॥ न्यस्ययवे स्पष्टं गृहे स

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्वरः यासिन्वीक्षितभोज्यभारनिवहः प्राप्तोभवेन्नल्पहन्निदृश्यप्रवर्हनिहि प्रणयतः पौराणिकाः
प्रेप्सितं ॥ अन्यत्र ॥ अदृष्टभार्य ॥ पुराणे व्यवहरंतीति पौराणिकाः प्राचीनानुयायिनः ॥ एकं वा बि
कमप्यथोयदिष्टयगलभ्येन चेत्तैषवेदेलक्ष्विप्रविधायवाहसोहिलो यामान्तपूर्वादिशः यस्मात्वा
श्रितपद्मतेः हसद्गाल्लिस्मलुक्ताहवप्रव्यक्तीकृतकालिजादिरजतप्राप्तिः सतेमिलिता ॥ सेष
श्रीमणिरेव ॥ आश्रितपद्मलैः ॥ आलीबितसन्मार्गस्य ॥ पर्यंकिकृष्यमालतल्पसहर्षसृष्ट्वायद्भ्रो
द्भतैसत्ताः साधुहारिमतिः पुनरभ्योगाहश्य्यमायोजितः ॥ तत्पुण्यप्रसरप्रभाववशतस्तेषामि
हाध्यापनं प्रासमागविमान्यतेगुरुजनैस्त्रि[illegible]कार्यामणेः ॥ आलपर्यंकिसद्दर्शनल्पदृष्यमन्य
दुपिनवप्रसाध्यनातैश्चन्द्रैर्हारिमालिदृग्गार्हस्थ्ये योजितः ॥ तेषरिनातानां गार्हस्थ्यमोजनपुण्य
प्रभावेन ॥ इह हारिमणप्यधिष्ठितपणलार्या ॥ द्वितीयीकविवाहसाधनविधेः पूर्वयिदेनन्नमाबा
ल्यानामनुकूलनत्रयाविहितद्वारणेनरनैतनं ॥ तत्रागत्य मणेः पुंसि प्रसभतानिष्टीसवाहियादिश्रायो नः
वैश्मिकमेतस्य दलमथ्योरत्त्पभिवान्निर्घरीं ॥ मया ॥ श्रीमालिना ॥ निर्घृणीनिस्त्रपं ॥ यद्भूले वर
दक्षिणतोद्वसितेः स्मार्कगुरोरपिनिश्श्यानेबालपुरीविभावितमथोनिद्रालिसयोगिभिः ॥ तत्रान्वा
दिसुपुलकान्निमाखिलंध्वत्वा शुश्राभोजयेत् कुन्त्राभैरवमानितयमलिकासोपूर्वपत्नीमणेः ॥ असा
कं ॥ श्रीमणिना ॥ गुरोः ॥ जगन्नाथस्य श्वशुरस्य ॥ विश्रांतिर्यत्रयस्य प्रतिदिनमभितः श्रांतिभावेन
स्पप्राप्ताभूयान्नदेवप्रियसुहृद्द्गिहगृहमान्यतेतस्यमान्यैः ॥ भव्याकाशप्रकाशीकृतनगुरुकिरण
व्रातसंलक्ष्यमानप्रव्यक्तोदृश्योच्चयोऽसावुदयगिरिरितिष्ठितिकतेयत्रसदाऽर्कः ॥ प्रतिदिवसंश्रान्ति
भावप्राप्तिश्रमंगतस्य यस्य यत्र विश्रांतिः श्रमापनोदः प्रतिपद्यते तद्देव श्रमापनोदकमेवं तस्य पा
श्राः तस्य श्रिमकारविश्रममान्यते ॥ यद्यतोऽर्कः स्वयं सर्वदैतस्य मद्रनमिवश्रमापनुत्तो गुरुस्थानि य
धत्ताऽभावः ॥ भव्ये आकाशप्रकाशिताभागो[illegible]किरणैर्व्रातैर्लक्ष्यमानः स्पष्टः अर्थः श्चय

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सतथाविधः ॥ स्थूलः सूक्ष्मश्चेति द्विधा हिलिहिमहाराजेन्द्रनारायणमणिः ... न्वेषे दैव ...
शरणः पुत्रः परत्वोदर्शः । सूक्ष्मस्त्वबाहिरवेन्च वहिर्पारिवेनाचिन्त्यो च स्वरूपेऽचयो यानाख्या ... या
मूर्त्तिरूपेण कारणेन च वर्त्तमानुगः ॥ विष्णोरिव यशो यस्येति विष्णुयशाः एवं च रुद्रस्य पुत्रः श्री
लिवैष्णुयशास्सनाविष्टो यदि सेष वैष्णुयशास्सलारणमाणिश्चेत् अपिशिलिप्रकृतवर्णकोधान्यन
मवर्णकभेदश्चिलष्य एव । परत्र । द्विवि ॥ तात्त्विको न्कमुख्यविशेषात्मिकयाखेचयार्कृतनपारिचयः
श्चिन्ननानार्हत्वेन स्वस्वरूपोत्कर्षेण यस्य सः ॥ यत्ता मातयोर्निरूपामूर्त्तिर्यस्य तथाविधः ॥ शोणो
लरकारणेन तावानुगतश्च ॥ मोमानोमादिरेव हरिहरशब्दबोधमहेन्द्रवाग्गोमाहात्म्यविषयतः
पुराणविदितौ मोरहरिसंकल्पकौ । मोहत्वेषमलेहृदीर्ण्णं चारिलस्याहः सत्तर्कः स्फुजत्स्वस्याद्वै
धकबाध्यतानाहि पुनश्चान्योऽन्यमत्रैतयोः ॥ एतौ । महात्मानौ ॥ मोहोऽनकेवलं वैचित्र्यमात्रं
। किंतु मसृणरोहरोऽयमोह एव ॥ एतयोः । महाभिषक्तयोर्मणिरेव महाराजयोः ॥ बाध्यबाध
कभावाभ्युपगतेऽव सामानाधिकरण्यमापद्येत ॥ अनुभूयते च मोहात्म्यादिष्वन्योऽन्यमनयोः सा
मानाधिकरण्यमेव ॥ तस्मात् । मोहात्म्यादिषूभयोः सामानाधिकरण्यं लभते ॥ संक्षिप्तमणि
रेवसंपद्यमहाराजेन्द्रनारायणमणि भूलासंसिद्धात्मनो बहिरमामुद्भासयन्नेदृशी । अन्यकर्म
निशिचेन्द्ररश्मिलिहनः संलिख्यमाणोऽम्बरनाथाथाशुं च बभ्रुवाहनापदस्वाख्यानिजामृजति
। ईदृशी । प्रत्येकौ द्विवैष्टथिवौ च । उद्भासयन् । हर्षयन् ॥ अम्बरीनभसि ... नवनासिन ॥
बभ्रुवाहन इत्येव प्रसाधितपद्यत इति बभ्रुवाहनपदानां ॥ अभिवर्ण्यते चान्यत्र यथा ॥ बभ्रूणि संख्याप्य
सवाहनानि प्रायः पुरोऽस्मिन्विहरन्त्युदारः । तारकुले प्राधूज्जनिर्मनीषी महेन्द्रनारायणमणिनामधेयः ।
तनोति साम्राज्यमिहाच्च कीर्त्तिः सुरप्रसूरणाधितपादपद्मः । इति बहत्पाण्डवगीतायां ॥ सः । श्रीमणिः
स्वाख्यानोऽस्त्वनीत्युन्नेयाख्यापपस्यवालिगम्यते ॥ माहाराज्यसमन्वितो च पद प्रत्यामकादिमणि
रेमोऽसौ मणिरिष्यतेऽथ च महाराजेन्द्रनारायणमणिः । कान्तारत्नकेलिकौतुकचपः कान्तारत्नाहम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

त्तिमाहेन्द्रप्रसरेण चायमुदितो माहेन्द्रतारमणिः॥ यत्नारमणिरेष एव चपलश्रीविरलितार
मणिः ख्यातो ऽधीश्वर एष एव च महाराजेन्द्रतारमणिः। हंसस्पष्टो ऽयमेवं नीलकण्ठ हलिभिः
श्रीनीलतारमणिः कृष्णोपासितस्फुरत्तिकल्त्वयमथ श्रीकृष्णतारमणिः॥ युग्मकं॥ माह
राज्यसमन्वितस्योचितस्य पदस्य महाराजेन्द्राद्यात्मकस्य प्रत्यायकः आदिरभिधाने मकारो यस्य
सः॥ कान्तारदुर्गमिव नितान्तमिह कृताद्भुतकेलिकृत लल च यो यस्य तथाविधः॥ माहेन्द्रप्रस
प्रसरः प्रसारणेन॥ कृष्णस्य कृष्णभद्रस्योपासितां [illegible] यो येन सः॥ महेन्द्रो ऽसौ रत्नौल
नसुरलसद्भोगस्पृहितो विशालाह्य पादपृष्ठो रणमधिसमागत्य विरजः। विमाने क्रीडत्यासु रव
भितया कृष्टहृदयः प्रतिलब्ध्वा ऽध्वानं जगति जगदीशः समुद्भूतः॥ महेन्द्रः महेन्द्रतारमणि
रेव हत्येवं प्राप्तनामधेयः॥ असौ। श्रीमणिः॥ रत्नौद्भूतेन सुरलसद्भोगेन स्पृहितस्पृहः। विशा
ले अक्षिणी यस्याः सा विशालाक्षी देवताविशेषस्तया पादपृष्टो ऽवलोकितः। अधिरणं॥ सुखप्राणेव
रतः सन्धृमतिः॥ सुवनिता देवाङ्गना तया॥ परिगृहस्याधिपतिर्॥ अध्वानं॥ योगमार्गं॥ यद्वा
परः श्रेष्ठं ध्वानं जगदीशमन्दिरमहाराजेन्द्रतारमणीरेव हृतिशब्दं॥ लब्ध्वा जगति जगदीशः त्वमेवं
ख्यातो ऽभूतः॥ यतो ऽयमेव जगदीशमन्दिरमहाराजेन्द्रतारमणीरेवो नाम निजामबाहसचिवो देवा
धतः पार्थिवः॥ स्पर्सेत्लस्य बलिभिर्विविधतः श्रीकुम्भकर्ण हवायः सर्वैरेव साहवैरूपाह
तः सो ऽयं द्विवारं निधिः॥ निजामबाहः सचिवो यस्य सः निजामबाहसचिवः॥ अयं च निजामबा
हधरणीपालो ऽयमालोकितहृतिव छ्रवर्णकैकदेशः समभिव्यक्तः॥ मणेः पार्थिवतातु मणिरेम
हाद्देवतारत्न्वयादमहाराजराजेन्द्रशब्दादिमो ऽसि। अतः त्वमया पार्थिवः प्रार्थ्यमानोवलकैर्हि
पूर्वार्धबिलक्षेधोहि तत्र्णमित्यादि सुवर्णकैव वोपक्रमवर्णकभेदसमभिव्यक्तैव॥ अस्य जगदीशत्वा
रावेविख्यातश्रीमतोः॥ एषः। न्यायशालाधिष्ठितः॥ उपकृतः। धतोपकारः॥ अस्मिन्मा [illegible] कल
कि [illegible] क्राकाव्ये समाविष्टेन तोरण्नाकाभिकयाकिता महमहाराजेन्दुतारः [illegible]॥ तस्मात्त्वस्य गुरु

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

॥ अलौकिभागमंजरीके

१२१

प्रबंधं शालकपमप्यन्वमन्ते बंधिरोसादः सुखकारकः कृत्यकिनो ग्राहलेमुं [illegible] सम्भिः ॥ श्रा[illegible]
रानिवासरेकृत्यकिनोऽगाहिलिम्पुलुकसाहवसोत्सोहत्त्वतनो प्रधानन्नपतेः शाम्रान्पकीयो;
वर्षः। सोऽपकालिजनसाहववृपलनः सस्पाव शालेश्वरोराजापीडितमणेनोमहमहीराजेन्दुता

।२।

रामणेः ॥ उत्साहानः स्वपरस्याधिरोहणपुरस्सरं लेलाधिरूढ श्रीमणेः शालायमश्रिषणाल ॥
प्रधानन्नपतेः। काशिनाथस्य ॥ दानाः स्वयमेव यावनमन्तेमच्छ्रीतिराज्याकुर्न्नैनेषाभिरामा
त्मकार्यविषयेनैयोगिकावेक्षणं। स्वयं हर्षमुखभासितनखकिरणैर्वितानैरुपसंलक्षितः पद्मा
भिस्स्वयमेवभासयतिवैनत्त्वन्यनैदेशिकात ॥ दानदणामात्मनः कार्यदानमेवतद्विषये ॥ निमार्गे
एवनैयोगिकी[illegible]नदन्वेषणेना। प्रत्यूषणविभावितस्वधर्माधिमसंचीद्धप्युलक्षितोऽर्कःपंकेरु
हाणिस्वयमेवविकाशयतीतिविशेषार्थेनं वितरणस्वभावाः स्वयमेवनिरेणाभ्यर्थनीयमच्छेली
निसामान्यार्थसमर्थनात्तद्विशेषेणसामान्यसमर्थनात्माऽर्थान्तरन्यासोऽत्रालंकृतिः ॥ योगः का
शिकयानवैभगवतोविश्वेश्वरस्याऽजतोनावाप्तोऽतमीनितस्पृहिजगन्नाथस्य भव्याकृतेः। ना
यश्चापिहिकाशिनाथपदकस्याहोत्सवोऽसौमणीरामस्वेतिसहैवकामभणितौनिर्मयितो
स्याः पतिः ॥ स्पष्टं ॥ कामोमानिषु काशिकेश्वरमहाराजेन्दुतारामणी रामोमाथुरमानितोवित
पद्मामोनिजामोपमः। काश्यांसिंहसारिराजतेधनकुलोद्रेकाभिरामोयतस्तस्मात्त्वांस्मिनविसम
नेतरलयास्पर्धवचोऽस्यध्रुवं ॥ अस्य कामात्मनः श्रीमणेः ॥ काकाशिमोमालिश्वेत्युभयमथ
पिछितोदितोऽपेनुकामः पूर्वस्मादप्युदारहानिरिवमहसाभासते कामिकाया। तस्मादितस्यपल्लः
सामुचितविषमोपासकस्यारूपैवस्यात्तथमानवैधैवेदंनिगुरुणिदिधर्माज्ञदिदिष्टंधमर्मः ॥ स्पष्टं ॥
राज्यश्रीश्वरमानसिंहधरणीपालोत्तमपुत्रीकितनस्पष्टादित्यसहस्रवाचिकमिलनमुद्रापिकीयो
वर्नी। दत्त्वैवानुगृहीतवान्नृपसनामेतां त्वसौकाशिकं कामस्तेन च रामचन्द्रतनयः कारयाः कर्ण
कीमाणिः ॥ सामाज्यपलक्ष्याः ईश्वरयोमानसिंहधरणीपालस्तदीयाच्चमुद्रांकिता। दानशसहस्रा
दिकमुद्रापिकीचा। वनीमेषनीवा[illegible]राजा। यैकं स्वकीयामः समयमध्यिमस्यपत्रभोज्यं वपेयमयादेत्साद्दन

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata initiative

रोमनुजनुभिस्योनत्रतद्यमिष्टु। याने मनिश्च वाहासनसविधच्छतिप्रापणार्थैः प्रियाणां
नोष्टयश्चाप्यर्यवेवदनिग्रहलीले धूर्जटिर्दिष्टधर्म्मः॥ एजायश्रीमिणिः कामः कालीकोदस्तंत्र
तयाकर्तं काम इत्येव स्वातिगतः समेय इत्यधिसमर्थ। पत्रभोज्यमहलावत्रुएर्णापानयोग्यमर्थ
यत्तत्रनज्ञोज्यं। इष्टु। देवनाद्विषुनिवेयदसममेंस्ते। वाहादिभिस्तोष्टव्यश्च॥ कामो राजनि काम एव
जयति प्रायश्च कामोऽद्भवः कामोहि व्यलिकरा मएवस्एजति प्रात्येव कामोत्सवः। कामस्त्वेषु हि काशि
केश्वरमहाराजेन्द्रनाराम णीरामः कामपदप्रतीतिविषयः कामः सदेवेश्वरः॥ कामो राजा कर्ल्की
कलयति कुलकं काम एवाऽस्मिंतेषुः कामादन्यो न काशीपतिरानिमस्त्रणः कामएवादनोऽथ। कामा
देवप्रर्ववप्रसरप्रणोतिः काम एवादिकर्ता कामः सर्वमतंत्रेषु भिहितगुणकः काम्यने काम एव॥
स्पष्टार्थमुगमकमदः॥ कामाच्चोदितः राजेन्द्रो यद्धि मणीरामः। कामित्वाद्राराद्रतः पुरिक्लस्मदेववि
बुधैः कार्यामनन्त्रदिसु॥ तस्मात्वेषानिभात्यनेनरपतिः काशीशसपकर्तायः श्रीकाशिकराजर्जर
जितमहाराजेन्द्रनरराम पतिः॥ काशीशस्ताहम्मुलकस्ता इवस्तत्संपकर्तः॥ कामोऽसौन्द्रपनिधर्ति
खलु जगन्नाथादिभिः पीऽतेरन्येरप्यभिरूपसूक्तिसच्चिवैः श्रीभानुदत्तादिभिः। एवसत्यपदिताथ
साय्यविद्विलनेतेतु यामन्यतेनस्यायकुलपालिकास्वपकर्त्रीः कुर्वन्ति हित्येवर्तं॥ असौ। श्रीमणिः
॥कामेश्वरि विदुस्तत्रयनुद्रशर्मते काभिकायामणीरामनेशमुहिस्यीतिकिम्बोवाराद्व्योऽगमात्त्वागतं।
एवं सत्यपहत्यवेश्वरापिमर्यपेऽन्यभजतीश्वरस्ते सर्वे हतकल्मषाः कुमतयोनिर्यातिनेद्रः कुतः॥ का
मेश्वंद्रशामीविद्व्रीतिवद्व्रुते क्रोद्रशामरण्ड्योऽन्तिमावलाखवचनः॥ कलौ किन्तु पस्थापकः॥ इतः काशीनः
त्रिधर्याधितसिद्धिप्यातिमीणिर्णो श्रीरामवन्द्रशर्मेसंप्यातेरभिवीक्षितोऽस्ति चनुऽदिष्टमद्वाजिश्रेष्टि
भिः। तस्मान्मान्यानलक्षितस्य समुद्रएधर्गन्योधर्नेचास्यवेपार्यक्येण गच्छति लामहूएघ [illegible] पुनः [illegible]
यस्यध्यानेपुरस्वप्रणमपुरिच्छिनोऽस्त्य महादेवशर्माधिच्चात्वान्यसकादि [illegible] यवेसाध्यान [illegible]
वेतिर्म [illegible] च्छ [illegible] त्रजाकेनिखिलमयमनोहारिर्मवच्छिंतसिानोवेच्छर्यो [illegible] कयपक [illegible] तेमादना
नम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

पिनष्याऽस्तु कालः॥ उद्यानमाक्रीडस्तस्मिन्॥ पुरेव। कालीकोदास्य॥ दृष्ट्या॥ प्रारण॥
लिखेन पावित्रितः धवलसंस्तवः॥ मणीरमहादेवतारचयादहारूत्पादिपूर्वप्रकाशितवर्णे
श्रीमणिसंबोधनशीतनयापमहादेवः प्रातिपद्यते इति मणेर्महादेवदृष्टुं स्फुटः॥ अंगं महिमा
यु नाशार्थे विनमहादेवानाविर्भाव एव॥ एतत्॥ सा हवावसीर्णं॥ चोर्चलीवि चारितस्यान्॥ अन्यैः॥ का
लस्तवपारपणानभिहितः॥ यथार्किन्तः विद्रुमो स्वलादिना नैष्कल्यं जीभितः॥ कालोदिष्टोपुनेहा
वसमयरत्यमरः॥ श्रुत्वा वैवस्वतोक्तं विमृतिमष्टुं मणीरमहादेवदेवत्राहितस्ये वलि वाक्ये यदवद
।शानेरदतैम्यो नुवादि। मो द्यानसपरिलब्धः पश्युवनतो श्रीमहादेवदृष्टुं मान्येः संचारितो
क्तिर्जगाद् दमपितो भाषेयत्येवभ्यः॥ वैवस्वतोयमराजस्तेनोक्तं॥ महाउत्सवात्मक॥ आदृतेभ्यः
धवलादेभ्यः॥ आदृताः स्पृष्टाः धनिनोयेनसआदृतेभ्य इतिवा॥ अनुवादि। वैवस्वतो नु अनुवादकः॥
यत्। यतो हि तोरत्यमणीरमहादेवदेवेत्यवमवरलजनललस्याकृताः॥ मोमणिर जयेन सभोदल
स्यभावो मोदमोदद्दनमृदुत्वं वतस्मात् मोद्यानं तस्य। मणीरमहादेवेत्येवं संबोधनीकृत श्रीमणेः
अंशे संबोधने कदेशे लब्धः प्राहः॥ एत्थुमहत्वगुणश्च॥ अत एव महादेवदृष्टुं चालितो क्तिः॥ हे श्री
मणे रवमत्यान्तिपः संभारः॥ मणिवस्तवकाशे संचारी नित्यएवायः श्रीमहाराजे नुनारमणिरिति
वमभिधीयते। मनुष्याकारेण समाविर्भवन्तिनिस्योऽयमः॥ यद्वैषभ्रान्त्वेशमन्याभिरक्षितगतिस्ताहि
रजर्पस्वकीमीनित्यपाकादिधान्यद्रव्यतनियमादन्यतोवाऽवादेः। रत्नामात्रानुसारिगजगतिर्गति
श्रालयमानो हि मागेनिवाकस्मात्कथीचद्गुरुभिरथ भूयः नीयते वैपरीत्ये॥ एषः॥ महादेवः॥ भ्रान्तेहरि
वैश्मनि। अभिरक्षिता आस्वादिनागतिर्यस्य तथाविधः॥ नाहि नु राजर्षस्वकीयं श्रीमणेरेव॥ यज
स्येव गादिता गतिर्यस्य तथाविधो रत्नाभिमार्गो गुरुभिरथ वैपरीत्ये नैव नीयते। ने नु शक्यते। सर्वस्मिन्नन्न
तः शास्त्रार्थ इति न्यायेन रत्नाभिमार्गे यथेच्छि तन्तलयैव चाल्यते॥ ग्रामोपोत्रजनाः स्वदेशपाने संचाल
यतो रत्नराजर्षिमा भिवमान यत्स्यन्नज कं तस्मात्येकस्मादिह संन्याशोऽयम तम् कध्वनिकः सर्वेषु विलवा
मयामध्यान्हे यदि भोजननिपमतः संप्राप्यते वेनमः॥ मणिः॥ श्री मणिः॥ अनङ्गकं श्रीहरिमयमानमीति
तस्मात्। अनेन मोनं नमकलकाव चे धनापुपार्जनसमुन्नि

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

र्थं वयो मेऽधुनाऽल्पं साधु समाचरत्यवहितेनेदं दृष्टिदृष्टं वर्त्मनि। तावत्क्षुद्रजनपः समाधिनियमार्थो
पार्जनार्थे रयप्रवृत्तेनाऽऽद्र्दभिकप्रगल्भेच्छातिलिप्सया स्यात्सुखं॥ शास्त्राणि धनादीनां चोपार्जनेन
समुपनिषत्कृष्धनविकाशप्रवाह्निभ्यः वयो मे प्रभिणोरवहितेः धर्मतावधानैः समसाम्प्राल्पं साधुस
म्यक्प्रकारेण समाचरति। तावत्पर्यन्तं लघु चान्द्रायणादयो ह्यपायैः शान्तिभिकप्रगल्भ्ये देवासुरैर्
वन्दास्यानां वयोऽतिक्रमे वार्द्धक्यादिषु नरः अपसाधनाभावेन सुखं नैव॥ स्वे स्वे वेश्मनि सा
धुसाधितमहापाकाः समस्ताः स्त्रियो नान्येषामिह मानयन्तीति वचनान्मुज्यन्ते वितस्तान्तर्यपः॥ अ
स्माकं भवने तु साधितमहोत्साहात्। अथ चानेकमुखाः स्वमुखे दुष्पाकान्नियमात्तु नानयन्त्येकि
स्मैतदा चक्ष्महे॥ स्त्रियो महिलाः॥ अन्येषां वेश्मानि रथ्यानीं वचनानि सत्याकर्माकाश
रित्यादिषु वचनानि॥ न मानयन्ति॥ उज्ज्वलिता स्वान्तर्यभित्तयाभत्वापर्वलिप॥ अ
न्हो मुखे प्रत्यूषे॥ दर्पः पुत्री॥ यस्येन सस्कृतनेनेनभवनकर्त्य कूपविन्दुवेश्मनि प्रावः साधि
न संस्थितिः स्वयमहं यातोऽस्मि पञ्चापमथ्य। सोऽयं गार्हस्थ्यसाधनो मुदिभवेत्याकल्पान्नीभि
ते: किंवा ऽभुक्तसनेन फलं किमुगतोऽसर्वयितोऽस्मि गते॥ यस्येन स्वपाकस्य कृते। पाकार्थनिर्जि
श्वशरेणापवित्तितयास्वसत्ताकं॥ सोऽयं पाकः॥ नानानविवचनाद्धि धामविशदीमाल्लुः क्रिया
वेश्मगर्वित्तभाजधनादिपुत्रकपुत्री जन्महेन्द्रश्मल्लिः। ईकीन्यादिभिराहितोपाहितनीभि
हस्तनप्राप्यकर्मिमुद्राणामिह व्यक्तिमुत्रपतयाजालानुनोवाकथ्यं॥ स्पष्टं॥ नत्तनर्हिकरणाय
हर्सदिमहाकालस्त्वेवप्रत्यहं हेर्षात्साधुनिवेवतो महमहाराजेनुतारमणेः। आगः कः स्वः
वीक्षितोमदमितोभ्रातास्पदे बोधिकर्दुः स्वेप्राप्यतदस्तु वान्चवहारिस्वेन्द्रोश्वरोमानिष
आगोऽपराधः॥ अस्य। श्रीमहेशः॥ भ्राता। श्रीहरिः॥ दुर्बोधमभिकल्पहर्षचरितो देवोधिव
स्ते॥ श्रीविश्वेश्वरमन्दिरे देवालिनोद्देशाद्देशस्फुरन्मूर्त्तिः पालितपुरीकर्कलम
श्वरो ३ सौम्यथा॥ श्री... नीतिकालभैरवमहाकालोत्कदेवालये ... आदिकपालिम
.मूलका॰

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

स्नातः समाणि वैसिथा॥ क्षेत्रधननाभ्युक्षः पतिः कालभैरवो यस्य तथाविध॥ [illegible] महा [illegible] न॥ ५
त्कक्लृप्तको देवलस्यालये भाण्डिरस्तिद्वारे ताम्रा बद्धमैव ब्रह्मणो भवि आभ्रिकः लोचनगो ऽ वसि
वगतः एवंविधोयः शालिकः पठेणालीयमनुष्यस्त्वे नेक्षित्वं वपुर्वक्ष्य यस्सैमं विधो नः अस्माकं
नाराणमणिः त्वया॥ तातानामथ शालिकायदेवनस्यागम्यतो ज्ञाविताना हेपंबुद्धिवासरक्षि।
णयतो रुग्णबुनानेषु गत्वा नत्र नुपाठ्यन्निमुमतो देलो धिस्तुः हनीमान्यानामिहर्पनित
अयमति कोनस्या कुरुते स्त्रीहिंसा॥ एवः॥ श्रीमणिः॥ तत्र॥ शालायां॥ इह॥ संसारे॥ हियतः॥ सा
पाठ्यशाला॥ तातानापिरतः स्वयं निजं कररेलो ज्ञात्वा पाकं नवभुञ्जन्तेषु मणिः पुरपरिवेनेंद्रो
ऽस्य योदीक्षितैः॥ नस्मप्रदस्य पथ्य कृतयान्नमपवेस्य स्थापितवक्षिदस्या यो वागहपालिका
प्रविशद् रभोगस्त्र पात्राणि यथा॥ तातानां चत्रुणी॥ पुरतः॥ अपारे स्थपतेः॥ तस्मात्॥ तात
प्रापिता तकत्वात्॥ अस्य॥ श्रीमणेः॥ पथ्यकर्मा॥ तानब्बभानुभ्यपार्थके येण॥ अन्नेमोदना
दिभोज्यं॥ तातानां विनिदेशतो मणिरहपूर्वस्य भध्युक्तनामुद्धः साधुशनादिकाः परिणयन्ते
दृष्टो ऽस्मिमान्येयतिः॥ इदं नीतानि केषपने हसिततः प्राप्ताः स्वरेनायथा यो न्यः कश्चिदुपा
यएधाविशदः कृष्णत्वय लोबाटिभिः॥ तातानां॥ च॥ चन्द्रपदो जलानां॥ मान्यैः॥ भट्टाचार्यप्र
मुखैः॥ एतौ॥ मुद्रौ॥ वा ला शणेद्धे आबाटः सएषामहितैः॥ अत्रावाटिशब्दो भागत्या
गतो देशसामान्यलक्षकः॥ साफल्येजनुषः स्थितेरथ च वेदध्यात्मक रणपार्जनात् त्वकोशयलि
नसीस्थितेरथमलाः सविधिर्न बांधवैः॥ नस्मादेतदितोऽन्यत स्तुसाविधेस्सिद्धाप्य पुत्रादिप्रा
हव्यगुरुकाशिनाथ कृतिभिः सूक्तं तु नाराणमणेः॥ काश्यां कृतं कर्मयेन सत्कृतकर्मा तिस्यकु
तकर्मणः॥ कर्मचात्राध्यापन पाठ्येणपुराणवाचनप्रष्टं॥ अथ॥ अनंतरं च पुनः॥ मणेः॥ श्री
मणेः॥ सविधिर्नं॥ प्रत्युहितं॥ बांधवैः॥ बंधुसमुदायैः॥ तन॥ द्रव्योपार्जनं॥ इतः॥ काशीतः॥ अ
न्यत्रेत्यन्यतः काशीकाशीदेशमध्येषु [illegible] पुनराणमपुत्रैषु॥ ममापि चन्द्रेतनयस्तारामाला

देत

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

न काशिनाथपुत्रश्च निजस्यैतस्मिन्द्रव्यप्रापणे नैघन्नदितिपुत्रादिषु प्राप्तव्यगुरुकाशिनाथ
स्तुतिभिरित्यसन्यार्थकमिव भासते। तथापि श्रान्तदृणो मेकजाता नामिकश्चेत्पुत्रवान्भवेत्।स
वर्त्तिस्सेन पुत्रेण पुत्रिणो मनुरब्रवीदिति वचनतः शालादिषु सामानाधिकरण्यप्राप्तवतां
काशीनाथपुरोगमचतुर्दशपीडनानामन्यतम एकश्चार्थैकचेन्द्रपीडितः स्वतनूजन्मनाताए
मणिनाथतः पुत्रवाननएवैतेन नते त्रयोदशाथ पुत्रिण इति तथा व्याख्यानं योग्यमेव॥ भेगापाः
दृष्ट्वा तमालदलकस्येवाथवा यस्य वाऽध्याहारो दिवसादिभिस्सियमितस्तस्याज्जु सोऽपतिया
।सर्वेषां पुनरेव वै निजनिजस्वन्मात्रदृष्टिस्तुतिप्रव्यक्तीकृतवैन्दवादिकलिनां नाहोऽनुपापी
त्वसौ॥ माद्यन्द्रवद्रव्यभेदे भेगानस्पाऽऽदेवा तमालं सनामरव्यातं तत्पत्रस्येव वा। यस्य वस्तुनोऽ
भ्यवहारो यस्य प्राणिनो दिवसे एतावान्नियमितो नियमधनं तस्य वस्तुनस्तस्य प्राणिनः सोय
मभ्यवहारस्तथा नियमतस्तर्पकोऽस्तु। सर्वेषां तु प्राणिनां पुनरेवास्य सर्वेषां भिगादिमाद्यनवस्तूना
मभ्यवहारोऽन्होऽनुयामी प्रातर्दिवसे नैव योग्यः॥ स्वस्वक्षुधामात्रदृष्टीकरणेन प्रव्यक्तीकर्तवै
त्कवमाधिभेदस्तत्साद्विकमेव फलमस्त्येषां नेतथाविधानां वासवेषां प्राणिनां॥ एतावपूर्वविलो
कीगुरुस्सदासिन्निजे केलिवेश्मन्यथेह प्रायायः साधयित्वा दिवसनियमतोऽध्यापिनब्रह्मराशिः
देवोऽसौ तारतारमणिरसमभिनः साधुसंधायुरज्यं कालीकौदस्थ्यनेदेशिकवचनचयैश्चि
रःसंबभूव॥ गुरौ श्वनन्दस्य सदासिन्नेत्रध्यायौ॥ निजे॥ श्रीमणिस्वाम्यके॥ इहा काश्यां॥ अध्यापित
ब्रह्मराशिः। पाठितवेदान्तः॥ असौ॥ श्रीमणिः॥ तारतारमणिरमणीयामित्येवं वेदान्तः॥ अभिनव
द्दिक्षु राज्यं। साम्राज्यं॥ संधायः। व्यवस्थापयित्वा॥ इष्टिदतीश्वरः सर्वेषामधिपो बभूव॥ तानेवसत्य
रितिः प्रसाध्य विधिं नगार्हस्थ्यमभ्युऽजन्तो दत्तविश्रमनिजशिलाब्धिमिलितेषि त्रैधनचापदिकाले
तेनन्तु हित्वनतोऽमरमणे भालहरिस्थाथवै वासस्तत्रविभाविनः कथममसौ सीत्याऽपने ऽहर्नेः परितः
प्रातैः नाद्दिषु। प्रसाध्य। जीमयित्वा॥ निजस्य। ताः तस्य। अंशः पैत्रपद [illegible] विश्वम

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

।।नेत्र।।पि त्रयधनादिना।।तत्र।तातपैत्र्यदेशमुनि।असौ।वासएव।कल्याण्युद्यानलग्ना।अनिदिल
मिलद्वारकारणभूमिप्रत्यक्षैकोच्चासिंहासनाधिष्ठितनिजाधिष्ठिति श्रीमालिः सः। संघपूजासि
द्धस्याः समुचितमितस्वस्य वान्यस्य यातायातेषु द्वारमेकं प्रगच्छति नदा ह्लादएवाह्लिन्दाः
।।कल्याण्युद्याने लग्नमाऽवनयाविदिलीमिलनीतिमिलद्देवीविधिद्वारस्यस्या लथा विधाया।आध्वाः
अरण्यस्य भूमिलत्र प्रत्यक्षं पदेकमुच्चैः सिंहासनं यत्र पाणमर्पं तत्राविधनानिजस्य स्वस्य वसति
रधिष्ठितिर्येन सः।नः।अस्माकं।श्रीमालिः।अस्याः।कल्याण्याः।सदा।सर्वदा।उचिता।योग्या।
स्वस्यान्यस्य च।यातायातेषु।गतागतेषु।एकमन्यत्पूर्वद्वारलो द्वारमितरस्यादि प्रगच्छति नदान्यूणा
माह्लादएव।।भक्ष्यभिक्षायितं प्रसंजितमालिग्रासान्नेसाध्यस्वयंक्षुन्मूल्यैमनुजो यथा प्रतिदि
नं गच्छति तोयादिभिः।शास्त्रालापविभाविता मितमालिर्देवः स्वयोगेश्वरः सच्छ्रासमशातिप्र
काशितपर्यं खण्डैस्तथाऽध्येति वै।।तोयादिरित्यादिप्रष्टैर्यस्त्रैःहकः।।सः।श्रीमालिः।।प्र
खण्डैः।।सहर्षकालस्तवरणमध्यगैकैकादिसहस्रैः कलैः।।कालस्तवस्य विस्तीर्णत्वेन युगप
दध्ययनानर्हत्वात्तत्त्वैकैकसाम्राज्यादिखण्डपुरस्कारेण पारायणं युज्यते।।देवः सहस्रातिम्बर
महामहाराजेन्द्रनारायणमालिः शालीस्थैः कलहान्निर्जं द्रविणकं नैवाप्तवान्यद्यपि।शालाध्याय
करणमचन्द्रकलितनपुत्रस्तथाप्येषवैप्राप्तोऽस्तित्विनिजर्ज्यमानधनतो निर्व्यूढिरस्या स्थिरा नि
जं।श्रीमालिस्तात्कसहस्रात्यात्मकमासिकादिरूपं द्रविणकं।द्रव्यं।।आप्तवाञ्जित्यस्य प्रतिमास
मित्यादिः।।दुस्थेचशालेश्यपदप्रतिलिभाननिरिकिंदाचित्तैलब्धवाननैवमासिकमितिगम्यते।।एषः।
श्रीमालिः श्रीहरिर्वा।।तदर्ज्यमानधनतः।चन्द्रोपार्ज्यमानद्रव्यात्।।निर्व्यूढिर्निर्वाहः।अस्याः श्रीमालेः
।।सस्थाप्येनमशैकिनेनमनसा ध्यानेनिजेऽध्यापकाः शास्त्राण्यपठितेभिः पृथगध्यायताः
स्वरणतः पदानस्मानाम सम्यक् साहलिखितसत्तादिसंप्रेक्षितः सोऽयं सहस्रातिम्बुरेऽमतम
हाराजेन्द्रनारायणमालिः।।एतं।श्रीमालिं अध्यापकाश्चन्द्रप्रमुखाः।।पदेस्वस्वासने।।सोऽयं श्रीमालिः।।

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

द्भ्यसा हस्तिकार्ध्यममभिगमितमद्धितीये विवाहे तस्याः पूर्वफलं वा गृहस्थहितस्सुतास्स्वादनं नैव
लब्धं न स्मर्तव्यं मत्रतन्नोऽभिलषितमधुना श्रीः परस्वार्तिन्यायापासाम्भः कालिकोऽप्युनः स्वच
मवेद्यनवितोऽभिलभे ॥ साहास्निकपासा हास्तिकाभिवर्आर्द्य समर्द्धं ॥ प्रथमा आद्याधनीतिको
पवाक्यतोयप्यमत्रधातिपयमितमः ऽनुसंधीयमानआद्यशब्दोऽनन्वितद्धवभासते । तथापि पुरा
पर्वाधेलक्षणयासमन्वयर्को ऽपमितितन्त्रत्रालिः ॥ गृहस्थपुत्राकवैद्यनाथः ॥ अन्यत्रा अग्रहवे
रमानि । नतः सुनास्वादनात्मकं मैथुनं ॥ नः असाकं श्रीमणीनां ॥ श्रीलसहस्रमुख्यात्मिका ॥
मेन । कालिकोदन्निगमिन ॥ वित्तस्य सहस्राद्याल्मनोऽभिलभे प्राप्तिः ॥ अस्माकं च श्वश्रूरेणाभि
मामिति श्रीब्रह्मपुमर्गाहन्नन्नैवा श्वपुरवसप्रतिमणेः संलोपितवानास्थितिः । एतौ कैलिका वस
न्निधुवनाः संवेशितमाः स्त्रियः सत्यवद्विर्णप्रथकमभितः साफल्यतामेष्यति ॥ श्रीमल्ले हृन्ना
वस्माकमितिस्वनामर्थाः ॥ श्वशुरेणाःगुःकोकिजगन्नाथेन । वैद्यनाथपुत्रांकेन वा ॥ एवं श्वशुरे
णाब्रह्मपुर्यास्थितिनियोजने ॥ हल्लो स्माकं पुरायोमदनप्रवशोपास्यकल्याणिकायाः परत्राण्या
योऽपपत्नीं विवाहितसुरतीशाध्वकार्षीत्सुतापा ॥ सोऽस्मिन न द्रुर्भके तत्रिश्रितोविबतनुविपुंदले
भयश्चैतनानीसाकृतेनाश्यपातादिपुनाहि वैसाधु भयास्थितिमः ॥ पात्रताणिपत्रसमुदायाः
अग्निानिवा ॥ पत्नीग्रहकोत्मजानां ॥ यस्याः पतिरन्याभिःसंतकरण्याप्यसमवधीयते । पतएकस्य
नानेकोपभोगप्राप्तिः ॥ असौ श्रीमणामद्भ्यसहस्रतदर्दिते सायंपात्रिकनोः पातसलतादिपु ॥ सं
स्थाप्यानेकमयाप्रतिदिनमसहकघोऽत्रवन्नेत्मजस्यप्राप्तेः सस्मा न पमुच्चैर्विधिप्युतमयोबद्धकर्द
ऽतिधूर्तः । सोऽयं ताहप्युलोकाहबनमपमनुजेधेपृथिपः सपैनाद्यसात्ततस्थापनेऽस्प्राणिहितम
पवैनैवभोगायरज्यो ॥ अत्र पाकशालायां कास्निकोयां ॥ चन्द्रात्मजस्य हरिमणेः ॥ सात्रा
पध्यापनप्रमुखं ॥ तत्स्थापने । धूर्तस्थापने ॥ अस्य चन्द्रतनयस्य ॥ योऽसौ बहुकालसेनोनप्राणिहि
पुराइत्वर्तमानियापीविख्यातलक्ष्यचेयधतकवववधुमानितात्स्वपक्बालां ॥ यस्याश्वार्यसभतो
द्भजह ― रविवः सात्रसत्वाणाकार[illegible]यार्थस्याप्यनगण्यालनजेःसाधुपारम्य[illegible]धर्म

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

कीकभागवतम्

१२५

125

करंधि[illegible]ल्याणिमिनैतथाविधः ॥ स्पष्टापाकेकष्टाविस्मगाढितगुरुकाकाशिकामेऽथ [illegible]
भोऽर्पतदुद्राविहतांतच्छसत्पान्नपोलीं। मद्भुत्ते स्पर्धयंती स्वयमथभरितां स्थापयित्वाऽ [illegible]
स्वीयमपुवामव्यवकलितमनोऽमर्षमिवाद्विरोः। पित्रपामास्पधवननाद्विकलप्रगाढ्नतपितृकोनिः॥ मेः श्री
मणेः॥ तद्भुद्राविहतां॥ अश्रमपात्र्युद्दतु स्तैस्य स्वयमेवभूमिपतितां॥ मद्भुत्ते। श्रीमणेरुक्कोमनच्छुद्धः स्व
नाम्नपर्णवाः मणेः। पाणौ॥ मैथुनादिमूढामर्षमतिरेणकाश्याः श्रीमणेयस्मिपात्रीपाणिग्रहोऽनुचितोऽमर्ष
भेदमनुमापयति॥ शालेशाह्यमहिमहेन्दुतिलकस्य स्पस्तारामणेः कोश्यपोसाद्भुशालछ्मालिकमथस्व
मासिकेभासते। पित्राकौन्विततएव मासिरातकैसूगिहिंतोनीकृतंयातनीलमणोर्लब्धे दुर्भतएवाकै
शतै(१००) श्रेष्ठिभिः॥ हृतः। सार्द्धशतछमाल॥ श्रीमणेः पितृरथ्य चन्द्रस्यशतैमुद्रैरेवशालामासिके
ऊनीकृते। न्यूनतांप्रापिते॥ उक्तं। लिखित्वा प्रापितो॥ शालो रागभूत्सेवाभसज्जस्पष्टपत्राढ्तियाके
लेख्वीकृतवर्तिकोत्करमिलच्चन्द्रांकण्वाग्रिमः। सर्पित्प्यादेनवक्रिमापकलितः सासप्रशत्पुकृतान्
सोः प्राप्तिहितोऽभिसारणोमतनैवस्फुटश्रीमणेः॥ चन्द्रकः शतांकिः॥ हृतः। काशीतः॥ काशीनाथाय
तोऽसौगुरुजनमथितैमासिकैश्रीमणेर्मेचन्द्रादिभ्यो ह्यपच्छन्नादिहन्पतयोह्यस्पृचाखिन्नवर्षः। लक्ष्मा
धीशलतोऽसावनधिकसमयादेवस्वस्यशत्यास्फुर्जत्यामासिमासिप्रमत्यानिधतोऽस्मार्थिवानौक्रमा
नः॥ असौ। पूर्वशालाधिपतिः॥ मणीरवनामनिलस्योपलभेन श्रीमणेरेवशतैमासिकैर्गुरुभिर्मथ्यते॥
चन्द्रादिभ्यस्त्वेनमित्यादिसंबंधिलक्ष्यापर्णा॥ असौ। काशीनाथस्यतस्येनछम्पमुद्राः शालायामासिकी।
अर्पिता। श्रीमणौ। नपतयोबादशिबुरुन्माहवप्रमुखाः॥ एवं चत्रिशतीकोलितस्यैकाशालायास्त्रिशती
तणः शतंनीलमणेरित्थं मासिसप्तशतीमणेरित्यादिवचनतः सप्तशतीश्रीमणेर्मासिमासिमासिकनयाप्र
स्फुटैव॥ सभूभुजः पार्थिवास्तेषां॥ प्रायाविंशतिवर्षतः कदशानेषु छोधवेलाधनैर्हीराज्यादिर्वियोजिता
भ्रस्तेयतः संभूजितः श्रीमणेः। प्राहाकालिकशत्रुचनुद्भुवतिरासोपायहेतु स्फुटं कालीकोद्दियोतितानुसर
ल्लभिरगोऽवपातादिभिः॥ अत्र। त्रिंशतिरणनुसरणे॥ पौनः सर्यात्रिकनोः॥ पाठ्यर्धवैकृतस्पद्दासोमेऽद्ववासिन
कथ्यकृत्वासोऽपुराणः सोहृत्सर्वविषिकैपलिपमितमतनोऽज्ञाकैतहस्तत। यस्मादज्ञाकरैर्मिनः कतिपय
लक्ष्मपादयः पौर्विकाः सैप्रस्पष्यथाभारकैर्मयातनाधोवधीतिशतेस्तभैरं॥ ममगणोऽहृद्वारितकैव्यक्तोवाह्म

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

निवासोऽयमस्य तथाविधः॥ पौरौषिकाः॥ कस्मद्दासत्तः पूर्वस्थिताः॥ प्राप्तं आसि कुलाऽभिधानमुदितं खि
भासयित्वा सततोऽस्माभिः स्थानमिह स्थितो नियमितो नाहि लेखे अयतः। स्थित्वा तत्र तु पामर प्रस
भतोऽन्नेकच्च सभोजयेज्जहर्षि ते हि विवाहयुग्मकमदः पेश्रयमणे वेश्म च॥ अस्माभिः। श्रीमत्तिभिः॥ इह
काश्मर्याः॥ पामर पत्रिबालिका॥ हमप्रा मा इह शोरसासि नगत्तिनाबधिया भासितेन श्रीसात्त्वीतासि
काशो विनिधत इव बभासते श्रीमणेर्मा। भ्रात्रोऽन्योऽन्य वैरमविधत ममतयस्ताः प्रमीतेत्वय्येकेनान्यमि
स्थितिनस्मात्त्वममय समयो मानने वा नयोस्तु॥ विभागोऽर्थस्य पत्रस्य पुत्रेऽर्यत्र प्रकल्प्यते। इयभाग
इति प्रोक्तं तद्विवादपदं बुधैरित्यादिष्विव वचनसमभियुक्तोऽल्पवयो नामविभागभेदः तेन प्राप्ता
इत्यप्रापत्॥ ततः पश्चाद्यैः पत्न्यश्च सर्वाः॥ भ्रात्रोर्द्वयोः कस्मिन्निति वक्तव्ये एक इति वक्तानुरोधात्॥ अ
स्मै द्वितीयं॥ इज्जोन्का इनवर्तमनेः प्रगाढितं सभयस्तआदिभिः कार्यमिज्यापितो लिंद्रविणकप्राप्तेन
इत्यत्र यतो। विप्रोक्तादनवर्मतस्तु विहितं सभयानि आदिभिरिज्यं चाम्बिह कार्यमेवविधं तत्तत्र्यापद इ
त्यपस्तुतं॥ तदेतद्व्रज्यं॥ ततः कार्यं॥ प्रातः श्रेष्ठी मार्गान्निसदासस तलेख्यकेसंग्रहीतुं निर्गच्छ श्रीम
मत्तिर्वेत्तदुहितालिपिकपत्रिकोसाधुलब्धा। तद्यक्रीक्रियमाणे मा त्वं गमसोऽकाश्यपिलपा सिक्तीनि
द्रव्यं प्रगादितेनोतिजगतः साम्राज्यमभ्युत्सवः॥ गुरोर्महांकालस्य सहसि॥ आलिख्यते इत्यालेख्यके
पुत्री। तथा श्रेष्ठी न्यूपत्रिकया यक्रीक्रियमाणेन तद्यक्रीक्रियमाणं॥ अन्येषामिव मामकेऽथ भवनेऽस्ते
केवर्षक्रीधतां प्राप्तं सैत्रतिपत्रिका द्व्यमरेद्दुः स्वापनः केवलं। तत्राद्यालिप विचित्रतोदितवपुः स्थाप्या
यसाऽल्पप्रह यात्वन्यात्रनवागताधतरातिमर्त्रोऽयसात्याज्यतां॥ मामके। श्रीमत्तिस्वाम्यके भवने।
भवनेकेदर्शयितत्यमप्राप्ते॥ पुत्री लब्धी चेति पाश्री हृषी॥ नः। अस्माकं श्रीमत्तीनां॥ आद्या गुर्वी॥
घस्त्रेवेनवमपुनर्भुजिफलं समेलनं त्वाव्यमार्गं कंतीरगतमार्गतः प्रगाढितं चेत्यर्थं परस्थानके। सर्हेवाक्रमु
खोऽन्यगणपवर्षसावारण्यनुनश्राष्ट्रमैस्सर्वसाधुलतो विधुं वनवमप्राप्तरीक्षिं पुष्पिनोनतः प्राप्तौ घस्त्रेवेनव
मेहस्य क्रियसंजकं॥ कोषं येनप्रपुत्रकः प्रगादितुमभितः सोऽहि किंवा गतो वत्स्यत कोनि [illegible] गा
मा आदित्याशुसामग्रिकाः॥ तहस्त्रैः प्रतिगहयतामभिगतयोग्यं तत्तस्या स्त्र [illegible] का॥
इतमा त्यसाम्राज्यतः श्रीमणिः॥ तै माम [illegible] पुत्रकतस्य द्विजभितादि [illegible] पुत्रकानां

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

भावा...वाभमग्रायकसमयप्युगप्राप्तिमात्रेणमोग्या। सामग्री राज्यसंसाधनविषयपुष्टः ... सतीत्या
कलय्य प्रीत्यासौ उपपिसाध्यो नयस्तनवसरोऽभीष्टमुक्तप्रलब्ध्ये॥ वृत्ते धोऽत्र कोषप्रवर्त्तक ... भेदसत्वा
सत्त्वधिकुरैः॥ अभ्युत्सुकाना भविष्यतीत्यध्याहार्यं॥ किंच। भावः सत्त्वमभावोऽसत्वं। एतत्सर्वं कर्यं
भयंतद्धत्विकसमययुग्मकप्रतिलंभमात्रेण॥ सामग्रीकारणसमुदायः॥ हेतौ यं। कोषप्रवर्त्तकगणधः॥
श्रीवीरेश्वरपण्डितैः पुनरेकः संमेलनसाहवेयानि वसमयमध्युनेनमणिनासाकं धृतवेत्तदा। तालाना
भिवमानितव्यममुना संसाधितव्यस्विकं यस्मात्साहवमेल नोत्तरमहत्त्वात्तादि राज्यमणेः॥ साहवेः।
श्रीकुल्मुलक्साहवेः॥ ताताना। चन्द्राणां॥ अमुना। श्रीमणिना॥ मतो लालाईनाविघटितस्य शाली
नसाम्राज्यस्य साहवमिलनतएव पुनः प्रतिलंभ स्तस्य चशालेश साम्राज्यपदप्रतिलंभइतिनरवस्य
मेतैः पुरस्तात्प्रसाधितव्यं॥ जंपत्या यदिभोजनं भगवतः कालस्य देवालयाभ्युत्ले साधुमिलिष्यतिस्थि
तिरस्या हाराजमासिलदत्। एकस्यास्य तुतालवेशमनिमिलत्स्यदेस्फुटभोजनंनेतमी दृमात्रसंस्थि
तिकरस्वापाहिभुनयान्वितः॥ जेस्या। श्रीमतेः॥ तालवेश्मानि। चन्द्राहे। वश्मापाण्डवतो दिगन्तग
तिग्रमानरवास्वकेस्यानेसंस्थितिरागताममम्मणनत्वनपेक्षगृहे। तस्मात् चतुष्टमसंमुदितैः
याज्यसेयभूरेः संप्राप्यायादिवादिविलासविभवाधभ्यर्थनावाधिप्रभु॥ अरिदिगंतरगानितास्यप्रम्लेपः पा
क्षिकः॥ अस्वके। परकीयपर्वशरणे स्वाम्यके। सर्य्यां स्थितिः॥ चन्द्रयाःस्वकरराज्यमात्रनिरतासं
त्यत्र यावत्त्वमीतावत्तत्तनयेषु संस्थितिरियिमाऽप्या न्यतोवेश्मसु। सोतनमासिकनः सदाहिगुणितैः
स्वेमासिके युज्यतेतस्मात्ताहिनियोजनं प्रतिदिनं संसाध्यमेवप्रभुरैः॥ अत्रा जड़ात्या। तत्तनयेषु च
चन्द्रादितनूजनमसु॥ अन्यतः श्राग्मातिरे॥ सातास्थितिः॥ तन्मासिकतः। चन्द्रमासिकतः॥ स्वैः स्व
कीयैः। चन्द्रादितनूजस्वाम्यकैः। मासिकैः। उक्तसमहंशत्याद्यात्मकैः॥ तद्धिनियोजनी। चन्द्रादितनू
जमासिकयोजनं॥ एकाकेलीगृहाणि सुरभसमसह तत्साधुससाध्यानिड़ीमेतुर्द्रव्या श्रिकाऽत्रेप्र
गल्पातिनिजसाधुउपाकमेवा यनप्राज्योर्विभागः प्रतिदिनमभिताऽनीर्ष्यमाणोऽयश्रीकार्त्तिका
यैः दशादेशान्तरगानिघन ... श्रीदेव॥ त्रिषतनु च वेश्मसु प्रसभतः स्थित्वा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri - Vaidika Bharata Initiative

ऽत्र चन्द्रस्यपैः सह शैस्यान्य तमो बलात्स्मातिमथ क्रोधेन संप्रापितः। तैः स्वात्मा कथमत्र रक्षितु
मर्थ्या शक्यो ऽधुनाऽस्त्यह मस्मात्क्रोधक दुःस्थितेन्दु तनयो त्यक्ष्या मलिः क्रोत्स्यति॥ बलान्मात
मित्यत्र स्मातिमिस्मथ पठीते॥ शालाध्यापन हेतुषु प्रविशत्स्वेतेषु चन्द्रादिषु प्रत्यर्द्धं स्वकराज्य
भार मुद्दिनं कुर्वन्त्सु वे च्छ श्रीमणेः। पौर्वतीत्रिशताब्दिमासिक धृत राज्ये नस्त्वेन तदा लीने ष्वेषु गहे
कमात्रवसतो दयर्क यतं मणेः॥ जनक जनकता व च्छेदको भय साधारण प्रयोजकत्व स्वरूप हेतु
त्वस्यात्र विवक्षितत्वया वा ठन बीज वाक्य करण विभाविक तात्ताद्दीनो सा साक्षाद ध्यापनस्य हेतुत्व
प्रयोजकत्वमस्त्येवेति न क्षतिः॥ एषु राज्य प्रत्यर्पकादिषु॥ यस्य दत्ते ते तस्मिन्नेव लीनितव
मित्यादि ध्वनन फला मणेर्मता वि ति पुनरुक्ति रुद्देति संवित्ता ताम्रस्तो प्रण वा स्त मति चेत्या शवि
वानर्द्धिः॥ श्रीमत्ता मस मुल्के साहब स्पैः प्रत्युपतन्त्यात्सु ये नाराएका दनराम चन्द्र शालितन से
षामिह हुन कात्। कालीको रम हेन्दु साहब वयमस्य प्रशालेशता स्वाद यमे मा लिराग तः पद
मद्दे लब्ध्वा ये रवं व्रजति॥ इह काश्यां॥ अद्दः। शाले शतो किलं॥ पधत द्विनिपदे॥ परं पौर्वकाली
को दस्थितं॥ नन्तस्मुस्लिकर्संघ पूरितामिल ह होला च्च पानो द रग्रम्य क्ती लूतन धान्य हमामि लिता राजे
नुतारणमतिः। सर्वे येले भितमा सिके मनुजक्रोधा। धयार्त्तु हिमेव कालीको दपुर परि शामिनो ने
नस्यत स्वच्छो भते॥ एतस्य राज्ञः श्रीमणेः॥ ततः कालीको दादिषु भयः प्रमाणं॥ यच्चास्माभिर्हि
वताम समुल्के वच्चे वुहल्फोर्द काभिहद्द्विमिन नुष्य हल गात्ततः सर्व्ये भितसाहबे। शालाध्यापनं
भनं तद धुनाऽप्रामाणिकं श्रेष्ठिनं संप्राप्य प्रातियो ऽयते यादितद पा र्थक्य तो ऽध्यापनं॥ अस्माभिः
श्रीमणिभिः॥ इह काश्यां॥ मनुज पाति गात्तिन हतिह ला हेच्छ श्रीमणेरा लस्यादि व्यजकौ॥ अल
साहि मनुज द्वारेण व्यवहरति। अनल सस्लु स्वयमेव॥ साहबो वुहल फोर्द साहबे॥ या [illegible] कयतः श्री
मणेः शालाध्यापनलभकं॥ पूर्वपाठ्य तामया मत्ताधिया श्रीकुलम् लुक साहब रस्तुन [illegible] का कालि
को दें हहारज्य भर शुसाधित वो [illegible] भरयातः ऽधुनापुनरस्य स्वच्छो ऽवं च्छमुपी साहः [illegible] स्त्तंक
ःस्थिता

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri Vaidika Bharata Initiative

लिङ्को द्गानितः साम्राज्यसिद्धिर्हितः॥ पूर्वतातानां साम्राज्यसमये॥ मया॥ श्रीमणिना॥ सती॥ ना॥
मणेः स्वसाम्राज्यसमये॥ श्रीमणेर्वर्षत्रयमात्रमथ शालायामध्यापनं तातानां द्विपार्थक्यतः श्रीतस्मा
त्तदाकालिको राज्यापसरणाधिकारो भवेत्॥ शालीनैर्गुरुवजरूच्चतनयेष्वध्यापनयस्य गुरु
निर्दिष्टिं ह्यधुना तद्देन दमितः सेवां न्यतानां कथं॥ इत्थं चाहूयमानायवर्षमभिसहसा एमकः श्रीगुरु
पर्तिसत्तनयाऽयतस्य तेन याहूनाय चाग्रच्छत्॥ गुरुवजरूस्य पुत्रेषु वर्त्तितव्यमिनो मिशिभिर्विनिशाली
नाध्यापनोक्तिसंकेतः॥ गुरुवजरूच्चतनयेषु स्पृहणाभिलिपाठेतरेलु पूजयाव्यवहारएवाभ्यर्ह
तेः॥ योऽयं वै मणिरेण मशाद्भिस्तनमस्कारं कृतो वैदिकः पुत्र्येतस्य विधास्येरत्रिपुरलीहेलो यदिम्रा
पयेत॥ कुर्यान्मूर्खमपि वाऽधुना मणिः रुः पैत्र्यं ते एऽध्यापनेन ह्यध्यापनमंतेरेणात्तरे सारसेन्मासिका
प्तिर्गुरोः॥ पैत्र्यं चेन्द्रसमयप्राप्तं॥ शालीनैः प्रतिघस्वामिन्दुजमणिभोक्तुं शर्मीन्त्रितः शालाध्या
पनविघ्नतो नगतवान्भुक्त्वाऽयगेहे स्वके॥ शाले शाद्पि देवजनस्य वनितौ किंत्वस्य जीनेय तनस्मा
द्योगिभिरेव साधयत्निवेशशालीनमध्यापनं॥ अस्य॥ श्रीमणेः॥ विवाहानेकाभिप्रायस्तोवर्तितेर
तिद्धिवचनं॥ विद्यमानस्त्रीणां पौऽतातानां समयेऽभिलषितभोजनप्राप्तिलक्ष्यावपुः सामर्थ्यं निशाल
ध्यापनेयोगयत्वं॥ क्षीनस्त्री छ्यस्य श्रीमणेस्तु भोज्याप्रतिलभेन वपुषोऽपाटवाद्योगिभिरेव शा
लीनसमययापनं॥ विघ्नमत्राभवदेव॥ तातेष्वेवगतेषु नित्यमसकृत्स्मातस्तु सध्यावधिप्रीत्याऽध्या
पनमुत्सवैः श्रावयन्त सस्य साधयत्स्वेव॥ तातानामिव मासकैस्थ्यगथ स्पष्टं न चेतस्य यत्तस्मात्त्वस्य
द्गान्तराधिवसतिर्भयाबुधैः स्मर्यते॥ एषः॥ श्रीमणिः॥ तातानां चन्द्रपदोऽजनानां बहुवचनमा
दरफलं॥ एतस्य श्रीमणेः॥ याऽस्माभिर्स्विंजपालिकादुरलता त्तायासिता कन्यका विशल्यवत्त
स्वचाप्रतवपुर्भर्त्रासिमं साऽधुना॥ अस्मान्भोजयनेगेहेऽधिवसतिसि साध्ययधृत्सुका सहिता
विरहात्यद्ःखमधुनाविस्मर्तुमर्हसि णं॥ ध्वजेन क्षोभणमेवात्रयासः॥ यावत्पत्न्युपलंभनं न भवति
प्रायेण तावन्मणेर्हासीन्यमिहादर्तनं न धत्तेयत्री रतिगाहितः पत्र्योभर्जितमर्तकाः प्रसभनो गत्वा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

परस्त्रीणामेव भक्षयन्त्येव न तत्र तु मैथुनमिह। ऽभीष्टस्व पत्न्यैव न तः॥ इह मैथुनादेः॥ ततः। पत्री स्त्रगाह
णत्तः॥ मद्यस्य प्रतिभाविनं मणिरत्नो संख्याप्युत्तमस्त्वयं साम्राज्यं गुरु कालिकोटभिलितसंसाधितं
सोत्सवः। प्राशो ऽगास्ति मुकुन्दश्रीपवचनात्पाथेयं चिन्तापलितेन संपोतविशेषयोजनाभिरसंभा
पितव्यस्ततः॥ स्वस्यात्मनः श्रीमणेः प्रतिस्पर्द्धितया भवनभावो ऽस्यास्तिनयाविधो ऽस्यात्राह
प्रतिभावीतिप्रतिभाविनं॥ तत्र शालायां॥ ननु इति सप्तम्यास्ति सिन्धसार्वविभक्तिकः॥ अस्मिन्कालिकोटे
॥ शालातो ऽथ च कालिकोटगामदः साम्राज्यमुच्चैर्धत्ते यस्मात्तत्र तु मासिकस्य बहुशः साक्षा
तिः श्रीमणेः। काश्यपीन्द्रपश्चिमस्वर्णस्य सततं रसजन्यपुरे कुर्वते नाद्याववधपृथमानुबध्यवाहितास
क्षात्कृतिः सर्वदा॥ शालतेः पाठशालाविधिपमसाम्राज्यपतः॥ तत्र। कालीकोटे॥ तस्य। मासिकस्य
श्रीमणेश्च॥ श्रीमणेः कालिकोटे स्वकीयं मासिकं त्रिशत्यादि लब्ध्वा साक्षात्कुरुते स्म॥ काश्मी
तु श्रीमणेर्मासिकतो मानुषाणां व्यवहारतिनत्वसौरव्यं लभते॥ शालाध्यापकवेश्मनि विजयो
दिष्टकुशले ऽध्यापनोद्वेलात्तुलवपुर्विवाहसमये यः पीडितप्राणगः। शालायामभिलक्षितो ऽस्ति
मातिनापुत्रस्य वातापनेछात्रलीबसवेश्मगा ऽभिमनुतेमान्यमणेर्मैथुनं॥ अस्य। श्रीमणेरेवा
भिलक्षितस्य॥ ऊकीनाद्विविकासितस्य कृतिनः श्रीकाशीनाथस्य यत्तत्त्वं वाश्यपरीभवप्रगाढिता
नारायणमतेर्मुद्रिका। तस्मात्त्वाधुनिकप्रसृष्टसमये प्राचां न चाशो ऽयं वः प्रामाण्यं हि यथोत्तरश्रगतिर्ते
विप्रैर्मुनीनामिह॥ परीभवो ऽनादरस्तं॥ आद्य। शास्त्राणि पर्यालोकनतः पूर्वं। यद्यपि शास्त्राभ्यसन
जन्यसर्वज्ञत्वात्पदपर्युविसितनाम्नः शास्त्राभ्यसनतः प्रागभावएव युज्यते न तु भावइति नारायणेस्त
द्रूप न प्रथमतो न युक्तं। तथापि नारायणे योगिभिः सामानाधिकरण्यस्य प्रायो लोके दृष्टचरतया
योगीन्द्रपदमभिमुञ्जतो ऽस्य भाविस्वकीयसर्वज्ञत्वावगमो ऽस्तीति शास्त्राभ्यसनदशायामथ शास्त्रा
भ्यसनानन्तरभाविसर्वज्ञत्वादद्याधितस्वनामसंघ× दिधेर्मा× द नेमुद्रिकास्तु युज्यत एवेति महाशयस्यास्य
नामहर× सर्वेषामाहादितन्याय्येन तद्वेभनमादो नातिविस्मृतिकरं॥ प्रत्युनातिप्रायो ऽतः परिपोषकमेव। इत्यलं बहुना

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

१२८

128

द्रूपाणामासनप्रथमतरमेवागीणां भुवश्च लज्जागीससंगाकुलकमिन्दमोदमधुरः। अमीपश्चात्तेषा मुपरिपिपतिताह द्वन्द्वपतेः कथाश्वाः क्षीरोदप्रसरोरुवीचीसहचरइत्यादिवद्वर्णकेषु कारणतः पूर्वमिवकार्याविर्भावोपवर्णनं॥ अनागतमतीतं च विद्यमानमतीन्द्रियं। विप्रकृष्टं व्यवहितं सम्यक् पश्यंति योगिन इत्यादिवचनतश्च योगिनो भाविनोऽर्थस्यावगमोऽभ्युपगत एवस्थलविशेषइत्यल मतिकर्दमस्यविस्तरेणेति॥॥ उभयोरथकाशीनाथतारामणिरावयोः ॐकीनादिसाहवसमुदायविकासि तत्वस्यलोकावगततयाऽस्कीनादिविकासितस्येत्येकमथषष्ठ्यंतं तन्त्रेणावृत्त्यावोभयत्रान्वयि॥ उभ यत्र। काशीनाथे। तारामणौ च॥ भट्टैर्भट्टोजिदीक्षितप्रभृतिभिः॥ यथा तत्र मुनीनां प्रामाण्यमभ्युगत मेवस्वग्रंथे॥ अतएव शतमण्यधाः कूर्पनपश्यंतीतिसन्यामेनप्राचीनप्राचीनमतोपदर्शनक्षमनवीनमतेषा शाभंगोनगच्छत्येतेनतदुक्तं। विनागुरुभ्यो बहुयुक्तियुक्तोनानानितत्वं नविचक्षणोऽपरे आकर्णपूर्णोज्ज्व ललोचनोऽपदीपंविनापश्यतिनाधिकार इति॥ [illegible] प्राचीनेभ्योनवीनानांशास्त्राध्ययनस्यानुभूय

२१क्रि×

मानतयाऽध्ययनप्रद्युम्नामगौरवेऽथाध्यापनादिद्रशायगौरवमस्त्येवेतिप्राचीनमतन्याकोपोनैननवीनम तंशिकेतिसारएलंकृतिन्यायेनतेषुयथायोग्यंव्यवहृतिः॥ आज्ञा। निदेशः। उद्भवआविर्भावश्चोभयम पनप्राचीननवीनेषु। सङ्कल्पनीयपक्षाधितंतपक्षाधितमवेत्यादिपारिभाषिकन्यायेनबाध्यकुक्षिनिःक्षिप्ता नाममीषांबाधकक्कोद्यनुप्रवेशस्यायुक्तत्वात्॥ ॐकीनादिविकासितकाशीनाथादिवक्तानां तामनाविशे षाधनैननवीनप्रसङ्गसमपेक्षाचीनचाहोद्भवइतिसामान्यार्थस्यसमर्थनाद्विशेषेणसामान्यसमर्थना त्माऽर्थान्तरन्यासोऽत्रालंकृतिः॥ स्वहारागारभूमिप्रसरदवकरस्तस्तलपत्रत्रयपिष्टैतेनेशीथिकेऽहस्विकर किशलयेनाश्वगच्छन्सुखाप्ते। नत्रश्रेष्ठ्यंतरोद्वैविनशाणकामितमासिकेभ्यानुरुद्धे स्तातानास्विस्यचा पत्रिंशतपरिधितंश्रीमणिगृह्णुःसाधपश्यं॥ अत्रश्रेष्ठ्यंतरशब्दोपन्यसनतः पूर्वमिकेनश्रेष्ठिनाश्री मत्तयेशतकिमासिकमयपत्रं लंभितमतएवश्रेष्ठीन्द्रतयावर्णितः सः॥ तत्स्यरुद्रोश्रेष्ठ्यंतरेणलुभात्रे नदत्तंमितंशतकिमयपत्रंमासिकसमभिव्यञ्जकं भातिगम्यते॥ तानानांचपाठशालायामस्येवशतकितमा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

सिकं स्वर्तं न्त्र तयेति त्रिशतीपर्यवसितं काश्यां हरिश्चन्द्रेश्वरमासिकी मितिगम्यते ॥ अहो श्री
मणेः ॥ अथ करो वल्लनासिकेरः ॥ अथावधमथ साहवाः कतिपये तत्राहूयंते प्रभुमायूरतनपवारण
प्रगदितं दोलाधिरूढ मोणि मान्यं पोतमिहाभियोज्य यदि चेत्पाथेयमेकं प्राप्यते न हि तन्नुपिति
राभिसरणं योगपभिवेश्वी मणेः ॥ तत्र कालिकोदे ॥ इहा काश्यां ॥ ध्वत्वा हा बाबूरामः पुनरथ्य
दिवे त्साहवैः साकमीयाद्वे यात्त हर्षस्य मात्रामुद्धृत्य विभवप्रापिकापोतसृष्टा ॥ एकाकी त्वेषवेश्यां
नगतिघटनेन प्रयोज्यः प्रभूणां पाथेयप्राप्तितलत्समुचितमभितः श्री मणेर्भातिभूत्वा ॥ साह
वपुलकोत्कारसंरक्षको बाबूरामः स्वनामख्यातः ॥ अस्य श्रीमणेः ॥ आहर्जकालीकोदनिगम
निदेशः ॥ विभवप्रापिभिः कपोतसमूहैः समसृष्टा ॥ कपोतस्यात्र क्षेमकर्युपलक्षणत्वाभ्युपगमे
न मार्गे विभवलाभकर्तव्यमुच्यते ॥ तदुक्तं लक्ष्मीराजकुले जयो रणमुखे क्षेमंकरी मध्वनी स्यादितो न तत्
दिशं तत्र लाभनं ॥ ग्राला या कालिकोदेऽथ चपदयुगकं प्रेक्ष्यमाणं मिलने मेधोत्यत्तिके नाऽथ मुष्टि
पुनरथ्य नरसोऽह्मयमच्छेत्तु यावै ॥ मान्योऽसो मानवानां निम्ब्जे न विधत्त स्नात कल्पोऽपरोऽर्कः
काश्री साम्राज्य मे भेद अगटं मतुसदत्त्वष चेत्प्रयोज्य ॥ एषः श्री मणेः पुनः पदप्रतिलम्भकः ॥ एतं ॥
श्री मणिनामेव ॥ एकमासिकमध्यनेन यदि चेद्भूयोऽभिसंप्राप्यते सं साधु खलु कालिकोदगमनं
पाथेयलाभानदा यस्मात् द्विजयप्रलंभनादिने नैकस्वदः सर्वदा वाहः स हृत तथा ष्ठमोनस्य मणिर्दला
ऽयत द्वेवतं ॥ अनेन श्री मणिना ॥ भूयस्त्वनुकूलापूर्वशालाधिरोहात्सोऽसमेकपष्टशतमुद्रेत्कारं
मितमासिकमनेनप्राप्तमस्त्येवेति ध्वानं तत्र भवति ताप्सितद्वयीमूलाभिदानी पुनरभिलष्यते ॥ स्वीस्वकी
यैः ॥ संसारेऽत्र परप्रतारणधियः सर्वेऽर्थसंस्थानिकाः कुर्वत्येव तु वंचनापरिग्रहे सखि हहेमोन्मदः ।
नेतच्चित्रमपत्तु दुर्लभं वराप्रायेण यस्मात्सवः को बालापविकल्प्य नाम सुमनने शास्त्रे ऽवमर्षे यच्च ॥
असंप्राप्ति हत्वा मन्त्रेऽषोऽत्र पाश्चिकः ॥ तत्तत्साहववाक्यतोऽतिविशदं रजपेशनैः कुर्वतो राजेन्द्रस
मणेः पदे प्रातभुवसमो ज्यकि वा मुना काश्यां संसादित ल्फकारपदकेनाशादितानाऽवहितोऽन्य

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

123

ससद्भ्योऽन्तिकि मनसोऽभ्यासहनेनवै॥ तेषु तेषु गौरतरेषु प्रमुखतानां सामयिकसाहवानवि
कृतः॥ श्रीमतोः परस्थाने प्रीतिस्य दुर्याभवतीति प्रतिभूतमानन्दादिलं॥ नाद्य बुमुत्सवः॥ पाथेयं
नहि यावदत्र मिलितं तावत्स्पाणाविपुः प्राश स्य व्यतिरेकेशद्वितमथो विघ्नबुधे गीयते ना हत्यां
समुदितत्वरत्वपुषि नो यावत्तु वैमानिनताव च्छान्तिरसप्रसारमधुराः स्फूर्जति भव्याः कथाः॥ प्रा
घेयमिलनोत्तरत्वप्रशस्तमथनपाणाविपुः प्रशस्तमेव प्रत्यूहानभिसीहितं॥ नाहत्योऽन्मानंतर
चलितसर्गशीतिरसकभाभिश्रसिनोऽथवेत्यभिमानिनेरुणीभिः क्रीडनमेव॥ वपुषः प्रा
गल्भ्यव्यतिरेकोऽपाटवमिदमेवं चदेशान्तरनिर्गमादिरूपयात्रायां विघ्नमितिव्यपदिश्यते॥ ता
हत्याविर्भावदशायां कामिन्यामश्लेषवत्थननुशीलितभूयिष्ठकथा इत्येकं॥ तेर्थीऽवृत्तिमभिप्रेत्या
ऽप्यवादि चेतारामतिः ख्याप्यते विरुद्धं चित्रपतिस्तदत्र विषये प्रायोऽन्यमान्याऽभितेः। किं वाधा
वधिकुल्मुलुक्तविधतोऽस्य स्थापने स्यात् फलयोगक्षेमसदृक्षयोस्तु उभयोरेकसशस्तानसा॥
अत्रविषये तेथ्यर्चितो॥ अस्य॥ चित्रपतेः॥ तुल्ययोगक्षेमयोर्वैषम्याधिकरणमनुचितं॥ अनु
भूयते च चित्रपतिनारामणीरावयोः कुल्मुलुकाहवप्रत्यर्प्यमाणजीवनतया तुल्ययोगक्षेमता॥
॥ यन्नीमासिनमत्र वृत्तिविषये वदेः समालंबितंतत्याऽन्यपदिहप्रसाधनकरीरान्यस्य स्वपाश्रिति॥
यस्मात्सूक्ष्मवपुः पिपीलकततिभूम्ना वलंतीश्शनैः पारम्पातिमहोदधेरगतिकलाश्चर्यस्त्वथा काश
भूः॥ वृत्तिरत्र तीर्थनिबंधणशाहवाभिससरणाद्यात्मिकानद्धमयेमीमांसिनभूयागेतागतिचर्चा
॥ इहेवृत्तौ॥ राज्यस्य॥ वृत्तिप्रमुखाधिपत्यस्य॥ बलाबलविचारपरित्यागपुरस्सरं स्वयमभ्युपास्थि
तिः॥ विनोपपत्तिमिलितं च वृत्तिप्रमुखाधिपत्यरूपं राज्यं दुर्लभं॥ विषमो वाहनताश्चर्यो लक्ष्ययाननगति
स्वभावः ख्यातः। परस्त्वगतिश्चेद्धियन्मात्रभरेव॥ तदुक्तं॥ पिपीलिकाऽध्वगच्छन्तीपारम्पातिमहोदधेः
॥ अगच्छन्वैनतेयोऽथपदमेकं न लंघितः इति॥ भुक्त्वा केलिगृहे सुखस्वपनकं हित्वा ततः श्रीमणामध्या
न्हादिषु कांचिदाहतवपुः पार्श्वे स्थपद्येतदा। भूयान्मेथुनमुत्सवैः पितृगृहेरात्रौ तु वेशम लिमासाकं
मानितमेतदित्यभिहितं देवस्य ... तमेव॥ पूर्वा यद्रसकुटीरसंहितलावनं

CC-0. Dharmarth Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

साधुसृष्टिकालेकानुक्रमात्तद्धि मालिघनपद्मश्वाप्यविप्रादिमर्त्यानां स्वर्गंगाकूलदेशप्रगाढितवस
तिस्थापाल्लुघनादिपालव्यापारं साधयद्भवति नयनयोर्गोचरीकृत्य दृष्टेः ॥ पूर्णमित्यत्र मन्त्रोद्धि
यपठीति ॥ कालस्तवसमुद्रापियमानसहस्रनामन्त्रोत्कएएवात्र मन्त्रालेः मन्त्रैः ॥ मस्यपमशानानि
भस्मीकृतवर्ष्मणः ॥ भस्मकूटविभक्तिसंघः ॥ पूर्णविषमदिदृक्सृष्टत्वमेवात्र पूर्णत्वं भस्माकूटनिष्ठं ॥ सु
रसारतिज नकुजाभाति ॥ महाकालस्तवमन्त्रव्यूहेनाधामित्यन्ये । साधुभिश्चितमहीरक्षकैः ॥ तेन दृष्ट
लावितभस्मैव ॥ सृष्टीविहितं ॥ कालस्यसवित्सरणधात्मनो ऽनेहसः एक असाधारणो योऽनुक्रमः ।
प्रतिदिवसमभ्युपचयक्रमस्तेनाविप्यातिविस्मोः पद्मिनिबिडतानुकूलितधूमयोनिपदमभिप्रलिपद्य ।
तेषांतेषांविप्राणामपि ओघः समुदायस्तन्त्वामन्दाकिनीकूलप्रदेशाद्दृष्टवसातिस्थिपरस्थितादिपा
लनाव्यापारंप्रजनमानो घनलापनप्रमुखं साधयद्वर्ष्म च सृष्टेर्योगिनो युक्तस्य मुञ्जानस्य वालो
चनयोर्गोचरविषयो भवति ॥ पूर्णमिति चात्र क्रव्यादेशावित्यागपक्षमवलंब्य । त्यागपक्षे त्वपू
र्णमिवेतन्नघनपद्मप्रतिलंभकं ॥ स्रेत्युलोकसदृश्येवहि स्वलोकसृष्टिरिति विशिष्टवर्णकाशयः
॥ वर्ष्माभिर्यत्तरणात्वहि भुवि महादेवादिशब्दं दत्तां लिङ्गैःसाधुसद्धानतो तिगृदतो ऽधो मापयत्येव च ।
एतन्मासि भुजस्सु मांसं मिलितं कुण्डप्रयो दशयति प्राकार एव तमस्तिरोवाहिसदा । सो स्थापयत्या
॥ अहिभुजङ्गः ॥ भुवि । कुण्डलिनीप्रदेशे ॥ साधु । सम्यक्चीनं । सदा । सर्वदा ॥ आतनोति । कुरुते ॥ व
स्कन्निर्मोक्षिणः समयेऽपानद्वारेणाधो ऽवनौपातयति च ॥ इदमन्त्र भुजमधिकृत्योक्तं ॥ मासि भुजस्तु
मासि मर्यादितिदिवसमेकमेकं लिङ्गमसावहिरुद्दृष्टः प्रसाध्य शरीरसंगतमिथ्यायोग्यं तेषु तेषु स्थाने
षुस्थापयस्येवनत्वधोयापयसि । अनाहिवर्ष्मणि स्वभुजंगमानमिमासिमयगुदद्वारेणाधः एव स्वसति
तनुवपुः संगतं भवति ॥ प्राकारेण चतुरस्त्रणालिकमापारिवर्ततीहि लिङ्गैर्भुवि महादेवादिशब्दलोक्य
वाह्यते ॥ तस्मात्त्वीश्वरजातिगतो मणिधरो देव स्वतोक्तो स्कन्दः संविद्व्याप्तपतिपन्नमनेरिभितः स्वशिरे
महादेवकी आधिभर्मि महेश्वराणां दिमालितप्रश्लाघ्यमानः सदा भक्तानामभिकांक्षितं भक्षाम सो
साधयत्येव वै ॥ तस्मात्तावन्मार्णिं नगे यातिपूर्ववर्णितिकतस्तु स्वाभाग्यत्पद्युतिः ॥ गङ्गा एमोपयामा

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative

नेपेगिरिधरहनीरितः। मणिरणमरतथैवतैः सोऽपिमणिधरोऽथ तः॥ वैवस्वतोक्तिं श्रुत्वा वैवस्वतोक्ते
विधालिममणिराणमहादेवदेवस्यादिरेवतस्यवैवस्वतोक्तौ॥ असावाहिरेव॥ यः कालरुद्रराजमत्र
मिलितेषाराणमणिसर्वदेवकर्माभिपतिरुद्रास्त्रष्टवसतिः सुसाधयत्येववै। सोऽपि स तपाः सदेश्वरस्य
वेतोमणिस्मूर्धगः कैलाशालयमकूलवर्धवसतिर्वन्द्योगुरुर्विश्वतः॥ मणिश्वरः हरिश्वरविधिव
ह्रोक्तिश्रेष्ठ र्मस्यस्फुरमेवसर्वदा॥ कैलाशालयः शिवस्तमर्कुलिरुध्यावसतिर्येनसः॥ सर्वगुम
हत्युक्तेमणिरेतविश्वलोगुरुः॥ लोकेऽस्मिन् शिवलिंगिकाभिमाणितिप्राप्तानिबीजानिवेदेवस्याल
तिभाजियाहगुदिनान्युच्चानिताहकृत्वसो। मदोमीसमयानिसाधयन्तिवैपूजार्थमच्चविलः पश्य
शाः शिवयोगिनः कतिपयेसंस्मारणेत्येवयं॥ देवोऽत्रमहादेवस्तस्याकृतिभाजिबीजानिमहाराष्ट्र
भावाणीशिवलिंगिदितिरव्यातानि॥ उच्यतानि। तत्तद्देवकुलियोग्यानि॥ अन्वविनः। पूजापरायणास्म
पक्षिणाः वनेभूयासिस्तदंतर्गताः कतिपयेऽपरिमाणाः पश्यशाः शिवयोगिशद्वैवदासिद्धि
तः शिवयोगिहृदः॥ यसिद्धशिवतयाऽनुभूयमानश्रीपतिः॥ तस्मात्वेवमहेश्वरेणनियमितमासादि
भोऽपीनिजभक्तेभ्यः प्रतिपाचनेकतिपयैः प्राथिर्वतयोगिभिः। भूयः श्रीमन्तुनाथेरव्यानिनभवनेसाधु
सरसा लब्धयेच्चाद्यावधुपर्यन्त पातिभक्षीमेन्त्रपारायणादि॥ सर्वाहिदहतांमहदितिमायतद्वि
राणाभोज्यमीसादिकमेव॥ यत्नमासमेव॥ अन्तरेणमासमादिराणदनिबवणापिशाः पारायणोऽनाधिका
रच॥ निजो। निजस्वाम्यतयाऽनुभूयमानं॥ देवानपितः समभ्यर्च्य स्वादनमासिनिर्दोषभागित्युक्तिधामि
कोन्केमसिसामान्यमीश्वरपिदेवतं॥ अतएवप्रीयतेभगवानीशः परमोत्मासदाशिवहस्योदिरेकत्व
वाक्यसंगतिः श्राद्धकृतां॥ पूर्वयोनरसिंहभट्टपदकैरणयमयस्मारकः साम्प्रतंपरालिवेशनाद्बुधनारा
पागंसंवीक्षितैः। सोऽत्रागत्यपुरेवसंप्रतिमणैः साम्प्रतंप्रमुच्चैः श्रुतपाथेयप्रतिलाभेननघटयत्वावेद्य
योग्याश्रियां॥ धनस्यागतिरयोगतिर्वयत्नपोलैरवनतः स्मारकः॥ मामूराणपत्रदोलांदोलनाक्षिनि
राऽयोगानितेबाहिस्यगवीक्षिताः॥ योग्यासह स्वाधार्मिकां॥ नित्यभोऽपमयोध्ययन्नाविहरन्तित्रोच्चैर्वेम
सेकावाधिर्दूरतरेवसंप्रतितानोमात्रादिगतादिशायोऽन्यावेन्द्रस्तुतसपूर्वानिवसाभूयोऽनुभवाद्वयेम
स्मार्द्धैसमयेगतेनतरसाभीष्टवृधेःप्राप्यते॥ यत्राकाश्यपा॥ विहरतांसशापितं॥ ततः। भोऽपप्रस्त्वोनृपली
नः॥ ताताताहिमयपत्रियासममयोमरू पाप पुरावन्द्रस्याम तीतेनमणिनासंसाधितवैश्मनित

CC-0 Dharmartha Trust J&K. An eGangotri-Vaidika Bharata Initiative